Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті

«ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР: ӘЛЕМДІК ЖӘНЕ ОТАНДЫҚ ТӘЖІРИБЕ» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференциясының ҒЫЛЫМИ МАҚАЛАЛАР ЖИНАҒЫ

Сборник научных статей международной научно-теоретической конференции «ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ: МИРОВОЙ И ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ ОПЫТ»

A Collection of scientific articles in of the International Scientific and Theoretical Conference "INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN INCLUSIVE EDUCATION: GLOBAL AND DOMESTIC EXPERIENCE"

II том

Шымкент 2025

УДК 376
ББК 74.3
И62

Ұйымдастыру алқасының төрайымы

Сугирбаева Гулжан Даулетбековна	**Өзбекәлі Жәнібеков ат. Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университетінің Басқарма төрағасы-Ректордың у.м.а.**

Ұйымдастыру алқасы

Исабек Баршагүл Қашқынқызы	**Басқарма мүшесі – Стратегиялық даму және әлеуметтік істер жөніндегі проректор**
Керімбеков Ержан Рахымжанұлы	**Басқарма мүшесі - Ғылыми жұмыстар және инновациялар жөніндегі проректор**
Байхамурова Мөлдір Оразалықызы	**Ғылыми зерттеулер департаментінің директоры**
Куралбаева Жулдызай Шынжигитқызы	**Ғылыми зерттеулер офисінің маманы**

«Инклюзивті білім берудегі инновациялық технологиялар: әлемдік және отандық тәжірибе» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференциясының ғылыми мақалалар жинағы. Шымкент, 2025 жыл. 459 Бет. II том

Сборник научных статей международной научно-теоретической конференции «Инновационные технологии в инклюзивном образовании: мировой и отечественный опыт» Шымкент. 2025 г. 459 Стр. II том

A Collection of scientific articles in of the International Scientific and Theoretical Conference ференции "innovative technologies in inclusive education: global and domestic experience"Shymkent, 2025. 459 Page.volume II

ISBN 978-601-7968-49-6

Жинаққа Қазақстандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелері ендірілді. Барлық жарияланымдар авторлардың редакциясымен берілген.

© Өзбекәлі Жәнібеков ат.Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, 2025

АЛҒЫ СӨЗ

Құрметті қонақтар, ғалымдар, әріптестер!

Бүгінгі келелі жиын білім беру саласында көкейкесті саналатын инклюзивті білім беруге, сол бағытта қолданылатын инновациялық технологиялар мен оларға қатысты елімізде және әлемде жинақталған оң тәжірибелерге арналып отыр.

Қазіргі таңда инклюзивті білім беру педагогикалық саланың аясынан шығып, адам құқығы, барлығы үшін тең мүмкіндіктер мен әлеуметтік әділеттілік мәселесіне ұласқаны ақиқат. Әлемдік білім кеңістігінде әр баланың, соның ішінде әсіресе ерекше білім беруді қажет ететін балалардың сапалы білімге қол жеткізуі басты басымдыққа айналды. Қазақстанда инклюзивті білім беру саласында ілгерілеушілік болғанымен, күрмеуі шешілмеген мәселелер жеткілікті.

Соған орай конференция тақырыбы заманауи білім беру жүйесінің маңызды әрі өзекті бағыттарының бірі екендігі талас тудырмайды. Инновациялық технологиялар арқылы білім беруді дамытудың тиімді жолдарын талқылау, әлемдік және отандық тәжірибелермен бөлісу – тек кәсіби даму тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар қоғам үшін оң өзгерістер әкелуге бағытталған игі қадам. Сонымен қатар инклюзивті білім беруді теориялық тұрғыда зерттеуші ғалымдар мен оның арнайы әдістемесімен жұмыс жасайтын практик ұстаздар арасында тиімді байланыс, тығыз ынтымақтастық орнату да конференция көздеген мақсаттың бірі де бірегейі.

Бүгінгі маңызды жиынға қатысып, аталған мәселенің негізгі бағыттарын баяндап, өз тәжірибесімен ашық бөлісуге ниет білдірген Түркия, Польша ғалымдарына шексіз алғысымды блдіремін. Сондай-ақ іс-шараға қатысып отырған, мақала жолдап, өз үлесін қосқан еліміздің жетекші ғалымдарына, сала сарапшыларына, жоғары, арнаулы оқу орындары мен мектеп ұстаздарына да ризашылығымды білдіремін. Әрбіріңіздің баяндама, тәжірибеңіз, парасатты, терең, жанашыр ұсыныс-пікірлеріңіз конференция мазмұнын байытып, маңызын арттырып, жаңа идеялар мен оң шешімдерге жол ашады деген ойдамыз.

Қадірлі қонақтар, әріптестер!

Баршаңызға табысты жұмыс, шығармашылық шабыт, ғылыми жетістіктер, сәттілік тілейміз. Мазмұнды пікір алмасулар, тың бастамалар мен болашақ ынтымақтастыққа негіз болар ұсыныстар орын алады деген сенімдеміз.

Ө.Жәнібеков атындағы
Оңтүстік Қазақстан педагогикалық
университетінің Басқарма төрағасы –
Ректор міндетін уақытша атқарушы
Г.Д.Сүгірбаева

INCLUSIVE STEAM: БАРЛЫҒЫНА АРНАЛҒАН ҒЫЛЫМ,ТЕХНОЛОГИЯ, БІЛІМ, ӨНЕР ЖӘНЕ МАТЕМАТИКА

ӘОЖ 371.322.1

МАТЕМАТИКА ПӘНДЕРІНЕН БАКАЛАВР ДАЙЫНДАУДАҒЫ ЖАОК-ТІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Ибашова А.Б - п.ғ.к., доцент, Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, e-mail: almira_i@mail.ru .,
Дүйсенбек А.Е. - магистрант, Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, e-mail: duisenbekak@gmail.com

Резюме

В данной статье рассматривается значимость массовых открытых онлайн-курсов (МООК) в преподавании математических дисциплин на уровне бакалавриата. В современную цифровую эпоху системы онлайн-обучения предлагают гибкие и доступные образовательные возможности, соответствующие потребностям учащихся.

МООК, как инновационный инструмент для освоения математических дисциплин, способствует повышению эффективности обучения, развитию навыков самостоятельной работы у студентов и упрощению сложных математических концепций. В статье рассматриваются структура и содержание МООК, а также способы их интеграции в программы подготовки бакалавров по математике.Кроме того, анализируется роль МООК в совершенствовании учебного процесса за счет использования интерактивных методов, видеолекций, автоматизированных систем оценивания и организации взаимодействия между обучающимися. Применение МООК способствует повышению качества преподавания математических дисциплин, развитию логического мышления студентов, улучшению академической успеваемости и расширенному доступу к образовательным ресурсам.Результаты исследования показывают, что МООК не только дополняют традиционные методы обучения, но и выводят математическое образование на новый уровень за счет использования современных цифровых инструментов и инновационных педагогических технологий.

Summary

This article examines the significance of Massive Open Online Courses (MOOCs) in teaching mathematics at the undergraduate level. In the modern digital era, online learning systems provide flexible and accessible educational opportunities that meet the needs of students.

MOOCs, as an innovative tool for mastering mathematical disciplines, contribute to enhancing learning effectiveness, developing students' independent study skills, and simplifying complex mathematical concepts. The article explores the structure and content of MOOCs, as well as methods for integrating them into undergraduate mathematics programs.Additionally, the role of MOOCs in improving the learning process is analyzed through the use of interactive methods, video lectures, automated assessment systems, and student interaction facilitation. The application of MOOCs helps improve the quality of mathematics education, develop students' logical thinking, enhance academic performance, and provide broader access to educational resources.The research findings indicate that MOOCs not only complement traditional teaching methods but also elevate mathematics education to a new level by incorporating modern digital tools and innovative pedagogical technologies.

Кіріспе. Цифрлық технологиялар білім беру мазмұны мен ауқымына түбегейлі өзгерістер енгізіп, жаһандық білім беру жүйелерінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) интеграциялау стратегиялары мен саясатын қалыптастыруға ықпал етті. АКТ-ны қолдану оқыту сапасына, қазіргі технологиялық тенденцияларға бейімделуге және білім беру жүйелерін жаңғыртуға жаңа талаптар қойды. Бұл мәселелер COVID-19 пандемиясы кезінде өзекті болып, цифрландыру үдерісін жеделдетуге себепші болды. Осы кезеңде көптеген білім беру салаларында цифрлық инфрақұрылымның жеткіліксіздігі мен цифрлық теңсіздік айқын байқалды, бұл білім алудағы алшақтықтың артуына алып келді. Осыған орай, цифрлық әлеуетті арттыру, білім беру жүйесін цифрландыру деңгейін жоғарылату және цифрлық трансформацияға қол жеткізу қажеттілігі туындады. Цифрлық интеграция – білім беру

экожүйесінің барлық қатысушыларына әсер ететін күрделі және үздіксіз процесс. Сондықтан білім беру саласындағы тиімді өзгерістерге ықпал ететін негізгі факторларды айқындау маңызды [1].

Осы мақсатта «Білімді ұлт: сапалы білім беру» ұлттық жобасы (2021ж.) және «Педагог» кәсіби стандарты (2022 ж.) білім беру саласындағы теңдік пен қолжетімділікті қамтамасыз ету, оқу ортасын жақсарту және жалпы білім беру сапасын арттыруға бағытталған. Бұл бағдарламалардың жүзеге асуы Қазақстан Республикасының технологиялық даму деңгейін айтарлықтай ілгерілетті, әсіресе Азия елдерімен салыстырғанда елдің көшбасшылық ұстанымын нығайтуға ықпал етті. Қазіргі таңда E-gov, Kaspi және басқа да цифрлық платформалар азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартуға айтарлықтай үлес қосып отыр.

Бұл зерттеудің негізгі мақсаты – болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығын жаппай ашық онлайн курстарды (ЖАОК) әзірлеу және қолдану арқылы жетілдіру. Осыған байланысты, зерттеу барысында әдебиеттерді талдау арқылы негізгі тұжырымдамалар айқындалды. Құзыреттілікті дамыту – бұл белгілі бір дағдыларды жетілдіру және жаңа білім мен іскерлікті меңгеру, жеке қабілеттерді арттыру, жаңа жағдайларға тез бейімделу сенімділігін қалыптастыру сияқты көпқырлы, иерархиялық және ұзақ мерзімді үдеріс. Болашақ мұғалімдердің құзыреттілік құрылымы келесі негізгі компоненттерден тұрады: мотивациялық, технологиялық, ойлау және этикалық [2].

a) Мотивациялық құзыреттілік – болашақ педагогтың кәсіби қызметке және цифрлық технологияларды қолдануға деген қызығушылығын, сондай-ақ осы технологияларды меңгеруге қажетті білім мен дағдыларды қамтиды.

b) Технологиялық құзыреттілік – болашақ оқытушының техникалық мәселелерді шешу қабілеті, цифрлық технологиялардың негізгі қағидаларын түсіну және оларды қолдану дағдыларын қамтиды.

c) Ойлау құзыреттілігі – болашақ мұғалімнің цифрлық контентпен, желілік ресурстармен, дерекқорлармен сыни және шығармашылық тұрғыда жұмыс істеу дағдыларын меңгеруі, білім беру процесін инновациялық цифрлық технологияларды қолдана отырып, дербес модельдеуге қабілетті болуы. Сонымен қатар, өз деңгейін бағалау, жеке жетістіктерін саналы түрде бақылау және реттеу дағдыларын қамтиды.

d) Этикалық құзыреттілік – зияткерлік меншік құқықтарын, жеке пікірлер мен көзқарастарды құрметтеу, коммуникацияда этикалық нормаларды сақтау, дербес деректер мен цифрлық білім беру ортасының құпиялылығын қорғау жауапкершілігін қарастырады.

Негізгі бөлім. Болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігі тұжырымдамасын, оның деңгейлері мен негізгі көрсеткіштерін анықтау мақсатында зерттеушілер құзыреттілікті дамыту әдістерін қарастырады. Осыған байланысты, біз ЖАОК құрастыру мен оны білім беру процесіне енгізу бойынша бірнеше талдаулар жүргіздік.

Саратов мемлекеттік құқық академиясының оқытушысы *Вьюшкина (2015)* зерттеулерінде ЖАОК негізінде пәнаралық байланысты тиімді жүзеге асыру мүмкіндіктерін қарастырады. Автордың пікірінше, ЖАОК құруда пәндік-тілдік тәсілді қолдану оқытудың жаңа перспективаларын ашуы мүмкін. Дегенмен, бұл бағытта кешенді теориялық зерттеулер мен эксперименттік тексерулер қажет.

Семенова (2018) өз еңбегінде ЖАОК-ты білім беру процесіне интеграциялау тәжірибесін талдап, онлайн курстарды енгізудің үш негізгі үлгісін анықтайды:

1. ЖАОК-ты аралас оқыту форматына енгізу;
2. дәстүрлі білім беру бағдарламасының бір бөлігін онлайн форматқа көшіру;
3. барлық курстарды ЖАОК негізінде оқытуға арналған толық онлайн бағдарламаларды әзірлеу.

Белоглазов (2017) зерттеуінде ЖАОК негізінде қалыптасатын жаңа "гибридті" оқыту модельдерін талдайды. Автордың пікірінше, компьютерлік технологиялар саласындағы білім тез өзгеретіндіктен, көптеген университеттерде білікті оқытушылар тапшылығы байқалады.

Осы орайда, ЖАОК-ты пайдалану оқу материалдарының сапасын жақсартуға және оқытушылардың кәсіби біліктілігін арттыруға ықпал етуі мүмкін.

Макавейчук (2015) ЖАОК курстарының жоғары оқу орындары арасындағы академиялық серіктестікті дамытуға ықпал ететінін атап өтеді. Оның пікірінше, университеттер өздерінің ЖАОК платформаларындағы курстарды бір-бірімен алмасу арқылы білім беру бағдарламаларын жетілдіре алады. Бұл оқу орындарына лицензиялау және аккредиттеу үдерістерінде ЖАОК-ты ресурстық қамтамасыз ету элементі ретінде пайдалануға мүмкіндік береді.

Захарова (2019) өз зерттеуінде ЖАОК-тың тиімділігін арттыру жолдарын ұсынады. Ол онлайн курстарды университеттердің бәсекеге қабілеттілігін нығайту құралы ретінде қарастырып, мынадай мәселелерді баса көрсетеді:

- тыңдаушылардың қажеттіліктерін бағалау және ескеру;
- ЖАОК-ты жоғары оқу орындарының талапкерлік стратегиясына енгізу;
- оқытушылардың цифрлық құзыреттілігін дамыту;
- оқыту сапасын арттыру;
- ЖАОК-ты білім беру жүйесіне тиімді және қауіпсіз интеграциялау;
- өндіріс шығындарын оңтайландыру және ЖАОК арқылы табыс көзін арттыру.

Қазақстанда ЖАОК-тың тиімділігі мен оның дәстүрлі оқыту әдістеріне ықпалын зерттеген ғалымдар қатарында А.Т. Сыдықов, А.А. Нұрманова, А.К. Қасымов және М.Ж. Жұмабекова сынды зерттеушілер бар.

- *А.Т. Сыдықов (2020)* ЖАОК-тың білім алушылардың өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамытуға ықпал ететінін атап өтті.
- *А.А. Нұрманова (2021)* өз еңбектерінде ЖАОК-тың математикалық модельдеуді оқытудағы артықшылықтарын көрсетті, алайда өзіндік бақылаудың күрделілігін атап өтті.
- *А.К. Қасымов (2019)* математикалық ЖАОК-тың жүйелі оқытудағы кемшіліктерін зерттеп, академиялық үлгерімді арттыруда тьюторлық қолдаудың маңыздылығын атап өтті.
- *М.Ж. Жұмабекова (2022)* ЖАОК-тың гибридті оқыту үлгісімен үйлесімін зерттеді және дәстүрлі сабақтармен қатар қолданғанда оның тиімділігі жоғары болатынын көрсетті.

Жоғарыда көрсетілген зерттеушілердің еңбектерін зерделей отырып, Қазақстандық зерттеушілер ЖАОК-ты мынадай ерекшеліктеріне байланысты тиімді құрал деп санайды:

- икемді оқыту форматы (студенттер өздеріне ыңғайлы уақытта оқи алады).
- автоматтандырылған бағалау жүйесі (математикалық тесттерді жылдам тексеру мүмкіндігі).
- интерактивті оқыту әдістері (бейне-дәрістер, сандық симуляциялар, тесттер).
- мұғалімдердің біліктілігін арттыруға ықпалы (оқытушылар өз білімін жетілдіру үшін де пайдалана алады).

Алайда, Қазақстандағы ЖАОК жүйесінің негізгі мәселелері мыналар:

- қазақ тіліндегі жаок-тың шектеулі болуы.
- студенттердің өздігінен оқу дағдыларының әртүрлілігі.
- пәннің күрделілігіне байланысты онлайн түсіндірудің кейбір тақырыптарға жарамсыз болуы.

ЖАОК құрылымы белгілі бір платформаларда ұйымдастырылады. Курс басталған кезде тыңдаушыларға оның мақсаты, мазмұны, талаптары, оқу әдістері, басталу және аяқталу мерзімдері туралы толық ақпарат беріледі. Осы мәліметтер негізінде білім алушылар өз қажеттіліктеріне сәйкес келетін курсты таңдай алады. ЖАОК дәрістері негізінен бейнежазба форматында ұсынылады. Оқу барысында тыңдаушылар бақылау сұрақтарын орындап, тест тапсыру арқылы өз білімдерін бағалайды. Сонымен қатар, курста интерактивті қарым-қатынас жүйесі қарастырылған, яғни білім алушылар кез келген уақытта курс мазмұнына байланысты сұрақтарын қоя алады. Курстар белгілі бір уақыт шеңберінде өткізіледі және апта бойынша құрылымдалады. Әр модульдің басталу және аяқталу мерзімі нақты көрсетіледі. Тыңдаушылар дәрістерді уақтылы тыңдап, тапсырмаларды белгіленген мерзімге дейін тапсыруы тиіс. Курс

аяқталған соң, білім алушылар емтихан тапсырып, оны сәтті аяқтаған жағдайда сертификат алады. Бұдан ЖАОК-ты пайдаланудың артықшылықтарын атап көрсетуге болады (1-кесте):

1-кесте – «ЖАОК-ты пайдаланудың артықшылықтары»

№	***ЖАОК-тың білім беру саласындағы маңыздылығы оның бірнеше негізгі артықшылықтарымен ерекшеленеді:***	
1	*Пайдалы байланыстар орнату*	ЖАОК білім алушыларға онлайн форматта байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Тыңдаушылар тек оқу материалдарымен алмасып қана қоймай, сонымен қатар өзара білімдерін тексеру және бағалау жүйесіне қатыса алады. Әдетте, ЖАОК қатысушылары өзара бағалау процесінен өтеді: әрбір тыңдаушы бірнеше студенттің жұмысын тексеріп, кері байланыс береді.
2	*Жылдам кері байланыс және бағалау*	Онлайн оқыту барысында тапсырмаларды орындағаннан кейін білім алушылар тест немесе емтихан нәтижесін бірден ала алады. Сонымен қатар, олар емтиханды қайта тапсыруға немесе тестті қайта орындауға мүмкіндік алады, бұл оқу процесінің икемділігін арттырады.
3	*Әлемдік деңгейдегі оқытушылардан білім алу*	ЖАОК курстарын әлемнің жетекші университеттерінің үздік оқытушылары жүргізеді. Тыңдаушыларға осы оқытушылармен тікелей байланысқа шығу, сұрақтар қою және пікір алмасу мүмкіндігі беріледі.
4	*Тегін онлайн оқыту*	ЖАОК-тың маңызды ерекшеліктерінің бірі – көптеген курстардың тегін қолжетімділігі. Тыңдаушылар дәрістерді тыңдап, тапсырмалар орындау арқылы қосымша шығынсыз білім алу мүмкіндігіне ие. ЖАОК дәстүрлі білім беру жүйесіне қарағанда анағұрлым үнемді, өйткені қатысушыларға оқу материалдары онлайн форматта қолжетімді болады.
5	*Уақыт пен оқу процесінің икемділігі*	ЖАОК тыңдаушыларға өздеріне ыңғайлы оқу кестесін құруға мүмкіндік береді. Дәрістерді кейінірек көруге немесе белгілі бір тақырып түсініксіз болған жағдайда бірнеше рет қайталап қарауға болады. Үй тапсырмаларын орындау да икемді график негізінде жүргізіледі.
6	*Оқытудың құрылымдылығы және мазмұнның қолжетімділігі*	ЖАОК оқу материалдарын оңтайландырылған және қабылдауға ыңғайлы форматта ұсынады. Қысқа бейнедәрістер білім алушыларға ұзақ дәстүрлі лекцияларға қарағанда әлдеқайда тиімді бола алады.
7	*Аралас оқыту жүйесі*	ЖАОК тек бейнежазбалармен шектелмейді. Онлайн курстар қосымша мәтіндік құжаттар, аудиофайлдар, форумдардағы пікірталастар және әлеуметтік желілердегі талқылаулармен толықтырылады. Бұл оқыту процесін барынша тиімді және интерактивті етеді.
8	*Оқу процесі мен материалдарды ұйымдастыру мүмкіндігі*	ЖАОК дәстүрлі оқу курстарының сапасын арттыруға ықпал етеді. ЖАОК арқылы білім алушылар өзара қарым-қатынас орнатып, ашық білім беру форматын меңгере алады.

1-кестеде көрсетілген артықшылықтарды негізге ала отырып, математика пәндерінен бакалавр дайындауда ЖАОК-тің артықшылықтарын атап өтуге болады (2-кесте):

№	***Математика пәндерінде ЖАОК-ты қолданудың артықшылықтары:***	
1	*Оқытудың икемділігі және жеке оқу*	ЖАОК студенттерге өздеріне ыңғайлы уақытта, өз қарқынымен оқуға мүмкіндік береді. Мысалы, студенттер дәрістерді бірнеше рет қарап, түсінбеген тақырыптарды қайталап оқи

	траекториясы	алады. Бұл әсіресе математиканың күрделі бөлімдерін меңгеруде маңызды.
2	*Интерактивті және практикалық оқыту әдістері*	ЖАОК математикалық білім беруде интерактивті тапсырмалар мен бейне-дәрістерді кеңінен қолданады. Студенттер қадамдық шешу әдістерімен, графикалық модельдермен, онлайн калькуляторлар мен математикалық бағдарламалармен жұмыс істей алады. Бұл теория мен практиканы үйлестіруге көмектеседі.
3	*Қолжетімділік және ресурстардың байлығы*	ЖАОК платформаларында математикалық курстардың алуан түрлілігі ұсынылады. Студенттер тек базалық курстармен шектелмей, тереңдетілген бағдарламалау, қолданбалы математика, статистика және деректер ғылымы бойынша курстарға қатыса алады.
4	*Өзін-өзі бағалау және прогресті бақылау*	ЖАОК автоматтандырылған тестілеу және бақылау жүйесі арқылы студенттердің білім деңгейін нақты бағалауға мүмкіндік береді. Бұл оқытушыларға студенттердің әлсіз тұстарын анықтауға және оларға жеке көмек көрсетуге жағдай жасайды.
5	*Оқытушылар мен студенттер арасындағы интерактивті байланыс*	ЖАОК студенттерге форумдар, онлайн пікірталастар, топтық жобалар және кері байланыс жүйелері арқылы оқытушылармен және басқа студенттермен байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Бұл әсіресе математикалық есептерді шешу барысында бірлесіп жұмыс істеу және идеялармен алмасу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Қорытынды. Қорыта келе, зерттеу барысында отандық және халықаралық ғылыми журналдарда жарияланған ғылыми мақалалардағы ақпараттарға сүйене отырып, ЖАОК-тың болашақ математик мамандарын даярлаудағы рөлін анықтадық. ЖАОК тек бакалавриат деңгейіндегі студенттер үшін ғана емес, сонымен қатар болашақ математиктер мен мұғалімдер үшін де үлкен маңызға ие. ЖАОК арқылы болашақ мамандар:

I. Заманауи математикалық әдістер мен технологияларды меңгереді;
II. Ғылыми зерттеу жүргізу дағдыларын дамытады;
III. Бағдарламалау және деректерді талдау құралдарын қолдануды үйренеді;
IV. Әлемдік білім беру қауымдастығына қосылып, халықаралық тәжірибемен алмасады.
V. Болашақ мұғалімдер үшін ЖАОК цифрлық педагогика, интерактивті оқыту әдістері және студенттермен онлайн байланыс орнату дағдыларын жетілдіруге көмектеседі.

Жаппай ашық онлайн курстар (ЖАОК) бакалавр деңгейіндегі математикалық білім беруді жетілдірудің тиімді құралы ретінде танылды. Ол студенттерге заманауи оқыту әдістерін, интерактивті ресурстарды, өзіндік оқу мүмкіндіктерін және әлемдік білім беру жүйесіне қолжетімділікті қамтамасыз етеді. Болашақта ЖАОК математикалық пәндерді оқытуда негізгі оқыту әдістерінің бірі ретінде одан әрі дами береді. Білім беру саласындағы цифрлық трансформация жағдайында ЖАОК-тың рөлі артып, ол математикалық білім беруді жаңа деңгейге көтеретін жаңа технологиялық бағыттардың бірі болмақ.

Әдебиеттер:

1. Газиз Г. Г., Мансурова М. Е., Нұрматұлы Н. Н. Болашақ мұғалімдерді дайындауда онлайн курстар арқылы білім беру ортасын қалыптастыру //Вестник КазНПУ имени Абая, Серия «Физико-математические науки». – 2023. – Т. 84. – №. 4. – С. 228-237.
2. Шрымбай Д. А., Адылбекова Э. Т. Мұғалімдердің кәсіби дайындығын жаппай ашық онлайн курс қолдану негізінде арттыру //Научный журнал «Вестник НАН РК». – 2023. – Т. 405. – №. 5. – С. 270-285.
3. Тоқтамыс Г. Б., Дамекова С. К., Куттыкожаева Ш. Н. «6В01509 Математика-физика»

мамандығына арналған математикадан ашық жаппай онлайн курстары //Интернаука. – 2021. – №. 15-4. – С. 29-31.
4. Ғабитқызы А. Қазақ тілінде математикалық ЖАОК құрастыру нұсқаулығы. – 2023.
5. Коннова Л. П. и др. Особенности создания адаптивного онлайн-курса по математике для первокурсников //Современная математика и концепции инновационного математического образования. – 2019. – Т. 6. – №. 1. – С. 322-332.
6. Барат Б. Т. и др. INNOVATIVE APPROACHES TO THE IMPLEMENTATION OF MOOCS IN HIGHER EDUCATION //КазУТБ. – 2024. – Т. 1. – №. 22.
7. Миронов А.В. Роль МООК в развитии самостоятельной работы студентов // Экология внешней и внутренней среды социальной системы (ЭкоМир-9): мат-лыконф. М.: Московский государственный технический университет имени Н.Э. Баумана (национальный исследовательский университет), 2019. С. 223–225
8. Бакулина И.Р. Анализ самостоятельной работы студентов по разделам МООК «Начертательная геометрия» // Современные проблемы технического образования: мат-лы XIX всерос. науч.-метод. конф. Йошкар-Ола: Поволжский государственный технологический университет, 2019. С. 9–12.
9. Зубков А.Д. Возможности использования МООК в транспортном вузовском образовании // Непрерывное профессиональное образование: теория и практика: матлы X междунар. науч.-практ. конф. Новосибирск: Сибирский государственный университет путей сообщения, 2020. С. 123–129.

ЖЫЛЫЖАЙДАҒЫ МИКРОКЛИМАТТЫ БАСҚАРУ КЕШЕНІН АВТОМАТТАНДЫРУ

Алимбаев Чингиз Абдраймович[1], Уйпалакова Динара Мукановна,[2] Акжолова Асель Избасаровна[2], Талпақова Балжан Әуезханқызы[2]
Қ.И.Сатбаев атындағы ҚазҰТЗУ[1], Алматы технологиялық университеті[2]
Алматы қ. Казақстан
Dinara-007@bk.ru

Резюме

Разработка автоматизированных систем управления микроклиматом в теплицах-важный шаг к достижению высокой эффективности в сельском хозяйстве. Точный и эффективный контроль микроклимата позволяет оптимизировать рост растений, повысить урожайность и сэкономить ресурсы. Проектирование тепличных технологий, выбор эффективных технологий для выращивания овощей разработка автоматизированной системы, объединяющей датчики и контролирующей микроклимат с управлением биомеханикой растений. В современном мире технологии развиваются быстрыми темпами. Одним из примеров является интенсивное развитие сферы технического зрения, машинного обучения, искусственного интеллекта.

Summary

The development of an automated microclimate management system in heating is an important step to achieving high efficiency in rural management. Constant and effective control of the microclimate allows you to optimize the growth rate, increase the urogeny and save the resource. Projection of thermal technologies, production of effective technologies for the release of an automated system for the development of an automatic system, providing sensors and controlling the microclimate with the management of biomechanical systems. In the modern world, technology is developing at high speeds. One of the examples is the intensive development of the sphere of technical education, machine learning, and Research Intelligence.

Жылыжайлардағы микроклиматты басқарудың автоматтандырылған жүйесін әзірлеу үшін нақты уақыт режимінде шешім қабылдау мақсатында өсімдік биомеханикасы мен қоршаған орта сенсорларын біріктіру келесі міндеттерді қамтиды: Өсімдік бихмеханикасын зерттеу, қоршаған орта сенсорларыын дамыту және біріктіру, автоматтандырылған басқару жүйесін әзірлеу, жүйені тестілеу және бағалау, экологиялық тиімділікті талдау. Осы аталған міндеттерді орындау нәтижесінде жылыжайларда микроклиматты тиімді басқаруға арналған заманауи, сенімді және тиімді автоматтандырылған жүйе құруға болады.

Жылыжай технологиясын жобалау, көкөніс өсіруге тиімді технологиялар таңдау сенсорларды біріктіретін және өсімдік биомеханикасын басқарып микроклиматты бақылайтын автоматтандырылған жүйе әзірлеу.

Зеттеудің мақсаты: Өсімдіктердің өсуіне қажетті қолайлы жағдайларды автоматы түрде қамтамасыз ете отырып, ауыл шаруашылығының тиімділігі мен өнімділігін арттыру.

Зерттеу объектісі: Жылыжайдың микроклиматы басқаратын кешен әзірлеу

Микроклимат дегеніміз не?

Жылыжайдағы микроклимат-бұл өсімдіктердің өсуіне және дамуына тікелей әсер ететін ең маңызды фактор. Тиісінше белгілі бір шарттарды орындау жылыжайдағы өсімдіктің өсуіне, жақсы өнім беруіне бірден бір тәкелей әсер етеді, ал ережелерді сақтамау өсімдіктің жақсы өсуіне, сапалы жеміс беруіне кері әсерін тигізеді. Жылыдайды жасамас бұрын қандай ережелерді ұстанып, қандай құрал жабдықтардың көмегімен жылыжайдан сапалы өнім алуға болатындығын ойластыру керек.

Жылыжайдағы Микроклиматы басқару негіздері

Жылыжайда оңтайлы өнім алу үшін белгілі бір дақылға қолайлы микроклимат жасау керек. Бұл жарықтың тиісті миөлшерде түсуі өз әсерін жақсы тигізеді, ал қыста, күннің жетіспеушілігі туындаған жағдайда қосымша жарық көздерін пайдалану қажеттілігі туындайды. Сонымен қатар, топырақтың, ауаның температурасы үлкен маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар ылғалдылық та маңызды факторлардың бірі.

Жоғарыда айтылғандардың барлығы өсімдіктердің даму жылдамдығына әсер етеді. Атап айтқанда, егер температура жоғары болса, бірақ сонымен бірге дақылдарға жарық жеткіліксіз болса, онда олар аурыруға ұшырайды, олар көмірсулардың жетіспеушілігін тоқтатады. Мұндай жағдайда қандай да бір саплы өнім алу туралы айтудың қажеті жоқ. Егер температура тым төмен болса, өсімдік жай ғана бір қалыпта тұрып қалады, яғни оның дамуы айтарлықтай баяулайды. Тиісті диапазонның белгілі бір шекарасынан өткен кезде өсімдік өлуі мүмкін.

Өсімдіктің суға деген қажеттілігін бақылау үшін жылыжайдағы ылғалдылыққа баса назар аудару қажет. Сонымен қатар, белгілі бір аурулардың пайда болу қаупі, саңырауқұлақтардың дамуы, көгерудің пайда болуы осы параметрге байланысты. Көптеген жылыжаймен айналысушылар жылыжай құру кезеңінде микроклимат мәселесін ескеруді ұсынады. Мұның белгілі бір логикасы бар: табиғи желдетуді арнайы терезелер арқылы ұйымдастырудың ең оңай жолы. Егер агроном автоматты жүйеге тоқтауды шешсе, онда оны орнату немесе, ең болмағанда, болашақта жылыжай құру кезеңінде де бетбелгі қою қисынды. Термометрлер мен басқа көрсеткіштерге назар аудара отырып, әртүрлі параметрлерді механикалық жолмен басқаруға болады. Алайда, мұндай тәсіл шағын қосалқы шаруашылық үшін ғана жарамды. Егер біз көкөністерді, жидектерді, шөптерді, көшеттерді және т. б. өнеркәсіптік масштабта өсіру туралы айтатын болсақ, онда автоматты орнатуды таңдау тиімді. Кәсіби гравюралар ауа температурасының, топырақтың, ылғалдылықтың немесе жарықтың деңгейін ғана бақылап қоймайды. Сондай-ақ жылыжайдағы көмірқышқыл газының мөлшеріне назар аударады, өйткені бұл өсімдіктердің даму жылдамдығына тікелей әсер етеді.

Жылыжайдағы Микроклимат бірнеше жүйелермен қамтамасыз етілген. Мысалы, өсімдіктердің әл-ауқаты үшін ауа ылғалдылығының параметрлері Орнатылған. Демек, жылыжай бұл ылғалдылықты тұмандандыру жүйесі арқылы автоматты түрде жасауға тырысады. Бұл қалай жұмыс істейтінін көруге болады. Қысыммен су микротүтікшелер арқылы жеткізіліп, тұманға айналады. Бірнеше секунд ішінде өсімдіктерге ылғал түседі. Жүйе өшіп, белгілі бір уақыт аралығында қайтадан жұмыс істей бастайды.

Микроклиматтың негізгі параметрлері мен компоненттері

Жылыжай жоғары өнімділікпен сипатталуы және онда өсімдіктер тез өсуі үшін ашық жерге қарағанда теңдестірілген микроклиматты сақтау маңызды. Жылыжай ішіндегі климатты теңестірудің негізгі факторлары келесідей:

- Температура. Үй-жайдан тыс ауа температурасына қарамастан, жылыжайда белгілі бір температуралық режимді сақтау маңызды;
- Ылғалдылық. Топырақ бетінен буланып, артық ылғал жылыжайдың ішкі беттеріне конденсация түрінде түсуі мүмкін;

- Жарықтандыру. Жылыжайда жарықтандыру неғұрлым жақсы болса, өсімдіктердің өсуі мен дамуына, жемістеріне әсер ететін вегетациялық процестер соғұрлым белсенді болады. Кейбір жағдайларда өсімдіктерге қосымша жарық орнатуға болады — фитолампалар.

Жылыжайдың жабық бөлмесіндегі микроклиматтың жағдайына әсер ететін қосымша факторларға ауа сапасы мен ауа массаларының қозғалысы жатады. Бұл параметрлерге тиімді желдету жүйесін, қолмен немесе автоматты желдетуді қолдану арқылы әсер етуге болады.

Жылыжайды жылыту және модельдеу

Бұл жүйені нақты қолдану үшін термиялық модельдеу және имитациялық модельдеу қолданылады жылуды салқындату/жылыту қажеттілігіне әсер ететін әр түрлі параметрлердің әсері және әр жағдай үшін оңтайлы жұмыс жағдайларын алу.

Жылыжайдағы микроклиматты басқару кезеңінде климат датчиктерінің ақаулары анықталады, климаттық айнымалылардың белгіленген мәні сақталады, ал стратегиялық кезеңде егінге әсер ететін аурулар анықталады және зиянды азайту үшін климаттық айнымалылар сәйкесінше өзгереді.

Автоматтандыру жүйесін қолдану

Автоматты жүйе әдетте орталық контроллерді (кейде басқару пульті) және сенсорларды қамтитын кешен болып табылады. Мұндай қондырғыдағы температура туралы айтатын болсақ, шамалы өзгерістерді оннан бір градусқа дейін бақылауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қазіргі заманғы автоматтандыру жүйесі жылыжайда не болып жатқанын көрсетіп қана қоймай, белгілі бір сипаттамаларды түзете алады. Мысалы, салқындату терезелерді ашу және жылытуды азайту арқылы жүзеге асыруға, ауаны арнайы қондырғылармен кептіруге болады. Көмірқышқыл газының мөлшері сол қарапайым желдету арқылы өзгереді. Егер бұл желдету дұрыс жұмысын жасаған болса, жылыжайды толығымен герметикалық күйде қалдыруға болады. Бұл жағдайда автоматтандыру жүйесі желдету жүйесін іске қосады. Жабдықтың арқасында күннен түнге және керісінше ауысу ұйымдастырылады. Температураның тым күрт төмендеуі немесе жоғарылауы өсімдік ауруына әкелуі мүмкін. Өзгерістер сағатына 6 градустан аспайтын жылдамдықпен өсуі керек. Дәл осындай ауысу өте тиімді және көптеген дақылдарға жарайды.

Өсімдіктерді өсіру үшін қазіргі әлемде қолданылатын технологиялар жылыжайларда белгілі бір климаттық режимдерді бақылауды және үнемі сақтауды қажет етеді. Ол үшін микроклиматты басқару мен қолдаудың автоматтандырылған жүйелері барлық жерде қолданылады. Жылыжайлардағы негізгі инженерлік жүйелердің қолда бар жетектері мен жабдықтарына әсер ету арқылы берілген климаттық режимдердің жоғары дәлдігін қамтамасыз етеді. Өнеркәсіптік жылыжайда микроклиматты басқарудың толыққанды жүйесі мыналарды қамтиды:

- Орталық басқару станциясы (мониторы бар ДК және бағдарламалық басқару);
- Микропроцессорлық аппараттық кешен (басқарушы блок-контроллер);
- Әр түрлі датчиктер мен кабельдер жиынтығы;
- Қуат автоматикасы (ROM және стартерлері бар қалқандар).

Жылыжайда температураны жақсы басқару үшін температура мен ылғалдылық датчиктерін пайдалану қажет. Күн сайын жылыжай ішіндегі температура өзгеруі мүмкін. Әртүрлі өсімдіктердің оңтайлы өсу жағдайларын қамтамасыз ету үшін температура мен ылғалдылық деңгейін бақылау маңызды. Әр түрлі өсімдіктердің температураға сезімталдығы әр түрлі, сондықтан жылыжайда оңтайлы жылу деңгейін бақылау және сақтау маңызды. Бұл өсімдіктердің жақсы өсуіне және дамуына мүмкіндік береді, сонымен қатар сапалы дақыл алуға ықпал етеді. Жылыжайды температура мен ылғалдылық датчиктерімен жабдықтау температура режимін басқару мәселесінде үлкен маңызға ие. Бұл өзгерістерге тез жауап беруге және жылыжай ішіндегі температура мен ылғалдылықтың оңтайлы деңгейін ұстап тұру үшін қажетті шараларды қабылдауға мүмкіндік береді. Ылғалдылық деңгейі өсімдіктер үшін маңызды. Жылыжайда топырақ пен ауаны дұрыс ылғалдандыру қажетті ылғалды қамтамасыз етеді, топырақтың кебуіне немесе батпақтануына жол бермейді.

Жылыжайда өсімдіктерді автоматты түрде суару үшін автоматика жүйесін қолдану қажет. Бұл суарудың оңтайлы деңгейін ұстап тұруға және өсімдіктерді олардың өсуі мен дамуы үшін

қажетті мөлшерде сумен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, автоматты суғару су шығындарын азайтуға және өнімділікті арттыруға көмектеседі.

Жылыжайды температура мен ылғалдылық датчиктерімен жабдықтау сонымен қатар топырақтағы ылғал деңгейін бақылауға мүмкіндік береді. Бұл өсімдіктерді қоректік заттармен қамтамасыз етеді, топырақты ылғалды ұстайды.

Жылыжайдағы жылуды температура мен ылғалдылық датчиктерін пайдаланбай бақылау қиын. Жылыжайдың ішкі климаты өсімдіктердің өсуі мен дамуы үшін үлкен маңызға ие. Температура мен ылғалдылықтың оңтайлы деңгейін сақтай отырып, өнімнің өнімділігі мен сапасын арттыруға болады.

Жылыжайдағы температура режимін бақылау үшін термостатты пайдалану ұсынылады. Бұл жылыжай ішіндегі температураны автоматты түрде реттеуге және температураның төмендеуіне жол бермейді. Бұл әсіресе өзгермелі климат жағдайында өте маңызды. Жылыжайды температура мен ылғалдылық датчиктерімен жабдықтау, сондай-ақ температура режимін, желдетуді, суаруды және жарықтандыруды бақылау үшін автоматиканы пайдалану өсімдіктердің өсуі мен дамуы үшін оңтайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді. Бұл жылыжайда тұрақты микроклиматты сақтауға көмектеседі және өнімнің өнімділігі мен сапасын арттырады. Температура мен ылғалдылықты дұрыс басқару өсімдіктердің өсуі мен дамуы үшін қолайлы жағдайларды қамтамасыз етеді.

Жылыжайдағы микроклиматты автоматтандыру – ауыл шаруашылығында өнімділікті арттырудың және шығындарды азайтудың тиімді әдісі. Заманауи технологияларды пайдалану арқылы жылыжайлардағы өсімдіктердің өсу жағдайларын оңтайландырып, тұрақты өнім алуға болады. Болашақта жасанды интеллект пен машиналық оқыту жүйелерін енгізу арқылы автоматтандыру жүйелерін одан әрі жетілдіру мүмкіндігі бар. Бұл технологиялардың кеңінен енгізілуі ауыл шаруашылығы саласындағы жаңа жетістіктерге жол ашады.

Әдебиеттер

1. Noureddine Ch., Amine A., Anas El .c, Tarik K., Said S., Abdelmajid J. Review on greenhouse microclimate and application: Design parameters, thermal modeling and simulation, climate controlling technologies. Solar Energy Volume 191, October 2019, Pages 109-137.
2. Isaías G.P., Antonio J. C., Godoy E. Ingenierías Industriales, Universidad de Extremadura, {igonzp, ajcalde}@unex.es. Neural networks-based models for greenhouse climate control. Actas de las XXXIX Jornadas de Automática, Badajoz, 5-7 de Septiembre de 2018.
3. Latifa B. S., Fathi F. C. and Energy Management Laboratory (CEM-Lab), University of Sfax, Sfax, Tunisia. Modeling of heating and management with the use of deep neural networks setey

УДК 37.091.3:53

СОЗДАНИЕ ДОСТУПНОЙ ФИЗИКИ ЧЕРЕЗ ИНКЛЮЗИВНОЕ STEAM-ОБРАЗОВАНИЕ

Толаметов А.О.,
магистрант II курса,ЮКПУ имени У.Жанибекова г.Шымкент, Казахстан
науч.рук.:**Рамазанова С.А.,** к.ф-м.н., доц., ЮКПУ имени У.Жанибекова г.Шымкент, Казахстан

Түйін

Бұл мақалада инклюзивті STEAM-білім беру тұжырымдамасы физиканы оқыту тұрғысынан қарастырылады. Әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың оқыту үдерісіне тартылуына ықпал ететін заманауи әдістер, технологиялар және құралдар талданады. Сәтті практикалардың мысалдары келтіріліп, физикалық ғылымдар саласындағы инклюзивті білім беруді дамыту перспективалары талқыланады.

Summary

This article examines the concept of inclusive STEAM education in the context of physics learning. Modern methodologies, technologies, and tools that facilitate the engagement of students with diverse educational needs are analyzed. Examples of successful practices are provided, and prospects for the development of inclusive education in the field of physical sciences are discussed.

Современное образование ориентировано на доступность знаний для всех категорий учащихся. В этом контексте инклюзивное STEAM-образование становится важным направлением, позволяющим адаптировать обучение физике под потребности разных учеников [1]. Физика как дисциплина требует абстрактного мышления, экспериментов и математического моделирования, что может создавать сложности для учащихся с особыми образовательными потребностями. Однако современные технологии и инновационные методики позволяют сделать процесс обучения более доступным.

Инклюзивное обучение в физике основано на принципах дифференциации и индивидуализации. Используются адаптивные методики преподавания, учитывающие различные сенсорные и когнитивные особенности учащихся [2]. Одним из таких подходов является использование проектного обучения, при котором ученики работают над реальными задачами, развивая как теоретические, так и практические навыки. Дополнительно, методы геймификации помогают повысить мотивацию и вовлеченность учеников.

Современные технологии и методики играют ключевую роль в обеспечении доступности физического образования для всех учащихся. Внедрение инновационных инструментов и адаптивных подходов помогает учитывать различные образовательные потребности и создавать инклюзивную учебную среду [3].

Виртуальные лаборатории и симуляции (PhET, Algodoo, Crocodile Physics) позволяют ученикам безопасно экспериментировать и визуализировать сложные явления, что особенно полезно для учащихся с ограниченными возможностями, а использование 3D-печати для создания тактильных моделей физических объектов облегчает понимание материала слабовидящими учениками, тогда как дополненная и виртуальная реальность (AR/VR) делает изучение физических явлений более наглядным и доступным, помогая учащимся с различными когнитивными особенностями [4]; образовательные мобильные приложения (Khan Academy, Brilliant, Google Science Journal) персонализируют процесс обучения, предлагая адаптированные задания и тесты, а также обеспечивая доступ к интерактивным учебным материалам, в то время как интерактивные доски и платформы для совместной работы (Google Classroom, Padlet, Jamboard) создают условия для активного взаимодействия между учащимися и преподавателями, способствуя развитию коллективной работы и обмену знаниями, а геймификация учебного процесса с помощью платформ (Kahoot, Quizizz, Classcraft) повышает мотивацию учащихся, делая обучение более увлекательным и эффективным [5], при этом адаптивные тесты и интеллектуальные обучающие системы помогают учащимся проходить материал в своем темпе, учитывая индивидуальные образовательные потребности.

В современных образовательных учреждениях активно внедряются инклюзивные методики, способствующие эффективному обучению физике для всех учащихся. Например, организация STEM-лабораторий в школах позволяет ученикам работать над проектами, связанными с физическими явлениями, такими как моделирование альтернативных источников энергии (солнечные батареи, ветрогенераторы), что не только помогает лучше понять физические принципы, но и развивает инженерные навыки. Кроме того, использование робототехники и программируемых микроконтроллеров (Arduino, Lego Mindstorms) способствует изучению основ механики и автоматизации, например, при создании умных систем освещения или сенсорных механизмов. Адаптивные образовательные платформы, такие как Smart Sparrow и Edmodo, предлагают персонализированные тесты, которые подстраиваются под уровень знаний ученика, что особенно полезно в условиях инклюзивного обучения. Интерактивные технологии, включая виртуальную и дополненную реальность (Oculus Rift, Google Expeditions), позволяют проводить лабораторные работы в цифровой среде, делая обучение доступным даже для учащихся с ограниченными возможностями. Применение игровых методик, таких как соревнования по физическим задачам в формате квестов или конкурсы с использованием Kahoot и Quizizz, повышает мотивацию к изучению предмета.

Наконец, онлайн-курсы на платформах Coursera, Khan Academy и Udemy предоставляют ученикам возможность обучаться в индивидуальном темпе, что особенно важно для инклюзивного STEAM-образования.

Инклюзивное STEAM-образование в физике играет ключевую роль в формировании доступной образовательной среды. Использование инновационных технологий позволяет учитывать индивидуальные особенности учащихся и делает процесс обучения более эффективным. Перспективы дальнейшего развития включают совершенствование методик адаптации учебных материалов, активное внедрение цифровых технологий и разработку новых форматов дистанционного и смешанного обучения.

Литературы

1. Шадчин И. В. Инклюзивное профессиональное образование в условиях его цифровизации //Инновационное развитие профессионального образования. – 2020. – №. 4 (28). – С. 115-145.
2. Новикова К. Г. Использование разноуровневых заданий при реализации инклюзивного подхода в процессе обучения математике : дис. – 2024.
3. Гузова А. В. и др. Потенциал цифровой среды для обучающихся с особыми образовательными потребностями //Цифровая гуманитаристика и технологии в образовании (DHTE 2024). – 2024. – С. 315-329.
4. Портнягин В. П. Использование информационных и коммуникационных технологий при реализации междисциплинарного образования : дис. – 2024.
5. Хайкина Т. С., Борисов А. В. Использование интерактивных сервисов и приложений на уроках в начальной школе для отработки грамматических конструкций //OMEGA SCIENCE, 2024.–274 с. – 2024. – С. 221.

UDC 371.322.9

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF USING ICT IN EFL TEACHING

A.D. Sauranbay[1], K.A. Zhanatayev[2]
[1]1703-21 group student, [2]Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan

Резюме

В настоящем исследовании рассматриваются многочисленные препятствия для интеграции информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в преподавание английского языка в средних школах на основе обширного обзора литературы. Результаты выявили основные проблемы, препятствующие внедрению ИКТ, такие как недостатки инфраструктуры, нехватка подготовки учителей, слабая административная поддержка, психологическое сопротивление и социально-экономические различия. Среди других факторов, затрудняющих внедрение, отмечаются высокий уровень тревожности у учителей, жёсткость учебных программ и финансовые ограничения. Несмотря на то, что учащиеся в целом положительно относятся к ИКТ, их вовлечённость ограничивается рядом внешних факторов.

Түйін

Бұл зерттеу ағылшын тілін орта мектептерде оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) енгізуге кедергі келтіретін әртүрлі тосқауылдарды кең әдебиетке сүйене отырып қарастырады. Зерттеу нәтижелері АКТ-ны енгізуге негізгі кедергілер ретінде инфрақұрылымның жеткіліксіздігі, мұғалімдерді даярлаудың болмауы, әкімшілік қолдаудың әлсіздігі, психологиялық қарсылық және әлеуметтік-экономикалық айырмашылықтарды анықтады. АКТ-ны қабылдауға кедергі келтіретін басқа факторларға мұғалімдер арасындағы жоғары мазасыздық деңгейі, оқу бағдарламаларының қатаңдығы және қаржылық шектеулер жатады. Оқушылар АКТ-ға жалпы оң көзқараспен қарағанымен, олардың қатысуы бірқатар сыртқы шектеулермен шектеледі.

In this 21st century, in Information and Communication Technology become instrumental and inevitable in modern teaching-learning processes. Within the scope of English language teaching in secondary schools, there are plenty of tools and mediums that bring into play ICT within the teaching-learning process to increase the interactivity and engagement between the students with the content as well as give them easier access to authentic materials. The successful implementation of ICTs can be extremely uneven: they can quite fail infrastructure, inadequate teacher training, lack of relevant administrative support, and the socio-economic related variables. This research paper highlights the range of challenges and opportunities in terms of ICT integration in teaching and learning English language skills at the secondary level, informed by international literature and the classroom realities. An analysis of the key barriers and successful practices will be used to contribute to more effective and equitable digital pedagogy for language education.

The integration of Information and Communication Technology (ICT) into secondary schools is widely viewed as an area of educational research concern, especially regarding the barriers and limitations posed to its implementation. These here shall be viewed as a confluence of factors including infrastructural constraints, teacher preparedness, and systemic impediments that deter effective adoption and utilization of ICT in the school context.

One prime inhibitor, according to several reactive studies, is infrastructural inadequacy related to ICT in schools. In this context, Shekaoneka and Arthur argued that poor ICT resource availability poses significant challenges to many development projects in Tanzania, which ends up adversely affecting proper implementation. This view is echoed by Khalid and Nyvang, who stressed that rural vocational institutions face similar barriers, exposing a critical gap for ICT acceptance in educational governance [1]. Sharma emphasizes that functional computer shortages further compound the challenges in teachers' implementation of technology in the classroom [2].

Complementary to concerns about infrastructure are the competencies of teachers, which play a critical role in the integration of ICT. According to Mogashoa and Makaring, teachers for the most part lack the requisite skills and knowledge to integrate ICT into their lesson plans, corroborated by Prasad

et al., who emphasize that professional development is very important to equip educators with such capabilities [3; 4]. This comment coincides with Zubković et al.'s finding, where greater teacher self-belief in using ICT is identified as a major determinant in the successful implementation of these technologies in educational areas with clear identifying needs for targeted teacher training programs [5].

Facet obstacles relative to administrative backing and policy carry out do have a great part in the barriers faced in ICT integration. Insufficient administrative backing is usually what these institutions are suffering from, and this backing is important for creating the environment for the proper use of ICT. This has been similarly shared by Wamusi and Habibu, who expound on how lack of funds and poorly structured policies have limited the success of ICT initiatives in secondary schools in Uganda [6]. According to Aguayo et al., this is also the case when considering how slowly policies are organized into administrative systems and, therefore, how little a supportive structure can lower the enthusiasm among teachers about new technologies [7].

Other than the above, the culture and psychology that are usually tied to ICT are too established not to be considered. Very high levels of computer anxiety in teachers correlate with lower frequencies of and effectiveness in using ICT in the classroom, as noted by Mynaříková and Novotný [8]. Technological anxiety is then compounded with low exposure to the technology while in pre-service training, consequently perpetuating a cycle of reluctance in ICT adoption. Also cited as a limiting factor is enough time for professional development, most notably as teachers are often said to be strained by their present workloads and responsibilities, as is the case across various scenarios including Ekberg and Gao [9].

This is an immediate need to carry out various actions in reference to the immediate barriers through a collaborative approach involving the participation of stakeholders at every level-government, administration, and faculty. Successful secondary school ICT implementation sees a comprehensive approach including infrastructure improvements, training and support for teachers, and enabling policy reforms that not only recognize but also consciously facilitate cultural change favoring the use of technology in education.Thus, the challenges and limitations to ICT usage in secondary schools are deep-rooted and multifactorial in nature, involving an intricate interaction among infrastructural, pedagogical, and administrative domains. These barriers must be confronted by all educational stakeholders, including policymakers, educators, through continuing investment in ICT resources, systematic professional development, and reforms in educational policy. Only through these joint efforts will the dream of an integrated and meaningful ICT-enabled educational landscape be realized where students enjoy enhanced learning experiences and outcomes across varied educational contexts.

References

1. Khalid M. S., Nyvang T. A change agent’s facilitation process for overcoming the barriers of ICT adoption for educational administration–The case of a rural-Bangladesh vocational institution //Australasian Journal of Educational Technology. – 2014. – Т. 30. – №. 5.
2. Sharma T. P. Impact of incorporating ICT skills into the curriculum of the Bhutanese Education System //South Asian J. Soc. Stud. Econ. – 2023. – Т. 18. – №. 2. – P. 47-61.
3. Mogashoa T., Makaring B. Positive Influences of Integrating Information Communication Technology in Teaching English at a Technical and Vocational Training College //Journal of Ecohumanism. – 2024. – Т. 3. – №. 8. – P. 69–82-69–82.
4. Prasad C. V., Lalitha P., Srikar P. V. N. Barriers to the use of information and communication technology (ICT) in secondary schools: Teacher's Perspective //Journal of Management Research. – 2015. – Т. 7. – №. 2. – P. 190.
5. Zubković B. R., Pahljina-Reinić R., Kolić-Vehovec S. Predictors of ICT use in teaching in different educational domains //Humanities Today: Proceedings. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – P. 75-91.
6. Wamusi R., Habibu T. Practical Application and Management of Information Communication Technology (ICT) to Enhance the Performance of Ugandan Secondary Schools in West Nile //East African Journal of Information Technology. – 2024. – Т. 7. – №. 1. – P. 427-447.
7. Aguayo B. B., Jaén M. D. M., Vallejo A. P. Opinion of ICT coordinators on the incidence of telematic tools //JOTSE. – 2020. – Т. 10. – №. 1. – P. 142-158.
8. Mynaříková L., Novotný L. Knowledge society failure? Barriers in the use of ICTs and further teacher education in the Czech Republic //Sustainability. – 2020. – Т. 12. – №. 17. – P. 6933.

9. Ekberg S., Gao S. Understanding challenges of using ICT in secondary schools in Sweden from teachers' perspective //The International Journal of Information and Learning Technology. – 2018. – Т. 35. – №. 1. – P. 43-55.

ӘӨЖ 371.322.9

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕНУДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТКЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ҚОСЫМШАЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

Рүстембек А.Ж.[1], Төреқұл А.К.[2], Кидырбаева Д.Б.[3], Дуйсенова М.М.[4]
[1,2,3]1703-21– топ студенті, [4]PhD, аға оқытушы
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан

Резюме

В данной статье рассматривается влияние технологий искусственного интеллекта (AI) на обучение и изучение английского языка. Искусственный интеллект широко применяется в сфере образования, позволяя персонализировать учебный процесс, повышать активность учащихся и улучшать эффективность обучения. Кроме того, технологии AI обеспечивают возможность оперативной обратной связи, улучшения навыков устной речи и адаптации учебных материалов в соответствии с интересами студентов.

Summary

This article examines the impact of artificial intelligence (AI) technologies on English language teaching and learning. AI is widely used in education, enabling the personalization of the learning process, increasing student engagement, and improving teaching effectiveness. Additionally, AI technologies provide real-time feedback, enhance speaking skills, and adapt learning materials to match students' interests.

Жасанды интеллект (көбіне AI деп қысқартылып көрсетіледі) – бұл машиналардың адам интеллектісін еліктеуін білдіретін ұғым, яғни оларды адам сияқты ойлауға және үйренуге бағдарламалау процесі. Бұл термин компьютерлерге әдетте адам интеллектісін қажет ететін тапсырмаларды орындауға мүмкіндік беретін әртүрлі технологиялар мен әдістер жиынтығын қамтиды, мысалы, табиғи тілді түсіну, үлгілерді тану, мәселелерді шешу және шешім қабылдау. Жасанды интеллект негізінен бірнеше негізгі құрамдастарға бөлінеді: машиналық оқыту, табиғи тілдерді өңдеу, компьютерлік көру және робототехника. Білім беру саласындағы жасанды интеллекттің қолдану аясы кең және үнемі кеңейіп келеді. Технологияның сыныптарда қарқынды енгізілуімен AI оқу процесін жетілдіру және білім сапасын арттыру үшін қуатты құралға айналды.

Қазіргі цифрлық дәуірде жасанды интеллекттің (AI) жаңа тілдерді оқытуға арналған қосымшаларға интеграциялануы тіл үйрену процесіне төңкеріс жасады. Ең танымал AI-ға негізделген тіл үйрену қосымшаларының қатарында *Duolingo* бар. Бұл платформалар жаңашыл әдістері мен кең аудиторияға бағытталған мүмкіндіктері арқасында үлкен танымалдылыққа ие болды.

Duolingo-ның ерекше мүмкіндіктерінің бірі – "*streaks*" (үздіксіз оқу жолақтары), бұл пайдаланушыларды күн сайын жаттығуға ынталандырып, тұрақты оқу дағдысын қалыптастыруға көмектеседі. Сонымен қатар, қосымша ұпайлар жүйесін қолданады: пайдаланушылар "*lingots*" (цифрлық валюта) жинап, оларды қосымша мүмкіндіктерді ашуға пайдалана алады. Ойын элементтерін қолдану әдісі тіл үйренушілердің мотивациясын арттырып, үздіксіз тәжірибе жасауға итермелейді, бұл өз кезегінде тілді тиімді меңгерудің негізгі факторларының бірі болып табылады.

Duolingo-да пайдаланушы сұраққа қате жауап берген кезде, қосымша түсіндірмелер мен кеңестер ұсынып, оны дұрыс жауапқа бағыттайды. Бұл жедел кері байланыс механизмі тіл үйренушілер үшін өте маңызды, себебі ол олардың түсінігін нақты уақытта түзетуге мүмкіндік береді.

Қазіргі білім беру саласында жекелендірілген оқыту студенттердің белсенділігін арттыру мен жетістіктерін жақсартудың қуатты тәсілі ретінде қалыптасуда. Жасанды интеллекттің (AI) қарқынды дамуының арқасында мұғалімдер әрбір студенттің жеке қажеттіліктері мен оқу стиліне сәйкес оқу тәжірибесін бейімдей алады. Жекелендірілген оқыту жолдары – бұл әрбір студенттің қажеттіліктеріне, қабілеттеріне және қызығушылықтарына сәйкес бейімделген оқу процесін білдіреді. AI технологиялары студенттердің оқу үлгерімін, оқу қарқынын және белсенділік деңгейін талдай отырып, оқыту мазмұнын жекелендіруге көмектеседі.

Жасанды интеллект (AI) технологияларының енгізілуімен ағылшын тілін оқыту мазмұны өзгеріске ұшырап, жаңа әдістер мен құралдар арқылы оқуды жақсарту мүмкіндігі пайда болды. Бұл AI қосымшалары оқушылардың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандырып, олардың оқу стиліне сәйкес бейімделу арқылы жан-жақты артықшылықтар ұсынады. Осы тақырыпқа қатысты соңғы ғылыми зерттеулерді қарастыра отырып, жасанды интеллектті тіл үйренуде қолданудың бірнеше маңызды артықшылықтарын атап өтуге болады. Олардың ішінде жекелендірілген оқыту, оқушылардың белсенділігін арттыру, тілді тиімді меңгеру және озық кері байланыс механизмдерін енгізу ерекше маңызға ие.

Ең алдымен, жасанды интеллект арқылы жекелендірілген оқыту білім беру жүйесінің басты бөлігі болып табылады. Gyawali және Mehandroo зерттеулерінде интеллектуалды оқытушылардың әр студенттің оқу қарқыны мен стиліне сәйкес жеке оқыту тәжірибесін ұсына алатыны атап өтілген, бұл жекелендірілген оқытудың дамуына ықпал етеді. Бұл оқу ортасы студенттерге өз қабілеттеріне сәйкес қарқынмен дамуға мүмкіндік береді, әсіресе ағылшын тілі сияқты күрделі тілді меңгеру кезінде ерекше маңызды [1].

Cheng зерттеулерінде жасанды интеллект студенттердің қызығушылықтары мен біліктілік деңгейлеріне сәйкес оқу материалдарын бейімдеп өзгерте алатыны көрсетілген [2]. Сонымен қатар, Wang және Huang жасанды интеллекттің студенттердің оқу көрсеткіштеріне негізделген жеке оқу жолдарын құру үшін машиналық оқыту алгоритмдерін пайдаланатынын атап өтеді. Бұл тәсіл тіл үйренуді жеңілдетіп, әр студентке барынша бейімделген оқу тәжірибесін қамтамасыз етеді [3].

Жасанды интеллект қолдану арқылы жекелендірілген мазмұн мен тапсырмалар әзірлеу ұсынылады, бұл студенттердің ағылшын тілін меңгеру нәтижелеріне оң әсер етіп, қызықты әрі ынталандырушы оқу ортасын қалыптастырады [4].

Қорытындылай келе, ағылшын тілін оқытуда жасанды интеллектке негізделген қосымшаларды қолдану дәстүрлі педагогикалық әдістерді түбегейлі өзгертуге қабілетті маңызды технологиялық жетістік болып табылады. Жекелендірілген оқыту, студенттердің белсенділігін арттыру, тиімді оқу жолдары, жедел кері байланыс механизмдері, мәдениетаралық ынтымақтастық, этикалық мәселелер және қолжетімділік – осы саладағы жасанды интеллекттің көпқырлы артықшылықтарын көрсетеді. Білім беру технологиямен бірге дамып келе жатқан кезде, педагогтардың AI мүмкіндіктерін тиімді пайдаланып, оны тек ағылшын тілін меңгеру құралы ғана емес, сонымен қатар инклюзивті және жан-жақты білім беру тәжірибесін қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер

1. Gyawali Y. P., Mehandroo M. Artificial intelligence in English language teaching: Navigating the future with emerging perspectives //Journal of Language and Linguistics in Society. – 2022. – Т. 26. – Б. 21-27.
2. Cheng M. Practical exploration of English translation activity courses in colleges and universities under the background of artificial intelligence //Wireless Communications and Mobile Computing. – 2022. – №. 1. – Б. 4547342.
3. Wenpu Wang and Shu Huang. "The Application of Artificial Intelligence Teaching Software in College English Teaching". Applied Mathematics and Nonlinear Sciences Sciendo, 9, no. 1 2024
4. Persulessy S. I., Nikijuluw R. P. J. V., Jakob J. C. Utilizing Artificial Intelligence in Language Learning: What About Engineering Students' Perception? //Journal of English Education Program. – 2024. – Т. 5. – №. 1.

UDC 371.322.9

USING GAME-BASED WAYS TO TEACH EFL IN SECONDARY SCHOOL

A.K. Kalmenova [1], A.M. Nurmukhan [2], M.T. Narbayeva [3], A.A. Ilesova [4], M.M.Duisenova[5]
[1,2,3]1703-11– group students, [4]PhD
Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan

Түйін

Ойынға негізделген оқыту (Game-based learning) орта мектептерде ағылшын тілін (EFL) оқытудың тиімді стратегиясы ретінде қалыптасты. Интерактивті және қызықты ойын элементтері мұғалімге оқушылардың уәждемесін арттыруға, сөздік қорын байытуға және серпінді оқу ортасын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл мақалада EFL білім беруіндегі ойынға негізделген оқытудың артықшылықтары, стратегиялары және қолдану тәсілдері бойынша әдебиеттерге шолу жасалады. Зерттеулер көрсеткендей, мобильді ойын платформалары (MGBLLA) және геймификацияланған оқу құралдары когнитивті деңгейде белсенділікті арттырып, материалды есте сақтауға ықпал етеді. Бәсекеге қабілетті ойын форматтары мен нақты уақыттағы кері байланыс жүйелері оқушылардың оқу процесіне қатысуын арттырып, олардың академиялық жетістіктерін жақсартады. Қайталау, контекстік оқыту және рөлдік ойын сияқты геймификация әдістері тілдік дағдыларды мағыналы контексте дамытуға көмектеседі.

Summary

Игровое обучение (Game-based learning) стало одной из ключевых стратегий для эффективного преподавания английского языка как иностранного (EFL) в средних школах. Интерактивные и увлекательные игровые элементы позволяют учителю повышать мотивацию учащихся, обогащать их словарный запас и создавать динамичную образовательную среду. В данной статье представлена синтезированная информация из научной литературы о преимуществах, стратегиях и практическом применении игрового обучения в обучении EFL. Исследования показывают, что цифровые платформы, такие как мобильные игровые языковые приложения (MGBLLA) и геймифицированные образовательные инструменты, способствуют когнитивной вовлеченности и улучшают запоминание материала. Конкурентные игровые форматы и системы обратной связи в реальном времени стимулируют участие учащихся в учебном процессе и способствуют их академическим достижениям. Методы геймификации, такие как повторение, контекстное обучение и ролевые игры, помогают развивать языковые навыки в осмысленном контексте.

Game-based learning has fast become an apt approach to setting up teaching and learning in the English as a Foreign Language (EFL) classroom. Teaching languages through games can help teachers motivate, engage, and keep learners' attention on the language skills to be learned. The discussion will assess the advantages, strategies, and practical applications of game-based learning in secondary school EFL education.

Most recently, this integration of game-based learning strategies into English as a Foreign Language (EFL) instruction in secondary schools has earned considerable attention in research. These strategies have proved essential in engaging learners, motivating them, and acquiring language skills. The present extensive synthesis of literature will appraise various modalities of game-based learning deployed in EFL contexts and their impacts on motivation, vocabulary development, peer interaction, and general language proficiency among secondary school learners. The infusion of game-based learning in EFL teaching contexts is believed to re-energize classroom dynamics and to instate new paradigms of learning. Gamlo's study shows that mobile game-based language learning applications (MGBLLAs) positively correlate with English learning motivation among EFL learners. He further notes that MGBLLAs can greatly complement traditional teaching methods by providing visually stimulating and entertaining activities that enhance students' motivation to engage in English learning and support cognitive engagement [1]. Ahmed et al. supported this claim by saying that putting students into competitive game situations increases motivation and academic success in language learning [2].

In a further step, it is said that digital platforms function as supplements or transformers in EFL education. Studies recognize that vocabulary learning-enhancing platforms or other language-instructional settings such as Wordwall exist. Researchers indicate that such gamified approaches

increase learners' motivation, which leads to high levels of participation and engenders exciting learning. Klímová et al. note that design parameters for digital games may be pivotal parameters that enhance student engagement and effectiveness of learning, thereby reinforcing interactive tools aimed at informal and formal learning settings [3].

In addition, many studies have been done that show that by integrating some games and digital tools, student motivation and retention of language are enhanced. For instance, Pratama et al. contend that teachers tend to think positively of Intelligent Computer-Assisted Language Learning (ICALL), corroborating the argument that methods with the use of technology-enhanced instruction positively affect the outcome of learning a language [4]. In addition, Phuong cites that the Vietnamese learners are amenable to gamified learning strategies, which suggests an emerging trend wherein young EFL learners increasingly resonate with digital trends in the sphere of educational methodology [5].

Games foster an interactive and entertaining learning experience, one that keeps students' active participation. Rewarding students, competing against one another, and providing immediate feedback keep students excited and committed to learning.

Games assist in fostering communication and collaboration among students, thereby making language learning a highly social and dynamic experience. Multiplayer games and role-playing activities encourage peer interaction and cooperative learning.

Gamification techniques, including repetition and contextualized learning, serve to reinforce vocabulary, grammar, and pronunciation. The immersive experience of games allows students to practice their language skills within meaningful contexts.

In many educational games, students organize their strategies, solve problems, and make decisions in real time, thereby enhancing their cognitive skills while learning a language.

In addition, the comprehensive goal of promoting a favorable learning environment through game-based strategies is in consonance with the majority of educational framings around the globe. A Content and-Language Integrated Learning (CLIL) model as espoused by Muniroh et al. offers a model for developing good communication skills that EFL learners can experience through interesting content and participatory methodologies [6]. Such models thus enhance the communication skills of the students while helping develop their overall language competencies that are very crucial in a globalized world.

This study establishes more of a general overview in support of the game-based approaches in teaching EFL within secondary school contexts, and since the game-based and interactive methods respond well to the needs and preferences of modern learners, these have proved capable of motivating students, engaging them in the process of learning through fun, and thus causing them to gain development in their language skills. Therefore, for EFL educators who truly want to see their teaching practices transformed, employing such modern-day methodologies is no longer an option but a must in order to develop competent and involved language learners.

References

1. Gamlo N. The Impact of Mobile Game-Based Language Learning Apps on EFL Learners' Motivation //English Language Teaching. – 2019. – Т. 12. – №. 4. – P. 49-56.
2. Ahmed A. A. A. et al. Investigating the Effect of Using Game-Based Learning on EFL Learners' Motivation and Anxiety //Education Research International. – 2022. – Т. 2022. – №. 1. – P. 6503139.
3. Klimova B. et al. The design features of digital games and their impact on language learning for EFL college students. – 2023.
4. Pratama R. et al. Teachers' perceived perspective and selfefficacy in teaching EFL using Intelligent Computer-Assisted Language Learning (ICALL): A rigorous analysis //The JALT CALL Journal. – 2024. – Т. 20. – №. 3. – P. 1634-1634.
5. Phuong H. Gamified learning: Are Vietnamese EFL learners ready yet? //International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET). – 2020. – Т. 15. – №. 24. – P. 242-251.
6. Muniroh S. et al. Clil Models to Develop Students' Communication Skills Based on Their Attitudes Toward Reading //KnE Social Sciences. – 2023. – P. 268–278-268–278.

ӘӨЖ 371.322.9

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ҮЙРЕНУДЕ YOUTUBE ПЕН TELEGRAM-НЫҢ РӨЛІ

Уланқызы С.[1], Т Турисбекова М.С.[2], Бәжен Н.Б.[3], Ахметова Н.Т.[4], Дуйсенова М.М.[5]
[1,2,3]1703-21– топ студенті, [4]PhD, аға оқытушы
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан

Түйін

YouTube-тың шет тілі ретінде ағылшын тілін қолдаудағы рөлі және Telegram платформасының оқытуды қолдаудағы синергиялық ықпалы осы мақалада қарастырылады. Шынында да, YouTube-тағы әртүрлі, түпнұсқалық және қызықты бейнемазмұндар негізгі тілдік дағдыларды дамытуға көмектеседі, сонымен қатар білім алушының дербестігі мен мотивациясын арттырады. Telegram өз кезегінде нақты уақыттағы өзара әрекеттестік пен ынтымақтастыққа жол ашып, арналар мен топтық чаттар арқылы қосымша ресурстарға қол жеткізуді қамтамасыз ете отырып, оқуға қолдау көрсетуді жалғастырады. Осылайша, бұл екі платформа заманауи педагогиканың өзіндік басқарылатын және бірлескен оқу принциптеріне сай келетін серпінді білім беру ортасын қалыптастырады. Мақалада YouTube пен Telegram-ды біріктіре пайдалану EFL оқытуын жақсартып, білім алушылардың белсенділігін, есте сақтауын және коммуникативтік құзыреттілігін арттырады деген тұжырым жасалады.

Резюме

В данной статье рассматривается поддержка изучения английского языка как иностранного с помощью YouTube и синергетическая роль Telegram в образовательном процессе. Действительно, разнообразный, аутентичный и увлекательный видеоконтент на YouTube способствует развитию основных языковых навыков, одновременно обеспечивая автономию и мотивацию обучающегося. Telegram продолжает оказывать поддержку, позволяя взаимодействовать и сотрудничать в реальном времени, а также предоставляя доступ к дополнительным материалам через каналы и групповые чаты. Таким образом, эти две платформы формируют динамичную учебную среду, соответствующую современным педагогическим подходам, таким как самостоятельное и совместное обучение. В статье также утверждается, что интеграция YouTube и Telegram в процесс преподавания EFL способствует повышению вовлеченности, запоминания и коммуникативной компетенции обучающихся.

YouTube пен Telegram сияқты жаңа цифрлық платформалар шет тілі ретінде ағылшын тілін меңгеру үдерісін түбегейлі өзгертуде. Бұл платформаларды әртүрлі видеолар, оқулықтар және интерактивті сабақтар арқылы тілге түпнұсқалық қолжетімділікпен ерекшеленетін бірегей білім беру мазмұнының аса бай қоры ретінде білетініңіз анық. Көру және есту тұрғысындағы осындай ынталандыру тәсілдері оқуды қызықты етіп, әртүрлі оқу стильдеріне бейімделеді, бұл өз кезегінде ақпаратты есте сақтауды және түсінуді жеңілдетеді. Сонымен қатар, бұл платформалардың жаһандық қолжетімділігі білім алушыларға тіл тасушылармен байланыс орнатуға және мәдени ерекшеліктермен танысуға мүмкіндік беріп, толықтай ену тәжірибесін кеңейтеді.

Ал Telegram тіл үйренуге анағұрлым жекелендірілген және интерактивті сипат береді: арналар мен топтар арқылы білім алушылар талқылауға, ресурстар алмасуға және жедел пікір алмасуға тартылады, бұл процестерді басқа білім алушылармен немесе мұғалімдермен жүзеге асыруға болады. Бұл мүмкіндік жедел хабар алмасуды үздіксіз тәжірибе құралы ретінде пайдалануға жол ашады және білім алушылардың араласуына, өзара бөлісу шеңберін кеңейтуіне ықпал етіп, ынтымақтастыққа негізделген қолайлы ортаны қалыптастырады.

Бұл платформалар ағылшын тілі ресурстарына кең қолжетімділік беріп қана қоймай, сонымен қатар білім алудағы бірегей қауымдастықтықты қалыптастырады. Осындай құралдар болашақта оқу бағдарламасына көбірек енгізілмек, сондықтан бұл құралдардың тиімділігін бағалау және оларды білім алушылардың қажеттіліктері мен нәтижелеріне сай оңтайлы пайдалану жолдарын ұсыну маңызды болмақ.

YouTube пен Telegram-ды шет тілі ретінде ағылшын тілін оқытуда қолдану соңғы жылдары олардың кең ауқымды қолданысы мен оқыту платформасы ретіндегі тиімділігіне байланысты

ғылыми зерттеулердің өзегіне айналды. Бұл платформалар тіл үйренушілерге білімге жеңіл әрі қызықты жолмен қол жеткізуге мүмкіндік беретін өзіндік ерекшеліктерге ие.

YouTube — бұл білім алушыларға тілдік бейне нұсқаулықтар мен тіл тасушылар ұсынатын мәдени түсініктер сияқты әртүрлі дереккөздерден ақпарат алуға жол ашатын әсерлі оқу құралы. YouTube-тың медиа сипаты тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым сияқты тілдік дағдыларды дамытуға жағдай жасайды. Түрлі зерттеулер көрсеткендей, YouTube-тағы интерактивті және көрнекі форматта берілетін оқу мазмұны студенттердің белсенділігін арттырып, ақпаратты есте сақтау қабілетін жақсартады. Осыған байланысты, Retnaningsih және т.б. YouTube-та студенттің қызығушылығына сай бейімделген мазмұнға қол жеткізуі олардың мотивациясын арттырып, өзіндік басқарылатын тіл үйренуге ықпал ететінін атап өтеді [1]. Сонымен қатар, Kakerissa YouTube бейнелерінің сөздік қорын, дұрыс айтылымды және грамматиканы жақсартуға ықпал ететінін көрсетеді [2].

Шын мәнінде, YouTube-тың тиімді оқу құралы ретінде өзектілігінің басты себептері осы түпнұсқалық мазмұнда жатыр. Мысалы, тіл тасушылар қатысатын бейнелер білім алушыларға тіл нақты қолданылатын шынайы жағдайларды ұсынады, бұл өз кезегінде шынайы оқу тәжірибесін қалыптастырады. Toleuzhan және т.б. түпнұсқалық материалдарға әсер ету білім алушылардың әртүрлі акценттер мен бейресми тіркестерге бейімделуіне байланысты олардың сенімділігі мен ағылшын тіліндегі еркіндігін арттырады деп болжайды [3]. Yuhariah және Syafryadin пікірінше, өзіндік бағытталған оқу дегеніміз — білім алушының оқу барысындағы икемділігі, бұл материалдарды кез келген уақытта қайта қарап шығуға мүмкіндік береді; осылайша тіл білімін жақсырақ есте сақтауға және қолдануға ықпал етеді [4]. YouTube ұсынатын мұндай икемділік білім алушыларға өз оқуын тиімді бейімдеуге мүмкіндік беріп, тіл меңгеруде оңтайлы нәтижеге қол жеткізуге жағдай жасайды.

Күшті байланыс құралы ретінде Telegram YouTube ұсынатын көру және есту ынталандыруларын толықтыра алады. Дегенмен, Telegram дәстүрлі түрде білім беру құралы ретінде қарастырылмайды. Алайда, оны студенттер мен оқытушылардың нақты уақытта өзара сөйлесуіне мүмкіндік беретін бірлескен оқу кеңістігін ұйымдастыру құралы ретінде пайдалануға болады. Зерттеулер Telegram топтары қалыптастыратын қауымдастық сезімі бұл платформаны тіл үйрену құралы ретінде пайдаланғанда білім алушылар үшін маңызды қолдау болатынын көрсетеді. Зерттеулерде айтылғандай, бұл платформа YouTube бейне материалдарына сілтемелер, жаттығу тапсырмалары және тіл үйренуге қажет басқа да материалдармен оңай бөлісуге мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде студенттердің жалпы оқу тәжірибесін жақсартуға тікелей әсер етеді [5].

Сонымен қатар, Telegram арқылы чат топтары мен арналар құруды қолдану оқытушыларға ақпаратты жылдам жеткізуге және студенттердің белсенділігін сақтауға көмектеседі. Мұндай құрал арқылы оқушылар мен мұғалімдер, сондай-ақ қатарластар арасында өзара әрекеттесу орын алып, Telegram интерактивті орта қалыптастырады. Осы тұрғыдан алғанда, мұғалімдер білім алушылардың жетістіктерін бақылап, дер кезінде қолдау көрсетіп, тікелей мотивация арқылы тіл үйренуді ынталандыра алады.

Екі платформаны біріктіре қолдану тіл үйренуді жан-жақты жүргізудің тиімді тәсілі болып табылады, мұнда YouTube ұсынатын аудиовизуалды үйрену Telegram арқылы шынайы интерактивтілікпен толықтырылады. Бұл тіл үйренуді барынша қолдап қана қоймай, сонымен қатар дербес білім алу мен бірлескен оқуды баса көрсететін қазіргі педагогикалық әдістерге де сәйкес келеді.

Сонымен қатар, YouTube үнемі дамып отырады, ал ағылшын тілін шет тілі ретінде үйренушілерге арналған білім беру арналары өте көп. Мұндай ресурстардың алуан түрлілігі білім алушыларға өз қалауы бойынша тақырыптарды өз қарқынымен оқуға мүмкіндік беріп, тілді меңгеруде пайдалы болып табылатын жекелендірілген оқу жағдайын жасайды [9]. Сол сияқты, Telegram нақты уақыттағы қарым-қатынас пен ресурстар алмасуға ықпал ететін интерактивті функцияларға ие, бұл жиі жаттығу мен кері байланысты қажет ететін тіл үйренушілердің қажеттіліктерімен толық сәйкес келеді [10].

Осылайша, YouTube пен Telegram-ды біріктіре пайдалану шет тілі ретінде ағылшын тілін оқытуда инновациялық шешімдерге негіз болатын құрылым ұсынады. YouTube әртүрлі білім

алушылардың қажеттіліктеріне сай келетін мазмұнды ұсынып, түпнұсқалық материалдар арқылы қызығушылықты сақтай отырып, мазмұнның байлығы мен алуан түрлілігін қамтамасыз етеді. Ал Telegram өз кезегінде ынтымақтастықты, өзара әрекеттесуді және жедел кері байланысты қамтамасыз ете отырып, бұл үдеріске тиімді қолдау көрсетеді. Мұғалімдер осы құралдарды оқыту тәсілдеріне енгізіп, білім алушылардың белсенді қатысуын және шет тілін меңгеру тиімділігін арттыруы тиіс.

Әдебиеттер

1. Retnaningsih W. et al. English Self-Regulated Language Learning on Youtube: Students Purpose, Perception, and Action //Jurnal Pendidikan Progresif. – 2022. – Т. 12. – №. 3. – P. 1232-1243.
2. Kakerissa W. M. EFL Students ‘voices on native speaker presenters on YouTube videos and their impact on students ‘English competency development. – 2023. vol. 4, no. 1, p. 35-50.
3. Toleuzhan A. et al. The Educational Use of YouTube Videos in Communication Fluency Development in English: Digital Learning and Oral Skills in Secondary Education //International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology. – 2023. – Т. 11. – №. 1. – P. 198-221.
4. Yuhariah F., Syafryadin S. Students' Perception on the Use of Youtube Song Lyrics for Learning English //Journal of Languages and Language Teaching. – 2023. – Т. 11. – №. 2. – P. 318-327.
5. Kriswinahyu A. D., Kastuhandani F. C. Students’lived Experiences Practicing Digital Literacy Using Youtube As An English Learning Tool //Indonesian Journal of Educational Development (IJED). – 2024. – Т. 4. – №. 4.
6. Audina I. P. et al. Youtube Videos As Learning Media: A Review In EFL Contexts //IJET (Indonesian Journal of English Teaching). – 2022. – Т. 11. – №. 2. – P. 220-232.
7. Karim S. A. et al. Exploring Efl Students'views On Using Youtube Videos For Improving Listening Skills In English //English Review: Journal of English Education. – 2023. – Т. 11. – №. 3. – P. 757-766.

UDC 371.322.9

DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE THROUGH CREATIVE MONOLOGUE IN ENGLISH LESSONS

D.I. Ordabek[1], G.S. Ramberdiyeva[2]
[1]1703-11 – group student, [2]PhD, senior lecturer
Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan

Түйін

Бұл зерттеу жұмысы ағылшын тілін шет тілі ретінде оқитын жоғары сынып оқушыларының коммуникативтік құзыреттілігін шығармашылық монологтар арқылы дамыту мәселесіне арналған. Шығармашылық монолог тапсырмалары құрылымды, бірақ қиялға толы сөйлеу арқылы ауызекі сөйлеу еркіндігін, грамматикалық дәлдікті және сыни өзіндік ойды дамытуға мүмкіндік береді. Тапсырмаға негізделген оқыту қағидаттарына сүйене отырып, зерттеу тапсырма алдындағы жоспарлауға, құрдастар тарапынан бағалауға және эмоциялық қатысуға баса назар аударады. Зерттеулер көрсеткендей, алдын ала дайындалған монологтар бейресми диалогтармен салыстырғанда анағұрлым жоғары сөйлеу еркіндігіне қол жеткізеді, әсіресе егер оларда ескертпе жазу және құрдастар тарапынан пікір білдіру болса

Резюме

Данное исследование посвящено развитию коммуникативной компетенции старшеклассников, изучающих английский язык как иностранный, с помощью творческих монологов. Такие задания способствуют развитию беглости речи, грамматической точности и критического самовыражения через структурированную, но творческую речь. Основываясь на принципах обучения, ориентированного на выполнение заданий, исследование подчеркивает важность предварительного планирования, взаимной оценки и эмоционального вовлечения для достижения наилучших результатов. Исследования показывают, что заранее подготовленные монологи обеспечивают большую беглость речи по

сравнению со спонтанными неформальными диалогами, особенно при использовании обратной связи от сверстников и заметок.

The central goal of learning foreign languages in this modern global age is to prepare students to become competent communicators in the real world. For example, communicative competence incorporates grammatical accuracy as well as semantics, pragmatics, and the actually socially accepted usages of language. One innovation for the enhancement of communicative competence within EFL is creative monologue activities with learners.

Through these, students engage in writing and performing monologues, addressing language usage in its diversity through crafting and performing. Thus one could argue that although monologues present a structural mode of self-expression, it is quite possible to be imaginative while engaging one's audience within it. This exploration is very imperative in communication through the understanding of the devices for narrative construction, dramatic personae, and themes as well as those minor aspects of the entire expression. By writing and giving monologues, students think critically about themselves and implement their understanding through oration, which improves their ways of expressing complicated ideas clearly and coherently.

In language studies today, developing communicative competence through creative monologue during English language lessons is a much-explored area. Communicative competence is the ability to produce grammatically correct speech and meanings into the use of those grammatically correct structures in social contexts. A monologue is an extensive speech-by-character speech that offers learners with unique opportunities to play and handle language creatively while gaining fluency, reducing errors in language use, and also overall communicative abilities. They include complexity of the tasks involved, cognitive processes, pre-task planning and peer assessment in this whole pedagogical framework which promotes language acquisition and efficiency.

Systematic silent competence development involves creative monologues as contextually embedded assignments into the wider curriculum. Although monologue assignments have the potential to develop oral skills in language learning, the broader effect is on student learning articulating thoughts, preferences, or narratives in a partly structured but creative form. According to Karpovich et al., for example, monologue speaking tasks can be effective in improving students' EFL speaking skills assuming peer interaction and assessment are integrated into the first-year curriculum: Lampropoulou affirms the statement, showing that pre-task strategies such as note-making, proved to influence oral performance positively on tasks of monologic speech [1; 2].

Research findings indicate that the types of task engaged influence the level of efficiency of language acquisition using monologues. According to research done by Wright, performance differed significantly on the speaking exercises; most fluency gains came from rehearsed monologues, compared to spontaneous dialogues, indicating that preparation could augment students' linguistic confidence and quality of output [3]. This agrees with task-based language teaching, which assumes well-structured tasks—like creative monologues—create a more favorable environment for learning through concentration and lower anxiety [4]. That task complexity and effect on performance goes hand in hand makes it all the more necessary to design tasks carefully in educative environments.

Pre-task planning is very crucial for optimizing the effectiveness of monologues. The research conducted by Lampropoulou revealed that structured planning has a direct correlation with improved oral performance in monologic tasks [2, p.15]. In fact, it allows students to spend valuable time planning stuff in their heads, which not only relieves cognitive overload but also enhances their ability to express their ideas through personal coherent, more interesting monologues. Basically, pre-task activities prepare students for further exploration and experimentation with language, which is extremely important for developing fluency and communicative skills.

Peer assessment and interaction merit investigation against the backdrop of monologue-related pursuits. Learners gain from feedback by obtaining a plethora of opinions and constructive criticism that could buttress their emerging communicative skills enormously. Such peer involvement finds credence in sociocultural learning theories, where social contexts and collaborative interactions work together as fundamental aspects of second language acquisition [5]. These contributions therefore solidify individual understanding while creating a sense of community and collaborative learning objectives.

Besides task-dependent properties, research discusses the emotions that language learning can engender, which can, in turn, affect one´s performance in monologue tasks. Anxiety and enjoyment experienced in language use directly affect the fluency and engagement of the learner. Bielak's study highlights the interplay between foreign language anxiety and enjoyment, suggesting that positive emotional states can enhance fluency in oral tasks [4, p. 918]. This reinforces the need for a supportive classroom environment in which learners feel safe expressing their ideas and narratives-a precondition for further establishing their communicative capability.

Moreover, the role that digital technologies and creative media play in monologues is foremost; emerging educational technologies allow for innovative engagement with language on platforms, such as digital storytelling, by learners. While Baskara shows how digital storytelling supports second language acquisition with students narrating their experiences both visually and verbally, boosting engagement and language skill enhancement [6]. Such marriage of creativity and technology in monologues caters to the modern pedagogical trend embracing multiple learning styles and capabilities.

The impact of personal experiences and background knowledge must be mentioned here since they also affect monologue performance. According to Assiri's findings, familiarity with the subject matter enhances EFL students' performance in monologues, providing evidence that students become more fluent expressing their ideas when the topics in discussion fall within their experiential hinterland [7]. This knowledge grounds the interlocutors on a deeper level of engagement with their selected themes, thus warranting both language output and critical thinking.

In general, such interactions among task complexity, pre-task planning, peer assessment, emotional issues, and the use of technology signify a multifaceted approach in developing creative monologues as communicative competence. A synergistic relationship exists between the aforementioned factors, contributing to an integrated framework for improving language acquisition outcomes. The creative and structural processing of language allows learners to explore their identity, beliefs, and emotional categorization, thus further enriching language use and the interpersonal dynamics with their listeners.

This is a monologue considered in English classes having a deep impact on language teaching. Certainly, viewing the array of existing research reveal that monologue-based tasks inspire learners not only for obtaining their linguistic competency but also for achieving sociocultural adeptness required outside their countries. It should be managed by all means possible by such pedagogical strategizing so as to create and maintain a creative environment in which students can exercise their capabilities to become proficient, confident language users who can operate in many contexts of communication.

Monologues must, therefore, be integrated from various pedagogical strategies into EFL learning. The first way under which this can be done is to invite themes or prompts that touch on some of the experiences of students or things that make them interested in a more meaningful way. This relevance serves not only to motivate students but also encourages them to rope in their culture and, thus, contribute to the material of their monologues. For example, a personal ambitions prompt could call upon students to consider their goals, hindrances, and cultural influences, gaining ownership for the ways in which they should speak English.

Moreover, the performative side of monologues gives students a chance to practice pronunciation, intonation, and gestures—everything which makes effective verbal communication. When students perform their monologues in front of peers, they gain immediate feedback, which can improve their self-confidence and speaking skills. Such an interactive environment encourages peer learning because students observe different styles in expression and methods of their classmates.

Creative monologues may also have advanced technological applications for better learning. For instance, students could be recording their performances for later watching and improved performance or sharing the recorded work through digital forums for a wider audience and enhancing their engagement in the language. Besides modernizing the learning experience, technology assimilation goes hand in hand with the digital literacy skills that are becoming increasingly valuable in today's globalized world.

EFL course usage of creative monologues for communicative competence is a context where more than one delivery angle is available for developing communicative competence. Such forms, whereby students can express themselves creatively, would make one think deeply about language as simply a means of getting communication going. It is an approach to improving not only language skills but also critical thinking and self-expression, the two cardinal ingredients in a successful communication process within a target language. The search by EFL practitioners for innovative ways of motivating learners has brought creative monologues as a possibility.

Communicative competence is thus collectively developed by all of the researchers who've contributed evidence through their own investigations developed through creative monologue in English classes. By taking note of and accounting for things like designing tasks, pre-task planning, collaborative learning, emotional factors, and advanced technology, the instructor makes dynamic learning experiences that truly reflect the lives and aspirations of learners around them. Spice in learner lives is added along the journey to learning communicative proficiency through well-designed monologue tasks, which not only hone language skills but also add individual expression and understanding within the global context.

References:

1. Karpovich I. et al. The use of monologue speaking tasks to improve first-year students' English-speaking skills //Education Sciences. – 2021. – Т. 11. – №. 6. – P. 298.
2. Lampropoulou L. The Use and Impact of Pre-Task Planning Time in the Monologic Task of Languagecert Speaking Tests //Language Education & Assessment. – 2023. – Т. 6. – №. 1. – P. 1-18.
3. Wright C. Effects of task type on L2 Mandarin fluency development //Journal of Second Language Studies. – 2020. – Т. 3. – №. 2. – P. 157-179.
4. Bielak J. To what extent are foreign language anxiety and foreign language enjoyment related to L2 fluency? An investigation of task-specific emotions and breakdown and speed fluency in an oral task //Language Teaching Research. – 2025. – Т. 29. – №. 3. – P. 911-941.
5. Y. Ork, P. Chin, T. Ban, & S. Em, "Factors causing students' challenges in learning English speaking skills: a review of empirical works", Journal.CJESS. – 2024. vol. 1, no. 1, P. 26-36.
6. Baskara F. X. R. Facilitating second language acquisition through digital storytelling //Journal of language and literature. – 2015. – Т. 15. – №. 2. – P. 148-152.
7. Assiri M. S. Experiential versus attitudinal topic types and task performance in EFL monologues //Indonesian Journal of Applied Linguistics. – 2019. – Т. 9. – №. 2. – P. 404-412.

UDC 371.322.9

PEDAGOGICAL INTEGRATION OF ENGLISH AND FOREIGN LITERATURE IN HOME READING LESSONS

S.R. Zhumabekova[1], G.S. Ramberdiyeva[2]
[1]1703-11 – group student, [2]PhD, senior lecturer
Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan

Түйін

Ағылшын және шетел әдебиетін үйде оқу сабақтарына интеграциялау – осы мақалада қарастырылатын мәселе. Әртүрлі әдеби мәтіндерді ағылшын тілі шет тілі ретінде (EFL) оқыту бағдарламасына енгізу арқылы оқушылар шынайы өмірдегі тілдік қолданысқа, идиомалық тіркестерге және мәдени мазмұнға бай баяндауларға тап болады, бұл кейде қарапайым оқулықтарда жетіспейді. Мұндай интеграция сөздік қорды кеңейту мен мәтінді түсіну дағдыларын жақсарта отырып, сын тұрғысынан ойлау мен мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілікке жол ашады. Мақала соңғы зерттеулерге сүйене отырып, әдебиеттің оқушыларды эмоционалдық және танымдық тұрғыдан қызықтырудың тиімді құралы екендігін, сол арқылы мотивация мен мәдени эмпатияны арттыратынын дәлелдейді. Талқылау барысында нақты оқыту стратегиялары ұсынылады, әсіресе

мультимодальды әдістер мен оқушылардың тілді меңгеру деңгейі мен қызығушылықтарына сәйкес бейімделген тәсілдерге баса назар аударылады.

Резюме

Интеграция английской и зарубежной литературы в уроки домашнего чтения с целью обучения английскому как иностранному языку (EFL) является предметом данного исследования. Включение разнообразных литературных текстов в учебную программу EFL обеспечивает учащихся бесценным опытом знакомства с подлинным языковым употреблением, идиоматическими выражениями и культурно значимыми повествованиями, которые нередко отсутствуют в стандартных учебниках. Такая интеграция способствует улучшению языковых навыков, таких как словарный запас и понимание прочитанного, а также формированию межкультурной коммуникативной компетенции и развитию критического мышления. Основываясь на современных исследованиях, в статье утверждается, что литература является эффективным средством вовлечения учащихся на эмоциональном и когнитивном уровнях, усиливая мотивацию и культурную эмпатию. Обсуждаются конкретные педагогические стратегии, с особым акцентом на мультимодальные и дифференцированные методы, соответствующие уровню владения языком и интересам учащихся.

The pedagogical integrated way, which draws English and foreign literature in home reading lessons, creates a very significant approach and dimension to teaching and learning English as a Foreign Language (EFL). Such practice extends the language experience of learners themselves and encourages them to be more culturally aware as well as develop critical thinking skills. While globalization increasingly penetrates conceptual change, the adding of a wider range of texts is becoming more beneficial in EFL curricula.

One of the primary advantages of employing literary texts in EFL teaching is its ability to serve at least partially as a window to authentic language. Classical and contemporary literature alike captures the flavor of language use, idiomatic phrases, and cultural references that disappear from standard language books. Exposure to these literary texts will help a learner gain a broader grasp of the real-life condition of the English language, thus enhancing reading comprehension as well as vocabulary learning.

This method of linking EFL instruction and foreign literature for home reading lessons is a very multifaceted pedagogical approach that should be employed greatly to enrich learners' language acquisition and cultural awareness. It talks about sharpening the language skills during a development process that thrives on critical thinking, empathy, and intercultural competence towards literary engagement. It discusses the many cited works that illustrate the pedagogical integration of EFL and foreign literature, underpinning them in terms of teaching strategy, cultural awareness, and learner engagement.

The first concern to research is that use of literature in the EFL curricula helps students to develop their language skills and remain engaged overall. The literature has been reported to provide rich resources for the contextually use of languages so that students confront such meaningful acquaintances with the language [1]. In particular, such possibilities include exposure to extensive vocabulary, leading learners to notice and use varied linguistic structures. Thus, the inclusion of these works also generates critical thinking since the students are prompted to discuss characters, themes, and cultural contexts in the texts they have read [2]. Lastly, the interest and motivation powers that literature would hold in students upon learning foreign languages cannot be overemphasized, since it has been proved that such integrative learning is able to heighten the motivation and attitudes of students toward learning considerably.

The cultural hypothesis on engagement with foreign-language literature is a more grounded appreciation of foreign cultural contexts, which is significant for EFL teaching. Exposure to literature of various cultures helps to develop students' intercultural communicative competence, an essential skill in today's globalized world. Research suggests that when cultural content is integrated through literature, EFL learners are able to acknowledge and reflect on cultural differences, thus enhancing their learning experience [3; 4]. In turn, this creates cultural empathy and respect, which is becoming increasingly important in intercultural communication as globalization gains speed [5]. Thus, teachers can enable discussions about cultural topics within literature, allowing learners to apply this language learning context to real-life cultural situations [6].

The beliefs and attitudes of teachers toward integrating culture and literature into EFL curricula significantly influence how much the pedagogies are put into practice. It has been found that teachers

who value the teaching of culture are more likely to write lesson plans that include literary texts. Together, effective teaching strategies may involve collaborative learning experiences in which students express their reactions to literature and engage in informal dialogue about their cultural backgrounds. Discussing literature gives life to the classroom, tearing away cultural barriers, and promoting a rich learning experience.

Furthermore, the instructional methods in integrating literature with EFL learning should be adapted to cater to the needs of various learners. Literature cited the significance of different adaptive teaching strategies and pedagogical considerations according to the learners' level of proficiency and interests [7]. For example, using a multimodal methodology that integrates literary texts with multimedia digital platforms or interactive activities would serve as a more interesting approach to language learning. This blend of literature with modern technologies would accommodate various learning styles and engage younger learners [8].

Similarly, the EFL contexts of critical literacy would enhance the immersive reading experience of the literature, allowing students to competently critique and question texts and contexts. Such critical engagement is an invaluable asset for students' analytical skills and a constructivist view of learning [9]. Involving literature not as a mere object but as an open invitation to interrogate issues of power, social concerns, and ethics would help develop students' awareness of the world outside them.

Teaching paradigms have changed considerably, and the effects that the COVID-19 pandemic brought on have highlighted the essentiality of flexibility in the incorporation of literature into EFL lessons . As education began to move, it gave any EFL teacher the ability to create various methodologies in engaging students into connecting with them virtually [10]. Such virtual learning environments bring new opportunities whereby students are more actively engaged with literature through media displays and online discussions that enhance their interest with it [11]. Technology indeed opens up a world beyond the confinements imposed by tradition, broadening access to literary resources and allowing students to encounter texts beyond the geographical tremors [12].

Lastly, emerging educational theories in the perspectives on how to integrate literature across a range of EFL instructions need to include issues like the promotion of cultural sensitivity along with differentiating instruction [13]. Teachers need pedagogical content knowledge to be able to maneuver the changes in this area, including such knowledge about what kinds of text could be appropriate to appeal to the students' culture while stretching their boundaries of language ability. Relevant continuous professional development on these aspects of intercultural competence, cultural literacy, and indeed the full integration of the technology would further prepare these teachers to pursue such [14].

It is, in that sense, that EFL pedagogical integration with other foreign literature emerged and aims to serve multi-purposes-not only language acquisition but culture among the learning population in particular. This requires resources to building much needed flexible culturally sensitive pedagogy, primarily focused on creating good critical literacy capabilities. By exposing students to literature in pedagogic absorbs EFL, teachers would prepare students for what life entails in a multilingual, multicultural world.

References:

1. Amirani D., Tahriri A., Barekat B. The effect of an integrated approach to teaching literature on EFL learners' motivation and attitude //International Journal of Research Studies in Language Learning. – 2017. – Т. 6. – №. 1. – P. 53-66.
2. Aldosari H., Alrefai I. Exploring the role of cultural teaching in EFL college programs: An introspective study //International Journal of Language and Linguistics. – 2020. – Т. 8. – №. 4. – P. 174-184.
3. Mohamed A., Farahani A. The Role of Target Culture in English Language Education: EFL Teachers' Perspectives, Elt Worldwide Journal of English Language Teaching. -2023. vol. 10, no. 2, p. 223-235.
4. Zhu Y. et al. Promoting Cross-cultural Communication in EFL Classes in China //Frontiers in Educational Research. – 2023. – Т. 6. – №. 30. – P. 47-52.
5. Rohmani L. A., Andriyanti E. Culture teaching in EFL classes: Teachers' beliefs, attitudes, and classroom practices //Studies in English Language and Education. – 2022. – Т. 9. – №. 1. – P. 237-257.
6. Alfiana N. EFL Students'perceptions On The Use Of Liveworksheets As Teaching And Learning Platform //Premise: Journal of English Education and Applied Linguistics. – 2023. – Т. 12. – №. 3. – P. 1007-1022.

7. Jiang Y. How EFL Teachers' Pedagogical Content Knowledge (PCK) Grows through Collaborative Learning: A Review Based on the Interconnected Model of Professional Growth (IMPG) //rEFLections. – 2022. – Т. 29. – №. 3. – P. 571-585.

8. Baskara F. X. R. Integrating ChatGPT into EFL writing instruction: Benefits and challenges //International Journal of Education and Learning. – 2023. – Т. 5. – №. 1. – P. 44-55.

9. Muslimin A. I. Bibliometric Analysis of Artificial Intelligence Integration in English as a Foreign Language Education: Trends and Patterns //JET (JOURNAL OF ENGLISH TEACHING) ADI BUANA). – 2024. – Т. 9. – №. 01. – P. 79-92.

10. Fitri Y., Putro N. H. P. S. EFL teachers' perception of the effectiveness of ICT-ELT integration during the COVID-19 pandemic //International Conference on Educational Sciences and Teacher Profession (ICETeP 2020). – Atlantis Press, 2021. – P. 502-508.

11. Hakeem S. N. H., Watman S. B. Salahaddin University Instructors' and Students' Reflections on Teaching Sociopragmatic Skills.- 2019. Vol.23, No.3, - P. 332 - 345

12. Potcharapanpong S., Thongthew S. TEFL training program for local and cultural-based instruction: Case studies in Thai primary schools //Asian Social Science. – 2010. – Т. 6. – №. 9. – P. 39-48.

13. Adzima R., Rochsantiningsih D., Suparno S. Perspectives and preferences towards teaching culture in EFL classroom: Senior high school context in Indonesia //International Journal of Multicultural, and Multireligious Understanding. – 2023. – Т. 10. – №. 6. – P. 274-288.

14. Zhou X., Padron Y., Waxman H. English as a foreign language teachers' technology professional development needs //International Journal of Contemporary Educational Research. – 2024. – Т. 11. – №. 1. – P. 117-130.

ОӘЖ 37.01

ОҚУШЫЛАР АРАСЫНДА ЖАМАН ӘДЕТТЕРДІҢ АЛДЫН АЛУДА ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОФИЛАКТИКАНЫ ЖҮРГІЗУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бағдат Шұғыла Арыстанбекқызы
«Әлеуметтік педагогтарды даярлау» білім беру бағдарламасының 4 курс студенті Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент қ.
Ғылыми жетекшісі, п.ғ.к., доцент м.а **Куатова Ж.Ж.**

Резюме

В статье рассматриваются проблемы организации работы социального педагога в школе по профилактике вредных привычек среди школьников, авторами выявлены оптимальные пути, методы организации работы социального педагога по профилактике вредных привычек.

Summary

The article discusses the problems of organizing the work of a social teacher in school to prevent bad habits among schoolchildren, the authors identify the optimal ways and methods of organizing the work of a social teacher to prevent bad habits.

Мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаев өзінің «Әділетті мемлекет.Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты Қазақ халқына жолдаған жолдауында «Қуатты ұлттың діңгегі – халық. Ең бастысы, азаматтарымыздың денсаулығы мықты, білімі терең болуы керек»[1,2024] деп атап көрсеткен. Бүгінгі таңда оқушылар арасындағы жаман әдеттер қазіргі білім берудің өзекті мәселелерінің бірі болып отыр. Салауатты өмір салтына тәрбиелеу, оқу тәрбие үрдісіндегі басты мәселелердің бірі, бұл мәселесе тегін көтеріліп отырған жоқ себебі, жастардың 45% темекі тартса, 57% ересек адамдар арақ үнемі ішеді екен[2]. Жасөспірім кезінде балалар стресс, құрдастарының әсері, топтың бір бөлігі болуға деген ұмтылыс, тәуелсіздікке ұмтылу және жаңа тәжірибе іздеу сияқты көптеген жағымсыз әсерлерге ұшырайды. Бұл жағдайда білім беру мекемелерінің, мұғалімдердің және әлеуметтік педагогтардың міндеті-оқушыларға білім мен дағдыларды үйрету ғана емес, сонымен қатар олардың жеке басының жан- жақты үйлесіп дамуын қамтамасыз ететін дұрыс көзқарастарды қалыптастыруға көмектесу.

Бұл мәселені шешудің негізгі аспектілерінің бірі –оқушылар арасында жаман әдеттердің әлеуметтік-педагогикалық алдын алу. Бұл темекі шегу, алкоголизм, нашақорлық және басқа да

деструктивті мінез-құлқы сияқты тәуелділіктің пайда болу қауіпін болдырмауға және азайтуға бағытталған іс шаралар жүйесі.

Әлеуметтік педагогика ғылымында ғалым Оганесян Н.Т[3] оқушылар арасында жаман әдеттердің профилактикалық жұмыстың негізгі бағыттарын төмендегідей іс әрекеттер арқылы жүргізілсе онда ол нәтижелі болады деп тұжырымдайды.

*1.Ақпараттық жұмыс және білім беру***.** Алдын алудың алғашқы қадамдарының бірі оқушыларды жаман әдеттердің салдары туралы хабардар ету жүйесін құру. Оқу сабақтар, дәрістер, тақырыптық сынып сағаттары мен тренингтер оқушыларға темекі шешуге, алкоголь мен есірткіні қолдануға байланысты денсаулық пен өмірге нақты қауіп төндіреді. Ақпарат тек медициналық фактілер тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар жеке тұлғаға, басқалармен қарым-қатынасқа және болашаққа әсер ету сияқты психологиялық аспектілерді ескере отырып берілуі өте маңызды.

2.*Денсаулық құндылықтарын қалыптастыру*, бұл бағытта оқушылардың жаман әдеттердің зияны туралы біліп қана қоймай, салауатты өмір салтының құндылығын түсінуі маңызды. Әлеуметтік педагогикалық жұмыс балалардың салауатты мінез -құлық дағдыларын дамытуға, өзіне және өз күштеріне деген сенімділікті арттыруға бағытталуы керек. Оқушыларды спорттық, шығармашылық және басқа да белсенді іс -шараларға тарту физикалық белсенділік деңгейін арттыруға ғана емес, сонымен қатар зиянды хоббиге балама жасауға көмектеседі.

3.*Позитивті әлеуметтік орта құру.* Мұғалімдердің, ата- аналардың, құрдастардың және әлеуметтік педагог қолдауы мен назары жайлы және қауіпсіз әлеуметтік ортаны құруға ықпал етеді. Әртүрлі компанияларының, бейресми топтардың немесе әлеуметтік желілердің жағымсыз әсерлеріне қарама қарсы бұл сынып, мектеп ішіндегі топтық рухты нығайту, бірлескен іс-шараларға, жобаларға қатысу. Қызығушылық клубтарына, еріктілер жобаларына, экологиялық және әлеуметтік акцияларға қатысу оқушыларға қоғамда өздерін табуға және жаман әдеттерге бейімділіктен аулақ болуға көмектеседі.

4.*Оқушыларда коммуникативтік және жеке дағдыларды дамыту* бағыты. Көбінесе жаман әдеттер проблемалардан, стресстен, жалғыздықтан немесе қанағаттанбаудан құтылудың тәсілі болады. Оқушыларға стрессті жеңудің жолдарын үйрету, оларда қарым- қатынас дұрыс жасау, сезімдерін білдіру және қиын жағдайларды жеңу қабілетін дамыту маңызды. Бұған коммуникация бойынша тренингтер, жеке өсу курстары, сондай- ақ өмірлік қиын жағдайда тап болған балаларға арналған психотерапиялық қолдау бағдарламалары көмектесе алады.

4.Психологиялық кеңес беру. Білім беру мекемелерінде жұмыс істейтін психологтар мен қатар әлеуметтік педагогтар жаман әдеттердің алдын алуда шешуші рөл атқарады. Олар тәуекелге ұшыраған оқушыларға жеке кеңес беруді, қолдау топтарын ұсына алады, сондай- ақ ата -аналармен жұмыс істей алады, бұл оларға баланың тәуелді мінез- құлқын тудыруы мүмкін отбасылық мәселелерді анықтауға көмектеседі. Осылайша, әлеуметтік педагогтың рөлі тек оқушылармен жеке жұмыс жасаумен ғана шектелмейді, сонымен қатар ата-аналар мен мұғалімдерге арналған білім беру бағдарламаларын да қамтиды.

5.Ата аналар мен әлеуметтік педагогтың рөлі. Ата-аналар мен әлеуметтік педагог жаман әдеттердің алдын алу процесінде негізгі рөл атқарады.Мектеп пен отбасы арасындағы өзара іс қимыл тәрбие мен оқытуға бірыңғай көзқарасты қамтамасыз ету үшін қажет. Баланың өміріндегі ересектердің үлгі болуы жіне профилактикалық жұмыстарға белсенді қатысуы маңызды. Ата-аналар үшін жаман әдеттерді тәрбиелу және алдын алу тақырыбында ата-аналар жиналыстарын, консультациялар мен тренингтер өткізу ата аналардың білім беру процесіне белсенді қатысуға хабардарлығы мен дайындығын арттыруға ықпал етеді.

Жоғарыда келтірілген жұмыстар жүйелі жүргізу көп жағдайда толыққанды өтілмейді, оның себеп салдары алдын алудың маңыздылығына қарамастан, жаман әдеттердің алдын алу бағдарламаларын жүзеге асырумен байланысты белгілі қиындықтар бар. Осындай проблемалардың бірі мектептерде мамандандырылған мамандардың (психолог, әлеуметтік педагогтар) жеткілікті санының болмауы болып табылады, бұл тәуекел тобындағы оқушылармен жұмыс істеу мүмкінідігін шектейді. Сондай- ақ әрдайым білім беру мекемелеріне мектеп оқушыларына қызықты және дамытушылық іс- шаралар түрінде жеткілікті балама

ұсына алмайтындығын атап өткен жөн, бұл оларды жағымсыз сыртқы әсерлерге жеткілікті дәрежеде қарсы тұра алмайтыдығы[4].

Дұрыс ұйымдастырылған әлеуметтік педагогтық қызмет баланың мәнді қызмет күшін ашуды, тұлғаға деген бағыттылықты қалыптастыруды; оның жеке басындағы мәселелерін шешуде әлеуметтік психологтық педагогтық көмек көрсетуді; ең бастысы өзінің өмірінің субъектісі (иесі) екендігін танытуды көздейді. Әлеуметтік педагогтық қызмет адамның қоғамға енуі, әлеуметтенуі жүйесінде пайда болатын әрі жеке басындағы мәселелерін шешуге, жеке дара бір тұлғаға бағытталған болуы тиіс. Әлеуметтік педагог тұлғаның ерекшеліктерін айқындап, ішкі жан дүниесін іске қоса білуі тиіс. Әсіресе, әлеуметтік педагог баланың әлеуметтік ортада алар орнын айқындай білуі керек деп тұжырымдайды ғалым педагог Қ.Т.Әтемова[5].

Сонымен қатар, жаман әдеттермен жұмыс істеу ұзақ мерзімді көзқарас пен жүйелілікті қажет ететінін ескеру қажет деп есептейді ғалымдар. Көбінесе профилактикалық шаралар эпизодтық болып табылады және оқушылардың мінез-құлқында тұрақты өзгерістерге әкелмейді.

Қорытындылай келе, оқушылар арасындағы жаман әдеттердің әлеуметтік педагогикалық алдын алу бұл білім беру процесінің барлық қатысушыларының өзара әрекеттесуін талап ететін жан-жақты және көп қырлы міндет. Негізгі назар оқушылардың жеке және әлеуметтік дамуына ықпал ететін жағдайлар жасауға, олардың салауатты өмір салты дағдыларын және жағымсыз сыртқы әсерлерге қарсы тұру қабілетін дамытуға бағытталуы керек. Мұғалімдердің, психологтардың, әлеуметтік педагогтар мен ата- аналардың тығыз ынтымақтастығы мектеп оқушыларын зиянды әдеттерден және деструктивті мінез-құлықтың басқа түрлерінен қорғайтын тұрақты көзқарастарды қалыптастыру үшін өте маңызды.

Әдебиеттер

1. https://nazarmedia.kz/deni-sau-ult-zharkyn-bolashak-kepili/
2. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/kazakstanda-eresekter-men-balalar-arasyinda-kansha-adam-348301/
3.Оганесян Н.Т. Методы активного социально-психологического обучения:тренинги, дискуссии, игры/-М: Издательство «Ось-89»,2012.-176 с.
4.Социальная педагогика.Учебное пособие для студентов педагогических факультетов /Р.К.Аралбаева и др. Талдыкорган:ЖГУ им. И.Жансугурова,2014-193 с.
5.Әтемова К.Т. Әлеуметтік педагогика.Оқулық:2012,-272б.

ОӘЖ 371.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРГЕ ТӘУЕЛДІЛІГІНІҢ АЛДЫН АЛУДА ОТБАСЫЛАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫС ЖҮРГІЗУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Абдикул Мерей Сакенқызы
«Әлеуметтік педагогтарды даярлау» білім беру бағдарламасының 4 курс студенті Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент қ.
Ғылыми жетекшісі, п.ғ.к., доцент м.а **Куатова Ж.Ж.**

Резюме

В статье рассматриваются проблемы зависимость школьников от социальных сетей их отрицательные взаимодействие для развитие личности а также особенности организации и проведение профилактических работ социального педагога школы по данному направлению.

Summary

The article discusses the problems of schoolchildren's dependence on social networks, their negative effects on personality development, as well as the specifics of organizing and conducting preventive work by the school's social educator in this area.

Қазіргі танда біз соңғы онжылдықтарда цифрлық технологияның қарқынды дамуы және әлеуметтік медианың жаппай таралуы қоғамда әлеуметтік құрылымын, ересектердің де балалардың да мінез-құлқы мен шындықты қабылдауына әсерін өзгертті. Президент Қ.К.Тоқаевтың барлық ресми жиындармен құрылтайларда ұрпақ мәселесімен, ұлт қалыптастыру мәселесін үнемі көтеріп жүр, соның бір айғағы соңғы наурыз айында өткен Құрылтайдағы айтқан сөздеріне тоқталатын болсақ «ұлт ретінде алға басуға не кедергі болса, соның бәрінен арылып, сапалы ұлт болуға тиіспіз» деген болатын[1]. Демек біз, зиянды әдеттерден жастарымыздың бойын аулақ ұстауға тәрбиелеу керекпіз. Әлеуметтік медиа жасөспірімдер өмірінің ажырамас бөлігіне айналды және олардың жеке тұлғаның дамуына әсері ғылыми зерттеулердің объектісіне айналды. Сонымен бірге, интернетті пайдаланудың жағымды жақтарына қарамастан, оқушылар арасында әлеуметтік желілерге тәуелділіктің даму қауіпі бар. Бұл тәуелділік желіде өткізілетін бақыланбайтын уақыттан бастап, әлеуметтік оқшалануға және психоэмоционалды жағдайдың нашарлануына дейін әр түрлі формада көрінуі мүмкін деп ғалымдар тұжырымдайды. Мұндай жағдайларда профилактикалық жұмыстың негізгі элементі отбасылармен өзара әрекеттесуге және балалардың әлеуметтік желілерге тәуелділігін болдырмауға бағытталған әлеуметтік-педагогикалық әдістер болып табылады.

Әлеуметтік желілерге тәуелділік мәселелері қазір көптеген педагогикалық психологиялық, әлеуметтану басқада ғылыми салаларда кеңінен талқыланып отырған проблема. Әлеуметтік медиаға тәуелділік немесе интернетке тәуелділік оқушылардің әлеуметтік және эмоционалдық өміріне теріс әсер ететін әлеуметтік платформаларды шамадан тыс, бақылаусыз пайдалану ретінде анықталады. Алғашқы кезеңдерде мұндай тәуелділіктер уақытты жоғалту, оқуға деген қызығушылықты жоғалту және хобби, нақты әлеуметтік өзара әрекеттесудегі мәселелер ретінде көрінуі мүмкін. Кейінгі кезендерде мазасыздық, депрессия, өзін-өзі бағалаудың төмендеуі, сондай-ақ ата- аналардың наразылығымен және қарым-қатынастың нашарлауымен байланысты отбасылық проблемалар туындауы мүмкін.

Әлеуметтік медианы қолдану көптеген қауіп пен қатерлермен байланысты, соның ішінде кибербуллинг, жалған ақпарат тарату, зиянды мазмұнның әсері және шындыққа ұқсамайтын өмір салтын құру. Психологтар жасөспірім кезінде психика сыртқы әсерлерге ең сезімтал екенін ескеру маңызды, бұл жасөспірімдерді әртүрлі интернет- есірткілерге –зиянды мазмұнға, желідегі агрессивті мінез құлыққа, сонымен бірге виртуалды тәуелділікке осал етеді деп түсіндіреді. Жоғарыда келтірілген қоғамда болып жатқан әрекеттерді жоюда онымен күресуде педагог, психологпен қатар әлеуметтік педагогтың қызметіде маңызды.

«Жаман әдеттердің алдын алу» ұғымының мәнін нақтылайық. Ғалым Е.А.Еременко зиянды әдеттердің алдын алуды барлық әлеуметтік педагогика ғылымындағы бағыттарды пайдалану арқылы алдын алуға болады дей келе, мемлекеттік және қоғамдық деңгейдегі кешенді қорғау шараларының жүйесі ретінде қарастырады[2].

Сонымен біз, мақаламызда жоғарыда айтылған бағыттарды әлеуметтік педагогтың қызметінде қарастыратын боламыз. Әлеуметтік желілерге тәуелділіктің алдын алудың тиімді әдістерінің бірі- отбасылармен әлеуметтік педагогикалық жұмыс. Отбасы баланың жеке басын қалыптастыруда және оның психоэмоционалды күйін құруда шешуші рөл атқарады. Ата аналармен бірлесіп жұмыс істеу оларды алдын алу процесіне тарту оқушылардың әлеуметтік медиаға тәуелділігін болдырмаудың маңызды факторы болып табылады. Бұл тұрғыда отбасылармен әлеуметтік педагогикалық жұмыс көп қырлы болуы керек және келесі аспектілерді қамтуы керек:

-біріншіден ақпараттық қолдау және білім беру, мұнда отбасылармен әлеуметтік-педагогикалық жұмыс ата-аналарға әлеуметтік медианы шамадан тыс пайдаланумен байланысты ықтимал қауіп қатерлер туралы хабарлаудан бастаймыз. Мұғалімдер мен әлеуметтік педагог ата-аналарға интернетке тәуелділік, оның белгілері мен салдары туралы өзекті ақпарат беруі керек. Бұл білім беру мекемелерінде өткізілетін мамандырылған тренингтер, дәрістер мен кеңестер болуы мүмкін. Ата-аналардың жасөспірімдердегі тәуелділік белгілерін қалай анықтау керектігін және оның алдын алу үшін қандай қадамдар жасау керектігін түсінуі маңызды;

-екіншіден оқушылар және ата-аналар мен бірлескен іс-шаралар, мұнда тақырыптық жиналыстар, ата-аналар мен оқушыларға арналған тренингтер сияқты бірлескен іс-шаралар

алдын алудың тиімді құралы бола алады. Осындай іс-шаралар аясында салауатты қарым-қатынас формаларына, интернетті белсенді және қауіпсіз пайдалану тәсілдеріне назар аудару қажет. Бірге уақыт өткізуге бағытталған отбасылық іс-шаралар (спорттық ойындар, экскурсиялар, шығармашылық сабақтар) жасөспірімдердің виртуалды байланысқа деген қажеттілігін азайтып, балалар мен ата аналар арасындағы эмоционалды байланысты нығайта алады;

-үшінші бағыты отбасында салауатты психологиялық климат құру, бұл отбасылармен әлеуметтік-педагогикалық жұмыс сонымен қатар отбасында тәуелділіктің пайда болу қауіпін төмендететін қолайлы психологиялық климат құруға бағытталған. Бұған отбасында тиімді қарым-қатынас жасау, жанжалдарды сындарлы шешу, сенімді қарым қатынасты сақтау және сыйластық дағдыларын дамыту кіреді. Нашақорлық қауіпі бар отбасыларға психологиялық кеңес беру ата-аналарға балаларына қолдау көрсетуді үйренуге, олардың мінез-құлқын қатаң сынсыз бақылауға, сондай-ақ жасөспірімдердің интернет ресурстарға деген салауатты көзқарастарын қалыптастыруға көмектеседі;

-төртінші бағыт өзін-өзі бақылау және уақытты басқару дағдыларын дамыту, мұнда жасөспірімдерге өзін-өзі бақылау және уақытты тиімді басқару дағдыларын үйретуге ерекше назар аудару керек. Әлеуметтік педагогтар жасөспірімдерге уақытты оқу, демалу, хобби және интернетті пайдалану арасында дұрыс бөлуге үйретететін бағдарламалар жасай алады. Бұл виртуалды шындыққа деген қызығушылықтың алдын алуға және жасөспірімдерге өз шекараларын белгілеуге үйретеге көмектеседі;

-бесінші бағыт жасөсіпірімдер мен ата-аналарға психологиялық қолдау, мұнда темекі тарту, нашақорлықтың алдын алу бойынша отбасылармен жұмыс жасөспірімдер мен олардың ата аналарына психологиялық қолдау көрсетуді де қамтиды. Ата-аналарға балаларының психоэмоционалды әл ауқатын сақтауға және дамытуға бағытталған құндылықтар мен көзқарастар жүйесін құруға көмектесу маңызды кезең болып табылады. Сондай -ақ нақты өмірде қиындықтарға тап болуы мүмкін және әлеуметтік медианы нақты проблемалардан аулақ болу тәсілі ретінде қолданатын жасөспірімдерге жеке кеңес беру қажет. Мұндай жағдайларда жасөспірімдермен жеке сенімділік пен өзін-өзі қабылдауды дамыту үшін жұмыс істеу маңызды, осылайша олар шындықты жеткілікті түрде қабылдай алады және виртуалды байланыстарға тәуелді болмай, қиын жағдайларды жеңе алады.

«Әлеуметтік педагогика» оқулығының авторы М.А.Галагузов[3] оқушыларда күш жігерді, олардың рухани дүниесін қалыптастыру маңызды деп санайды, себебі рухани дүниесі бай тұлға жаман зиянды әрекеттерге бармайды деп тұжырымдайды. Қазіргі қоғамда әлеуметтік педагогтың рөлі ерекше, әлеуметтік педагог, психологтар және білім беру мекемелерінің педагогтары, басқа мамандар әлеуметтік желілерге тәуелділіктің алдын алуда шешуші рөл атқарады. Олар тек ақпарат көзі ғана емес, сонымен қатар мектеп, отбасы және қоғам арасындағы көпір. Балалармен және ата-аналармен педагогикалық жұмыс жасөспірімдердің жас ерекшеліктерін, сондай-ақ әрбір отбасылық контексттің ерекшеліктерін ескере отырып, жүйелі және ұзақ болуы қажет.

Қазақстандық ғалым Әтемова Қ.Т.[4] Әлеуметтік педагогика еңбегінде «Қоғамда болып жатқын жағымсыз, тәрбиеге қайшы келетін іс әрекеттерге, көп жағдайда отбасылық тәрбиенің дұрыс ұйымдастырылмағандықтан осындай отбасында балалар әртүрлі психоэмоционалды күйлерге ұшырайды деп түсіндіреді.Міне осындай жағдайларды дер кезінде түзету жүргізу үшін әлеуметтік педагог қызметі қажет, ол жүйелі де жоспарлы болуы шарт деп есептейміз.

Қорытындылай келе, балалардың әлеуметтік желілерге тәуелділігінің алдын алу балалармен, ата-аналармен мұғалімдермен және әлеуметтік педагогтар мен жұмыс істеуді қамтитын кешенді тәсілді қажет етеді. Маңызды аспект отбасын алдын- алу процесіне тарту үшін жағдай жасау, ата- аналар мен балалардың өзін-өзі бақылау дағдыларын дамыту, интернетті тиімді пайдалану және отбасында қолайлы психологиялық атмосфераны ортаны құру. Бүгінгі таңда оқушылардың арасында әлеуметтік желісін тек тиімді жағынан өмір арасындағы тепе теңдікті сақтай отырып, цифрлық технологияны өз пайдасына пайдалануды үйренуге көмектесетін, хабар беретін іс- шараларды мектепте ұйымдастыру маңызды.

Әдебиеттер

1.https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416.

2.Еременко, Е.А. Вредные привычки и их профилактика / Е.А. Еременко [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://infourok.ru/vrednie-privichki-i-ih-profilaktika-sredi-molodezhi-1008219.html (дата обращения 25.01.2018).

3.Социальная педагогика: Курс лекций./под ред. М.А.Галагузовой .М.Гуманит.изд центр ВЛАДОС,2020-416с.

4.Әтемова К.Т. Әлеуметтік педагогика».: Оқулық.-Алматы:2012, -272б.

ЯЗЫКОВОЙ ПОРТФЕЛЬ “NEW HEADWAY LANGUAGE PORTFOLIO” КАК ИНСТРУМЕНТ АДАПТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ДЛЯ СТУДЕНТОВ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Сеитова Ф.З.
(Алматинский технологический университет, Республика Казахстан)
me.fatme@mail.ru

Түйін

Бұл мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар халықаралық студенттерге негізгі ағылшын тілін үйрету құралы ретінде New Headway Language Portfolio бағдарламасының білім беру әлеуеті қарастырылады. Портфолио Тілдер бойынша Бірыңғай Еуропалық анықтамалық шеңбердің (CEFR) ережелеріне сәйкес әзірленген және B1 деңгейіндегі студенттерге бағытталған. Портфолио құрылымы, оның негізгі бөлімдері, дидактикалық мақсаттары мен әдістері қарастырылады. Оның тілдік дербестікті қалыптастыруға, білімді жүйелеуге, өзін-өзі бағалау дағдыларын дамытуға және студенттердің ынтасын арттыруға тиімді жақтары атап өтілді. Ағылшын тілін шет тілі ретінде оқыту үдерісінде портфолиоларды пайдаланудың жоғары тиімділігі туралы қорытынды жасалады.

Summary

The article examines the educational potential of the New Headway Language Portfolio as a tool for teaching basic English to foreign students with special educational needs. The portfolio is developed in accordance with the provisions of the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) and is aimed to students at level B1. The structure of the portfolio, its key sections, didactic goals and methods are considered. Its advantages for the formation of linguistic autonomy, systematization of knowledge, development of self-assessment skills and motivation of students are noted. A conclusion is made about the high efficiency of using the portfolio in the process of teaching English as a foreign language.

Введение

Языковые портфолио становятся все более популярным инструментом в преподавании иностранных языков, особенно для студентов с особыми образовательными потребностями. Одним из таких инструментов является *New Headway Language Portfolio*, разработанный в соответствии с положениями «Общеевропейских компетенций владения иностранным языком» (CEFR). Он базируется на учебном курсе *New Headway* уровня Intermediate, созданном Лиз и Джоном Соарс, и направлен на поддержку студентов, для которых английский язык не является родным. Основная цель этого портфолио – облегчить процесс освоения базового английского языка в условиях адаптивного обучения, систематизировать полученные знания и создать условия для развития всех ключевых языковых навыков с учетом индивидуальных потребностей студентов.

Методы

Применение *New Headway Language Portfolio* осуществляется в контексте адаптивного подхода к обучению, позволяющего учитывать индивидуальные особенности, темп усвоения материала и специфические образовательные потребности студентов. *New Headway Language*

Portfolio реализует принципы обучения через самооценку, рефлексию и поэтапное накопление результатов. Его структура включает пять функциональных разделов.

1. Language Passport – содержит персональные данные обучающегося и официальную информацию о его языковых достижениях.

I Language Passport

Name _____
Nationality _____
First language _____
Other languages _____

2. Language Biography – отображает учебный путь, цели, мотивацию и стратегии изучения английского языка.

II Language Biography

Reasons	Time scale	English level required
		Listening A_____ *Reading* B_____ *Grammar* C_____ *Speaking* D_____

3. Systematized Part of the Course: Now I Can! – раздел, направленный на закрепление лексико-грамматических навыков и самооценку по основным видам речевой деятельности. В этом разделе осуществляется углубленное обучение базовому английскому языку, что помогает студентам не только закрепить ранее изученный материал, но и перейти к более осознанному и структурированному владению языком.

III Systematized part of course
Now I can!

New Headway, Intermediate, Unit 1. *A world of difference*

	Language skills	The teacher's mark	The student's mark		If it is no, see ex. on page	Self assessment ☺ ☻
			yes	no		
	Listening					
	Speaking					
	Reading					
	Writing					

4. Dossier – представляет собой собрание письменных и проектных работ, демонстрирующих прогресс студента.

IV Dossier

Page	***Title of the activity***	***It can be done at the end of Module….***
6	*A world of difference*	
14	*The working week*	
22	*Good times, bad times*	

Unit 1 A world of difference

Speaking

1. What are the most common languages spoken in the world today?

Reading

2. Read the text and find words which are similar to words in your own language. What words has English borrowed from your language? What words has your language borrowed from English?

Borrowed Words

With well over 600,000 words, English has a larger vocabulary than any other language – but many of these words have been "borrowed" from other languages.

English has German and French roots, so a lot of its vocabulary is similar to words in these languages. Many words have been formed from Latin and ancient Greek, especially for new inventions, such as *television* and *helicopter*.

Words from hundreds of other languages have been taken into English, too, often with slight changes in their spelling and pronunciation. Of course, other languages sometimes borrow English words in return.

The following is just a small selection of "English" words and the languages they came from: *tea* (Chinese) *coffee* (Turkish from Arabic) *pizza* (Italian) *potato* (native American) *robot (*Czech) *rodeo* (Spanish) *caravan* (Persian) *commando* (Afrikaans) *kayak* (Eskimo) *boomerang* (Aus. Aborigine)

Writing (Project)

What is the role and importance of English in global communication in lives of students. What are the world's major languages? Use the picture and write a short article about the importance of learning English.

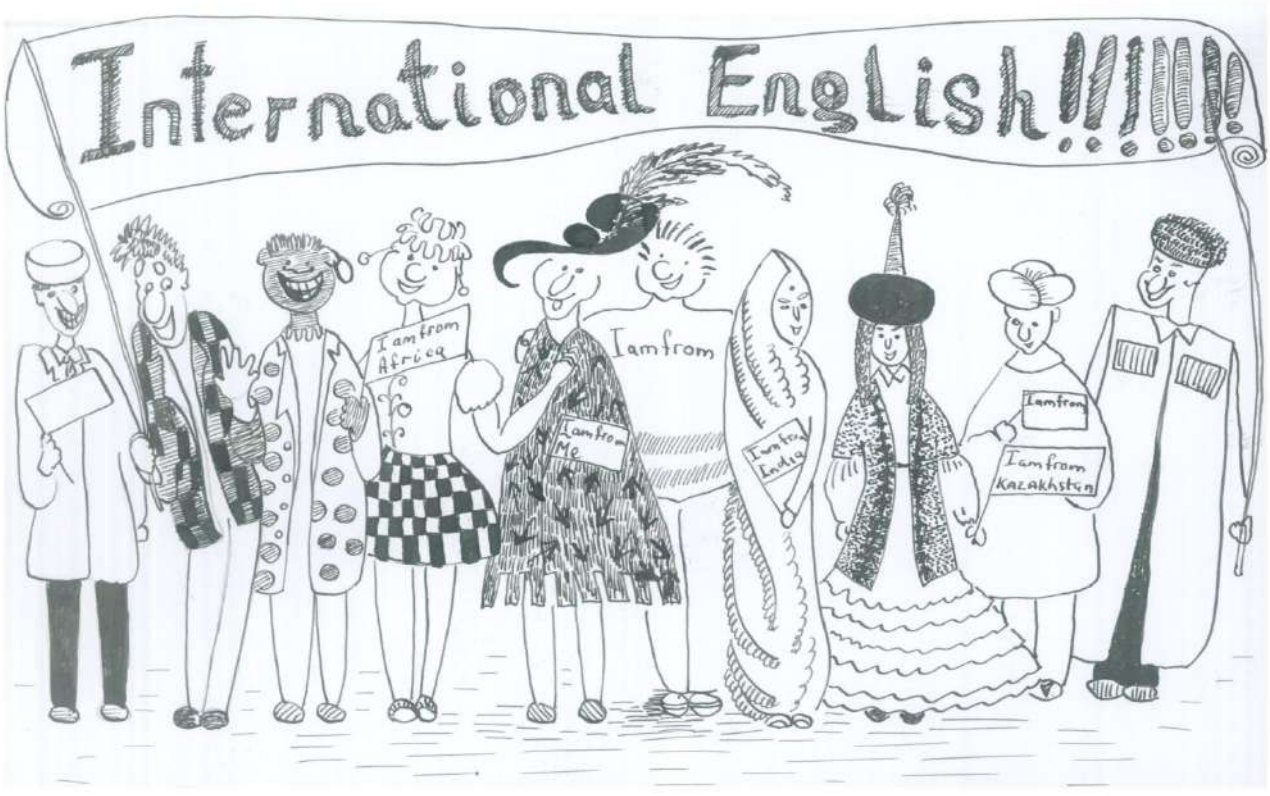

5. Selfcheck section – предназначен для самостоятельной проверки знаний и осмысления достигнутого уровня.

V Selfcheck section

Test 1. Units 1-5

1. Complete the following expression…….more confident when I speak.

A) feel B) prove C) learn D) make E) write

Результаты

Использование *New Headway Language Portfolio* в практике преподавания базового английского языка позволяет студентам с особыми образовательными потребностями достичь следующих результатов:

1) систематизация языковых знаний обучающихся;
2) развитие навыков самоконтроля и способности к самооценке;
3) формирование способности анализировать собственные ошибки и выявлять языковые трудности;
4) повышение мотивации, самостоятельности и уверенности в собственных силах;
5) наглядное представление прогресса за счет накопления учебных материалов и результатов работы.

Таким образом, портфолио не только поддерживает учебный процесс, но и выполняет функцию визуального и содержательного отслеживания личных достижений студента.

Обсуждение

Предложенная структура *New Headway Language Portfolio* отличается от аналогичных языковых портфелей акцентом на учебной автономии студентов с особыми образовательными потребностями. Его логически выстроенное содержание и практическая направленность обеспечивают равный доступ к языковому образованию, вне зависимости от исходного уровня подготовки обучающегося. Формат портфолио позволяет выстраивать индивидуальные образовательные траектории, адаптированные к возможностям и потребностям обучающихся.

Особое значение имеет раздел **III – *Systematized Part of the Course: Now I Can!***, в котором осуществляется углубленное обучение базовому английскому языку. Благодаря системной подаче материала и возможностям регулярной самооценки студенты не только осваивают основные языковые навыки, но и укрепляют грамматическую, лексическую и коммуникативную компетенции. Это делает обучение более эффективным и способствует переходу от пассивного восприятия языка к его активному использованию.

Кроме того, портфель выполняет функцию педагогической диагностики, позволяя преподавателю отслеживать индивидуальный прогресс, а студенту – осознавать динамику собственного развития. Длительность накопления материалов делает процесс обучения прозрачным, а конечный результат – наглядным.

В целом *New Headway Language Portfolio* представляет собой эффективный дидактический инструмент, обеспечивающий не только развитие языковых навыков, но и формирование метапредметных умений, таких как самоанализ, планирование и целеустремленность.

Заключение

Таким образом, *New Headway Language Portfolio* представляет собой эффективное средство обучения базовому английскому языку для студентов с особыми образовательными потребностями. Разработанный в соответствии с рекомендациями CEFR и базирующийся на проверенном учебном курсе, данный портфель способствует развитию всех ключевых языковых навыков – чтения, письма, аудирования и говорения – на уровне B1. Его структурированные разделы обеспечивают глубокую проработку учебного материала, включая углубленное освоение языка в рамках раздела *Now I Can!*, и формируют у студентов навыки самооценки, рефлексии и самостоятельного планирования обучения.

Интеграция *New Headway Language Portfolio* в образовательный процесс способствует не только отслеживанию прогресса студентов, но и систематизации их знаний, а также повышению мотивации к изучению английского языка. Это делает *New Headway Language Portfolio* не только инструментом текущего контроля, но и важным элементом формирования языковой автономии, что особенно ценно в условиях инклюзивного и адаптивного обучения, направленного на поддержку студентов с особыми образовательными потребностями.

Перспективным направлением дальнейших исследований может стать анализ эффективности применения портфолио в онлайн-обучении и в мультикультурной образовательной среде.

Список литературы

1. Council of Europe. (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge University Press.
2. Soars, L., & Soars, J. (2012). *New Headway Intermediate Student's Book*. Oxford University Press. – 161 p.

ӘОЖ 811.112.2

НЕМІС ТІЛІН ОҚЫТУДА МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Батырханова Д.Н. – 1703-61 тобының студенті
Ғылыми жетекші: Абдукаримова А.А. – аға оқытушы
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент

Резюме

В статье рассматривается эффективность использования мобильных приложений при обучении немецкому языку. Он подчеркивает доступность, интерактивность и индивидуальный подход к мобильным приложениям, а также подчеркивает такие проблемы, как выбор высококачественных приложений и необходимость самообразования.

Summary

The article discusses the effectiveness of using mobile applications in teaching German. He emphasizes accessibility, interactivity and a personalized approach to mobile applications, as well as highlights issues such as choosing high-quality applications and the need for self-education.

Жаңа технологияларды қолдану арқылы оқыту оқу үдерістеріне үлкен өзгерістер әкелді [1]. Білім берудің үнемі өзгеріп отыратын саласында технология дәстүрлі оқыту әдістерін өзгертуде шешуші рөл атқарады. Технология айтарлықтай жетістіктерге жеткен салалардың бірі-тілдерді үйрену, ал мобильді қосымшалар бүкіл әлем бойынша білім алушылар үшін қуатты құралға айналуда. Зерттелетін көптеген тілдердің ішінде неміс тілі бизнестегі, ғылыми ортадағы және мәдениеттегі маңыздылығына байланысты кеңінен зерттелетін тіл ретінде ерекшеленеді. Бұл мақалада неміс тілін оқытуда Мобильді қосымшаларды қолданудың тиімділігі және олардың оқушыларға да, оқытушыларға да беретін артықшылықтары қарастырылады.

Қол жетімділік және ыңғайлылық: Неміс тілін оқытудағы мобильді қосымшалардың бірінші және басты артықшылықтарының бірі-қол жетімділік. Оқыту белгілі бір уақыт пен орынмен шектелетін дәстүрлі аудиториялық сабақтардан айырмашылығы, мобильді қосымшалар оқушыларға тілді кез келген уақытта, кез келген жерде үйренуге мүмкіндік береді. Бұл икемділік оқушылардың әртүрлі қажеттіліктері мен кестелерін ескереді, бұл оларға тіл үйренуді күнделікті өміріне оңай біріктіруге мүмкіндік береді. Жол жүру, түскі үзіліс немесе ұйықтар алдында болсын, студенттер неміс тілі сабақтарына өздеріне ыңғайлы уақытта қатыса алады, бұл олардың оқу мүмкіндіктерін барынша арттырады. Мысал ретінде "Der,die,das" қосымшасы сабақ барысында түсінуге қиындық туындаған тақырыптарды жеңіл ойын арқылы үйренуге көмектеседі. Қолданба жаңадан бастаушыға да, жоғары деңгейге де сәйкес келеді. "Der Die Das" Интернетке қосылусыз жұмыс істейді. Жалғыз минус-түсініктемелер тек ағылшын тілінде беріледі. Тиімді оқу үшін тегін нұсқа жеткілікті.[2]

Неміс тілін үйренуге арналған мобильді қосымшалар оқушылардың назарын аударатын және олардың мотивациясын арттыратын интерактивті және тартымды мазмұнның кең ауқымын ұсынады. Геймификация, викториналар, карталар және интерактивті сабақтар сияқты мүмкіндіктермен бұл қолданбалар оқушылардың қызығушылығы мен сақталуын

ынталандыратын қызықты оқу тәжірибесін жасайды. Сондай-ақ, көптеген қосымшалар аудиожазбалар, бейнелер және сөйлеуді тану технологиялары сияқты мультимедиялық элементтерді қолданады, бұл студенттерге неміс тілінің шынайы қолданылуымен және оның айтылуымен танысуға мүмкіндік береді. Мұндай мультимедиялық тәсіл оқу процесін жағымды етіп қана қоймайды, сонымен қатар түсіну және қарым-қатынас дағдыларын дамытады.

Бұл талапқа сай керемет қосымшаның бірі “Duolingo”. Мобильді қосымша неміс тілін нөлден бастап онлайн үйренуге жарамды. Оқыту ойын түрінде өтеді. Мұнда тілдің барлық аспектілерін қолдануға болады: оқу, жазу, есту және сөйлеу. Қолданбаның негізгі нұсқасы тегін, сонымен қатар офлайн қол жетімділігі және прогресті сақтау мүмкіндігі бар ақылы жазылым бар.[2]

Оқытуға жеке көзқарас: Неміс тілін оқытудағы мобильді қосымшалардың тағы бір артықшылығы-оқу процесін жеке қажеттіліктер мен қалауларға бейімдеу мүмкіндігі. Жетілдірілген алгоритмдер мен бейімделген оқыту жүйелері оқушылардың үлгерімін талдайды және сәйкесінше сабақ жоспарларын бейімдейді, бұл әрбір оқушының жеке білім алуын және өз қарқынымен алға жылжуын қамтамасыз етеді. [3] Сонымен қатар, көптеген қолданбалар оқушыларға мақсаттары мен қызығушылықтарына сәйкес белгілі бір тілдік дағдыларға немесе тақырыптарға назар аударуға мүмкіндік беретін теңшелетін оқу жолдарын ұсынады. Мұндай жеке тәсіл тіл үйренушілерде тәуелсіздік пен мүмкіндіктерді кеңейту сезімін дамытады, оларды материалды белсенді игеруге және оқу процесіне жауапкершілікті алуға ынталандырады.

Дәстүрлі оқытуды толықтырады: Мобильді қосымшалар неміс тілін үйренудің тиімді дербес құралы бола алатынына қарамастан, олар ресми аудиторияларда дәстүрлі оқыту әдістерін толықтырады. Студенттер мобильді қосымшаларды өздерінің оқу бағдарламаларына қосымша ресурстар ретінде біріктіре алады, сыныптағы сабақтарды байытады және оқушыларға тәжірибе үшін қосымша мүмкіндіктер береді. Оқыту тәжірибесіне технологияны енгізу арқылы оқытушылар оқушылардың белсенділігін арттыра алады, сараланған оқытуды жаңартып және оқытудың әртүрлі стильдерін ескереді. Сондай-ақ, мобильді қосымшалар мұғалімдерге оқушылардың үлгерімін бақылауға, жақсарту бағыттарын анықтауға және түсініспеушілік бойынша кері байланыс беруге мүмкіндік береді, осылайша жеке және тиімді тіл үйренуге ықпал етеді.

Тағы да бір пайдалы қосымшаның бірі “Quizlet”. Қолданба кез-келген тіл деңгейіне сәйкес келеді. Көптеген дайын лексикалық таңдаулар бар, сіз өзіңіздің карталарыңыз бен жаңа сөздердің тізімдерін жасап және соларды жаттықтыра аласыз. Қызмет тек қосымшада ғана емес, сонымен қатар аттас сайтта да қол жетімді. Сіз өзіңіздің жеке парақшаңызға кез-келген құрылғыдан қол кіре аласыз. Қосымшаның ақысыз нұсқасымен қатар офлайн қол жетімділігі, суреттерді жүктеу опциясы және басқа мүмкіндіктері бар премиум-аккаунт бар. Бұл қосымшаның басты ерекшелігі дәстүрлі сабақ барысында мұғалім арнайы код арқылы студенттердің білімін онлайн сұрақ-жауап арқылы тексере алады. Әрбір дұрыс жауапқа ұпайлар жинау студенттер арасындағы бәсекелестік және оқуға деген қызығушылықты арттырады. [2]

Алайда, көптеген артықшылықтарға қарамастан, неміс тілін үйрену кезінде мобильді қосымшаларды қолданудың да өз қиындықтары бар. Кейбір қосымшалар тиімсіз немесе сапасыз болуы мүмкін, бұл оқу процесін қиындатады. Сонымен бірге, өзін-өзі тәрбиелемей және қолданбаларды үнемі пайдаланбай, нәтижелер жеткіліксіз болуы мүмкін. Қосымшаларды таңдау барысында олардың сіз үшін маңызды талаптарға сай ма, сай емес па екенін анықтаңыз.

Қорытындылай келе, мобильді қосымшалар қол жетімділікті, интерактивтілікті, жекелендіруді және дәстүрлі оқыту әдістерімен интеграцияны қамтамасыз ете отырып, неміс тілін оқытуда төңкеріс жасағанын атап өткім келеді. Технология дамыған сайын мобильді қосымшалардың тіл үйрену процесін жақсарту әлеуеті арта түседі. Мобильді қолданба мүмкіндіктерін пайдалана отырып, студенттер неміс тілін меңгеру жолын бұрынғыдан да икемділікпен, белсенділікпен және тиімділікпен бастай алады.

Әдебиеттер:

1. Павлик, Дж.В. (2015). Білім берудің үшінші парадигмасын қалыптастыру: педагогикалық салдары сандық, әлеуметтік және мобильді медиа. Қазіргі Білім Беру Технологиялары, 6 (2), 113-125.

2. Неміс тілін үйренуге арналған ең жақсы қосымшалар мен сайттар: https://euni.ru/informatsiya/statji/izuchenie-nemetskogo-yazyka/luchshie-prilozheniya-i-sajty-po-izucheniyu-nemetskogo
3. Мобильді қосымшалар неміс тілін оқыту әдісі ретінде. Неміс тілін үйренуге арналған пайдалы е-қолданба: kerchtt.ru/kk/mobilnye-prilozheniya-kak-metod-obucheniya-nemeckomu-yazyku-poleznoe/

UDC 371.322.9

CHARACTERISTICS OF NONVERBAL COMPONENTS IN SCIENTIFIC TEXTS

D.N. Batyrkhanova, D.J. Torekhanova, N.E. Janabay[1], G.S. Ramberdiyeva[2]
[1]1703-61 – group students, [2]PhD, senior lecturer
Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan

Түйін

Мақала ғылыми мазмұнды ұйымдастыруда, түсіндіруде және дәлелдеуде маңызды рөл атқаратын ғылыми мәтіннің тілдік емес компоненттерін талдауға арналған. Жұмыста кестелер, диаграммалар, графиктер, формулалар, құрылымдық маркерлер (тақырыптар, тізімдер) және типографиялық құралдар (курсив, жартылай қалың қаріп) сияқты элементтер қарастырылады. Бұл компоненттер тек безендіру құралдары ғана емес, негізгі коммуникативтік функцияларды: иллюстрациялық, құрылымдық, референциялық және дәлелдеу функцияларын орындайтыны атап өтіледі.

Резюме

Статья посвящена анализу невербальных компонентов научного текста, которые играют важную роль в организации, интерпретации и аргументации научного содержания. В работе рассматриваются такие элементы, как таблицы, диаграммы, графики, формулы, структурные маркеры (заголовки, списки) и типографические средства (курсив, полужирный шрифт). Подчеркивается, что эти компоненты не являются лишь оформительскими средствами, а выполняют ключевые коммуникативные функции: иллюстративную, структурирующую, референциальную и доказательную.

Scientific texts rely not only on precise verbal expression but also on a range of nonverbal components that structure discourse, support argumentation, and enhance clarity. This article explores the role of visual and typographic elements in scientific writing, considering their classification, communicative functions, and stylistic norms. Drawing on research in discourse analysis and multimodality studies, it is argued that nonverbal components are an integral part of academic communication and literacy.

Academic and scientific texts are conventionally characterized by clarity, logic, objectivity, and coherence. While these traits are commonly attributed to their lexical and grammatical properties, the nonverbal dimension of scientific discourse also plays a crucial role. As G. Kress and T. van Leeuwen note, “all communication is multimodal” [1, p.177], and scientific writing is no exception. The integration of charts, diagrams, tables, and other visual and structural components contributes not only to textual organization but also to the presentation of evidence and the construction of knowledge.

Nonverbal Components: Scope and Definition - Nonverbal components in scientific texts encompass a variety of visual, symbolic, and typographic elements. These include, but are not limited to:

1. Tables and Charts (bar charts, pie charts, scatter plots)
2. Figures and Diagrams (e.g., flowcharts, models)
3. Mathematical Formulas and Equations
4. Headings, Numbered Lists, Bullet Points
5. Font Variations (bold, italics, underlining)

While some of these components are primarily structural, others function as independent carriers of information, often visualizing patterns and relationships that would be cumbersome to express verbally [2, p. 13].

Visual elements such as graphs and diagrams facilitate cognitive processing by translating complex verbal content into visual form. J. Lemke emphasizes that "scientific meanings are distributed across multiple semiotic modes" [3, p. 89]. For instance, a line graph showing temperature variation over time can be more immediately grasped than a written description of the same data.

Nonverbal components such as numbered headings and bullet points aid in the hierarchical organization of information. They allow readers to navigate large and dense texts more effectively. K. Hyland observes that such structuring devices are "crucial for managing reader expectations and maintaining coherence" [4, p. 112].

Scientific texts often include references to nonverbal components. This reinforces textual cohesion and encourages readers to interpret visual data as integral to the argument. According to J. Swales, the referencing of figures and tables is part of the rhetorical structure of academic genres [5, p. 141].

Tables, figures, and formulas serve as forms of empirical evidence, supporting claims made in the verbal portion of the text. B. Latour and S. Woolgar argue that in the laboratory setting, the production of such visuals is a critical step in transforming experimental results into accepted scientific facts [6, p.51].

Typographic features such as italics and bold are used to highlight key concepts or terms. These elements, though nonverbal, contribute to semantic emphasis and reader orientation.

The use of nonverbal components varies across disciplines. In natural and technical sciences, figures and mathematical notation are central. In contrast, social sciences may prioritize tabular data, typographic emphasis, and structured layouts. Regardless of the discipline, there are stylistic expectations:

- All visual elements must be clearly captioned and numbered.
- They should be placed close to their verbal references.
- The text must interpret and contextualize them.
- Failure to integrate these elements meaningfully can undermine clarity and reduce the persuasive power of the argument.

Effective academic literacy involves not only mastering grammar and vocabulary but also understanding how to construct multimodal academic texts. As K. Hyland suggests, students must be taught "how different semiotic resources interact to convey meaning in academic discourse" [7, p. 132]. Instruction in scientific writing should therefore include training in the use and interpretation of nonverbal elements.

Nonverbal components of scientific texts are essential tools for visualizing data, structuring arguments, and guiding readers through complex information. Their thoughtful integration enhances the clarity, coherence, and credibility of academic writing. As the boundaries between verbal and visual communication continue to blur in the digital age, the role of these components is only expected to grow. Understanding them is key to mastering scientific discourse.

The analysis of nonverbal components in scientific texts reveals their essential function in enhancing the clarity, coherence, and persuasive capacity of academic discourse. Far from being peripheral, these elements—tables, figures, equations, headings, typographic cues—operate as integral tools for representing complex information, structuring arguments, and supporting cognitive processing. Drawing on multimodal discourse theory, it becomes evident that scientific knowledge is communicated not only through words but also through a carefully orchestrated interaction of visual and structural modes.

Nonverbal cues serve a variety of communicative purposes, including highlighting important ideas, guiding readers through textual hierarchies, illuminating Summaryconcepts, and supporting assertions with empirical evidence. Scholars like G. Kress and T. van Leeuwen, J. Lemke, and K. Hyland have shown that the visual and spatial arrangement of scientific texts is not only stylistic but also epistemologically significant. Furthermore, different disciplines have different expectations for

how these elements should be used, which emphasizes the significance of genre and field-specific literacy.

These results suggest that one of the most important aspects of academic writing proficiency is the incorporation of nonverbal cues. Today's scientific literacy must include both the ability to express oneself verbally and an understanding of the ways in which various semiotic resources interact to create meaning. The pedagogical need to teach multimodal academic literacy is made even more pressing by the growing digitization and visual saturation of scientific communication.

Consequently, creating scientific texts that are not only educational but also comprehensible, well-structured, and rhetorically sound requires an awareness of and skill with nonverbal cues. Their fundamental position in the framework of scientific discourse is confirmed by their influence on the creation, interpretation, and validation of knowledge.

References:

1. Kress, Gunther, and Theo van Leeuwen. Reading Images: The Grammar of Visual Design. 2nd ed., Routledge, 2006.

2. Tufte, Edward R. The Visual Display of Quantitative Information. 2nd ed., Graphics Press, 2001.

3. Lemke, Jay. “Multiplying Meaning: Visual and Verbal Semiotics in Scientific Text.” Reading Science, edited by J. R. Martin and R. Veel, Routledge, 1998, pp. 87–113.

4. Hyland, Ken. Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing. Continuum, 2005.

5. Swales, John M. Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge UP, 1990.

6. Latour, Bruno, and Steve Woolgar. Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts. Princeton UP, 1986.

7. Hyland, Ken. Disciplinary Discourses: Social Interactions in Academic Writing. University of Michigan Press, 2004.

ӘОЖ : 792.8

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ЖӘНЕ СПОРТ ҚҰРАЛДАРЫ АРҚЫЛЫ ЖАСӨСПІРІМДЕРДЕ АДАМГЕРШІЛІК - ЕРІКТІК ҚАСЕТТЕРІН ДАМЫТУ

[1]Оралбеков Алмаз Серикбаевич

№90 дарынды балааларға арналған мамандандырылған мектеп-гимназиясының Дене шынықтыру пәні мұғалімі, Шымкент қаласы, Қазақстан

[2] Тұрысқұлов Өмірәлі Жүсіпұлы

Педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Ө.Жәнібеков атындағы ОҚПУ, Шымкент қаласы, Қазақстан

Түйін

Өзектілігі. Қазіргі Қазақ қоғамының әлеуметтік-экономикалық өмір сүру жағдайларының өзгеруі адамдардың болашақтан қорқуын тудырады, ал иеліктен шығару процестерінің күшеюі балалардың жалғыздығы мен қараусыздығын, балалар қылмысы мен құқық бұзушылықтардың өсуін тудырады. Елімізде балалардың өмір сүруі мен толыққанды дамуы үшін қажетті әлеуметтік-педагогикалық жағдайлар жойылды. Қоғамдағы бұлыңғыр моральдық принциптер, мектептен тыс және мектеп ортасының моральдық жағдайы баланың рухани денсаулығы үшін қажетті тамақ бере алмайды. Адам мен қоғамды адамгершіліктен шығарудың нақты қаупі бар. Мұның бәрі өскелең ұрпақтың адамгершілік және физикалық келбетіне әсер ете алмайды.

Резюме

Актуальность. Изменение социально-экономических условий жизни современного казахского общества вызывает у людей страх перед будущим, а усиление процессов отчуждения вызывает одиночество и безнадзорность детей, рост детской преступности и правонарушений. В стране ликвидированы социально-педагогические условия, необходимые для выживания и полноценного развития детей. Расплывчатые моральные принципы в обществе, моральное состояние внешкольной и школьной среды не могут обеспечить необходимое питание для духовного здоровья ребенка.

Существует реальная угроза дегуманизации человека и общества. Все это не может не сказаться на нравственном и физическом облике подрастающего поколения.

Summary

Relevance. The change in the socio-economic conditions of modern Kazakh society causes people to fear the future, and the intensification of alienation processes causes loneliness and neglect of children, an increase in juvenile delinquency and delinquency. The socio-pedagogical conditions necessary for the survival and full-fledged development of children have been eliminated in the country. Vague moral principles in society, the moral state of the extracurricular and school environment cannot provide the necessary nutrition for the spiritual health of the child. There is a real threat of dehumanization of a person and society. All this cannot but affect the moral and physical appearance of the younger generation.

Өмір нарық жағдайында қабілетті, талантты, Іскер, іскер, еңбекқор, мақсатты, ерікті, мінез-құлықтың моральдық нормаларын білетін, өзгермелі жағдайларға тез бейімделе алатын, тәуекелге қабілетті, жауапты шешімдер қабылдауға және өзін-өзі реттеуге қабілетті адамдар өздерін табатындығын көрсетті.мінез-құлық. Сондықтан баланың дамуы үшін бұқаралық мектепте бекітілген тәрбие жұмысының Үстірт түрін жеңетін тәрбиеге жаңа сараланған көзқарас қажет. Сонымен қатар, зерттеушілердің көпшілігі жеке тұлғаның дамуындағы ауытқулардың пайда болу мүмкіндігіне және олардың оңай жойылатын сипатына, дәлірек айтқанда, балалар мен жасөспірімдерге сілтеме жасайды[1].

Осылайша, ерте жастағы балалар арасындағы мінез-құлықтың моральдық нормаларынан ауытқу проблемасы, жасөспірімнің физикалық және әлеуметтік қалыптасуының әртүрлі құралдарын, әдістерін қолдана отырып, олардың жеке басын оң түзету мен дамытудың әртүрлі педагогикалық жолдарын іздеу.

Мәселенің жай-күйін талдау мектепте білім беру жүйесін құрудың принципті тәсілдерін қарастыруға болатындығын айтуға мүмкіндік береді: табиғи және еркін тәрбие; нормативтік педагогика; мектеп зертхана ретінде құру; Вальдорф және гуманистік педагогика; ұжымдағы жеке тұлғаны тәрбиелеу және тәрбиелеу; мектеп оқушыларының интеллектуалды дамуы және басқалар. Жасөспірім балалардың жеке басын түзету мен дамытудың нақты тетігін әзірлеу оқушының мақсатты белсенділігін пайдалану және оның жеке басын жан-жақты зерттеу, қуаныш, бейбітшілік, тыныштық үшін жағдай жасау" жасөспірімнің өзін-өзі жүзеге асыруы үшін төзімділік пен ынтымақтастық және оны болашаққа дайындау, жасөспірімнің өсу мен дамуға деген ұмтылысын қолдау арқылы анықталады. Тәрбие механизмінің орталық бағыты жасөспірімдерде мінез-құлықтың ішкі реттегішін және өмірлік проблемалар мен қақтығыстарды шешуге негіз болатын ерікті және адамгершілік қасиеттердің жетекші дамуымен сыртқы қатынастардың дұрыс жүйесін қалыптастыру болып табылады[2].

Мектептегі дене тәрбиесінде оқушылардың жеке басын қалыптастыру проблемасына жеткілікті көңіл бөлінбейді. Негізгі мектепті бітіргеннен кейін авторлар дене шынықтыру сабақтарында оқушыларға ұсынылатын мінез-құлық тәсілдерін және ұжымдағы мінез-құлық пен қарым-қатынас этикасы туралы білімдерін көрсетсе де, мұндай мақсаттар мен талаптарды іске асыру өте нашар дамыған. Шын мәнінде, оқушының жеке басын қалыптастыру білім негіздерін игеру кезінде ғана болуы керек, сонымен қатар оқушылардың моральдық-еріктік саласының қалыптасуының сапасы мен деңгейін бағалау әдістері жоқ, тұлғаның интерпретациялық интегративті модельдері келтірілмейді[2].

Жасөспірімнің жеке басының дамуын бақылау үшін диагностикалық құралдарды әзірлеу тек тиісті типологияға ғана емес, сонымен қатар мектептің де, шағын қаланың да микросоциумын құрайтын адамның өмір сүру жағдайына және оның нақты ортасына бағытталған идеалды жеке модельдерді құра отырып, жүйелі деңгейде жүргізілуі керек[4].

Ата-аналарға, мұғалімдерге және оқушыларға жүргізілген сауалнама, сондай-ақ тұлғаның теориялық моделі жасөспірімнің жеке басының ең маңызды және жиі кездесетін қасиеттерін таңдауға және оларды респонденттердің қалауына сәйкес құрылымдауға мүмкіндік берді. Жасөспірімнің жеке басының құрылған құрылымдық моделі «әлеуметтік тапсырыс» өрнегі ретінде келесі қасиеттермен ұсынылған? тәртіптілік, адалдық, табандылық, берілгендік, Тәуелсіздік, өзара түсіністік және өзара көмек, бастамашылық, батылдық және ізгі ниет[5].

Жасөспірімнің жеке басын түзету мен дамытудың тікелей механизмін құру үшін арнайы құрастырылған дене шынықтыру бағдарламасы түрінде белгілі бір талаптар мен ережелерді

ұсыну қажет. Мұндай талаптар: фокус; тұтастық, динамизм; басқару; ортамен өзара әрекеттесу. Ережелер: оқу бағдарламасының (гимнастика, спорттық ойындар, жеңіл атлетика, жүзу)бөлімдері арасында органикалық сабақтастықты орнату қажеттілігі; дене жаттығуларының әрбір нақты түрі үшін адамгершілік және еріктік қасиеттерді іріктеуді жүргізу; Оқу материалын кешенді зерделеуді жоспарлау кезінде, оның ішінде әрбір сабаққа педагогикалық түзету мен тұлғаны дамыту міндеттерін де, бағдарламалық материалды игеру міндеттерін де пайдалану; оқу материалдарын жоспарлауды оқыту міндеттері мен педагогикалық түзету міндеттерінің жүйесін көрсететін кесте жоспары түрінде ұсыну және олардың сабақтардағы үйлесімі[6].

Мұғалімдермен және жаттықтырушылармен сұхбаттасу кезінде алынған талаптар мен ережелерді, сондай-ақ деректерді ескере отырып құрылған, 6-сынып жасөспірімдерінің жеке тұлғаның моральдық-еріктік саласын түзетуге және дамытуға басымдықпен бағытталған дене тәрбиесі бойынша тәжірибелік-эксперименттік бағдарламаның негізінде технологиялық аспект бар: тұлғаның жетекші (модельдік) қасиеттерін бөліп көрсету-міндеттерді көрсету педагогикалық жағдайларда да, бағдарламалық материалды игеру процесінде де педагогикалық түзету және дамыту - қойылған міндеттердің шешілуін бақылау және тұлғаның адамгершілік-еріктік қасиеттерінің қалыптасу динамикасын бағалау * бағдарламаны 68 сағат ішінде іске асыру әрбір тоқсанға арналған күнтізбелік-тақырыптық жоспарлаумен сәтті сипатталады[7].

Эквивалентті емес топтармен квази-эксперимент моделі (Д. Кэмпбелл) эксперименттік гипотезаларды тексеруді дәлірек жүргізуге, алынған ақпаратты осылай түсіндіруге мүмкіндік берді. Жасөспірімдердің жеке басының адамгершілік-еріктік қасиеттерінің қалыптасу деңгейін алдын ала және қорытынды сараптамалық бағалау деректерін талдау, сондай-ақ олардың физикалық дайындығы мен физикалық дамуын а= 0,05 маңыздылық деңгейінде тестілеу үшін қолданылатын студенттің орташа, сенімділік аралықтары мен критерийлерін анықтайтын математикалық статистика әдістері эксперименттің үш қосымша гипотезасының ақиқатын растайды. Жеке тұлғаның нақты және идеалды құрылымдарының дәрежелік корреляциялық талдауының деректері эксперименттің екінші гипотезасының ақиқатын растайды.

Тұтастай алғанда, жоғарыда сипатталған деректер, сондай-ақ әзірленген бағдарламаның апробациясы мен сараптамасы туралы мәліметтер диссертациялық зерттеудің негізгі гипотезасының дұрыстығын көрсетеді[8].

Жасөспірімнің жеке басының моральдық-еріктік саласын түзетуге және дамытуға бағытталған дене шынықтыру бағдарламасын қолданудың тиімділігін анықтауға бағытталған эксперимент нәтижесінде эксперименттің келесі төрт қосымша гипотезасы расталды:

-эксперименттік топтағы жасөспірімнің жеке басының моральдық-еріктік қасиеттерінің қалыптасу деңгейі бақылау тобына қарағанда сенімді түрде жоғары болады;

- эксперименттік топ оқушыларындағы осы қасиеттердің ауырлық құрылымы бақылаудан гөрі идеалды модельге сәйкес келеді;

- эксперименттік топ оқушыларының дене дайындығы деңгейі бақылау деңгейінен төмен болмайды және тұтастай алғанда жақсы көрсеткіштері бар нормативке сәйкес келеді;

- эксперименттік топ оқушыларының физикалық даму деңгейі бақылау деңгейінен төмен болмайды және тұтастай алғанда, сондай жақсы көрсеткіштермен нормативке сәйкес келеді[9].

Әдебиеттер

1. Архангельск Н. В. құндылықтар және тәрбие / / №4-м.: Педагогика, 2021.
2. Баканов Е. Н. ерікті әрекеттің генезисін зерттеу. – М: ММУ, 2023.
3. Болдырева Н.И. Педагогика. – М., 1998.
4. Ерікті іс-әрекетте жасөспірімнің жеке басын тәрбиелеу: әдіс.ұсыныстар / Ом.мемлекеттік пед. ин-т им. Горький-Омбы: ОГПИ, 2011.
5. Виноградова Н. Д. тұлғаның моральдық-еріктік қасиеттері. – М., 2024.
6. Высоцкий А. и. оқушылардың ерікті белсенділігі және оны зерттеу әдістері. -Ант беру, 1999.
7. Гоноболин Ф.Н. Психология. Оқу құралы. – М., 2016.
8. Джеймс В.Психология. - М., 2019.
9. Зимин п. п. Воля және оны жасөспірімдерде тәрбиелеу. – Ташкент, 2024.

ӘОЖ : 372.4:004

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА IT ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

[1]Каныбекова Айсапар Сабитхановна
Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі педагогін даярлау ғылымының магистрі, №90 дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектеп-гимназиясының бастауыш сынып мұғалімі, Шымкент қаласы, Қазақстан
[2] Таутаева Гүлдариға Батыршақызы
п.ғ.к., аға оқытушы, Ө.Жәнібеков атындағы ОҚПУ, Шымкент қаласы, Қазақстан

Түйін

Қазіргі әлемде оқу балалар арасында, әсіресе IT технологияларның қарқынды дамуы жағдайында аз танымал болып келеді. Дегенмен, мәтіндерді оқу және түсіну қабілеті табысты оқыту мен әлеуметтік бейімделудің негізгі дағдысы болып қала береді. Осыған байланысты балаларға қызықты болатын оқу сауаттылығын дамытудың жаңа тәсілдерін іздеу маңызды. Жасанды интеллектті (AI) пайдалану, Сберден алынған GigaChat оқушылардың назарын аударудың және олардың оқуға деген ынтасын арттырудың тиімді құралы бола алады.

Резюме

В современном мире чтение становится все менее популярным занятием среди детей, особенно в условиях быстрого развития цифровых технологий. Однако умение читать и понимать тексты остается ключевым навыком для успешного обучения и социальной адаптации. В связи с этим, важно искать новые подходы к развитию читательской грамотности, которые будут интересны детям. Использование искусственного интеллекта (ИИ), GigaChat от Сбера может стать эффективным инструментом для привлечения внимания учащихся и повышения их мотивации к чтению.

Summary

In the modern world, reading is becoming less and less popular among children, especially in the context of the rapid development of digital technologies. However, the ability to read and understand texts remains a key skill for successful learning and social adaptation. In this regard, it is important to look for new approaches to the development of reading literacy that will be interesting to children. Using artificial intelligence (AI), GigaChat from Sberbank can become an effective tool for attracting students' attention and increasing their motivation to read.

Неліктен оқу сауаттылығы маңызды?

Оқу сауаттылығы-бұл жазбаша мәтіндерді түсіну, түсіндіру және бағалау, сондай-ақ алынған ақпаратты өмірлік мәселелерді шешу үшін пайдалану мүмкіндігі. Бұл дағды тұлғаны қалыптастыруда және оқу материалын сәтті игеруде шешуші рөл атқарады[1].

Міне, оқу сауаттылығының маңызды болуының бірнеше себептері:

- ***Сыни ойлауды дамыту:***

Сауаттылықтың жоғары дәрежесі бар оқырмандар мәтіндерді талдай алады, ең бастысы екінші деңгейден бөледі, ақпараттың дұрыстығын тексереді және қорытынды жасай алады. Бұл әсіресе ақпараттың шамадан тыс жүктелу дәуірінде, адамдар күн сайын үлкен деректер ағынына тап болған кезде өте маңызды.

- ***Оқудағы жетістік:***

Мектептегі пәндердің көпшілігі мәтіндерді оқуға және түсінуге негізделген. Оқудың дамыған дағдыларынсыз оқулықтарды, анықтамалықтарды, ғылыми мақалаларды және басқа ақпарат көздерін сәтті меңгеру мүмкін емес. Сауатты оқырмандар жаңа материалды тезірек игереді және оқу бағдарламасындағы өзгерістерге оңай бейімделеді[2].

- ***Кәсіби мансап:***

Көптеген кәсіптерде мәтіндерді оқу және түсіндіру жұмыстың ажырамас бөлігі болып табылады. Медицина, заң, инженерия және басқа салалардағы мамандар құжаттармен, есептермен және нормативтік актілермен үнемі жұмыс істейді. Оқу сауаттылығының жоғары деңгейі оларға өз міндеттерін тиімді орындауға көмектеседі.

- ***Әлеуметтік бейімделу:***

Сауатты адам қоғамда оңай бағдарланады, әлеуметтік нормалар мен мінез-құлық ережелерін түсінеді. Ол айналасында болып жатқан оқиғаларға барабар жауап бере алады, салмақты шешімдер қабылдай алады және қақтығыстардан аулақ бола алады.

- ***Өзін-өзі дамыту және мәдени байыту:***

Кітаптарды, журналдарды және мақалаларды оқу ой-өрісті кеңейтеді, ішкі әлемді байытады және шығармашылық ойлауды ынталандырады. Әдебиетті үнемі оқитын адамдар білімді және қызықты сұхбаттасушыларға айналады[3].

Білім берудегі технологияның рөлі

Заманауи IT технологиялар оқу процесінде маңызды рөл атқарады, оны өңдеу үшін көптеген ақпарат пен құралдарға қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Білім беру саласында IT технологияны қолданудың кейбір артықшылықтары:

- ***Ақпаратқа қол жеткізу:***

Интернет және цифрлық кітапханалар Кітаптар, Мақалалар, бейне дәрістер немесе онлайн курстар болсын, кез келген оқу материалдарына бірден қол жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл адамдарға орналасқан жері мен әлеуметтік мәртебесіне қарамастан қол жетімді білім береді.

- ***Оқытуды даралау:***

IT технологиялар әр оқушының ерекшеліктерін ескере отырып, Жеке оқу бағдарламаларын құруға мүмкіндік береді. Жасанды интеллект және адаптивті оқыту жүйелері дайындық деңгейін анықтауға және оның қажеттіліктеріне сәйкес тапсырмаларды ұсынуға көмектеседі[4].

- ***Интерактивтілік және геймификация:***

Қазіргі білім беру платформалары оқуға деген қызығушылықты арттыру үшін ойын механикасын қолданады. Интерактивті тапсырмалар, квесттер мен жарыстар оқушыларды белсенді жұмыс істеуге ынталандырады және материалды жақсы игеруге ықпал етеді.

- ***Уақыт пен ресурстарды үнемдеу:***

Онлайн оқыту және білімді тексерудің автоматтандырылған жүйелері білім беру процесін ұйымдастыруға кететін уақыт пен шығындарды азайтуға мүмкіндік береді. Мұғалімдерге үй тапсырмасын күнделікті тексеруге бірнеше сағат жұмсаудың қажеті жоқ-бұл тапсырманы арнайы бағдарламалар алады[5].

- ***Ұтқырлық және қол жетімділік:***

Мобильді құрылғылар мен бұлттық қызметтер кез келген уақытта, кез келген жерде оқуға мүмкіндік береді. Оқушылар үйде, жолда немесе тіпті Демалыста оқи алады, бұл оқу процесін икемді және ыңғайлы етеді.

- ***Ынтымақтастық және тәжірибе алмасу:***

Әлеуметтік медиа, форумдар және арнайы ынтымақтастық платформалары студенттер мен оқытушыларға қарым-қатынас жасауға, оқу мәселелерін талқылауға және біліммен бөлісуге мүмкіндік береді. Бұл бірыңғай білім беру қауымдастығын құруға және тәжірибе алмасу мәдениетін дамытуға ықпал етеді.

Осылайша, IT технология білім берудің алдында үлкен перспективалар ашады, бұл оны қол жетімді, қызықты және тиімді етеді. Олар көкжиекті кеңейтуге ғана емес, сонымен қатар қазіргі ақпараттық қоғамда өмірге дайындалуға көмектеседі[6].

Өлшенетін оқырман іс – әрекетінің маңызды компоненттері-оқырман мәтін бойынша және мәтіндер арасында өз жолын құру үшін қолданатын тапсырмалар мен оларды шешу жолдары. PISA зерттеуіндегі оқу сауаттылығы тұжырымдамасынан айырмашылығы, бұл тұжырымдамада оқу әрекеттерінің 4 тобы бөлінген: PISA-да жазылған үш топқа оқу және күнделікті әртүрлі мәселелерді шешуде оқылған ақпаратты пайдаланумен байланысты оқу әрекеттерінің төртінші тобы қосылды. Бұл топты бөлектеу қажеттілігі оқудың негізгі мақсаты оны пайдалану үшін ақпарат алу болып табылатын ақпараттық мәтіндермен жұмыс көлемін ұлғайту кезінде алынған ақпараттың оқырман өмірімен байланысын қамтамасыз ететін оқырман дағдылары көбірек сұранысқа ие болуымен байланысты. Көркем мәтіндерді оқығанда бұл оқу әрекеттері де өзекті. Әрі қарай төрт топтың жалпы сипаттамасы келтірілген, содан кейін әр топқа жатқызылған нақты оқу дағдылары келтірілген. Алғашқы үш топтың сипаттамасы г. А. Цукерманның жұмысында ұсынылған тәсілдерге негізделген[7].

Мәтіннен ақпаратты табуға және алуға байланысты оқу әрекеттері

Ақпаратты іздеу-бұл ақпараттың қай жерде орналасқанын анықтау процесі. Тесттің кейбір сұрақтары тек сұралған ақпаратты қайдан табуға болатындығын көрсетеді. Бұл оқырманның барлық бөліктерін тікелей көре алатын баспа мәтініне қатысты. Баспа мәтінінен ақпарат іздеген кезде оқырман субтитрлерге назар аудара алады және осылайша ізделген хабарламаны қамтитын мәтіннің бір бөлігін анықтай алады. Электрондық мәтінде оқырман ақпаратты іздеу кезінде жиі гипер байланыстарға жүгінуі керек. Ақпаратты іздеудің қиындығы мәтіндегі қажетті орынды анықтау үшін қаралуы керек беттердің санымен, хабарламаның көлемімен, сондай-ақ сұрақта қажетті ақпаратты оқшаулаудың мүмкін болатын жерін жанама көрсету бар-жоғымен анықталады. Мәтіннен бір немесе бірнеше ақпарат үзінділерін табу үшін Сіз бүкіл мәтінді еркін қарап (сканерлеп), оның бір бөлігін (мысалы, қатты мәтіндегі Парақ, кесте немесе тізім) таңдауыңыз керек, онда сіз іздеген ақпарат бар. Көбінесе ізделетін ақпарат мәтіннің бір бөлігінде болады, кейде ол бірнеше сөйлемдерді немесе кестенің бірнеше ұяшықтарын немесе тізімнің бірнеше жолдарын алады[8].

Ақпаратты алу-бұл сұрақта сұралған нақты ақпаратты таңдау және ұсыну процесі. Ақпаратты алуды қажет ететін тест сұрақтарына жауап бере отырып, студенттер сұрақтың маңызды бөлшектерін (объектінің ізделетін қасиеті, іс-әрекеттің уақыты, орны немесе жағдайлары) және мәтіннің тиісті бөлшектерін байланыстыруы керек. Кейде бұл байланыс тікелей, сөзбе – сөз –сәйкес кілт сөздерге сәйкес, кейде жанама-синоним. Оқырман әрекеттерінің осы тобының сұрақтарында сұралған қажетті ақпарат әрдайым мәтінде айқын түрде болады. Сұрақтың тұжырымдамасында не (нақты қандай ақпаратты) табу керек екендігі де көрсетілген. Ақпаратты алу сұрақтары әртүрлі дәрежеде сенімділікке ие болуы мүмкін. Шекті анықталған сұрақтың мысалы: мәтін немесе кесте бойынша бір нәрсенің қай уақытта немесе қай жерде болатынын анықтаңыз. Тағы да астын сызайық – мәтін немесе кесте бұл ақпаратты нақты түрде қамтиды. Мәтінде синонимдік түрде берілген сұрақтарға жауап беру қиынырақ болады. Мұндай ақпаратты табу санаттау дағдыларын қажет етеді. Мысалы, екі ұғымды жалпы санатқа жатқызу керек немесе, керісінше, әртүрлі санаттарға жататын екі ұқсас ұғымды ажырату керек. Оқырман тәжірибесінің әртүрлі деңгейлерін оның күрделілігін анықтайтын сұрақ элементтерінің жүйелі түрде өзгеруі арқылы өлшеуге болады.

Негізгі фактор-мұғалімнің өзі және оның оқуды үйренуге деген көзқарасы. Оқу сауаттылығымен жұмысты ұйымдастырудың негізі мәтінді толық түсінуді көрсететін оқу дағдыларының топтары болуы мүмкін. Әр оқушының оқығанын оқи және түсіне білу - табысты оқудың қажетті шарттарының бірі[9].

Әдебиеттер

1. Анисимова Е. Е. мәтін лингвистикасы және мәдениетаралық коммуникация (креолизденген мәтіндер негізінде) М.: Академия, 2003. – 128 б.
2. Вальгина н. с. мәтін теориясы. М.: Логос, 2003. — 280 б. — (XXI ғасыр оқулығы).
3. Каменская О.Л. мәтін және байланыс. М., 1990.
4. Красных В.В. психолингвистика және коммуникация теориясының негіздері. М., 2001.
5. Күтпеген жеңіс: ресейлік оқушылар басқаларға қарағанда жақсы оқиды / ред.и. Д. Фрумин. М.: Басылым. ГУ–ВШЭ үйі, 2010.
6. Сауаттылыққа жаңа көзқарас. PISA 2000 халықаралық зерттеуінің нәтижелері бойынша / ред. г. С. Ковалева. М.: Логос, 2004.
7. Мәтін. Интертекст. Мәдениет: Халықаралық ғылыми конференцияның Сб. баяндамалары (Мәскеу, 2001 жылғы 4-7 сәуір). М., 2001.
8. Цукерман г. а. оқу сауаттылығын бағалау. Талқылауға арналған Материал / / білім беру сапасын бағалау орталығы [Электрондық ресурс]. URL: http://www.centeroko.ru/public.html#pisa_pub
9. Цукерман Г. А., Ковалева г. С., Кузнецова М. и. орыс оқушылары жақсы оқиды ма? // Білім беру мәселелері. 2007. No 4. 240-266 ББ.

ӘОЖ : 372.4:318

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ КОММУНИКАЦИЯ ЖӘНЕ КОМАНДАЛЫҚ ЖҰМЫС ДАҒДЫЛАРЫ

[1]Сартбаева Дариға Муталиповна
Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі педагогін даярлау ғылымының магистрі, №90 дарынды балааларға арналған мамандандырылған мектеп-гимназиясының бастауыш сынып мұғалімі, Шымкент қаласы, Қазақстан
[2] Таутаева Гүлдариға Батыршақызы
п.ғ.к., аға оқытушы, Ө.Жәнібеков атындағы ОҚПУ, Шымкент қаласы, Қазақстан

Түйін

Бастауыш сынып оқушыларының дамуында коммуникация және командалық жұмыс дағдылары маңызды рөл атқарады. Тәрбиешілермен және құрдастарымен өзара әрекеттесу балаларға қарым-қатынас негіздерін меңгеруге, тыңдау және өз ойларын білдіру дағдыларын дамытуға, сондай-ақ топта жұмыс істеу қабілетін дамытуға көмектеседі.

Бұл дағдыларды дамытудың алғашқы қадамы-сыныпта достық және қолдау атмосферасын құру. Мұғалімдер ынтымақтастық пен өзара түсіністікті ынталандырып, әр оқушының жеке қажеттіліктеріне назар аударуы керек. Бұл балаларға өздерін жайлы сезінуге және өз ойлары мен сезімдерін еркін білдіруге мүмкіндік береді.

Резюме

Навыки коммуникации и командной работы играют важную роль в развитии учащихся начальных классов. Взаимодействие с педагогами и сверстниками помогает детям освоить основы общения, вырабатывать навыки слушания и выражения своих мыслей, а также развивать умение работать в группе.

Первый шаг в развитии этих навыков - это создание дружеской и поддерживающей атмосферы в классе. Учителя должны поощрять сотрудничество и взаимопонимание, уделять внимание индивидуальным потребностям каждого ученика. Это позволит детям чувствовать себя комфортно и свободно выражать свои мысли и чувства.

Summary

Communication and teamwork skills play an important role in the development of primary school students. Interaction with teachers and peers helps children learn the basics of communication, develop listening and expressing skills, and develop the ability to work in a group.

The first step in developing these skills is to create a friendly and supportive classroom environment. Teachers should encourage cooperation and mutual understanding, and pay attention to the individual needs of each student. This will allow children to feel comfortable and express their thoughts and feelings freely.

Қарым-қатынас дағдыларын диалог, пікірталас, рөлдік ойындар сияқты әртүрлі әрекеттер арқылы дамытуға болады. Оқушылар өз пікірлерін айтуды, басқаларды тыңдауды, сұрақтар қоюды және қажет болған жағдайда компаға келуді үйренуі керек.

Топтық жұмыс Бастауыш сыныптарда да маңызды рөл атқарады. Бірлескен жобалар мен тапсырмалар оқушыларды бірлесіп жұмыс істеуге, міндеттерді бөлуге және ортақ мақсаттарға жетуге ынталандырады. Бұл жағдайда балаларды бір-бірін тыңдауға, әртүрлі көзқарастарды ескеруге және ұжымда шешім табуға үйрету керек[1].

Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті және командалық дағдыларды іс жүзінде қолдана алуы маңызды. Сондықтан жобалық оқыту әдістерін оқу жоспарына қосу пайдалы болуы мүмкін. Мұндай жобалар оқушылардың коммуникациялық және командалық дағдыларын дамытатын ынтымақтастықты, жоспарлауды және идеялармен алмасуды қажет етеді.

Ақырында, ата-аналар мен мұғалімдер бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті және командалық дағдыларын дамыту үшін ынтымақтаса алады. Ата-аналар сыныптағы іс-шараларға қатыса алады, балалармен үй тапсырмасын орындай алады және нәтижелерін талқылай алады. Мұғалімдер сонымен қатар ашық және ашық қарым-қатынасты сақтау үшін бірлескен консультациялар немесе ата-аналар жиналыстары сияқты оқу процесіне ата-аналарды қоса алады[2].

Өткізілді: «ғарыш қарақшылары», «Маугли», «Гулливердің саяхаты» тақырыбында «оқуға жақсы уақыт» жобасы бойынша вестке .Оқушылар командалық жұмыста кроссвордтарды шешуде , тақырып бойынша ойық жинауда , конкурста қойылған сұрақтарға жауап беруде , жұмбақтарды шешуде тамаша нәтижелер көрсетті .Частушки ән айтты, тақырып бойынша қабырға газетін салды.

Сондай-ақ, оқушылар топтық жұмыс барысында сенімді дереккөздерден ақпарат табуды, түсіндірме сөздіктерді, хрестоматияны ,энциклопедияларды қолдануды және оларды өз идеялары мен мақсаттарына сәтті қол жеткізуде және іске асыруда қолдануды үйренді .Балалар командада әртүрлі рөлдерді ойнайды ,бір-бірін құрметтеуге ,команда қатысушыларының пікірлерін тыңдауға ,ортақ мақсаттарға жету үшінромаға келуге үйренеді .Балалар топтық жұмыста өз жұмысының нәтижесі үшін жауапкершілікті қабылдауға үйренеді .Олар осы нәтижеге қуанады және жұмысқа қосқан үлестерін бағалайды[3].

Бастауыш мектепте командалық жұмысты ынталандыру-бұл сәтті нәтижеге қол жеткізу, балалар бірлесіп жұмыс жасау арқылы алған грамоталар мен дипломдар.

Біздің сыныпта біртұтас команда құруда оқушылардың ата-аналары үлкен және маңызды рөл атқарады. Ата-аналық чат ата-аналармен қарым-қатынас жасауға көмектеседі, бұл сыныпты ұжымды біріктіруде сәтті насихаттайды

«Отбасында тамырлар пайда болады, олардан бұтақтар, гүлдер мен жемістер өседі. Мектептің педагогикалық даналығы отбасының моральдық денсаулығына негізделген»
Сухомлинский В. А[4].

«Қазақстан Республиткасында білім беруді дамытудың 2025 жылға дейінгі Стратегиясында» білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың басымдықтары айқындалады:

- «отбасын нығайтуға жәрдемдесу және ата-аналардың балаларды Барлық өзге тұлғалардың алдында тәрбиелеуге және оқытуға басым құқығын қорғау»;
- әке болудың, ана болудың, көп балалы болудың әлеуметтік мәртебесін арттыру; балалармен жұмыс істейтін білім беру және басқа да ұйымдардың тәрбие қызметіне, сондай-ақ оларды басқаруға отбасының қатысуын кеңейту үшін жағдайлар жасау;
- «ата-аналар бірлестіктерін қолдау, отбасылық тәрбиедегі әкенің рөлін күшейту»[5].

Ата-аналар мен мұғалімдердің қарым-қатынасын оқытуға енгізуге және оқушылардың күйзелісін азайтуға болады. Тиімді байланыс платформасы, яғни жоғарыда аталған бағдарламалық өнімдер ата-аналар мен мұғалімдер арасындағы салауатты қарым-қатынасты сақтау үшін де қажет.

Ата-аналар мен мұғалімдер арасындағы ынтымақтастық болашақ оқушыны қалыптастыру үшін өте маңызды. Ата-аналар мен мұғалімдердің қарым-қатынасы әрқашан баланың біліміне оң әсер етеді[6].

Мұғалімдер мен ата - аналар арасындағы сенімділікті арттыру қарым-қатынастың тиімділігін арттырудың маңызды процесі болып табылады. Егер ата-ана мен мұғалім арасындағы байланыс сенімді болса, бұл оқушылар үшін әрқашан үлкен артықшылық. Мұғалімдер ата-аналармен сенімді нығайту үшін көп жұмыс істеуі керек. Сенімді құрудың ең тиімді жолы-өзара әрекеттесу. Оқушылардың үлгерімі туралы ата-аналарды үнемі хабардар ету ата-аналардың санасында жағымды бейнені қалыптастырады. Сондай-ақ, ата-аналардың пікірлерін тыңдау және ескеру маңызды.

Мұғалімдер мен ата-аналар арасындағы тығыз қарым-қатынас оқу процесін нәтижелі етеді. Телефон қоңыраулары, электрондық пошталар және бейнеконференциялар ата - аналар мен мұғалімдер арасындағы қарым-қатынастың кең таралған тәсілдері болып табылады. Жақсы мұғалім әрқашан ата-анасымен араласуға уақыт табады[7].

Ата-аналар мен мұғалімдер арасындағы екіжақты қарым-қатынас әрқашан біржақты қарым-қатынастан жақсы, өйткені ол көңілді және мөлдір. Ата-аналардың баласының білімі туралы сұрақтары мен алаңдаушылықтары бар көптеген жағдайлар бар. Кейде ата-аналардың оқу процесін жеңілдететін құнды ұсыныстары мен идеялары болады. Мұғалімдер ата-аналарын мұқият тыңдап, түсінуі керек. Ата-аналардың айтқанын естігеннен кейін келесі қадам соған сәйкес әрекет етеді. Мұғалімдер ата-аналар қойған барлық сұрақтарға шешім табуы керек. Бұл

ата-аналарды бақытты етіп қана қоймайды, сонымен қатар ата-аналар мен мұғалімдер арасындағы байланысты нығайтады.

Ата - аналар мен мұғалімдердің қарым-қатынасы-болашақ ұрпақты қалыптастырудың маңызды кезеңдерінің бірі. Ата-аналар мен мұғалімдердің өзара әрекеттесуі баланың біліміне оң әсер етеді. Оқушының дамуы үшін ата-аналар мен мұғалімдер арасындағы тиімді қарым-қатынас өте маңызды. Дұрыс өзара әрекеттесу оқушының күшті және әлсіз жақтарын дәл көрсетеді. Ата-аналар мен мұғалімдер оқушының жетістігіне бірдей үлес қоса алады[8].

Мұғалімдер үшін өзара әрекеттесу кезінде ашық болу және ата-аналармен сенімді қарым-қатынас орнату маңызды. Ю. А. Гагарин мектебіндегі қосымшалар ата-аналар мен мұғалімдер арасындағы сындарлы қарым-қатынас үшін берік негіз болып табылады

Осы екі мекемеге жеке көзқарас олардың қазіргі жағдайын және оның отбасы мен мектеп арасындағы қарым-қатынасқа қалай әсер ететінін жақсы түсіну үшін қажет.

Топтық жұмыста оқушыларға қойылған мақсатқа жету оңайырақ. Табыс тарихы көрсетеді .бұл үйлесімді команда .бұл сәттілікке әкеледі .Командадағы қарым-қатынас оқушыларды адал болуға ,жанжалдарды шешуге, команданы немесе бүкіл сыныпты жетістікке жетуге үйретеді. Бұл оқу процесінде оқушылардың мақсаты ,талаптары ,өзара жауапкершілігі ,бір-біріне деген құрметі бар нақты міндеттерді шешетін командадағы оқушылардың еңбегі.

Бұл бастауыш сынып оқушылары арасында тиімді және нәтижелі топтық жұмыс[9].

Әдебиеттер

1. Абдуллина, О.А. Жоғары педагогикалық білім беру жүйесіндегі мұғалімнің жалпы педагогикалық дайындығы / О. А. Абдуллин. - М.: Білім, 2020. - 141 б.
2. Орыс тілінің үлкен түсіндірме сөздігі / астында. с.А. Кузнецова. - Санкт-Петербург.: Норинт, 2020. - 1536 Б.
3. Васильева, Т.Г. нарық жағдайында мәдени-демалыс бағдарламаларын құру және іске асыру процесінде аудиторияның ерекшеліктерін есепке алу / т. Г. Васильева // мәдени-демалыс қызметін оқытудың инновациялық технологиялары: Ғылыми сенбі. ст.ВП. 4. -М.: МГУКИ. - 2023. - 82-87 Б.
4. Владимир Иванович Даль: өмір және шығармашылық: биобиблиогр. Жарлық. / Өсті. Мемлекеттік б-ка. Библиография ҒЗО; құрамы. О. г. Горбачева; ред. т. я. Брискман; библиограф. Е.А. Акимова. - М.: Пашков Үйі, 2024. - 136 б.
5. Ғалымов, м. м. жастардың қалыптасуы мен әлеуметтік белсенділігінің негізгі шиеленістері / М. М. Ғалымов. - Қазан: РИЦ "Мектеп", 2019. - 48 б.
6. Демин, м. в. тұлға теориясының мәселелері / М.в. Демин. - М.: ММУ басылымы, 2018.-240 Б.
7. Жарков, А. Д. мәдени - демалыс қызметінің технологиясы: Оқу,-әдіс. жәрдемақы / А. Д. Жарков. - 2-ші басылым., қайта өңдеу. және қосымша. - М.: Профиздат, 2022.-288 Б.
8. Зива, в. ф. көркемдік білім беруді модернизациялау: тұжырымдамалық және инновациялық тәсілдер / в. ф. Зива / / Ресейдің көркемдік білімін дамытудың заманауи тенденциялары мен мәселелері: мат. Бүкілресейлік ғылым.- тәжірибе.кон. Красноярск, 22-23 қазан 2020 ж. Красноярск, 2021 ж.- Б. 3-5.
9. Лазарев, В. С. педагогикалық инновацияға кіріспе / В. С. Лазарев, б. п. Мартиросян. - М.: РАО, 2018. -119 Б. - библиограф.: 110-117 ББ.

ӘОЖ : 372.4

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ САБАҚТАРДА ЖӘНЕ САБАҚТАН ТЫС ЖҰМЫСТАРДА КОМАНДАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

[1]Орманова Ақбөпе Анарбайқызы
Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі педагогін даярлау ғылымының магистрі, №90 дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектеп-гимназиясының бастауыш сынып мұғалімі, Шымкент қаласы, Қазақстан
[2] Таутаева Гүлдариға Батыршақызы
п.ғ.к., аға оқытушы, Ө.Жәнібеков атындағы ОҚПУ, Шымкент қаласы, Қазақстан

Түйін

Ынтымақтастық әдістемесі бойынша шағын топтарда оқыту оқушылар үшін пайдалы, өйткені эмпатия деңгейі жоғарылайды және барлық оқушылар жұмысқа қатысады. Оқушылар үнемі білім алмасады және әр түрлі әрекет тәсілдерін қолданады. Бұл жағдайда, мүмкін, әр мұғалім осы әдісті қолдану кезінде кездесетін мәселелерді елестетеді.

Резюме

Обучение в малых командах по методике сотрудничества оказывается полезным для учащихся, поскольку повышается уровень эмпатии, а в работе задействованы все ученики без исключений. Ученики постоянно обмениваются знаниями и пробуют разные способы действий. При этом, наверное, каждый педагог представляет себе проблемы, с которыми он может столкнуться при использовании данной методики.

Summary

Learning in small teams using the collaboration methodology proves to be useful for students, as the level of empathy increases, and all students, without exception, are involved in the work. Students are constantly exchanging knowledge and trying different ways of doing things. At the same time, probably every teacher imagines the problems that he may encounter when using this technique.

Команданың әрбір мүшесі команданың басқа мүшелерімен оң қарым-қатынасты қажет етеді. Біздің жағдайда оны табысқа жетудің кілті болып табылатын "оң өзара тәуелділік" деп атайық. Ол үшін қатысушылардың ортақ мақсаты мен сыйақысы болуы керек. Бұл жағдайда мұғалім команданың алдына жалпы оқу мақсатын қоюы керек. Мысалы, команда ұсынылған Тұжырымдаманың мағынасын бірлесіп талдап, түсінуі керек, содан кейін команданың әр қатысушысы басқа командаға түсінікті материалды сәтті жеткізіп, түсіндіре алуы керек. Жалпы сыйақы ретінде топ мүшелері жалпыға қосымша берілген тапсырманы сәтті орындау арқылы қосымша баға ала алады[1].

Сондай – ақ, мұғалім келесі негізгі ойларды-материалдарды, ұйымдастырушылық рөлдер мен тапсырмаларды есте ұстауы керек. Барлық материалдар (мәтіндердің үзінділері, абзацтар, сөйлеген сөздердің кез-келген үзінділері) топ мүшелері арасында бөлінеді. Олар бұл материалды үйреніп, өз үзінділерін айта білуі керек, сонымен қатар команданың қалған мүшелерінің сөздерін тыңдауы керек. Әр топ мүшесінің өз функциялары бар белгілі бір рөлі бар. Әр қатысушы команданың сәтті жұмыс істеуі үшін өз функциялары мен міндеттерін сапалы орындауы керек. Командадағы барлық жұмыс жеке кезеңдерге бөлінеді, олар өз кезегінде әртүрлі тапсырмаларға бөлінеді. Команданың әр мүшесінде міндетті түрде тапсырма болады. Барлық тапсырмаларды орындағаннан кейін топ мүшелері барлық нәтижелерді мағынасы мен логикасы бойынша құрылған бір үлкен жұмысқа біріктіруі керек[2].

Екінші фактор - жеке жауапкершілік және жеке жұмыс.

Мұғалім оқушылардың команданың қалған мүшелерінің артына "жасыруға" азғырылатынын ескеруі керек, сондықтан сабақ кезінде бұл жағдай орын алмайтындай етіп жұмыс жасау керек. Бағалау команданың жұмысына қосқан үлесіне сәйкес қойылуы керек екенін есте ұстаған жөн. Барлық қатысушылар команда жұмысына белсенді қатысуы керек. Бұл жағдайда командалық және жеке әрекеттерді бағалау көмектеседі[3].

Топтық жұмысты ұйымдастыруды міндетті талдау.

Топтағы жұмысты үнемі талдап отыру керек, жұмыстың белгіленген стандарттарға сәйкес келетіндігін тексеру керек. Әркім команданың жұмысына өз үлесін қосатынына сенімді болу.

Мұғалім көмек ретінде топ мүшелеріне бақылау және талдау мақсатында сырттан жұмыс процесін сипаттай алады, осылайша балалар топтағы ұйымдастырушылық рөлдерді қандай процестерді жақсартуға немесе қайта бөлуге болатындығын түсіне алады. Сондай-ақ, сабақтың соңында интроспекция жасауға немесе әр командада осы мәселені талқылауға болады[4].

Командаларды қалыптастыру принциптері және оқушыларды командаларға бөлу тәсілдері.

Оқу командаларының дұрыс қалыптасуына назар аудару өте маңызды. Шағын команда үшін ең сәтті Сан-төрт адам. Мұндай санды команданың әр мүшесінің белсенді қатысуын тексеру мақсатында оңай басқаруға болады, сонымен бірге қосымша тапсырмаларды орындау үшін команданы жұптастыруға болады. Үлкен командалар үшін ең қолайлы Сан – алты-жеті адам, артық емес[5].

Балаларды командаларға бөлудің бірнеше әдісі бар.

- Жеребе. Оқушылар жеребе бойынша бөлуге дайын. Сандар (топта барлық мүмкін сандар болуы керек) немесе басқатырғыштар (ашық хаттар кесіліп, әрқайсысы өз фрагментін таңдап, басқатырғыштар командасын іздейді) арқылы топты жинау мүмкіндігі бар.
- Міндетті емес. Жігіттердің қалауы бойынша команда жинау оңайырақ болуы мүмкін. Мысалы, мұғалім айтқан кезде "Гүл" әдісі бар " ал қазір сіз бәріңіз жер үстінде ұшатын мүлдем басқа гүл жапырақшаларына айналасыз. Импульстарды болжау мүмкін емес. Жер үстінде ұшып бара жатқандай қозғала бастаңыз. Енді біз гүлге жиналуға тырысамыз. Сондықтан сіз қазір бес жапырақшасы бар ұқыпты кішкентай гүлге жиналасыз".

Топтардағы ұйымдастырушылық рөлдерді бөлу[6].

Ұйымдастырушылық рөлдер команданың барлық қатысушыларын жұмысқа қосуға мүмкіндік береді. Міне, осындай рөлдердің кейбір мысалдары:

уақыт сақтаушы (уақытты бақылайды);

- ұйымдастырушы;
- протоколист (барлық идеяларды, жұмыс барысы мен нәтижелерін бекіту);
- баяндамашы (баяндамашы);бақылаушы (тапсырмалардың дұрыс орындалуын және ережелердің сақталуын бақылайды);
- контроллер (команданың барлық қатысушылары жұмысқа тартылғанын, бәрі түсінгенін тексереді);
- байланысшы (командалар мен мұғалім арасындағы байланыс);
- материалдарды сақтаушы.
- Материалды игеруді жақсарту үшін, егер әр оқушы барлық ұйымдастырушылық рөлдерді сынап көрсе, оң нәтиже болады.

Командаларда оқыту неден басталады.

Оқушыларға арналған командаларда жұмыс істеу өте қиын болуы мүмкін, сондықтан жігіттер командаларда жұмыс істеудің барлық процедураларын үйреніп, меңгеруі үшін уақыт пен шыдамдылық қажет. Бұл технологияны біртіндеп енгізу үшін мұғалім қажет:

- қарапайымнан күрделіге біртіндеп өтіңіз;
- енгізу кезінде оқушыларға әдейі "сәтті" тапсырмалар беріңіз, олар оқушылар нақты шешеді және оң нәтижелерге бейімделеді;
- командалық технологияны үнемі қолданыңыз;
- оқушыларға кері байланыс беру, топтардағы жұмысты талдаумен айналысу;
- оқушылар үнемі командада жұмыс істеуге дағдыланғанша ынталандыру, көмектесу, мадақтау[7].

Бүгінгі таңда тиімді немесе сәтсіз әдістерді бөліп көрсету қиын. Олардың әрқайсысының күшті және әлсіз жақтары бар. Сондықтан мен барлық күшті жақтарды ескеретін және сәтті нәтижеге әкелетін әртүрлі әдістердің синтезін қолдануды ұсынамын. Бүгінгі таңда мұғалім дәстүрлі және инновациялық әдістерді бірдей қолдана білуі керек. Сіз ескісін тастай алмайсыз және тек жаңа әдістерді қолдана алмайсыз. Ақыл – ойды басшылыққа алып, "бәрі жаңа-жақсы ұмытылған ескі"деген сөзді есте сақтау керек[8].

Әдебиеттер

10. Коростелева Н. м .қазіргі білім берудегі білім беру технологиялары / н. М. Коростелева // мектеп пен университеттегі математикалық білім берудің өзекті мәселелері. - Барнаул: Алтай мемлекеттік педагогикалық университеті, 2019. – 36-38 ББ.
11. Педагогикалық технологиялар / / Информатика мұғалімі Федорова Галина Борисовнаның сайты: сайт. - URL: https://galfed.jimdofree.com/портфолио/педагогические-технологии / (өтініш берген күні: 14.12.2022).
12. Түзету мекемелерінде білім беру стандартының федералды компонентін жүзеге асыру үшін қолданылатын педагогикалық технологиялар / / "Инфоурок" ЖШС : сайт. - URL: https://infourok.ru/statya-pedagogicheskie-tehnologii-ispolzuemie-dlya-realizacii-federalnogo-komponenta-obrazovatelnogo-standarta-v-ispravitelnih-u-2677133.html (өтініш берген күні: 27.12.2022).
13. Табакова Л.в. Қоғамдық пәндерді оқытудағы жүйелік-белсенділік тәсілінің технологиялары / Л. в. Табакова // Ғылым және білім: жаңа уақыт. – 2015. – № 5 (10). – 179-184 ББ.Ғалымов, м. м. жастардың қалыптасуы мен әлеуметтік белсенділігінің негізгі шиеленістері / М. М. Ғалымов. - Қазан: РИЦ "Мектеп", 2019. - 48 б.
14. Демин, м. в. тұлға теориясының мәселелері / М.в. Демин. - М.: ММУ басылымы, 2018.-240 Б.
15. Жарков, А. Д. мәдени - демалыс қызметінің технологиясы: Оқу,-әдіс. жәрдемақы / А. Д. Жарков. - 2-ші басылым., қайта өңдеу. және қосымша. - М.: Профиздат, 2022.-288 Б.
16. Зива, в. ф. көркемдік білім беруді модернизациялау: тұжырымдамалық және инновациялық тәсілдер / в. ф. Зива / / Ресейдің көркемдік білімін дамытудың заманауи тенденциялары мен мәселелері: мат. Бүкілресейлік ғылым.- тәжірибе.кон. Красноярск, 22-23 қазан 2020 ж. Красноярск, 2021 ж.- Б. 3-5.
17. Лазарев, В. С. педагогикалық инновацияға кіріспе / В. С. Лазарев, б. п. Мартиросян. - М.: РАО, 2018. -119 Б. - библиограф.: 110-117 ББ.

ӘОЖ : 372.4

БАСТАУЫШ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДА ҰЖЫМДЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

[1]Эштаева Улжан Абдирашидовна

Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі педагогін даярлау ғылымының магистрі, №90 дарынды балааларға арналған мамандандырылған мектеп-гимназиясының бастауыш сынып мұғалімі, Шымкент қаласы, Қазақстан

[2] Таутаева Гүлдариға Батыршақызы

п.ғ.к., аға оқытушы, Ө.Жәнібеков атындағы ОҚПУ, Шымкент қаласы, Қазақстан

Түйін

Зерттеудің өзектілігі. Қазіргі қоғамның ең маңызды құндылығы мен негізгі капиталы-бұл әлеуметтік және кәсіби қызметте тиімді өзара әрекеттесуге және өзін-өзі жүзеге асыруға бағытталған, әлеуметтік қолайлы әрекеттер мен әрекеттерді саналы түрде таңдай алатын, жаңа білімді іздеуге және игеруге және мәдени қызметте жүзеге асырылатын стандартты емес шығармашылық шешімдер қабылдауға қабілетті адам.

Резюме

Актуальность исследования. Наиважнейшей ценностью и основным капиталом современного социума является человек, ориентированный на эффективное взаимодействие и самореализацию в общественной и профессиональной деятельности, умеющий совершать сознательный выбор социально приемлемых действий и поступков, способный к поиску и освоению новых знаний и принятию нестандартных творческих решений, воплощаемых в культурной деятельности.

Summary

The relevance of research. The most important value and the main capital of modern society is a person focused on effective interaction and self-realization in social and professional activities, able to make a conscious choice of socially acceptable actions and deeds, capable of searching and mastering new knowledge and making non-standard creative decisions embodied in cultural activities.

Қазақ қоғамында үйлесімді дамыған, шығармашылық, әлеуметтік белсенді және жауапты тұлғаны қалыптастыру білім беру жүйесінің және жалпы әлеуметтік-мәдени саланың жұмыс істеуінің басты мақсаты болып табылады. Мәселен, Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың Ұлттық доктринасында 2025 жылға дейінгі кезеңде білім беру жүйесі: жастардың шығармашылық қабілеттерін жан-жақты және уақтылы дамытуды, өзін-өзі тәрбиелеу және жеке тұлғаны өзін-өзі жүзеге асыру дағдыларын қалыптастыруды, жастардың еңбек мотивациясын, белсенді өмірлік және кәсіби ұстанымын қалыптастыруды қамтамасыз етуге арналған[1].

2019-2020 жылдарға арналған «Қазақ жастары» мақсатты бағдарламасының тұжырымдамасында мемлекеттік жастар саясатының негізгі басымдықтары: жастарды сәтті әлеуметтендіру және өзін-өзі тиімді жүзеге асыру үшін жағдай жасау, жастардың әлеуетін дамыту және оны елдің инновациялық дамуы үшін пайдалану; жастарды әлеуметтік тәжірибеге тарту. 2024 жылға дейінгі кезеңге арналған Қазақстан білім беруді модернизациялау тұжырымдамасы келесі міндеттерді қояды: жастардың азаматтық жауапкершілігі мен құқықтық санасын қалыптастыру; руханият пен мәдениет; бастамашылық және дербестік; толеранттылық; қоғамда табысты әлеуметтену және еңбек нарығында белсенді бейімделу қабілеті[2].

Соңғы жылдары қабылданған заңдар, тұжырымдамалар, бағдарламалық құжаттар Әлеуметтік формацияның қалыптасуы туралы куәландырады жастардың белсенділігі мемлекеттік мәдени және білім беру саясатының басым бағыты болып табылады.

Сонымен қатар, бүгінгі таңда білім беру және әлеуметтік-мәдени мекемелердің тәрбиелік әлеуетін төмендетудің көңіл көншітпейтін тенденциясы байқалады, бұл оқытушы кадрлардың жаңа жағдайда жұмыс істеуге дайын болмауына байланысты. Нәтижесінде, жастар ортасында эмоционалды-психологиялық мазасыздықтың, агрессивті орынсыз мінез-құлықтың, өзін-өзі бағалаудың төмендігі, әртүрлі өмірлік жағдайларда проблемаларды жеңе алмау, нәтижесінде сананың маргинализациясы, алкоголизм, нашақорлық және девиантты мінез-құлықтың басқа түрлері байқалады. Бұл әлеуметтік проблемалар жас адамның әлеуметтік белсенділігі мен өзін-өзі тануының педагогикалық зерттеулерінің маңыздылығын, мәдени-демалыс саласын қоса алғанда, өмірдің әртүрлі салаларында оның рухани-адамгершілік және әлеуметтік маңызды қасиеттерін қалыптастыруды өзектендіреді[3].

Мәдени-демалыс іс-әрекетінің өзіне тән ерекшелігі оның әлеуметтік-мәдени ортаны жас адамның жеке басына әсер етудің қосымша тәрбиелік құралы ретінде пайдалануда жүзеге асырылатын айқын әлеуметтік-педагогикалық және жеке шығармашылық бағыты болып табылады. Бұл ретте тиімді әлеуметтік тәрбие мен шығармашылық өзін-өзі жүзеге асырудың, жастардың табысты әлеуметтік дамуының ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдайларын қамтамасыз ету мүмкін болады. Қалыптасқан жағдайда жастардың әлеуметтік белсенділігін қалыптастырудың инновациялық интерактивті технологияларын пайдалана отырып, мәдени-демалыс саласындағы мекемелерде ұйымдастырушылық-тәрбие жұмысы ерекше маңызға ие болады, мысалы: «жобалар әдісі»; «ми шабуылы»; іскерлік, рөлдік және ұйымдастырушылық-белсенділік ойындары; тренингтер; пікірталастар мен пікірталастар және т. Б[4].

Мәдени-демалыс қызметі жағдайында прогрессивті интерактивті технологияларды қолдану жас жігітті қоғамда әртүрлі әлеуметтік функцияларды орындауға дайындауға мүмкіндік береді, мәдени құндылықтар мен мінез-құлық нормаларын игеру және игеру, қоғамның әлеуметтік-мәдени мәселелеріне қызығушылықты жандандыру, бастама, жауапкершілік, шығармашылық, коммуникативтілік сияқты жеке тұлғаның әлеуметтік маңызды қасиеттерін қалыптастыруға ықпал ету, сондай-ақ азаматтық пен патриотизм сезімдерін тәрбиелеу[5].

Қоғамның маңызды әлеуметтік тобы ретіндегі жастардың әлеуметтік-философиялық мәселелері С. Н. Иконникова, и. М. Ильинский, и. с. Кона, в. т. Лисовский және басқалардың зерттеулерінде көрініс тапты. отандық ғалымдар мен педагогтар Ю. П. Азаров, В. Я. Суртаев, В. А. Сухомлинский және т. б. еңбектерінде оқушы жастардың бос уақытын ұйымдастыруға ерекше мән беріледі[6].

Интерактивті оқытудың теориялық тәсілдерінің терең тарихи тамыры бар. Бұл тәсілдер көрнекті шетелдік және отандық ғалымдардың еңбектерінде түсіндірілді. Бірқатар зерттеушілер мәселенің психологиялық жағына қызығушылық танытты - адамның белсенділігі және оның оқу-танымдық қызметін белсендіру мәселелері (Б. Г. Ананьев, Л. С. Выготский, Д. Дьюи, А. Н. Леонтьев, С. Л. Рубинштейн, Ж. Ж. Руссо), басқалары - оқытудың ең тиімді формалары мен әдістерін іздеуге бағытталған педагогикалық (Я.А. Коменский, А. С. Макаренко, и. Г. Песталоцци, В. А. Сухомлинский, К. Д. Ушинский). Интеракцияның әлеуметтік-психологиялық мәселелерін дамытуға р.Мертон, Дж. СІМ, Дж. Морено, к. Фопель, Т.Шибутани және басқалар. Алайда, оқыту практикасында олардың дамуы тарихи дамудың объективті себептері бойынша да, практикалық іске асырудың тиімді технологиялық әдістері мен формаларының болмауына байланысты да кең таралмады.

Интерактивті технологиялардың ерекшеліктерін түсінудің теориялық тәсілдері М. М. Бахтин, В. С. Библер, А. А. Вербицкий, Е. В. Коротаева, Б. Ф. Ломов, К. Роджерс, Г. К. Селевко , Н. Л. Худякова және т. б. еңбектерінде баяндалған[7].

Интерактивті оқыту теориясының дамуына және интерактивті технологияларды қолдануға отандық зерттеушілер мен іскерлік және имитациялық ойындарды жасаушылар айтарлықтай үлес қосты: и. Г. Абрамов, Л.г. Борисова, А. М. Смолкин, С. А. Шмаков және басқалар.

Мәдени-демалыс қызметінің теориясы мен практикасына Е.И. Григорьева, А. Д. Жарков, Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников, Е. В. Литовкин, Ю. А. Стрельцов, В. М. Чижиков және Т. Б. елеулі үлес қосты[8].

Әлеуметтік белсенділік әлеуметтік-жобалық қызмет негізінде және қоғамдық даму міндеттеріне сәйкес қоғамды және өзін-өзі өзгерту бойынша жеке саналы және өнімді қызметті жүзеге асыруға бағытталған жас адамның интегративті тұлғалық сипаттамасын білдіретін өзара байланысты құрылымдық компоненттерден (азаматтық, оқу-танымдық, еңбек және мәдени-бос уақытты өткізу белсенділігі) тұрады. Мәдени әсердің мазмұны мен сипаты бойынша жастардың әлеуметтік белсенділігі әлеуметтік объектілер мен процестердің, өзара әрекеттесу субъектілері мен мәдени қатынастардың өзгеруін қамтамасыз ететін әлеуметтік ортаны үйлестіруге бағытталуымен сипатталады[9].

Мәдени-демалыс қызметінің интерактивті технологиялары-бұл мәдени-демалыс ортасы белсенді қалыптастырушы әсер ету қасиеттеріне ие және іске асырылатын тәжірибе саласы ретінде қызмет ететін әлеуметтік маңызы бар қызметті рефлексивті талдау негізінде жастарды әлеуметтендіру үшін жағдай жасауға бағытталған мәдени-демалыс қызметінің технологиялық процесіне қатысушылардың өзара іс-қимылын және өзара оқытуын ұйымдастырудың инновациялық нысандарының, әдістері мен құралдарының жиынтығы. Арнайы ұйымдастырылған мәдени-демалыс қызметі интерактивті технологиялардың көмегімен ол жас адамның жеке басына әсер етудің педагогикалық құралына айналатын, Жастар ұжымындағы адамгершілік тәрбие мен әлеуметтік өзара әрекеттесудің, жеке шығармашылық өзін-өзі жүзеге асырудың және жеке тұлғаның әлеуметтік белсенділігін қалыптастырудың тиімді жағдайларын қамтамасыз ететін әлеуметтік даму ортасының қасиеттерін береді[10].

Әдебиеттер

1. Абдуллина, О.А. Жоғары педагогикалық білім беру жүйесіндегі мұғалімнің жалпы педагогикалық дайындығы / О. А. Абдуллин. - М.: Білім, 2020. - 141 б.
2. Орыс тілінің үлкен түсіндірме сөздігі / астында. с.А. Кузнецова. - Санкт-Петербург.: Норинт, 2020. - 1536 Б.
3. Васильева, Т.Г. нарық жағдайында мәдени-демалыс бағдарламаларын құру және іске асыру процесінде аудиторияның ерекшеліктерін есепке алу / т. Г. Васильева // мәдени-демалыс қызметін оқытудың инновациялық технологиялары: Ғылыми сенбі. ст.ВП. 4. -М.: МГУКИ. - 2023. - 82-87 Б.
4. Владимир Иванович Даль: өмір және шығармашылық: биобиблиогр. Жарлық. / Өсті. Мемлекеттік б-ка. Библиография ҒЗО; құрамы. О. г. Горбачева; ред. т. я. Брискман; библиограф. Е.А. Акимова. - М.: Пашков Үйі, 2024. - 136 б.
5. Ғалымов, м. м. жастардың қалыптасуы мен әлеуметтік белсенділігінің негізгі шиеленістері / М. М. Ғалымов. - Қазан: РИЦ "Мектеп", 2019. - 48 б.
6. Демин, м. в. тұлға теориясының мәселелері / М.в. Демин. - М.: ММУ басылымы, 2018.-240 Б.
7. Жарков, А. Д. мәдени - демалыс қызметінің технологиясы: Оқу,-әдіс. жәрдемақы / А. Д. Жарков. -

2-ші басылым., қайта өңдеу. және қосымша. - М.: Профиздат, 2022.-288 Б.

8. Зива, в. ф. көркемдік білім беруді модернизациялау: тұжырымдамалық және инновациялық тәсілдер / в. ф. Зива / / Ресейдің көркемдік білімін дамытудың заманауи тенденциялары мен мәселелері: мат. Бүкілресейлік ғылым.- тәжірибе.кон. Красноярск, 22-23 қазан 2020 ж. Красноярск, 2021 ж.- Б. 3-5.

9. Лазарев, В. С. педагогикалық инновацияға кіріспе / В. С. Лазарев, б. п. Мартиросян. - М.: РАО, 2018. -119 Б. - библиограф.: 110-117 ББ.

10. Масленникова, в. Ш. орта кәсіптік білім беру жүйесінде әлеуметтік бағдарланған тұлғаны қалыптастыру бойынша мұғалімнің тәрбие қызметін ұйымдастырудың тұжырымдамалық тәсілдері: әдіс, нұсқаулық/ В. Ш. Масленникова. - Қазан: GulaPrint, 2019,- 22 б.

ӘОЖ : 57.088.03

ОБЪЯСНЕНИЕ КОНЦЕПЦИИ БИОТЕХНОЛОГИИ С ПОМОЩЬЮ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ СТУДЕНТАМ В УСЛОВИЯХ ОБУЧЕНИЯ БИОЛОГИИ

[1]Қаржаубай Ерасыл Нұрланұлы
б.ғм, Ө.Жәнібеков атындағы ОҚПУ, Шымкент қаласы, Қазақстан
[2]Сартаева Халима Мамаджановна
б.ғ.к., қауымдастырылған профессор, Ө.Жәнібеков атындағы ОҚПУ, Шымкент қаласы, Қазақстан

Түйін

Қызметке дейінгі биология пәнінің мұғалімдері биологияны оқытудың цифрлық технологияларының оқу әлеуетін пайдалану үшін университетте алған Технологиялық Педагогикалық Және Мазмұндық Білімдерін (TPACK) нақты сынып жағдайында қолдануы керек. Әзірге биология пәні мұғалімдерінің tpack-ті педагогикалық тәжірибеге қалай аударатыны туралы дәлелдер аз. Бұл зерттеу мектептегі тағылымдама семестрінің бір бөлігі ретінде биология сабағын жоспарлау, енгізу және ой елегінен өткізу кезінде 42 биология мұғалімімен бірге осы олқылықты жоюға бағытталған.

Резюме

Преподаватели биологии, работающие до выхода на работу, должны применять полученные в университете технологические педагогические знания и знания по содержанию (TPACK) в реальных аудиторных ситуациях, чтобы использовать учебный потенциал цифровых технологий для преподавания биологии. Пока что существует мало данных о том, как преподаватели биологии, работающие до выхода на работу, внедряют TPACK в практику преподавания. В настоящем исследовании этот пробел устранен путем оказания помощи 42 учителям биологии, работающим до выхода на пенсию, в планировании, проведении и осмыслении урока биологии в рамках их семестровой стажировки в школе.

Summary

Pre-service biology teachers must apply Technological Pedagogical and Content Knowledge (TPACK) acquired at university in real classroom situations to utilize the instructional potential of digital technologies for teaching biology. So far, there is little evidence on how pre-service biology teachers translate TPACK into teaching practice. The present study addresses this gap by accompanying 42 pre-service biology teachers in planning, implementing, and reflecting on a biology lesson as part of their internship semester at school.

Преподавание научного контента требует визуализации невидимых или абстрактных и сложных концепций [1,2]. Использование цифровых технологий, таких как анимация или моделирование, может способствовать преодолению этой проблемы [2,3]. Кроме того, цифровые технологии инициируют более качественные процессы обучения, переводя учебную деятельность студентов с пассивной на интерактивную [4]. Сочетание расширенных репрезентативных возможностей с ориентированным на учащихся и интерактивным обучением позволяет разрабатывать продвинутые сценарии обучения [5] и подразумевает отказ от контроля за счет поощрения сотрудничества и исследования со стороны учащихся [6]. Однако учителя широко используют цифровые технологии (в преподавании естественных наук) для целей презентации [5,7,8,9,10].

Одной из причин ограниченного внедрения цифровых технологий является отсутствие у учителей компетенций, связанных с цифровизацией [11,12], и трудности с определением методически значимых технологий внедрения [13]. Эти навыки необходимо развивать в рамках педагогического образования [14], например, путем использования подлинного практического опыта работы с цифровыми технологиями в классе [15]. В Германии учителя, работающие до начала обучения, имеют ограниченные возможности экспериментировать с цифровыми технологиями во время своей школьной стажировки. Это ограничивает их способность развивать навыки, связанные с технологиями, поэтому преподаватели-воспитатели рекомендуют систематически включать их в программу стажировки [16]. Такая систематическая интеграция цифровых навыков в педагогическое образование требует концептуализации в рамках такой структуры, как система технологических педагогических знаний и содержания (TPACK; [17]), которая широко используется на международном уровне [18].

1.1. Структура TPACK и измерение TPACK

Платформа TPACK концептуализирует знания, необходимые преподавателю для успешного использования (цифровых) технологий при обучении предметному содержанию в семи областях. Технологические знания (TK), педагогические знания (PK) и знания о содержании (CK) образуют базовые области. Пересечения основных областей приводят к смешанным областям технологических педагогических знаний (TPK), знаний о технологическом содержании (TCK) и знаний о педагогическом содержании (PCK). Седьмая область, Технологические педагогические и содержательные знания (TPACK), представляет собой интерфейс всех областей знаний [17].

В ходе исследования TPACK возникли две различные теоретические точки зрения на эпистемологическую природу конструкта: интегративная точка зрения и трансформирующая точка зрения. Согласно интегративному взгляду, фреймворк полностью и исключительно состоит из его подобластей и их пересечений на диаграмме Венна TPACK или, с практической точки зрения, из их взаимодействия в обучении [1,19]. В этом отношении рост объема технических знаний подразумевает рост TPACK в целом. Согласно трансформирующему подходу, TPACK разрабатывается на основе своих поддоменов, но представляет собой отдельную и уникальную область знаний [1,19]. Эмпирические результаты, демонстрирующие косвенное влияние базовых доменов на TPACK через смешанные домены, подтверждают перспективу преобразования [20,21,22,23].

Результаты могли бы быть более последовательными в отношении конкретного взаимодействия смешанных областей знаний. В то время как Pamuk и соавт. [21] определили все смешанные домены, влияющие на TPACK, другие исследования показали, что только комбинация выбранных смешанных доменов, таких как TPK и TCK [20,24], PCK и TPK [22] или PCK и TCK [25], влияет на TPACK. Одна из возможных причин таких противоречивых результатов может заключаться в контекстуальных условиях соответствующих исследований [22], таких как появление выбранной цифровой технологии или направленность вмешательства [26]. Другим ключевым контекстуальным фактором является отношение учителей к подготовке к работе, влияющее на то, как они воспринимают индивидуальные методы разработки TPACK [27].

Интегративный и преобразующий взгляды на TPACK предполагают различные методологические подходы к измерению конструкции [1]. Большинство самооценок TPACK оценивают TPACK в его поддоменах [28], что соответствует интегративной конструкции TPACK. В отличие от этого, оценки производительности преимущественно используют TPACK как общую конструкцию [29], что соответствует преобразующей перспективе TPACK.

На сегодняшний день большая часть того, что мы знаем о TPACK, основана на самоотчетах [30,31]. Однако самоотчеты не обязательно соответствуют результатам более объективных методов оценки, таких как тесты на знания [32] или принятые меры TPACK [23,33,34]. Есть признаки того, что способность учителей к самооценке снижается с увеличением сложности задач (например, с увеличением количества обращений к практике

преподавания) [35]. Кроме того, сохраняется разрыв между TPACK, приобретенным в университете, и TPACK, применяемым на практике [15].

1.2. Принятый ПАКЕТ TPACK

За последнее десятилетие появились различные модели внедрения TPACK, такие как TPACK-in-action [36], TPACK-Practical [2], TPACK-in-practice [37] и TPACK-in-situ [38]. Эти модели различаются по своей предметной направленности и степени конкретизации. Например, некоторые модели ориентированы на отдельные источники данных (дидактические разработки; [38]) или области TPACK (смешанные области TЗ; [37]).

В дальнейшем термин "принятый TPACK" относится к практическому применению TPACK как области знаний. В этом контексте принятый TPACK определяется как динамичная, в высшей степени контекстуальная [2,39] и ориентированная на контент [37] конструкция, разработанная и направляющая планирование, реализацию и осмысление уроков [2,31]. Это определение согласуется с исследованиями экспертных знаний и моделями профессионализации учителей, описывающими постепенное развитие компетентности посредством практического опыта, такого как рефлексивное планирование и реализация уроков [40,41,42].

Благодаря постоянному практическому опыту с течением времени и под влиянием убеждений, ценностей, а также эмоциональных предрасположенностей новички превращают свои декларативные знания, полученные в университете, в рутинные процедурные учебные сценарии, позволяющие спонтанно реагировать в сложных и динамичных аудиторных ситуациях [42].

Исследования, в которых изучается применение TPACK в классе с учетом контекстуальных факторов, относительно редки [31,43,44,45]. Требуется больше знаний, чтобы понять, как TPACK реализуется в реальных классах [46,47]. С методологической точки зрения исследования в этой области опираются в основном на рубрики, практически не учитывая контекстуальные факторы. Более того, они часто основаны на одном источнике данных [29]. Эти инструменты оценки обычно фокусируются на (смешанных) областях TЗ (TK, TPK, TCK и TPACK), не обращая внимания на область PCK [48]. Следовательно, рекомендуется объединить различные наборы данных, чтобы всесторонне оценить принятый TPACK, сравнив процессы принятия решений учителями с их способностью реализовывать планы [49]. Это особенно важно, поскольку внедрение TPACK представляет собой сложный и динамичный процесс, включающий в себя двунаправленные взаимосвязи между теорией и практикой [9].

В таблице 1 представлен обзор текущего состояния исследований по внедрению TPACK в учебную практику.

Сначала загрузите PDF-файл с настройками, чтобы заказать перепечатку статьи

Преподавание уроков биологии с использованием цифровых технологий: Контекстуализированное исследование смешанных методов, посвященное введенному в действие пакету TPACK для учителей биологии перед началом работы

авторы: Александр Ауманн 1,*, Стефани Шнебель 2 и Хольгер Вайтцель 1.

1. Факультет биологического образования, Университет образования Вайнгартена, 88250 Вайнгартен, Германия

2.Факультет педагогических наук, Университет образования Вайнгартен, 88250 Вайнгартен, Германия

Литературы

1. Анджели К.; Валанидес Н. Эпистемологические и методологические вопросы концептуализации, разработки и оценки ИКТ–TPCK: Достижения в области знаний о технологическом педагогическом содержании (TPCK). Вычисл. Educ. 2009, 52, 154-168. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

2. Хсу, Ю.С.; Йех, Ю.Ф.; Ву, Х.К. Структура TPACK-P для преподавателей естественных наук в контексте практического обучения. В книге "Разработка TPACK для преподавателей естественных наук"; Hsu, Y.-S., ред.; Springer: Сингапур, 2015; стр. 17-32. ISBN 978-981-287-440-5. [Google Scholar]

3. Хеффлер, Т.Н.; Лойтнер, Д. Обучающая анимация в сравнении со статичными картинками: метаанализ. Учить. Инстр. 2007, 17, 722-738. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

4. Чи, М.Т.Х.; Уайли, Р. Концепция ICAP: связь когнитивной вовлеченности с результатами активного обучения. Образование. Психология. 2014, 49, 219-243. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

5. Крамер, М.; Ферч, К.; Ауфлегер, М.; Нойхаус, Б.Дж. Для электронного обучения цифровой медицине и спортивной биологии. Naturwissenschaften, 2019, 25, 131-160. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

6. Барак М. Образование преподавателей естественных наук в XXI веке: педагогическая основа социального конструктивизма, интегрированного в технологии. Res. Sci. Educ. 2017, 47, 283-303. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

7. Декойто И.; Ричардсон Т. Учителя и технологии: современная практика и направления на будущее. Обзор. Проблемы технологии. Учить. Educ. 2018, 18, 362-378. [Google Scholar]

8. Прингл, Р.М.; Доусон, К.; Ритцхаупт, А. Д. Интеграция науки и техники: использование знаний о технологическом педагогическом контенте в качестве основы для изучения практик преподавателей естественных наук // J. Sci. Educ. Технология. 2015, 24, 648-662. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

9. Сето, Э.; Ченг, А.Ю.Н. Педагогика по разным предметам: каковы модели использования преподавателями Preservice технологий на практике? J. Educ. Вычисл. Резолюция 2017, 55, 346-373. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

10. Улуйол, Ч.; Шахин, С. Использование ИКТ учителями начальной школы в классе и факторы, мотивирующие их к использованию ИКТ. Бр. Ж. Образование. Technol. 2016, 47, 65-75. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

11. Хямяляйнен, Р.; Ниссинен, К.; Маннонен, Й.; Лямса, Й.; Лейно, К.; Тааямо, М. Понимание цифровой компетентности педагогов: что говорят PIAAC и TALIS о навыках, взглядах и знаниях, связанных с технологиями? Вычислить. Гул. Поведение. 2021, 117, 106672. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

12. Ломос, К.; Люйтен, Дж.У.; Тик, С. Внедрение ИКТ в учебную практику: что еще важно, помимо инфраструктуры ИКТ? Масштабная оценка. Educ. 2023, 11, 1. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка] [PubMed]

13. Валтонен, Т.; Сойнту, Э.; Кукконен, Й.; Мякитало, К.; Хоанг, Н.; Хаккинен, П.; Ярвела, С.; Найкки, П.; Виртанен, А.; Пентинен, С.; и др. Изучение знаний учителей о технологическом педагогическом контенте до начала работы в качестве эволюционирующих областей знаний: лонгитюдный подход. Помогать. Learn. 2019, 35, 491-502. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

14. Беккер, С.; Мессингер-Копельт, Дж.; Тиссен, С. Основы цифровых технологий. "Ориентирование в науке и практике" для университетской программы "Развитие в мире естествознания"; Фонд Йоахима Герца: Гамбург, Германия, 2020. [Google Scholar]

15. Тондер, Дж.; ван Браак, Дж.; Санг, Г.; Вугт, Дж.; Фиссер, П.; Оттенбрайт-Лефтвич, А. Подготовка учителей дошкольного образования к внедрению технологий в образование: синтез качественных данных. Вычисление. Educ. 2012, 59, 134-144. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

16. Вайдлих, Й.; Кальц, М. Насколько хорошо педагогическое образование готовит к преподаванию с использованием технологий? Исследование на основе TPACK в педагогическом университете. Eur. J. Teach. Educ. 2023, 1-21. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

17. Мишра П.; Келер М.Дж. Знание технологического педагогического контента: основа знаний учителя. Учить. Сборник статей, 2006, 108, 1017-1054. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

18. Нджику, Дж.; Мутарутинья, В.; Манирахо, Дж.Ф. Разработка элементов исследования знаний о технологическом педагогическом контенте: обзор литературы / Дж. Учить. Учить. Educ. 2020, 36, 150-165. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

19. Анджели С.; Иоанну И. Развитие знаний учителей информатики в области технологического педагогического контента в системе среднего образования. Eur. J. Education. Sci. 2015, 2, 9-30. [Google Scholar] [Перекрестная ссылка]

20. Донг, Ю.; Чай, К.С.; Санг, Г.; Кох, Дж.Х.Л .; Цай, К.-С. Изучение профилей и взаимосвязей знаний учителей о технологическом педагогическом контенте (TPACK) до начала обучения и без отрыва от производства в Китае // J. Educ. Технология. Соч. 2015, 18, 158-169. [Google Scholar]

UDC 371.322.9

FORMATION WRITING SKILLS THROUGH CREATIVE TASKS IN ENGLISH LESSONS

A.S. Tileubekova[1], K.A. Zhanatayev[2]
[1,2,3]1703-21 group student, [2]Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan

Түйін

Бұл зерттеу ағылшын тілі шет тілі (EFL) ретінде оқытылатын сыныптарда шығармашылық жазу тапсырмаларының студенттердің жазу дағдыларын дамытуға ықпалын зерттейді. Сондай-ақ, ол шығармашылық жазуды оқытудағы технологияның маңыздылығын растап, цифрлық кеңістіктің жазу барысында кездесетін кейбір мәселелерді шешуге қалай көмектесетінін көрсетеді. Зерттеу қорытындысында шығармашылық жазуды EFL жағдайында оңтайландыру үшін дәстүрлі немесе басқа бірде-бір әдіс жалғыз тиімді бола алмайтыны дәлелденді.

Резюме

В данном исследовании рассматривается влияние творческих письменных заданий на развитие навыков письма у студентов в классах, где английский изучается как иностранный язык (EFL). Также подчеркивается важность технологий в обучении творческому письму и показывается, как цифровое пространство помогает решать некоторые существующие проблемы, связанные с письмом. В заключении исследования утверждается, что ни один единственный метод – традиционный или иной – не может оптимизировать обучение творческому письму в EFL.

Writing tasks are said to positively impact writing skills among learners within the English as a Foreign Language (EFL) class context. The features now demonstrate that creative writing entails not just critical thinking and linguistic competence but also the development of an imaginative overload, which contributes to overall writing proficiency. Further, studies spur on the general public to incorporate literature, co-operative activity, and technology in methods to promote efficacy and engagement with creative writing.

More pedagogically, genre-based writing, SCAMPER techniques, and metacognitive styles are considered efficient in the enhancement of creativity and/or linguistic proficiency. These give a variety of modes of language with which to enter into a relationship for building coherent and expressive texts. There is ample evidence that creative writing is not solely personal consideration but should also involve systematic and action-based activities that could cater to all learning types.

The researches on creative tasks boosting writing skills in the English as a Foreign Language (EFL) classrooms have been started to pay attention to at different levels; from person's own research up to international studies. The most well-known benefit of creative writing is that it makes learners think more critically about the language and encourages them to imaginative expression, which naturally leads to improvement in their overall writing skills. It is thus important to investigate different kinds of creative tasks that can possibly be included in an EFL lesson to improve different pedagogical techniques and hence promote learning skills development.

Most significantly, the evidence collected from research reveals that creative writing activities have a positive impact on the learners' writing skills. Miri et al. insist that reading literature should play a significant role in acquiring the understanding of figures of speech in order to bring about creative writings [1]. They also found that if science fiction stories form part of a coherent base program, it significantly assists first-year EFL students in enhancing their creative writing abilities, as shown below by Abdulqader et al. [2]. This incorporates a particular genre wherein better engagement and writing output occurs among learners.

According to the study by Ghani and Din, it is crucial to utilize literature in language teaching for the purpose of developing creative writing abilities [3]. It can be considered as strengthening the creative abilities of a learner but also linking them to that language construct, with narrative techniques added. In general, the purpose of making them creative would be to encourage reading works other than the assigned texts by engaging in other types of creative writing, such as poetry and storytelling. Jurado's research indicates that creative writing activities are important for vocabulary acquisition among EFL learning learners, which is a vital element of linguistic competency [4]. The activities

rather apprise the student on vigorous holding of the language while taking on thinking and unique ideas to develop their individual writing identities. The blending of collaborative writing techniques besides engaging them in specific genres has also evidenced a powerful impact on writing creatively for the EFL learners. Elhussien's investigation concerning collaborative writing revealed that engaging students in structured group tasks could be a bridge between academic writing expectations and real-world application [5]. This accords with Zheng's argument that the cognitive, social, and intercultural dimensions related to writing in an EFL context need recognition for students in the process of developing their writing skills [6].

Of course, using technology as a pedagogic tool has become a promising approach in stimulating learning creativity in writing. The Inclusion of digital media programs like CapCut, as studied by Andhika and Wahono, has positive impacts on students experiencing some common problems in writing, such as the expression of ideas and motivation [7]. This is where creativity and technology meet; they create many more platforms through which EFL students could contact a language quite differently.

Activities for creative writing never limit it to personal expressions. Khoii and Amin exemplify the benefits of some interactive activities, such as name poems and TV advertisements, in encouraging creativity among learners [8]. By mixing different creative assignments, teachers may suit different learning styles while maximizing student exposure to enrich the EFL learning environment.

In addition, SCAMPER is such a useful technique that has really shown great efficacy in improving creative writing in EFL students. Alkaab refers to the success that this technique has had in fostering imagination and fluency in writing by creating new content for the learners [9]. This technique can be extremely useful in the EFL scenario, where traditional methods for writing may not really create a meaningful impact for students.

The metacognition also plays its part in the creative writing process. As per Sun et al., having metacognitive awareness in the learner can lead to significant improvement in their writing strategies as well as the overall performance [10]. Hence, metacognitive practices should be encouraged. They need clear instructions and feedback through the writing process.

Putting creative things into a more complex approach-integration into the EFL writing methodology-that also signifies a great improvement of learner capabilities in writing. Different ideas, such as genre-based writing, collaborative tasks or exercises, and the use of technology, contribute positively to the richness of student experience in course learning and help them develop language over creativity. Evidence from the studies suggests a lot for innovative ways of teaching that artists in the message domain create in harmony with the creative capacities of their learners.

Creative writing seems to call for a collective and multifaceted approach in the EFL classroom combined by reading literature, collaborative activities, genre-based writing, and technology innovations. All these bring together a richer writing experience that nurtures the development of linguistic competence and also creativity. With continuous research into innovative teaching methodologies, it remains inevitable to adopt different strategies to fit the cognitive, social, and intercultural differences of learners, thus keeping creative writing at the core of EFL instruction.

References

1. Miri B. A. M., Kareem M. K., Al-Ghazawi M. N. M. The Iraqi EFL Learners' Awareness of the Role of Reading Literature in their Creative Writing //International Journal of TESOL & Education. – 2024. – T. 4. – №. 1. – P. 18-32.

2. Abdulqader R., Sharif S. I., Abdulla S. A. Applying techniques in creative writing by EFL students //Zanco Journal of Human Sciences. – 2023. – T. 27. – №. 4. – P. 347-354.

3. Ghani M., Din M. The effect of teaching English through literature on creative writing at HSSC level in Pakistan //International Journal of English Linguistics. – 2017. – T. 7. – №. 2. – P. 142-150.

4. Jurado A. M. The Impact of Creative Writing Activity on EFL Learners' Non-Core Vocabulary Acquisition //Journal of English Language Teaching and Linguistics. – 2023. – T. 8. – №. 3. – P. 325-340.

5. Elhussien F. A. Investigating the Effectiveness of Collaborative Writing's Multi-Tasks in Bridging the Gap between EFL Classroom Activities and Workplace Practices //Migration Letters. – T. 20. – №. 6. – P. 1103-1114.

6. Lin Z. Capitalising on learner agency and group work in learning writing in English as a foreign language //TESOL Journal. – 2013. – T. 4. – №. 4. – P. 633-654.

7. Andhika D., Wahono S. S. Utilizing capcut to foster creative writing skills in EFL students: a digital media approach //English Review: Journal of English Education. – 2024. – Т. 12. – №. 2. – P. 629-640.
8. Branch N. T. Which Helps to Become a Better EFL Writer: Creative Tasks or Communicative Tasks. – 2016.
9. ALKaab S., Naeem S. Improving Students' Creative Writing Ability Through SCAMPER Technique //Theory & Practice in Language Studies (TPLS). – 2024. – Т. 14. – №. 5.
10. Sun Q., Zhang L. J. Understanding learners' metacognitive experiences in learning to write in English as a foreign language: A structural equation modeling approach //Frontiers in psychology. – 2022. – Т. 13. – P. 986301.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ СЕМЬИ И ДОО В ВОПРОСАХ ВОСПИТАНИЯ СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИИ

Худратова Н.П.Дошкольное воспитание и обучение
Научный руководитель: А.Ж. Алдияров старший преподаватель кандидат исторических наук
Южно-Казахстанский педагогический университет имени Ө.Жәнібеков

Түйін

Баяндама инклюзия жағдайында үлкен мектеп жасына дейінгі балаларда отбасылық құндылықтарды тәрбиелеу мәселелерінде отбасы мен мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының өзара іс-қимылына арналған.

Зерттеу барысында инклюзияның терминологиялық белгіленуі, үлкен мектеп жасына дейінгі балалар және мектепке дейінгі білім беру ұйымдары туралы түсінік сипатталады.

Зерттеудің алғашқы негізгі тұжырымдамасы-бұл үлкен мектеп жасына дейінгі балаларда отбасылық құндылықтарды тәрбиелеу процесі, бұл баланың отбасы мен білім беру мекемелерінің мұғалімдерінің бірлескен күш-жігерін қажет ететін ұзақ және көп уақытты қажет ететін процесс.

Балаға қатысты осы объектілердің синергиясының негізгі проблемасы ата-аналардың жұмыс міндеттемелерімен байланысты болуымен байланысты, нәтижесінде олар баланың принциптерін, дүниетанымдары мен пікірлерін қалыптастыруға оң әсер ету үшін баламен тиісті дәрежеде өзара әрекеттесе алмайды.

Сонымен қатар, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында негізгі негіздер негізінен білім беру процесін терлеуге және баланың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескермей, дәстүрлі отбасылық құндылықтарды ағынмен тәрбиелеуге бағытталған.

Зерттеуде іс-шаралар мен отбасы мен білім беру ұйымының өзара әрекеттесуінің жалпы процесі кезінде үлкен мектеп жасына дейінгі балаларда отбасылық құндылықтарды тәрбиелеу мәселесінде оң көрсеткіштерге қол жеткізуге болатындығы сипатталған.

Summary

The report is devoted to the interaction of families and preschool educational organizations in the education of family values among older preschool children in conditions of inclusion.

The research describes the terminological designation of inclusion, the concept of older preschool children and preschool educational organizations. The first fundamental concept of the study is that the process of educating family values in older preschool children is a long and time-consuming process that requires joint efforts by both the child's family and teachers of educational institutions.

The main problem of the synergy of these objects in relation to the child is related to the fact that parents are bound by work obligations, as a result of which they are unable to interact properly with the child in order to have a positive impact on the formation of principles, worldviews and opinions of the child.

At the same time, in preschool educational organizations, the main bases are mainly focused on the sweat-based educational process and on the streaming education of traditional family values, without taking into account the individual characteristics and needs of the child.

The study describes that during events and the general process of interaction between the family and the educational organization, it is possible to achieve the most positive indicators in the issue of raising family values in older preschool children.

Инклюзия — это процесс включения в активную жизнь социума людей, имеющих трудности в физическом развитии, с инвалидностью или ментальными особенностями. [1, с. 65]

Дошкольная образовательная организация (далее. ДОО) - образовательная организация, осуществляющая в качестве основной цели ее деятельности образовательную деятельность по образовательным программам дошкольного образования, присмотр и уход за детьми. [2, с.43]

Дети старшего дошкольного возраста – от 5 до 6 лет.

В современных реалиях глобальной цифровизации, модернизации экономических, социальных процессов, есть одна парадигма, остающаяся неизменной по своей концептуальной сущности на протяжении веков.

Ребенок, является хрупким, ранимым созданием, который может пострадать от внешних факторов окружающей среды, родители всегда являлись и будут являться ключевыми лицами, отвечающими за процесс социализации ребенка в обществе. [3, с.84]

Как отмечает Е.А. Ильинская – «Со временем, с развитием общества как единой единицы, потоковое образование стало основополагающим инструментом» [4, с.187]

ДОО в данном случае является средством, благодаря которому снижается нагрузка с родителей в вопросах воспитания детей старшего дошкольного возраста.

Родители ребенка, как правило связаны рабочими обязательствами не в состоянии в должной мере проводить длительное время вместе с ребенком и внедрять в его мировоззрении и поведенческие особенности – семейные ценности, нормы морали и другие добродетели.

ДОО же, посредством высококвалифицированных педагогов, является рупором, осуществляющим не только процесс воспитания семейных ценностей у детей старшего дошкольного возраста.

Но и осуществляющим процесс внедрения дисциплины и ответственности в повседневную жизнедеятельность детей.

Но при этом стоит понимать, что для полного и комплексного развития ребенка с точки зрения семейных ценностей, ключевое влияние в данном вопросе все же оказывает – семья ребенка.

Конечно педагоги ДОО являются профессионалами, способными научить детей старшего дошкольного возраста правилам поведения, морали, этики.

Но без должного вовлечения родителей в данный процесс, общая результативность теряется.

В соответствии с чем можно сделать характерный вывод, который заключается прежде всего в том, что воспитание семейных ценностей — это сложный и комплексный процесс требующий, как наличия профессиональных пелагических навыков, так и вовлечение родителей в воспитание ребёнка, чтобы получить наиболее положительный результат.

В рисунке 1, представлены формы и методы взаимодействия семьи и ДОО, основные формы взаимодействия состоят из 4 ключевых элементов.

Рисунок 1. Формы и методы взаимодействия семьи и ДОО

В соответствии с рисунком 1, первым методом взаимодействия семьи и ДОО при воспитании семейных ценностей у детей старшего дошкольного возраста является процесс педагогического просвещения родителей.

То есть, педагоги или руководство ДОО, реализуют в рамках коммуникации с родителями детей старшего дошкольного возраста проведение семинаров, консультаций и мастер классов, с целью повышения компетенций в области развития детей и их семейных ценностей. [5, с.326]

Данные мероприятия просветительского характера могут проводиться как в офлайн формате, непосредственно в стенах образовательной организации так и с использованием дополнительного программного обеспечения (Zoom, Discord, Skype и др.)

Как правило педагогическое просвещение осуществляется на добровольной основе именно с теми родителями, которые хотят улучшить взаимоотношения со своими детьми и воспитать в них высокие моральные принципы с использованием своих собственных средств. [6, с.100]

Что опять же подчеркивает высокое влияние родителей на процесс развития детей, особенно в условиях инклюзивности, при которой нужно уделять повышенное внимание в вопросах воспитания детей.

Организация совместных мероприятий праздного или локального характера со специфической тематикой, также является эффективной формой взаимодействия семей и ДОО поскольку в них осуществляется непосредственное участие родителей в образовательный и воспитательский процесс.

Консультации с педагогами и информационные стенды и цифровые рассылки, как правильно являются вспомогательными средствами в контексте воспитания детей.

Информация цифрового характера может быть использована в любой момент времени, что делает данный метод универсальным способом просвещения.

Стоит понимать, что при инклюзии процессы взаимодействия семей и ДОО кардинально отличаются, поскольку основной упор идет на следующие аспекты:

-Создания комфортных, положительных условий для всестороннего развития детей, которые имеют отличительные особенности в контексте особых образовательных потребностей;

-Сопровождение детей с особыми образовательными потребностями с использованием психологических и педагогических методов, направленных на процесс реализации результативного взаимодействия с детьми старшего дошкольного возраста;

-Коллективное прогнозирование, планирование ДОО и семей с детьми, имеющими особые образовательные потребности, с целью выбора наиболее результативных образовательных мероприятий;

-Проведение тренингов, мастер классов, формирование групп родителей с детьми с особыми образовательными потребностями, для обмена навыками, знаниями, жизненными ситуациями и опытом что дает решение сложных ситуационных задач.

В соответствии с вышеуказанными ключевыми положениями взаимодействия семей и ДОО в условиях инклюзивности, стоит сделать упор на то что если дети имеют особые образовательные потребности, то в обязательном порядке требуется подбор индивидуальных программ образования. [7, с.77]

А также проведение комплексных мероприятий, направленных на формирование устойчивого ментального и эмоционального климата внутри семей, поскольку родители также нуждаются в поддержке по причины нехватки ресурсов, энергии и выгорания. [8, с.22]

В целом стоит отметить следующие ключевые выводы:

-Вопросы воспитания у детей старшего дошкольного возраста решаются коллективно семьей и ДОО;

-В условиях инклюзии приоритет идет на поддержание эмоционального фона внутри семье, а также создания условий для эффективного проведения образовательных мероприятий;

-Целевое внимание на детей идет от родителей и семьи в частности, при этом как ДОО выполняет вспомогательные функции, снижая нагрузку с родителей ребенка. [9, с.23]

Отдельно стоит упомянуть о том, что в современных реалиях, посредством глобальной цифровизации, развития искусственного интеллекта.

А также развитием цифровых технологий, процесс планирования индивидуальных учебных программ для детей старшего дошкольного возраста с особыми образовательными потребностями наиболее оптимизирован.

Если раньше на это требовалось, значительно больше времени, ресурсов и сил, то сейчас процессы планирования можно в адаптивном порядке осуществлять в оперативном виде, посредством автоматизации.

Список литературы

1. Колесникова Ю. А., Гамза Е. С. Развитие эмоционального интеллекта у детей дошкольного возраста в игровой деятельности //Рецензенты: Ефремов Александр Юрьевич, канд. пед. наук, профессор. – 2021. – С. 65.

2. Пархоменко О. А. Приемы формирования жизненной компетенции «участие в организованном занятии» у дошкольников с умственной отсталостью //Рецензенты: ИВ Жижина, кандидат психологических наук, доцент, директор Нижнетагильского филиала. – 2021. – С. 68.

3. Левина И. Д., Афанасьев В. В. Особенности развития детей старшего дошкольного возраста с ограниченными возможностями здоровья //Искусство и образование: методология, теория, практика. – 2019. – Т. 2. – №. 1-2. – С. 84-93.

4. Ильинская Е. А. Условия формирования толерантности у детей старшего дошкольного возраста в дошкольном образовательном учреждении //Известия Российского государственного педагогического университета им. АИ Герцена. – 2009. – №. 102. – С. 187-190.

5. Юдина А. В. Инклюзивное образование //Наука и образование: Сохраняя прошлое, создаём будущее. – 2018. – С. 326-328.

7. Ярская-Смирнова Е. Р., Лошакова И. И. Инклюзивное образование детей-инвалидов //Социологические исследования. – 2003. – Т. 5. – С. 100-106.

8. Назарова Н. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения //Социальная педагогика. – 2010. – №. 1. – С. 77-87.

9. Баштовенко З. В. и др. Социально-педагогический патронаж детей с ограниченными возможностями здоровья //Культура родительства и семейные ценности в современном мире. – 2021. – С. 22-27.

10. Ермолина А. А., Костерина О. Р. Программа сопровождения семей, воспитывающих дошкольников с нарушениями опорно-двигательного аппарата //ВЕСТНИК. – 2017. – №. 23. – С. 353.

АВТОМАТИЗАЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ ЗАПАСАМИ С МАШИННЫМ ОБУЧЕНИЕМ

Устинов Александр
Научный руководитель : **Букенова И. Н.**
ibukenowa@mail.ru
Алматинский технологический университет, г. Алматы, Казахстан

Түйін

Бұл зерттеу түгендеу мен сатуды басқаруды автоматтандыру мақсатында деректерді талдау және машиналық оқыту алгоритмдерін қолданатын қосымшаны құруды қарастырады. Бұл қосымша сұранысты болжау, тауарлық-материалдық құндылықтарды оңтайландыру және жеңілдіктер туралы ұсыныстар беру үшін жасалған. Зерттеудің негізгі мақсаты-бизнес-процестердің тиімділігін арттыру және тауарлы-материалдық қорларды басқарудағы қателіктерді азайту. Ақпаратқа қол жеткізу мүмкіндігі шектеулі пайдаланушылар үшін экрандық оқырмандарды, дауыстық басқаруды және адаптивті визуализацияны қолдайтын ыңғайлы интерфейс қолданылды.

Резюме

В данном исследовании рассматривается создание приложения, которое использует алгоритмы для анализа данных и машинного обучения с целью автоматизации управления запасами и продажами. Это приложение разрабатывается для прогнозирования спроса, оптимизации товарных запасов и предоставления рекомендаций о скидках. Основная цель исследования заключается в повышении эффективности бизнес-процессов и уменьшении ошибок в управлении запасами. Применен удобный интерфейс с поддержкой экранных читалок, голосового управления и адаптивной визуализации для пользователей с ограниченными возможностями доступа к информации.

Summary

This study examines the creation of an application that uses algorithms for data analysis and machine learning to automate inventory and sales management. This application is developed to forecast demand, optimize inventory and provide discount recommendations. The main objective of the research is to improve the efficiency of business processes and reduce errors in inventory management. A user-friendly interface with support for screen readers, voice control and adaptive visualization for users with limited access to information is applied.

Введение

В условиях быстрого развития технологий и острой конкуренции в сфере розничной торговли, эффективное управление запасами и продажами становится ключевым аспектом работы компании. Традиционные методы уступают место инновационным системам на основе Big Data и искусственного интеллекта. Такие решения способствуют автоматизации процессов и улучшению точности прогнозов при снижении расходов. Использование алгоритмов машинного обучения для выявления скрытых закономерностей в данных и оптимизации ассортимента является ключевым для компаний с разнообразным выбором товаров и колебаниями спроса в разное время года. Важно не забывать о постоянном обновлении моделей и данных, чтобы быть в тренде. Цель этого исследования заключается в создании умного приложения, которое применяет методы анализа данных и машинного обучения для автоматизации процессов управления запасами и продажами. Современные системы учета запасов и продаж с использованием анализа больших данных и искусственного интеллекта не только автоматизируют учетные операции, но и предсказывают спрос с высокой точностью. Технологии машинного обучения типа Random Forest, Decision Tree и нейронные сети способствуют снижению затрат и повышению эффективности бизнеса. Эти программы отслеживают изменения в спросе, предотвращают нехватку и избыток товаров и создают отчеты о популярности товаров для упрощения принятия решений о ассортименте и маркетинге.

Материалы и методы

Приложение написано на Python с использованием PyQt6 и метода Random Forest для анализа данных и прогнозирования спроса. Random Forest - это метод ансамбля, который основан на построении нескольких деревьев решений и объединении их предсказаний. Этот метод устойчив к шумам и выбросам данных и способен эффективно выявлять зависимости в них - что является важным для прогнозирования и оптимизации запасов. Цель данного

программного продукта заключается в управлении товарами - добавлении новых товаров в ассортименте магазина или на складе товаров для последующей продажи и удаления устаревших товаров из базы данных системы управления продажами и инвентаризацией товара; также программа способна прогнозировать спрос на определенные товары и предлагать рекомендации по скидкам для стимулирования продаж.

Основные этапы разработки приложения: Обработка данных (удаление шума и аномалий в данных), нормализация и кодирование; Проведение тестирования различных моделей (Random Foresta>>, Decision Tree и Linear Regression); Создание пользовательского интерфейса с использованием библиотеки PyQt 7; Внедрение системы управления ошибками

Приложение имеет практичный дизайн с возможностью поиска и фильтрации. Программа прошла тестирование на информации из фактических магазинов и была оценена по точности прогнозов и стабильности работы системы.

Результаты

1. База данных товаров

Содержит информацию о свыше 100 продуктах.

Неустанно растущий за счет включения свежей информации.

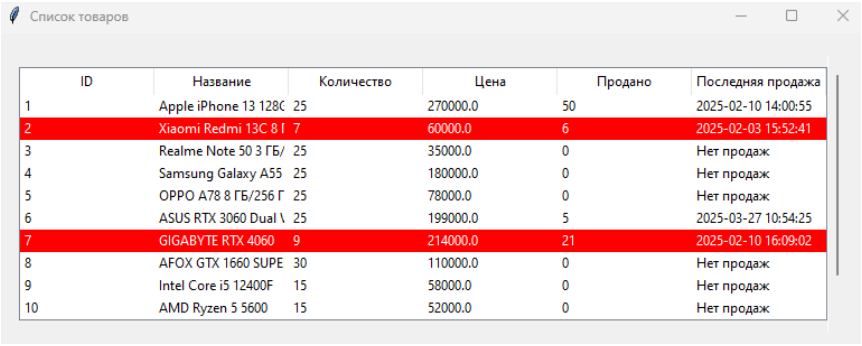

Данные сохранены в CSV-формате с указанием наименования товара и категории товара; также включает цену за единицу товара и количество доступных на складе единиц товара и другие подробности.

2. Обучение модели

Функция train_model() использует RandomForestClassifier для обучения модели:

```
from sklearn.ensemble import RandomForestClassifier

def train_model(df):
    X = df.drop(columns=['product_name']) # Признаки
    y = df['category'] # Целевая переменная
    model = RandomForestClassifier(n_estimators=100, random_state=2)
    model.fit(X, y) # Обучение модели
    return model, X.columns
```

После прохождения обучения модель запоминает соответствие между характеристиками товаров и определёнными категориями.

1. Анализ данных и прогнозирование

Программное обеспечение исследует данные, которые ему предоставлены, и делает прогноз о потребительском спросе, опираясь на статистические закономерности.

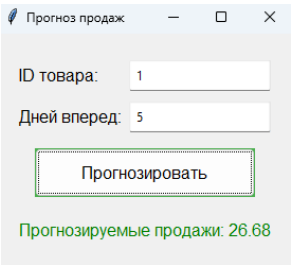

Также предлагает перечень товаров для закупки с указанием вероятности их популярности. Пользователь указывает характеристики товара и система оценивает его вероятную популярность.

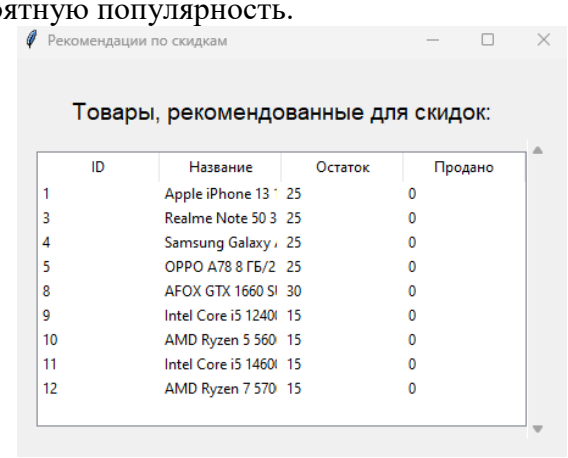

Клиент указывает характеристики товара, а программа делает прогноз о его востребованности.

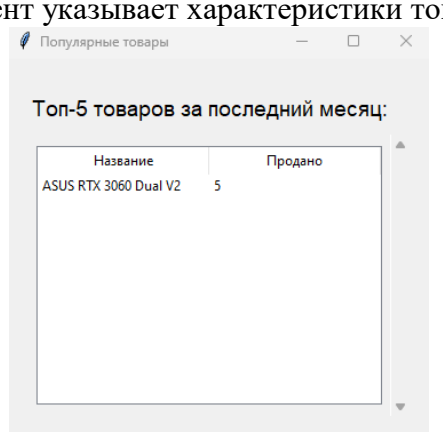

Пример ввода:

```
user_input = self.input_field.text().split(",")
user_input = [param.strip() for param in user_input]
```

4. Обработка ошибок

Когда вводятся неправильные данные, программа показывает предупреждение. Например: если вы введёте товара нет в базе данных приложения - вы получите уведомление об этом.

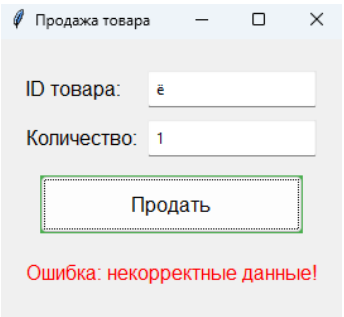

5. Создание вектора ввода

Программа формирует последовательность, состоящую из нулей и единиц:

1 – если продукт имеет эту характеристику.

0 – если значение отсутствует.

```
input_vector = pd.DataFrame([[1 if param in user_input else 0 for param in self.feature_list]],
                            columns=self.feature_list)
```

Заключение

Разработанный софт применяет метод Random Forest для прогнозирования спроса и дает рекомендации об акциях. Предварительная обработка данных, включая очистку и

нормализацию, значительно повысила точность прогнозов. Метод случайного леса показал себя очень эффективным благодаря использованию нескольких деревьев решений, что снижает вероятность переобучения и учитывает различные факторы продаж товаров. Тем не менее, для работы с большими объемами данных требуются значительные вычислительные мощности. Результаты испытаний показали, что точность зависит от качества входных данных, поэтому были внедрены механизмы обработки ошибок. Также учет сезонных изменений требует дополнительной настройки модели. Приложение показывает высокий потенциал в автоматизации управления запасами. Метод “Random Forest” используется для прогнозирования спроса и повышения эффективности учета товаров.. Несмотря на некоторые ограничения, такие как зависимость от объема данных и сезонные колебания, данное решение подходит как для розничных магазинов, так и для складов. В долгосрочной перспективе планируется возможность интеграции с внешними данными и применение более сложных моделей анализа информации. Также важным является развитие удобного интерфейса с поддержкой экранных читалок, голосового управления и адаптивной визуализации для пользователей с ограниченными возможностями доступа к информации. Введение обучающих курсов и симуляторов поможет таким пользователям осваивать навыки цифровой аналитики и работать в более гибком формате.

Список литературы

1. Алексеева Н.И., Алёхина Ю.В. (2019). Управление товарными запасами предприятия на основе анализа системы показателей. Стратегия предприятия в контексте повышения его конкурентоспособности, 1(5), 56-59.
2. Занько К.В. (2023). Технология создания программного средства управления запасами предприятия на основе анализа их движения и формирования рекомендаций. 60-я научная конференция аспирантов, магистрантов и студентов.
3. (2019). К вопросу повышения эффективности управления товарными запасами. CyberLeninka.

РАЗРАБОТКА ПРИЛОЖЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИИ В МЕДИЦИНЕ ДЛЯ ДИАГНОСТИКИ И ЛЕЧЕНИЯ ЗАБОЛЕВАНИЙ.

Нуржумаев А.А.
Научный руководитель : **Букенова И. Н.**
ibukenowa@mail.ru
Алматинский технологический университет, г. Алматы, Казахстан

Түйін

Мақалада ауруларды диагностикалау және емдеу үшін медицинада жасанды интеллектті қолданатын әзірленген қолданба қарастырылады. Қолданба симптомдарды олардың ауырлығына қарай талдай алады және пациентке олардың ықтималдығын ескере отырып, мүмкін диагноздарды ұсына алады. Негізгі функция-қолда бар медициналық білімге негізделген диагноз қою және ұсыныстар жасау үшін машиналық оқыту модельдерін қолдана отырып медициналық деректерді өңдеу. Зерттеу негізінде мұндай қосымшаны құрудың негізгі тұстары талданды. Симптомдарды түсіндіру және модельдерді оқыту үшін Random forest және gradient bousting алгоритмдері, сондай-ақ scikit-learn кітапханасы арқылы медициналық деректерді алдын ала өңдеу және қалыпқа келтіру пайдаланылды. Зерттеу нәтижелері медициналық технология мамандарына, бағдарламалық жасақтама жасаушыларға және пациенттерге, соның ішінде ерекше қажеттіліктерге пайдалы болады.

Резюме

В работе рассматривается разработанное приложения с использованием искусственного интеллекта в медицине для диагностики и лечения заболеваний. Приложение может анализировать симптомы, учитывая степень их выраженности и предлагать пациентом возможные диагнозы с указанием вероятностей. Основной функцией является обработка медицинских данных, использующая модели машинного обучения для диагностики и генерации рекомендаций на основе имеющихся медицинских знаний. На основе исследования проанализированы ключевые моменты для создания

такого приложения. Для аннотации симптомов и обучения модели были использованы алгоритмы случайного леса и градиентного бустинга, а также предварительная обработка и нормализация медицинских данных с применением библиотеки Scikit-learn. Результаты исследования будут полезны для специалистов в области медицинских технологий, разработчикам программного обеспечения, а также пациентам, в том числе с особыми потребностями.

Summary

The paper discusses a developed application using artificial intelligence in medicine to diagnose and treat diseases. The application can analyze symptoms considering their severity and suggest possible diagnoses with probabilities to the patient. The main function is to process medical data using machine learning models to diagnose and generate recommendations based on available medical knowledge. Based on the study, key points are analyzed to create such an application. Random forest and gradient bousting algorithms were used for symptom Summary and model training, as well as pre-processing and normalization of medical data using Scikit-learn library. The results of the study will be useful for medical technology professionals, software developers, and patients, including those with special needs.

Введение

Частая проблема современной медицине это столкнутся с множеством вызовов, основой являются высокая нагрузка на медицинский персонал, ограниченная доступность врачей и необходимость быстрого и точного распознавания заболеваний на ранних стадиях. В связи с этим разработка интеллектуального приложения становится актуальной задачей, позволяет анализировать симптомы пациентов и предлагать возможные диагнозы с высокой точностью.

Приложение является актуальным так как создано как эффективный инструмент на основе искусственного интеллекта, с возможностью диагностировать заболевания с учётом выраженности симптомов и выявление вероятных диагнозов. Преимуществом разработанной системы является то что пользователи могут понимать логику предложенных диагнозов и тем самым повышает доверие к технологии.

Целью разработки интеллектуального медицинского приложения является то, что нужно использовать машинное обучение для анализа симптомов, которое сможет выдавать возможные диагнозы с указанием вероятностей, учитывать степень выраженности симптомов и объяснять пользователю логику своих решений.

Материалы и методы

Приложение разработано на Python с использованием PyQt6 для пользовательского интерфейса и метода Random Forest для определения заболеваний. Исследование данных включает в себя анализ информации из общедоступных медицинских и научных источников о признаках и их взаимосвязи с заболеваниями. Подготовка данных включает в себя этапы очистки информации от лишнего мусора и шума. Нормализация данных также важна для обеспечения их согласованности и однородности. Удаление дубликатов помогает избежать избыточности информации. Кодирование данных позволяет преобразить их в удобный для анализа формат. преобразовать симптомы в цифровой вид. Разработка алгоритмов машинного обучения включает в себя выбор и настройку модели Random Forest, обучение на предварительно подготовленных данных, оценку точности и улучшение результатов. В дополнение к выбору диагноза Random Forest также оценивает вероятность каждого заболевания путем подсчета того, сколько деревьев проголосовали за конкретный вариант приведено на рисунке 1.

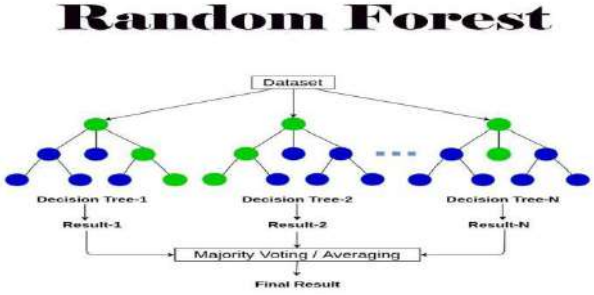

Рисунок 1. Random Forest

Этот метод позволяет повысить точность диагностики за счет объединения результатов множества слабых моделей отдельных деревьев, что снижает вероятность переобучения и делает предсказания более устойчивыми.

Проведено тестирование приложения на выборке данных с реальными симптомами. В ходе эксперимента проверялась точность предсказаний и корректность обработки ошибок ввода.

Результаты.

В создание функционирующего приложения реализованы следующие функции:

1. База данных симптомов и заболеваний:

– Включает около 50 заболеваний и 100 симптомов.

– Постоянно расширяется за счет добавления новых медицинских данных.

– В этом приложении dataset (CSV-файл) используется как источник данных для обучения модели и предсказания вероятностей заболеваний на основе введенных симптомов.

Структура dataset'a Файл disease_probability_dataset_large.csv содержит: Первый столбец (disease) – Название заболевания. Остальные столбцы – Симптомы, где значения – это вероятности (от 0 до 1), показывающие, насколько часто данный симптом встречается при заболевании.

Загрузка данных (load_data ()) В коде есть функция load_data (), которая читает dataset и загружает его в pandas DataFrame: def load_data (): df = pd.read_csv("disease_probability_dataset.csv") return df После загрузки: df.columns[0] – название заболевания. df.columns[1:] – симптомы.

Обучение модели (train_model ())

Функция train_model() берет dataset и обучает модель RandomForestClassifier:

```
def train_model(df):
X = df.drop(columns=['disease']) # Симптомы
y = df['disease'] # Заболевания
model = RandomForestClassifier(n_estimators=100, random_state=2) model.fit(X, y) # Обучаем модель
return model, X.columns
```

X – признаки (симптомы)

y – метки (заболевания)

model.fit(X, y) – обучает модель.

После обучения модель запоминает, какие симптомы соответствуют каким заболеваниям приведено на рисунке 2.

Рисунок 2. Disease_probability_dataset.csv

2. Анализ симптомов и диагностика: Приложение использует алгоритм Random Forest для расчета вероятности каждого заболевания; выводится список нескольких возможных диагнозов с процентной вероятностью.

Пользователь вводит симптомы через запятую в текстовое поле.

Пример: кашель, высокая температура, головная боль

Далее программа:

Преобразует ввод в список симптомов.

Убирает лишние пробелы и переводит все в нижний регистр.

Код:

```
user_input = self.input_field.text().lower().split(",")
user_input = [symptom.strip() for symptom in user_input]
```

Результат выводится снизу на рисунке 3.

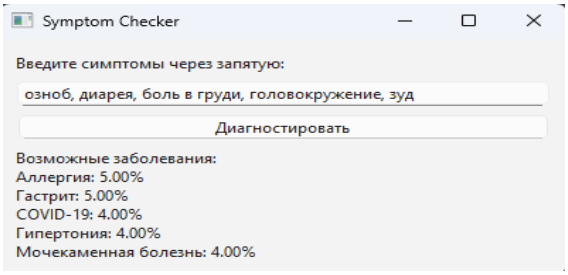

Рисунок 3. Symptom Checker

3. Обработка ошибок ввода:

Если пользователь вводит некорректные данные (несуществующий симптом, пустое поле и т. д.), приложение выводит предупреждение и предлагает исправить ошибку.

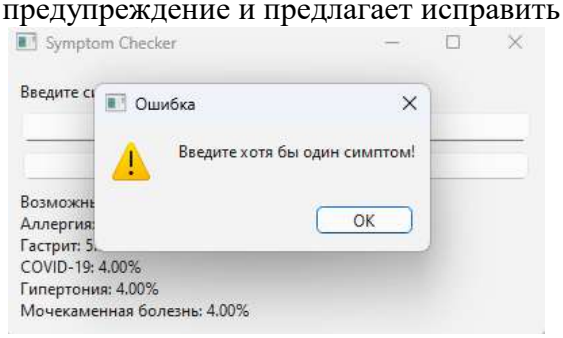

Рисунок 4. Ошибка ввода

Заключение

В ходе исследования по созданию приложения, в котором использован искусственный интеллект для выявления заболеваний, была разработана умная система, способная анализировать симптомы у пациентов с особыми потребностями и предоставлять вероятностные диагнозы. Созданный прототип учитывает степень выраженности симптомов, применяет алгоритмы машинного обучения и выводит понятные результаты. Результаты тестирования показали, что использование искусственного интеллекта в медицинской диагностике повышает точность предварительных диагнозов, снижает нагрузку на медиков и улучшает доступность медицинской помощи. Приложение готово к адаптации под различные клинические сценарии и предоставляет пользователям предварительную оценку текущего состояния и рекомендации по последующим шагам. Разработанное приложение обладает огромным потенциалом для инклюзивного использования и представляет собой удобный инструмент как для пациентов, так и для медицинских специалистов. Планируется расширение возможностей путём интеграции с электронными медицинскими картами, обработки лабораторных данных и использования алгоритмов обработки естественного языка для анализа текстовых жалоб пациентов

Созданное приложение обладает высокой точностью и гибкостью в определении заболеваний с использованием искусственного интеллекта. Применение метода Random Forest из области машинного обучения позволило правильно анализировать симптомы пациентов и составлять список возможных диагнозов, учитывая степень выраженности симптомов. Возможность интеграции системы с электронными медицинскими записями обеспечивает расширяемость и способствует пополнению базы данных, что повышает точность диагностики. В дальнейшем улучшение связи с API медицинских устройств и анализов из лаборатории позволит автоматически обновлять информацию о пользователях и предлагать более точные рекомендации по дальнейшим медицинским процедурам.

Список литературы

1. Johnson P., Wang Y. (2022). "AI in Medical Diagnosis: Trends and Challenges." Journal of Medical Informatics, 25(2), 120-135.
2. Smith R., Lee K. (2021). "Machine Learning Models for Symptom Analysis: A Comparative Study." International Journal of Healthcare AI, 17(4), 78-92.
3. Patel A., Gupta R. (2023). "The Role of AI in Early Disease Detection." IEEE Transactions on Medical Systems, 34(6), 1432-1445.
4. Zhang T., Li X. "Hybrid AI Approaches in Medical Diagnosis: Combining Expert Systems and Machine Learning." Journal of Applied AI in Healthcare, 2023.

THE IMPORTANCE OF ART-CRAFTS AND SONGS IN TEACHING ENGLISH TO YL AND VYL

Assilkhanova A. M. – student of 1703-11 group, South Kazakhstan pedagogical university named after Ozbekali Zhanibekov, Shymkent.
Scientific supervisor: Makulbek A. B. – lecturer, South Kazakhstan pedagogical university named after Ozbekali Zhanibekov, Shymkent.

Түйін

Бұл мақалада ағылшын тілін ерте жастағы балаларға үйрету процесіндегі қолөнер бұйымдарын жасау мен әндер айтудың маңыздылығы қарастырылады.

Резюме

В данной статье рассматривается роль и значение поделок и песен в процессе обучения английскому языку детей раннего возраста.

Please guess a persuit that is able get a full attention of the learners, powers pronunciation in English language and encourages fun environment accompanying body movements. As you can see from article's title, it is a song. Songs play a crucial role in teaching English to young learners. According to Murphey, it seems to be easier to sing language than to speak it. Moreover, it is believed that musical intelligence is always the first one that reveals in children's development. It means that children are capable of repeating several rhythms and even more reproduce their own melody. Relying on it, teachers of young learners have to adoptate their teaching methods in order to reach the better outcomes. So, here are some reasons of why songs are needed in young learner's classrooms:

1. Supportive environment

Imagine you are in Kairat Nurtas' concert. It is pretty clear that you will not care about other strangers and sing together by being open with them without any worries about your safety. However, for vYL and YL it is crucially important to be involved in an area where they feel themselves safe. By singing songs in English children interact with each other, which leads to the positive atmosphere and great balance on the classroom energy. Children learn only in a safe environment without any distraction effects. In order to create safer environment, Thagard's (2011) theory comes to mind, which states that "Learning a new language may cause stress for everyone, especially for young learners, these entertaining simple songs in the classroom help establish a welcoming environment". Furthermore, following up activities that were built relying on their age abilities would be an incredicle tool to capture new words.

2. Easily acquired vocabulary

Utilizing songs is the best way of acquiring new words in a natural way. As this vocabulary holds astonishing importance for learners they understand the context which which the words are applied. Dzanic and Pejic (2016) also noted that "Children easily absorb and reproduce the language of songs. The repetition of words, language structures enhance learning and they stick easily in learners' minds. In the process of acquiring absolutely new words in English through songs students often do not realize that they learn something. That is to say that they learn foreign language unconsciously which is far easier than traditional way of teaching where teacher just writes the new words with their meanings on the board by asking students to memorize. Thus, repeating the several language items

again and again by following the rhythms with the scaffolding from the teacher youngsters cannot forget them which leads to the brilliant memorization of words in a new language.

3. Neurological development

Thanks to songs children do multiple tasks and commands simultaneously. They hear the music, do random dancing movements and sing the song. It means that songs can stimulate various parts of the brain at the same time, both right and leaft hemisphere (Bsharat et al.,2021).

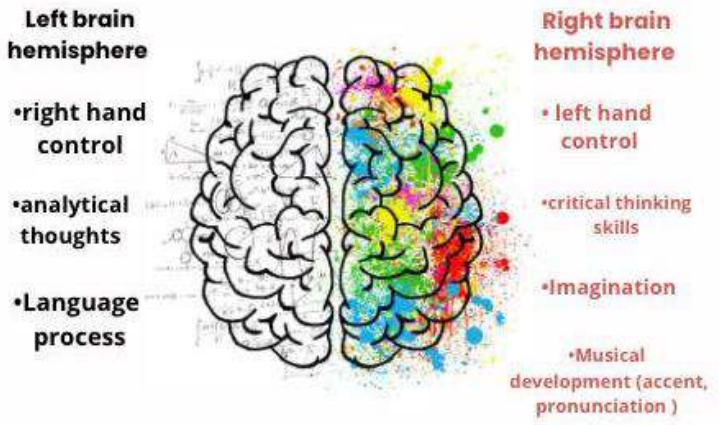

1.0. Functions of both sides of the brain

Right hemisphere of the brain is responsible for the left hand control, critical thinking skills (problem solving), imagination and musical development, which involves elements such as accent, intonation and pronunciation of the related language. Meanwhile the left hemisphere of the brain takes care of language process , analytical thought which is related to scientific subjects and right hand control. Here we can analyze that by using songs in young learners' classroom , the teacher encourages the enhancement of right brain hemisphere which always left behind in the process of human brain development and by integrating new vocabulary, following up tasks improvement of left brain hemisphere takes place.

Art-craft activities is a motivating and effective way to develop language skills with vYL. But the research made by ToucanBox outlined the opposite. 500 families were chosen to participate in a recent survey. As a result, less than a half of parents were aware of importance of art and crafts. That is to say that art-crafts awareness is experiencing its lowest in today's society. So, let's look deeper into the reasons why these methodologies need to be integrated to the Vyl's classrooms:

1. Enhancement of motor skills

As mentioned in characteristics of very young learners in physical development, they have very limited motor skills and their muscles are not developed enough yet (Arnold Gisell, 1880). However, the commands such as "cut throw the lines, glue two papers" have an important role in order to develop children's motor skills as well.

2. Zone of Proximal development

Usage of art-crafts grants the teacher with an unexplainably crucial chance to work actively with youngsters in the Zone of Proximal Development (Vygotsky, 1962), by "scaffolding" children in the process of cutting and gluing the art-craft items within linguistic material. Furthermore, it is an incredible way for young learners to talk about their thoughts and emotions by having conversation with an adult or peers about what they made with their own hands. Thus, better outcomes reach the students unconsciously as they start to talk in a language they have never spoken.

How to teach correctly?

Before singing songs, art-craft activities had to be done. But giving them instructions before starting the lesson is not correct. Therefore, coming into the class of YL and teaching them new vocabulary and grammar without warming up would be a mistake that cannot be forgiven. The question whether how it needs to be presented is a confusing theme among educators of young learners. Thus, in order to make youngsters 'needed' the teacher creates an illustration that someone needs their help. As the characteristics of young learners claim that they are self-centered and loves to

talk about themselves, it would be irreplaceable way to engage them to the lesson. That is why the teacher enters a new character to the foreign language classroom. For instance, the character luck of friends or something to eat that could be done by learners later through art-crafts. Thus, the needs of the new characters can be the new words related to the new topic. Due to the fact that they got familiar with the new vocabulary during the process of making art-crafts, teachers can play a new song which contains art and crafts that they made and use the new words which were integrated earlier. First, the song will be played so that could get used to it. Second, teacher will stay on the stage to sing and show the body movements to them. On the third step, children will stand up and sing the song with body movements by using their art-craft items. As they brilliantly engaged to the lesson, teacher has to organize following up tasks in order to attach their knowledge that were made by considering their age and abilities.

To sum up, the songs and art-craft activities in English language classroom are the key way for success on the way of making young learners bilingual. Due to the globalization in today's fast-paced world, bringing up the flexible generation who can easily get the access to fresh scientific information, the process of teaching them a new language from their childhood is the responsibility of the teacher. Therefore, acquiring the importance of them can be considered as a crucial knowledge that most educators have to be aware of.

References:

1. Thagard, D. (2011, May 11). Why should songs be used MORE in the Young Learners classroom? *Teaching English with Oxford*. November 20, 2023, https://teachingenglishwithoxford.oup.com/2011/05/11/why-should-songs-be-used-more-in-the-young-learners-classroom/

2. Буриева, Н. Г. Using songs and music in teaching English to young learners / Н. Г. Буриева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2017. — № 6 (140). — С. 413-415. — URL: https://moluch.ru/archive/140/39354/

3. Džanić, N. D., & Pejić, A. (2016). The effect of using songs on young learners and their motivation for learning English. *NETSOL: New Trends in Social and Liberal Sciences*, *1*(2), 40–54. https://doi.org/10.24819/netsol2016.8

4. Bsharat, T., Barahmeh, M., & Turkman, J. (2021). The influence of music and educational songs on Efl students' achievement from their teachers' perspective in Jenin region. *African Educational Research Journal*, *9*(3), 728–738.

5. https://brainmadesimple.com/left-and-right-hemispheres/

6. Early Years TV *Arnold Gesell's Developmental Theory: Essential Guide*. Available at: https://www.earlyyears.tv/arnold-gesells-developmental-theory-essential-guide (Accessed: 31 March 2025).

УДК 002.6-027.21

ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ СЫНИ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ

Алдешов Сапарғали Ергенұлы[1], Айдарханова Назим Ермахановна[2], Кобеева Загира Сапарбековна[3]

[1]п.ғ.к., доцент м.а., Шымкент университеті,

[2] аға оқытушы, Ғ.Мұратбаев атындағы Жетісай гуманитарлық-техникалық колледжі [3]PhD доктор, Шымкент университеті

Резюме.

Обучение на основе проектов привлекло все большее внимание преподавателей и исследователей из-за многочисленных преимуществ, которые оно предоставляет. Успешное обучение на основе проектов вовлекает студентов в более глубокое обучение, используя язык в качестве инструмента для расширения возможностей открытий о самом языке, содержании и различных навыках в аутентичных контекстах. Используя пересмотренную версию «Таксономии Блума» в качестве аналитической основы, в этом исследовании изучалось, способствовало ли проектное обучение критическому мышлению студентов университета EFL и как студенты демонстрировали свои навыки мышления через проект книжного отчета в курсе чтения.

Summary.

Project-based learning has attracted increasing attention from educators and researchers because of the many benefits it provides. Successful project-based learning engages students in deeper learning, using language as a tool to empower discovery about language itself, content, and various skills in authentic contexts. Using a revised version of Bloom's Taxonomy as an analytical framework, this study examined whether project-based learning contributed to EFL University students' critical thinking and how students demonstrated their thinking skills through a book report project in a reading course.

КІРІСПЕ

Жобалық оқытуды (PBL) Килпатрик 1918 ж. білім беру саласына 100 жылдан астам уақыт бұрын енгізген. Оқытудың эмпирикалық әдісі ретінде ол американдық философ және ағартушы Джон Дьюидің "learning-by-doing" тұжырымдамасына сәйкес келеді [1]. Студенттерге бағытталған тәсіл ретінде ол студенттерге тілдің өзі туралы көбірек білуге мүмкіндік беріп қана қоймай, сонымен қатар шынайы контексте көбірек байланысты мазмұн мен әртүрлі дағдыларды үйренуге мүмкіндік бере отырып, тілді құрал ретінде пайдалану арқылы студенттерді тереңірек оқуға тартады.

Жобаларға негізделген тіл үйрену бойынша зерттеулер 1970 жылдары басталды [2]. 1980-1990 жылдары PBL зерттеулері тәжірибеден теориялық зерттеулерге біртіндеп кеңейе түсті [3,4,5]. Екінші тіл мен шет тілдерін оқыту теориясы мен практикасына PBL-нің әсері біртіндеп күшейе түсті. XXI ғасырда PBL зерттеулерін [6,7,8,9,10] сияқты ғалымдар алға тартты. Бұл ғалымдардың зерттеулері жобаларға негізделген оқыту мен оқытуға айтарлықтай ықпал етті. PBL-ді Қытайда шет тілдерінде қолдану салыстырмалы түрде кеш басталды [11]. Қытайда жарияланған PBL зерттеуі туралы алғашқы мақала болған сияқты [12]. Содан бері ғалымдар PBL-мен айналысады және зерттейді, соның ішінде PBL-дің тіл үйренуге әсері туралы зерттеулер [13, 14].

Қосымша зерттеулер технологияның PBL-дегі рөлін қарастырды [15, 16], PBL-дің Жоғары білім берудегі қолданылуы мен әсері [17, 18], Кәсіби курстар [19], және PBL-ді жазу сияқты тілдік дағдыларда қолдану [20]. PBL ұзақ мерзімді тәжірибесіне негізделген PBL шет тілдерін оқытудың локализацияланған моделін ұсынды [21]. Бұл зерттеулер PBL-дің шет тілдерін үйренудегі оң рөлін қолдайды. Тәсіл оқу процесіне назар аударып қана қоймайды, сонымен қатар Шығыс нәтижелеріне баса назар аударады. PBL арқасында оқушылардың білімі мен дағдылары, ынтымақтастық және оқу қабілеті толығымен біріктірілген. PBL студенттердің орталыққа тағайындалуына баса назар аударатындықтан және студенттердің тәуелсіз тәжірибесіне баса назар аударатындықтан, мұғалімдердің рөлдері де үстемдіктен жеңілдететін рөлдерге ауысады. Бұл зерттеулер көрсеткендей, PBL студенттерге тілдік білім беруді насихаттап қана қоймайды, сонымен қатар студенттерге мазмұн туралы білім алуға қолдау көрсету, студенттер мен командалық рухтың ынтымақтастығын дамыту сияқты басқа да артықшылықтарға әкеледі.

Бұл зерттеу PBL-дің студенттердің тілі мен білімін, сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын, тәуелсіз зерттеуді және инновациялық қабілеттерін жетілдірудегі рөлін зерттеп, жаңа еркін өнер фонында шет тілдерін оқытудың тиімді жаңа моделін зерттеуді жоспарлап отыр [22]. Нақтырақ айтсақ, бұл құжат PBL академиялық жобаның деректерін талдау арқылы әртүрлі деңгейлерде сыни ойлауды тиімді дамыта алатынын қарастырады. Осы зерттеуді басшылыққа алатын зерттеу сұрақтарына мыналар жатады: 1) қатысушылар ауызша және жазбаша қызметті қамтитын жобалық оқытуда қандай ойлау дағдыларын көрсетті? 2) қатысушылар жоба арқылы сыни ойлауды көрсетті ме?

ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ

Қатысушылар және деректерді жинау

Бұл зерттеуге Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университетінің екінші курс студенттері қатысты. 2020 жылдың көктемгі семестрінде әлемдік ақпараттар мен өркениетке байланысты 14 студент осы міндетті оқу курсына қабылданды. Курс аптасына үш рет жиналып, 16 аптаға созылды. Covid-19 өршуіне байланысты курс онлайнға ауыстырылды.

Оқулықтағы әдеттегі оқу материалдарынан басқа, қатысушылар кітапта берілген бағдарламаларды жасауға міндетті болды. Қажетті оқулықта талқыланған тақырыптарға

қатысты үш кітапты қатысушылар таңдап алды. Қатысушылар өз таңдауы бойынша әрқайсысында төрт-бес оқушыдан тұратын топтар құрды. Студенттерге барлық үш кітапты оқып, жоба аясында бағдарламаларды презентация жасау үшін біреуін таңдау тапсырылды. Олар сондай-ақ осы кітаптардың асинхронды онлайн талқылауларына қосылуға шақырылды.
Жобаның бірнеше мақсаты болды. Біріншісі студенттерді оқуға тарту болды. Бұл оқу курсы болғандықтан, студенттерге сабақтан тыс уақытта да, одан тыс уақытта да оқуды жалғастыру пайдалы болар еді. Кітаптарды студенттердің өздері ұсынған кезде, бұл оларға оқуға көбірек мотивация берді. Екінші мақсат-студенттердің оқығандарын кітап есебі арқылы қайталау қабілетін жақсарту, олардың білгендерін жеткізу үшін түйіндеме және ауызша қабілеттер сияқты тілдік дағдыларын дамыту. Үшінші мақсат оқу, есеп беру және талқылау арқылы студенттердің сыни ойлауын дамыту болды.
Үлкен зерттеу жобасының бір бөлігі ретінде мұнда талданған деректер «Тасбақа роботты жүгіртесің бе?». Бұл кітапта бағдарламалық тілдер талқыланады және ол оқулық тақырыптарымен байланысты, мысалы, алгоритм, циклдар және т.б. бес қатысушы өз презентацияларын жасау үшін осы кітапты таңдады. Бұл зерттеу қатысушылардың жоба бойынша білімдерін кеңейткенін және оның белгілі бір деңгейлерде сыни ойлауға тиімді ықпал еткенін анықтау үшін осы кітапқа қатысты ауызша және жазбаша тұжырымдарды талдады. Деректер көздеріне презентациялар мен кітап есептері, бағдарламаға арналған PowerPoint слайдтары, сондай-ақ Интернеттегі сәйкес функциялар мен прцедураларды талқылаулар кіреді. Осындай деректерді қолдана отырып, талдау объективті алынған мәліметтер негізінде қорытынды жасайды.
*Аналитикалық құрылым**:** Блум таксономиясы*
"Блум систематикасы" 1956 жылы сыни ойлау деңгейлерін белгілеу үшін ұсынылды. Бұл мұғалімдерге сабақ жоспарларын, оқу бағдарламаларын, курстар мен сыныптағы сабақтарды жасауға көмектеседі. Оны студенттердің оқуын қалыптастыратын және қорытындылайтын бағалау құралы ретінде де пайдалануға болады. Бастапқы таксономияда келесідей реттелген алты негізгі категория бар: білім, түсіну, қолдану, талдау, Синтез және бағалау [23]. Бұл кезеңдер күрделіліктің неғұрлым іргелі деңгейден сыни ойдың жоғары деңгейіне дейін өсуін білдіреді. Ол пирамида схемасында жиі ұсынылады, сана кейінгі ойлау деңгейлерін қолдайтын негіз ретінде.
Андерсон және Кратвол (2001) таксономияның қайта өңделген нұсқасын ұсынды. Ойлаудың алты деңгейін сипаттайтын зат есімдердің орнына қайта қаралған нұсқада оқушылар оқу процесінде меңгеруі керек когнитивті процестерді сипаттау үшін функциялар мен процедуралар қолданылады. Қайта қаралған алты санатқа мыналар жатады: есте сақтау, түсіну, қолдану, талдау, бағалау және құру. Біз бұл категориялар арасындағы параллельдерді көре аламыз, әсіресе алғашқы төртеуі, өйткені олар бастапқы таксономиядан тиісті зат есімдердің етістік формалары. Соңғы екі санат біршама ерекшеленеді. Синтез түпнұсқадағы бесінші деңгей және бағалау ең жоғары деңгей болып табылады. Қайта қаралған нұсқада бағалау бесінші деңгейге, ал құру ең жоғары деңгейге айналады. Анықтамаға сәйкес, Creating элементтерді бұрын нақты сипатталмаған үлгіге біріктіреді. Мұны басқа көздерден алған нәрсені Шығармашылық пайдалану ретінде қарастыруға болады және осылайша жоғары деңгей ретінде қарастырылады. Бұл зерттеуде қайта қаралған нұсқа оқу есебінің жобасы қатысушылардың сыни ойлауын дамытуға ықпал ете алатынын зерттеу үшін аналитикалық негіз ретінде пайдаланылады.

III. ҚОРЫТЫНДЫЛАР ЖӘНЕ ТАЛҚЫЛАУ

Есте сақтау және түсіну
"Блум таксономиясының" қайта қаралған нұсқасына сәйкес [24], "есте сақтау" - бұл студенттер ұзақ мерзімді жадтан өзекті білімді еске түсіре алатын ойлаудың бірінші деңгейі. Бұл деңгей фактілерге бағытталған шеберлікті білдіреді. Бұл жоба үшін қатысушылардан кітапта талқыланған фактілерді есте сақтау талап етілмеді. Шындығында, кітаптың өзі жоғары деңгейдегі ойлауды қажет етеді. Онлайн талқылауда студент F басқа екі қатысушымен онлайн талқылау жүргізді; F студенті мәтінді өте мұқият оқымауы немесе оқығанының бөліктерін ұмытып кетуі мүмкін екені анық:

Студент Ф.: тарихтағы нақты оқиғаны еске түсіреді. Екінші дүниежүзілік соғыстың соңында АҚШ президенті Труман Жапонияға атом бомбасын жобалай ма деген мәселеден зардап шекті. Егер ол жобаламаса, одақтас күштерге соғыста жеңіске жету қымбатқа түседі, бірақ жобаласа көптеген жазықсыз жапондық бейбіт тұрғындарға зиян тигізеді. Ақыр соңында, бәрі білетіндей Труман атом бомбасын жасауды жөн көрді. Нақты жағдайда бұл мақсатқа жету оңай емес. С студенті: бұл іс кітапта да айтылған. Кейінірек оған Оксфорд университетінің бакалавр дәрежесі (Хонс) берілді, бұл Ұлыбританияда да қызу пікірталас тудырды және философтардың бірі (Анскомб есімде) бұған өте қарсы болды. Іс сонымен қатар арба мәселесімен байланысты. F студенті С студентіне жауап ретінде: олардың көптеген ұқсастықтары бар және екеуі де ауырады. Мұндай жағдайларда адамдар оңай шешім қабылдай алмайды. Студент Л.: Иә, Президент Труман дәрежесі қызу пікірталасқа түскені есімде. (Интерактивті талқылау)

Мұнда Ф студенті Труманның мысалын қолданып, оның арба мәселесіне қатыстылығын көрсету үшін Жапонияны Атом бомбалауына тапсырыс берді. Кейбір адамдар Оксфордтың оған құрметті дәреже ұсыну туралы ұсынысына қарсы болды. Мұндағы тағы екі қатысушы Ф студентінің жазбасына жауап беріп, бұл мысал кітапта айтылғанын көрсетті. "Есте сақтау" сөзін қолдана отырып, студент Л бұл құрметті дәреже қызу пікірталас тудырғанын растады. Бұл еске түсірудің мысалы. Таксономияға сәйкес, түсіну үйренген материалдың мағынасына ие. Бұл оқылым туралы есеп үшін қатысушылардан оқылған кітапты ұсыну талап етілді, дегенмен түйіндеме жасаудың нақты бағыттары болған жоқ. Қатысушылар кітап туралы түсініктерін көрсету үшін не қосу керектігін өздері шешуге еркіндік алды. Эдмундтың кітабында өте күрделі мәселелер талқыланады, өйткені автор біз кездестіретін этикалық дилеммаларды көрсетіп қана қоймайды, сонымен қатар философия, психология, нейроғылымдар және т. б. қоса алғанда, әртүрлі салалардағы растау деректерін ұсынады.

Жүргізушілердің әрқайсысы кітапты ұсынды, бірақ кейбір вариациялармен. Кейбір спикерлер оқығандарының егжей-тегжейлі қысқаша мазмұнын көрсетті, ал басқалары негізгі бөліктерді бөліп көрсетті. Мысалы, А студенті оның презентациясын төрт бөлікке бөлді. Жалпы кіріспеде ол бүкіл кітаптың қысқаша мазмұнын, содан кейін мазмұнның скриншотын жасады. Содан кейін ол кітаптан үш классикалық жағдайды ұсынды. Осыдан кейін ол негізгі теориялар мен олардың қолданылуын талқылады. Ақырында, ол өз ойын өз ойларымен аяқтады. Оның тұсаукесері кітапты келесідей қорытындылады:

Утилиталар көпшілік деп аталатын мүдделерге негізделген және олардың барлығында осындай моральдық тенденция бар деп болжайды, олар табиғи түрде бес адамды құтқару керек деп ойлайды.

Деонтологтар әркімнің жүрегінде абсолютті моральдық тәртіп бар деп болжайды (бұл мүлдем кісі өлтіру емес), ал адамдарды құтқару үшін адамдарды өлтіру кісі өлтіру фактісін жаба алмайды. (Студенттік слайдтар, PowerPoint)

А студенті кітаптың негізгі идеясын қорытындылау үшін осы жерде үш сөйлемді қолданды. Бірінші сөйлем осы әйгілі ой экспериментін және оның пайда болу себебін енгізді. Ол гипотезаларды жоққа шығару үшін тағы екі философиялық оймен алға тартылды, олардың бірі утилитарлық, екіншісі деонтологиялық болды. Содан кейін ол басқа екі сөйлемді осы екі философиялық тармақтың мағыналарын салыстыру және салыстыру арқылы қысқаша енгізу үшін қолданды. Бұл бүкіл мәтінді түсінудің мысалы.

Әрі қарай, біз кітаптағы маңызды ұғым туралы түсінігін ұсынған студент N-нен нақты мысалды қарастырамыз: Қос эффект Доктринасы (DDE). Төрт DDE кеңістігін енгізгеннен кейін ол былай деді: "... сондықтан бұл төрт орын сәл дерексіз болып көрінуі мүмкін, бірақ Америка Құрама Штаттарының әскери күштері Террористік базаларға соққы беріп, бірақ бейбіт тұрғындарға зиян келтіретін басқа мысалды қарастырыңыз.

N студенті DDE ұғымын енгізген кезде, ол DDE төрт алғышарттарын қысқаша парафразалағаннан кейін нүктені суреттеу үшін мысал қолданды. Бұл оның тұжырымдаманың мағынасын түсініп қана қоймай, оның мағынасын одан әрі көрсету үшін өзінің мысалын қолдана алғанын көрсетеді. Студент Н кітапты түсінуді жеңілдету үшін басқа ресурстарды да пайдаланды. Сөзінің басында ол: "бұл кітап... біз" Этика "деп атайтын салада. Этика-адамгершілік туралы ғылым деп те аталатын философияның ішкі бөлімі.... ал бірінші Этика

кітабын шын мәнінде Аристотель жазған және кітаптың атауы"... (презентация транскрипті). Этикаға анықтама бере отырып, ол кітаптың алдыңғы мұқабасының суретін көрсетіп, көрермендерге бұл кітапты Аристотель жазғанын айтты.

Бірнеше басқа қатысушылар оқу материалдарын жақсырақ түсіну үшін қосымша ресурстарды іздеді. Мысалы, С студент пен Е студент сыныптастарына арналған презентацияларында сілтеме ұсынды. С студенті тағы бір зерттеушінің «тоғыз жаңа пікір» кітабының ақпаратын ұсынды. Ол берген сілтемеден оның сол кітаптың қазақша нұсқасын тапқаны байқалды. Сол сияқты кітаптың ағылшын тіліндегі нұсқасын қатысушыларға нұсқаушы ұсынды. Алайда, кейбір қатысушылар қазақша нұсқасын тауып, оқыған сияқты. L студенттің баяндамасының тұсаукесері кейбір негізгі бөліктерге Қазақ және ағылшын тілдеріндегі нұсқаларын ұсынды. Қатысушылар мәтінді түсінуді жеңілдету үшін екі тілде де әртүрлі ресурстарды пайдалану бойынша күш-жігерін көрсетті және бұл күш-жігердің жақсы жұмыс істегенін көрсетті.

Қолдану және талдау

Таксономияға сәйкес, студенттер алған білімдерін жаңа тәсілдермен пайдаланады, ал талдау тұжырымдаманы бөліктерге бөледі және әр бөліктің екіншісімен қалай байланысты екенін түсінеді. Келесі мысалда студент L өзінің презентациясында келесі түсініктемелерді оқуды ойластырып жасады: Бұл кітапты оқи отырып, мен оқығанымды қазір әлемде болып жатқан оқиғалармен байланыстырдым.

Кейбір елдердің үкіметтері медициналық ресурстардың жетіспеушілігінен қарттарды құрбан етуге шешім қабылдады. Бұл іс жүзінде көпшілік пен мүдделердің қайшылығы. Мүдделерге келетін болсақ, қарттарды құрбан ету, өйткені адамдар қартайған кезде олар қоғамға көп үлес қоса алмайды және үкіметтер оларға қамқорлық жасау үшін көп ақша төлеуі керек. Медициналық ресурстарды жастарға пайдалану арқылы оларды емдеу мүмкіндігі көбірек, ал басқа аспектілерде, осылайша... ресурстардың шиеленісу мәселесін белгілі бір дәрежеде шеше алады. Бірақ моральдық тұрғыдан бұл әрекет зиян тигізеді... адамдардың өмір сүру құқығына нұқсан келтіреді. Бұл ең негізгі құқық болды.

Жүргізуші кітапта оқығанын нақты әлеммен байланыстырды. Ол 2020 жылы ерте COVID-19 эпидемиясы кезінде Италияның солтүстігіндегі коронавирустық эпицентрде шектеулі медициналық ресурстарды қалай бөлу керектігі туралы дилеммалар туралы хабарлаған кейбір жаңалықтарды оқыды. Мұндай жағдайларда өмір сүру мүмкіндігі жоғары кейбір жас пациенттерге басымдық берілуі мүмкін. Ондағы дәрігерлер шектеулі медициналық ресурстарға тап болған кезде бірінші кезекте кім медициналық көмек ала алатындығы туралы қатаң шешім қабылдауға мәжбүр болды. Ол өзінің оқуынан қоршаған шынайы әлемге талқыланған этикалық дилеммаларды қолданды және осы сценарийлердің кітапта талқыланғанға ұқсастығын талдады. Ауызша презентациядан басқа, ол онлайн талқылауда талдауын жалғастырды:

Студент L менің ойымша, біз соғыс сияқты жағдайға тап болдық. Эпидемия-бұл атыссыз соғыс. Әр ел, әр ұйым, әр провинция және әр қауымдастық троллейбус мәселесіне тап болады. Әрбір шешім іс жүзінде әртүрлі адамдардың мүдделері арасындағы таңдау болып табылады. Мысалы, кейбір батыс елдерінеде мемлекет шекарасынан шығуға тыйым салынбады. Мәселе тым күрделі және мәдени дәстүрлер оны одан сайын қиындатады.

Қорытындылай келе, абсолютті құқық та, қате де жоқ. Біз заттарды жан-жақты және сабырлы түрде қарастыруымыз керек және бір нәрсеге соншалықты сенімді түрде түсініктеме бермеуіміз керек. С студенті өзінің презентациясынан басқа, онлайн талқылауда өз ойларымен бөлісті. Ол онлайн талқылауда кітапты оқығаннан кейін оның көзқарасы қалай өзгергенін бөлісті. Оны оқымас бұрын, ол мәселені жақсы шеше алатын бір ғана дұрыс таңдау бар деп ойлады, ал қалған барлық нұсқалар дұрыс емес. Кітапты және басқалардың көзқарастарын оқығаннан кейін ол бәрі соншалықты қарапайым болмауы мүмкін екенін түсіне бастады. Көптеген басқа факторлар шешімдерге әсер етуі мүмкін және әртүрлі адамдар үшін әртүрлі тәсілдерге артықшылық берілуі мүмкін. Соңында ол: "біз соншалықты талапшыл болмауымыз керек", - деді. Міне, ойлаудың өзгеру процесін көрсететін өте жақсы мысал. Бұл жоба арқылы ол адамдар ұстанатын әртүрлі реакцияларға кеңірек көзқарас қалыптастырды және заттар туралы әртүрлі көзқарастардан ойлана бастады. Сол сияқты студент Е де өз ойларымен бөлісті:

Студент Е.: кітапта автор бізге көптеген нұсқаларын берді. Мен кішкене айырмашылықтар бар

екенін мойындаймын. Бірақ мұндай айырмашылыққа қарамастан, сіз қосқышты бұруды немесе біздің таңдауымыз мүлдем басқаша. Кейде мен батыс елдері неге вирус жұқтырған қаланы құлыптауды таңдамайды деп ойлаймын. Мен бұл олардың бостандығын құрбан етеді деп ойладым, бірақ іс жүзінде құлыптау дені сау адамдардың өміріне қауіп төндіретінін білдіреді. Ақырында, менің ойымша, егер азшылық ең үлкен пайда үшін құрбандыққа баруды шешсе, бұл олардың ішіндегі асыл нәрсе болады, бірақ олар қайырымдылық жасағысы келмесе де, біз оларды өзімшіл деп сынамауымыз керек, өйткені егер біз азшылық болсақ, біз қайырымдылық жасағымыз келмеуі мүмкін.

Кітапты талқылау барысында Х студенті кітапты аяқтағаннан кейін ол біздің мінез-құлқымызды зерттеп, этикалық дилеммаларға тап болған кезде бізді бағыттау үшін оны өмірімізде пайдалану керек деп ойлады. Салыстыру үшін студент өзінің егжей-тегжейлі талдауын оқығанын қолдана отырып және өзінің утилитарлы екенін айтып, әртүрлі сценарийлерде қабылдай алатын әртүрлі шешімдерді ұсынды. Студент Дж сонымен қатар таңдаудың себептерін ұсынды:"біз неғұрлым көп факторлар қатысса, таңдау соғұрлым қиын болатынын көреміз". Болашақта ол біздің күнделікті өмірімізде әрқашан моральдық қақтығыстар бар және бұл дилеммалардың мінсіз шешімдері жоқ деген пікірін алға тартты. Ол былай деп бөлісті: "көптеген жағдайларда таңдау дұрыс таңдау емес, ең жаманнан аулақ болу керек. Сол бағытта кітап бізге "дұрыс нәрсені" жасау туралы айтуға бағытталмайды. Кітап билеуші үшін емес, еске салу үшін жабық ". Оның талқылауынан біз студент Дж мәтінді жақсы түсініп қана қоймай, бүкіл мәселені өз тілінде талдап, бағалай алғанын көреміз. Талқылаудың соңғы тармағында ол шешімдердің не және қалай қабылданатынын және шешім қабылдаушылар оларға нақты мағынамен келетінін білу маңызды екенін атап өтті. Оның жазуындағы кейбір кішігірім грамматикалық қателіктерге қарамастан, біз Дж студентінің Блум таксономиясының жоғары деңгейінде ойлауға қабілетті екенін көреміз.

IV. ҚОРЫТЫНДЫ

Блум таксономиясын аналитикалық негіз ретінде пайдалана отырып, бұл зерттеу PBL студенттерді сыни ойлауға тарта алатынын зерттеді. Деректерді талдау қатысушылардың Блум таксономиясында анықталған терминдерге сәйкес ойлаудың жоғары деңгейін көрсеткенін көрсетті. Қатысушылар мәтінді оқып, түсініп қана қоймай, оқу материалдарын жақсырақ түсінуге көмектесу үшін өздері таңдаған бірнеше ресурстарды пайдаланатынын анықтады. Сонымен қатар, олар оқығандарын қолдана алды және айналасында болған оқиғаларға байланысты оқуды талдай алды. Қатысушылар сонымен қатар оқуды бағалауды ұсынды және болашақта олар жақсы пайымдаулар жасай алады деп сенді. Осы оқу есебінің жобасы арқылы қатысушылар бірнеше дағдыларды біріктіріп, жобаны сәтті жүзеге асыратыны анықталды. Оқу мәтіндерін түсінуге көмектесу үшін бірнеше ресурстарды пайдаланудан басқа, олар тиісті экранды жазу бағдарламалық құралын пайдаланып онлайн презентациялар жасауды үйренді. Презентациялар спикерлерге осы кітаптан алған білімдерін сыныпқа ауызша жеткізуге мүмкіндік берді және барлық студенттер арасында онлайн талқылауға қатысу олардың оқу материалдары туралы түсініктерін одан әрі кеңейтіп, сыни ойлауды дамытуға ықпал етті. Осылайша, бұл зерттеу PBL студенттердің сыни дағдыларын, сондай-ақ оқу, ынтымақтастық және өзін-өзі зерттеу сияқты басқа дағдыларды дамытудың тиімді әдісі ретінде пайдаланылуы мүмкін екенін көрсетті. Зерттеу сонымен қатар қатысушылар ойлаудың жоғары деңгейін көрсеткенімен, олар Блумның "түсіну, қолдану және талдау"таксономиясының қайта қаралған деңгейлеріне көбірек көңіл бөлетінін көрсетті. Бұл жоғары деңгейдегі ойлау мен оқудың үлесі туралы нақты нұсқаулар бермеген жобаның дизайнына байланысты болуы мүмкін. Болашақта PBL жобасы нұсқаушылардан студенттерге психикалық баспалдақтың жоғары деңгейіне көбірек көңіл бөлуді үйрету үшін жобаны әзірлеуді талап етуі мүмкін.

Әдебиеттер

1. Дьюи, Дж. (2016/1926). *Демократия и образование: введение в философию образования*. Компания Макмиллан.

2. Eslava, R. & Lawson, P. O. (1979). Проектный курс разговорного английского языка, *TESOL Quarterly, 13,* 65-72.

3. Беккет, Г. Х. (1999) *Обучение на основе проекта в классах ESL канадской средней школы: Цели и оценки*. [Неопубликованная докторская диссертация]. Университет Британской Колумбии.

4. Eyring, J. L. (1989). *Опыт преподавателя и ответы учащихся в рабочей инструкции проекта ESL: Тематическое исследование.* [Неопубликованная докторская диссертация]. Калифорнийский университет, Лос-Анджелес.

5. Столлер, Л. С. (1997). Проектная работа: Средство для продвижения языкового контента. *Форум, 35* (4), *2-18.*

6. Фрид-Бут, Д. Л. (2002). *Проектная работа*. Издательство Оксфордского университета.

7. Beckett, G. H., & Miller, P. C. (Eds.). (2006). *Проектное образование на втором и иностранном языках: Прошлое, настоящее и будущее*. Публикация информационного возраста.

8. Beckett, G. H., & Slater, T. (2005). Структура проекта: Инструмент для интеграции языка, контента и навыков. *Журнал ELT, 2*, 108-116.

9. Beckett, G. H., & Slater, T. (2018). Интегрированное в технологии языковое обучение на основе проектов. В C. A. Chapelle (Ред.), *энциклопедии прикладной лингвистики*. John Wiley & Sons.

10. Beckett, G. H., & Slater, T. (2020). *Глобальные перспективы проектного изучения, преподавания и оценки языка: Ключевые подходы, технологические инструменты и структуры*, Routledge.

11. Ван, С. (2020). Проектное изучение языка в Китае: Обзор литературы. *Journal of Language Teaching and Research, 11* (1), 66-72.

12. Gu, P., & Zhu, M. (2002). Wang shang yin yu xie zuo yu xiang mu jiao xue fa yu jiu [Онлайн письмо на английском языке и обучение на основе проекта: Тематическое исследование]. *Вай юй дянь хуа цзяо сюэ, 88*, 3-7.

13. Deng, Y., & Wang, X. (2009). Сян му цюй дун пэй ян ЭФЛ сюэ шэн цзи чжу нэн ли дэ ши чжэн янь цзю [Эмпирическое исследование по развитию автономии учащихся посредством проектного обучения]. *Вай юй юй вай юй цзяо сюэ, 8*, 31-34, 46-47.

14. Wan,B. (2013). Xiang mu xue xi mo shi dui da xue yin yu xue xi dong ji de ying xiang yin su fen xi [Анализ влияния модели PBL на студенческую английскую мотивацию обучения]. *Вай юй дянь хуа цзяо сюэ, 149,* 37-41, 68.

15. Gu,P. (2007). Duo mei ti xiang mu jiao xue fa de li lun yu shi jian [Project-based CALL pedagogy: Theory and practice]. *Вай ю цзе, 2*, 2-8

16. Zhu, L., & Zhang, J. (2011). Ши цзин фан чжэнь чжэнь шай цзай вай мао иин юй сян му сюэ си чжун дэ ин ён [Технология визуального моделирования в основанной на проекте внешней торговле на английском языке]. *Чжун го дянь хуа цзяо юй, 299,* 110 - 113.

17. Gao, Y. (2010). Xiang mu xue xi zai da xue yin yu jiao xue zhong de ying yong yan jiu [Применение проектного обучения в колледже преподавания английского языка]. *Вай ю цзе, 6,* 42-56.

18. Yu, Y. (2017). Синь да сюэ ин юй сян му хуо дун ши цзянь дэ сюэ пин цзя янь цзю [Восприятие студентами воздействия проектной деятельности на изучение *нового переживающего английского языка*]. *Чжун го вай юй, 14* (3), 82-91.

19. Yang, L., & Han, G. (2012). Ji yu xiang mu shi xu xi mo shi de xue wai yu shu xu zie zuo juu shi zheng yan jiu [Эмпирическое исследование подхода PBL к академическому колледжу английскому письму]. *Вай Юй Цзе, 5,* 8-16.

20. Zhang, M. (2012). Сян му сюэ си цзай ин юй юй янь сюэ цзюэ чжун дэ ин юн янь цзюй [Основанное на проекте обучение в преподавании лингвистики]. *Хэ бэй ши фан да сюэ сюэ бао, 14* (8), 89-91.

21. Чжан, У. (2015). iPBL: ben tu hua de yi tuo xiang mu ying yu jiao xue mo shi [iPBL: Локализованная модель обучения и обучения английскому языку, основанная на проекте*]. Чжун го вай юй, (12)* 2, 15-23.

22. Hu. К. (2020). Синь вэнь кэ ши юй ся вай юй сюэ кэ дэ цзянь шэ юй фа чжань -ли нянь юй цзин [Построение и развитие дисциплины иностранного языка и литературы в контексте новых буквальных искусств]. *Чжун го вай юй, 17*, 14-19.

23. Bloom, B., Englehart, M. Furst, E., Hill, W., & Krathwohl, D. (Ред.). (1956). *Систематика образовательных целей: Классификация образовательных целей*. Лонгманс.

24. Anderson, L. W., & Krathwohl. Д. Р. (Эдс.). (2001). *Систематика для обучения, обучения и оценки: Пересмотр систематики учебных целей Блума*. Лонгман.

UDC 371.322.9

THE ROLE OF NEW TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

T.B. Ulykbek[1], T.A. Ainabekova[2]
[1]1703-11 – group student, [2]Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan

Түйін

Мақалада шет тілдерін оқытуда цифрлық технологияларды қолдану, әсіресе грамматикалық дағдыларды дамытуға назар аударылады. Мультимедиялық құралдардың оқушылардың мотивациясына, танымдық белсенділігіне және оқу процесіне қатысуына әсері талданады. Ақпаратты көпарналы қабылдау әдісі грамматикалық құрылымдарды тиімді меңгеруге көмектеседі. Цифрлық технологиялар білім беруді жаңартуға ықпал ететін әдістемелік ресурс ретінде қарастырылады.

Резюме

В статье рассматривается использование цифровых технологий в обучении иностранным языкам, с акцентом на развитие грамматических навыков. Анализируется влияние мультимедийных инструментов на мотивацию студентов, их познавательную активность и вовлеченность в учебный процесс. Особое внимание уделяется многоканальному восприятию информации, что способствует лучшему усвоению грамматических конструкций. Технологии рассматриваются как методический ресурс, способствующий модернизации образования и соответствующий современным педагогическим требованиям.

The current educational landscape is significantly shaped by the evolution of information and communication technologies. These technologies play a central role in the teaching of foreign languages by allowing the modernization of content, stimulating cognitive activity, and personalizing the learning process. When applied effectively, digital tools can transform lessons into engaging experiences, increasing student motivation and participation. Through visual, interactive, and adaptive methods, learners are no longer passive recipients of knowledge, but active participants and researchers.

Grammar instruction remains one of the most complex aspects of language teaching. Digital technologies can improve the interpretation and teaching of grammatical structures, often with greater efficiency than traditional methods. These tools help educators quickly identify student errors, deliver corrections, and provide individualized feedback. Furthermore, technology supports inclusive education by adapting materials to different learning levels and student needs.

The integration of technological resources also redefines the student-teacher relationship. The teacher becomes more of a facilitator and guide, while the student assumes a more proactive role in their own learning. This shift supports collaborative, democratic learning environments and fosters important 21st-century skills such as critical thinking, collaboration, and problem-solving. Audiovisual tools- including videos, animations, and interactive presentations- help students better understand and retain complex grammatical concepts. Moreover, real-time assessments and feedback develop students' reflective thinking abilities.

From a cognitive perspective, technology supports multichannel learning, where information is presented through multiple sensory pathways: visual, auditory, kinesthetic, and tactile. This approach enhances memory retention and allows learners to apply knowledge more effectively. For example, presenting grammar in context- through dialogues, situations, or texts- helps students develop linguistic intuition and deepen their understanding. Rather than relying on mechanical memorization, students build semantic memory, leading to longer-term retention. As Mayer (2009) asserts, multimedia learning significantly aids in the retention of information by engaging multiple senses, making it an ideal approach for teaching complex grammatical structures.

Research shows that students retain approximately 30% of information received through one channel, while retention increases to 70-80% when three or more channels are engaged. This makes multichannel learning a powerful and efficient strategy in foreign language acquisition.

One of the most effective tools that supports multichannel learning is ISL Collective. This platform enables students to watch educational videos, listen to native speaker dialogues, and then practice using the grammar through speech, worksheets, and interactive tasks. By involving several senses simultaneously, ISL Collective helps learners transform passive understanding into active language use. What makes ISL Collective particularly useful is that it combines different types of content, helping teachers diversify their lessons. The video materials include clips from popular movies, cartoons, or even music videos, showing how grammar is used in real-life, relatable contexts. This is especially valuable for students, as they see that grammar structures aren't just Summaryrules but are actually used in the media and everyday life.

The presentations on ISL Collective help to make the material more visual and easier to understand. They allow teachers to structure information in a clear and engaging way. On the other hand, the worksheets provide students with opportunities to practice on their own, completing exercises that could range from grammar tasks to reading comprehension or sentence-building activities. These resources help engage students actively, allowing them to work through the topics at their own pace and check their understanding.

This approach not only allows teachers to use various content types to keep students interested, but it also enables them to tailor lessons to students' individual needs. For example, if some students are more visual learners, teachers can make use of presentations and videos, while worksheets are perfect for those who prefer to work independently.

In short, ISL Collective offers a full range of resources for creating fun, dynamic, and diverse lessons. Thanks to the variety of materials available, students can actively participate in their learning and strengthen grammar skills through different sensory channels- visual, auditory, and kinesthetic. This approach doesn't just improve grammar knowledge but also makes the learning experience more vibrant, engaging, and memorable.

In such digital learning environments, students explore grammar rules visually, listen to examples, and reinforce knowledge through interactive practice. Teachers, in turn, can monitor individual progress and give timely feedback. This dynamic fosters motivation, engagement, and a more authentic language experience. As Hattie and Yates (2014) note, technologies significantly enhance student engagement and motivation, which are crucial for effective foreign language instruction.

Moreover, the use of technology boosts teachers' creativity and expands their professional skills. With access to varied formats and multimedia content, educators can diversify their teaching methods, keeping students interested and focused. Increased interaction further supports the development of speaking and listening skills by creating a rich and immersive language environment.

In conclusion, incorporating technology into foreign language teaching is not merely a modern trend- it is a pedagogical necessity. It activates the learning process, facilitates grammar acquisition, supports personal growth, and enhances overall student performance. When applied purposefully, technology becomes a methodological asset rather than just a supporting tool, contributing to the success of both learners and educators in the modern classroom.

References:

1. Mayer, R. E. (2009). Multimedia learning (2nd ed.). Cambridge University Press.
2. Hattie, J., & Yates, G. (2014). Visible learning and the science of how we learn. Routledge.
3. Chun, D. M., & Plass, J. L. (2000). Effects of multimedia on learning: An experiment in the acquisition of vocabulary in a second language. The Modern Language Journal, 84(4), 559-573.
4. Guskey, T. R. (2002). Professional development and teacher change. Teachers and Teaching: Theory and Practice, 8(3), 381-391.
5. Berk, R. A. (2009). Multimedia teaching with video clips: TV, movies, YouTube, and mtvU in the college classroom. International Journal of Technology in Teaching and Learning, 5(1), 1-21.

UDC 371.322.9

THE PROBLEM OF ORGANIZING GROUP COMMUNICATION IN ENGLISH LESSONS

S.U. Yunusova, Z.K. Sadyk, T.I.Khajayeva, A.A. Ismail[1], L.V. Turginbayeva[2]
[1]1703-51 – group student, [2]Candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer
Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan

Түйін

Мақала топтық оқу жағдайында шет тілді қарым-қатынасты қалыптастыру мәселесіне арналған. Авторлар жұмыстың топтық нысанын білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын дамытудың тиімді құралы ретінде қарастырады, оның түпнұсқалық тіл ортасын құру үшін маңыздылығын атап көрсетеді. Жұмыста топтық қызметті ұйымдастырудың негізгі қағидаттары, шет тілін белсенді пайдалануға ықпал ететін тапсырмалардың түрлері, сондай-ақ оқушылар арасындағы өзара іс-қимылды ынталандыруға бағытталған әдістемелік тәсілдер талданады. Ынталандыру, рөлдерді бөлу және педагогикалық сүйемелдеу мәселелеріне ерекше назар аударылады. Зерттеу нәтижелері жұмыстың топтық нысаны тұрақты коммуникативтік іскерлікті қалыптастыруға, әлеуметтік-лингвистикалық құзыреттілікті дамытуға және оқу мотивациясын арттыруға ықпал ететінін растайды.

Резюме

Статья посвящена проблеме формирования иноязычного общения в условиях групповой учебной деятельности. Авторы рассматривают групповую форму работы как эффективное средство развития коммуникативных навыков у обучающихся, подчеркивая ее значимость для создания аутентичной языковой среды. В работе проанализированы основные принципы организации групповой деятельности, виды заданий, способствующих активному использованию иностранного языка, а также методические приемы, направленные на стимулирование взаимодействия между учащимися. Особое внимание уделено вопросам мотивации, распределения ролей и педагогического сопровождения. Результаты исследования подтверждают, что групповая форма работы способствует формированию устойчивых коммуникативных умений, развитию социолингвистической компетенции и повышению учебной мотивации.

Group communication in English lessons has been a subject of extensive discussion in pedagogical literature. Scholars highlight its role in enhancing students' engagement, promoting linguistic competence, and fostering social skills necessary for real-life communication. Though it has advantages, planning good group communication is quite difficult in terms of classroom control, individual involvement, and methodological constraints. The psychological and sociolinguistic underpinnings of group communication, ideas of collective interaction, and main problems influencing its application are discussed in this literature review.

According to L.S. Vygotsky[1], "Group learning is based on the ideas of cooperative learning and socio-constructivist theory." His idea of the Zone of Proximal Development (ZPD) stresses that students gain from engaging with more knowledgeable peers, therefore promoting cognitive and linguistic development [1]. Research in educational psychology also underlines the significance of verbal interaction in cognitive development, so supporting the need of organized group communication in language acquisition [2].

From a sociolinguistic standpoint, "communication in a foreign language classroom reflects real-world interaction. According to studies, good group communication lowers anxiety by means of peer support, improves pragmatic competence, and promotes genuine language use. Developed in reaction to conventional rote-learning techniques, the communicative approach emphasizes meaningful interaction and contextualized language practice [3].

Group communication in English classes is based on cooperative learning, in which students join forces to build knowledge. D. W. Johnson, Johnson & R.T. Johnson among other academics point out important aspects of effective group interaction including positive interdependence, individual responsibility, and promotive interaction [4]. Moreover, studies indicate that children in well-organized group environments acquire metacognitive skills, strengthen their problem-solving capacity,

and increase self-control. Good group communication depends on clearly defined roles and responsibilities. Research indicates that designating specific responsibilities—such as facilitator, recorder, and presenter—guarantees equal involvement and stops stronger students from dominating others. Weaker students are encouraged to participate actively under this framework since they get peer support in language production and understanding.

Though beneficial, group communication creates some organizational issues. Its execution is frequently hampered by large class sizes, insufficient teacher training, and restricted instructional time. Studies by E. G. Cohen and A.S. Komarova show that teachers find classroom management difficult, especially in guaranteeing equal participation and preserving discipline in dynamic group environments [5, 6].

Group communication can also be affected by students' varying degrees of language competence. Less skilled students could feel anxiety, hesitance to speak, or reliance on more powerful peers. Cultural variations in communication styles could also influence students' readiness to participate in group projects. Proposed to help with these difficulties are techniques including scaffolding, peer mentoring, and tailored education. Group communication's effectiveness is dependent on the kind of activities and assignments employed in classes. Studies indicate that genuine communication is not encouraged by traditional assignments emphasizing grammar drills. Rather, activities such as role-plays, debates, and problem-solving exercises promote significant interaction and improve fluency. Teachers have to carefully plan activities matching students' skill levels and learning goals. TBLT Many have suggested TBLT to enhance group communication. According to academics like D. Nunan and J. Willis, task-based exercises give students real-world communication chances, therefore allowing them to improve linguistic ability by means of genuine tasks [7, 8].

Improvements in educational technology provide fresh possibilities for group communication. Research show how well digital collaboration tools like Google Docs, Padlet, and video conferencing promote remote and asynchronous communication. These resources create adaptable learning environments and increase student involvement. Group communication is greatly aided by educators. Programs for professional development emphasizing formative assessment techniques, classroom management strategies, and communicative teaching approaches can enable teachers to apply group communication properly.

The sociocultural dynamics of the classroom have a direct bearing on how well group communication in English language instruction works. Studies show that pupils working on group projects have a more interesting and interactive learning environment, which builds language confidence and lowers communication anxiety. Peer support helps students to take chances in their language production, try out various linguistic structures, and become fluent through genuine interaction. Social learning theory also implies that students imitate their behavior on more skilled peers, therefore hastening their language acquisition. But, teachers have to meticulously plan activities encouraging equal participation and stop dependence on dominant speakers if these advantages are to be completely enjoyed. Group conversations can be uneven without organized facilitation, therefore reducing the possible benefits of communicative learning.

The success of group communication is also significantly influenced by the teacher's part as a facilitator. Unlike conventional teaching strategies that place the teacher as the main source of information, communicative language teaching (CLT) stresses the teacher's part in guiding interactions, tracking student involvement, and offering scaffolding as required. Effective facilitation comprises of defining specific goals, allocating significant responsibilities, and using formative assessment strategies to monitor student development. Teachers have to be armed as well with techniques to control group dynamics so that students of varying ability may significantly participate in conversations. Programs for professional development that emphasize interactive classroom management and cooperative learning techniques can help teachers to properly use group communication.

Moreover, the prospects of group communication in language acquisition have been changed by the use of technology. Digital collaboration tools—such as discussion forums, shared documents, and real-time messaging apps—allow students to participate in interactive communication outside the physical classroom. Research indicates that online group projects can be especially helpful for

language students since they offer more chances for organized interaction, asynchronous conversations, and peer evaluation. Virtual cooperation also lowers social barriers that could prevent involvement in face-to-face environments, therefore providing students a more flexible and inclusive learning experience. More study is required to investigate how technology might be used to maximize group communication in both conventional and online classrooms as educational institutions embrace digital learning environments.

The studies examined emphasize the need of group communication in English classes, therefore stressing its advantages and difficulties. Although cooperative learning promotes language and cognitive growth, efficient execution calls for strategic planning, suitable task design, and ongoing teacher support. Dealing with organizational, linguistic, and pedagogical limitations will help students become more communicative, therefore strengthening their English skills. Future studies should investigate creative ideas—including the use of technology and cross-cultural communication models—to maximize group learning in language education even more.

References:

1. Vygotsky, L. S. (1998). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.

2. Zimnaya, I. A. (2021). Psychology of learning a foreign language. Moscow University Press.

3. Littlewood, W. (1991). Communicative language teaching: An introduction. Cambridge University Press.

4. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1999). Learning together and alone: Cooperative, competitive, and individualistic learning. Allyn & Bacon.

5. Cohen, E. G. (1994). Designing groupwork: Strategies for the heterogeneous classroom. Teachers College Press.

6. Комарова А.С. Творческий подход к планированию урока английского языка // иностранные Языки в школе 4-е издание 2003г.

7. Nunan, D. (2004). Task-based language teaching. Cambridge University Press.

8. Willis, J. (1996). A framework for task-based learning. Longman.

UDC 371.322.9

THE ROLE AND IMPORTANCE OF VISUAL AIDS IN TEACHING ENGLISH

S.S. Sultanova[1], M.M. Duisenova[2]

[1]1703-21 – group student, [2]Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan

Резюме

Мақалада ағылшын тілін оқытуда көрнекі құралдар сабақты нағыз танымдық, шытырман сабаққа айналдыратыны баяндалады. Көрнекілік құралдардың сабақ өту барысындағы маңызы мен орны туралы талдау жұмысы жүргізіледі. Суреттер, флеш-карталар, видеоматериалдар мен интерактивті ойындар жәй ғана қызықтырушы құрал емес, білім берудегі маңызды жүйе екендігі талданады. Визуалды құралдар білім алушылардың қызығушылығын қаншалықты ашатынын дәлелдей отырып, жаңа танымдық көрнекілік құралдары жайлы мәлімет беріледі.

Резюме

В статье рассматривается как визуальные средства превращают регулярные занятия английского языка в настоящие когнитивные приключения. Анализируются важность и роль визуальных пособий во время учебного процесса. Особое внимание уделяется картинкам, флеш-картам, видеоматериалам и интерактивным играм. Визуальные средства рассматриваются как мост между учителем и обучающимися.

It is hard to envisage education in the traditional format and without news in this day of technology advancements and discoveries. Everything evolves, including instructional methods,

methodology, and styles. Since students are very time-conscious and demand more work, it is hard to capture their attention and keep them interested in a lesson these days without games, visuals, and interactive activities.

New facets of cognitive, pedagogical, and psychological teaching approaches are also revealed by this subject. If all we had before was a board and a few printed pictures, this piece of paper will be a welcome change of pace for you, and together we will explore the vast array of new opportunities. It's hardly a marvel to know English these days. However, teaching English in a beautiful, effective, and high-quality manner is a miracle. Since the language is dynamic, teaching it should be either. For this reason, innovative teaching methods and new resources are crucial[3].

It is crucial to avoid going overboard and using too many supplemental materials in a single class. Understanding the proper and suitable use of visual aids is essential. For this reason, teachers need to emphasize the value of visual aids and the significance of using them appropriately in teaching process. Though not everyone can afford it, not everyone is proficient in using and explaining visuals in the classroom. Even my previous beliefs about pedagogy and teaching altered multiple times while writing this article. You can agree with those who say that visual aids save time and effort and that the old format can still be used. However, what enormous and wonderful benefits do they offer?[2]

1. Through visibility, complicated subjects become more understandable and accessible. There is a topic in English called "Direct and Reported Speech." It is a challenging subject to learn, and my students first struggle to grasp it. However, it was because of the visual aids used during the teaching process that the students were able to comprehend and retain the material. Comparing the two themes with graphs is an excellent teaching strategy.

2. 80% of learners find that visual aids help them retain and comprehend material better. In other words, pupils comprehend visual materials well. Visual aids like cards, graphs, and picture cards make learning new words in many languages easier. It is recommended to use cards containing photographs, especially for learning new words and enhance vocabulary.

3. Strengthens associative memory abilities. Children in preschool and junior high school can benefit from the utilization of associations in the teaching process. They may forget if you introduce them to new words, put everything on the board, or repeat everything to them, but once they make associations, they will undoubtedly remember everything.

4. Not only aid in learning grammar and word memorization, but also in developing the list of abilities. You can watch English-language movies and cartoons with pupils who are more proficient in the language. So that pupils practice and pay attention. And speaking as well. As using this kind of image makes it easier to deal with unfamiliar words, sounds, and accents.

5. Enhances pupils' inventiveness. This is taken from my experience and has been 100% tested: when a teacher is adaptable and utilizes a variety of unique and fascinating visualizations and activities during lessons, and the student starts to grow used to this, he quickly starts to generate and give suggestions for students himself.[1]

One such instance occurred during the practice; the topic was articles. Since there were many exceptions and nuances, it was challenging to explain this topic using just a board and chalk. As a result, a picture of the card—specifically, the spreadsheets —was taken during the educational process, and it was because of these spreadsheets that the students were able to understand the differences. When visual aids were introduced into the classroom, it was crucial to arrange and classify everything. And one thing needs to be understood and kept in mind. Younger students require vivid and unique images to help focus on this subject, whereas senior classes require additional examples, fresh knowledge, and grammar. Sometimes a poorly designed visual aid might worsen a lesson rather than improve it. As a result, using materials correctly is equally crucial.

Teachers can use audit and texts correctly in senior grades; Listeninenglish and ISL Collective are excellent resources for this. These websites offer a wide variety of helpful writings and video resources. An excellent option for entertaining students while repeating grammar. One major benefit of these websites is that they help all pupils improve their English language skills.

Websites such as Bambooozle and British Counsil are excellent for teaching English to elementary school students. The former facilitates group work and fosters an engaging learning environment in the classroom, and its stunning and vibrant images make it even more effective. Additionally, the second website is helpful while studying grammar because it has explanations, tests, and assignments because grammar is more complex for young kids. You can work with each student individually, in groups, or even with the entire class.

The primary benefit of the Test-English website is that it offers themes and tests for every level, making it appropriate for people of different ages and categories. You can first select the English proficiency level and then proceed to complete all of the tests on this website together. They'll point out your error right away.

Visual aids become more than just tools; they become storytellers, bringing life to the language classroom in a world where motivation is brittle and attention spans are short. They transform ideas into reality, teachings into enduring impressions, and words into pictures. Today, teaching English involves inspiring as well as informing, and visual aids are undoubtedly the light that illuminates this path.

Литературы

1. Patesan M., Balagiu A., Alibec K. Visual Aids in Language Education// International conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION. – 2018. – Т. 24, №2. – С. 356–361. – DOI: 10.1515/kbo-2018-0115

2. Waad, M. A., & Yonnus, R. Z. The role of audio visual aids in teaching English // International Journal of Health Sciences. – 2022. – Т. 6, №5. – С. 10616–10622. – DOI: https://doi.org/10.53730/ijhs.v6nS5.10840.

3. Гальскова, Н. Д., Гез, Н. И. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика. — М.: Академия, 2018. — 336 с.

ЭОЖ 373.2

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ НОРМАЛАРДЫ ДАМЫТУДАҒЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС АСПЕКТІЛЕРІНІҢ НЕГІЗІ

Исманова Р.Ж. п.ғ.к.
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті
Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье рассматриваются методы формирования культурных норм у детей дошкольного возраста. Обсуждается вопрос о взаимосвязи культуры с формированием позитивных отношений, формированием речевой культуры детей и умения оценивать себя и других. Доказана эффективность различных используемых методов.

Summary

The article examines methods of forming cultural norms in preschool children. The issue of the relationship between culture and the formation of positive relationships, the formation of children's speech culture and the ability to evaluate themselves and others is discussed. The effectiveness of various methods used is proven.

Кіріспе. Даму заңдылығы қарым-қатынасқа байланысты. Қарым-қатынас әрқашан әлеуметтік ортаның мәдениеттілігіне орай ерекшеленеді, яғни ортаның құндылықтары мен салт-дәстүрлеріне сәйкес дамиды.

Қарым-қатынас арқылы біз өзара қалай әрекеттесетінімізді біле аламыз, осыған орай айтылатын сөзімізді, ойымызды таңдай білеміз, жеткізе аламыз. «сөз сүйектен өтеді» дегендей әр айтылған сөз арқылы өзімізге деген көзқарасты қалыптастырамыз. Әңгіме арасында дұрыс қойылған сұраққа дұрыс жауап ала білу ойлаған мәлімет нақты шығуына әсер етеді. Нақты мәлімет дұрыс ой тудырады. Ой адамның дамуына әсер ететін негізгі факторлардың бірі. Сондықтан баланың дамуында қарым-қатынас арқылы қалыптасатын дұрыс ой оның мәдени құзыреттілігінің қалыптасуына әсер етеді.

Бүгінгі күні мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту талаптары мектеп жасына дейінгі балаларда дамыту және тәрбиелеу міндеттерінің бірлігін қамтамасыз ету арқылы мәдени-әлеуметтік нормаларға баулуға негізделіп өмірде әртүрлі жағдайлардағы қарым-қатынас дағдыларын меңгертуге бағытталып отыр [1]. Мәдени-әлеуметтік нормалар баланың бойында адамгершілік қасиеттерді дамытумен байланысты. Адамгершілік тәрбиенің нәтижесі адамдық тәрбие болып табылатындықтан тұлғаның қоғамдық бағалы қасиеттерімен сапаларында, қарым-қатынастарында қалыптасады. қоғамдық сананың ең басты белгілерінің бірі болғандықтан, бұл құндылық адамдардың мінез-құлық нормасымен, іс-әрекетімен, қарым-қатынасымен сипатталып бағаланады [2,302].

Зерттеулер. Мәдени құзыреттілік тұлғаның интеллектуалдық, рухани, шығармашылық қабілеттерінің, тұлғалық қасиет сапалардың жиынтығы, жағымды тәжірибесі, қарым-қатынасы [3,76]. Заманауи кезеңге тән жаңа мәдениет психология- педагогикалық, сонымен қатар мәдениетегі өзгешеліктерді ескере отырып, ақыл-ой және парасаттылыққа негізделгені дұрыс [4,138] Тәрбиеші–педагогтің мәдениеті — оның сөйлеу әрекетінің мәдениеті, ол негізінен жеке сөйлеу мен тілдік нормалар арқылы жүзеге асырылатын этикалық және коммуникативті нормаларға сәйкестігі тұрғысынан бағаланады. Баланың қоғамдағы дүниетанымы өзін қоршаған ортадағы қарым-қатынастың әртүрлі болатынын байқайды, сондықтан мектепке дейінгі жастан бастап адами қарым-қатынастың құндылығын үйрету керек, қоғамдағы ережелерді, тәлім-тәрбие ережелірімен таныстыру қажет. Сол кезде бала өмірдегі түрлі жағдаяттарға түсіністікпен қарауға бейімделеді [5,112]. Қарым-қатынас сөйлеу мәдениетін игерумен тығыз байланысты. Сөйлеу мәдениетін игермей ойды дұрыс жеткізу мүмкін емес. Сөйлеу тәртібінде экспессивті кезең өте маңызды яғни лексикалық, грамматикалық, композициалық тәсілдерді таңдаудан тұратын өз сөзінің мазмұнын субьективті эмоционалды бағалауы, балада сөйлеу дағдысын қалыптастыру арқылы сөздің мағынасын түсіну, сөздік қорының толығуы, байланыстырып сөйлеу монологтік сөйлеу тілі дамиды. [6,58] Тіл, сөйлеу, эмоция өзара байланысы әсіресе интеллектісі мен аффектісінің байланысы баланың жоғары психологиялық дамуына әсер етеді [7,278] Сонымен бірге мектеп жасына дейінгі балаларда мәдениетаралық құзыреттілікті дамытудың негізі қоғамда қалыптасқан әлеуметтік–мәдени дәстүрлер, мінез-құлық нормалары мен ережелеріне сүйенетін баланың жоғары сапалы алғышарттарды жасауға мүмкіндік беретін толераттылықты қалыптастыру мен баланың құндылықтарды жүйелі таңдауы үшін қажет [8]. Жағымды қарым-қатынас дұрыс жайлы атмосфераға байланысты. Дұрыс атмосфера адамдар арасында сыйластық пен түсінушілікті, бір-біріне деген дұрыс көзқарасты, жауапкершілікті арттырады. Өзара әрекеттесу тәсілі түрлі мінез-құлыққа байланысты. Жағымды ахуалға негізделген әрекеттесу дұрыс нәтиже алуға көмектеседі. Бұл нәтижеге жету үшін қолданылатын тәсіл қарым-қатынасқа түсушілердің бір-бірін жақсы түсінуіне көмектесу, яғни қолайлы ортада бірлескен оқу стратегияларын жасау. Әлеуметтік мәдени дәстүр қоғам мен жеке тұлға арасындағы тығыз байланыспен түсіндіріледі. Жеке тұлғада қоғамның дамып, өсуіне, өзгерістеріне орай өзіндік тұлғалық ерекшелігі қалыптасады. Біздің әлеуметтік орта өзара сыйластық пен түсінушілікке негізделген, атадан балаға берілетін өсиет пен міндеттен тұратын жеті атасын білетін азаматтарды тәрбиелеуге бағытталады. Осы ортада міндетті түрде мәдениетті жеке тұлға қалыптасатыны сөзсіз. Мектепке дейінгі білім беру бағдарламасында отбасы мен тәрбиешілер бала тәрбиесіндегі күш-жігерін біріктіре отырып, ұлттық құндылықтарымызды, отбасы құндылықтарын баулу мәдени-әлеуметтік нормаларға баулы міндеттерін қойып отыр. Тәрбиешілер мен ата-аналар арасындағы жағымды қарым-қатынас бала тәрбиесіне әсері ерекше. Сондықтан бірлесе отырып бала бойында ұлттық құндылықтарды дәріптей отырып, мәдени-әлеуметтік нормаларды дамыту қажет. Ол үшін қандай әдістер қолдану керек?

Әдістер мен талдау. Қазір көптеген мектепке дейінгі ұйымдарда дамытушы заттық орталықтарда баланың бес дағды бойынша дамыту жұмыстары жоспарланады. Көбіне баланың өз бетінше орындау жұмыстарына көңіл бөлінеді. Ал енді даму ол қарым-қатынас арқылы болатынын ұмытпаған жөн. Әрқашан қолданылатын түрлі бағдарламалар бала бойында мәдени нормаларды дамытуға бағытталғаны дұрыс болады мысалы STEM технологиясы ақпараттық қоғамда негізгі дағдыларды дамытуға негізделген білім берудің төрт облысын біріктіретін

технология ретінде баланың дұрыс қалыптасуына көмектесетін технология ретінде тиімділігі зерттеулерде аталады [9,368].

Жағымды қарым-қатынас сөйлеу тіліне байланысты. Сондықтан біз балада әлеуметтік-мәдени нормаларды қалыптастыру үшін қатысымның негізі тіл болғандықтан баланың сөйлеу тілін дамыту бойынша әдістерді таңдадық. Сөйлеу тілін дамыту басқа да дағдылармен бірге бірлесе отырып жүргізіледі. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуда негізгі мәселе бәсекеге қабілетті болашақ ұрпақты тәрбиелеу олардың физикалық, коммуникативті, танымдық-зияткерлік, интеллектуалды шығармашылық дағдылары мен зерттеушілік қабілеттерін дамытумен байланысты [10,372]. Сөздің жағымды болуы қойылған сұраққа байланысты. Мысалы «осыны жасап береесің?» дегеннен гөрі «осыны бірлесіп жасап жіберсек қалай болады?» дегеннің қаншалықты жағымды екені сезіледі. Балаға берілген тапсырма бұйрық түрінде емес, көмек беру түрінде болғаны дұрыс, сол кезде ол тапсырманы орындау ниеті арта түседі. Заттық дамытушы ортада баланың өз бетінше орындау жұмыстары жоспарланады. 5 жастағы балаға журналист роліне ену ойынын жасату. Бұл ойыннан күтілетін нәтиже баланың дұрыс сұрақ қоя білу, яғни журналист этикетін сақтауды тәрбиелеу. Балаға өзін-өзі бағалау , өзгені бағалау бойынша сұрақтар қою беріледі. Келесі ұлттық құндылықтарды дәріптеу – жеті атаны білу бойынша ойын жүргізу. «Шежіре» тақырыбында киіз үйге жеті атаны топтастыру жоспарланады. Жеті атаны білу балада ұлкенге құрмет, кішіге ізет қасиеттерін дамытады. Ұлы қазақ халқы осы мәселеге ерекше көңіл бөлген.

Танымдық-зияткерлік дағдыларын дамыту бала бойында дұрыс ойлау, сараптау, талдау, нәтиже көрсетуге баулу көзделеді. Дұрыс ой дұрыс сөз тудырады. Жағымды дұрыс сөз жақсы қарым-қатынас тудырады. Сондықтан біз осы дағдыны дамыту бойынша бірнеше ойын сабақтар арқылы баланың ата-аналармен, қоршаған ортаман қарым-қатынасқа түсу деңгейін анықтадық. Мектепке дейінгі жастағы балалардың танымдық, зерттеушілік іс-әрекеттің қарапайым дағдыларын меңгертуде қоршаған әлеммен қараым-қатынас жасауды қалыптастыру көзделеді. «Табиғатты аялайық» тақырыбында ата-аналармен бірлесе отырып балабақша ауласында сенбілік ұйымдастыру. Күтілетін нәтиже: ата-аналармен бірлескен жұмыс нәтижесі көрінеді; еңбекке баулу шыңдала түседі; балалардың қоршаған ортада дұрыс көзқарасы қалыптасуы арқылы қоғамға деген жағымды қарым-қатынасы қалыптасады.

Әлеуметтік-эмоционалды дағдыларын дамыту бойынша баланың зерттеушілік қабілетін қалыптастыру бағытында «Менің тәжірибем» тақырыбында түрлі-түсті бояуларды қолдану арқылы жаңа түстерді шығару тапсырмасы беріліп, қазақ оюларын бояды. Күтілетін нәтиже: - зерттеушілік қабілеті дамиды, қазақ ұлттық қолөнерін игереді, Отанына деген жағымды сезімдер пайда болады.

Шығармашылық жұмыстар баланың бойында әдімілік пен сұлулықты көре білу қабілетін игертеді. Сұлулықты бағалай білген баланың біріншіден сөздік қоры толығады; екіншіден қоршаған ортаға деген жағымды көзқарасы қалыптасады, үшіншіден өзара жақсы қарым-қатынас туады, баланың әлеуметтенуі, мәдениеті артады.

Тапсырмаларды орындау барысында баланың ұсақ моторикасын дамыту жұмысы жүргізіледі яғни физикалық дағдылары да дамиды.

5 жастағы балаларды тәрбиеші мен ата-анасының, туыстарының мамандықтарына құрметпен қарауға тәрбиелеу мақсатында «Мен – дәрігермін; мұғаліммін...» тақырыбында мамандық таңдау жәрменкесін жүргізу. Күтілетін нәтиже: дұрыс сұрақ қоя білу; сыпайы жауап бере білу; өз мамандығына құрметпен қарау. Бұл тәсіл арқылы баланың шығармашылық, логикалық ойлау қабілеті дамиды және белгілі бір мәселелерді өз бетінше шеше білу дағдысы қалыптасады.

Аталған әдістерді қоладану барысында 5-жастағы балалардың көрсеткен нәтижелері анықталды. Жалпы «Ботақан» бөбекжай-бақшасының 5-жастағы 52 бала және сөйлеу тілінде дамуының тежелуі бар 2 бала экспериментке қатысты. Экспериментке барлық балалар бірдей деңгейде қатысты. Мақсат баланың берілген тапсырмаларды орындай алу қабілетін анықтау арқылы баланың жағымды қарым-қатынасқа түсу деңгейінің көрсеткішін алу

Кесте 1 Мәдени нормаларды анықтау көрсеткіші

№	Әдістер, тапсырмалар	Жалпы саны	Күтілетін нәтиже	нәтижесі	
				саны	пайызы
1	Сөйлеу тілін дамыту: ертегілер тыңдату	52	Сөздерді дұрыс байланыстыру	23	44%
2	Киіз үй жабдықтарын білу	52	Киіз үйді құрастыру	24	46%
3	Табиғатқа серуен	52	Табиғат әлемін білу	21	40%
4	Сурет салу, бояу	52	Шығармашылық дағдысын дамыту	24	46%
5	Кім болғың келеді?	52	Мамандық ерекшелігін білу	19	36%

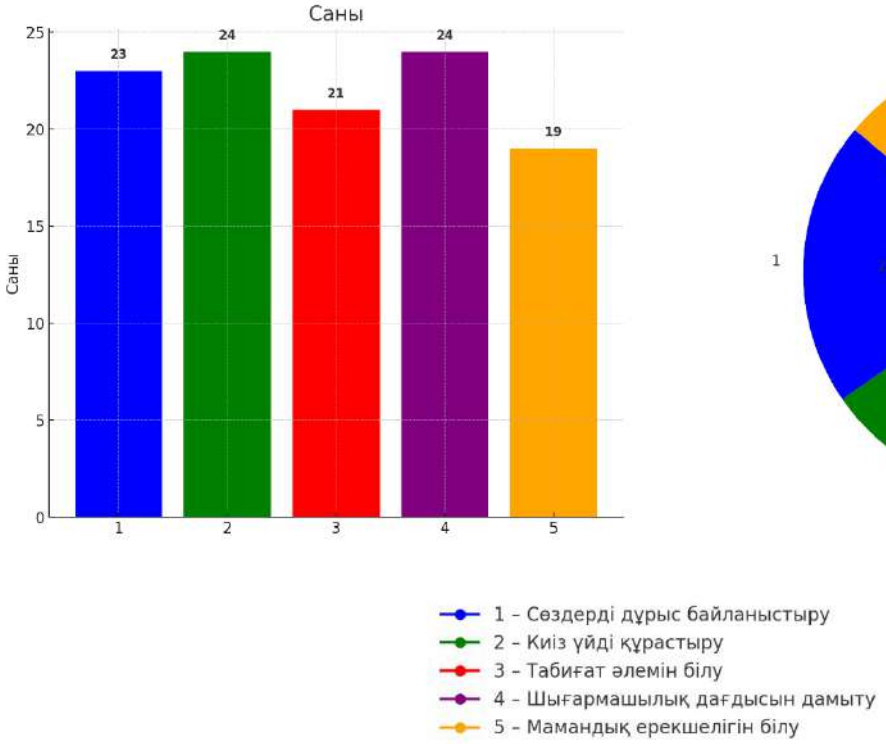

Кесте 2. Мәдени нормаларды дамыту көрсеткіші

№	Әдістер, тапсырмалар	жалпы саны	Күтілетін нәтиже	Нәтижесі	
				саны	пайыз
1	Сөйлеу тілін дамыту: журналист роліне ену	52	дұрыс сұрақ қоя білу, журналист этикетін сақтауы, өзін-өзі бағалау өзгені бағалау бойынша сұрақтар қою әрекеті	32	61%
2	«Шежіре» тақырыбында киіз үйге жеті атаны топтастыру	52	Жеті атаны білу, үлкенге құрмет, кішіге ізет қасиеттерінің даму деңгейі	34	65%
3	«Табиғатты аялайық» тақырыбында ата-аналармен бірлескен жұмыс	52	ата-аналармен бірлескен жұмыс нәтижесі; еңбекке баулу, қоғамға деген жағымды қарым-қатынастың қалыптасуы	35	67%
4	«Менің тәжірибем»	52	зерттеушілік қабілеті,қазақ ұлттық қолөнерін игеруі, Отанына деген жағымды сезімдер пайда болуы	27	51%
5	«Мен – дәрігермін; мұғаліммін...» тақырыбында мамандық таңдау	52	дұрыс сұрақ қоя білу; сыпайы жауап бере білу; өз мамандығына құрметпен қарау.	28	53%

	жәрменкесі				

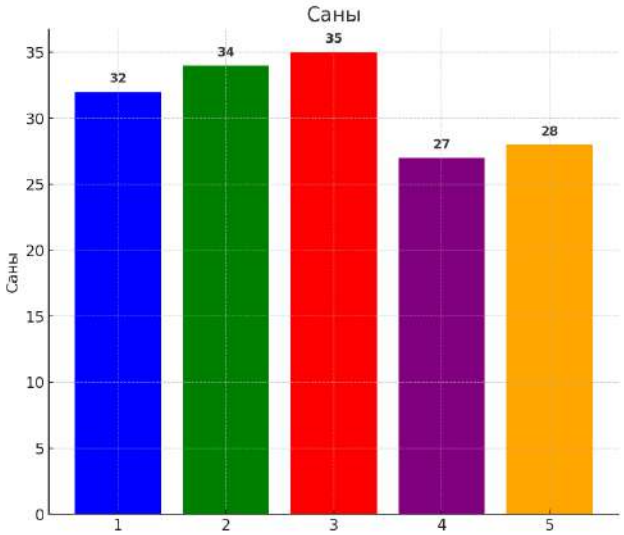

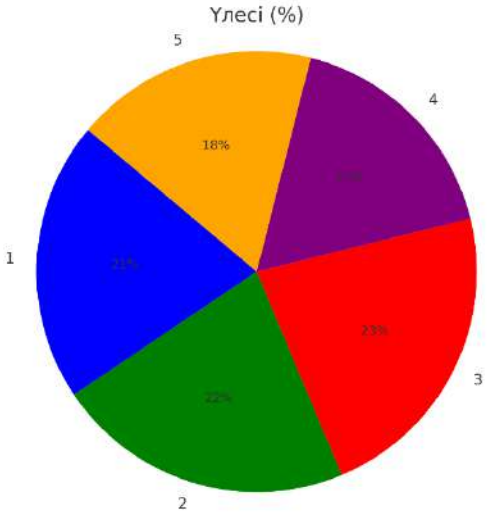

1 – Сұрақ қою, журналист этикеті, өзін бағалау
2 – Жеті ата, үлкенге құрмет, ізет
3 – Ата-аналармен жұмыс, еңбек, қоғам
4 – Зерттеушілік, қолөнер, Отанға сүйіспеншілік
5 – Сұрақ қою, сыпайылық, мамандыққа құрмет

Қолданылған әдістер нәтижесі балаларда мәдени нормаларды қалыптастыру барысында қандай мәселеге көңіл бөліну керектігі анықталды. 5 жастағы балаларды мектепке дайындау барысында сөйлеу тілін дамыту бойынша дұрыс сұрақ қоя білу, жауапты күту, қорытынды шығару, өз ойын айту мәселесіне көңіл бөліну керек. Журналист роліне ену өте қызықты жүргізілді, баланың «Сіз мені әдемі деп ойлайсыз ба?,»немесе «сіз өте сұлусыз десем сізге ұнайды ма?» сияқты сұрақтарды қоя білуі оның мәдениеттілігі мен сөзді таңдап, дұрыс қоя білу дағдысы қалыптасты.

«Шежіре» бойынша балалар киіз үй ішіне жасына қарай жеті атаны отырғызуы өзара сыйластық пен құрмет, ізетті қалыптастыру нәтиже берді.

«Менің тәжірибем» бала бойында өз іс-әрекетін дұрыс талқылап беру, дәлелдеу, сараптау дағдылары қалыптасты.

Жалпы алғанда таңдап алынған әдіс-тәсілдер баланың әлеуметтенуі, қоғамда өзін дұрыс ұстай білуі, өз орынын таңдай білу, өзіне және өзгеге деген жағымды қарым-қатынасты қалыптастыру көзделді.

Қорытынды. Адамның өз ортасына қалыптасуы ерте жастан басталады. Ерте жастан баланы мәдениеттіліке тәрбиелеу ол өзіне деген сенімділікті қалыптастырады. Ата-аналар, отбасы және мектепке дейінгі ұйым балалар бойында адамгершілік құндылықтарды, бағалай білу қасиетін қалыптастыру, адалдық пен сенімділікке, жауапкершілік, қамкорлық, сыйластық қасиеттеріне баулудың бастапқы баспалдағы болып есептеледі. Балаларда мәдени нормаларды қалыптастыру дұрыс бағытталған жағымды қарым-қатынасқа байланысты.

Әдебиеттер

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600014235

2.Г.К.Бельгибаева Г.К., Г.Б.Бейсенбекова Г.Б. Мектеп жасына дейінгі балалардың адамгершілік мәдениетін қалыптастырудың алғышарттары. Абай атындағы ҚазҰПУ-ң ХАБАРШЫСЫ «Педагогика ғылымдары» сериясы, №2(78), 2023ж. 294-304бет https://doi.org/10.51889/2959-5762.2023.78.2.03

3.Шолпанқұлова Г.К., Сұлтанова Э., Сайдахметов Б.С. «Мәдени құзыреттілік» ұғымының мәні мен мазмұны ВЕСТНИК КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки», №3(75), 2022г.68-76 бет

4.Масимбаева, А., Дүйсенбаев, А., Турлыбаева, А., & Ертисова, С. (2024). Болашақ педагог-психолог тұлғасын қалыптастырудағы медиамәдениеттің тәрбиелік әлеуеті. ҚазҰУ хабаршысы. Педагогикалық серия, 80(3), 126–139.

5.Айтпаева А.К., Акпарова Ж.М., . 2021. Взаимодействие с социумом при разных вариантах дошкольного образования. Вестник КазНПУ имени Абая. Серия: Педагогические науки. 69, 1 (май 2021), 109–117. DOI: https://doi.org/10.51889/2021-1.1728-5496.14.

6.Ушакова О.С., Волкова О.С. Речевая готовность старших дошкольников к обучению в школе // Современное дошкольное образование. – 2020. – №3(99). – С. 51–59. DOI: 10.24411/1997-9657-2020-10074

7.Ощепкова Е.С., Картушина Н.А., Бухаленкова Д.А. Связь развития речи и эмоций у детей дошкольного возраста: теоретический обзор // Вестник Московского университета. Серия 14. Психология. 2021. № 3. С. 260–287. doi: 10.11621/vsp.2021.рге

8. Филиппова С.А.ФГБОУ ВО «Тульский государственный педагогический университет им. Л.Н. Толстого» г. Тула, Тульская область Аормирование межкультурной компетентности у старших дошкольников Publishing house "Sreda"

9.Манкеш А.Е., Ауезова А.А., Аманжолова Ә.Н., Шахизад М.Б. Эффективность применения STEM технологии в образовательном процессе детей дошкольного возраста. Вестник КазНПУ имени Абая. Серия: Педагогические науки. 82, 2 (июн. 2024), 361–371. DOI: https://doi.org/10.51889/2959-5762.2024.82.2.033

10.Izat M., Kolumbayeva Sh., Soliev I. Эффективность методик в формировании интеллектуальных навыков дошкольников. Вестник КазНПУ имени Абая. Серия: Педагогические науки. 84, 4 (дек. 2024), 371–378. DOI: https://doi.org/10.51889/2959-5762.2024.84.4.033.

UDC 371.322.9

THE ROLE OF GAMES IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

A.A Salidin[1], T.A. Ainabekova[2]
[1]1703-11-1 – group student, [2] Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan

Түйін

Бұл мақалада неміс тілі сабағында қолданылатын ойындар арқылы шетел тілін үйрену туралы ақпарат беріледі. Тіл үйрету ойындары шетел тілін оқытуда оқытудың тұтас процесін қолдай алады. Олар мотивация тудырады және көптеген артықшылықтарға ие. Алайда бұл әдіс неміс тілін шет тілі ретінде оқыту (DaF) барысында, әлі де жеткілікті түрде эмпирикалық зерттелмеген.

Ұсынылып отырған мақалада тілдік ойындардың қолданылуы мен олардың әсеріне қатысты зерттеу ұсынылады.

Резюме

В данной статье представлена информация об изучении иностранного языка через игры, применяемые на уроках немецкого языка. Обучающие языковые игры могут способствовать целостному процессу обучения иностранным языкам. Они мотивируют учащихся и имеют множество преимуществ. Однако данный метод всё ещё недостаточно эмпирически исследован в рамках преподавания немецкого как иностранного языка (DaF).

Предлагаемая статья содержит исследование, посвящённое использованию языковых игр и их воздействию на учебный процесс.

A game is a type of activity performed for pleasure, relaxation, simple engagement, and often for interaction with others. One of the most frequently mentioned characteristics of a game is its lack of a specific purpose—unlike professional or everyday activities, the aim of a game is, first and foremost, the game itself. However, many types of leisure activities are also carried out as ends in themselves, such as mountain climbing, hiking, or reading.

One of the most widely accepted definitions of a game is given by Huizinga. He defines a game as a voluntary activity or action that takes place within certain fixed boundaries of time and space, follows freely accepted but binding rules, has its own purpose, and is accompanied by a feeling of excitement and joy, along with an awareness of being something different from ordinary life.

Furthermore, a game is considered one of the most fundamental forms of learning. Therefore, it is difficult to separate play from learning, as they mutually reinforce each other (1:20).

Many authors who have studied the use of (educational) games in foreign language teaching face the challenge of being unable to provide a precise and unambiguous definition of the term "game." Instead, they prefer to approach the concept by listing its characteristics. Attempts to define a game by stating what it is not—i.e., by distinguishing it from other activities such as work or common classroom exercises—have also proven to be ineffective.

To this day, no complete and universally accepted definition of “game” has been established. Nevertheless, many attempts have been made to describe the concept. In academic literature, there are few questions as frequently asked and yet so inadequately answered as: “What is a game?” Modern authors such as J. Lehmann and K. Kleppin attempt to offer a scholarly and comprehensive answer to this question.

„J. Lehmann defines a game as a sequence of activities that:

a) involve at least two participants,

b) whose behavior is partially determined by explicitly established or to-be-established rules,

c) aim to reach a defined end-state known to all, which can only be achieved through mutual interaction,

d) use at least some central objects that act as substitutes for other objects,

e) differ in sequence details each time they are played,

f) require participants to frequently make decisions under uncertainty without facing legal, economic, or formal social consequences,

g) are continued voluntarily” (2, 11).

Inbar and Stoll summarize most of the definitional attempts found in the literature and propose a definition that describes both games and playful behavior. Their definition encompasses the most commonly cited essential features of games and play:

– games and playful behaviors are voluntary activities;

– their sole purpose is enjoyment or pleasure;

– they are essentially non-productive;

– they involve engaging with a task or an opponent;

– they are symbolic activities governed by rules;

– they are arbitrarily created situations, clearly separated in time and space from real-life activities (3).

Thus, a didactic game is an activity aimed at teaching students specific knowledge and skills, as well as developing their intellectual abilities. It is carried out based on the theory of didactic games.

It should be noted at this point that language learning games must have a game objective, not just a learning objective. In SLS, a didactic learning goal is achieved through playful activity, where the game objective should always differ from the learning objective.

SLS must be designed in a way that stimulates the intention for invention, discovery, presentation, and tangible engagement.

It should be noted that games are characterized by joy and creativity. Didactic language games are generally recognized for increasing student participation and fostering motivation to express oneself.

Games also activate even the most passive and shy learners, because in games there is also a chance to win, either by luck or because, in addition to language skills, other abilities are often required in games, such as knowledge about the world or a good memory of the participants, which can contribute to the success of the game or the player's success. A sense of achievement in the game situation can awaken the joy of language use and develop a positive attitude towards the language to be learned. The following view of Klippel (4:12) is quoted in this regard: The joy of playing is an indispensable criterion for the effective use of games. Those who play joyfully also practice

effectively. A fear-free atmosphere, both relaxed and positively charged, is extremely conducive to learning.

The game allows the student to become active, which they might not be if they do not understand a task or do not follow it. Through the game, the student is not just a student but becomes a child again. They have a role to play. Through the game, the learner becomes aware of responsibility and develops an interest in others, in their peers. One can easily imagine that the teacher is merely an observer and that the students consequently take over the working methods themselves.

They must be open, i.e., their outcome and concrete form must not be predetermined.

The degree of openness in game design is considered an element that appears at different levels in various types of games. The learning game process is described very strictly in the rules, yet the participants have a certain degree of freedom to bring their own ideas into the game process and language use, or to act according to their competencies (4: 9). On the other hand, learning games should not be evaluated by the course instructor or carry a competitive character. Playing can support learning. When a learner is playing, there is no stress about grades. When we play, there are no "mistakes," because who has never made a mistake while playing?

The game enables interaction between students; it helps them learn respect and consideration for others. Playing also allows the learner to experiment, to try things out, to test their knowledge without exposing themselves to the "danger" of failure.
In this seemingly performance-free environment, the student can make mistakes and accept the consequences without the corresponding risk, without losing confidence.

On the Use of Games. According to the concept of RAABE (1974, p. 5), conducting a game requires only a small portion of lesson time for one game unit.
A game unit should generally consist of three phases: the preparation phase, the game phase, and the evaluation phase.

- ✓ **The Preparation Phase**. This phase depends on the language level of the group,

i.e., the games should be tailored to the target group and contain the necessary lexical material. For example, key vocabulary and difficult syntactic structures are introduced during this phase and, if necessary, practiced using texts. During the first phase, the game rules are explained and discussed. By the end of the introduction phase, each group member must have understood the rules of the game and be familiar with the materials required for the game's implementation.

- ✓ **The Game Phase**. The group conducts the game as independently as possible,

and the teacher limits themselves to observing the lesson and language use. The course of the game can, for example, be recorded on a tape recorder.

- ✓ **Evaluation Phase**. This phase can be scheduled separately from the first two

terms of time. Based on their classroom observation, the teacher selects specific errors, and the learners discuss their own language production and mistakes, thus becoming more aware of their individual language use.
"Following the discussion of incorrect utterances," as Raabe (5: 5) also notes, "grammar and vocabulary exercises can be used to deepen the areas discussed."

The linguistic and learning-theoretical foundation for such an approach is provided by the theory of interlanguage.

Playful Working Methods in the Classroom

Game Description

Packing a Suitcase

Speaking Intentions	Naming articles of clothing
Skills	Speaking, listening
Grammar	Adjective declension in the accusative, numbers, plural forms, nouns in the dative case
Useful Phrases	Ich packe meinen Koffer und lege eine Bluse hinein. Ich packe meinen Koffer und lege das gelbe Hemd, die schwarzen ...

The Game "Hot Chair Round".

Hot Chair is a social game for adults in which one player is the center of attention while all others try to write down what they think he is thinking. Points are awarded to those who truly know the player and to those who can fake it most convincingly.
A directly applicable approach is the “hot chair” method, which can be used with students from age 14 to deepen the lesson. A chair is placed in the middle of the classroom. A student who wants to explain the lesson, experiences, or feelings sits on the chair and gives comments.

Moreover, it must be taken into account that no one is allowed to interrupt the person sitting in the hot chair — and that comments or discussions are not permitted. Additionally, it is possible to place oneself on the chair; students can then give feedback on their perception of the lesson. The teacher’s role in this structured learning method is to select students who facilitate and successfully lead the discussion.

Conducting the Game. The participants sit in an open semicircle. There is a free chair in the classroom. The moderator sits on this chair and invites the participants to ask him anything they would like to know about him at that moment. Each person has the right to ask one question. The participants then ask the moderator questions, which he answers more or less in detail. After everyone has asked their question, the moderator sits back down in his place in the circle, and the "hot chair" is empty again.
One of the participants then takes a seat for a round of questions.
If a certain person does not (yet) feel like answering a question, they simply say “Next.”

This game is particularly fascinating and exciting for all participants.
Since everyone takes a turn sitting on the hot chair and everyone asks each other something, each person briefly develops an interest in the other.
This quickly leads to connections and mutual interest.

So the game is a fundamental phenomenon, and nowadays games are played every day in every society. Not only children, but people of all ages play today. Games have a positive influence on child development and are also extremely effective in learning different content. Therefore, they should also have a fixed place in DaF (German as a Foreign Language) lessons. Games allow us to make foreign language teaching more dynamic and to maintain a positive atmosphere in the classroom. With the help of games, students can build their self-confidence and also overcome their fear of speaking.

By this, I certainly do not mean that only games should be used in lessons. I merely want to point out that it is very important to apply various methodological principles in DaF lessons, as well as in all other classes. Games can simply help make the lessons more oriented toward the needs of the students. This can certainly improve the situation in schools – if games are used didactically correctly and at the right time.

References:

1. Huzinga J. Homo ludens. Paris. Gallimard. – 2014. - P. 340.
2. Behme H. „Miteinander reden lernen. Sprechspiele im Unterricht“. München: iudicium Verlag. - 1988. – P. 222.
3. Inbar M. ; Stoll, C.S.: „Spiele und Lernen“ //Lehmann, J., Portele, G. (Hrsg.), Simulationsspiele in der Erziehung. Basel. - 1976. S.139
4. Klippel F. Spielen im Englischunterricht // Der fremdsprachliche Unterricht Englisch. – 1998. – № 5. – C. 4–13.
5. Raabe H. Interimsprache und kontrastive Analyse // B: Raabe H. (Hrsg). Trends in kontrastiver Linguistik. – Tübingen: Narr, 1974. – S. 1–50.

ӘОЖ: 37:037.1

ТОҒЫЗҚҰМАЛАҚ ОЙЫНЫН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Туймебай Сабина Абдразахқызы, Қалыбек Дастан Нуржанұлы
1402-21 тобы студенті
Ғылыми жетекші: Есмаханова Жарқынай Шарабдиновна - магистр, аға оқытушы
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік
педагогикалық университеті, Шымкент

Резюме

Тогызкумалак играет значимую роль не только в формировании интеллектуальных способностей, но и в развитии критического мышления у учащихся. В условиях современного образовательного процесса всё более важным становится формирование у школьников умения мыслить аналитически и находить нестандартные подходы к решению учебных задач. В этом плане тогызкумалак представляет собой уникальное средство, способствующее активному развитию логики и способности к анализу. Помимо своей ценности как элемента культурного наследия, эта древняя игра отражает глубокий умственный потенциал казахского народа. Сохранение, изучение и популяризация тогызкумалака остаются значимыми задачами как в настоящем, так и в будущем, обеспечивая преемственность культурных и образовательных традиций.

Summary

Togyzkumalak plays a significant role not only in the formation of intellectual abilities, but also in the development of critical thinking in students. In the conditions of the modern educational process, it is becoming increasingly important to develop students' ability to think analytically and find non-standard approaches to solving educational problems. In this regard, togyzkumalak is a unique tool that promotes the active development of logic and analytical skills. In addition to its value as an element of cultural heritage, this ancient game reflects the deep mental potential of the Kazakh people. Preservation, study and popularization of togyzkumalak remain significant tasks both in the present and in the future, ensuring the continuity of cultural and educational traditions.

Тоғызқұмалақ зияткерлік дағдыларды дамытуға ғана емес, сыни ойлауды қалыптастыруға да айтарлықтай әсер етеді.Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың ойлау деңгейін арттыру және күрднлі мәселелерді шешу әдістерін игеру өзекті болып табылады. Бұл тұрғыда тоғызқұмалақ оқушылардың логикасы мен сыни ойлауын дамыту құралы ретінде ерекше орын алады. Тоғызқұмалақ ұлттық мұраның жарқын айғағы ғана емес, бірақ және қазақ халқының зияткерлік әлеуетін көрсететінмаңызды құрал болып табылады. Бұл ұлттық ойынды зерттеу және дамыту қазіргі және болашақ ұрпақ үшін өзекті болып қала береді.

Тоғызқұмалақ-ұлттық құндылықтарды сақтау және оқушылардың зияткерлік қабілеттерін дамыту мақсатында мектеп бағдарламасына енгізуге лайық зияткерлік ойын. Оқыту әдістемесі мен тәсілдері оқушылардың жас ерекшеліктері, танымдық мүмкіндіктері мен қызығушылық деңгейін ескере отырып құрылуы қажет. Бұл ойын логикалық ойлау, есте сақтау қабілеті мен стратегиялық шешім қабылдау дағдыларын қалыптастырудың тиімді құралы болып табылады. Егер оқыту әдістемесі оқушылардың жасына сәйкес ұйымдастырылса, оның танымдық және тәрбиелік әсері едәуір артады [1].

Қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі-ұлттық құндылықтарды сақтай отырып, оқушылардың зияткерлік қабілеттерін дамыту. Осы мақсатта тоғызқұмалақ ойынын мектеп бағдарламасына енгізілуінің тәрбиелік және ойлау қабілетін дамытудағы тиімділігі тұрғысынан маңызды қадам. Мұндағы мақсат оқушылардың ұлттық сана-сезімін арттырып, ата-бабаларымыздың ойлау жүйесін, өмірлік қағидаттарын түсінуге мүмкіндік береді. Бұл ойын арқылы жас ұрпаққа төзімділік, сабырлылық, әділдік сияқты қасиеттерді сіңіруге болады. Сонымен қатар, тоғызқұмалақ ойын барысында қарсыласты құрметтеуді, үйретеді, бұл олардың мінез-құлқын қалыптастыруға оң әсер етеді.

Тоғызқұмалақ-математикалық негізге сүйенетін ойын. Ойын оқушылардың ойлау қабілетін дамытудағы әр жүрісті санап, бірнеше қадам алға ойлауға дағдыланады. Бұл олардың логикалық және абстрактылы ойлау қабілетін дамытады. Сонымен қатар, ойын барысында

жылдам есептеулер жүргізу қажеттілігі математикалық дағдылардың жетілуіне ықпал етеді. Ойын барысында оқушылар өз тактикасын жасап, қарсыластың стратегиясын алдын ала болжауға тырысады. Бұл дағды стратегиялық ойлаудың дамуына және кез келген өмірлік жағдайда дұрыс шешім қабылдауға көмектеседі [2].

Қазақтың ұлттық ойыны тоғызқұмалақты мектеп бағдарламасына енгізу-ұлттық құндылықтарды сақтау, баланың тұлғалық дамуына, сабырлық пен әділдікке тәрбилеуге ықпал етеді.

Мектеп бағдарламасы мазмұнындағы тоғызқұмалақтың орны

Мақсаты: Тоғызқұмалақ ойынын мектеп бағдарламасына енгізу арқылы оқушылардың зияткерлік қабілеттерін дамыту, ұлттық құндылықтарды сақтау және тәрбиелік маңызын арттыру.

Міндеттері: 1. Оқушылардың танымдық, зияткерлік қабілетін дамыту. 2. Тәрбиелік және ұлттық құндылықтарын қалыптастыру. 3. Стратегиялық ойлау және шығармашылық қабілетті арттыру.

Бағдарлама мазмұны:

Танымдық және зияткерлік дамуды қамтамасыз ету. Оқушылардың логикалық ойлауын, талдау қабілетін және есептеу дағдыларын жетілдіруді мақсаттайды. Есте сақтау, шапшаң ойлау және шешім қабылдау қабілеттерін қалыптастыра отырып, математикалық ойлау мен ықтималдық теориясын түсінуге ықпал ету әдістемесін жүргізу.

Тәрбиелік және ұлттық құндылықтарды сақтау. Қазақ халқының мәдени мұрасын насихаттау және ұлттық сана-сезімді қалыптастыра отырып, құрмет, шыдамдылық, әділдік және тәртіп сияқты қасиеттерді дамыту. Сондай-ақ ұжымдық қарым-қатынасты нығайту, достық және спорттық бәсекелестік рухын қалыптастыру.

Стратегиялық ойлау және шығармашылық қабілетті дамыту. Стратегиялық. және тактикалық ойлауға машықтандыра отырып, өз ойын алдын ала жоспарлауға және болашақ қадамдарды есептеуге дағдыландыру.

Денсаулық пен психоэмоционалдық тұрақтылықты нығайту. Оқушылардың интеллактуалды ойындарға қызығушылығын арттыру арқылы стресті төмендету. Ойын әрекетінде назар аудару, зейін қою және шыдамдылықты дамыту мен ойын арқылы ой еңбегіне деген қызығушылықты ояту.

Бәсекеге қабілеттілікті арттыру және халықаралық деңгейде танымал ету. Қазақстандық оқушылардың тоғызқұмалақ арқылы халықаралық жарыстарда бәсекеге қабілеттілігін арттыру. Оқушыларды республикалық және халықаралық жарыстарға дайындауда ойын арқылы Қазақстан мәдениетін әлемдік деңгейде насихаттау [3].

Тоғызқұмалақ ойынының ережелерін оқыту барысында Блум таксономиясын қолдану оқу үдерісін жүйелі түрде ұйымдастыруға және оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Әр деңгейге сәйкес тапсырмалар мен әдістерді қолдану арқылы оқушылардың ойлау дағдыларын дамытуды мақсат етуге болады. Біз Блум таксономиясына сай төмендегі кестеде тоғызқұмалақ ережелерімен оқытудың жолдары ұсынылған [4].

Кесте. Тоғызқұмалақты оқыту дағдылары

№	**Блум таксономиясы**	**Мақсаты**	**Әдіс-тәсілдер**	**Тапсырмалар**	**Оқушы іс әрекеті**
1	Білу	Тоғызқұмалақ ойынының негізгі ережелерін оқушыларға таныстыру, оларды жаттап алу	-Ойынның ережелерін білу -Тоғызқұмалақ тақтасы мен оның элементтері (отау, қазан, тас) туралы ақпарат беру. -Ойынның басталу тәртібін, қадамдар мен мақсаттарды білу	-Ойын тақтасын дұрыс орналастыру. -Ойынның негізгі ережелерін сұрақ жауап түрінде жаттау. -Әрбір элементтің қызметін түсіндіру (мысалы қазанның рөлі.)	-Ойынның ережелерін толық білу. -Тоғызқұмалақ негзігі құрылымын жатқа айту.

2	Түсіну	Оқушыларға ойынның логикасын және ережелерін түсінуге көмектесу	-Тоғызқұмалақтың мақсатын, ережерін толық түсінеді. -Ойынның әрбір кезеңінде не болатынын түсіндіру. -Қадамдардың әрқайсысының ойын барысында әсерін түсіндіру.	-Әрбір қадамды орындау нәтижесін түсіндіріп беру. -Ойынның ережелері бойынша нақты мысалдар келтіру. -Белгілі бір жағдайдағы қадамдарды талқылау.	-Қадамдардың маңыздылығын түсіну және дұрыс орындау. -Қарсыласы қадамдарын болжау.
3	Қолдану	Тоғызқұмалақ ережелерін нақты ойын жағдайында қолдану	-Оқушыларға нақты ойын партиясын ойнау тапсырмасын беру. -Ойын барысында ережелерді дұрыс қолдану. -Жаңа ережелерді тәжірибе жүзінде қолдануды ынталандыру.	-Белгілі бір жағдайды шешуге арналған қадамдар жасау. -Ережелерді ескере отырып, стратегия құрастыру. -Ойынды ойнап, өз қателіктерін айқындау.	-Теорияны практикада қолдану. -Ойын барысында ережелерді орындау.
4	Талдау	Оқушыларға ойын ережелерінінің әсерін, логикасын және салдарын талдау	-Тоғызқұмалақ партиясында әр қадамның нәтижесін талқылау. -Ойынның қателіктерін анықтау және оларды қалай болдырмауға болатынын көрсету. -Қарсыластың жүрістерін талдау, қарсыластың мүмкіндіктерін болжау.	-Әрбір жүрісті талдау ,не үшін сол қадам жасалғанын талдау. -Ойындағы техникалық қателіктерді анықтап, оларды түзету жолдарын ұсыну. -Өзінің және қарсыласының қадамдарын салыстыру.	-Ойын барысындағы әрбір қадамды талдау. -Қарсыласын болжау және өз стратегиясын дұрыс таңдауға тырысу.
5	Жинақтау	Тоғызқұмалақ ережелерін және стратегияларын біріктіріп, жаңа шешімдер мен стратегиялар құру	-Жаңа тактикалар мен комбинациялар құрастыруды үйрету. -Ойын барысында өз қадамдарыңды тиімді жоспарлауды дамыту. -Қарсыластың стратегиясын өзгерту үшін жаңа шешімдер ұсыну.	-Белгілі бір жағдайда ең тиімді қадамды табу. -Ойын барысында жаңа комбинациялар ойлап табу. -Стратегия құруда өзінің жеке стиліңді дамыту.	-Өз стратегиясын дамыта отырып, жаңа шешімдер ұсыну. -Өз ойын тактикасын өзгерту.
6	Бағалау	Оқушыларға ойын барысында қадамдардың нәтижелерін бағалауға үйрету	-Ойын аяқталған соң, қадамдардың тиімділігі туралы пікір алмасу. -Өзін және қарсыласын бағалауды үйрету. -Қорытынды нәтиже мен ойынды қалай	-Өзінің ойын тактикаңды бағалау. -Қарсылас жүрістерін саралау және олардың нәтижелерін түсіндіру.	-Ойынның қортындысын бағалау және өз қателіктерін түзету. -Өзін-өзі дамыту және жетілдіру жолдарын

			жақсартуға болатынын талқылау.	-Ойыннан кейін талдау жасап, жетілдіруге болатын тұстарды көрсету.	іздеу.

Тоғызқұмалақты оқыту мен үйретіде күтілетін нәтижелері:

- *Математикалық дағдылар дамиды* - ойында есептеулер жүргізу арқылы арифметикалық дағдылар күшейеді.

- *Есте сақтау қабілеті жақсарады* - жүрістерді есте сақтау және болашақ қадамдарды жоспарлау қабілеті жетіледі.

- *Төзімділік пен шыдамдылық дамиды* - ойын барысында оқушылар сабырлы болуды және жеңілісті лайықты қабылдауды үйренеді.

- *Шапшаң ойлау және реакция жылдамдығы артады* - жылдам шешім қабылдау дағдылары қалыптасады.

- *Ұлттық құндылықтарға деген қызығушылық артады* - қазақ халқының дәстүрлеріне құрмет қалыптасады.

Қорытынды сөз, мектеп бағдарламасына тоғызқұмалақтың енгізілу интеллактуалдық дамудың негізін қалыптастыра отырып, ұлттық құндылықтар мазмұны тәрбиеге, әлеуметтік дағдылардың қалыптасуына және оқушылардың шапшаң ойлау қабілетін, жоспарлы шешім қабылдау дағдыларын дамытып қана қоймай, оларды тәртіпті, шыдамды және жауапкершілігі жоғары тұлға ретінде қалыптастырады.

Әдебиеттер:

1. М.Гуннер. «Қазақтың ұлттық ойындары мен ойын сауықтарының жинағы»1999ж
2. М.Т.Таникеев. «Қазақтың ұлттық спорт ойын түрлері» Алматы. 2002ж
3. Л.Асимова. Л.Кармиова «Тоғызқұмалақ негіздері» Астана. 2022ж
4. С.Шәріпов, М.Е.Шотаев, А.М.Сейтжанов. «Тоғызқұмалақ ойыныңның ережесі: Әділдік оқу құралы» Алматы. 2006ж

ӘОЖ: 37:037.1:615.825.1

СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН ОҚУШЫЛАРМЕН БЕЙІМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ

Кушвактова Дина Унгаровна – 1402-12-3 тобы студенті
Ғылыми жетекші: Есмаханова Жарқынай Шарабдиновна -магистр, аға оқытушы
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент

Резюме

Адаптивное физическое воспитание учащихся с нарушениями речи включает адаптированные подходы, которые поддерживают как физическое развитие, так и общение. Основная цель-создать инклюзивную среду, в которой вы можете активно участвовать, несмотря на ограничения речи, и извлекать выгоду из действий, основанных на движении. Одним из основных методов является использование невербальных инструкций, таких как визуальные демонстрации, жесты и пиктограммы, которые помогают понять задачи, не полагаясь на устную речь. Структурные порядки и четкие визуальные подсказки также обеспечивают последовательность и уменьшают путаницу.

Summary

Adaptive physical education for students with speech impairments includes adapted approaches that support both physical development and communication. The main goal is to create an inclusive environment where you can actively participate despite the limitations of speech and benefit from movement-based activities. One of the main methods is to use non-verbal instructions such as visual demonstrations, gestures, and

pictographs to help understand tasks without relying on spoken language. Structural orders and clear visual cues also ensure consistency and reduce confusion.

Бейімдік дене шынықтыруда сөйлеу тілі бұзылған оқушылардың физикалық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуына ықпал етуде маңызды рөл атқарады. Бұл оқушылардың ауызша қарым-қатынаста қиындықтарға тап болуы мүмкін, бірақ физикалық белсенділік сенімділікті, үйлестіруді және құрдастарымен қарым-қатынасты қалыптастыра алатын инклюзивті және бейімделу мүмкіндіктерін береді.

Бейімдік дене шынықтыру параметрлерінде назар визуалды белгілер, ым-ишаралар, жеңілдетілген нұсқаулар және вербалды емес өзара әрекеттесу арқылы байланыс кедергілерін азайтатын қолдаушы орталарды құруға ауысады. Тәжірибелік сабақтарға қатысуға, өзін-өзі көрсетуге және топтық жұмысты ынталандыруға бейімделген, бұл оқушыларға физикалық дайындықты және әлеуметтік белсенділікті арттыруға көмектеседі.

Мақаланың мазмұны сөйлеу қабілеті бұзылған білім алушылармен дене шынықтыру мен спортты бейімдеу бойынша тиімді әдістер және олардың денсаулығын жақсартуда, физикалық және психологиялық жағдайларын нығайтуға бағытталған.

Мақаланың міндеттері келесідей мазмұнда сипатталады.

1. Сөйлеу қабілеті ерекшеліктерін зерттеуде нормативті құжаттарды талдау.

2. Сөйлеу қабілеті бұзылған тұлғалардың ерекшеліктерін зерттеуде теориялық әдістемелік негіздерін айқындау.

3. Сөйлеу қабілеті бұзылған тұлғаларды спортқа бейімдеу бағыттарын айқындау.

Мугедектігі бар адамдардын құқықтары мен еркіндіктерін толық және тең, іске асыруды қамтамасыз ету. Заң алдындағы тендік және кемсітпеушілік және инклюзивті білім беру құқығы айқындалған [1].

Ерекше қажеттіліктері бар адамдарға білім беру. Арнайы білім беру ұйымдарында да, жалпы білім беру ұйымдарында да инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың құқықтық негіздері белгіленген [2].

М. П. Брайан зерттеуінде сөйлеу және тіл дамуындағы ауытқуларды ерте анықтау мен интервенция әдістерін зерттеген. Олардың бірлескен жұмысы: SCERTS моделі: аутизм спектрі бұзылған балаларға арналған кешенді білім беру тәсілі. Онда: Дамытушылық және дараланған: Әр баланың даму деңгейіне және ерекше қажеттіліктеріне бейімделген. Дәлелдерге негізделген: Аутизмге араласудағы қазіргі зерттеулер мен озық тәжірибелерді біріктіреді. Отбасына бағытталған: араласу процесіне отбасылардың белсенді қатысуын және қолдауын ынталандырады [3].

К.Э.Сноу ғылымды үйренудегі, әсіресе оқу арқылы академиялық тілдің маңызды рөлін зерттейді. Сноу білім алушылармен көбінесе тек ғылыми ұғымдармен ғана емес, сонымен қатар сол ұғымдар берілген тілмен - дерексіз, тығыз және академиялық дискурсқа өте тән тілмен күресетінін айтады. Оқытуды қолдаудың маңыздылығы: академиялық лексиканы, мәтіннің құрылымын және дискурстық практикада нақты нұсқауларды қажет етеді. Мұғалімдер ғылыми мәтіндерді қалай оқу және талқылау керектігін үлгі етіп, түсінуді қолдау үшін тіректерді ұсынуы керектігін айқындайды [4].

А.Ж.Калдарбекова өз зерттеу бағытында жаһандану үдерісінде білім, ғылым және тәрбие мәселелері, оның ішінде сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың білім алуына қатысты аспектілері білім беру жүйесін инклюзивті етуге және сөйлеу бұзылыстары бар балалардың білім алу мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етту керектігін мақсаттайды [5].

А.О.Байменова өз мақаласында сөйлеу бұзылыстары бар балаларда байланыстырылған сөйлеуді дамыту басты назардың бағыты болып табылады. Түрлі сөйлеу бұзылыстарының ішінде жалпы сөйлеудің дамымауы ерекше маңызды бар балаларда коммуникативті сөйлеуді қалыптастырудың болмауы олардың жалпы сөйлеу қабілетіне ғана емес, сонымен қатар олардың когнитивті дамуына кері әсер етеді. Олардың байланыстыра сөйлеуін жақсарту үшін әдетте түсіндіру және әңгімелеу сияқты әдістер қолданылады. Сондықтан коммуникативті сөйлеуді тәрбиелеудің тиімді әдістемелік тәсілдері мен құралдарын анықтау оқу және дамыту үдерістерінің табысты болуы үшін өте маңызды [6].

Сөйлеу қабілеті бұзылған тұлғалар үшін спорттағы бейімделудің негізгі бағыттары:

1. Вербалды емес коммуникацияны қолдану: ауызша нұсқауларды ауыстыру немесе толықтыру үшін қимылдарды, визуалды сигналдарды және пиктограммаларды қосу.

2. Жеңілдетілген және көрнекі нұсқаулар: тапсырмаларды түсінуді қолдау үшін көрнекі құралдарды, демонстрацияларды және қадамдық модельдеуді пайдалану.

3. Әлеуметтік өзара әрекеттесу және топтық жұмыс: қарым-қатынасты, ынтымақтастықты және құрдастардың қатысуын ынталандыратын құрылымдық ойындар мен серіктес жаттығулары.

4. Психологиялық және эмоционалды қолдау: мазасыздықты азайту және өрнекте сенімділікті арттыру үшін қолдау көрсететін, сынамайтын орта құру.

5. Жекелендірілген тәсіл: сөйлеу бұзылыстарының ауырлығына және баланың қарым-қатынас қажеттіліктеріне негізделген тапсырмаларды бейімдеу.

Сөйлеу қабілеті бұзылған спортшылар

Нұржан Асан – грек-рим күресінен Қазақстанның бірнеше дүркін чемпионы. 2022 жылы Бразилияда өткен XXIV жазғы Сурдлимпиада ойындарында 77 кг салмақ дәрежесінде қола медальға ие болды.

Ержан Салимгереев – суда жүзуден Қазақстан Республикасының тоғыз дүркін чемпионы, Әлем кубогының төрт дүркін иегері, екі дүркін Пара Азия ойындарының жеңімпазы

Қайратхан Шонку: 1987 жылы 16 қазанда Ұлан-Батыр қаласында дүниеге келген. Спорты: Вольна және грек-рим күресі.

Жетістітері: 2009 жылы Тайбэйде өткен XXI жазғы Сурдлимпиада ойындарында қола медаль алды. 2016 жылы Тегеранда өткен әлем чемпионатында вольна күресінен алтын медаль иеленді. 2017 жылы Самсунда өткен XXIII жазғы Сурдлимпиада ойындарында грек-рим күресінен қола медальға қол жеткізді.

Айдос Түгелбаев: 1998 жылы 15 қыркүйекте Тараз қаласында дүниеге келген. Спорты: Дзюдо.

Жетістіктері: 2016 жылы Самсунда өткен әлем чемпионатында 66 кг салмақ дәрежесінде қола медаль алды

Максим Куликов (Ресей): Спорты: Жеңіл атлетика (онсайыс).

Жетістіктері: 2017 жылы Сурдлимпиада ойындарында онсайыс бойынша алтын медаль жеңіп алды. 2013 және 2017 жылдары сәйкесінше қола медальдарға ие болды. Әлем чемпионаттарында бірнеше рет алтын медаль иеленді.

Сөйлеу қабілеті бұзылған спортшыларға дайындық жаттығулары. Сөйлеу бұзылыстары бар спортшылар олардың физикалық және коммуникативті қажеттіліктерін қанағаттандыратын арнайы бейімделген дайындық жаттығуларынан үлкен пайда көреді. Бұл жаттығулар денені

белсенділікке дайындап қана қоймайды, сонымен қатар үйлестіруді, зейінді және әлеуметтік өзара әрекеттесуді дамытуға мүмкіндік береді.

Қыздырыну кезінде вербалды емес қарым-қатынасқа басты назар аударылады. Нұсқауларды анық жеткізу үшін жаттықтырушылар жиі көрнекі белгілерді, қимылдарды және демонстрацияларды пайдаланады. Ритмикалық шапалақтау, айна қимылдары және синхрондалған созылу сияқты жаттығулар қозғалысты жоспарлау мен топтық үйлестіруді жақсартуға көмектеседі, сонымен бірге спортшыларды ауызша тілге сүйенбестен қозғалыс үлгілерін ұстануға және оларға жауап беруге шақырады.

Тыныс алу және артикуляцияны қыздыру, әсіресе сөйлеу-моторлы қиындықтары бар спортшылар үшін пайдалы. Тыныс алуды бақылаудың қарапайым әрекеттері, мысалы, басқарылатын диафрагма жаттығулары - физикалық төзімділікті де, дауысты реттеуді де қолдайды.

Қорытындыда, ойындарды өткізу немесе эстафеталық тапсырмалар сияқты серіктестік және топтық әрекеттер спортшыларға сөйлеу қабілетіне қарамастан өзара әрекеттесуге және мазмұнды қатысуға мүмкіндік беретін әлеуметтік байланыс пен топтық жұмысты ынталандырады. Бұл дайындық жаттығулары инклюзивті, табысты оқу сабақтарының негізін қолдайды.

Әдебиеттер

1. БҰҰ-нын Мугедектігі бар адамдардың, құқықтары туралы конвенциясы (CRPD, 2006) 2006 ж. 13 желтоксан. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disabilities.shtm

2. "Білім туралы" Қазақстан Республикасының Заңы (2007 жылғы 27 шілдедегі): https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_

3. Prizant B. M., Wetherby, A. M. The SCERTS Model: A Comprehensive Educational Approach for Children with Autism Spectrum Disorders. 2005. https://www.amazon.com/SCERTS-Model-Comprehensive-Educational-Spectrum/dp/1934575423

4. Snow C. E. Academic Language and the Challenge of Reading for Learning About Science. 2010. https://www.amazon.com/Academic-Language-Challenge-Learning-Science/dp/0872072309

5. А.Ж.Калдарбекова Балалардың сөйлеу қабілетінің бұзылуы, оны ерте анықтау. «Жаһандану үдерісіндегі білім, ғылым және тәрбие» атты Байтанаев оқулары – 9 халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция жұмысының ғылыми мақалалар жинағы 2021.
https://okmpu.edu.kz/sites/default/files/3_tom_1.pdf?utm_source=chatgpt.com

6. Байменова А.О., Масалиева Ж.А. Сөйлеу дамуында ауытқуы бар балалардың байланыстырып сөйлеуін дамыту ерекшеліктер. «Ғылыми шығармашылық және инновация – болашақ жастардың қолында» атты студенттердің XIV Республикалық ғылыми- тәжірибелік конференциясының еңбектер жинағы Қазақстан, Тараз, 11-12 ақпан, 2022 ж. https://htu.edu.kz/images/gylym/II.pdf?utm_source=chatgpt.com

ӘОЖ: 37:037.1:615.825.1

БЕЙІМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУДА СЕНСОРЛЫҚ ҚОЛДАУ ҚҰРАЛДАРЫ

Алиакбар Аружан Ануарқызы – 1402-52 тобы студенті
Ғылыми жетекші: Есмаханова Жарқынай Шарабдиновна -магистр, аға оқытушы
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік
педагогикалық университеті, Шымкент

Резюме

Всесторонне рассматриваются научно-теоретические и практические аспекты адаптивной физической культуры для лиц с нарушениями зрения. В настоящее время одним из важных вопросов в формировании инклюзивного общества является повышение качества жизни людей с ограниченными возможностями. Поэтому систематическая организация специальных методик и видов упражнений, направленных на физическую активность учащихся с нарушениями зрения, является основным способом

улучшения их физического, психологического и социального положения. В статье анализируются физиологические особенности, характерные для лиц с ограниченными возможностями зрения, виды методов и средств организации занятий.

Summary

The scientific, theoretical and practical aspects of adaptive physical education for people with visual impairments are comprehensively considered. Currently, one of the important issues in the formation of an inclusive society is to improve the quality of life of people with disabilities. Therefore, the systematic organization of special techniques and types of exercises aimed at physical activity of students with visual impairments is the main way to improve their physical, psychological and social situation. The article analyzes the physiological features characteristic of people with visual disabilities, types of methods and means of organizing classes.

Кіріспе. Бүгінгі жаһандану дәуірінде қоғамның барлық мүшелерінің өмірге белсенді қатысуы маңызды. Бұл әсіресе мүмкіндігі шектеулі азаматтарға, соның ішінде көру қабілеті бұзылған адамдарға қатысты өзекті. Көру қабілеті бұзылған тұлғалар күнделікті өмірде көптеген кедергілерге тап болады: кеңістікте бағдарлану қиындықтары, қозғалыс белсенділігінің төмендеуі, психологиялық күйзеліс және әлеуметтенудің шектеулілігі. Мұндай шектеулер олардың жеке дамуына, еңбекке араласуына және қоғамға толыққанды енуіне кедергі келтіреді.

Осы мәселелерді шешудің тиімді жолдарының бірі бейімдік дене шынықтыру. Бұл сала көру қабілеті бұзылған адамдардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, дене белсенділігін арттыруға, қимыл қозғалыс дағдыларын жетілдіруге және жалпы денсаулықты нығайтуға бағытталған. Бейімдік дене шынықтыру арқылы бұл тұлғалар өз мүмкіндіктерін толық жүзеге асыра алады, әлеуметтік тұрғыда белсенді бола бастайды және психологиялық жағынан тұрақтылыққа ие болады.

Қазақстанда соңғы жылдары инклюзивті білім беру мен бейімделу бағытындағы бағдарламалар қолға алынып келеді. Алайда көру қабілеті бұзылған адамдарға арналған арнайы дене шынықтыру бағдарламалары әлі де болса жетілдіруді қажет етеді. Осы мақалада аталған санаттағы азаматтарға арналған дене шынықтыру әдістемесі оның негізгі ұстанымдары мен практикалық іске асу жолдары қарастырылады.

Мақаланың мақсаты: Көру қабілеті бұзылған адамдарға арналған бейімдік дене шынықтыру әдістемесін зерттеу және әзірлеу арқылы олардың физикалық, психологиялық және әлеуметтік дамуына ықпал ету.

Мақаланың мазмұнында төмендегідей міндеттер қарастырылды.

1. Көру қабілеті бұзылған адамдардың ерекшеліктерін зерттеуде нормативті құжаттар талдау
2. Көру қабілеті бұзылған тұлғалардың ерекшеліктерін зерттеуде теориялық әдістемелік негіздерін айқындау
3. Көру қабілеті бұзылған оқушылармен дене шынықтыру сабағын өткізудің ерекшеліктерін айқындау
4. Көру қабілеті бұзылған тұлғаларды спртқа бейімдеу бағыттарын айқындау

Көру қабілеті бұзылған тұлғалардың ерекшеліктерін зерттеуде нормативті құжаттар талдау қарастырылды.

Ұлттық паралимпиадалық қозғалыс өзінің мақсаттары мен қағидаттарын насихаттау және енгізу, паралимпиадалық спорт түрлері бойынша мүгедектігі бар спортшылар арасында дене шынықтыру мен спорттағы дамытуға жәрдемдесу, халықаралық спорттық ынтымақтастықты нығайту.

Паралимпиадалық ойындарға және Халықаралық паралимпиада комитетінің аясында өткізілетін басқа да халықаралық спорттық іс -шараларға қатысу болып табылатын халықаралық паралимпиадалық қозғалыстың құрамдас бөлігі болып табылады [1].

Қазақстан Республикасының Заңы 2025 жылғы 28 қаңтардағы №161-ттт ҚРЗ. Зағиптардың және көру қабілеті бұзылған немесе баспа ақпаратын қабылдау қабілеті өзгедей шектелген адамдардың жария етілген туындыларға қол жеткізуін жеңілдету туралы тұжырымдамасында [2].

Негізгі бөлім. Көру қабілеті бұзылған тұлғалардың ерекшеліктерін зерттеуде теориялық әдістемелік негіздерін айқындаудауда ғалымдардың зерттеулеріне талдау жасалды.

А. Корнев өз пікірінде инклюзивті білім беру кезінде балалары бар сыныптар үшін де кез келген арнайы мекемелердегі көру қабілеті балалар бар сыныптар үшін де тең жағдайларды қамтамасыз ететін құралдары, нысандар мен әдістерді іздестіру және әзірлеу мұндай балалардың қазіргі қоғамға әлеуметтік бейімделу тұрғысынан бейімделген дене шынықтыру мен бейімді спорттың маңыздылығын анықтауға мүмкіндік береді. Көру қабілеті бұзылған балалардың әлеуметтенуіне спорттық үйірмелер қызметінің әсерін анықтау үшін спорттық іс әрекет мотивациясына талдау жасалды [3].

Н. Иванова өз тәжірибесінде оқушылардың физиологиялық және психикалық ерекшеліктерін олармен жұмыс істеудің арнайы әдістемесін әзірлеу, оқу әдістемелік қамтамасыз ету қажеттілігін, оның көмегімен көру қабілеті бұзылған жасөспірімдердің даму ерекшеліктерін түзетуге болатынын көрсетеді. Ғалым осы санаттағы балалар үшін сабақ өткізудің оқу жоспарын жасап, оның негізінде теориялық ережелерді ескере отырып әдістемелік ұсыныстар әзірледі. Онда көру қабілетінің жоғалу дәрежесіне және жеке физикалық/психикалық денсаулық жағдайына негізделген оқыту әдістері мен жабдықтарын бейімдеуге ауызша, тактильді және есту сигналдарын нұсқаушылық әдістемесін ұсынды [4].

Джастин А. Х. өз зерттеулерінде АҚШ-тағы физикалық тәрбие мұғалімдерінің көру қабілеті бұзылған студенттермен жұмыс істеу тәжірибиесін зерттеді. Олардың зерттеулері мұғалімдердің арнайы дайындық пен ресурстарға мұқтаж екенін көрсетті, бұл инклюзивті білім беруді жақсартуға бағытталған ұсыныстар жасауға ықпал етті [5].

З. Әбдіқайымов өз мақаласында нашар көретін оқушылардың білім беру тәжірибесін жақсарту шаралары ұсынылады. Олар : Саясат реформалары: ұлттық деңгейде инклюзивті білім беру саясатын іске асыру. Инфрақұрылымды жақсартулар: қол жетімді болу үшін физикалық орталарды өзгерту. Технологиялық қолдау: инвестициялау және көмекші технологияларға қолжетімділікті қамтамасыз ету. Қазақстандағы көру қабілеті бұзылған білім алушылардың эмпирикалық деректері мен жеке әңгімелерін ұсыну арқылы ықпал етеді [6].

Көру қабілеті бұзылған оқушылармен бейімдік дене шынықтыру сабақ құрылымын басқару. Көру қабілеті бұзылған балаларға арналған топтарда бұл жаттығуларға түзету фокусын беру маңызды, мысалы, жабық көзбен жүру, артқа жүру, тепе - теңдік пен назар аудару жаттығуларын қолдану. Мұндай жаттығулар ағза анализаторлардың іс әрекетіне жанасу, есту және қабылдау сезімін дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар жүру немесе жүгіру, құрылыс және қалпына келтіру жаттығулары, аяқ бұлшықеттерін күшейтетін арнайы жаттығулар, сондай ақ дене қалпын қалыптастыратын, бағдарлауды дамытатын жаттығулар, зейінді, естуді, сипап сезуді дамытуға арналған ойындарды өткізумен басқарылады.

Оқушылармен дене шынықтыру сабағын өткізудің ерекшеліктерін айқындау.

Бейімделетін дене шынықтыру сабағында көрудің сенсорлық құралдары көру қабілетін жақсарту немесе басқа сенсорлық белгілермен, ең алдымен, дыбыс пен жанасумен ауыстыру арқылы көру қабілетінің жақсарту құралдар мен әдістерді білдіреді. Бұл құралдар көру қабілеті бұзылған оқушыларға дене шынықтыру, спорт және сауықтыру іс-шараларына белсенді қатысуға көмектеседі.

Көру қабілетін жақсарту құралдары

Суреттелуі	Сипаттамасы
	Rib-It-Ball: қызыл сенсорлық және моториканы дамытуға арналған доп. Ашық қызыл түс пен кедір-бұдырлы текстурасы сонымен қатар көру және тактильді сезімдерді ынталандырады. -Жұмсақ, сығылатын және ойын үшін қауіпсіз -Қозғалыс дағдыларын дамытуға және сенсорлық ойынға ықпал етеді

	Rib-It-Ball: оңай ұсталады және жоғары контрастты қабырғаға ие, жылтыр қара түсте жасалған классикалық сенсорлық доп. Қабырғалардағы мыжылған мата есту компонентін қосады
	ARN дыбыс шарлары – есту, тактильді және көрнекі ынталандыру арқылы балаларды тартуға арналған арнайы сенсорлық шарлар . Олар сенсорлық интеграция мен моториканың өсуін қолдау үшін терапия жағдайында, арнайы білім беруде және ерте жастағы балаларды дамытуда жиі қолданылады.
	Портативті дыбыс көзі – қашықтан басқару пульті бар спорттық басылым – физикалық белсенділік, терапия немесе спорт жаттығулары кезінде мақсатты дыбыс сигналдарын беруге арналған арнайы аудио құрылғы.
	30-Love теннис жинағы теннисті қол жетімді, көңілді және инклюзивті ету үшін әзірленген бейімделген спорт жиынтығы, әсіресе көру қабілеті бұзылған немесе ерекше қажеттіліктері бар адамдарға арналған. Ол ойластырылған таңдалған жабдық арқылы физикалық белсенділікті сенсорлық және әлеуметтік оқытумен біріктірілген.

Көзге ұсынылған сенсорлық құралдары:

1. Қозғалысты оқыту мен дағдыларды меңгеруді қолдау үшін дыбысты, жанасуды және қозғалысты біріктіру.

2. Нейропластикалық және бейімделу дағдыларын дамытуға ықпал ету.

3. Қозғалыс тапсырмаларына сенімділікті арттыра отырып, сенім мен қарым-қатынасты дамыту.

Басқа ойыншыларға/нысандарға бағытты, шекараларды немесе жақындықты көрсетуге көмектесу.

Сенсорлық құралдар көру қабілеті бұзылған адамдар спортпен және физикалық белсенділікпен тәуелсіздік, қауіпсіздік және шабытпен айналыса алатын инклюзивті ортаны құру үшін өте маңызды.

Қорытынды. Көру қабілеті бұзылған оқушыларға арналған бейімдік дене шынықтыру- бұл тек физиологиялық белсенділігін арттыру құралы ғана емес, сонымен қатар олардың әлеуметтік бейімделуі мен өмір сапасын жақсартудың маңызды тетігі болып табылады. Арнайы әдістемелер мен жеке ерекшеліктерді ескере отырып құрылғы жаттығулар бағдарламасы бұл санаттағы адамдардың қимыл- қозғалыс дағдыларын дамытып, сенсорлық мүмкіндіктерін кеңейтеді. Сонымен қатар, дене шынықтыру сабақтары олардың психоэмоциялық жағдайын жақсартып, өзін -өзі бағалауын арттырады. Осы орайда, мамандардың кәсіби даярлығы мен инклюзивті орта қалыптастыру- бейімдік дене шынықтыру әдістерінің тиімділігін қамтамасыз етудің негізгі шарттары болып табылады.

Әдебиеттер

1. «Дене шынықтыру және спорт туралы» Қазақстан Республикасының заңы 2014 жылғы 3 шілдедегі №228-V ҚРЗ. 13-1 бап. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1400000228

2. Қазақстан Республикасының Заңы 2025 жылғы 28 қаңтардағы №161-ттт ҚРЗ. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2500000161
3. А. Корнев «Көру қабілеті бұзылған балалардың әлеуметтік бейімделуіне дене тәрбиесінің әсері» 2008 https://consensus.app/papers/physical-education-effect-on-social-adaptation-of-kornev/1d06183
4. Н. Иванова Бейімделген дене мәдениеті: студенттердің дене тәрбиесінің ерекшеліктері 2020. https://consensus.app/papers/adaptive-physical-culture-features-of-physical-training-ivanova/7f45c6776bb35a6da5b9554c25756e33/
5. Джастин А. Х., Лорен Дж. Л. Қозғалыс және көру қабілетінің бұзылуы. Оқу құралы 2021 https://www.routledge.com/Movement-and-Visual-Impairment-Research-across-Disciplines/Haegele/p/book/9780367682392
6. З. Әбдіқайымов. Көзі нашар көретін оқушылар және олардың тәжірибесі. Посткеңестік контексте инклюзивті білім беру. 2021. -258-281 б. https://www.researchgate.net/publication/349646007_Visually_Impaired_Students_and_Their_Experiences

ӘОЖ: 37:037.1:615.825.1

ТІРЕК-ҚИМЫЛ АППАРАТЫНЫҢ САУЛЫҒЫ ҮШІН ЕМДЕУ МЕН БЕЙІМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ

Зиап Диас Құралбайұлы – 1402-22 тобы студенті
Ғылыми жетекші: Басынбеков Қайрат Маратұлы - магистр, оқытушы
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент

Резюме

Опорно-двигательный аппарат имеет решающее значение для движения, осанки и общей физической функции. Когда эта система поражена травмой, заболеванием или врожденными состояниями, целенаправленное лечение и физическая реабилитация становятся важными. Одним из эффективных подходов является интеграция адаптивной физической культуры в планы лечения.

Адаптивная физическая культура относится к модифицированным физическим упражнениям, предназначенным для удовлетворения потребностей людей с ограниченными физическими возможностями.

Summary

The musculoskeletal system is crucial for movement, posture, and overall physical function. When this system is affected by injury, disease, or congenital conditions, targeted treatment and physical rehabilitation become important. One effective approach is to integrate adaptive physical education into treatment plans.

Adaptive physical education refers to modified physical exercises designed to meet the needs of people with physical disabilities.

Тірек-қимыл жүйесі біздің қозғалысымыз бен күш-қуатымыздың негізі болып табылады. Дегенмен, миллиондаған адамдар жарақат, созылмалы ауру немесе қартаю салдарынан сүйектерін, буындарын немесе бұлшықеттерін әлсіретететін жағдайлардан зардап шегеді. Бұл мәселелер тек ұтқырлыққа ғана емес, сонымен қатар тәуелсіздікке, психикалық әл-ауқатқа және жалпы өмір сапасына әсер етеді.

Мақала мақсаты – емдік емді бейімделу жаттығуларымен біріктіру тірек-қимыл аппаратының денсаулығы үшін күшті, тұтас стратегияны қалай құра алатынын түсіну. Біз бұл әдістердің қалай жұмыс істейтінін ғана емес, сонымен қатар олардың денсаулықты қалай жақсартатынын, қайта жарақат алу қаупін азайтатынын және адам рухын қалай көтеретінін қарастырамыз.

Күшті, қозғалысты және емдеуді қолдау үшін емдеу мен бейімделген дене мәдениеті қалай үйлесетінін жақсырақ түсіну үшін осы саяхатты бастайық.

Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ) мазмұнында адам құқықтары мен теңдік принциптерін сақтауды басты назарда ұстайды. Инклюзивті білім беру БҰҰ-ның мынадай конвенцияларында

қамтылған. Инклюзивті білім беру барлық студенттерді, соның ішінде мүмкіндігі шектеулі немесе ерекше қажеттіліктері бар студенттерді жалпы білім беру жүйелеріне біріктіруді білдіреді. Негізгі идеясы: білім берудің жалпыға қолжетімділігі және оқыту сапасына қатысты тең жағдайлар құқығы [1].

2025 жылға қарай Қазақстандағы мектептер мен балабақшалардың 100%, сондай-ақ колледждер мен университеттердің 70% инклюзивті білім беруді жүзеге асыру үшін жағдай жасайды деп күтілуде . Бұған қолайлы және қолжетімді оқу ортасын құру , педагогтар үшін кәсіби даму және біліктілік курстарын ұсыну және инклюзивті педагогикаға қатысты пәндерді (мысалы, инклюзивті және кедергісіз білім беру (ИББ курсы) университеттің оқу бағдарламаларына біріктіру кіреді [2].

"Дене шынықтыру және спорт туралы" Қазақстан Республикасың Заңы: 13-1, 13-2, 14 бап және 33 баптарда «Мүгедектердің дене шынықтырумен және спортпен айналысуға, бұқаралық спорт пен сауықтыру іс-шараларына қатысуға құқығы бар» [3].

Дэвид Н Левин мақаласында Чарльз Шерингтонның зерттеулері рефлекстер мен қозғалысқа жауапты жүйке процестеріне бағытталады. Ол "қозғалыстың бірлігі" ұғымын енгізіп, бір моторлық нейрон мен оның иннервациялайтын бұлшықет талшықтарының жиынтығын сипаттады. Бұл тұжырым тірек-қимыл аппаратының жұмыс істеуін түсінуде маңызды болды. Сонымен қатар, Шеррингтон афференттік және эфференттік жүйке талшықтарының рөлін зерттеп, олардың қозғалысты басқаруда маңызын анықтады. Оның "Интегративті әрекет жүйке жүйесінде" атты еңбегі нейрофизиологияның классикалық шығармаларының бірі болып саналады. Шеррингтонның зерттеулері тірек-қимыл аппаратының нейрофизиологиялық негіздерін түсінуге үлкен үлес қосты және қазіргі заманғы медицина мен физиолгияда маңызды рөл атқарады [4].

Б.П.Пузановтың еңбектері тірек-қимыл аппараты бұзылған балалардың психологиялық және физиологиялық даму ерекшеліктерін зерттеуге бағытталған. Оның зерттеулері балалардың церебральды сал ауруы жағдайындағы даму ерекшеліктерін сипаттайды. Бория Пантелеймонович Пузановтың ғылыми мұрасы дефектология және арнайы педагогика саласындағы зерттеушілер мен практиктер үшін құнды ресурс болып табылады [5].

Люсьен Брей - тірек-қимыл аппараты мен жүйке жүйесіне әсер ететін бұзылуларды зерттеуге маманданған физиотерапия саласындағы танымал зерттеуші. Оның жұмысы ең алдымен ортопедиялық және неврологиялық патологиясы бар адамдар үшін оңалту хаттамаларын әзірлеуге бағытталған.

Брейдің зерттеулері біртұтас терапевтік тәсілге негізделген қозғалыс дағдылары мен дене икемділігін қалпына келтіруге ықпал етуге бағытталған. Атап айтқанда, ол мақсатты жаттығуларды, озық физиотерапиялық әдістерді және арнайы массаждарды біріктіретін әдістерді әзірледі. Бұл интегративті тәсіл нәрестелік церебральды сал ауруы немесе инсульттан кейінгі қалпына келтіру сияқты күрделі патологияларды басқаруда ерекше тиімділік көрсетті.

Оның қосқан үлестерінің арқасында физиотерапия қазір барған сайын жүйке-бұлшықет реабилитациясының тірегі болып саналады, бұл қозғалыс функцияларын қалпына келтіруде және жүйке жүйесін тұрақтандыруда нақты нәтижелер береді [6].

А.Т. Арбабаева өз еңбегінде мектепке дейінгі жастағы тірек-қимыл аппараты бұзылыстары бар балалармен жүргізілетін оңалту жұмыстары бойынша зерттеулер жүргізіп, ғылыми еңбектер жариялаған. Оның "Мектепке дейінгі жастағы тірек-қимыл аппаратының бұзылысы бар балалармен жүргізілетін оңалту жұмыстары" атты мақаласы осы саладағы маңызды зерттеулердің бірі болып табылады. Сонымен қатар, Арбабаева А.Т. инклюзивті білім беру саласында да белсенді жұмыс атқаруда. Ол әріптестерімен бірге инклюзивті білім беру жағдайында педагог-ассистенттің маңызы туралы мақалалар жариялаған. Оның жетекшілігімен студенттер церебралды сал ауру бар балалардың ұсақ моторикасын дамыту тақырыбында ғылыми жұмыстар орындаған [7].

М. Төребахов өзінің ғылыми қызметінің көп бөлігін тірек-қимыл аппаратының патологиясынан зардап шегетін адамдардың физикалық жағдайын зерттеуге және жақсартуға арнады. Оның жұмысы осы бұзылыстарға тап болған балаларға да, ересектерге де арналған бейімделген дене тәрбиесінің инновациялық әдістерін жасаумен ерекшеленеді. Бұл тәсілдер

мотор функцияларын қалпына келтіруге, бұлшықет тонусын нығайтуға және жалпы алғанда пациенттердің әл-ауқатын жақсартуға арналған мақсатты жаттығулар мен жеке бағдарламалар сериясын қамтиды [8].

Б. Әбдіраймовтың зерттеулері дене шынықтыру мен физиотерапияны қолдану арқылы мүгедектігі бар адамдардың қозғалу қабілетін жақсартуға бағытталған. Онда адамдардың физиотерапиялық бағдарламалары мен жаттығулардың оңалту процесірдегі маңызы қарастырылды. Ғалым бұл әдістердің денсаулыққа оң әсерін зерттеп, мүгедектік жағдайындағы адамдардың психологиялық және физикалық жағдайларын жақсартуға мүмкіндік беретін түрлі жаттығуларды енгізді. Оның жұмыстары паралимпиадалық спорттың дамуына және мүмкіндігі шектеулі адамдардың әлеуметтік интеграциясына бағытталған [9].

Дене шынықтыру сабағын өткізуді ұйымдастыру қағидаттары:

Жеке тәсіл: әр баланың физикалық мүмкіндіктеріне қарай жеке жүктеме мен жаттвғу бағдарламасы құрастырылады.

Қауіпсіздік: сабақ барысында жарақат алудың аллын алу үшін қауіпсіздік техникасы мен жұмсақ жабдықтар қолданылады.

Арнайы құралдарды қолдану: мүгедектер арбасы, тіреуіштер, түзетуші құралдар пайдаланылуы мүмкін.

Психологиялық қолдау: оқушыны ынталандыру, өзін-өзі бағалауын арттыру маңызды.

Ойын элементтері: мотивацияны арттыру және көңіл-күйді көтеру үшін жаттығулар ойын түрінде өткізіледі [10].

Тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған емдік жаттығулары

Тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған емдік дене шынықтыру жаттығулары олардың физикалық мүмкіндіктерін арттыруға, бұлшық еттерін күшейтуге, қозғалыс координациясын жақсартуға және жалпы денсаулықтарын нығайтуға бағытталған. Бұл жаттығулар арнайы мамандардың (реабилитолог, дефектолог) бақылауымен жүргізілуі керек.

1.Тыныс алу жаттығулары

Мақсаты-өкпенің жұмысын жақсарту, тыныс алу бұлшықеттерін дамыту.

Мысалы: мұрыңмен терең тыныс алып, ауызбен баяу шығару. Қол көтеру кезінде тыныс алып, түсіргенде тыныс шығару. Үрлеу арқылы ойын элементтері (шариктерді үрлеу)

2.Бұлшықеттерді күшейтетін жаттығулар

Әсіресе әлсіз бұлшық ет топтарын дамытуға бағытталған.

Мысалы: қол мен аяққа арналған серіппелі қозғалыстар. Гантельмен немесе лентамен қарапайым түрде итеру/тарту. Допты қысып ұстау.

3.Қозғалыс координациясын дамыту жаттығулары

Тепе-теңдік пен дене үйлесімділігін жақсарту үшін.

Мысалы: бір орында тұрып тепе-теңдікті сақтау (мысалы, бір аяқпен тұру). Қарапайым бағыттағы қозғалыс: жыланша жүру, сызық бойымен жүру. Қол мен аяқтың үйлесімді қозғалыстарын орындау.

4.Қол-аяқтың буындарын дамыту жаттығулары

Қимыл көлемін арттырып, буындардың қызметін сақтауға көмектеседі.

Мысалы, қол аяқтың буындарын айналдыру. Саусақтарға арналған гимнастика. Аяқ пен табанға арналған жеңіл массаж және айналмалы қозғалыстар.

5.Ойын элементтерімен жаттығулар

Мотивация мен эмоционалдық көңіл-күйді арттырады.

Мысалы, доппен лақтыру – ұстау ойыны. Әуенмен бірге қозғалыс жасау (ритмикалық жаттығулар) [11].

Маңызды ескерту: емдік жаттығулар міндетті түрде дәрігердің рұқсатымен, реабилитолог немесе арнайы ЕДШ нұсқаушысының бақылауымен орындалуы тиіс. Жаттығулар балаларға ауырлық түсірмеуі, керісінше, оның жағдайына бейімделген бооуы керек.

Қорытындылай келе, тірек-қимыл аппараты бұзылған тұлғаларға арналған бейімдік дене шынықтыру олардың денсаулығын нығайту, қозғалыс белсенділігін қалпына келтіру және өмір сапасын арттырудың маңызды құралы. Арнайы әдістемелер арқылы бұл топтағы жандардың физикалық, психологиялық және әлеуметтік бейімделуіне оң әсер етуге болады. Бейімдік дене

шынықтыру бағдарламалары әр адамның жеке ерекшеліктеріне қарай құрастырылады: аурудың түрі мен дәрежесі, жас шамасы, қозғалыс мүмкіндіктері, дене дайындығы есепке алынады. Жүйелі жүргізілген дене жаттығулары бұлшық ет тонусын жақсартады, қан айналымы мен тыныс алу жүйелерінің жұмысын оңтайландырады. Сонымен қатар, олар адамның өз-өзіне деген сенімін арттырып, әлеуметтік ортаға бейімделуіне ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. «Білім беру саласындағы кемсітушілікке қарсы күрес туралы» БҰҰ Конвенциясы (1960 ж.) https://www.unesco.org/en

2. ҚР Білім және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988

3. "Дене шынықтыру және спорт туралы" 2014 жылғы 3 шілдедегі №228-V ҚРЗ. Қазақстан Республикасың Заңы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1400000228

4. Дэвид Н Левин Шеррингтонның «Жүйке жүйесінің интегративті әрекеті»: жүзжылдық бағалау. 2007. Неврологиялық ғылымдар журналы 253(1-2):1-6

DOI: 10.1016/j.jns.2006.12.002

5. Неретина Т.Г. Специальная педагогика и коррекционная психология. Москва 2008.

6. Люсьен Брэй Сұлулық туралы, Эстетикалық сезімнің пайда болуы мен эволюциясы. 54: 302-304 (1902)

https://archive.org/details/adulthemiplegiae0000boba?utm_source=chatgpt.com

7. Арбабаева А.Т. Мектепке дейінгі жастағы тірек-қимыл аппаратының бұзылысы бар балалармен жүргізілетін оңалту жұмыстары. Арнайы және инклюзивті білім беру. – 2022. – б. 11-15. https://stud.kz/referat/show/49451

8. Түйебахов М. Тірек-қимыл аппараты бұзылыстары бар адамдарға арналған бейімдік дене шынықтыру әдістемелері. Алматы: Мектеп баспасы. 2019.

9. Әбдірайымов Б. Физиотерапия және дене шынықтыру арқылы мүгедектердің қозғалу қабілетін дамыту. Алматы: Ғылым. 2018.

10. Сүлейменова Р.Т. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арналған педагогика. – Алматы: Нұр-Принт, 2020.

11. Ж. Сабырбек "Емдік дене шынықтыру" атты оқу-әдістемелік құралы. Алматы "Қазақ университеті" 2020 https://dokumen.pub/9965296839-4204000000.html

UDC159.9:371.9:81'243:004.9

CRITICAL THINKING IN INCLUSIVE EFL CLASSROOMS VIA DIGITAL TOOLS

Nazirkhanova G.A
Scientific advisor: Tastanova G.Zh.
South Kazakhstan Pedagogical University named after Ozbekali Zhanibekov, Shymkent, Kazakhstan

Түйін

Қазіргі заманауи білім беру жүйесі оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамытумен қатар, олардың сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін жетілдіруге де ерекше мән береді. Әсіресе инклюзивті білім беру жағдайында бұл қабілетті дамыту оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуына, өз пікірін дәлелдеуге және шешім қабылдауға дайын болуына ықпал етеді. Ағылшын тілін шет тілі ретінде оқытуда (EFL) сандық және интерактивті құралдарды тиімді қолдану – оқытудың сапасын арттырып қана қоймай, әртүрлі деңгейдегі оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Бұл мақалада инклюзивті сыныптарда оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамытуда цифрлық құралдарды қолданудың тиімді әдістері қарастырылады. Сонымен қатар, оқыту үдерісінде қолданылатын кейс-стади, рефлексия, топтық жұмыс және онлайн-платформалар арқылы білім алушылардың белсенділігі мен тілдік нәтижелерінің артуы да талданады. Сыни ойлау дағдыларының қалыптасуы білім алушының өз бетімен білім алуға, ақпаратты сараптауға және өмір бойы білім алуға дайын болуына ықпал етеді.

Резюме

Современная система образования направлена не только на развитие языковой компетенции учащихся, но и на формирование их критического мышления. Особенно важно развивать данное умение в условиях инклюзивного обучения, так как оно способствует активному участию обучающихся в учебном процессе, аргументации собственной точки зрения и принятию решений. В преподавании английского языка как иностранного (EFL) эффективное использование цифровых и интерактивных инструментов позволяет не только повысить качество обучения, но и учитывать потребности учащихся с различными уровнями подготовки. В данной статье рассматриваются эффективные методы развития критического мышления в инклюзивных классах с использованием цифровых ресурсов. Также анализируется влияние таких подходов, как кейс-стади, рефлексия, групповая работа и онлайн-платформы, на активность обучающихся и улучшение языковых результатов. Формирование навыков критического мышления способствует способности учащегося к самостоятельному обучению, анализу информации и готовности к обучению на протяжении всей жизни.

Today's world demands more than just language knowledge from learners — it requires them to think critically, adapt quickly, and keep learning throughout life. In inclusive classrooms, where students come with different backgrounds and abilities, helping them develop critical thinking is especially important. This article looks at how digital and interactive tools can support the growth of critical thinking skills in English as a Foreign Language (EFL) settings. It explores practical methods, such as using case studies, encouraging reflection, and integrating online platforms, all aimed at increasing student engagement and improving learning outcomes. Critical thinking doesn't just help students with their language skills — it prepares them to navigate information wisely and become independent learners in a fast-changing world.

Education in the 21st century isn't just about passing exams or getting degrees. It's about building skills that last a lifetime — especially the ability to think critically, make informed decisions, and continue learning beyond the classroom. In inclusive classrooms, where learners have diverse needs and abilities, this is even more crucial (UNESCO, 2020). EFL teachers today face the challenge of teaching a language while also helping students become active thinkers. This is where digital tools come in. From simple apps to collaborative platforms, technology opens new ways to personalize learning and make it more engaging for everyone — including students who may need extra support (Hockly, 2018).

Why Critical Thinking Matters in Inclusive EFL Settings

Critical thinking is more than just analyzing texts. It's about asking good questions, thinking from different perspectives, and making thoughtful choices. For EFL learners, these skills can make a big difference — they help students not just learn English, but use it meaningfully (Lai, 2011). In inclusive classrooms, this kind of thinking builds confidence. When students are encouraged to share ideas and reflect on their learning, they feel more involved and valued. It also helps break down barriers between students with different learning styles or challenges, creating a more equal and supportive environment (Florian & Black-Hawkins, 2011).

Digital Tools That Make a Difference

Technology can be a great support in developing critical thinking — if used purposefully. Here are a few types of tools that have shown real impact:

Case-based learning platforms like Google Classroom allow students to solve real-world problems and discuss solutions.

Collaborative tools like Padlet or Jamboard let students brainstorm, reflect, and respond to others' ideas.

Language learning apps such as Quizlet, Kahoot!, and Duolingo make learning more dynamic and accessible.

Video tools like Flip (formerly Flipgrid) allow students to express their thoughts creatively and build their language through reflection.

These tools don't replace good teaching — they enhance it, especially when paired with well-thought-out tasks that invite students to think, question, and create (Godwin-Jones, 2014).

Teaching Strategies That Work

Digital tools are most effective when combined with strong teaching strategies. Some of the most useful approaches include:

Inquiry-based learning, where students explore topics through research and questions.

Reflective journaling, either written or recorded, to help students make sense of their progress.
Project-based tasks that encourage problem-solving and collaboration.
Peer feedback, which develops students' ability to evaluate ideas respectfully and critically.
These strategies encourage students to take ownership of their learning and connect language use with deeper thinking (Bezanilla et al., 2019).

Conclusion

Helping students develop critical thinking in inclusive EFL classrooms is not just possible — it's essential. With the right digital tools and thoughtful teaching approaches, educators can create a space where every learner is supported, challenged, and inspired to grow. In a rapidly evolving world, these skills will help students not only succeed in English but also become curious, confident thinkers ready for lifelong learning.

References

1.Bezanilla, M. J., Fernández-Nogueira, D., Poblete, M., & Galindo-Domínguez, H. (2019). Methodologies for teaching-learning critical thinking in higher education: The teacher's view. Thinking Skills and Creativity, 33, 100584. https://doi.org/10.1016/j.tsc.2019.100584
2.Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. British Educational Research Journal, 37(5), 813–828. https://doi.org/10.1080/01411926.2010.501096
3.Godwin-Jones, R. (2014). Emerging technologies: Mobile-assisted language learning. Language Learning & Technology, 18(2), 2–11. http://llt.msu.edu/issues/june2014/emerging.pdf
4.Hockly, N. (2018). Digital literacies in the language classroom. ELT Journal, 72(3), 317–320. https://doi.org/10.1093/elt/ccy014
5.Lai, E. R. (2011). Critical thinking: A literature review. Pearson Education. https://images.pearsonassessments.com/images/tmrs/CriticalThinkingReviewFINAL.pdf
6.UNESCO. (2020). Inclusion and education: All means all. Global Education Monitoring Report. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718

ӘОЖ:37:037.1:615.825.1

КӨРУ ҚАБІЛЕТІ ТӨМЕН ОҚУШЫЛАРМЕН СЕНСОРЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ

Бердібек Алуа - 1402-42
Ғылыми жетекшісі: Есмаханова Жарқынай Шарабдиновна-магистр, аға оқытушысы.
Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент қаласы

Резюме

Интеграция сенсорных стратегий в физическое воспитание для слабовидящих учащихся является важным компонентом создания инклюзивной, эффективной и поддерживающей развитие учебной среды. Поскольку нарушения зрения ограничивают способность ребенка воспринимать пространственные сигналы, движения и телесную ориентацию, физическое воспитание может улучшить координацию движений, осознание тела и пространственную ориентацию с помощью тщательно продуманных действий, включающих альтернативные сенсорные каналы, особенно осязание, слух,равновесие и контролируемое движение.

Summary

The integration of sensory strategies into physical education for visually impaired students is an important component of creating an inclusive, effective and supportive learning environment. Because visual impairments limit a child s ability to perceive spatial cues, movements, and body orientation, physical education can improve coordination, body awareness, and spatial orientation through carefully thought-out actions involving alternative sensory channels, especially touch, hearing, balance, and controlled movement.

Көру қабілеті бұзылған оқушылардың бірегей қажеттіліктеріне бейімделген қауіпсіз,инклюзивті және тиімді физикалық белсенділік шеңберлерін жобалауға назар аудара

отырып, бейімделген дене шынықтыру әдістемесінің тұжырымдамалық негіздері мен қолданбалы стратегияларын зерттейді.

Көру қабілеті бұзылған адамдардың бірегей физиологиялық және анатомиялық ерекшеліктерін түсіну бейімделген дене тәрбиесінің тиімді әдістемелерін әзірлеу кезінде өте маңызды. Көрнекі шектеулер адамның қозғалысты қалай қабылдауына және кеңістікте шарлауына айтарлықтай әсер етеді, бұл дене шынықтыру мен белсенділікті жоспарлауда ерекше талаптарға әкеледі. Бұл адамдар физикалық тапсырмаларды орындау кезінде қауіпсіз және сенімді қозғалу үшін жоғары сенсорлық кіріс пен жетекші көмекке жиі сенеді.

Бейімделетін дене шынықтырудың негізі қауіпсіздік принципі болып табылады, әсіресе көру қабілеті бұзылған адамдар үшін. Бұл арнайы модификацияланған жабдықты, сенсорлық белгілерді және ойластырылған құрылымдық ортаны пайдалануды қажет етеді. Сеанстарды мұқият ұйымдастыру, қол жетімділікті, жайлылықты қамтамасыз ету және дәйекті, қолдаушы нұсқаулар арқылы автономияны ілгерілету бірдей маңызды.

1992 жылғы Біріккен Ұлттар Ұйымының Мүгедектердің құқықтары туралы конвенциясы ерекше қажеттіліктері бар адамдардың қадір-қасиетін, инклюзиясын және тең құқықтарын жақтайтын халықаралық негіз болып табылады. Оның ережелерінің негізгі бөлігі әрбір адамның дене шынықтырумен , спортпен, біліммен және қоғамдық өмірмен белсенді түрде айналысу құқығын тану болып табылады.Конвенция мүгедектерге қоғамдық және жеке өмірдің барлық салаларында толық және тең қатысуға өкілеттік берілген ортаны қолдаудың императивін атап көрсетеді [1].

2006 жылғы Біріккен Ұлттар Ұйымының мүгедектер үшін теңдікке, қадір-қасиетке және инклюзияға бағытталған трансформациялық халықаралық көзқарасты енгізеді. Оның негізгі мақсаттарының бірі дене шынықтыру мен спортқа тең қолжетімділікті қамтамасыз ету болып табылады, бұл салаларды денсаулық, әл-ауқат және әлеуметтік интеграция үшін маңызды деп таниды. Конвенция мүгедектерді спорттық іс-шараларға және бәсекеге қабілетті спорт түрлеріне тартуға жәрдемдесетін нақты шараларды егжей-тегжейлі сипаттайды, сонымен бірге олардың физикалық денсаулығы мен белсенді өмір салтын қорғайтын және көтермелейтін инклюзивті орталар мен қолдау жүйелерін құруға баса назар аударады [2].

Көру қабілеті бұзылған балалар білім беру мазмұнын өңдеуде және визуалды ақпаратқа қолжетімділіктің шектелуіне байланысты танымдық функцияларды дамытуда жиі қиындықтарға тап болады – бұл балалардың көпшілігі қоршаған ортаны табиғи түрде зерттеп, түсінетін маңызды арна.Зерттеулер көрсеткендей, көретін балалар қоршаған ортаны қабылдаудың шамамен 83% көру қабілетіне сүйенеді, ал қалғандары есту (11%), иіс (3,5%), жанасу (1,5%) және дәм (1%) арқылы бөлінеді.Керісінше, көру қабілеті бұзылған балалар өздерінің қоршаған ортасын түсіндіру үшін есту, тактильді және кинестетикалық сезімдерге сүйенуі керек, бұл оқу мен өзара әрекеттесуді түбегейлі басқа көзқарасты талап етеді.

Бұл тұрғыда мұғалімдердің рөлі басты орын алады. Мұғалімдер білімнің жеңілдетушілері ғана емес, сонымен қатар әлемге қол жеткізуге көмектесетінін маңызды көпір ретінде қызмет етеді. Көру қабілеті бұзылған бала мектеп ортасына алғаш рет кірген кезде, олар жеке күтім мен гигиенадағы қиындықтардан қоршаған ортаға бейімделу мен әлеуметтік бейімделудегі қиындықтарға дейінгі көптеген жедел және жиі басым кедергілерге тап болуы мүмкін.

Көзі нашар көретін баланы жалпы білім беретін сыныпқа кіріктіргенде, мұғалімнің оқушының жеке мүмкіндіктерін жан-жақты бағалауы және денсаулыққа негізделген оқытуды бейімдеу қажет болды. Баланың көру қабілетінің шектелуінің әсерін елемеу немесе бағаламау мүлдем орынсыз. Мұғалімдер бұл популияцияның ішінде қабылдау, зейін, есте сақтау және тұжырымдамалық ойлау сияқты танымдық қасиеттер көру функциясының дәрежесіне байланысты кеңінен өзгертетінін түсінуі керек. Бұл балалар әдетте үш топқа бөлінеді: мүлдем көрмейтін балалар (1-топ), көзу қабілеті шектеулі балалар (2-топ) және амблиопия немесе сыну кемістігі сияқты көру қабілетінің жартылай немесе функционалдық бұзылыстары барлар(3-топ). Білім беру стратегияларын осы санаттарға бейімдеу инклюзивті және мазмұнды оқу тәжірибесін қамтамасыз етудің кілті болып табылады [3].

Көру қабілеті бұзылған оқушыларға арналған дене тәрбиесінің міндеттері:

Кеңістікті бағдарлау және навигация дағдыларын дамыту.

Мақсатты физикалық жаттығулар арқылы бұлшықет жүйесін нығайту.

Қаттылықты азайту және шектеулі ұтқырлықты жеңу.

Тірек-қимыл аппаратының қызметін күшейту.

Үйлестіру дағдыларын жетілдіру және моторлық бақылауды жетілдіру.

Қозғалыс арқылы қарым-қатынас пен танымдық белсенділікке тәрбиелеу.

Жылдамдық, күш, икемділікіептілік және төзімділік сияқты физикалық қасиеттерді жетілдіру.

Оқушылардың жалпы денсаулығы мен физикалық әл-ауқатын нығайту және қолдау.

Көру қабілеті бұзылған оқушыларға арналған сабақтың құрылымы:

Көзі нашар көретін оқушыларға арналған дене шынықтыру сабақтары жүру мен жүгірудің әртүрлі формаларын қамтуы керек, бірақ емдік және түзетуші екпінмен. Көзді жұмып жүру, кері жүру немесе тепе-теңдікке сенсорлық және естуді белсендіруге көмектеседі. Бұл жаттығулар тек қозғалыс туралы ғана емес, олар дененің сақталған сенсорлық жолдарын тарту арқылы сенсорлық интеграция мен кеңістіктік хабардарлықты арттыруда маңызды рөл атқарады.

Тірек –қимыл жаттығуларынан басқа сабақтарда дене қалпын түзететін жаттығулар, аяқ пен аяқты күшейту жаттығулары және тірек –қимыл аппаратының тұрақтылығын арттыруға арналған арнайы тапсырмалар қамтылуы керек. Бағдар беру жаттығулары, сенсорлық дамыту ойындары және зейінді, естуді өңдеуді және тактильді қабылдауды ынталандыратын тапсырмалар маңызды құрамдас бөліктер болып табылады. Бұл әдістер бірге физикалық дамуды да, сенсорлық компенсацияны да қолдайтын тұтас және бейімделгіш қозғалыс тәжірибесін жасайды [4].

Көру функциясын қолдауға арналған гимнастикалық жаттығулар кешені.

Көлденең көзді сырғыту. Ыңғайлы отырыңыз немесе тұрыңыз. Басыңызды қозғалтпай, баяу көзіңізді сол жаққа, содан кейін оң жаққа аударыңыз.Көздің бүйір бұлшықеттерін күшейту үшін бұл қозғалысты 10 рет қайталаңыз.

Тік көзді сыпыру. Басыңызды қозғалтпай көзіңізді көрінетін ең жоғарғы нүктеден (төбе сияқты) ең төменгі нүктеге (еденге) жылжытыңыз. Тік бұлшықет топтарын нысанаға алу үшін мұны 10 рет жасаңыз.

Диагональды айқас сканерлеу. Диагональ бойынша жоғары оң жақтан төменгі солға, содан кейін жоғарғы сол жақтан төменгі оңға қарай қараңыз. Бұл тазалау үлгісін 10 рет қайталаңыз. Бұл диагональды бақылау мүмкіндігін және кеңістікті сканерлеуді жақсартады.

Көзді айналмалы айналдыру. Көзіңізді сағат тілімен бес рет, содан кейін сағат тіліне қарсы бес рет айналмалы қозғалыспен ақырын жылжытыңыз. Бұл қозғалыстың сұйықтығын қамтамасыз етеді және көз бұлшықеттерін босаңсытады.

Фокусты ауыстыру (жақын-алыс бұрғылау). Маңайдағы нысанға қараңыз (мысалы,саусағыңызбен 15см қашықтықта), содан кейін фокусты алыс нәрсеге ауыстырыңыз (мысалы, терезенің сыртындағы ағаш). Әрбір фокус нүктесін 10 секунд ұстап тұрыңыз және 5 рет қайталаңыз. Бұл линзаның орналасуын жақсартады.

Жыпылықтау жаттығуы. 10 секунд бойы жылдам жыпылықтаңыз, кідіртіңіз, содан кейін тағы 10 секунд баяу және саналы түрде жыпылықтаңыз. Бұл жаттығу көзді майлайды және құрғақтықты болдырмайды.

Алақанды босаңсыту. Жылыту үшін алақаныңызды бір-біріне ысқылаңыз, оларды қыспастан жабық көзіңізге жайлап қойыңыз және 30 секунд бойы демалыңыз. Бұл кернеу мен шаршауды жеңілдетуге көмектеседі.

«Сегіздік-Сегіздік із». Сіздің алдыңызда үлкен көлденең «8» (шексіздік белгісі) елестетіп, оны бір бағытта 30 секунд бойы көзіңізбен баяу жүргізіңіз, содан кейін кері бұрыңыз. Үйлестіруді және біркелкі ұмтылу қозғалыстарын жақсартады.

*Баспалдақпен қозғалу.*Көзіңізді қадам тәрізді етіп жылжытыңыз: жоғарғы сол жақ→ орта→ төменгі оң, содан кейін төменгі сол →орта→жоғарғы оң. Көп бағытты қозғалысты жақсарту үшін бірнеше рет қайталаңыз.

*Қарындашты итеру (конвергенциялық бұрғы)*Қарындашты қолыңыздың ұзындығында ұстаңыз. Екі көзді де мұрныңызға бағыттай отырып, оны мұрныңызға баяу жақындатыңыз. Екі

есе көбейсе тоқтаңыз. 5-10 рет қайталаңыз. Бұл конвергенция күшін қалыптастырады және оқу кезінде көздің шаршауын болдырмайды.

Қорытынды мазмұнда көзі нашар көретін оқушыларға арналған дене шынықтыруға сенсорлық интеграцияны енгізу тек оқыту стратегиясы ғана емес, бұл инклюзивті және мазмұнды оқытудың қажеттілігі. Көру кеңістікті сезіну мен қозғалысты үйлестіруде орталық рөл атқаратындықтан, көрудің болмауы немесе шектелуі есту, жанасу және проприоцепция сияқты басқа сезімдерді белсендіру және күшейту бағытында мақсатты түрде ауысуды талап етеді.Арнайы әзірленген қозғалыс әрекеттері, тактильді кері байланыс, есту сигналдары және тепе – теңдікке бағытталған жаттығулар арқылы көру қабілеті бұзылған студенттер физикалық сенімділікті, кеңістікті түсінуді және әлеуметтік белсенділікті дамыта алады.

Сенсорлық кіріктірілген дене тәрбиесі тек физикалық дамуды ғана емес, сонымен бірге когнитивті және эмоционалдық өсуді дамытады, бұл оқушылардың дербестігін,өзін – өзі бағалауын және төзімділігін қалыптастыруға мүмкіндік береді.Мұғалімдер көп сенсорлық орталар мен нұсқауларды әдейі жобалағанда, олар ойын өрісін теңестіруге көмектеседі – шектеулерді ашу мүмкіндіктріне айналдырады.

Әдебиеттер

1.К.Х Рахимбердин БҰҰ-ның халықаралық стандартты және Қазақсмтан Республикасының ұлттық заңнамасы аясындағы баланы жеке еркіндігінен айыру және шектеу орындарындағы оның құқықтары .2021ж. https://www.notorture.kz/wp-content/uploads/2021/08/booklet-Kaz-medical-workers-KAZ-web.pdf

2.БҰҰ – ның Халықаралық мүгедектерге арналған тұжырымдамасы (2006)

3.Марчибаева У.С.,Тоқтарбаев Д.Г.,Стоцская Е.С., Сыздықова С.Ж, Сидорова Р.В, Моисеева Н.А., Тұңғышмұратова Л.С., Бейімдік дене шынықтыру және спорт: Оқу құралы.- Нұр –Сұлтан, баспа, 2019ж.- 408б.

4.Шапкова Л.В. Средства адаптивной физической культуры: Методические рекомендациипо физкультурно – оздоровительном и развивающим занятиям детей с отклонениями в интеллектуальном развитии. \Под ред. С.П. Евсеева. – М.Советский спорт, 2001-152б.

ӘОЖ: 37:037.1:615.825.1

БЕЙІМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҚТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛДЕРІ

Сопбек Аяжан Абдуллақызы – 1402-42 тобы студенті
Ғылыми жетекші: Есмаханова Жарқынай Шарабдиновна - магистр, аға оқытушы
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік
педагогикалық университеті, Шымкент

Резюме

Методические подходы к организации адаптивных занятий физической культурой для лиц с нарушением слуха строятся на принципах индивидуализации, доступности и визуально-тактильной поддержки. Образовательные программы учитывают особенности сенсорного восприятия, акцентируя внимание на зрительной демонстрации и повторении движений. При обучении двигательным действиям активно используются визуальные сигналы, тактильные ориентиры и элементы жестового языка, что обеспечивает лучшую усвояемость материала. Жестовая коммуникация играет ключевую роль в поддержании инструктивного и эмоционального контакта между педагогом и обучающимся. Эти подходы способствуют развитию двигательной активности, социальной адаптации и полноценному включению лиц с нарушением слуха в физкультурную деятельность.

Summary

Methodological approaches to organizing adaptive physical education classes for people with hearing impairments are based on the principles of individualization, accessibility, and visual-tactile support. Educational programs take into account the peculiarities of sensory perception, focusing on visual

demonstration and repetition of movements. When teaching motor actions, visual signals, tactile landmarks, and elements of sign language are actively used, which ensures better assimilation of the material. Gestural communication plays a key role in maintaining instructional and emotional contact between the teacher and the student. These approaches contribute to the development of motor activity, social adaptation, and the full inclusion of people with hearing impairments in physical education activities.

Мақаланың өзектілігі. Есту қабілеті бұзылған тұлғалардың бейімдік дене шынықтыру әдістемесі – бұл маңызды және қазіргі таңда өзектілігін арттыруға қажетті тақырыптардың бірі. Мұнда денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік қорғау және спорт салаларында үлкен мәнге ие. Әртүрлі халықаралық және ұлттық заңнамалар мен актілердің мазмұнын талдаудан көрінеді. Қазіргі таңда есту қабілеті бұзылған тұлғаларға арналған бейімдік дене шынықтыру әдістемесінің маңыздылығы түрлі халықаралық ұйымдардың, сондай-ақ, ұлттық деңгейде қабылданған заңнамалар мен актілердің аясында ерекше мәнге ие.

Қазақстан 2015 жылы Мүгедектердің құқықтары туралы конвенцияны ратификациялай отырып, атқарылған жұмыстар туралы бастапқы есеп беруге міндеттенді. Бұл құжатты бекіту еліміздің халықаралық міндеттемелерін орындап жатқанын және БҰҰ-ға мүгедектердің құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етудегі барысы туралы есеп беруге дайын екенін көрсетеді. Баяндамада білім беру мен денсаулық сақтаудан бастап, жұмыспен қамту мен қолжетімді ортаға дейінгі түрлі салаларда мемлекет қабылдаған шаралар көрсетілген. Бұл ереже ағымдағы жағдайды бағалауға**,** кемшіліктерді анықтауға және мүгедектердің жағдайын жақсарту бойынша жоспарлауға көмектеседі [1].

Қазақстан Республикасы қабылдаған шаралар туралы бастапқы баяндаманы бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 1 маусымдағы № 330 қаулысы. Конвенцияның «Білім беру» 24-бабында мүгедектердің басқалармен тең негізде барлық деңгейде инклюзивті, сапалы және тегін білім алуға қол жеткізу құқығы бекітілген. Ол мемлекеттерден мүгедектердің білім беру процесіне тиімді қатысуын қамтамасыз ететін жағдайлар жасауды талап етеді, соның ішінде:

- кемсітушілікті жою;
- білім беру бағдарламаларын бейімдеу;
- мұғалімдерді даярлау;
- Қолжетімді инфрақұрылымды және көмекші технологияларды қамтамасыз ету.

Бұл бастамалар Қазақстанда мүгедектігі бар адамдардың, соның ішінде есту қабілеті бұзылған азаматтардың құқықтарын қорғау және әлеуметтік қорғау деңгейін арттыруға бағытталған [2].

Зерттеу жұмысының міндеттемелері:

1. Есту қабілетінің бұзылуын ескере отырып, білім беру және оқыту бағдарламаларын құру принциптері

Бейімделетін дене шынықтырудың заманауи жүйесі денсаулығында әртүрлі бұзылыстары бар, соның ішінде есту қабілеті бұзылған оқушылармен оқытудың икемді және ғылыми негізделген тәсілдерін талап етеді.

Оқыту бағдарламаларын жобалаудағы негізгі қағидалардың бірі *оқу материалын визуализациялау* болып табылады. Толық есту арқылы қабылдау болмаған жағдайда ақпаратты беруде негізгі рөлді көру арналары атқара бастайды. Бұл көрнекі құралдарды белсенді пайдалануды талап етеді: қозғалыстар бейнеленген карточкалар, диаграммалар, жаттығу техникасын баяу қозғалыспен көрсететін бейнематериалдар. Мысалы, көркем гимнастика элементтерін оқытуда мұғалімнің мимикамен, ым-ишарамен сүйемелдеуімен қимыл-қозғалыстарды қадамдық бейнематериалдар мен айналық демонстрацияларды тиімді пайдалануға болады. Бұл тілдік кедергіні жоюға және оқушының қозғалыс әрекеті туралы тұтас түсінікті дамытуға мүмкіндік береді.

Екінші маңызды принцип - *тәсілді дараландыру және материалды біртіндеп меңгеру*. Есту қабілеті бұзылған оқушылармен көбінесе сабақтың қарқынын және қозғалыстардың ырғақты ұйымдастырылуын қабылдауда қиындықтарға тап болады. Сондықтан оқу материалы қимылдың қарапайым түрлерінен күрделірек түрлеріне ауыса отырып, жиі қайталау және күшейту арқылы бірізді түрде берілуі керек. Оқушылар арасында қалдық есту және ымдау тілін меңгерудің әртүрлі деңгейлерін ескеру де маңызды.

Көрнекі сүйемелдеудің тиімділігін дәлелдеу үшін нейрофизиология саласындағы зерттеулерге жүгінуге болады: есту қабілеті бұзылған адамдарда өтемақы ми қыртысының көрнекі аймақтарының белсенді жұмысына байланысты орын алады. Бұл қозғалыс дағдыларын дамыту кезінде визуалды талдауға назар аудару қажеттілігін растайды.

Коммуникативті қолжетімділік принципін де атап өткен жөн. Білім беру бағдарламасы ымдау тілін, мимика мен дене қимылын қолдану мүмкіндіктерін ескеруі керек. Сурдоаудармашының қатысуы немесе мұғалімнің саусақ тілі негіздерін білуі өзара әрекеттесу сапасын айтарлықтай жақсартады. Бұл әсіресе нұсқауларды дәл түсіну маңызды болып табылатын қауіпсіздік жаттығуларын өткізу кезінде өте маңызды [3].

2. Бейімделетін дене шынықтыру сабағында қимыл-қозғалыс әрекеттерін оқытуда көрнекі және тактильді коммуникацияны қолдану. Бейімделетін дене шынықтыру саласында тиімді қарым-қатынас сенсорлық немесе дамуында ауытқуы бар оқушылардың қатысуын, түсінуін және ілгерілеуін дамытудың негізі болып табылады. Аудиторияда немесе ауызша қарым-қатынаста кедергілерге тап болатын, әсіресе есту қабілеті нашар немесе вербалды емес жағдайлары бар оқушылар үшін дәстүрлі ауызша нұсқаулар жиі өз тиімділігін жоғалтады. Мұндай контексттерде көрнекі және тактильді қарым-қатынас стратегияларын біріктіру тек пайдалы ғана емес, сонымен қатар қозғалыс әрекеттерін сәтті үйрету үшін маңызды болып табылады.

Көрнекі байланыс қозғалысқа негізделген нұсқауларды жеткізу үшін тікелей және интуитивті арна ретінде қызмет етеді. Демонстрациялық оқытуды пайдалану, түсініктілігін арттыру үшін кескін карталары, бейне тізбектері, қимыл кодтары немесе ымдау тілі сияқты құралдарды пайдалана алады. Дене бағдарын, бет әлпетін және қозғалыс ырғағын әдейі пайдалану түсінуді одан әрі нығайтады. Мысалы, тепе-теңдік жаттығуларын енгізіп жатқан мұғалім баяу, шағылыстырылған демонстрацияны визуалды кері санақпен және жылдам уақыт пен үйлестіру үшін бет әлпетін ынталандырумен біріктіре алады.

Тактильді коммуникация керісінше, оқытудың кинестетикалық шлюзін қамтамасыз етеді - сенсорлық бұзылыстары немесе дамуында терең кідірісі бар оқушылар үшін өте қолайлы. Жеңіл физикалық нұсқаулар, қысым бойынша нұсқаулық немесе текстуралы белгілерді пайдалану арқылы тәрбиешілер оқушыларды кеңістіктік бағдармен, қозғалыс үлгілерімен және бұлшықеттердің белсендірілуімен таныстыра алады. Мысалы, созылу техникасын үйренетін оқушы аяқ-қолды орналастырудағы жұмсақ тактильді бағытты немесе қозғалыстың дұрыс ауқымын көрсету үшін қысым сигналдарын қолдануы мүмкін.

Бұл тактильді стратегиялар жеке шекаралар мен келісімді сақтай отырып, әрқашан этикалық түрде қолданылуы керек, бірақ сезімтал түрде жүзеге асырылған кезде олар моторлық түсінік пен физикалық сенімділікті айтарлықтай арттырады. Оған қоса, тактильді еден маркерлері, діріл сигналдары немесе жабдықтағы текстуралы ұстағыштар сияқты материалдар жанама, бірақ тұрақты нұсқаулықты күшейту ретінде қызмет ете алады [4].

Қарым-қатынастың көрнекі және тактильді тәсілдерін біріктіру жай ғана сөздік тілді алмастыра алмайды — бұл **инклюзивті педагогиканың** әдістемесі , ол студенттің қабілеттеріне сәйкес келетін білімге қол жеткізу құқығын растайды..

Сайып келгенде, бейімделген дене тәрбиесі оқыту мен өнімділік арасындағы алшақтықты өтейтін икемді коммуникация әдістерін қамтуы керек. Көрнекі және тактильді арналарға басымдық бере отырып, мұғалімдер кеңірек қатысуды ашады және коммуникативті шектеулерге қарамастан әрбір оқушының физикалық сауаттылығын арттырады.

3. Бейімделетін дене тәрбиесіндегі ымдау тілі мен көрнекі сигналдардың рөлі

Бейімделетін дене тәрбиесінде, әсіресе саңырау, нашар еститін немесе вербалды емес оқушылармен жұмыс істегенде, инклюзивті, қолжетімді және тиімді оқытуды қамтамасыз етуде **ымдау тілі** мен **визуалды сигналдар маңызды рөл атқарады.**

1. Ым тілі негізгі нұсқау құралы ретінде

Тікелей қарым-қатынас: ымдау тілі нұсқаушыға нақты уақыттағы пәрмендерді, түзетулерді және есту сигналдарына сүйенбестен ынталандыруға мүмкіндік береді.

Нұсқаудың анықтығы: «тоқтату», «секіру», «жүгіру» немесе «созылу» сияқты ұғымдарды стандартталған физикалық белгілер арқылы тез және анық жеткізуге болады.

Сенімді және инклюзияны қалыптастыру: Оқытушылар ымдау тілін пайдаланғанда, ол оқушының жеке басын және тілін растайды, тәрбиеші мен оқушы арасындағы күшті байланыс орнатады.

Когнитивті күшейту: ымдау тілінің көрнекі-кеңістіктік аспектілері есте сақтауды және мотор тапсырмаларын түсінуді жақсартуы мүмкін [5].

2. Топты үйлестіру және нұсқаулық үшін визуалды сигналдар. *Қимылға негізделген белгілер*: қол сигналдары, қол қимылдары және бас түйіндері топқа командалар беру үшін қарапайым және тиімді.

Көрнекі карталар немесе плакаттар: олар жаттығуларды, қайталауларды немесе бағыттарды көрсете алады, бұл оқушыларға физикалық белсенділік кезінде өзін-өзі тексеруге мүмкіндік береді.

Шамдар немесе түспен кодталған жүйелер: Станциялардағы сигналдарды бастауға, тоқтатуға немесе айналдыруға арналған. Бұл шулы ортада немесе аралас қабілеттері бар студенттер үшін шатасуды азайтады.

Демонстративті оқыту: Оқытушылар физикалық тапсырманы жиі айна немесе нақты уақыттағы бейне кері байланысын пайдалана отырып, тым айқындықпен орындайды.

3. Сабақты жоспарлаудағы интеграция. Мұғалімдер қарым-қатынастың негізгі әдісі ретінде демонстрацияны, ым-ишараны және көрнекі құралдарды біріктіретін сабақтарды жоспарлауы керек.

Сабақтар қайталауды және күн тәртібін қамтуы керек, сондықтан оқушылар белгілі бір белгілер мен сигналдарды нақты әрекеттермен байланыстырады.

Аудармашылармен немесе сурдо тілін үйреткен көмекшілермен бірлесіп жұмыс істеу, әсіресе күрделі әрекеттерде тиімділікті арттырады.

Қорытындылай келе, бейімді дене шынықтыру сабақтарын дұрыс ұйымдастыру кешенді әдістемелік тәсілді қажет ететінін атап өткім келеді. Бұл тек медициналық көрсеткіштерді есепке алу ғана емес, сонымен қатар мүмкіндігі шектеулі оқушылардың жеке тұлғасын жан-жақты дамытуға ықпал ететін мотивациялық, психологиялық қолайлы жағдай жасау.

Сонымен бейімді дене шынықтыру сабақтарын ұйымдастырудың әдістемелік тәсілдері гуманизм, ғылымилық, қолжетімділік және жүйелілік принциптеріне негізделген. Тек осы тәсіл оқушылардың шынайы инклюзиясына және толық әлеуметтік бейімделуіне қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Мүгедектердің құқықтары туралы конвенцияны ратификациялау туралы. Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 20 ақпандағы № 288-V ҚРЗ https://tsnik.kz/kz/normativno-pravovye-akty/86827/

2. Мүгедектердің құқықтары туралы конвенцияны жүзеге асыру мақсатында Қазақстан Республикасы қабылдаған шаралар туралы бастапқы баяндаманы бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 1 маусымдағы № 330 қаулысы.

https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000330?utm_source=chatgpt.com

3. Шматко Н.Д. Дамуында ауытқулары бар балалар: Әдістемелік құрал. – М.: Аквариум 2010

4. Лапшин В.А. Дефектология негіздері: Оқу құралы / В.А. Лапшин, Б.П. Пузанов. – М.: Ағарту, 2014

5.Синутич А.А. Психофизикалық дамуында ерекшеліктері бар балалармен дене шынықтыру-сауықтыру жұмыстары: Дәрістер курсы. 2021 – 105 б. ISBN 978-985-517-852-2

ОРЫС ТІЛІ ПӘНІНЕН ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС

Абдирахманова Индира Сабитовна
«Өрлеу» БАҰО АҚ Түркістан облысы бойынша КДИ аға оқытушысы

Резюме

В данной статье рассматриваются особенности преподавания русского языка детям с особыми образовательными потребностями. Подчеркиваются основные трудности, с которыми сталкиваются такие ученики при овладении речевыми навыками, в том числе ограниченный словарный запас, затруднённое понимание грамматических конструкций и нарушение письменной речи. Автор предлагает эффективные методы и подходы, направленные на индивидуализацию обучения, применение игровых технологий, наглядных материалов и адаптированных заданий. Особое внимание уделяется роли учителя в создании поддерживающей и инклюзивной образовательной среды.

Summary

This article explores the specific aspects of teaching the Russian language to children with special educational needs. It highlights the main challenges these students face in acquiring speech skills, including limited vocabulary, difficulty understanding grammatical structures, and impaired writing abilities. The author suggests effective methods and approaches such as individualized instruction, the use of game-based learning, visual aids, and adapted assignments. Special attention is given to the teacher's role in creating a supportive and inclusive educational environment.

Ерекше білім беруді қажет ететін балалар - бұл жаңа, әлі қалыптаспаған термин; әлемнің барлық елдерінде біртұтас қоғамнан ашық азаматтық қоғамға көшу кезінде, қоғам психофизикалық дамуында ауытқулары бар балалардың құқықтары туралы жаңа түсінікті, оларға деген жаңа көзқарасты тілде көрсету қажеттілігін түсінген кезде пайда болады. Бұл термин "аномальды балалар", "дамуында ауытқулары бар балалар", "дамуында ауытқулары бар балалар" терминдерін кең қолданыстан ығыстыруға арналған.

Мұндай балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау педагог–психолог қызметінің негізгі бағыттарының бірі болып табылады.

Сонымен бірге, мүмкіндігі шектеулі балаларға білім беру "басқа студенттермен бірлесіп, сондай-ақ жеке сыныптарда, топтарда немесе білім беру қызметін жүзеге асыратын жеке ұйымдарда ұйымдастырылуы мүмкін.".

Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс жасаудағы міндеттер мен негізгі бағыттар.

Ерекше білім беруді қажет ететін балалар – бұл тәрбиешілерден, тәрбиешілерден, ата-аналардан және әртүрлі саладағы мамандардан ерекше назар аударуды және, әрине, әртүрлі мәселелерді шешу үшін олардың тығыз қарым-қатынасын талап ететін балалар санаты.

а) Мамандар ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың келесі категорияларын ажыратады:

1. Интеллектуалды кемістігі бар және әлеуметтік-педагогикалық қараусыз қалған балалар.
2. Мүгедек балалар.
3. Дамуында және мінез-құлқында ауытқуы бар балалар:
4. Психоэмоционалды және сөйлеу тілінің дамуында ауытқулары бар балалар:
5. Жетім балалар.

б) Осы санаттағы балаларға көмек көрсету үшін мұғалімдер келесі міндеттерді шешеді:

Балалардың психикалық, физикалық даму деңгейінің диагностикасы және мінез-құлқындағы ауытқулар;

Балалардың психикалық, физикалық дамуы мен мінез-құлқының ерекшеліктерін уақтылы кешенді психологиялық-медициналық-педагогикалық диагностикалау (пән мұғалімінің психологпен бірлескен жұмысы) ;

Осы балаларға арналған жеке бағдарланған оқыту бағдарламасын дайындау;

Бірыңғай білім беру кеңістігін қалыптастыру және оқушылар мен мұғалімдердің психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін дамыту;

Түзету-дамытушылық оқытуды ұйымдастыру.

3. Оқытуды арнайы ұйымдастыру.

Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар бала — бұл мүмкіндігі шектеулі бала, соның салдарынан оған стандарттыдан өзгеше арнайы білім беру бағдарламаларын қолдану қажет. Қазір қоғам мұндай баланы оқыту және оған білім беру бағдарламаларын әзірлеу жауапкершілігін өз мойнына алып отыр.

Дамуында ауытқулары бар балаға мыналар қажет:

- Мұндай балаларға жеке-жеке қарау керек, олар үшін арнайы білім беру орталарын құру қажет, мысалы, ерте жастағы аутизмі бар балалар арнайы құрылымдық оқытуды құруды қажет етеді.
- Білім беру үдерісінің ұзақтығы және оның мектеп жасынан тыс кеңеюі.
- Әр түрлі мамандардың: психологтардың, дәрігерлердің, әлеуметтік қызметкерлердің, арнайы пән оқытушыларының келісілген қатысуы, сонымен қатар тәрбие мен оқыту үдерісіне қатысуы баланың ата-аналары.
- Мұндай баланың білім беру мазмұнына қалыпты дамып келе жатқан құрдасының білім беру мазмұнында жоқ, оның даму мәселелерін мақсатты түрде шешуге бағытталған арнайы бөлімдер енгізіледі. Бірінші және екінші деңгейдегі тапсырмаларды шешуге көп уақыт бөлінеді.
- Оқытудың "айналма жолдары" салынуы керек, қалыпты дамып келе жатқан баланы тәрбиелеуде қолданылмайтын нақты құралдар қолданылуы керек. Брайль шрифті зағип балалармен жұмыс жасау үшін қолданылады және ата-аналармен, әсіресе 1-7 сыныптармен үнемі байланыста болу қажет.
- Таңдалған оқыту мен дамыту бағдарламасының баланың нақты жетістіктері мен даму деңгейіне сәйкестігін жүйелі түрде бақылауды жүзеге асыру, қажет болған жағдайда оны түзету қажет.
- Білім беру ортасының арнайы кеңістіктік және уақыттық ұйымдастырылуы қамтамасыз етілуі тиіс. Мәселен, мысалы, аутист балаларға болып жатқан оқиғалардың мәнін түсінуді жеңілдететін, оқиғалардың барысын болжауға және мінез-құлқын жоспарлауға мүмкіндік беретін өмір сүру кеңістігін арнайы құрылымдау қажет.
- Бір мұғаліммен қарым-қатынасты қамтамасыз ету мұндай балалардың қарым-қатынасы мен білім алуына сенімділік пен жайлылық береді, олар жаңа мұғалімдермен байланысқа түсуге құлықсыз.
- Айналасындағы барлық ересектер білім беру мекемесінен тыс жерлерде білім беру мәселелерін шешуге дайын және нақты қатысуы керек және олардың күш-жігері үйлестірілуі керек.
- Білім беру арқылы оңалту мектептегі оқу кезеңімен аяқталмауы керек. Іс жүзінде мұндай бала өмір бойы білім беру құралдары арқылы оңалтуды қажет етеді, дегенмен оның міндеттері жасына байланысты түбегейлі өзгереді.
- Білім беру құралдары арқылы оңалту үдерісін дамыта оқыту мәселелерін шешуге құзыретті білікті мамандар жүзеге асыруы қажет.

Сабақтарды, практикалық жұмыстарды және бақылауды ұйымдастырудың ерекшеліктері:

Білім берудегі инклюзия жоғары сапалы білім алудың тең мүмкіндіктерін қамтамасыз етуді және мүмкіндігі шектеулі балаларды қоғамға барынша толық енгізуді көздейді. Бұл кезеңде әлеуметтік дамудың маңызы зор.

Сабақтарда бұл оқушыларға жеке көзқарас қажет. Мұндай студенттер сызбаларды, сызбаларды, графиктерді өте нашар орындайды, кестені сызуда және толтыруда нашар, сондықтан зертханалық жұмыстарды орындау кезінде нәтижелерді жолға (кестесіз) жазуға рұқсат етіледі. Олар көрсеткілерді, бұйра жақшаларды және т.б. сыза алмайды, бірақ есептеу тапсырмаларын ойдағыдай орындауға мүмкіндік беретін калькуляторға ие. Бірліктерді СИ жүйесіне көшіру тапсырмаларын бақылау және өзіндік жұмыстарда қолдану ұсынылмайды. Сондай-ақ, олар мәселені жалпы түрде тез шеше алмайды (барлық шешімді бір формулаға дейін азайтады), бірақ іс-әрекет арқылы шешеді. Кейбір оқушылар есептерді шеше

алмайды, көп жаза алмайды (тез шаршайды), бірақ теориялық сұрақтарға жақсы жауап береді, құбылыстың себебін түсіндіре алады.

Оқытуды өмірге жақындату арқылы пәндерді оқытудың стандартты емес тәсілі әлеуметтік құзыреттіліктің дамуына ықпал етеді. Кез-келген физикалық ұғымдар мен кез-келген теория оқушылар үшін түсінікті және жақын мысалдармен расталған кезде ғана жүзеге асады.

Барлық студенттердің дайындық деңгейі әртүрлі болғандықтан, мұғалім тапсырма мен материалды ұсыну тәсілін қатаң түрде жеке таңдайды. Бірақ мұндай студенттермен жұмыс істеудің жалпы принциптері де бар. Мен үш оқу жылы ішінде сынақтан өткен және өзін-өзі дәлелдегендердің тізімін беремін. Бұл:

- көрнекілік (сызбалары бар жеке карточкалар, демонстрациялар, энциклопедия);
- формулалары, анықтамалары, латын әріптері бар түрлі-түсті карточкалар; жеке үй тапсырмасы (мүмкін шаблонмен);
- қарапайым деңгейдегі тапсырмалардың аз санымен қысқартылған бақылау және өзіндік жұмыс;
- оларды жүзеге асыруға қосымша уақыт беру;
- оларды алаңдататын факторлар болмайтын үйде орындауға рұқсат беру;
- сөздер мен сандар алынып тасталған сөйлемдерді қолдану;
- минималды толтыруды қажет ететін жаттығулар парақтарын пайдалану;
- білім алушыларды тақтаға жазылған тапсырмалардың баспа көшірмелерімен қамтамасыз ету;
- тапсырманы орындауға қосымша уақыт беру;
- үй тапсырмасын орындауға қосымша уақыт беру;
- бірнеше таңдау, дұрыс / бұрыс жауап тесттерін қолдану;
- білім алушыларды іс-әрекет түрін өзгертуге дайындау;
- материалды ұсынудағы анықтық;
- жетістіктер мен жұмсалған күш-жігерге сәйкес бағалаудың жеке шкаласын қолдану;
- жақсы бағаларға назар аудару;
- мінез-құлқындағы болмашы бұзушылықтарды ескермеу.

Пән мұғалімінің эмоционалды құзыреттілігі мұғалімнің денсаулығы шектеулі баламен тиімді қарым-қатынасының қажетті шарты болып табылады, өйткені эмоционалды сауатты мұғалімнің даму деңгейі жоғары. Дәл осындай мұғалім қазіргі заманғы мектепке гуманизмге және тұлғаға бағдарланған көзқарасқа сүйенетін мұғалімге қажет.

Менің ойымша, жаңа білім беру технологияларын қолдану орыс тілі мен әдебиеті сабақтарының ажырамас бөлігі болып табылады. Олар оқушылардың практикалық дағдылары мен дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді, өзіндік жұмысты тиімді ұйымдастыруға және оқу үдерісін саралауға мүмкіндік береді, орыс тілі мен әдебиеті сабақтарына деген қызығушылықты арттырады, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады. Білім беру үдерісіне заманауи оқыту технологияларын енгізудің арқасында мүмкіндігі шектеулі оқушылар оқу іс-әрекетінің тәсілдерін, өз білімдерін өз бетінше құрастыра білуді меңгереді, біліктері мен дағдыларын пайдалануға үлкен мүмкіндіктерге ие болады қоғамдағы одан әрі өмір сүру және табысты әлеуметтену үшін заманауи ақпараттық кеңістікте бағдарлану.

Әдебиеттер

1. Власова Т.А. Певзнер М.С. Дамуында ауытқулары бар балалар. М.,1973 –
2. Арнайы психология негіздері / Ред. Л.В. Кузнецова. М.2002 – б. 89.
3. Ақыл-есі кем және дамуында ауытқулары бар балалардың психологиясы. Хрестоматия /Ред. В.М. Астапова, Ю.В. Микадзе. Санкт–Петербург, 2002 - 78-80 беттер.
4. Семаго Н.Я., Семаго М.М. Проблемалық балалар. Психологтың диагностикалық және түзету жұмыстарының негіздері. М, 2001 ж.

STEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ ХИМИЯЛЫҚ ТӘЖІРИБЕЛЕРДІҢ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Досмурзаева Гулмира Жакипбековна
Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, "С.Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
химия-биология пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются возможности обеспечения безопасности при проведении химических экспериментов с использованием STEM-технологий (наука, технология, инженерия и математика). Применение виртуальных лабораторий, дистанционно управляемого оборудования, а также принципов «зелёной химии» позволяет проводить химические опыты в безопасной, экологичной и доступной форме. Подчёркивается важность формирования культуры безопасности среди учащихся посредством современных цифровых инструментов, что способствует не только снижению рисков, но и повышению интереса к изучению химии.

Summary

This article explores the ways of ensuring safety during chemistry experiments through the implementation of STEM technologies (Science, Technology, Engineering, and Mathematics). The use of virtual laboratories, remote-controlled equipment, and the principles of green chemistry enables students to conduct experiments in a safe, environmentally friendly, and accessible manner. The article emphasizes the importance of fostering a culture of safety among students using modern digital tools, which not only minimizes risk but also enhances engagement in learning chemistry.

STEM (ғылым, технология, инженерия және математика) технологиялары химиялық тәжірибелердің қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Олар оқушыларға химиялық процестерді қауіпсіз және тиімді түрде зерттеуге мүмкіндік береді.

1. Виртуалды зертханалар мен модельдеу:

Виртуалды зертханалар мен модельдеу бағдарламалары химиялық реакцияларды қауіпсіз ортада зерттеуге мүмкіндік береді. Мысалы, ChemLab, Yenka сияқты бағдарламалар арқылы оқушылар химиялық процестерді қауіпсіз түрде модельдеп, олардың нәтижелерін болжай алады.

Виртуалды зертханалар мен модельдеу құралдары оқушыларға химияны тереңірек зерттеуге, эксперименттерді практика жүзінде орындау тәуекелінсіз үйренуге мүмкіндік береді. Олар тек химиялық реакцияларды ғана емес, сондай-ақ атомдар мен молекулалардың қозғалысын, термодинамика заңдылықтарын, және реакция жылдамдығын зерттеуге көмектеседі.

Мысалы, Labster – білім беру платформасы, оқушыларға интерактивті виртуалды зертханаларды ұсынатын танымал құрал. PhET Interactive Simulations платформасы болса, ғылыми және математикалық процестерді визуализациялау үшін пайдалануға болады.

Бұл құралдар мұғалімдерге оқу процесін әртүрлі тәсілмен ұйымдастыруға көмектеседі, ал оқушыларға ғылыми эксперименттерді қызықты әрі қауіпсіз түрде үйренуге жағдай жасайды. Қосымша құралдарды пайдалану үшін зерттеудің мақсатына және аудиторияның деңгейіне сәйкес бағдарламалар таңдау маңызды.

2. Қашықтан басқарылатын зертханалық жабдықтар:

Қашықтан басқарылатын зертханалық жабдықтар оқушыларға физикалық зертханаларда болмаған жағдайда да тәжірибелер жүргізуге мүмкіндік береді. Spark SLS мәліметтер тіркегіші және Sparklink интерфейсі сияқты құралдар арқылы химиялық реакцияларды қашықтан бақылап, деректерді жинауға болады.

Қашықтан басқарылатын зертханалық жабдықтар – заманауи технологиялардың үлкен жетістіктерінің бірі. Олар оқушылар мен зерттеушілерге физикалық зертханаларға бармай-ақ, тәжірибелер жүргізуге мүмкіндік береді, бұл әсіресе қашықтан оқыту жағдайында маңызды.

Мысалы, Pasco Wireless Smart Sensors жүйелері арқылы оқушылар әртүрлі физикалық және химиялық параметрлерді өлшей алады: температура, қысым, pH деңгейі және т.б. Бұл жүйелер нақты уақыттағы деректерді жинау, өңдеу және талдау мүмкіндігін береді. Labster

Remote Labs платформасы болса, қашықтан зертханалық жұмыс жасауға арналған виртуалды және нақты құралдарды біріктіреді.

Қашықтан басқарылатын жабдықтар ғылыми зерттеулерді қолжетімді етеді, қауіпсіздікті арттырады және оқушылардың қызығушылығын оятады. Оларды пайдалану кезінде нақты мақсат пен қажетті параметрлерді анықтау маңызды.

3. Жасыл химия принциптерін енгізу:

Жасыл химия принциптері химиялық процестерді экологиялық және қауіпсіз түрде жүргізуге бағытталған. Бұл принциптерді қолдану арқылы химиялық тәжірибелердің қоршаған ортаға және адам денсаулығына зиянын азайтуға болады. [2]

Жасыл химия принциптері ғылым мен технологияның болашағы үшін үлкен маңызға ие. Бұл принциптер химиялық процестерді оңтайландырып, тұрақтылық пен экологиялық жауапкершілікке ұмтылады.

Жасыл химияның кейбір негізгі принциптеріне төмендегілер жатады:

1. Қалдықтардың алдын алу: Қалдықтардың пайда болуын барынша азайту үшін процестерді жобалау.
2. Қауіпсіз химиялық синтез: Төмен уытты және экологиялық таза реактивтерді пайдалану.
3. Тұрақты еріткіштерді қолдану: Қауіпсіз әрі табиғатқа зиянсыз еріткіштерді таңдау.
4. Энергияны тиімді пайдалану: Реакцияларды бөлме температурасында және қысымда жүргізу арқылы энергия шығынын азайту.
5. Қайта қалпына келетін шикізатты пайдалану: Тұрақты ресурс көздерін қолдану.
6. Биодеградация: Өнімдердің қоршаған ортаға зиянсыз түрде ыдырауын қамтамасыз ету.

Практикада бұл принциптерді жүзеге асыру үшін көптеген жаңа технологиялар мен әдістер қолданылады. Мысалы, катализаторларды қолдану, фотохимиялық реакциялар, сондай-ақ өндіріс процесінің экологиялық ізін азайту үшін биотехнологияларды пайдалану.

4. Оқушылардың қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыру:

STEM технологияларын қолдану барысында оқушыларға химиялық қауіпсіздік ережелерін үйрету маңызды. Олар қауіпсіздік құралдарын дұрыс пайдалану, төтенше жағдайларда әрекет ету тәртібін білуі керек. Бұл оқушылардың қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Қорытынды:

STEM технологиялары химиялық тәжірибелердің қауіпсіздігін қамтамасыз етуде тиімді құралдар ұсынады. Виртуалды зертханалар, қашықтан басқарылатын жабдықтар және жасыл химия принциптері химиялық білім беруді қауіпсіз әрі қызықты етуге мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың ғылыми зерттеулерге қызығушылығын арттырып, олардың қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Джеймс Д. и др. STEM Education in Chemistry: Best Practices and Innovations. – New York: Springer. 2019.

3. Жантасова К.Ә. Химия сабақтарында оқушылардың зертханалық жұмыста қауіпсіздік ережелерін сақтау жолдары. // Химия және биология журналы, №2, 45–49-б. 2020.

4. Bybee R.W. The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities. – Arlington: NSTA Press. 2013.

5. Мұхамеджанова Л.С. STEM технологияларын қолданудың ерекшеліктері және қауіпсіздік мәселелері. // Қазақстан мектебі, №9, 34–38-б. 2021 ж.

ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА STEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ: МЫСАЛДАРМЕН ТОЛЫҚТЫРЫЛҒАН ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАР

Қалымбетова Салтанат Омарханқызы
Шымкент қаласы, №47 мектеп-гимназиясының география пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются эффективные способы использования STEM-технологий на уроках географии. Интеграция научных, технологических, инженерных и математических знаний способствует развитию критического мышления, исследовательских навыков и практического применения у учащихся. В статье представлены конкретные примеры и методические подходы к внедрению STEM-элементов в учебную программу по географии. Особое внимание уделено использованию геоинформационных систем (ГИС), интерактивных карт и 3D-моделирования, которые повышают интерес учащихся и улучшают качество обучения.

Summary

This article explores effective ways of using STEM technologies in geography lessons. By integrating scientific, technological, engineering, and mathematical knowledge, STEM promotes critical thinking, research skills, and practical application among students. The article presents concrete examples and methodological approaches for incorporating STEM elements into the geography curriculum. Special attention is given to the use of Geographic Information Systems (GIS), interactive maps, and 3D modeling, highlighting their effectiveness in enhancing students' interest and improving the quality of education.

Қазіргі білім беру жүйесінде STEM (Ғылым, Технология, Инженерия, Математика) технологияларының маңызы артып келеді. Бұл әдіс оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға, шығармашылық және зерттеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. География пәні осы технологияларды тиімді қолдануға мүмкіндік беретін сала болып табылады.

1. STEM технологиясының география сабағында қолданылуы.

- *Ғылым (Science):*

Географиялық процестерді зерттеу арқылы оқушылардың ғылыми түсініктерін қалыптастыру.

Мысал:

- Климаттық өзгерістерді зерттеу үшін IBM Watson Climate Prediction және Google AI for Earth платформаларын пайдалану арқылы климаттық деректерді талдау және болжау. [1]

- *Технология (Technology):*

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану арқылы оқу процесін тиімді ұйымдастыру.

Мысал:

- Google Earth және ArcGIS сияқты геоақпараттық жүйелерді қолдану арқылы жер бедерін, климаттық жағдайларды және табиғи ресурстарды зерттеу.

- Сандық карталар мен инфографикаларды пайдалану арқылы географиялық деректерді визуализациялау.

- *Инженерия (Engineering):*

Географиялық құрылымдарды модельдеу және жобалау арқылы практикалық дағдыларды дамыту.

Мысал:

- 3D модельдеу бағдарламалары арқылы жер бедерінің модельдерін жасау.

- Географиялық нысандардың құрылысын жобалау және олардың экологиялық әсерін бағалау.

- *Математика (Mathematics):*

Географиялық деректерді талдау және статистикалық әдістерді қолдану арқылы аналитикалық ойлау қабілетін арттыру.

Мысал:

- Географиялық деректерді статистикалық әдістермен талдау арқылы климаттық өзгерістердің ықтимал әсерлерін болжау.

- Географиялық деректерді математикалық модельдер арқылы өңдеу және талдау.

2. География сабағында STEM элементтерін қолданудың әдістері.

- *Зертханалық жұмыстар:*

Оқушылардың тәжірибелік дағдыларын дамыту үшін түрлі зертханалық жұмыстарды ұйымдастыру.

Мысал:

- Климаттық өзгерістерге қатысты мәліметтерді талдау және ИТ көмегімен климаттық модельдер жасау. [1]

- *Модельдеу:*

Географиялық процестерді модельдеу арқылы оқушылардың түсініктерін тереңдету.

Мысал:

- Географиялық нысандардың құрылысын жобалау және олардың экологиялық әсерін бағалау.

- Ақпараттық технологияларды пайдалану:

Виртуалды зертханалар мен симуляторларды қолдану арқылы оқу процесін қызықты және тиімді ету.

Мысал:

- Google Earth және ArcGIS сияқты геоақпараттық жүйелерді қолдану арқылы жер бедерін, климаттық жағдайларды және табиғи ресурстарды зерттеу.

3. STEM технологиясының география сабағында тиімділігін арттыру жолдары.

- Оқыту әдістерін жаңарту:

Дәстүрлі оқыту әдістерін STEM технологияларымен үйлестіру арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыру.

Мысал:

- Климаттық өзгерістерді зерттеу үшін IBM Watson Climate Prediction және Google AI for Earth платформаларын пайдалану арқылы климаттық деректерді талдау және болжау. [1]

- Оқушылардың белсенділігін арттыру:

Топтық жұмыстар мен жобалық тапсырмаларды енгізу арқылы оқушылардың белсенділігін арттыру.

Мысал:

- Географиялық нысандардың құрылысын жобалау және олардың экологиялық әсерін бағалау.

- Бағалау жүйесін жетілдіру:

Оқушылардың жетістіктерін бағалау үшін түрлі әдістерді қолдану.

Мысал:

- Географиялық деректерді статистикалық әдістермен талдау арқылы климаттық өзгерістердің ықтимал әсерлерін болжау.

Қорытынды.

STEM технологияларын география сабақтарында қолдану оқушылардың ғылыми дүниетанымын кеңейтуге, практикалық дағдыларын дамытуға және сыни ойлау қабілеттерін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл әдіс білім беру сапасын көтеруге және оқушыларды болашақ мамандықтарға дайындауға ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Әбдікәрімова Г., Қабылова Ж., Тлеубергенова Қ. География пәнін оқытуда интерактивті әдістер технологиясын пайдаланудың мүмкіндіктері // Педагогика және психология. – 2021. – №2(47). – Б. 55–60.

2. Есмақова А.Қ. География сабағында IT технологияларын тиімді пайдалану // Қостанай мемлекеттік педагогикалық институтының ғылыми еңбектері. – 2020. – №3. – Б. 42–46.

3. Садвақасов А.Ж. География сабақтарында PBL технологиясын қолдану арқылы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту // Қазақ ұлттық университетінің хабаршысы. – 2022. – №4. – Б. 74–79.

STEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Қуанышова Майра Орақбайқызы
Шымкент қаласы, №26 Жамбыл атындағы мектеп гимназиясының
биология-география пәнінің мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются эффективные пути внедрения STEM-технологий в учебный процесс по биологии. Подчеркивается значимость междисциплинарного подхода в формировании научного мышления и практических навыков у школьников. Приводятся примеры использования современных цифровых и лабораторных инструментов в рамках STEM-проектов. Также анализируются результаты внедрения данных технологий на уроках биологии в начальной и средней школах. Отмечено, что применение STEM способствует активизации познавательной деятельности, развитию критического мышления и повышению мотивации учащихся к изучению биологии.

Summary:

This article explores effective ways of integrating STEM technologies into biology lessons. It emphasizes the importance of interdisciplinary approaches in fostering scientific thinking and practical skills among students. Examples of using modern digital and laboratory tools within STEM projects are provided. The article also analyzes the outcomes of implementing these technologies in primary and secondary school biology classes. It is noted that STEM application enhances cognitive activity, develops critical thinking, and increases students' motivation to learn biology.

Қазіргі білім беру жүйесінде STEM (Ғылым, Технология, Инженерия, Математика) технологияларының маңызы артып келеді. Бұл әдіс оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға, шығармашылық және зерттеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Биология пәні осы технологияларды тиімді қолдануға мүмкіндік беретін сала болып табылады.

1. STEM технологиясының биология сабағында қолданылуы.

STEM — ғылым (Science), технология (Technology), инженерия (Engineering), математика (Mathematics) салаларын біріктіре отырып, оқушылардың кешенді ойлау қабілетін және практикалық дағдыларын дамытуға бағытталған тәсіл. Биология пәнінде STEM элементтерін қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, ғылыми танымдық қабілеттерін де дамытады.

- *Ғылым (Science):* Биологиялық процестерді зерттеу арқылы оқушылардың ғылыми түсініктерін қалыптастыру.

Мысал:

- Микроскоп арқылы өсімдік жасушаларын зерттеу;
- Жануарлар мен өсімдіктердің тіршілік ортасын салыстыру;
- Фотосинтез процесін тәжірибе арқылы бақылау.

- *Технология (Technology):* Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану арқылы оқу процесін тиімді ұйымдастыру.

Мысал:

- «Phet» немесе «BioMan Biology» сияқты онлайн симуляторларды пайдалану;
- 3D модельдер арқылы адам анатомиясын зерттеу;
- QR-кодтар арқылы тақырыптық видеоларға қолжетімділік жасау.

- *Инженерия (Engineering):* Биологиялық құрылымдарды модельдеу және жобалау арқылы практикалық дағдыларды дамыту.

Мысал:

- Адам ағзасының мүшелерін пластилин немесе қағаздан модельдеу;
- Қан айналым жүйесінің макетін құрастыру;
- Топпен экожүйенің макетін жасау (мысалы, орман немесе көл экожүйесі).

- *Математика (Mathematics):* Биологиялық деректерді талдау және статистикалық әдістерді қолдану арқылы аналитикалық ойлау қабілетін арттыру.

Мысал:

- Тәжірибе нәтижелерін диаграмма немесе график түрінде көрсету (мысалы, өсімдіктің өсу динамикасы);

- Популяция өсімі мен кемуін математикалық формулалармен есептеу;
- Дененің түрлі бөліктерін өлшеу және салыстыру арқылы пропорция ұғымын енгізу.

2. Биология сабағында STEM элементтерін қолданудың әдістері.

- Зертханалық жұмыстар: Оқушылардың тәжірибелік дағдыларын дамыту үшін түрлі зертханалық жұмыстарды ұйымдастыру.
- Модельдеу: Биологиялық процестерді модельдеу арқылы оқушылардың түсініктерін тереңдету.
- Ақпараттық технологияларды пайдалану: Виртуалды зертханалар мен симуляторларды қолдану арқылы оқу процесін қызықты және тиімді ету.
- Зерттеу жобалары: Оқушыларға нақты өмірлік мәселелерді зерттеуге бағытталған жоба тапсырмалары берілуі мүмкін. Мысалы, экологиялық жағдайдың әсерін зерттеу немесе биоәртүрлілікті сақтау туралы ұсыныстар жасау.
- Мекендейтін ортану зерттеуі: Оқушыларды далаға шығарып, өсімдіктер мен жануарлар ортасын зерттеуге бағыттау. GPS-ті және мобильді қосымшаларды пайдаланып, деректерді жинау мен талдау.
- Генетикалық кодты оқып үйрену: Мысалы, ДНҚ-ның құрылымын түсіну үшін интерактивті модельдеу немесе генетикалық кодтарды талдау арқылы биоинформатикаға кіру.
- Робототехника: Роботтарды немесе автоматтандырылған жүйелерді биологиялық зерттеулерде қолдану, мысалы, топырақтың құрамы мен өсімдіктердің өсу процесін зерттеу.
- 3D баспа: Биологиялық құрылымдарды визуализациялау үшін 3D принтерді қолдану. Мысалы, жасушалар, ДНҚ молекулалары немесе орган құрылымдарының модельдерін жасау.
- Ойындар және викториналар: Мектеп бағдарламасына байланысты интерактивті ойындар ұйымдастыру, оқушылардың теорияны қызықты түрде меңгеруі үшін.
- Машинамен оқыту: Оқушыларға қарапайым AI моделін құруды үйрету арқылы биологиялық деректерді талдауды түсіну.

3. STEM технологиясының биология сабағында тиімділігін арттыру жолдары.

- Оқыту әдістерін жаңарту: Дәстүрлі оқыту әдістерін STEM технологияларымен үйлестіру арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыру.
- Оқушылардың белсенділігін арттыру: Топтық жұмыстар мен жобалық тапсырмаларды енгізу арқылы оқушылардың белсенділігін арттыру.
- Бағалау жүйесін жетілдіру: Оқушылардың жетістіктерін бағалау үшін түрлі әдістерді қолдану.

Қорытынды

STEM технологияларын биология сабақтарында қолдану оқушылардың ғылыми дүниетанымын кеңейтуге, практикалық дағдыларын дамытуға және сыни ойлау қабілеттерін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл әдіс білім беру сапасын көтеруге және оқушыларды болашақ мамандықтарға дайындауға ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1. Жанпейісова М. М. Білім берудегі жаңа педагогикалық технологиялар. Алматы: Рауан. 2015ж.
2. Құдайбергенова К.Ш. STEM білім беру: мазмұны мен қолдану жолдары. Білім беру кеңістігі, №4(20), 35–40.2020 ж.
3. Аймағамбетова Қ. STEM білім берудің заманауи бағыттары. Педагогика және психология, №3, 12–17.2019 ж.
4. Алимова З. И., Баймуратова Г. А. Биология сабақтарында STEM технологияларын қолдану. Қазіргі білім беру: өзекті мәселелері мен болашағы, №2, 45–49.2021 ж. 2021 ж.

ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА STEM ӘДІСІН ҚОЛДАНА ОТЫРЫП, КАРТАЛАР МЕН МОДЕЛЬДЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ТӘСІЛДЕРІ

Егенова Назгул Атаевна, Байбақ Бибіхан Оңғарқызы
"Өрлеу" БАҰО АҚФ Түркістан облысы бойынша кәсіби даму институты - Жаратылыстану бағытындағы кафедраның аға оқытушылары

Түйін

Бұл мақалада география пәні сабақтарында карта және модельдермен жұмыс істеудің STEM (ғылым, технология, инженерия және математика) бағыты бойынша әдістемесі қарастырылады. STEM тәсілін қолдану арқылы оқушылардың кеңістіктік ойлау қабілетін, ғылыми танымын және практикалық дағдыларын дамытуға мүмкіндік туады. Мақалада карталар мен модельдерді қолданудың нақты мысалдары келтіріліп, олардың оқу процесінде қалай тиімді пайдалануға болатыны сипатталған. Мұндай әдіс оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырып, олардың белсенділігін, шығармашылығын және зерттеушілік қабілеттерін дамытады.

Summary:

This article presents a methodological approach to using maps and models in geography lessons within the STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) framework. The integration of STEM components helps develop students' spatial thinking, scientific understanding, and practical skills. The article includes specific examples of how to effectively use maps and models in the classroom, highlighting their role in enhancing student engagement. This approach fosters learners' interest in geography and promotes their creativity, critical thinking, and research competencies.

Қазіргі заманғы білім беруде STEM бағыты – ғылым, технология, инженерия және математика салаларын бір-бірімен ықпалдастыра отырып оқыту – ерекше маңызға ие. География пәні осы төрт бағыттың түйісер тұсы ретінде оқушылардың кеңістіктік, логикалық және шығармашылық ойлауын дамытуға зор мүмкіндік береді. Әсіресе карта және модельдермен жұмыс жасау оқушылардың теориялық білімін практикамен ұштастыра отырып меңгеруіне көмектеседі.

1. Карта және модельдердің маңызы

Карталар – географиялық ақпаратты бейнелеудің негізгі құралы. Олар арқылы оқушылар географиялық объектілердің орнын, бағытын, арақашықтығын анықтайды. Ал модельдер (мысалы: рельеф макеті, жанартаудың құрылымы, өзен аңғары) табиғи процестерді визуалды түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

2. STEM әдісін географияда қолдану

а) Ғылым (Science):

Оқушылар табиғи процестерді зерттейді.

Мысал: 8-сыныпта «Жанартаулар» тақырыбында жанартаудың құрылымын саз балшық пен бояғыштар арқылы жасап, оның атқылауын тәжірибе түрінде көрсетеді (ас содасы мен сірке қышқылы арқылы).

ә) Технология (Technology):

Оқушылар заманауи цифрлық құралдармен жұмыс істейді.

Мысал: Google Earth арқылы әлемдегі әйгілі географиялық объектілерді зерттеп, олар туралы шағын жоба дайындайды.

б) Инженерия (Engineering):

Оқушылар табиғи объектілердің модельдерін жасайды.

Мысал: Өзен аңғарының қалыптасу процесін құм мен су арқылы модельдеп көрсетеді. Өз ағысын, эрозияны, тасқын әсерін көрсететін құрылым құрастырады.

в) Математика (Mathematics):

Оқушылар карта масштабын есептеп, арақашықтықты анықтайды.

Мысал: Картадан Алматы мен Астана арасындағы қашықтықты өлшеп, 1:1 000 000 масштабпен нақты арақашықтықты есептейді.

3. Практикалық тапсырмалар

- **Жергілікті аймақтың картасын жасау жобасы:**
  - Оқушыларға өз қаласының, ауылдың немесе аймақтың картасын құрастыруды ұсыну.

- Картада маңызды нысандарды белгілеу: мектептер, саябақтар, өзендер, жолдар, тарихи ескерткіштер.
- Топтық жұмыс арқылы әрбір оқушы өз аймағын зерттеп, оны картаға түсіріп, нәтижелерін сыныпта таныстыру.

- **Рельефтің үшөлшемді моделін құрастыру:**
  - Қағаз, балшық, немесе құм сияқты материалдарды пайдаланып, жер бедерінің модельдерін жасау.
  - Модельдерде таулар, өзендер, аңғарлар және жазықтарды көрсету.
  - Тапсырманы күрделендіру үшін модельге табиғи апаттар, мысалы, жер сілкінісі немесе жанартау атқылау динамикасын қосу.
- **Табиғи апаттардың динамикасын түсіндіретін интерактивті тәжірибелер:**
  - Жанартаудың атқылауын тәжірибе арқылы көрсету: ас содасы мен сірке қышқылын пайдаланып, жанартау макетін жасау.
  - Жер сілкінісінің әсерін зерттеу үшін макеттер мен симуляцияларды пайдалану.
  - Су тасқынының динамикасын көрсету үшін су мен құм қолданатын модельдер дайындау.
- **Географиялық нысандар туралы виртуалды саяхат ұйымдастыру:**
  - Google Earth немесе басқа интерактивті картографиялық платформаларды пайдаланып, бүкіл әлем бойынша виртуалды саяхат жасау.
  - Танымал географиялық орындар, мысалы, Эверест шыңы, Амазонка ормандары, Сахара шөлі және Жердің ең төменгі нүктелерін зерттеу.
  - Оқушылардан саяхат барысында жинаған деректер негізінде презентация немесе есеп дайындауды сұрау.

Қорытынды

Карта мен модельдермен жұмыс істеу – география сабағында тек теорияны меңгеріп қана қоймай, тәжірибе арқылы білімді тереңдетуге жол ашады. STEM әдісі арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады, шығармашылық, логикалық және инженерлік ойлау қабілеттері дамиды.

Әдебиеттер

1. Бидайбекова Ж.Ә., Сатиева Қ.Б. *Географияны оқыту әдістемесі*. – Алматы: Рауан, 2020.
2. Мырзабекова Г.С. *Жаңа форматтағы география сабақтары: әдіс-тәсілдер мен технологиялар*. – Астана: Фолиант, 2021.
3. Тулегенов М. *STEM-білім беру: теория және практика*. – Алматы: Ұлттық білім академиясы, 2022.
4. Назарбаев Зияткерлік мектептері. *STEM бағытындағы сабақтарды жоспарлау нұсқаулығы*. – Астана, 2020.
5. National Geographic Society. *Teaching Geography with GIS*. – Washington, DC: NGS, 2018.
6. Freeman, S., Eddy, S.L., McDonough, M. et al. *Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics*. – *PNAS*, 2014, 111(23): 8410–8415.
7. Google Earth Education. https://www.google.com/earth/education
8. Karimi, A., & Ahmad, A. (2021). *Using Models in Geography Education: A STEM Perspective*. – *International Journal of Educational Methodology*, 7(4), 701–710.

САБАҚҚА БЕЙІМДЕУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУДА ПЕДАГОГ-АССИСТЕНТТІҢ АТҚАРАТЫН ҚЫЗМЕТІ

Досан Әсемай Оралханқызы
Шымкент қаласы, А. Макаренко атындағы №41 мектеп-лицейінің
педагог-ассистенті

Түйін

Бұл мақалада инклюзивті білім беру жүйесінде педагог-ассистенттің сабаққа бейімдеуді ұйымдастырудағы рөлі мен қызметтері қарастырылады. Педагог-ассистент ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың оқу процесіне тиімді бейімделуіне жағдай жасап, негізгі мұғалімнің жұмысына қолдау көрсетеді. Мақалада педагог-ассистенттің күнделікті міндеттері, оқушымен және ата-анамен өзара әрекеттесуі, жеке оқыту траекторияларын жүзеге асырудағы орны сипатталады.

Summary:

This article discusses the role and responsibilities of the teacher assistant in organizing classroom adaptation within inclusive education. The teacher assistant supports students with special educational needs to successfully adapt to the learning process while assisting the primary teacher. The article outlines the daily duties of the assistant, their interactions with students and parents, and their contribution to the implementation of individualized learning trajectories.

Инклюзивті білім беру – барлық оқушылардың білім алуына тең мүмкіндік жасайтын жүйе. Бұл жүйеде ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың сабаққа бейімделуі маңызды мәселе. Мұндай бейімдеуде педагог-ассистент негізгі рөлдердің бірін атқарады. Ол баланың оқу процесіне қатысуын қамтамасыз ету, психо-эмоционалдық жайлылығын сақтау және мұғалімге көмек көрсету мақсатында жұмыс істейді.

1. Педагог-ассистенттің міндеттері.

Педагог-ассистенттің күнделікті жұмысы оқушының сабаққа дайын болуын, өзін жайлы сезінуін және оқу тапсырмаларын орындауын қамтамасыз етуге бағытталады. Оның негізгі міндеттері мыналар:

- Оқушыны сабаққа дайындау, қажетті құрал-жабдықтарын бақылау;
- Сабақтағы тапсырмаларды жеңілдетіп түсіндіру;
- Мұғалім берген нұсқауларды нақтылап жеткізу;
- Оқушының назарын сақтауына көмектесу;
- Қиындық туындаған кезде эмоциялық қолдау көрсету;
- Оқу материалын бейімдеу.

Мысал: 1-сынып оқушысы Аружан сабақ барысында тез алаңдайды және нұсқауларды дұрыс түсіне бермейді. Педагог-ассистент оған әр тапсырманы жеке түсіндіріп, қажетті құралдарын дайындап береді және мадақтау арқылы қызығушылығын арттырады.

2. Оқушыға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету.

Педагог-ассистент оқушының мектепте өзіне сенімді сезінуіне, өзін-өзі реттеуіне және әлеуметтік ортаға бейімделуіне көмектеседі. Бұл бағытта келесі іс-әрекеттер жүзеге асырылады:

- Оқушының күн тәртібін сақтауына көмектесу;
- Танымдық белсенділігін арттыру;
- Өз-өзіне қызмет ету және дербестік дағдыларын қалыптастыру;
- Әлеуметтік дағдыларды дамытуға көмектесу;
- Қоршаған ортамен және сыныптастарымен өзара әрекетке бейімдеу.

Мысал: Ерекше қажеттіліктері бар Данияр есімді оқушы үзіліс кезінде сыныптастарымен араласуға қиналады. Педагог-ассистент оның жанында болып, ойынға қатысуға жұмылдырып, біртіндеп достарымен қарым-қатынас орнатуына жағдай жасайды.

3. Мұғаліммен және ата-анамен өзара әрекеттесу.

Педагог-ассистент мұғаліммен және ата-анамен тұрақты байланыста болып, оқу үдерісінің барлық қатысушыларының үйлесімді жұмысын қамтамасыз етеді:

- Сабақ жоспарын бірлесіп талқылау;
- Оқушының жетістіктері мен қиындықтары туралы ақпарат алмасу;
- Үй тапсырмасын орындауға көмек көрсету;

- Ата-анамен жүйелі байланыс орнату;
- Психологиялық-педагогикалық кеңестер беру.

Мысал: Апта сайын педагог-ассистент ата-аналармен онлайн байланыс орнатып, баланың жетістіктері мен алдағы мақсаттарын бөліседі. Бұл ата-ананың өз баласына жүйелі қолдау көрсетуіне мүмкіндік береді.

4. Индивидуалды оқу жоспарын іске асыру.

Педагог-ассистент оқушының оқу мүмкіндіктерін ескере отырып, оқу материалдарын бейімдеп, оған лайықты қолдау көрсетеді:

- Арнайы түзету бағдарламаларын қолдау;
- Оқушының жеке мүмкіндіктеріне қарай оқу материалының күрделілігін реттеу;
- Қосымша оқу құралдарын пайдалану;
- Бағалау тәсілдерін бейімдеу.

Мысал: 3-сынып оқушысы Айгерімге математика сабағында тапсырмалар бейімделген түрде беріледі. Педагог-ассистент оның оқу қарқынын ескеріп, тапсырманы қарапайым тілмен түсіндіреді және аралық қолдау көрсетеді.

5. Кәсіби даму және этика.

Педагог-ассистенттің кәсіби дамуы оның жұмыс сапасына тікелей әсер етеді. Сонымен қатар, этикалық қағидаларды сақтау – маңызды талап:

- Педагогикалық тренингтерге қатысу;
- Инклюзия саласындағы жаңа әдістермен танысу;
- Этика нормаларын сақтау;
- Құпиялық және құрмет қағидаттарын ұстану.

Мысал: Педагог-ассистент инклюзивті білім беру бойынша онлайн курс өтіп, жаңа әдістерді сабақ барысында қолдана бастайды. Бұл баланың бейімделу процесін едәуір жеңілдетеді.

Қорытынды:

Педагог-ассистент инклюзивті ортада оқушының толыққанды дамуына ықпал ететін маңызды маман. Ол мұғалім мен ата-ананың сенімді серіктесі бола отырып, оқушының мектеп өміріне бейімделуіне көмектеседі. Мақалада ұсынылған тәсілдер мен міндеттер осы мамандықтың маңыздылығын арттыруға бағытталған.

Әдебиеттер

1. Омарова С. *Инклюзивті білім беру негіздері*. – Алматы: Білім. 2020 ж.
2. Мұстафина А. *Педагог-ассистенттің қызметі*. – Астана: Фолиант. 2022 ж.
3. Ашимова Ж. *Арнайы білім беруде көмекші педагог жұмысы*. – Шымкент: Ұстаз. 2023 ж.

МАТЕМАТИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІҢ КЛАССИФИКАЦИЯСЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУ ПРОЦЕСІ

Аманова Алтынай Ержановна – М1501-14 тобының магистранты
Ғылыми жетекші: Кадирбаева Роза Изтлеуовна – п.ғ.д., доцент
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент

Резюме

В данной статье рассмотрена классификация математических задач, а также этапы процесса решения задач.

Summary

This article discusses the classification of mathematical problems, as well as the stages of the problem solving process.

Математикалық білім беру – кез келген уақытта өзектілігін жоғалтпайтын, зияткерлік және стратегиялық дамуға ықпал ететін маңызды жүйе. Орта білім беру жүйесінде математиканы оқыту оқушылардың логикалық ойлауын жетілдіріп, танымдық қабілеттерін дамытуға бағытталған. Сонымен қатар, оқытудың басты мақсаты – есептерді шешудің тиімді әдістерін меңгерту. Себебі есеп шығару дағдылары оқушылардың математикалық мәдениетін қалыптастырып, білімдерін практикада қолдану мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Математиканы оқытуда есеп шығару негізгі рөл атқарады. Бұл үдеріс оқушыларға математикалық ұғымдар мен әдістерді терең меңгеруге мүмкіндік береді. Оқытудың түпкі мақсаты – оқушылардың есептерді жүйелі түрде шығару әдістерін игеруін қамтамасыз ету. Дұрыс ұйымдастырылған әдістеме олардың ойлау қабілетін дамытып, практикалық дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді.

Зерттеулер көрсеткендей, оқушылардың математикалық білімдерін тиімді пайдалану қабілеті мен есеп шығару дағдылары жеткілікті деңгейде қалыптаспаған. Бұл олқылық, әсіресе, жоғары оқу орындарына түсуге арналған Ұлттық Бірыңғай Тестілеу нәтижелерінен байқалады. Осыған байланысты, математикалық есептерді шешу дағдыларын жүйелі түрде дамыту үшін есептерді белгілі бір санаттарға бөліп, оларды шешудің ортақ әдістері мен тәсілдерін айқындау қажеттілігі туындайды.

Оқу үдерісінде есептердің алатын орны, олардың атқаратын негізгі қызметтері, сондай-ақ есептерді шешу барысында жіберілетін типтік қателерді анықтау және оларды түзету мәселелері – ғылыми зерттеулердің маңызды бағыттарының бірі. Бұл тақырыпта шетелдік зерттеушілермен қатар, А.Е. Әбілқасымова, Б.Б. Баймұханов, М.Е. Есмұхан, Ә.К. Қағазбаева, А.М. Мұбараков, Л.У. Жадраева, Е.Ж. Смағұлов, Л.Т. Искакова және басқа да отандық ғалымдар ауқымды зерттеулер жүргізіп келеді [1-9].

Есептердің түрлерін жіктеу мәселесі ғылыми және әдістемелік еңбектерде кеңінен зерттелген. Математикалық есептер тек теориялық білімнің ғана емес, сонымен қатар оны оқыту процесінің де негізгі элементтерінің бірі болып табылады. Жалпы, математика өзінің бастауын практикалық міндеттерді шешуден алады және дәл осы есептерді талдау мен шешу арқылы үнемі дамып, жетіліп отырады.

Математика теориясының негізін есептерсіз қалыптастыру мүмкін емес, өйткені есептерді шешу – оны оқытудың маңызды әдістерінің бірі. Осы бағытта белгілі педагог-математик С.И. Шохор-Троцкий өз дәуірінде «есеп арқылы оқыту» әдісін енгізген [10].

Ғылыми әдебиеттерде есептің әртүрлі анықтамалары келтірілген. Оларды келесі негізгі тұжырымдармен сипаттауға болады:

1. **А.Н. Леонтьев** есепті белгілі бір жағдайларда мақсат ретінде қарастырады [11].

2. **Г.А. Балл, Ю.М. Колягин, Л.М. Фридман, А.Ф. Эсаулов және басқа ғалымдар** есепті нақты анықталған жүйе ретінде сипаттайды [13; 12-15].

3. **Басқа тұжырымдарға сәйкес**, есеп – қандай да бір практикалық түрлендірулерді жүзеге асыру талабын немесе объектінің белгілі және белгісіз элементтері арасындағы байланысты анықтауға мүмкіндік беретін шарттарды іздестіру арқылы теориялық сұраққа жауап беретін ойлау қызметінің объектісі болып табылады [12].

Бұл анықтамалар есептің табиғатын әртүрлі қырынан қарастырып, оның құрылымдық және когнитивтік аспектілерін ашуға мүмкіндік береді.

Оқушы математикалық есептерді шешу барысында жеке есептерді ғана емес, олардың белгілі бір жүйесін қарастырады. Мұндай есептер жиынын тиімді талдау үшін оларды белгілі бір топтарға бөлу қажет. Осыған байланысты математикалық есептерді келесі түрде жіктеуге болады:

- есептердің атқаратын функциясына байланысты: *танымдық,дидактикалық, дамытушылық есептер;*
- оқу іс-әрекетінің компонентіне байланысты: *іс-әрекеттік, ынталандырушы, бақылау-бағалау есептері;*
- проблема деңгеціне байланысты: *стандартты, оқыту, іздестіру, мәселе есептер;*
- есептің шарты мен талабы арасындағы байланысына қарай : *анықталған, толық анықталмаған, анықтауды қажет ететін есептер;*
- есептің шартындағы объектілердің санына байланысты: *жай және құрама;*
- объектілердің сипатына байланысты: *практикалық, математикалық есептер.*

Негізінен, есеп және оның классификациясы жайлы зерттеулерде есептердің түрлі классификациясы беріледі. Осы кезге дейін қарастырылған классификацияларды зерттей, талдау келе, біз келесідей математикалық есептердің классификациясын ұсынамыз (сурет 1):

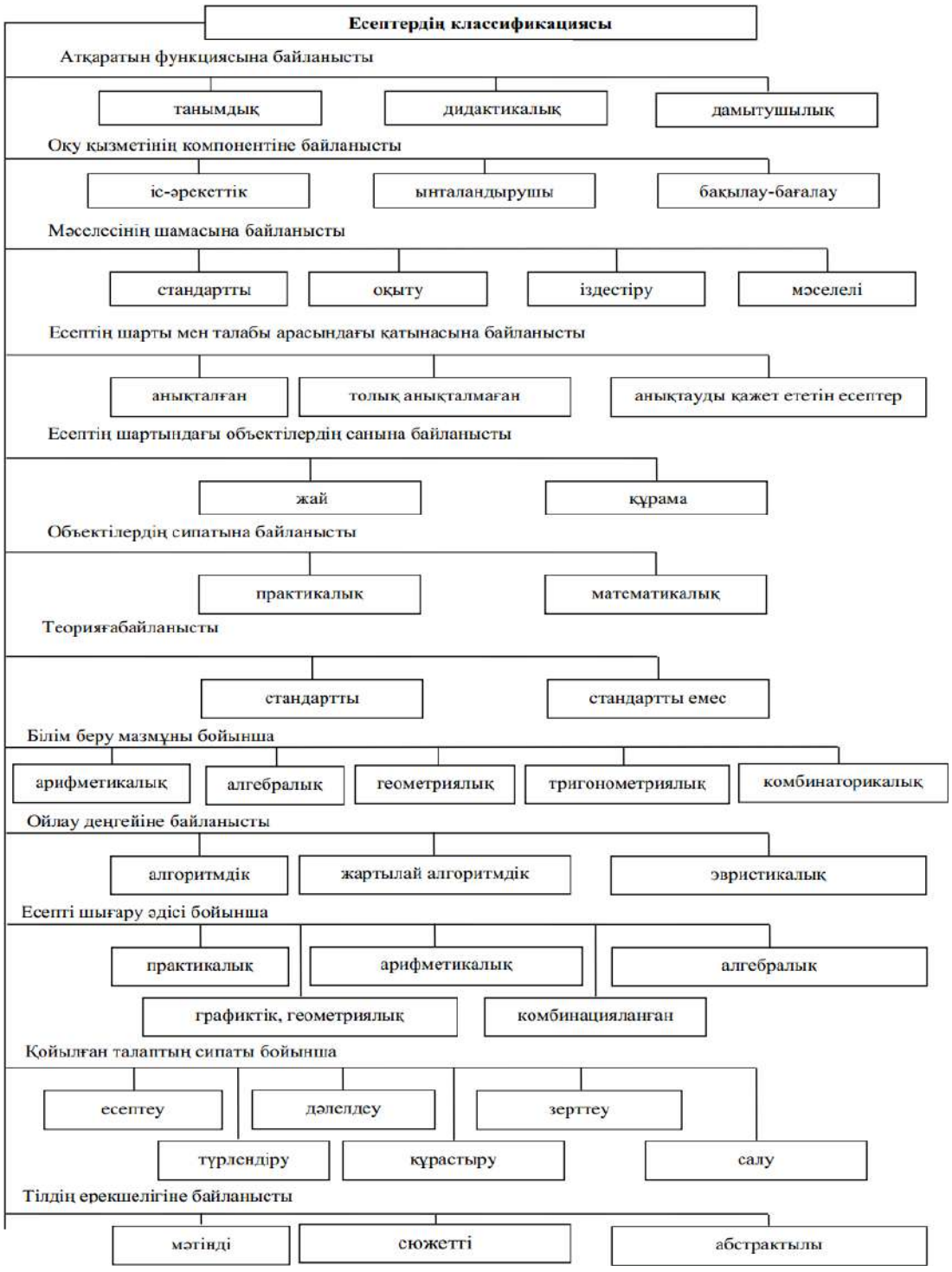

Сурет 1 - Математикалық есептердің классификациясы

Математиканы меңгеру тек теориялық білімді игерумен шектелмейді, оны тәжірибе жүзінде қолдана білу де маңызды. Осы орайда есеп шығару – математикалық білімді бекітудің, тереңдетудің және оны практикада қолданудың негізгі тәсілі болып табылады. Сол себепті есеп шығару оқыту процесінің ажырамас бөлігі ретінде әрі оның мақсаты, әрі негізгі құралы қызметін атқарады. «Есепті шығару» ұғымы – нақты құрылымы бар, күрделі динамикалық ұғым. Оның сипаттамасы: процес мақсатымен, түрлендірілетін ахуал мазмұнымен, шешудің қолда бар әдістері және тәсілдерімен, есеп мазмұны және оны шығару құралдарының өзара үйлесімділігімен, шығарылатын есептің нақты типі және түрімен сипатталады.

«Есеп шығару» үдерісін талдау оның негізгі құрылымдық кезеңдерін анықтауға мүмкіндік береді: бағыттау, жоспарлау, орындау және бақылау. Бақылау кезеңін өзін-өзі бақылау механизмімен толықтыру оқытудың жеке тұлғаға бағытталған әдістемелік негізін қалыптастыруға септігін тигізеді. Жүйеленген тұжырымдар негізінде келесі схеманы ұсынуға болады (сурет 2).

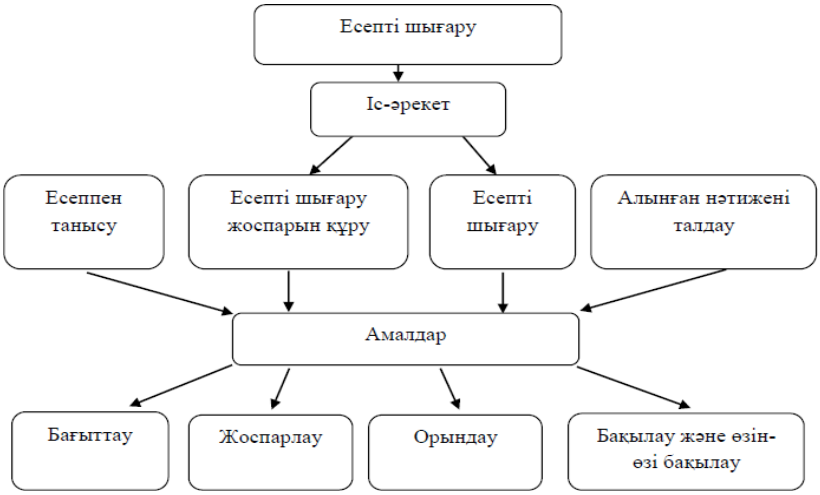

Сурет 2 - Есеп және есеп шығару жүйесінің құрылымдық бірліктері

Мұғалім математикалық есептерді шығаруды оқыту процесін ұйымдастыру барысында ең алдымен есептерді таңдау, оларды реттеу, оқушылардың орындайтын ақыл-ой іс-әрекеттеріне талдау жасау және т.б. кездеседі. Бұл мұғалімге қойылған дидактикалық мақсаттарға сәйкес таңдау жасауға көмектесетін есептерді классификациялауды талап етеді. Сонымен бірге оқушылардың есеп шығару жұмысын ұйымдастыруға көмектесетін, әдістер мен тәсілдер маңызды рөл атқарады .

Есеп шығару үдерісінде оқушылардың іс-әрекетінің құрылымдық элементтерін жүйелі түрде қалыптастыру маңызды. Бұл мәселені талдау барысында іс-әрекеттің жүйелік-құрылымдық әдісін негізге алу қажет. Аталған мәселе А.Н. Леонтьев, П.Я. Гальперин, Н.Ф. Талызина еңбектерінде кеңінен зерттелген. Ғалымдардың тұжырымдарына сәйкес, кез келген іс-әрекет белгілі бір амалдар жүйесінен тұрады. П.Я. Гальперин бұл құрылымды үш негізгі компонентке бөледі: бағыттау, орындау және бақылау [17].

Л.М. Фридманның зерттеулеріне сәйкес, іс-әрекеттің негізгі компоненттері мыналар болып табылады: есеп шартына талдау жасау, шешу жоспарын құру, есепті шешу үдерісін жүзеге асыру және алынған нәтижені талдау [14; 18].

Л.М. Фридманның тұжырымдарына сүйене отырып, есеп шығару үдерісін төрт негізгі кезеңге жіктеуге болады: есептің шартын талдау, шешу жоспарын әзірлеу, есепті шығару және нәтижені бағалау.

Д. Пойа, Л.М. Фридман, М. Колягин, Э.Ф. Эсаулов және басқа да зерттеушілердің еңбектерінде есеп шығару үдерісінің кезеңдері жан-жақты талданып, салыстырылып, әр кезеңге сәйкес амалдар жүйеленген. Осы зерттеулерді негізге ала отырып, есеп шығару үдерісінің құрылымдық үлгісін ұсынамыз (сурет 3) [12; 14–16].

Сурет 3 - Есеп шығару процесінің сатылары

Қорытындылай келе, математиканы оқыту үдерісіндегі есептердің рөлі мен атқаратын қызметтері жүйеленіп, олардың оқушылардың логикалық және шығармашылық ойлау қабілетін дамытудағы маңыздылығы айқындалды. Сонымен қатар, математикалық есептердің жіктелуі нақтыланып, олардың мазмұндық ерекшеліктері талданды. Математикалық есептерді шығаруды оқыту үдерісін зерттеу нәтижесінде оның құрылымдық компоненттері анықталды. Осыны негізге ала отырып, алдағы зерттеулерде білім алушылардың есеп шығару барысында кездесетін типтік қателері мен оларды түзету жолдарына жан-жақты талдау жүргізілетін болады.

Әдебиеттер

1 Әбілқасымова А.Е. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі: дидактикалық-әдістемелік негіздері. – Алматы: Мектеп, 2014. – 224б.

2 Абылкасымова А.Е., Искакова Л.Т. Задачи как средство контроля и оценки знаний учащихся. – Алматы, 2005. – 98с.

3 Баймуханов Б.Б. Математика есептерін шығаруға үйрету. – Алматы: Мектеп, 1983.– 145б.

4 Есмұқан М.Е. Оқушылардың математикалық білімін қалыптастыруды және ойлау қабілетін дамытуды құрылымдайтын дидактикалық негіздері: дис.док. пед.наук. – Алматы: АГУ, 1999. – 208с.

5 Кагазбаева А.К. Совершенствование профессионально-методической подготовки учителя математики в системе высшего педагогического образования:дис. ...док. пед.наук. - Алматы: АГУ, 1999. – 324с.

6 Мубараков А.М. Научно-методические основы преемственности обучения математике в системе непрерывного образования: дис. … док. пед. наук. – Алматы: КАО, 2003. – 225с.

7. ЖадраеваЛ.У. Дидактико-методические основы создания учебно- методического комплекса по математике для средней школы: дис. … док. пед. наук. – Бишкек: КАО, 2015. – 207с.

8 Смагулов Е.Ж. Дидактические основы формирования математического мышления учащихся в системе непрерывного математического образования: дис. док. пед.наук. – Алматы: КазНПУ, 2009. – 285с.

9 Искакова Л.Т. Методическая система дифференцированных задач как условие контроля и учета результатов обучения математике в средней школе:автореф. док. пед. наук. – Алматы: КазНПУ, 2005. - 42 с.

10 Шохор-Троцкий С.И.Методика арифметики: пособие для учителей средней школы. – 5-е изд. – М.; Л.: Госпедиздат, 1935. – 343с.

11 Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2 т. – М.: Педагогика, 1988. – 392 с.

12 Колягин Ю.М., Хурогиевская В.Ф., Гульчевская В.Г.О системе учебных задач как средстве

развития математического мышления школьников. – М.: Просвещение, 1997.
13 Балл Г.А. Теория учебных задач: психолого-педагогический аспект. - М.: Педагогика, 1990. – 184с.
14 Фридман Л.М., Турецкий Е.Н. Как научиться решать задачи. - 3-е изд., дораб. - М.: Просвещение, 1999. – 192с.
15 Эсаулов А.Ф. Психология решения задач. – М.: Издательство «Высшая школа», 1972. – 216с.
16 Пойа Д. Как решать задачу: пособие для учителей /пер. с англ.; под ред.
Ю.М.Гайдука. - М.: Учпедгиз, 1961. – 207с.
17 Гальперин П.Я. Развитие исследований по формированию умственных действийи //Психологическая наука в СССР. - М.: Изд-во АПН РСФСР, 1969. - Т. 1С. 441-469.
18 Фридман Л.М. Логико-психологический анализ школьных учебных задач. - М.: Педагогика, 1987

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА ЖОБАЛЫҚ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Каратаева Айнур Жанатовна
Түркістан облысы, Ордабасы ауданы
С. Сейфуллин жалпы орта мектебі география пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются теоретико-методологические основы организации проектной и исследовательской деятельности на уроках географии. Особое внимание уделяется формированию у школьников исследовательских навыков, критического мышления и способности применять полученные знания в практической деятельности. Описаны эффективные формы и методы проектной работы, приведены примеры интеграции исследовательского подхода в учебный процесс. Также освещены проблемы и перспективы внедрения проектных технологий в школьный курс географии. Материал может быть полезен учителям, методистам и студентам педагогических вузов.

Summary

This article explores the theoretical and methodological foundations of organizing project and research work in geography lessons. Special emphasis is placed on developing students' research skills, critical thinking, and the ability to apply acquired knowledge in real-life situations. The paper outlines effective forms and methods of project-based learning, providing examples of how the research approach can be integrated into the educational process. It also highlights the challenges and prospects of implementing project-based technologies in school geography curricula. This material is useful for teachers, education specialists, and students of pedagogical universities.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың танымдық белсенділігін, шығармашылық қабілетін дамыту басты мақсаттардың біріне айналып отыр. Осы мақсатты жүзеге асыруда жобалық және зерттеу жұмыстарын ұйымдастырудың маңызы зор. Әсіресе география пәнінде бұл әдістер оқушылардың қоршаған ортаға деген қызығушылығын арттырып, олардың ғылыми ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Жобалық және зерттеу әдістері оқушыларды дербес жұмыс жасауға, ақпарат көздерін сараптауға, мәселелерді шешудің тиімді жолдарын іздеуге үйретеді.

География – тек теориялық білім беретін пән ғана емес, сонымен қатар практикалық, тәжірибеге негізделген ғылым. Сондықтан бұл пәнді оқыту барысында жобалық және зерттеу жұмыстарын тиімді ұйымдастыру – білім сапасын арттырудың, оқушының шығармашылық және зерттеушілік қабілетін дамытудың маңызды жолы болып табылады. Мақалада осы бағытта жүргізілетін жұмыстардың әдістемесі, мазмұны, тиімділігі және жүзеге асыру жолдары қарастырылады.

1. Жобалық және зерттеу жұмыстарын ұйымдастырудың теориялық негіздері.

Жобалық оқыту – белгілі бір мәселені шешуге бағытталған, нақты мақсатқа жетуге мүмкіндік беретін оқыту әдісі. Бұл тәсіл оқушының өз бетінше білім алуына, ақпаратты

талдауына және оны практикада қолдануына мүмкіндік береді. Зерттеу жұмыстары – ғылыми негізде құрастырылған және нақты сұрақтарға жауап беруге бағытталған әрекет. География пәнінде бұл жұмыстар көбінесе жергілікті жерді зерттеу, табиғи ресурстарды бағалау, экологиялық проблемаларды сараптау сияқты тақырыптарда жүзеге асады.

2. География сабағында жобалық жұмыс жүргізудің кезеңдері. Жобалық жұмыстарды ұйымдастыру келесі кезеңдерден тұрады:

- **Мәселені анықтау және мақсат қою.**
- **Ақпарат жинау және сараптау.**
- **Жоспар құру және міндеттерді бөлу.**
- **Жобаны жүзеге асыру.**
- **Қорытынды жасау және қорғау.**

Мысалы, оқушылар "Жергілікті аймақтың экологиялық жағдайын бағалау" тақырыбында жоба жасап, ауаның, судың немесе топырақтың жағдайын зерттеп, нәтижелерін презентация түрінде ұсынуы мүмкін.

3. Зерттеу жұмыстары арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру.

Зерттеу жұмыстары оқушылардың теориялық білімдерін практикамен ұштастыруына, қоршаған ортаны терең тануына, ғылыми таным әдістерін меңгеруіне ықпал етеді. География пәні табиғи және әлеуметтік-экономикалық үдерістерді зерттеуге бағытталғандықтан, бұл пәнде зерттеу элементтерін енгізу – оқушылардың ғылыми ойлауын дамытуда таптырмас құрал.

Зерттеу жұмысының негізгі кезеңдері:

1. **Зерттеу тақырыбын анықтау** (мысалы: "Жергілікті өзен суының ластану деңгейі").
2. **Мақсат пен міндеттер қою** (мысалы: өзен суының құрамын зерттеп, негізгі ластаушы көздерді анықтау).
3. **Гипотеза ұсыну** (мысалы: "Өзен суының ластануы жақын маңдағы өндіріс орындарының әсерінен").
4. **Дерек жинау** (жергілікті жерде су сынамаларын алу, бақылау жүргізу).
5. **Талдау және қорытынды жасау**.
6. **Нәтижені ұсыну (жобаны қорғау)**.

Оқушылардың зерттеу жұмыстарына нақты мысалдар:

Мысал 1: "Ауылымның климатына соңғы онжылдықтағы өзгерістер"
– Мақсаты: Ауылдағы ауа райының өзгерістерін бақылау арқылы жаһандық жылыну белгілерін анықтау.
– Әдістері: Метеорологиялық деректерді (ауыл әкімшілігі, интернет дереккөздер) жинау, сұхбаттар жүргізу, диаграмма құрастыру.
– Қорытынды: Температураның орташа деңгейінің 2-3°С-қа өскені, қыс мезгілінің қысқаруы байқалған.

Мысал 2: "Қала ішіндегі жасыл аймақтардың маңызы"
– Мақсаты: Оқушы өзі тұратын қалада (немесе ауылда) саябақтар мен жасыл желектердің орналасуын, көлемін және маңызын анықтайды.
– Зерттеу барысы: Google-карталардан карта сызу, жергілікті тұрғындардан сауалнама алу, фотобақылау жүргізу.
– Қорытынды: Аудан тұрғындарының 60%-ы жасыл аймақтардың жетіспеушілігін мойындайды. Жасыл желек азайған сайын шаң-тозаң көбейіп, микроклимат нашарлайды.

Мысал 3: "Мектеп аумағының экологиялық жағдайын бағалау"
– Мақсаты: Мектеп маңындағы ауа, топырақ және шу деңгейін зерттеу.
– Құралдар: Мобильді қосымшалар (экодатчиктер), бақылау кестелері, фототүсірілім.
– Қорытынды: Ауаның ластану деңгейі жол жиегіне жақын жерлерде жоғары, топырақта тұрмыстық қалдықтар кездеседі.

Мысал 4: "Табиғи апаттардың жергілікті деңгейдегі қауіпі"
– Мақсаты: Аймақтағы жер сілкінісі, сел, құрғақшылық сияқты табиғи апаттардың ықтимал қаупін бағалау.

– Әдістер: Картографиялық деректерді пайдалану, тұрғындардан сұхбат алу, табиғи апаттар жөніндегі мұрағаттық ақпаратты талдау.
– Қорытынды: Белгілі бір аумақта сел жүру қаупі жоғары, алдын алу шаралары туралы ұсыныстар жасалды.

Мұғалімнің зерттеу жұмысындағы рөлі.

Мұғалім зерттеу жұмыстары барысында оқушыға бағыт беруші, кеңесші ретінде әрекет етеді. Ол оқушыларды ғылыми стильде жұмыс істеуге үйретіп, материал жинауға, деректерді талдауға және нәтижені дұрыс тұжырымдауға көмектеседі. Сонымен қатар, зерттеу жобаларын қорғау үшін презентациялар, көрме сабақтар, постерлік сессиялар ұйымдастыруға мүмкіндік жасайды.

4. Жобалық және зерттеу жұмыс түрлерінің сабақпен байланысы.

География сабақтарында келесі жұмыс түрлерін тиімді қолдануға болады:

- **Жеке жобалар:** мысалы, “Менің ауылымның табиғи ресурстары” тақырыбына баяндама.
- **Топтық зерттеулер:** оқушылар шағын топтарға бөлініп, белгілі бір аймақты зерттейді.
- **Интеграциялық жобалар:** географияны биология, тарих немесе экология пәндерімен байланыстыру.

5. Мұғалімнің рөлі мен әдістемелік қолдауы

Мұғалім бұл процесте ұйымдастырушы, бағыт беруші және кеңесші рөлін атқарады. Ол оқушылардың қызығушылығын ояту үшін заманауи әдістерді қолданады: цифрлық карталар, интерактивті платформалар, геоақпараттық жүйелер (GIS), экологиялық мониторинг құралдары т.б.

Қорытынды.

География пәнінде жобалық және зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру оқушылардың танымдық қабілеттерін, логикалық ойлауын, шығармашылық мүмкіндіктерін дамытудың тиімді құралы болып табылады. Мұндай әдістер оқушыларды қоршаған ортаны тануға, оны зерттеуге, экологиялық мәдениетті қалыптастыруға тәрбиелейді. Сонымен қатар, оларды дербес шешім қабылдауға, зерттеу нәтижелерін талдап, қорытынды жасауға үйретеді. Мұғалімдердің бұл бағыттағы әдістемелік шеберлігі мен жаңашылдығы – оқыту нәтижесінің басты көрсеткіші.

Әдебиеттер

1. Әбілқайырова С. Б. Географияны оқыту әдістемесі. – Алматы: Рауан, 2020.
2. Жұмағұлов Ә. О. География сабағында зерттеу жұмыстарының рөлі. // Білім – Образование, №4, 2022.
3. Барабанов П. М. Проектная деятельность в системе школьного географического образования. – Москва: Просвещение, 2019.
4. Назарова Л. А. Исследовательские умения школьников: теория и практика. – Санкт-Петербург: Лань, 2021.
5. Педагогикалық технологиялар: Оқулық / Жауап. ред. Қ. С. Құрманалин. – Астана: Фолиант, 2022.

ГЕОМЕТРИЯЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУ КЕЗЕҢДЕРІНЕ ОҚЫТУ НЕГІЗІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ ЕСЕПТЕР ШЕШУГЕ ҮЙРЕТУ

Жамал Ә.С. – М1501-14 тобының студенті
Ғылыми жетекші: **Мадияров Н.К,** п.ғ.к., доцент
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент

Резюме

Предложенная методика включает в себя систематическое ознакомление с условием задачи, разработку плана решения, его реализацию и анализ полученного результата. В ходе исследования определены основные этапы решения математических задач и виды деятельности, характерные для работы с геометрическими задачами на каждом этапе. Также предлагаются примеры, демонстрирующие применение данной методики.

Summary

The proposed methodology includes a systematic approach to understanding the problem statement, developing a solution plan, implementing it, and analyzing the obtained result. The study identifies the main stages of solving mathematical problems and describes the types of activities characteristic of working with geometric problems at each stage. Additionally, examples demonstrating the application of this methodology are provided.

Біздің зерттеудің негізгі мақсаты білім алушыларды шартпен жүйелі танысу, шешім жоспарын іздеу, осы жоспарды іске асыру және табылған шешімді зерттеу негізінде геометриялық есептерді шешуге үйретудің теориялық негізделген әдістемесін әзірлеу.

Қойылған мақсатты жету үшін бірқатар міндеттерді орындау қажет: математикалық есептермен жұмыс істеудің негізгі кезеңдерін анықтау; әр кезеңге тән геометриялық есепті шешу бойынша қызмет түрлерін анықтау; әр кезеңде геометриялық есептермен жұмыс істеу әдістемесін көрсететін мысалдар әзірлеу.

Зерттеу нәтижелері

Математикалық есепті теориялық тұрғыдан шешу процесін дискретті, кезең-кезеңімен ұсынуға болады. Математиканы оқыту әдістемесінде келесі төрт кезеңді көрсететін ең көп таралған схема бар:

1. Есеп шарттарын түсіну
2. Есепті шешу жоспарын іздеу, құру
3. Жоспарланған жоспарды іске асыру. Шешімді рәсімдеу
4. Табылған шешімді зерттеу

Теориялық тұжырымдарды түсіндіру процесін келесі геометриялық есепті шешу аясында қарастырамыз: «Центрлері арасындағы қашықтық 36 ға тең екі шардың радиустары 25 және 29. Олардың беттері қиылысқанда пайда болған сызықтың ұзындығын анықтаңыз. ($\pi \approx 3{,}14$)»

1. Есеп шарттарын түсіну

Алдымен білім алушыға есеп мәтінімен танысу керек, бұл жалпы жағдайды түсінуге көмектеседі. Геометриялық есептерде негізгі объектілер мен олардың байланыстары беріледі [1]. Мұндай есептерде үш негізгі элемент бар: сызба, «берілген» бөліміндегі шарттар және «дәлелдеу» немесе «табу» бөліміндегі талап.

Радиустары 25 және 29 болатын екі шардың центрлері 36 қашықтықта орналасқан. Мақсат – олардың қиылысуынан пайда болған шеңбердің ұзындығын табу. Ол үшін сфералардың геометриялық қасиеттері мен қиылысу ерекшеліктерін қолдану қажет.

Біз қарастыратын тапсырма үшін сурет келесідей болады (сурет. 1).

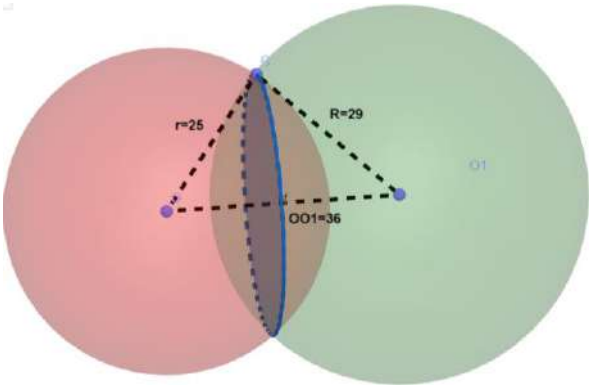

Сурет-1. Екі шардың қиылысуы

2. Есепті шешу жоспарын іздеу, құру

Есептің шартын түсінген жағдайда, оны шешу қатаң реттілікке бағынбайды. Оқушы бірнеше жолмен ізденеді: 1) ұқсас есептерді қарастыру (аналогия), 2) есептің талабын талдау (анализ), 3) есептің шартын сараптау.

Бірінші бағыт. Анология. Ұқсас есептер арқылы шығарудың бірқатар кезеңдерді қамтиды: Ұқсас есепті іздеу, құрастыру, оны шешу, ұқсас есепті шешудегі әдісті немесе фактіні анықтау, анықталған заңдылықты бастапқы есепте қолдану.

Екінші бағыт. Талдау. Бұл жағдайда қорытындыдан шығып, белгілі ережелерге сүйене отырып, қорытынды шарттың логикалық салдары екенін көрсету керек [2]. Жоғары талдау кезінде жетекші сұрақ қоя алады: «қойылған есепті шығару үшін қандай формула немесе теорема қолдансақ болады?». Осылайша, қажетті есеп шығару жолдары дәйекті түрде таңдалады.

Екі шардың қиылысында пайда болған шеңбердің ұзындығын табу үшін сызбаны толық салып, фигура бөліктерін жазықтықтарға бөлу қажет. Берілген екі шардың радиустары мен центрлері арақашықтары тиісті бір жазықтыққа түсіру $\rightarrow \alpha \in O, O_1, \mathrm{C}$. O, O_1, C нүктелері α жазықтығында жатсын. $OC = 25, O_1C = 29, OO_1 = 36$, кесінділерден $\triangle OO_1C$ үшбұрышын аламыз (сурет. 2).

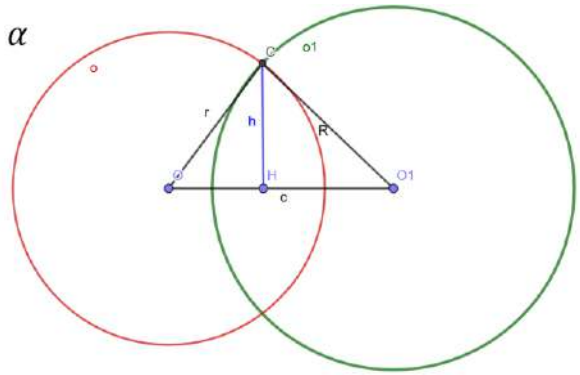

Сурет-2. Жазықтықтағы сызбасы

Сызбадан OO_1 қабырғасына түсірілген биіктік h қиылысқанда пайда болған шеңбердің радиусына беттесетінін көреміз, яғни $h = R_{\text{шеңбер}}$. Ауданды үш қабырғасы арқылы Герон формуласы мен ауданды қабырғаға түсірілген биіктік арқылы табу формулаларын байланыстырып биіктікті h табамыз. Жоғарыда көрсетілген ($h = R_{\text{шеңбер}}$) биіктік пен шеңбер радиусы теңдігін пайдаланып шеңбер ұзындығын табасыз ($C = 2\pi R$).

Үшінші бағыт. Эвристикалар. Кеңінен қолданылатын бірнеше эвристикалық әдістерді атап өтуге болады: мәселені кіші мәселелерге бөлу, мәселені түрлендіру әдісі, модельдеу әдісі, қосымша элементтер енгізу, элементарлық есептер әдісі, мәселені күй кеңістігінде көрсету, шекті жағдайды қарастыру, қосымша фигура енгізу әдісі.

3. Жоспарланған жоспарды іске асыру. Шешімді рәсімдеу

Математика сабақтарында біз қадамдап шарттардың толық түрін жазуға кеңес береміз, онда оның үш негізгі бөлігі айқын көрсетіледі: Негізгі қадам, Қосымша қадам, Қорытынды. Бұл тәсіл оқушыларға ықтимал қайшылықтарды, шешімдегі толық емес тұжырымдарды аңғаруға және, нәтижесінде, қателіктерге жол бермеуге көмектеседі.

Біздің жағдайымызда, шешімді қадамдап шарттар түрінде рәсімдеу келесідей болуы мүмкін:

1. Екі шардың центрлері арасындағы қашықтық: $d = 36$, бірінші шардың радиусы: $R_1 = 25$, екінші шардың радиусы: $R_2 = 29$.

2. Қиылысу шеңберінің центрі екі шардың центрлерін қосатын кесіндінің бойында орналасқан.

3. Шарлардың центрлік нүктесі, қиылысу шеңберінің центрін бір жазықта кескіндейміз. $\alpha \in O, O_1, \mathrm{C}, O_{\text{қ.шеңбер}}$

4. $OC = 25, O_1C = 29, OO_1 = 36$, осы кесінділерден $\triangle OO_1C$ үшбұрышын аламыз.

5. OO_1 кесіндісіне түсірілген биіктік қиылысу шеңберінің радиусына тең $h = R_{\text{қ.шеңбер}}$

6. $S = \sqrt{p(p-a)(p-b)(p-c)} = c \cdot h_c \cdot \frac{1}{2}$ Герон формуласы мен биіктік арқылы ауданын есептеу формулалалрын теңестірп биіктігін табамыз.

7. $h = R_{\text{қ.шеңбер}}$ теңдігін падаланып шеңбер ұзындығын формуласымен $C = 2\pi R$ есептейміз.

Бастапқы кезеңде оқушылар есептің шешімін толық жазуды үйренуі керек. Бұл үшін олар қадамдап шешу әдісін немесе кесте түрінде рәсімдеуді қолданғаны дұрыс. Уақыт өте келе, олар артық мәліметтерді қысқартып, тек негізгі, маңызды тұжырымдарды қалдыруы қажет [3]. Бірақ шешімді жай ғана мәтін түрінде жазу оны терең меңгеруді білдірмейді, өйткені мұндай мәтіндер де сол қадамдап шешуге негізделеді.

4. Табылған шешімді зерттеу

Тәжірибеде бұл кезең көбіне орындалмайды. Оқушылар жауапты алған соң есепке деген қызығушылығын жоғалтады, ал мұғалім үшін оны қайта жандандыру қиынға соғады.

Оқыту әдістемесі тұрғысынан бұл кезеңде мынадай танымдық әрекеттерді іске асыру пайдалы:

1. Есепті зерттеу және оның шешу жолын талдау (шешу идеясын анықтау, басқа есептермен байланысын табу).

2. Шешудің жаңа тәсілдерін іздеу және қолдану.

3. Алынған шешім негізінде тұжырым жасап, қорытындылау.

Бұл әрекеттерді қарастырылып отырған есепке қатысты қалай жүзеге асыруға болатынын көрсетейік.

Біріншіден, есепте қолданылатын негізгі қағида – екі шардың беттерінің қиылысуы арқылы пайда болатын шеңбердің ұзындығын анықтау. Бұл шеңбердің ұзындығы центрлерінің арақашықтығы мен шарлардың радиустарына тәуелді. Бұл жағдайда негізгі идея – екі шардың геометриялық қасиеттерін талдау арқылы шешімді анықтау.

Екіншіден, есептің шешімін табудың бірнеше жолдары бар. Кейбір әдістер тікелей геометриялық талдауға сүйенсе, басқалары аналитикалық есептеулерді қажет етеді. Келесі тәсілдердің кейбірін қарастырайық.

Үшбұрыштың аудандарын байланыстыру арқылы шешімін табу.

Шешуі: Екі шеңбердің центлері және қиылысуда пайда болған нүкте арқылы қабырғалары екі радиус пен центлері арақашықтығы болатын үшбұрыш тұрғызамыз. Үшбұрыш қабырғалары: 36, 29, 25.

Үлкен қабырғасына 36 түсірілген биітік ұзындығын Георн формуласы мен биіктік арқылы ауданды табу формулаларын теңестіре отырып табайық.

$$p = \frac{a+b+c}{2} = \frac{29+25+36}{2} = 45$$

$$S = \sqrt{45(45-29)(45-25)(45-36)} = \sqrt{45 \cdot 20 \cdot 16 \cdot 9} = 360$$

$$S = c \cdot h_c \cdot \frac{1}{2} = 36 \cdot h_c \cdot \frac{1}{2} = 360 \implies h_c = 20 \implies h_c = r_к$$

$$C = 2\pi r_к = 2 \cdot 20\pi = 40\pi = 125{,}6$$

Пифагор теоремасы арқылы шешімін табу.

Шешуі: Қиылысу шеңберінің центрі екі шардың центрлерін қосатын кесінді бойында орналасқан. Оның координатасы келесі формуламен табылады:

$$x = \frac{R^2 - r^2 + d^2}{2d}$$

Қиылысу шеңберінің радиусы $r_к$ тікбұрышты үшбұрыштан Пифагор теоремасы арқылы табылады: $r_к = \sqrt{R^2 - x^2}$

Мұндағы х мәнін жоғарыдағы формуладан орнына қойсақ:

$$r_к = \sqrt{R^2 - \left(\frac{R^2 - r^2 + d^2}{2d}\right)^2} = \sqrt{29^2 - \left(\frac{29^2 - 25^2 + 36^2}{2 \cdot 36}\right)^2} = 20$$

Қиылысу шеңберінің ұзындығы стандартты шеңбер формуласы арқылы табылады:

$$C = 2\pi r_к = 2 \cdot 20\pi = 40\pi = 125{,}6$$

Екі жағдайда да жауабы: $40\pi,\ 125{,}6$

Үшіншіден, берілген есептің шешімі негізінде басқа да есептер құрастыруға болады. Мұндай тапсырмалар оқушылар үшін әдетте күрделі болып келеді, сондықтан мұғалім оларды дұрыс бағыттауы қажет.

Білім алушылар сан мәндерін өзгертіп ұқсас есептер, кері есептер, сондай ақ жалпыланған есептер құрастырса болады.

Осылайша, осы кезеңде оқушы шешімді тексеріп, шешімде барлық мүмкін жағдайлар қарастырылғанын зерттеп, жауапты жазуы қажет [4]. Мұғалім тарапынан шешімнің танымдық талдауын ұйымдастыру пайдалы: идеяны анықтау, оны басқа есептермен байланыстыру, басқа шешу тәсілдерін табу, ұқсас есептер құрастыру.

Қорытынды

Зерттеу барысында біз қойылған міндеттердің шешілгенін байқадық.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы ең алдымен оқушылардың іс-әрекет түрлеріне негізделген геометриялық есептерді шешу әдістемесін ұсынуымызда деп білеміз.

Теориялық маңызы – математикалық есепті шешу кезеңдері арасындағы байланысты анықтау және осы кезеңдерді геометриялық есептерге бейімдеу болып табылады.

Практикалық маңызы – ұсынылған материалдарды жоғары және орта кәсіби білім беру ұйымдарының оқытушылары пәндік және жалпы кәсіптік дайындық аясында, әсіресе «Математиканы оқыту әдістемесі» пәнінде қолдана алады. Сонымен қатар, мақала материалдары математика мұғалімдерінің геометриялық есептерді шешу бойынша сабақтарын әзірлеуге негіз бола алады.

Әдебиеттер:

1. Ә.Н.Шыныбеков. Оқыту әдістемесе, Геометрия 10-сынып, 2011
2. Абылкасымова А.: Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі. Оқу құралы, 2014
3. Устименко, В.В. Стереометриялық есептерді шығару әдістемесі / В.В. Устименко, Е.С. Воскобойников // Витебск мемлекеттік университетінің ғылыми журналы. — 2022. — №1(114). — Б. 92–97
4. Фридман, Л.М. Математиканы оқыту әдістемесінің теориялық негіздері / Л.М. Фридман. — Мәскеу

БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАР МЕН STEM ЖОБАЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ

Жумекова Гаухар Лесбековна
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы,
Макаренко атындағы ЖББМ биология пән мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются возможности развития исследовательских способностей школьников на уроках биологии с использованием лабораторных работ и STEM-проектов. Описаны особенности биологического образования, позволяющие эффективно применять исследовательские методы обучения. Приведены примеры успешной интеграции проектной и лабораторной деятельности, способствующей развитию критического мышления и научного подхода у учащихся. Подчеркивается роль учителя и методические аспекты организации STEM-обучения в школьной практике.

Summary

The article explores the potential for developing students' research skills in biology lessons through laboratory activities and STEM projects. It outlines the unique aspects of biology education that facilitate the use of research-based learning methods. Examples of effective integration of project-based and laboratory work are provided, which enhance students' critical thinking and scientific reasoning. The paper highlights the teacher's role and methodological considerations for implementing STEM-based learning in the school context.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың танымдық, шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамыту – басты міндеттердің бірі. Бұл міндетті жүзеге асыруда STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) бағытындағы жобалар мен зертханалық жұмыстардың алатын орны ерекше. Әсіресе, биология пәнінде бұл тәсілдер оқушылардың табиғи құбылыстарды тәжірибе арқылы зерттеп, өздігінен тұжырым жасауына мүмкіндік береді. Биология ғылымының табиғаты – зерттеу мен бақылауға негізделген, сондықтан да бұл пәнде зерттеушілік қабілетті дамытуға қажетті барлық алғышарттар бар.

Негізгі бөлім.

1. Зерттеушілік қабілет: ұғымы және маңыздылығы.

Зерттеушілік қабілет – оқушының проблеманы анықтап, оған сұрақтар қою, болжам жасау, эксперимент жүргізу, алынған нәтижені талдау және қорытынды шығару қабілеті. Бұл қабілет XXI ғасыр дағдыларының бірі ретінде ерекше маңызға ие. Зерттеушілік дағдылар – ғылымға негізделген ойлау, дәлелдеу және логикалық пайымдау қабілеттерінің көрсеткіші.

2. Биология пәнінің ерекшелігі мен STEM тәсілінің үйлесімі.

Биология пәні – тірі ағзаларды зерттейтін ғылым. Бұл пәнде табиғи құбылыстар мен процестерді бақылау, оларды талдау, жіктеу, салыстыру маңызды орын алады. STEM тәсілі биологиядағы теориялық білімді технологиялық, инженерлік және математикалық құралдар арқылы тәжірибе жүзінде қолдануға мүмкіндік береді.

Мысалы, оқушылар микробиология бойынша жобада Petri табақшасында микроорганизмдер өсіріп, олардың өсуіне әртүрлі факторлардың әсерін зерттей алады. Бұл – биологиялық білім, ғылыми әдіс және инженерлік құралдардың тоғысуы.

3. Зертханалық жұмыстардың құрылымы және оқытудағы орны.

Зертханалық жұмыстар – биология сабағында оқушылардың белсенді іс-әрекет арқылы танымын арттыратын негізгі құралдардың бірі. Олар:

- **Нақты бақылау және деректер жинау**
- **Гипотеза ұсыну**
- **Эксперимент жүргізу**
- **Қорытынды жасау**

Оқушы зертханада өз қолымен эксперимент жүргізу арқылы биологиялық құбылыстардың мәнін тереңірек түсінеді. Мысалы, фотосинтез процесін зерттеу үшін өсімдіктерді жарық пен қараңғыда өсіріп, жапырақтардағы крахмалдың пайда болуын анықтау.

4. STEM жобалар арқылы зерттеушілік дағдыларды қалыптастыру.

STEM жобалар — ұзақмерзімді, топтық және өзекті мәселені шешуге бағытталған практикалық жұмыс түрі. Биология сабақтарында STEM жобаларды келесі тақырыптарда ұйымдастыруға болады:

- **Экологиялық жобалар:** «Қалдықтарды қайта өңдеу жүйесін жасау», «Топырақтың ластануын зерттеу»
- **Физиология жобалары:** «Тамақ өнімдерінің ағзаға әсері», «Спортшылардың жүрек соғысын бақылау»
- **Генетика және өсімдіктерді зерттеу:** «Гидропоника әдісімен көкөніс өсіру», «Өсімдіктің өсуіне тыңайтқыштардың әсері»

Бұл жобаларда оқушылар биологиялық біліммен қатар технологиялық құрылғыларды (сенсорлар, микроскоп, арнайы қосымшалар) пайдаланып, деректерді өңдеп, презентация жасайды.

5. Мұғалімнің рөлі және ұйымдастыру стратегиялары.

Мұғалім зерттеу мен STEM жобаларға бағыт беруші және үйлестіруші рөл атқарады. Ол:

- оқушылардың қызығушылығын оятады;
- қауіпсіздік техникасын үйретеді;
- жобаның әр кезеңін жоспарлауға көмектеседі;
- қорытындылау мен рефлексияны ұйымдастырады.

Сондай-ақ, биология пәнінің мұғалімдері STEM әдістерін қолдану үшін әдістемелік дайындықтан өтіп, жаңа технологиялармен жұмыс істеуге дағдылануы қажет.

Қорытынды.

Биология сабақтарында зертханалық жұмыстар мен STEM жобаларын қолдану – оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытуға бағытталған тиімді әдіс. Мұндай тәсілдер оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырып қана қоймай, оларды ғылыми ойлау мен тәжірибелік жұмысқа баулиды. Оқу процесінде STEM жобаларын кеңінен енгізу болашақ зерттеушілер мен инженерлерді тәрбиелеудің іргетасын қалайды. Сондықтан да білім беру жүйесінде бұл бағытты жүйелі түрде қолдап, мұғалімдерді әдістемелік жағынан қамтамасыз ету қажет.

Әдебиеттер

1. Сыздықова А. *Биология сабақтарында STEM жобаларды енгізудің әдістемесі*. Педагогика және психология журналы, №2.2021.
2. Шоқанова М. *Зертханалық жұмыстар мен жобалық оқытудың интеграциясы*. Білім берудегі инновациялар, №4.2022.

МЕКТЕП-ИНТЕРНАТТАҒЫ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Көкенова Бағда Жарасовна
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы,
Макаренко атындағы ЖББМ жанындағы интернат тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматриваются особенности личностного развития воспитанников школ-интернатов. Особое внимание уделяется психолого-педагогическим аспектам формирования личности детей, находящихся в условиях частичной или полной изоляции от семьи. Раскрываются ключевые направления воспитательной работы, способствующие развитию нравственных качеств, коммуникативных навыков и социальной адаптации воспитанников. Подчёркивается роль воспитателя, педагога и психолога в создании условий для успешной социализации ребёнка. Представлены практические формы и методы поддержки личности в интернатной среде.

Summary

This article explores the specific features of personal development among students living in boarding schools. Special attention is given to the psychological and pedagogical aspects of personality formation in children who are partially or completely deprived of family care. The article highlights key areas of educational work that support the development of moral values, communication skills, and social adaptation. It emphasizes the vital role of educators, caregivers, and psychologists in creating a supportive environment for successful child socialization. Practical methods and strategies for personal development support in the boarding school setting are also presented.

Қазіргі қоғамда білім беру жүйесінің алдында тұрған негізгі міндеттердің бірі – тұлғаның жан-жақты дамуына жағдай жасау. Әсіресе, мектеп-интернат жағдайында тәрбиеленіп жатқан балалар үшін бұл мәселе ерекше маңызға ие. Интернат тәрбиеленушілері көбіне әлеуметтік жағдайы төмен, ата-ана қамқорлығынсыз қалған немесе арнайы қолдауды қажет ететін балалар қатарынан шығады. Бұл оқушылардың тұлғалық дамуы мен әлеуметтенуі – педагогикалық үдерістің маңызды бөлігі болып табылады.

Тұлғалық даму – адамның өзіндік санасын, құндылық бағдарын, әлеуметтік рөлдерін меңгеруін қамтитын күрделі үдеріс. Интернатта тәрбиеленуші бала үшін бұл даму педагог пен тәрбиешінің бірлескен қолдауы арқылы жүзеге асады. Тұлғаның өзін-өзі тануы, өз мүмкіндігін сезінуі және қоғамға бейімделуі – тәрбие мен оқыту үдерісінің негізгі мақсатына айналуы тиіс.

1. Тұлғалық дамудың педагогикалық негіздері.

Тұлға – адамның қоғамдық өмірдегі рөлін, санасын, құндылықтарын, сенімдерін, мінезін қамтитын ұғым. Педагогикада тұлғалық даму баланың өзіндік «Менін» қалыптастырумен, ерік-жігері мен дүниетанымын дамытумен байланыстырылады. Интернаттағы балаға бұл үдеріс күрделірек болуы мүмкін, себебі оларда көбіне:

- сенімсіздік,
- төмен өзін-өзі бағалау,
- қарым-қатынас дағдысының жетілмегендігі байқалады.

Мұндай балаларға ерекше педагогикалық тәсілдер мен қолдау қажет.

2. Мектеп-интернаттағы тәрбиеленушілердің даму ерекшеліктері.

Интернатта тәрбиеленушілердің тұлғалық дамуында келесі ерекшеліктер анықталады:

- Ата-ана қамқорлығының жетіспеуі немесе мүлдем болмауы;
- Эмоционалды-жеке тұрақсыздық;
- Қоғамдық ортадан оқшаулану;
- Тәрбиелік және моральдық бағдардың әлсіздігі;
- Тәуелділік немесе агрессияға бейімділік.

Бұл факторлар баланың тұлғалық дамуын тежейді, сондықтан арнайы түзету, қолдау және бейімдеу жұмыстарын жүргізу маңызды.

3. Тұлғалық дамуға әсер ететін тәрбие жұмысының бағыттары.

Тұлғалық дамуды қалыптастыру интернаттағы тәрбиелік жұмыстардың мазмұны мен формасына тікелей байланысты. Негізгі бағыттар мыналар:

а) Құндылықтар жүйесін қалыптастыру

- Адамгершілік, жауапкершілік, әділеттілік секілді құндылықтарды насихаттау;
- Жеке үлгі көрсету арқылы тәрбиелеу.

ә) Коммуникативтік қабілеттерді дамыту

- Топтық жұмыстар, пікірталастар, сахналық қойылымдар арқылы қарым-қатынас жасау мәдениетін жетілдіру.

б) Танымдық қызығушылық пен шығармашылықты дамыту

- Үйірмелер мен жобалық жұмыстарға тарту;
- Дарындылықты анықтау және қолдау.

в) Эмоционалды тұрақтылықты қалыптастыру

- Психологпен жұмыс, арт-терапия, тренингтер өткізу арқылы эмоцияны реттеуге үйрету.

4. Педагогтар мен тәрбиешілердің бірлескен жұмысы.

Мектеп-интернаттағы балаға қолдау көрсету ұжымды, үйлесімді жұмысты қажет етеді. Мұнда:

- Сынып жетекші – білім мен тәрбие арасындағы байланысты қамтамасыз етеді;
- Тәрбиеші – баланың күнделікті тұрмысын бақылаушы, қамқоршы рөлінде;
- Психолог – тұлғалық ерекшеліктер мен проблемаларды анықтайтын маман;
- Арнайы педагог – жеке оқу траекториясын құрушы.

Бұл мамандардың бірлескен іс-әрекеті тәрбиеленушінің әлеуетін ашуға, өзін-өзі тануына жол ашады.

5. Практикалық мысалдар мен жобалар.

Интернаттағы тәрбиеленушілердің тұлғалық дамуын қолдау үшін қолданылатын тиімді жобалар мысалы:

- «Өз жолымды табамын» – мамандыққа бағдарлау жобасы;
- «Мен – көшбасшымын» – көшбасшылық дағдыларды қалыптастыру бағдарламасы;
- «Жүректен жүрекке» – эмоциямен жұмыс істеу тренингтері;
- «Мен және қоғам» – әлеуметтік бейімделуге арналған үйірмелер, шаралар.

Қорытынды.

Мектеп-интернат жағдайында тәрбиеленушінің тұлғалық дамуы – бұл үздіксіз әрі көпқырлы педагогикалық процесс. Бала тұлғасының дамуына әсер ететін ішкі және сыртқы факторларды ескере отырып, әрбір балаға жеке қолдау көрсету – басты міндет.

Педагогикалық ұжымның жүйелі және үйлесімді жұмысы, тұлғалық бағдарланған оқыту мен тәрбиелеу технологияларын пайдалану, баланың өзін-өзі тануына және әлеуметтенуіне жағдай жасайды. Тәрбиеші мен мұғалім тек білім беруші емес, сонымен қатар баланың сенімді серігі мен тұлғалық өсуіне ықпал етуші рөлін атқарады.

Интернат тәрбиеленушілерінің тұлғалық дамуын қалыптастыру – қоғам алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі. Бұл бағыттағы жұмысты жетілдіру арқылы біз әлеуметтік тұрғыдан бейімделген, өмірге дайын, өзін-өзі жүзеге асыра алатын тұлға тәрбиелей аламыз.

ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ПЕДАГОГІНІҢ ИНКЛЮЗИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ

Қалықбай Гулжан Срайылқызы
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы,
Макаренко атындағы ЖББМ қосымша білім беру педагогі

Резюме

В данной статье рассматривается инклюзивная компетентность педагога дополнительного образования как важный фактор успешной реализации инклюзивного образования. Раскрываются основные компоненты инклюзивной компетентности, включая психолого-педагогические знания, умение взаимодействовать с детьми с особыми образовательными потребностями, а также толерантность и готовность к работе в разнородной среде. Особое внимание уделяется необходимости системной подготовки педагогов дополнительного образования к работе в инклюзивной образовательной среде, а также описываются эффективные методы и подходы к формированию данной компетентности. Статья может быть полезна специалистам сферы образования, работающим с детьми с особыми потребностями.

Summary

This article explores the inclusive competence of supplementary education teachers as a key factor in the successful implementation of inclusive education. It highlights the main components of inclusive competence, including psychological and pedagogical knowledge, the ability to interact with children with special educational needs, as well as tolerance and readiness to work in a diverse environment. Special attention is given to the need for systematic training of supplementary education teachers to work in inclusive educational settings. The article also presents effective methods and approaches for developing inclusive competence. It can be useful for education professionals working with children with special needs.

Бұл бөлімде қосымша білім беру педагогінің инклюзивті білім беру жүйесіндегі рөлі мен маңызы қарастырылады. Қосымша білім беру саласы қазіргі қоғамдағы балалардың білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында қалыптасқанын түсіндіру керек. Сонымен қатар, инклюзивті білім беру философиясы мен құзыреттіліктің мәні туралы ақпарат беріледі.

Негізгі бөлім.

Негізгі бөлім бірнеше бөлімдерден тұрады, әрқайсысы педагогтің инклюзивті құзыреттілігін дамытуға әсер ететін аспектілерді қарастырады:

1. **Инклюзивті білім берудің теориялық негіздері** – бұл бөлімде инклюзивті білім берудің принциптері, оның тарихы мен мақсаттары түсіндіріледі. Қосымша білім беру педагогі осы қағидаларға сүйене отырып жұмыс істейді.
2. **Қосымша білім беру педагогінің кәсіби құзыреттілігі** – педагогтің оқу процесін ұйымдастырудағы және балаларды жеке-жеке оқытудағы рөлі айқындалады. Бұл құзыреттілік педагогтің балалардың әртүрлі даму деңгейін ескере отырып сабақ өткізу дағдыларына байланысты.

Бұл құзыреттілікті жүзеге асыру үшін педагог төмендегідей міндеттерді орындауы керек:

1. **Дифференциалды оқыту әдістерін қолдану** – әрбір баланың жеке қажеттіліктері мен даму деңгейін ескере отырып, оқу процесін бейімдеу. Бұл жеке тапсырмалар мен оқу жоспарын әзірлеуді талап етеді.
2. **Балалардың психоэмоционалдық және әлеуметтік жағдайларын түсіну** – педагог әрбір баланың психологиялық жағдайы мен әлеуметтік жағдайына назар аударып, қолайлы білім беру ортасын құруы қажет.
3. **Оқытуда шығармашылық әдістерді қолдану** – шығармашылық тәсілдер мен белсенді оқыту әдістері арқылы балалардың қызығушылықтарын арттыру және олардың оқу процесіне белсене қатысуын қамтамасыз ету.
4. **Технологияларды қолдану** – заманауи оқу құралдарын, ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқу процесін жетілдіру және балалардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес материалдар мен ресурстарды таңдау.
5. **Бағалау мен кері байланысты тиімді ұйымдастыру** – балалардың даму деңгейін дұрыс бағалап, олардың қажеттіліктерін ескеріп, оқу барысында қажетті түзетулер енгізу.

   Педагогтің бұл дағдылары мен білімдері балалардың толыққанды дамуына әсер етеді. Ол балалардың өзін-өзі көрсетуі мен әлеуметтенуін қамтамасыз етеді, сондай-ақ олардың оқу мотивациясын арттырады. Сонымен қатар, педагогтің инклюзивті білім беру тұрғысынан кәсіби құзыреттілігі оқу үдерісінің барлық қатысушыларын – ата-аналар, басқа педагогтар және мектеп әкімшілігін біріктіретін ынтымақтастықты дамытуға ықпал етеді.

Бұл құзыреттілік педагогтың әлеуметтік және эмоционалдық интеллектінің жоғары деңгейде болуы қажет. Педагог тек білім беруші емес, сонымен қатар балалардың тұлғалық және әлеуметтік дамуына қолдау көрсететін маңызды тұлға.

3. **Инклюзивті педагогикада қосымша білім беру педагогінің рөлі** – педагогтың инклюзивті ортада балаларға тиімді қолдау көрсету үшін қажет білім мен дағдылар қарастырылады. Сонымен қатар, инклюзивті білім беру педагогінің психологиялық, әлеуметтік және педагогикалық аспектілердегі құзыреттілігі баяндалады.
4. **Қосымша білім беру педагогының инклюзивті құзыреттілігін дамыту жолдары** – бұл бөлімде педагогтің өзін-өзі жетілдіруі мен кәсіби даму мүмкіндіктері талқыланады.

Қорытынды.

Қорытындыда негізгі тұжырымдар мен зерттеу нәтижелері жинақталады. Қосымша білім беру педагогінің инклюзивті құзыреттілігінің маңыздылығы мен оның балаларға білім беру процесінде алатын орны қайта қаралады. Сондай-ақ, білім беру ұйымдарында педагогтердің осы құзыреттілікті дамыту мақсатында арнайы бағдарламалар мен тренингтер ұйымдастыру қажеттілігі айтылады.

Мысал: "Қосымша білім беру педагогінің инклюзивті құзыреттілігі қазіргі білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады. Бұл педагогтардың кәсіби шеберліктерін дамыту арқылы білім алушылардың толыққанды дамуына қолдау көрсетуге мүмкіндік береді. Болашақта инклюзивті білім беру саласында қосымша білім беру педагогтарының құзыреттілігін арттыру мақсатында арнайы әдістемелер мен оқу бағдарламаларын енгізу қажет."

Әдебиеттер

1. Жақсылықова, Г. А. Инклюзивті білім беру: теория және тәжірибе. Алматы: Қазақ университеті. 2019 ж.
2. Бейсенбаева, С. Қ. Қосымша білім беру педагогикасы. Астана: Мектеп. 2020 ж.

БАЛАЛАРҒА ҚОРШАҒАН ОРТА ТУРАЛЫ БІЛІМ БЕРУ: ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ МЕН ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ

Абдешова Индира Умирзаккызы
Түркістан білім басқармасының Кентау қаласының білім бөлімінің «Көктем» МКҚК тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматривается значимость экологического воспитания, его методы и подходы, а также пути развития экологического сознания у детей. Кроме того, анализируются современные тенденции и практики экологического образования, пути интеграции в учебные программы, предлагаются педагогические методики и проектные подходы.

Summary

The article explores the importance of environmental education, its methods and approaches, as well as ways to develop children's environmental awareness. It also analyzes modern trends and practices in ecological education, methods of integrating it into educational programs, and suggests pedagogical methodologies and project-based approaches.

Қазіргі таңда адамзат алдында тұрған жаһандық мәселелердің бірі — экологиялық тепе-теңдіктің бұзылуы. Ғылыми-техникалық прогресс, индустриализация мен урбанизация процестері табиғатқа едәуір зиян тигізіп отыр. Мұндай жағдайда адамдардың, әсіресе өскелең ұрпақтың экологиялық сауаттылығын арттыру, қоршаған ортаға ұқыптылықпен қарауға тәрбиелеу ерекше маңызға ие.

1. Экологиялық тәрбиенің мәні мен маңызы

Экологиялық тәрбие — бұл адамның табиғатпен үйлесімді өмір сүруіне бағытталған, оның қоршаған ортаға қатысты мәдени, этикалық және практикалық қатынасын қалыптастыратын білім беру мен тәрбиелеу процесі. Экологиялық тәрбие мынадай міндеттерді қамтиды:

- Табиғат туралы ғылыми көзқарасты қалыптастыру;
- Табиғи ресурстарды тиімді пайдалануға үйрету;
- Қоршаған ортаға деген сүйіспеншілік пен қамқорлық сезімін дамыту;
- Қоршаған ортаны қорғау мен сақтау қажеттігін түсіндіру.

Экологиялық тәрбие тек ақпарат беріп қана қоймайды, ол тұлғаның мінез-құлқына, дүниетанымына, өмірлік ұстанымдарына әсер етеді. Осы тұрғыдан алғанда, бұл тәрбие түрі — жалпыадамзаттық құндылықтардың маңызды бөлігі.

2. Балаларға экологиялық тәрбие берудің ғылыми-теориялық негіздері

Экологиялық тәрбие мен білім берудің ғылыми негіздері педагогика, экология, психология және философия ғылымдарына сүйенеді. Бұл бағыттағы негізгі ұстаным – баланың тұлғалық дамуына, табиғатпен үйлесімді өмір сүру қабілетін қалыптастыруға бағытталған.

2.1 Педагогикалық негіздер

Экологиялық тәрбие – тәрбие жұмысының құрамдас бөлігі ретінде тұлғаның табиғатқа деген көзқарасын қалыптастырады. Қазақтың ұлы педагогы Ы. Алтынсариннің, А. Байтұрсынұлының, М. Жұмабаевтың еңбектерінде табиғатпен тәрбиелеу идеялары терең көрініс тапқан. Олар баланы табиғатты тану арқылы адамгершілікке, еңбекке тәрбиелеудің маңызын атап өткен.

2.2 Психологиялық аспектілер

Баланың қоршаған ортамен өзара әрекеті оның психологиялық дамуына тікелей әсер етеді. Психологтар экологиялық тәрбие арқылы баланың эмоционалдық сезімдерін дамыту, жауапкершілік сезімін қалыптастыру, байқағыштығы мен шығармашылық қабілетін жетілдіруге болатынын дәлелдеген.

2.3 Экологиялық және әлеуметтік негіздер

Баланың бойында әлеуметтік жауапкершілік пен экологиялық сана қалыптастыру – болашақ ұрпақтың қоршаған ортаны сақтау ісіне атсалысуының кепілі. Қазіргі заманда экология мен әлеуметтік әділеттілік тығыз байланысты, сондықтан бұл тәрбие түрі қоғамдағы әділеттілік пен тұрақтылықты қолдауға бағытталған.

3. Экологиялық тәрбие берудің әдістері мен тәсілдері

Балаларға экологиялық білім мен тәрбие беруде түрлі әдіс-тәсілдерді тиімді қолдану маңызды. Бұл тәсілдер баланың жас ерекшеліктеріне қарай таңдалады.

3.1 Көрнекілік әдісі

Бұл әдіс арқылы балалар табиғи құбылыстарды, өсімдіктер мен жануарларды бақылау арқылы үйренеді. Экскурсиялар, бейнематериалдар, суреттер, үлгілер қолдану арқылы экологиялық білім беру жүзеге асады.

3.2 Тәжірибелік әдістер

Табиғат бұрышын ұйымдастыру, өсімдіктер отырғызу, су, ауа, топырақпен байланысты тәжірибелер жасау баланың табиғатпен тікелей байланысын нығайтады.

3.3 Ойын әдістері

Экологиялық мазмұндағы рөлдік және дидактикалық ойындар балалардың танымдық қызығушылығын арттырып, экологиялық ұғымдарды жеңіл қабылдауына көмектеседі. Мысалы, «Құстарға көмектесейік», «Ормандағы достар» сияқты ойындар экологиялық сана қалыптастыруда үлкен рөл атқарады.

3.4 Әңгіме және сұхбат

Мұғалім мен тәрбиеші балалармен табиғат туралы ертегілер, аңыздар мен оқиғалар арқылы байланыс орнатады. Бұл тәсіл арқылы баланың қиялы дамып, табиғатқа эмоциялық қатынасы қалыптасады.

4. Мектепке дейінгі мекемелерде экологиялық білім беру тәжірибесі

Мектепке дейінгі тәрбие мекемелері – баланың алғашқы әлеуметтік ортасы. Мұнда экологиялық тәрбие беру мақсатты әрі жүйелі түрде жүзеге асуы тиіс. Балабақшаларда табиғат бұрыштарын ұйымдастыру, балаларды түрлі табиғи ортаға шығару, мерекелік шаралар мен акциялар арқылы экологиялық тәрбие беру жүзеге асырылады.

4.1 Табиғатпен таныстыру

Мысалы, «Жыл мезгілдері», «Ауа райы», «Өсімдіктер әлемі», «Жануарлар әлемі» сияқты тақырыптар арқылы балалар қоршаған ортамен танысады. Бұл сабақтарда бақылау, сурет салу, мүсіндеу, тәжірибе жасау элементтері кеңінен қолданылады.

4.2 Тәрбиешілердің рөлі

Тәрбиеші – баланың табиғатқа деген сүйіспеншілігін оятушы тұлға. Ол өз тәжірибесінде балаларға экологиялық білім мен дағдыларды ойын, еңбек, шығармашылық арқылы үйретуі тиіс.

5. Бастауыш сыныптағы экологиялық тәрбие ерекшеліктері

Бастауыш мектеп — баланың оқу әрекетіне бейімделіп, танымдық және эмоционалдық қабілеттері қалыптасатын кезең. Сондықтан бұл кезеңде экологиялық тәрбие беру – олардың дүниетанымын кеңейтіп, қоршаған ортаға деген көзқарасын орнықтыруда аса маңызды.

5.1 Оқу бағдарламасындағы экологиялық мазмұн

Бастауыш сыныптарда «Дүниетану», «Жаратылыстану», «Өзін-өзі тану» сияқты пәндерде табиғат туралы мәліметтер беріледі. Бұл пәндердің мазмұнында:

- Табиғи құбылыстар мен олардың себептері;
- Табиғаттағы тірі және өлі табиғаттың айырмашылығы;
- Экожүйе туралы алғашқы түсініктер;
- Қоршаған ортаны қорғау жолдары қамтылады.

Мысалы, 2-сыныпта "Орманның пайдасы", "Су тіршілік көзі" сияқты тақырыптар балалардың табиғатпен қарым-қатынасын қалыптастырады.

5.2 Жобалық оқыту әдісі

Жобалық оқыту – оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытып, экологиялық мәселелерге жауапкершілікпен қарауға үйретеді. Мысалы:

- «Менің үйімдегі гүлдер» жобасы;
- «Таза аула – таза қала» бастамасы;
- «Қоқыссыз болашақ» экологиялық жобасы.

Оқушылар осы жобалар арқылы тек теориялық білім алып қана қоймай, табиғатты сақтау мен қорғауға үлес қосуға машықтанады.

5.3 Танымдық ойындар мен шығармашылық жұмыстар

Балалар өз ойларын шығармашылықпен жеткізуді жақсы көреді. Мектептегі экологиялық тәрбие шығармашылық тапсырмалар арқылы жүзеге асады:

- Табиғат тақырыбында сурет салу;
- Табиғи материалдардан бұйымдар жасау;
- Табиғат туралы эссе, өлеңдер жазу.

5.4 Сыныптан тыс жұмыстар

Бастауыш сыныптарда экологиялық үйірмелер, сенбіліктер, табиғатқа экскурсиялар, мерекелер өткізу арқылы оқушылар табиғатты сүюге үйренеді. Мысалы:

- «Құстар күні»;
- «Табиғатты аяла» апталығы;
- Ағаш отырғызу акциясы.

Қорытынды

Қоршаған ортаны қорғау – бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі. Бұл мәселені шешудің ең тиімді жолы – өскелең ұрпаққа бала кезден бастап экологиялық тәрбие мен білім беру. Балалар табиғатпен етене таныс болған сайын, оларда табиғатқа деген сүйіспеншілік, жауапкершілік, қамқорлық сезімі артады.

Экологиялық тәрбиенің негізі отбасынан басталып, мектепке дейінгі және бастауыш білім беру мекемелерінде жүйелі түрде жалғасуы тиіс. Осы процесте тәрбиешілер мен мұғалімдердің, сондай-ақ ата-аналардың үйлесімді жұмысы маңызды рөл атқарады.

Балалармен экологиялық жұмыстарды жүргізу – оларды табиғатпен қарым-қатынас жасауға, оны қорғауға, болашақта сауатты экологиялық шешімдер қабылдай алатын тұлға ретінде қалыптастыруға негіз болады.

Бүгінгі жас ұрпақ – ертеңгі ел болашағы. Олар табиғатты аялап, қорғай білсе – Жер планетасының болашағы да жарқын болмақ.

Әдебиеттер

1. Әбдіғали Р. Ө. *Балабақшадағы экологиялық тәрбие.* – Алматы: Ust.kz, 2024.
2. Жапанова Р. Н., Аширбекова Қ. С. «Мектепке дейінгі балаларға экологиялық тәрбие беру тәсілдері». // Білім және ғылым. – 2018. – №3. – Б. 90-93.
3. Ғалиева А. Н., Ахметова Г. Б. *Мектеп жасына дейінгі балаларға экологиялық тәрбие беру жұмысын ұйымдастыру.* – Шымкент: Педагогика, 2020.

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Баймбетова Эльмира Улдарбековна
Түркістан білім басқармасының Кентау қаласының білім бөлімінің «Көктем» МКҚК тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматриваются значимость и эффективность использования инновационных технологий в процессе обучения детей в современной системе образования. В условиях цифровой эпохи новые технологии — мультимедиа, интерактивные платформы, средства дистанционного обучения, игровые методы — играют особую роль в развитии познавательных способностей и активности детей.

Summary

This article explores the importance and effectiveness of using innovative technologies in the process of teaching children in the modern education system. In the digital age, new technologies—such as multimedia, interactive platforms, distance learning tools, and game-based methods—play a significant role in enhancing children's cognitive abilities and learning engagement.

Қазіргі білім беру кеңістігі озық технологиялармен қарқынды даму үстінде. Балалардың жаңа буыны – «цифрлық тумалар» (digital natives), олар ақпаратты қабылдаудың жаңа форматтарына бейімделген. Сондықтан дәстүрлі әдістермен қатар инновациялық технологияларды қолдану қажеттілігі туындап отыр.

Инновациялық оқыту әдістері баланың танымдық белсенділігін арттырып, білімді терең әрі тиімді меңгеруге жол ашады. Бұл тек білім беру сапасын арттырумен шектелмей, оқушының өмірлік дағдыларын қалыптастыруға да ықпал етеді.

1. Инновациялық технологиялар ұғымының теориялық негіздері

Инновация – жаңалық енгізу, дәстүрлі үдерістерге заманауи, тиімді өзгерістер әкелу дегенді білдіреді. Білім беру жүйесінде бұл оқыту мазмұнын, әдістемесін, құралдарын жаңартумен байланысты.

Инновациялық технологиялар – оқыту процесінде жаңа әдіс-тәсілдер мен цифрлық құралдарды қолдану арқылы білім сапасын арттыруға бағытталған педагогикалық қызмет.

Басты мақсаттар:

- Оқушының жеке қабілеттерін дамыту;
- Жеке-дара және топпен жұмыс жасауға бейімдеу;
- Ақпаратты өз бетінше іздеу, сараптау, қолдану дағдыларын қалыптастыру;
- Сыни ойлау, шығармашылық, креативтілік қабілетін дамыту.

2. Білім берудегі заманауи трендтер

Білім саласындағы жаһандық өзгерістер мынандай бағыттарда байқалады:

- Цифрландыру – білім беру платформалары мен сандық ресурстар кеңінен қолданылады (Google Classroom, Moodle, BilimLand).
- Жекешелендірілген оқыту – әр оқушының оқу қарқыны мен стиліне сай икемделген білім беру.
- STEM, STEAM бағдарламалары – ғылым, технология, инженерия, өнер және математика бағыттарын біріктіре оқыту.
- Онлайн және гибридті форматтар – оқушыларға икемділік пен қолжетімділік ұсынады.
- Мобильді оқыту – планшет, смартфон, қосымшалар арқылы оқыту кең таралған.

3. Инновациялық технологиялардың түрлері

3.1 Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ)

АКТ – білім беру үдерісін ұйымдастыру мен басқаруға арналған құралдар кешені. Мысал ретінде:

- Интерактивті тақталар;
- Электронды оқулықтар;
- Компьютерлік бағдарламалар;

- Онлайн тест жүйелері;
- Бейнесабақтар.

Бұл технологиялар білімді көрнекілікпен жеткізуге, оқушыны қызықтыруға және өз бетінше ізденуге ықпал етеді.

3.2 Интерактивті оқыту әдістері

Интерактивті оқыту – оқушыны тек тыңдаушы емес, белсенді қатысушы ретінде қарастыратын тәсіл.

Мысал:

- «Ойлан – жұптас – бөліс»;
- Дебаттар;
- Визуалды интеллект карталар;
- Кейс-стади әдісі.

3.3 Геймификация (ойын арқылы оқыту)

Геймификация — оқытуды ойын элементтерімен байыту. Бұл әдіс:

- Баланың қызығушылығын арттырады;
- Стресті азайтады;
- Қиын тақырыптарды оңай түсіндіруге көмектеседі.

Қолданылатын ойын түрлері: Kahoot!, Quizizz, Classcraft.

3.4 AR/VR технологиялар (кеңейтілген және виртуалды шындық)

AR/VR технологиялар оқушыларды тақырыпқа тереңірек бойлатып, визуалды және эмоционалдық тұрғыда әсер береді.

- Виртуалды зертханалар;
- 3D модельдер;
- Цифрлық экскурсиялар;
- Тарихи оқиғаларды визуализациялау.

4. Мектепке дейінгі мекемелердегі инновациялық әдістер

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдары балаларды өмірге бейімдеудің алғашқы баспалдағы болып табылады. Бұл кезеңде баланың қоршаған орта туралы алғашқы түсінігі қалыптасады, танымдық белсенділігі оянады. Осыған орай, инновациялық технологияларды тиімді қолдану ерекше маңызға ие.

4.1 Дидактикалық ойындар мен интерактивті құралдар

- Мультимедиялық оқыту бағдарламалары (BilimLand Kids, Balapan Kids);
- Интерактивті панельдер мен сенсорлы үстелдер;
- Логикалық және дамытушы ойындар (LEGO Education, Smart Toys);
- Аудио-визуалды құралдар (бейнематериалдар, дыбыстық ертегілер).

4.2 Балалардың креативтілігін дамыту

Технология арқылы сурет салу, музыка жасау, дыбыспен жұмыс істеу баланың шығармашылық қабілетін дамытады. Мысалы, Paint бағдарламасы, музыкалық мобилдер, AR кітаптар.

5. Бастауыш мектептегі инновациялық оқыту құралдары

Бастауыш білім – баланың жүйелі ойлауын, оқу дағдысын қалыптастыру кезеңі. Осы кезеңде оқытуда инновациялық тәсілдер кеңінен қолданылады.

5.1 Интерактивті тапсырмалар

- Электронды күнделік пен журнал арқылы үй тапсырмасын беру;
- Онлайн жаттығулар мен тесттер (Khan Academy, BilimLand);
- «Флиппед классрум» – сабақ үйде қаралып, сыныпта талданады.

5.2 Оқу процесіндегі геймификация

Балалар тапсырманы орындағанда ұпай жинап, жетістікке жетуге мотивация алады. Мысал:

- Kahoot арқылы викториналар;
- Classdojo платформасында мінез-құлықты бақылау;
- Ойын сценарийімен сабақ жүргізу.

Қорытынды

Инновациялық технологияларды балаларды оқытуда қолдану – заман талабы. Оқушының қызығушылығын арттырып, сапалы білім беруге мүмкіндік тудыратын бұл тәсілдер бүгінде оқытудың ажырамас бөлігіне айналды. Цифрлық сауатты мұғалім, дұрыс таңдалған құралдар мен әдістемелік жүйе – табысты оқытудың негізі. Қазақстандағы білім беру жүйесі де осы бағытта қарқынды дамып келеді. Бұл – болашақ ұрпақтың бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етудің кепілі.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы. – 2018.
2. Ахметова Л.Ж. Инновациялық технологиялар және білім беру процесі. – Алматы: Білім, 2020.
3. Сейдахметова А.М. Қашықтықтан оқытудың педагогикалық негіздері. – Нұр-Сұлтан: Астана Полиграфия, 2021.

ӘОЖ 372.851

ҚОЛДАНБАЛЫ ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУДЕ МАТЕМАТИКАЛЫҚ МОДЕЛЬДЕУ ӘДІСІН ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Налик Жанерке Оралханқызы
zhanerke.nalik@bk.ru
«Математика педагогін даярлау» білім бағдарламасының 2 курс магистранты
Ө.Жәнібеков атындағы ОҚПУ, Шымкент, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі, п.ғ.к., доцент – **Жетпісбаева Г.О.**

Түйін

Мақалада математикалық модельдеу әдісінің білім беру саласындағы маңыздылығы мен қолдану ерекшеліктері қарастырылады. Сонымен қатар, математикалық модельдеудің теориялық білімді тәжірибемен ұштастыратын тиімді құрал екені атап өтіледі. Модельдеу әдісі арқылы білім алушылардың аналитикалық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға нақты өмірде кездесетін мәселелерді шешуге үйретуге болатындығы көрсетілген. Мақалада математикалық модельдеудің негізгі кезеңдері, қолданбалы есептерді шешудегі рөлі және бұл әдістің орта мектеп бағдарламасына интеграциясының қажеттілігі талқыланады. Сондай-ақ, математикалық модельдердің сипаттамалары мен қасиеттерін қарастырып, білім алушылардың практикалық дағдыларын жетілдіруге арналған ұсыныстар береді.

Резюме

В статье рассматриваются значение и особенности применения метода математического моделирования в сфере образования. Также отмечается, что математическое моделирование является эффективным инструментом объединения теоретических знаний с практикой. Показано, что метод моделирования можно использовать для развития аналитических и творческих способностей учащихся, а также для обучения их решению реальных жизненных задач. В статье рассматриваются основные этапы математического моделирования, его роль в решении прикладных задач, а также необходимость интеграции этого метода в программу средней школы. В нем также рассматриваются характеристики и свойства математических моделей и даются рекомендации по улучшению практических навыков студентов.

Бүгінгі білім беру жүйесі білім алушыларды тек теориялық біліммен қамтамасыз етумен ғана шектелмеуі тиіс. Қазіргі қоғам шынайы өмірде қажетті білім мен дағдыларды меңгерген, интеллектуалдық тұрғыда дамыған тұлғаларды қажет етеді.

Оқыту барысында формализация және интерпретация кезеңдерін қамтитын математикалық модельдеудің арнайы тапсырмалар жүйесі ұсынылады. Бұл тапсырмалар білім алушылардың шынайы өмірде кездесетін мәселелерді түсініп, оларды шешу қабілетін дамытуға бағытталған. Мысалы, қолданбалы есептерді мектеп оқулықтарындағы қарапайым

тапсырмаларды өзгерту арқылы құру ұсынылады. Мұндай тәсілдер білім алушылардың математикалық түсінігін тереудетуге және олардың өмірге дайындық деңгейін арттыруға ықпал етеді. [1]

Яғни, математикалық модельдеу – тек математика пәнінде ғана емес, сонымен қатар күнделікті өмірде, өндірісте және ғылымда қолданылатын маңызды әдіс болып табылады. [2]

Математикалық модельдеу – бұл шынайы өмірдегі құбылыстарды, процестерді немесе объектілерді математикалық әдістер арқылы зерттеу және сипаттау әдісі. Ол қазіргі білім беру жүйесінде ерекше орын алады, себебі бұл әдіс білім алушыларға математиканы практикада қолдануды үйретіп, олардың шығармашылық және аналитикалық қабілеттерін дамытады.

Математикалық модельдеу әдісі тек есептерді шешу құралы ғана емес, сонымен қатар интеллектуалдық және практикалық дағдыларды дамыту тәсілі болып табылады. Білім алушылардың математикалық сауаттылығын арттыу үшін практикалық мазмұндағы есептерді шешуде модельдеу әдісін қолдану ұсынылады. Мысалы, білім алушыларды геометриялық фигураларды бақылауға, есептерді графиктер мен диаграммалар арқылы талдауға үйрету олардың кеңістіктік ойлау қабілетін дамытады.

Математикалық модельдеуді оқыту процесі үш негізгі кезеңді қамтиды:

1. Мәселені математикалық модельге айналдыру, яғни зерттелетін құбылыстарды сипаттау үшін математикалық формулалар мен әдістерді қолдану;
2. Құрылған модельді математикалық әдістер арқылы шешу. Бұл кезеңде алгебралық, геометриялық және аналитикалық тәсілдер қолданылады;
3. Алынған нәтижелерді бастапқы мәселенің мазмұнына сәйкес түсіндіру және шешімді нақтылау. [3]

Модельдеу – ғылыми танымның маңызды әдісі және білім алушыларды оқуда белсендірудің қуатты құралы. Математикалық модельдеу әдісі орта мектеп білім алушыларының дүниетанымын қалыптастыруға, олардың бойында шындықты түсінудің математикалық әдісінің қазіргі заманғы жетістіктері, мүмкіндіктері мен кеңдігі туралы түсініктерді қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта қоғам математикалық білім беру мазмұнына деген көзқарасын өзгертуде. Білім алушылардың мектепте алған білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білуге басты назар аударылады. Бүгінгі таңда бізге сыртқы ортамен қарым-қатынас жасай алатын, оған тез бейімделетін және жұмыс істей алатын функционалдық сауатты түлектер қажет.

Математикалық модельдеу әдісінің көмегімен шешілетін қолданбалы есептер білім алушыларға ұғымдарды, әдістерді, жалпы математикалық теорияларды игерудің өте тиімді құралы ретінде, білім алушылардың ойлауын дамытудың ең тиімді құралы ретінде, әмбебап құрал ретінде қолданылады. Бұл әдісті қолдана отырып, қолданбалы есептерді шешу математиканы оқытуда қойылған барлық мақсаттарға жетуге жақсы қызмет етеді. Сонымен қатар, білім алушылар теорияны практикада қолдана білу, белгілі мен белгісізді салыстыру, есептің сұрағына жауап беру қабілетін дамытады. Қолданбалы есептерді шешу арқылы келесі мақсаттарға қол жеткізіледі:

- Есеп шығару арқылы білім алушы шамалар арасындағы байланысты түсінуге, олардың арасындағы байланысты орнатуға, сәйкес әрекетті таңдауға үйренеді;
- Есептерді шығару кезінде қолданылған әрекеттер математикалық дағдыларды нығайтады;
- Айналадағы өмірден туындаған мәселелерді шешу мектепте алған білім негіздерін өмірде қолдана білетін тұлғаны тәрбиелейді;
- Есептер шығару математика сабағына қызығушылықты оятуға көмектеседі.

Қолданбалы есептер – әңгімеге негізделген есептер, оларды шешу үшін математикалық модельдеу әдісін қолдану қажет.

Математикалық модель – кейбір математикалық теория тілінде, яғни алгебралық теңдеулер мен теңсіздіктер жүйесін, дифференциалдық немесе интегралдық теңдеулер,

функциялар, геометриялық ұсыныстар жүйесін, векторларды және т.б. қолдану арқылы өрнектелген құбылыстардың сипаттамасы.

Модельдеуге, әсіресе алгебралық және аналитикалыққа орта мектептерде тиісті көңіл бөлінуі керек [4], өйткені математикалық модельдер қолданбалы есептерді шешу үшін немесе ең болмағанда шешуді жеңілдету үшін қолданылады. Сонымен қатар, модельді құру кезінде ойлау операциялары болып табылатын және оның дамуына ықпал ететін синтез, салыстыру, жіктеу, жалпылау арқылы талдау сияқты ойлау операциялары қолданылады. Есептің математикалық моделін құру және есепті математикалық тіліне аудару білім алушыларды болашақ іс-әрекетінде нақты процестер мен құбылыстарды модельдеуге бірте-бірте дайындайды.

Математикалық модельдеу әдісі процестерді, жүйелерді және есептерді зерттеудің ең маңызды әдісі болып табылатын негізгі құрал болып табылады. Сондай-ақ, бұл әдісті мейлінше табысты меңгеру үшін тек теориялық білім ғана емес, сонымен қатар белгілі бір жағдайда туындайтын қолданбалы мәселені шеше білу де қажет. Математикалық модельдеу әдісін және оның элементтерін зерттеу әдетте орта мектептен басталады. Жұмысқа, қозғалысқа, пайыздарға, прогрессияларға есептер сияқты мектеп бағдарламасының жекелеген бөлімдері математикалық модельдеу әдісіне кіріспе ретінде қарастырылады.

Көбінесе білім алушылар есептерді екі топқа бөледі: 1) шешуі шынайы өмірмен байланысты есептер; 2) өмірге еш қатысы жоқ есептер. Мұндай қате көзқарасты болдырмас үшін теориялық және практикалық есептердің байланысын әртүрлі тәсілдермен көрсету керек. Мысалы, мыналар: «Цилиндр пішінді қалбыр берілген. Қалайы қалбырдың көлемі ең үлкен болуы үшін оның биіктігінің табан радиусына қатынасы қандай болуы керек?» немесе «Ұзындығы 5,5 м, ені 6 м болатын бөлмені паркетпен жабу керек. Бөлмедегі еденге паркет төсеу үшін ұзындығы 30 см, ені 20 см болатын қанша паркет қажет болады?».

Тапсырма шартында сипатталған жағдайдың шынайы өмірмен байланысы болса, қолданбалы есептертерді шешудің тиімділігі артады. Осындай тапсырмалардың арқасында оқушылардың математикаға деген танымдық қызығушылығы артады, өйткені білім алушылардың көпшілігі математикалық білім мен дағдылардың құндылығын түсінеді. Яғни, қолданбалы есептің шарттары әртүрлі өмірлік жағдайларда қолдану мүмкіндігін қамтиды.

Білім алушылардың көпшілігі «Неліктен біз осы формуланы, тақырыпты оқимыз?» деген сұраққа жауап ала алмайды. Осыған байланысты практикалық қызметте қолданылатын әдістермен есептерді шешу әдісінің комбинациясын таңдау маңызды. Пәнаралық байланысты нығайтуды қамтамасыз етіп, математиканың практикалық мүмкіндіктерін ашу қажет. Математика мен шынайы өмірдің байланысын білім алушыларға нақты түсіндіру керек. Және олар жеке тақырыптарды әртүрлі өмірлік жағдайларда қалай қолдануға болатынын түсінуі керек.

Математиканы адам өмірінің әртүрлі салаларында қолданудың мүмкіндіктері келесі дәйексөздерде көрсетілген:

«Математика – табиғат кітабы жазылған тіл». (Г.Галилей).

«Біздің дүниенің құрылымы математиканы білмейінше түсініксіз». (Р.Бэкон)

«Олай болса математиканы оқыту керек, өйткені ол ақыл-ойды реттейді». (М.И.Ломоносов)

Қолданбалы есептерді шешу барысында нақты өмірге байланысты есептерді шешуде алған білімдерін қолдануды жетілдіру қажет. Сондай-ақ, білім алушылардың есептеу дағдыларын, абстрактілі ойлауын дамытуды қамтамасыз ету, оқушылардың анықтамалық материалдарды, кестелерді, диаграммаларды, бақылау-өлшеу құралдарын өз бетінше пайдалануын ұйымдастыруды қамтамасыз ету қажет. Алынған білім мен дағдыларды пайдалану мүмкіндігін түсіну оқуға деген ынтасын арттырады. Олай болса, мұғалім сабақта тәжірибеге бағытталған тапсырмаларды қолданса, білім алушылардың пәнді меңгеруге деген қызығушылығы артады және математиканың пән ретінде маңыздылығын түсінеді.

Ғылым мен өндірісте «математикалық модель» және «модельдеу» ұғымдары кеңінен қолданылады. Дәл осы математикалық модельдеу білім объектілері мен оның заңдылықтары

туралы жаңа ақпаратты алуға көмектесетін бастапқы математикалық модельге зерттеуді пайдалануды да қамтиды. Сондай-ақ, болып жатқан математикалық процестер мен құбылыстарды зерттеу үшін оларды математикалық тілмен сипаттай білу, дәлірек айтсақ, әртүрлі процестер мен құбылыстардың математикалық моделін құра білу керек екенін білеміз. Бұл модельдер дәл математикалық зерттеу объектілері болып табылады.

Е.М.Вечтомов «нақты жағдайдың математикалық моделі – формулалар тілінде өрнектеліп берілген құбылыстың нақты сипаттамасы» дейді. Ол түсіну үшін ең маңызды модельдердің келесі қасиеттерін анықтайды:

1) Үлгінің адекваттылығы және қолданбалылығы. Адекваттылық туралы айта отырып, автор модельдің белгілі бір құрылымдық күрделілігіне тоқталады, ал модельдің қолдану мүмкіндігі модельдік есептеулердің орындылығын білдіреді;
2) Үлгінің қарапайымдылығы мен күрделілігі. Алайда, бұл ұғымдар өте дәстүрлі екені атап өтіледі. Егер сіз бір құбылыстың екі моделін алсаңыз, онда олардың күрделілігін салыстыруға әбден болады;
3) Қатты және жұмсақ үлгілер. Қатты модель өте қарапайым және қарапайым, әдетте тұрақты болып табылатын параметрлердің аз санын қамтиды. Жұмсақ модель күрделірек және жүйенің өзгермелі күйін есепке алуға мүмкіндік беретін көптеген параметрлерді қамтиды.

Жоғарыда айтылғандардан біз зерттелетін процестің таңдалған моделі қарапайым немесе тым күрделі болуы мүмкін емес деген қорытындыға келдік.

Қорыта келе, адамның қоғамға бейімделуі және оның ішінде толыққанды қызмет етуі үшін жалпы адам дамуының жоғары деңгейі қажет. Математикалық білім адамның жалпы мәдениетінің қалыптасуына ықпал етеді. Математиканы оқу белгілі бір ойлау стилін, логиканы қалыптастырады, қиялды дамытады. Математиканы оқытудың негізгі мақсаттарының бірі – оқушылардың ой-өрісін дамыту. Соның ішінде қолданбалы есептер оқу процесін ұйымдастыруда маңызды рөл атқарады. Қолданбалы есептерді шешу барысында ойлаудың шығармашылық және қолданбалы жақтары дамиды. Сонымен қатар, орта мектепте математиканы оқыту процесінде қолданбалы есептер маңызды орын алады. Олар белгілі бір математикалық операцияларды меңгеруді ғана емес, сонымен қатар талдау, дәлелдеу, қорытынды жасау, алынған нәтиженің дұрыстығын тексеру, стандартты емес жағдайда білімді қолдану қабілетін тексеруге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Алибекова Ж.Д., Аширбаев Н.К., Мейрбекова Г. Орта мектепте оқушыларды қолданбалы есептерді шығаруға оқытудағы математикалық модельдеу әдісі //Вестник университета Ясави. – 2023. – Т.4. - №. 130. – С. 329-343.
2. Krutikhina M.V. et.al. Teaching of mathematical modeling elements in the mathematics course of the secondary school //Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education. – 2018. – Т.14. - №.4. – С. 1305-1315.
3. Қасқатаева Б.Р., Кокажаева А.Б., Қазыбек Ж. Математикалық модельдеу оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыру құралы ретінде //Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің. – 2021. – С.58.
4. Полякова С.Ю. Обучение математическому моделированию общественных процессов как средство гуманитаризации математического образования: дис...канд. пед. Наук. – Омск, 1999.

ТҮСІНІКТІ БІЛІМ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

А. Әмірбекұлы., М.Ы.Егембергенов, А.Н.Келдібек
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент

Түйін

Мақалада білімдік ұйымдарда оқушылардың білімділік деңгейін көтеріп қана қоймай, өз өмірлік мүдделеріне, қазақстандық қоғамның мүдделерінде де шығармашылық әлеуетін серпінді әлеуметтік-экономикалық жағдайларда іске асыруға қабілетті, түлектің түйінді құзыреттеріне ие, адамгершілігі жоғары және жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыруға ықпал ететін атмосфераны қалыптастыру - білім жүйесінің негізгі мақсатына айналып отырғандығы айтыла келіп, осы мақсатқа жетудің ақпараттық технология жолы ұсынылған.

Сандық ақпарат ұғымы, сандық ақпараттарға қолданылатын операциялар енгізілген. Олардың іске асырылуы, арифметикалық операциялармен салыстырғанда бір деңгей жеңіл және олар оқу процесіне геймификация элементтерін енгізеді. Оқу қуанышқа айналады.

Резюме

В статье подчеркивается, что основной целью системы образования становится не только повышение уровня знаний учащихся, но и формирование высоконравственной, всесторонне развитой личности, обладающей ключевыми компетенциями выпускника, способной реализовать свой творческий потенциал в динамичных социально-экономических условиях в интересах собственной жизни и казахстанского общества в целом. Для достижения этой цели предлагается путь через использование информационных технологий. Вводится понятие цифровой информации и операции, применяемые к цифровым данным. Их реализация проще по сравнению с арифметическими операциями, а также способствует внедрению элементов геймификации в учебный процесс, благодаря чему обучение становится радостью.

Summary

The article emphasizes that the main goal of the education system is not only to improve students' knowledge levels but also to create a high-moral, well-rounded individual who possesses key graduate competencies and is capable of realizing their creative potential in dynamic socio-economic conditions for both personal and societal benefit in Kazakhstan. To achieve this, the article proposes the use of information technologies. The concept of digital information and the operations applied to it are introduced. These operations are simpler to implement compared to arithmetic ones and contribute to the integration of gamification elements into the learning process, making education an enjoyable experience.

Кіріспе

Педагогика - жас ұрпақ дүниетанымын қалыптастырып дамытуға және оны қоғамда болып жатқан өзгерістерді түсініп, соған сай еңбек етуге даярлауға арналған жасампаз мамандық. Қолданбалы мамандық болғандықтан, оның өзіндік заңдары, құралдары, әдістер мен тәсілдер жүйесі бар. Оларды дұрыс түсініп білу мен пайдалану педагогты нағыз шеберге айналдырады.

Алайда, қазіргі заманда педагогика, педагогикалық абстракциялық (теориялық) ұғымдар мен оларды игеру технологияларына айналды. Педагогикада басты назар педагогикалық процесс орынына, ғылыми мазмұнға аударылады. Қолданбалы білім абстракциялық білімге айналды.

Сондықтан, педагог мамандар "қалай даярлау керек?" деген сұрақ орынына, "не оқыту керек?" сұрағына басым көңіл бөледі. Анығырақ айтқанда, олар педагогиканың абстракциялық мазмұнымен айналысады. Бұл мазмұн қолданбалы мамендық ретіндегі педагогиканың заңдары, құралдары, әдістер мен тәсілдер жүйесіне сәйкес келмейді. Жас ұрпақ дүниетанымын қалыптастырып дамытуға жарамсыз.

Егер, оқушыға абстракциялық білім алу қажет болса, онда оқыту не үшін қажет? Өйткені, абстракциялық білімді оқушы ешқандай оқытусыз, заманауи интернет құралдарын пайдалана отырып, бірнеше минут ішінде өз бетінше ала алады.

Қазіргі кезде, негізінен, солай болып та жатыр. Қазіргі балалардың, осыдан бірнеше ондаған жыл бұрынғы ұрпақтан айырмашылығы, олар мектептегі білім мен өмірдегі сәттілік арасында тікелей байланыс жоқ екенін біледі.

Бұл оқытушының беделін төмендетіп, оларды оқушылардың құрметтемеуіне және оқытушылар арасында үшін "оқушылар, бізге оларды оқытуға кедергі келтіреді" деген педагогикалық парадокс сипатты түсініктің пайда болуына алып кеуде. Педагогтардың “неге ?” деген кәсіби сұраққа дұрыс жауап беруі біртіндеп қиындап келеді.

Әрине, бұл “қазіргі балалар үлкендерді құрметтегісі келмейді” деген сөз емес. Қалай болғанда да, қазіргі балалар үлкендерді өткен ұрпақ балаларынан кем құрметте-мейді. Олар тек қана құрметтеудің не екенін, оның не үшін және қалай іске асырыла-тындығын білгісі келеді. Анығырақ айтқанда, олар өзінің үлкендермен қарым-қатынас қабілетін саналы түрде қалыптастырғысы келеді.

Бұл өзекті педагогикалық мәселе емес пе?

Осы мәселеге қатысты, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы-мен бекітілген Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында [1]:

- Білім беру ұйымдарында адамның білімділік деңгейін көтеріп қана қоймай, сонымен қатар өз өмірлік мүдделеріне, қазақстандық қоғамның мүдделерінде де шығармашылық әлеуетін серпінді әлеуметтік-экономикалық жағдайларда іске асыруға қабілетті, түлектің түйінді құзыреттеріне ие, адамгершілігі жоғары және жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыруға ықпал ететін атмосфераны қалыптастыру білім беру жүйесінің таяудағы жеті жылға арналған негізгі бағдарына айналуға тиіс.

- 2023 – 2029 жылдарға арналған білім беруді дамытудың жаңа траекториялары білім алушыға педагогикалық қолдау көрсету үлгісіне негізделетін болады, мұнда педагог фасилитатор ретінде балаға әлемді өздігінен тануға, өз мүмкіндіктерін ашуға және жеке қызығушылықтары мен қажеттіліктерін ескере отырып білім алуға мүмкіндік береді деп көрсетілген.

Аталған құжаттан білім жүйесіне жаңа дәуір - ақпарат ағынының арту, жылдам өзгерістер мен белгісіздік, көптеген дағдарыстар дәуірі келгені шығады. Жаңа дәуірге кез – келген дағдарыстық жағдайдан шығуға, кез-келген өмірлік және кәсіби ашық мәселе-лерді қоршаған ортамен әрекеттесе отырып шешуге қабілетті адам - интеллектуалды полисубъект қажет. Интеллектуалды полисубект мектеп түлегінің портреті, ал фасили-татор - өз өмірін жас ұрпақты ересек өмірге даярлауға арнаған педагог, педжоо түлегінің портреті болуы тиіс.

Ұсынылы отырған статья мектепте түсінікті білім технологиясын пайдалану негізінде интеллектуалды полисубъект және фасилитатор даярлау мәселесін шешуге арналған.

Негізгі бөлім

Оқытудың заманауи технологиялары

Қазіргі білім жүйесінде, оқу процесінде оқушының танымдық және шығармашы-лық белсенділігін жүзеге асыру үшін, оқушылардың репродуктивті іс-әрекет үлесін азайтуға мүмкіндік беретін көптеген педагогикалық технологиялар қолданылады.

[2] –жұмыс педагогиувлық технология тәсілдеріне арналса, [3] - жумыста оқушы-лардың математика бойынша изденіс-зерттеу іс-әрекеттері кеңінен қарастырылған.

Ұсынылып отырған жұмыста, қарастырылып отырған мәселеге байланысты, [4] – жұмысқа басым назар аударылды. Бұл жұмыста замагауи педагогикалық тезнологиялардың келесі сипаттамалары берілген.

Педагогикалық технология	Қол жетімді нәтижесі
Проблемалық оқыту	Оқу процесінле проблемалық ахуал туындату және оларды шешу үшін оқушылардың белсенді тәуелсіз іс-әрекетін ұйымдастыру арқылы білім, білік, дағды шығармашылықпен игеріледі, ойлау қабілеттері дамиды.
Көп деңгейлі оқыту	Педагог әлсіздерге көмектесуге, күштілерге назар аударуға, күшті оқушылардың білім процесінде тезірек және тереңірек ілгерілеуге деген ұмтылысын жүзеге асыруға мүмкіндік алады. Күшті оқушылар өз қабілеттерін бекітеді, әлсіздер оқу жетістіктерін сынап көруге мүмкіндік алады, оқу мүддесі деңгейі артады.
Оқытудың жобалық	Бұл әдістермен жұмыс оқушылардың жеке шығармашылық қабілет-терін

әдістері	дамытуына, өзін кәсіби және әлеуметтік тұрғыдан саналы түрде анықтауына мүмкіндік береді.
Оқытудағы зерттеу әдістері	Оқушыларға өз білімін өз бетінше толықтыруға, зерттелетін мәселеге терең үңілуге және оны шешу жолдарын болжауға мүмкіндік береді. Бұл әр оқушының дүниетанымын қалыптастыру және жекелей даму траекториясын анықтау үшін маңызды.
Лекциялық, семинарлық, зачеттық жүйе	Бұл жүйе негізінен, оқушыларға жоғары оқу орындарына оқуға дайындалуға көмектесетіндіктен, жоғары сыныптарда қолданы-лады. Оқу материалын, игерілетін бірлік ретінде, блоктарға топтастыруға және бақы-лауды оқушылардың алдын-ала дайындығы бойынша жүргізуге мүмкіндік береді.
Оқытуда рөлдік, іскерлік ойын әдістерін қолдану	Оқушылардың ой-өрісін кеңейту, танымдық іс-әрекетті дамыту, практикалық іс-әрекетте қажетті белгілі бір біліктер мен дағдыларды қалыптастыру, жалпы білімдік біліктер мен дағдыларын дамыту.
Ынтымақтастықта оқыту (ауыспалы жұптық, топтық жұмыс)	Ынтымақтастық ересектер мен балалардың бірлесе даму іс-әрекеті идеясы ретінде түсіндіріледі. Ынтымақтастық көзқарастың мәні оқу нәтижелерін бағалауда оқу пәнінің ерекшелігі орынына, баланың ерекшелігіне, балада бар мүмкіндіктерге басты назар аулару, оны психологиялық-педагогикалық тұрғыдан танып-білу болып табыла-ды.
Информциялық-коммуникациялық технологиялар	Білім мазмұнын өзгерту және шектеусіз байыту, интеграцияланған курстарды пайдалану, интернетке қол жеткізу
Денсаулық сақтау технологиялары	Бұл технологияларды пайдалану, сабақ барысында түрлі тапсыр-маларды біркелкі бөлуге, ақыл-ой іс-әрекетін физкультминуттармен кезектесе пайдалануға, күрделі оқу материалын беру уақытын анық-тауға, өз бетінше жұмыс істеуге уақыт бөлуге, оқуда оң нәтижеге алып келетін ОҚТ-ны нормативті қолдануға жағдай жасайтындықтан, оқытуда оң нәтижелер береді.
"Портфолио" бағалау жүйесі	Оқушы жетістіктерін жекелей есепке алуды оның өзін-өзі әлеуметтік тұрғыдан танып-білуін, жеке-дара даму траекториясын педагогика-лық қолдау құралы ретінде пайдалаен.

Келтірілген технологгиялар ашықтық, адалдық, ізгі ниет, басқалардың көңіл-күйін сезініп түсіну, өзара көмек, сияқты құндылықтарды қалыптастыруға және әр оқушының жеке ерекшеліктеріне сәйкес, біліми қажеттіліктерін қамтамасыз етуге бағытталған біртұтас дидактикалық жүйені құрайды.

Сондықтан, педагогикалық технологиялар жүйесін пайдалану, “педагогикалық ұжымға оқу уақытын тиімді пайдалануға және оқушылардың жоғары оқу нәтижелеріне қол жеткізу арқылы білім сапасын арттыруға, оқу уақытын тиімді пайдалануға мүмкіндік береді” деген түсінікке алып келеді.

Шындығында солай ма?

Келтірілген технотогияларда окушы адам деп танылады және құрметтеледі. Білім беру әдістері мен қарым-қатынастар оның субъективтілігі ерекшеліктеріне байланысты реттеледі. Алайда, оқытылатын материалдар мен осы материалдарды игеру әдістері туралы шешім қабылдау, дәстүрлі технологиялардағыдай, педагог қолында қалады.

Педагог оқушының оқуына бар күшімен көмектеседі, оны оқу процесіне барынша белсенді жұмылдырады. Оқу процесін оқушыға ыңғайлы етуге тырысады. Алайда, оқушылардың өз талап-тілектерін білдіруіне жағдай жасамайды. Тіпті, оқушының процеске белсенді әсер етуіне, оқушыға өз мүддесіне сай білім аспектілерін таңдауына мүмкіндік бермейді.

Яғни, педагогикалық педагогикаларда, танымдық процестің субъектісі педагог, ал оқушы - осы процес қолданылатын объект. Сондықтан, педагогикалық педагогикалар танымдық процестегі субъект-объектілік қатынастың көрінісі болып табылады.

Педагогқа, оқыту процесінде педагогикаға жат, оқушыны мүдделіліктің жоқтығына қарамастан оқуға мәжбүрлейтін жасырын, жалған, күштеу құралдарын пайдалануға тура

келеді. Бұл оқушы мүдделілігін жойып, шарасыз күйге түсіреді де, оқу процесін тас-талқан етеді.

Олай болса, оқытудың заманауи технологиялары ашықтық, адалдық, ізгі ниет, басқалардың көңіл-күйін сезініп түсіну, өзара көмек, сияқты құндылықтарды қалыптастыруға және әр оқушының жеке ерекшеліктеріне сәйкес, біліми қажеттіліктерін қамтамасыз ете алмайды.

Білім жүйесіне оқытушы да, оқушы да болмайтын, ақиқат білімге негізделген түсінікті білім технологиясы қажет. Бұл қандай технологиялогия?

Бұл сұраққа жауап беру үшін алдымен "сандық ақпарат" ұғымына, онымен жасалынатын операцияларға назар аудару керек. Өйткені, бүкіл әлем "ақпараттан тоқылған". Бүкіл танымдық процесс ақпаратты танып білуден басталады.

Сандық информация

Кез-келген стандартты түрдегі натурал a санын келесі

$$a = \sum_{i=k-1}^{0} m_i 2^i, \ (\mathrm{m_i} = 0 \text{ немесе } 1). \qquad (1)$$

2 негізді нормаль түрде өрнектеуге болатыны, ал өрнектегі 2-нің дәреже көрсеткіштері стандартты натурал сандар болатындығы белгілі.

Анықтама 1. Стандартты натурал сан бір мүшелі ақпарат деп аталады.

Анықтама 2. Бір мүшелі k ақпараттар тізбегі k мүшелі сандық ақпарат деп аталады. k мүшелі сандық ақпараттың мүшелері үтір таңбасы арқылы ажыратылады.

Анықтама 3. k мүшелі сандық информацияның мүшелері оның өлшемдері, ал (1) өрнектің мәні - шамасы деп аталады.

Сандық информацияларға қолданылатыын операциялар.

Біріктіру. А және В ақпараттарын бір ақпаратқа түрлендіру, оларды біріктіру деп аталады (A∪B).

$$\mathrm{A} \cup \mathrm{B} = \begin{cases} \mathrm{A}+1, \text{ егер } \mathrm{A} = \mathrm{B}; \\ \mathrm{A}, \mathrm{B}, \text{ егер } \mathrm{A} \neq \mathrm{B}. \end{cases}$$

Жіктеме. А ақпаратын өзінен кіші ақпараттардың бірігуіне түрлендіру, ақпаратты жіктеу деп, ал пайда болған ақпарат А-ның жіктемесі деп аталады. Көрші элементтері бірдей, немесе бірге ерекшеленетін жіктеме толық жіктеме деп аталады.

Әрмен қарай тек толық жіктемелер қарастырылады.

Толықтыру. В ақпаратын А ақпаратының құрамынан алып тастағаннан пайда болған ақпарат, В ақпаратының А ақпаратына дейінгі толықтырмасы деп аталады (A\B).

Қосу. Бір мүшелі ақпарат пен екі мүшелі ақпаратты қосу:

$$\mathrm{A} + \mathrm{B}, \mathrm{C} = \mathrm{A}+\mathrm{B}, \mathrm{A} + \mathrm{C}.$$

Бір мүшелі ақпараттар стандартты түрдегі сандар болғандықтан, оларды қосу баған ережесімен орындалады.

Азайту. Екі мүшелі ақпараттан бір мүшелі ақпаратты азайту:

$$\mathrm{A}, \mathrm{B} - C = \mathrm{A} - \mathrm{C}, \mathrm{B} - \mathrm{C}.$$

Бір мүшелі ақпараттар стандартты түрдегі сандар болғандықтан, оларды азайту баған ережесімен орындалады.

Жай және құрама ақпарат.

Анықтама 4. Егер, ақпарат 0-мен аяқталса тақ, әйтпее жұп ақпарат деп аталады.

Анықтама 5. Егер, ақпарат нолге тең емес екі ақпараттың қосындысына жіктелінсе - құрама, тек өзі мен нолдің қосындысына жіктелінсе - жай ақпарат деп аталады.

Анықтама 6. Егер, ақпараттың элементтері тұрақты түрде бірге кеміп отырса, онда ол біркелкі кемімелі, әйтпесе үзілісті кемімелі ақпарат деп аталады.

Теорема. Жұп ақпарат – құрама ақпарат.

Дәлелдеме. A_1, A_2, ..., A_{n-1}, A_n жұп, яғни A_n нолге тең емес информация болсын. Олай болса, оны алдыңғы информациялардан азайтуға болады. Сондықтан,

$$\mathrm{A}_1, \mathrm{A}_2, \ldots, \mathrm{A}_{n-1}, \mathrm{A}_n = (\mathrm{A}_1 - \mathrm{A}_n, \mathrm{A}_2 - \mathrm{A}_n, \ldots, \mathrm{A}_{n-1} - \mathrm{A}_n, 0) + \mathrm{A}_n.$$

Теорема дәленденді.

Енді ақпарат тақ болсын. Тақ информация құрама да жай, құрама да болуы мүмкін. Оның құрама немесе жай болуының бірнеше белгілері бар.

1-белгі. Элементтерінің мөлшері жұп сан болатын және біркелкі кемімелі ақпарат құрама ақпарат болады.

2-белгі. Элементтерінің мөлшері жұп сан болатын және үзілісті кемімелі ақпарат жай ақпарат болады.

3-белгі. Элементтерінің мөлшері жай сан болатын және біркелкі кемімелі ақпарат жай ақпарат болады.

4-белгі. Элементтерінің мөлшері құрама тақ сан болатын және біркелкі кемімелі ақпарат құрама ақпарат болады.

Егер ақпарат жай болса, сонымен бітті. Егер ақпарат құрама болса, онда келтірілген белгілелер оны нөлден ерекше екі ақпараттар қосындысына жіктеуге мүмкіндік береді.

Ақпараттық технология.

Ақпараттық технологияның іске асырыруы төрт кезеңнен тұрады. Бірінші кезең – мәселені қабылдау, яғни мәселенің математикалық моделін жасау. Екінші кезең – математикалық моделді ақпараттық модельге түрлендіру. Үшінші кезең – ақпараттың іске аырылыу, яғни ақпараттық мәселені шешу.

Төртінші кезең – алынған нәтижені кері, бастапқы мәселе қарастырылған ортаға түрлендіру. Ақпараттың іске асырылуы - адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасындағы және ішкі дүиесіндегі өзгерістер түрінде көрінеді. Яғни жаңа білім алынғандығын көрсетеді.

Жаңа білім - бұл тек ақпарат жинақтау ғана емес, ол ақпараттағы байланыстарды табу, тәжірибе жүргізу және соңында логикалық қорытынды жасау. Ақпараттық технология - түсінікті білім игеру құралы. Жаңа, түсінікті білім - субъективті және оны бір адамнан басқа адамға беру мүмкін емес.

Ақпараттық технологияның төрт кезеңнің, адамның қолда бар мүмкіндіктері мен оның өмір сүруінің мақсатына байланысты, нақты мазмұндары бар. Мақсат - адам мұқтаждығын қамтамасыз ететін нәтиженің, оған қол жеткізу үшін қажетті құралдар мен іс-әрекеттерді анықтайтын және алдын ала құрастырылған идеялды бейнесі.

Адамның мұқтаждығы - оның өмір сүруіне кедергі келтіретін нәрсе. Мұқтаждық-тардың ұзақ мерзім бойы қанағаттандырылмауы, адамның мақсатты іс-әрекетін тоқтатуына алып келеді. Ол басқалардың назарын өзіне аудара алмайды. Өмірде жоқ сияқты болады.

Адамның мұқтаждықтары үнемі өзгеріп отырады және, сәйкесінше, оның іс-әрекеттері бағытталатын мақсаттары өзгереді. Мақсаттардың өзгеру ауқымы, адамның өз іс-әрекеттерін құрудағы физикалық мүмкіндіктерімен шектеледі.

Адамның мақсаттарының құрылымы, оның өзінің құрылымына байланысты өте қарапайым немесе өте күрделі болуы мүмкін. Күрделі құрылымдар, төменгі деңгейдегі мақсаттарға (кіші мақсаттарға) қол жеткізуден жоғары деңгейдегі мақсаттарға қол жетуге алып келетін иерархияны білдіреді. Олар, өз кезегінде, одан да жоғары деңгейдегі мақсаттар үшін ішкі мақсаттар болуы мүмкін. Қолда бар мақсаттар, адамның мақсатқа сай нәтижеге қол жеткізу мүмкіндігі ретінде қарастырылатын ақпарат алынған соң іске асырылатын іс-әрекеттерге қатысты ішкі қажеттіліті анықтайды.

Қабылданатын ақпараттың мөлшері, оны қабылдауға алып келетін мақсаттарға, және осы мақсаттарға қол жеткізу үшін оны іске асырудың потенциалды мүмкіндіктеріне байланысты. Бұл кезде, ақпаратты іске асыру нәтижелерінің бірі - интерпретациялау аппаратының өзгеруі болуы мүмкін. Бұл алдын-ала қабылданған ақпарат мөлшерінің, оның болашақта алынатын мөлшеріне әсерін анықтайды.

Адам алатын ақпараттың шамасы, оның мақсаттарына қол жеткізуіне алып келетін іс-әрекеттерді таңдаудағы анықталмағандықтарды жою құралы ретінде түсініледі.

Олай болса, бүгінгі таңда түсінікті білім мәселесіне барабар, жедел шешімдерді ұсынатынтілімдік техногия – ол АТ. Олай болса, АТ мәнін анықтауға көшеміз.

Субъект-субъектілік қатынастар оқушыға қатысты жеке-даралық көзқарас емес.

1. **АТ білімдік-педагогикалық процестің барлық элементтері арасындағы қатынастарды әріптестік ретінде түсінеді.** Сондықтан АТ-ның көзқарас ретіндегі басты белгілерінің бірі - субъективтілік. АТ-ның барлық қатысушылары субъектілер болып табылады.

Субъект-субъектілік көзқарас педагогты оқушының мінез-құлқына тәуелді етпейді және оның кәсіби мәртебесін мүлдем төмендетпейді. АТ білім процесін жоймайды, сондықтан педагог рөлі субъект-объектілік көзқарастағыдай маңызды болып қала береді. Тіпті, АТ-да педагог субъективтілігі, білім процесінің кез-келген басқа субъектісінің субъективтілігінен маңызды. Бұл солай болады деген ой емес. Бұл - АТ-ның талабы. Өйткені педагогтың субъективтілігі оқыту процестің маңызды құралы болып табылады.

Міне осылайша, АТ оқытудың негізгі құралы ретінде субъект-субъектілі әріптес-тікті қолданады. Басқаша айтқанда, АТ – бұл адами көзқарастың іске асырылуының практикалық көрінісі. АТ - адами көзқарастың іс-әрекетке ауыстырылу көрінісі.

2. **АТ педагогикалық процеске қатысушының субъективті мүдделеріне негізделеді.**

Егер субъективті мүдде болмаса - АТ процесі де жоқ. АТ-дағы басты мәселе - бұл процесс мүдделі болуы керек деген сенім. Егер субъект (және жетекші) мүдделілік танытпаса, онда АТ-ға жат, яғни, мүдделіліктің жоқтығына қарамастан, оқашыны оқуға мәжбүрлейтін манипулятивті құралдарды пайдалануға тура келеді. Бұл оқушыны объек-тіге айналдырады да оқу процесін тас-талқан етеді.

Оқушы мүллелілік танытқан жағдайда ғана, педагог адамгершілік қасиет таныта алады. Демек, педагог осы мүдделілікті танып біліп, уыстан шығармауды үйренуі керек. АТ субъективті көзқарас болғандықтан, мүдделіліктің болуы оқушы үшін де, педагог үшін д,е бірдей маңызды.

3. **АТ-ға мүдделілік субъективтілігі білім процесі субъектілерінің осы процестегі көптеген факторларыен жұмыс жасауына алып келеді.**

Мұндай фактор ретінде, ең алдымен, субъектінің өмірдегі барлық нәрсеге қатысты жеке-дара көзқарасы түсініледі. Шынында да, АТ-дағы оқу процесі субъект өзі мен зерттелетін материал арасындағы байланыстарды анықтап, дамытқан кезде пайда болады. Субъекттіліктен тыс байланысты таным жоқ. Адамның өзімен, басқа субъектілермен, біліммен, қоршаған әлеммен өзара әрекеттесуі, оның танымдық процеске жұмылуын және осы процесті түсінуін қамтамасыз етеді. Дәл осы субъективті қатынастан ішкі мүдде пайда болады.

Олай болса, өмірде таза, объективті білім жоқ. Білім, оқушының ішкі дүниесінің құрамына кіретіндіктен, тек субъективті болады.

4. АТ процесінің пайда болуы мен дамуының қажетті шарты - субъектінің таңдауы болып табылады. Бүгінгі таңдау - өмір сүрудің ең маңызды факторы. Өйткені адам онсыз еш нәрсе жасай алмайды, яғни онсыз өмір сүру мүмкін емес. Адам нені қалай, қандай принцип бойынша таңдайды – бұл қарапайым мәселелер емес. Олай болса, кез-келген адамға өзінің таңдау қабілетін қалыптастыруды үйренуі керек.

АТ көзқарас ретінде бүкіл оқу процесі барысында оқушының “Мені материалдың қай аспектісі көбірек қызықтырады”?, “Мен тақырыппен қалай қарым-қатынас жасай-мын?”, “Зерттеудің қай әдісі маған жақын?”, “Менің болып жатқандарға қатысты көзқара-сым қандай?”, сұрақтарына дұрыс жауап табуы негізінде тұрақты таңдауының болуына негізделеді.

Әр түрлі формада таңдау жасау үшін, арқылы оқушы өзімен және бүкіл топпен не болып жатқанын, кез-келген материалды зерттегендей зерттейді. Сондықтан, АТ-да таңдау білім процесінің құрылымына енеді, оның тәуелсіз категориясына, құралына айналады.

5. АТ-ның негізгі әдісі - зерттеу. Оқушы бүкіл танымдық процесс барысында түрлі құралдардың көмегімен көп қырлы зерттеу жүргізеді. АТ–ның принципі – ондағы зерттеудің интеллектуалдық деңгеймен қатар, қолданбалы, өмірлік және т.б. деңгейлерде іске асырылатындығы. АТ жеке, жұптық, топтық және т. б. зерттеулерде тікелей ашылатын жаңа нәтижелерге сүйенеді. Жаңалықтардың басым бөлігі “дәл осы жерде және қазір” ашылуы тиіс.

Сонымен, субъектілік, субъектті мүдде, субъектілік таңдау, әріптестік, зерттеу – бұл элементтер басқа факторлармен бірлесе отырып, АТ-ны ең қиын педагогикалық сұрақтарға жауап беруге, заманауи білім мәселелерін шешуге, оқтиындарға да, оқытатындарға да жаңа

мүмкіндіктер беруге қабілетті етеді. Нәтижесінде көптеген заманауи педагогтар мен оқушылардың “білім процесін оқу ләззатына айналдыру” арманын жүзеге асыруға жағдай жасайды.

Қорытынды.

Заманауи педагогикада қалыптасқан келеңсіз жағдай педагогикалық қызметтегі жалпы көзқарастарды қайта қарастыруды талап етеді. Осыған байланысты, ұсынылған жұмыста педагогиканың функцияларды, негізгі ұғымдар мен құралдарды, модельдер мен технологияларды түсінуге қатысты дәстүрлі әдістемесі қайта қаралды. Ақпараттық технологияның басты рөлі - онда дәстүрлі педагогикадағы тіршіліктің авторитарлық моделі, догматизм және стереотиптерге берілгендік, оқушының субъективті ұстанымын, тәуелсіздігін, өз сұраныстары мен нәтижеге жауапкершілікті ескере отырып таңдау құқығын тануға жол берді. Мұндай оқудың ерекшелігі - оны оқушының белсенді қатысуынсыз, оқушылардың өзара және педагогпен әріптестіксіз, жасампаздық заңдарын білмей қамтамасыз ету мүмкін емес.

Ақпараттық технологияның маңызды ерекшелігі - субъективтік принциптің конструктивтік рөлінің педагогикалық әріптестік пен әркімнің ішкі әлеміне негізделгендігі. Ол интеллектуалды дамудың ешқандай қатаң схемалары мен априорлық модельдерін алдын-ала құруды қарастырмайды. Алайда педагогке өте маңызды талаптар қояды.

Сонымен, балалар мен педагогтер не үшін мектепке барады?

Балалар түсінікті білім алып, интеллектуалды полисубъект, нағыз адамдар болу үшін. Ал педагогтер - бұл игі ісінде оларға қолайлы жағдай жасау үшін. Платонша айтқанда, "осындай адамдар ғана қоғамда ұзақ және белсенді әділеттілік заңдарын орнатып, жасампаз іс-әрекеттертер мен жалпыға ортақ игілік құндылықтарын оркықтвра алады".

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы.

2. А. Гин Приемы педагогической техники. https://docs.google.com/document/d/ 1k0ufWwgH5knlHKUAitfHRENeNHfTypmONn2QTaHlQQ4/edit?pli=1&tab=t.0

3. Далингер В.А. Поисково-исследовательская деятельность учащихся по матема-тике. Учебное пособие. Омск: Изд–во ОмГПУ, 2005. – 456 с, – 121 ил.

4. С.Л. Еркина. Современные образовательные технологии. https://portal.tpu.ru/ SHA-RED/ k/KAV47/education/Tab2/pt_v_t.pdf

ИНФОРМАЦИОННЫЙ МЕТОД НАХОЖДЕНИЯ ПРОСТЫХ ЧИСЕЛ И ЕГО СЛЕДСТВИЯ

Амирбекулы А., Амирбеков А. А., Киргизбаев Ж, К.
Республика Казахстан. г. Шымкент. ЮКПУ.

Резюме

В предлагаемой работе используется нормальная форма натурального числа с основанием 2, которая преобразует ось натуральных чисел в интервалы $[2^n, 2^{n+1}]$. *Переход из чисел данного отрезка к последовательности показателей степеней двоек, названной в работе числовой информацией, позволяет перейти из больших чисел к небольшим числам и из отрезков* $[2^n, 2^{n+1}]$ *к отрезкам [n, n+1] , что делает работу в мно-жестве информаций намного легче чем в множестве чисел.*

Разработан информационный метод нахождения простых чисел. Как его следствия доказаны сильная гипотеза Гольдбаха и гипотеза Римана.

В заключении утверждается, что информационный метод, позволяя вникнуть во внутренную структуру чисел, откроет новую, информационную эпоху научных исследо-ваний. А так же, вводя характер гемификации, превращает учебный процесс, в процесс радости и счастья.

Введение

Основная теорема арифметики гласит, что любое составное натуральное число больше пяти можно представить в виде произведения конечного количества простых чисел, причем такое представление единственно. То есть, простые числа являются структурными единицами теории чисел, своего рода “атомами умножения”. Поэтому простые числа имеют фундаментальные значения для математики.

Так как целые числа постоянно встречаются в реальной жизни, а простые числа лежат в основе задач, касающихся целых чисел, свойства простых чисел изучались многими великими людьми в истории математики. Однако, несмотря на то, что ими было решено немало задач, до сих пор остаются множество нерешенных, наиболее известные из которых были перечислены Давидом Гильбертом на II Международном конгрессе матема-тиков в Париже в 1900 году [1] и Эдмундом Ландау в 1912 году на Пятом Международном конгрессе [2].

Именно поэтому, на наш взгляд, Чарльз Уэзерелл в книге "Этюды для программистов" (1982) писал: “Всякий, кто изучает простые числа, бывает очарован и одновременно ощущает собственное бессилие. Почему же простые числа столь упорно сопротивляются нашим попыткам постичь порядок и закономерности их расположения? Может быть, в них вообще нет порядка, или же мы так слепы, что не видим его?”[3].

Долгое время простые числа считались малоприменимыми за пределами чистой математики. Ситуация изменилась в 1970-е годы, после появления концепций криптографии с открытым ключом, в которых простые числа составили основу первых алгоритмов шифрования таких, как RSA [4].

Это означает, что простым числам найдется повсеместное применение в мире будущей науки и техники. Поэтому, если учесть, что интернет и другие компьютерные технологии, наука и техника играют все более и более важные роли в нашей жизни, то становится понятным, что изучение свойств простых чисел сегодня является особенно актуальным.

Цель предлагаемой работы – показать, что в простых числах есть порядок и закономерности их расположения.

Работа состоит из 5 пунктов и заключения.

В пункте 1 представлены материалы и методы, использованные при исследованиях проблем простых чисел.

Во втором пункте определено множество числовых информаций и операций над ними.

В третьем пункте определен информационный способ определения простоты информации и как следствие, доказаны информационные варианты сильной гипотезы Гольдбаха и гипотезы Римана.

В четвертом пункте дан алгоритм определения простоты больших чисел.

В пятом пункте выяснены причины затруднения исследований, посвященных гипотезе Римана.

В заключении утверждается, что информационный метод, позволяя вникнуть во анутренный мир чисел, откроет новую, информационную эпоху научных исследований. А так же, вводя характер гемификации, превращает учебный процесс, в процесс радости и счастья.

1. Материалы и методы

Все проблемы простых чисел начиналась с задачи нахождения простого числа, следующего за наибольшим простым числом. Рассматривались различные частные случаи последовательности натуральных чисел. Такие исследования простых чисел восходят к Древней Греции. В "Истоках" Евклида (около 300 г. до н. э.), содержится утверждение о бесконечности простых чисел, лемма Евклида и основная теорема арифметики. В Древней Греции также был изобретен простой алгоритм нахождения всех простых чисел до n - решето Эратосфена.

После греков мало внимания уделялось изучению простых чисел, вплоть до XVII века. В 1640 году Пьер де Ферма сформулировал малую теорему Ферма (позже доказанную Лейбницем и Эйлером) и теорему о сумме двух квадратов. Ферма также предположил, что числа в виде $2^{2^n}+1$ (которые называются числами Ферма) являются простыми числами, и доказала это до n =

4. Однако Эйлер показал, что для n = 5 число Ферма будет составным числом (делится на число 641). На сегодняшний день неизвестно, существует ли какое-либо другое число Ферма, которое является простым числом.

Эйлер в 1747 году показал, что второй множитель четного совершенного числа типа $2^{p-1}(2^p-1)$ является простым числом Мерсенна. В переписке Эйлера с Кристианом Гольдбахом, было сформулировано знаменитое предположение Гольдбаха о том, что любое четное число, начиная с 4, является суммой двух простых чисел, которое до сих пор не доказано.

Кроме вышеуказанных задач, показ бесконечности количества простых чисел в последовательностях чисел Мерсенна ($M_n = 2^n - 1$, n – натуральное число), Ферма ($F_n = 2^{2^n} + 1$, n –натуральное число), также являются нерешенными задачами.

С начала XIX века, внимание многих математиков было сосредоточено на изучении асимптотических распределений простых чисел. Лежандр и Гаусс, независимо друг от друга, предположили, что “средняя плотность простых чисел будет близка к величине, обратно пропорциональной натуральному логарифму”.

В настоящее время решето Сундарама и решето Аткина также используются для определения простых чисел. Однако усовершенствованная теорема Ферма считается наиболее эффективным инструментом для построения простых чисел.

В своей знаменитой статье 1859 года [5] Бернхард Риман сформулировал гипотезу, вошедшую впоследствии в список семи ”задач тысячелетия”, о том, что "Вещественная часть нетривиальных нулей Re(s) дзета-функции Римана

$$\zeta(s) = \sum_n \frac{1}{n^s} = \prod_p \frac{1}{1-p^{-s}}$$

равна ½, то есть Re(s) = ½".

Британские математики Майкл Атья [6], де Бранж [7], и многие др. заявляли, что доказали гипотезу Римана. Однако, математическое сообщество с осторожностью относится к этим заявлениям. Считается, что гипотеза Римана до сих пор не доказана.

В настоящее время имеются предположения о том, что нерешенные задачи простых чисел имеют решения. Эти предположения вызывают доверия, так как их правильности были показаны в численных экспериментах. Однако для чистой математики очень важно, чтобы эти предположения были доказанными. Математиков могут удовлетворить только конкретные доказательства, основанные на способы действия над натуральными числами.

2. Новизна и результаты работы

Как известно, любое натуральное число *a* может быть записано в нормальной форме

$$a = \sum_{i=k-1}^{0} m_i 2^i, \qquad (1)$$

с основанием 2, где $m_i = 0$ или 1.

Ясно, что выражение (1) устанавливает однозначное соответствие между числом *a* и последовательностью *A(k)* показателей степени двоек в правой части.

Определение. Последовательность *A(k)* называется *k* членной информацией числа *a.* Члены информации *A(k)* называются ее мерами, а числа *a* – ее величиной. Множество *A(k)* - множеством числовых информаций.

Легко понять, что равенство (1) показвает равномощности множеств натуральных чисел и их информаций, то есть между ними можно установить взаимно однозначное соответствие

Информация	0	1	2	3	4	5	6	7	8	...
Натуральное число	1	2	4	8	16	32	64	128	256	...

при котором каждому элементу одного множества соответствует ровно один элемент другого.

Равномощность множеств натуральных чисел и их информаций позволяет в дальнейшем работать только в множестве информаций и результаты работы переводить в число. Работа на множестве информаций легче, чем работа на множестве чисел.

В множестве числовых информаций можно ввести операций объединения, разложения, сложения, вычитания информаций.

1.Объединение (обозначение - $a \cup b$). Объединение информаций – это преобразо-вание двух инфрмаций в одну.

$$a \cup b = \begin{cases} a+1, \text{ если } a = b; \\ a, в, \text{ если } a \neq b. \end{cases} \quad (2).$$

Примеры: 5∪5 = 6; 7 ∪ 8 = 8,7. (5,3) ∪ (6,2) = 5, 3, 6, 2 = 6, 5, 3, 2.

(15,6) ∪ (6,5) = 15, 6, 6, 5 = 15, 7, 5.

2. Разложение. Разложение информации – это преобразование одной инфрмаций в две.

a = a-1, a-1.

3. Дополнение (обозначение - $a \backslash b$). Дополнение – это удаление информации b из состава a.

Пример. (8,7,6,5,3) \ (7,6,3) = 8,5.

3. Сложение (обозначение - $a + b$). $a + (b_1, b_2) = (a+b) \cup (a + b_2)$.

Сложение одноместных информаций – это сложение по столбцу.

Пример. 5+ (7, 4, 0) = 5+7, 5+4, 5+0 = 12, 9, 5.

4. Вычитание (обозначение $-(a-b)$). (b_1, b_2)- $a = (b_1 - a, b_2 - a)$.

Вычитание одноместных информаций – это вычитание по столбцу.

Системы высказывний

Определение. Конструкция вида a∪b → c, a+b → d, и т.д., с информациями a, b, c,d называются высказыванием, системы таких конструкций – системой высказываний.

Рассмотрим системы первого и второго уровня.

Система высказываний первого уровня

$$\begin{cases} a \cup b \rightarrow e_{2,1}; \\ a + b \rightarrow e_{2,2}. \end{cases} \quad (3)$$

Система высказываний первого уровня

$$\begin{cases} a \cup b \cup c \rightarrow e_{3,1}; \\ (a+b) \cup (a+c) \cup (b+c) \rightarrow e_{3,2}; \\ a+b+c \rightarrow e_{3,3}. \end{cases} \quad (4)$$

Используя систему (3) систему (4) можно преобразовывать к последовательности систем

$$\begin{cases} a \cup b \rightarrow e_{2,1}; \\ a + b \rightarrow e_{2,2}. \end{cases} \qquad \begin{cases} e_{2,1} \cup c \rightarrow e_{3,1}; \\ (e_{2,1} + c) \cup e_{2,2} \rightarrow e_{3,2}; \\ e_{2,2} + c \rightarrow e_{3,3}. \end{cases} \quad (5)$$

Последовательность систем (5) называется называется причинно-следственной связью системы (4).

Метод определения истинности или ложности системы высказываний (4).

Из высказываний первого и третьего высказываний второй системы (5) определяются значения $c, e_{2,1}, e_{2,2}$. Подставление найденных значений во второе высказывание второй системы (5), показывает истинности или ложности второй системы (5). Тогда ищется другие значения $c, e_{2,1}, e_{2,2}$. В случае, когда вторая система (5) окажется истинной, рассматривается первая система (5) с определенными значениями.

Определение. Метод, по которому определяются значения вычказывании a, b, c истемы (4) назыывается методом завихрения.

Замечание. По методу математической индукции, истинность иди ложность всех систем высказываний более высого порядка определяются методом вихрации.

Простые и составные информаций.

Одночленные информаций $n\,(n = 1, 2, 3, \ldots)$ разбивают множество информаций на последовательность интервалов [n, n+1], с элементами n, k, где

k = 0; 1,0; 2,0; 2,1,0; …; n-1, n-2, …, 2,1,0.

Лемма 1. Информация n,k отрезка [n, n+1] представима в виде n \ k, k+1, а информация n\k – в виде n,k, - (k+1).

Доказательство. n,k = n,k, k\k = n\k, k,k = n\k, k+1;

n\k = n\k, k\k = n,k, \k,\k = n, k,\ (k+1)

Определение. Информация (n \ k),(k+1) и (n, k),\ (k+1) называются полной формами информаций n, k.

Замечание. Полные формы стандартизируют информаций отрезка [n, n+1], превращая их в n+1 членную информацию. n+1 может быть составным или простым.

Пример. Пусть n, k = 5,3,0. Тогда

n \ k, k+1= (4, 3, 2, 1, 0, 0)\(3,0), ((3,0) +1)) = 4,2,1,0,3,1 = 4,3,2,1,1,0.

Пусть n\ k = 5\(1,0). Тогда n,k, \(k+1) = 5,1,0,\ (2,1) = 4,3,2,2,1,0 \2,\1= 3,3,2,2,1,1,0.

Замечание 1. В дальнейшем под информацией подразумевается ее полная форма и рассматривается только нечетные информаций.

Определение. Информация, у которой соседние члены различаются друг от друга ровно на единицу, называется информацией с равномерно меняющими членами, остальные - с неравномерно меняющими членами.

Например, члены 2,1,1,0; 2,2,1,0; 3,2,1,0 интервала [2, 3] - это информаций с равномерно меняющими членами, а член 3,1,1,0 – нет.

Определение. Если информация разлагается на сумму двух ненулевых информа-ций, то она называется составной, иначе простой.

Правило поинтервального определения простых чисел.

Преобразование неравномерно меняющие члены интервала в равномерно меняющие члены.

Вывод 1. Члены интервала с простым количеством членов – простые информаций.

Когда количество элеменов x информации является составным числом, то x = y*z. То есть информация делится на y подинформаций с z членами или на z подинформаций с y членами.

Вывод 2. Информаций, у которой члены каждой подинформации отличается от членов последней подинформации на определенную информацию – составные информаций.

Вывод 3. Информаций, у которой члены каждой подинформации не отличается от членов последней подинформации на определенную информацию – простые информаций.

Следствия правила поинтервального определения простых чисел

Теорема 1. Информация n,n-1 отрезка [n, n+1] представима в виде суммы двух симметричных относительно n-1, n-2 простых информаций отрезка [n-1, n]. Другие четные информаций отрезка [n, n+1] предствима в виде суммы двух несимметричных простых информаций отрезка [n-1, n].

Доказательство теоремы непосредственно следует из того факта, что значения n \ k, k+1 и n, k,\ (k+1) распологаются симметрично относительно n, n-1.

Теорема 2. Значение функций

$$S1(x,y) = x \setminus y, (x+1), \; x \in (-\infty, \infty), y \in (0, x),$$

при при нетривиальном нуле будет равен , \1.

Доказательство. Продолжим интервал [n, n+1] со серединой n,n-1 на всю информационную плоскость. Тогда, конструкций S1 =(n, k),\ (k+1) и S2=(n \ k) (k+1) из леммы 1 преобразуются в функций

$$S1(x,y) = x \setminus y, y+1 \text{ и } S2(x,y) = x,y, \setminus(y+1), x \in (-\infty, \infty), y \in (0, x).$$

Так как S2(x,y) = x,y, \(y+1) в интервале [n, n-1] есть функция S1(x,y) = x\y, (y+1), то в интервале [n, n+1] можно обойтись одной рекурсивной функцией

$$S(x,y) = x,y, \setminus (y+1) \; x \in (-\infty, \infty), y \in (n, n+1).$$

Когда x изменяясь принимает значение n, y обрашается в нуль. Это и есть нетривиальный нуль, так как не принадлежит к области определения переменной y. Значение при нетривиальном нуле S(x,y) = x, \1.

Теорема доказана.

4. Выводы.

А. Определено простое правило поинтервального определения простых инфор-маций, которое является правилом поинтервального определения простых чисел.

B. Первые элементы последовательности отрезков [n, n+1] при переходе к числам составляет множества чисел, содержащее в себе множества чисел Ферма, а последние элементы – это множества чисел Мерсенна.

C. Доказательства теоремы 1 является доказательствами сильной и слабой гипотез Гольдбаха, а теоремы 2 - доказательством гипотезы Римана о нетривиальных нулях дзета-функций.

5. Обсуждение

Ключевую роль в предлагаемой работе сыграла работа [8], где представлена явный вид

$$J(x) = Li(x) - \sum_p^{\infty} Li(x^p) - \log 2 + \int_x^{\infty} \frac{1}{t(t^2-1)logt}\, dt \qquad (3)$$

формулы распределения простых чисел.

В этой формуле наше внимание обратил на себя член log 2, который подтолкнул нас перейти к нормальной форме натурального числа с основанием 2.

Переход из числа к его информации, фактический означает перехода из слагаемых натуральной формы с основанием 10 к их логарифмам с основанием 2. Так как в формуле

$$\log 2 = 0.6993147\ldots ,$$

это означает, что здесь использован логарифм с основанием 10. Это обстоятельсьво привело к приближенным значениям функции распределения простых чисел $\pi(x)$.

Переход Римана к комплексным переменным означал перехода к отрезкам [n, n+1], а продолжение отрезка на всю комплексную плоскость – негласного перехода к системе подсчета с началом 0,-1, где $-1 = i^2$.

Не замечая этого, сам Риман и великие ученые математики, которые занимались гипотезой Римана продолжали работать на комплексной плоскости в системе с началом отсчета 0,0. Это и привело к затруднениям в понимании смысла нетривиальных нулей в их исследованиях.

Заключение

1). Дан ответ на вопрос Чарльза Уэзерелла. В простых числах есть порядок и закономерности их расположения. Они столь упорно сопротивлялись попыткам их постичь потому, что ученые работали в системе с началом отсчета 0,0; а не в системе с началом отсчета 1, -1.

2). Определен смыслы комплексного числа и комплексной плоскости, нетривиаль-ных нулей.

3). Ввод операции умножения и деления в множестве информаций, позволяя пере- ходить к канонической форме чисел, тем самым позволяет смотреть числам смотреть изнутри. Именно это обстоятельство играет важную роль для науки, открывая новую эпоху, эпоху информационных исследований.

4. Переход из чисел в информаций так же откроет эпоху информационного обучения, в которой, благодаря тому, что операций объединения и дополнения введут в учебный процесс характер гемификации. Тем самым учебный процесс превращается в процесс радости и счастья.

Литературы

1. Проблемы Гильберта. https://ru.wikipedia.org/wiki.

2. Weisstein, Eric W. Landau's Problems (англ.). На сайте Wolfram MathWorld.

3. Menezes, A. J. (Alfred J.), 1965-.Handbook of applied cryptography. — Boca Raton: CRC Press, 1997. - xxviii, 780 pages c. - ISBN 9780849385230.

4. Чарльз Уэзерелл. Этюды для программистов . (Etudes for programmers, 1978). Перевод с английского под редакцией Ю. М. Баяковского, Москва: Издательство «Мир». Редакция литературы по математическим наукам, 1982. [Электронный ресурс] - Режим доступа: https://bookzip.ru/50772-jetjudy-dlja-programmistov.html.

5. Бернхард Риман. О простых числах меньше заданной величины. (*Ueber die Anzahl der Primzahlen unter einer gegebenen Grösse*). [Электронный ресурс] - Режим доступа: https/en.wikipedia.org/wiki/On_the_Number _of Primes_Less_Than_a_Given_-Magnitude.

6. Британский Перельман: математик решил задачу тысячелетия. https://www.-gazeta.ru/science/2018/09/25_a_11995513.shtml

7. В. Королев. Британсктй математик заявил о доказаьельстве гипотезы Римана. https://nplus1.ru/news/2018/09/21/riemann.

8. Доступное объяснение гипотезы Римана. Перевод. Автор оригинала: Jørgen Veisdal. [Электронный ресурс] - Режим доступа: https://habr .com/ru/post/452964/.

9. Онлайн школа Skysmart: https://skysmart.ru/articles/physics/zakon-vsemirnogo-tyagoteniya

БАЛАБАҚШАДА ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІНІҢ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУЫ

Айтенова Нургуль Уралбаевна
Түркістан облысы Кентау қаласының білім бөлімінің «Жұлдыз» МКҚК бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты эффективной организации воспитательного процесса в дошкольных образовательных учреждениях. Описываются содержание, формы и методы воспитательной работы в детском саду, роль воспитателя, важность сотрудничества с родителями и применения инновационных технологий. Также уделяется внимание современным проблемам, возникающим в дошкольных учреждениях, и путям их решения. Представлены примеры эффективной организации воспитательного процесса.

Summary

This article explores the theoretical and practical aspects of effectively organizing the educational process in preschool institutions. It describes the content, forms, and methods of educational activities in kindergartens, the role of the educator, the importance of cooperation with parents, and the use of innovative technologies. The article also highlights current challenges in modern preschools and offers solutions to these issues, along with examples of effective organization of the educational process.

Білім беру жүйесінің алғашқы және ең маңызды буыны – мектепке дейінгі тәрбие. Баланың тұлғалық қалыптасуында, дүниетанымының дамуы мен алғашқы дағдыларының негізін салуда балабақшаның алатын орны ерекше. Осыған байланысты мектепке дейінгі ұйымдарда тәрбие процесін тиімді, жүйелі және ғылыми негізде ұйымдастыру — қоғамның болашағына салынған берік іргетас деп айтуға болады.

Балабақшадағы тәрбие тек баланың мінез-құлқына әсер етумен шектелмейді, ол – баланың тілін, ойлауын, қиялын, шығармашылық қабілетін, еңбекке, өнерге, табиғатқа, адамдарға деген қатынасын қалыптастыратын кешенді процесс. Сондықтан тәрбие процесін ұйымдастыруда педагогикалық, психологиялық, әлеуметтік аспектілердің өзара үйлесімділігі шешуші рөл атқарады.

1. Мектепке дейінгі тәрбие ұғымы және мақсаты

1.1 Мектепке дейінгі тәрбие ұғымы

Мектепке дейінгі тәрбие – бұл бала дамуының алғашқы кезеңі, яғни баланың тұлғасының қалыптасуы мен алғашқы дағдыларының негізі. Ол әлеуметтік және психологиялық даму, тілдің дамуы, ойлау қабілетінің ұштасуы, мотрикаңың жетілуі, сондай-ақ шығармашылық қабілеттердің ашылуы секілді маңызды аспектілерді қамтиды. Мектепке дейінгі тәрбие жүйесі балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес балабақшада жүзеге асырылады, онда балалар білім алады, ойын арқылы үйренеді, қоғамда өзін-өзі жүзеге асырудың алғашқы дағдыларын меңгереді.

Мектепке дейінгі тәрбие жүйесі негізінен үш негізгі бағытқа бөлінеді: интеллектуалды, әлеуметтік және эмоционалды дамыту. Бұл үш бағыттың өзара байланысы бала дамуының толыққанды әрі гармониялы түрде өтуін қамтамасыз етеді.

1.2 Мектепке дейінгі тәрбиенің мақсаты

Мектепке дейінгі тәрбиенің негізгі мақсаты – баланың тұлғасын жан-жақты дамыту, оның рухани, физикалық және әлеуметтік мүмкіндіктерін аша отырып, оны қоғамның белсенді

мүшесі ретінде қалыптастыру. Бұл мақсатқа жету үшін балабақшада балалардың жас ерекшеліктеріне және қажеттіліктеріне сәйкес тәрбие процесін ұйымдастыру қажет. Әр баланың психологиялық ерекшеліктері мен дамуының деңгейіне негізделген оқыту мен тәрбиелеу баланың дұрыс әрі салауатты түрде дамуына ықпал етеді.

Мектепке дейінгі тәрбие жұмысының мақсаттары:

- Баланың дүниетанымын қалыптастыру: балалардың қоршаған әлемді, адамдарды, табиғатты түсінуі, оларды бағалау мен сыйлау.
- Қоғамдық құндылықтарды меңгеру: балаларға моральдық және этикалық құндылықтарды, адамдар арасындағы өзара қарым-қатынас нормаларын үйрету.
- Әлеуметтік дағдыларды дамыту: баланың ұжымда жұмыс істеу, өзін-өзі дұрыс ұстау, жауапкершілік пен тәртіптілік дағдыларын меңгеруі.
- Шығармашылық қабілеттерін ашу: баланың түрлі өнер түрлерімен танысып, өзінің шығармашылық әлеуетін дамыту.
- Денсаулығын сақтау және дамыту: балалардың физикалық және психологиялық денсаулығын нығайту, спортпен шұғылдануға ықпал ету.

Бұл мақсаттар баланың дамуындағы маңызды кезеңдерді айқындайды және балабақша тәрбиешісінің алдында тұрған басты міндеттерді көрсетеді.

2. Тәрбие процесінің мазмұны мен қағидаттары

2.1 Тәрбие процесінің мазмұны

Тәрбие процесі – бұл баланың тұлғалық және әлеуметтік дамуына ықпал ететін педагогикалық іс-шаралардың жүйесі. Мектепке дейінгі тәрбие процесінің мазмұны оның бағыттары мен мақсаттарына сәйкес құрылады, яғни балалардың жас ерекшеліктеріне, психологиялық және физиологиялық дамуына сәйкес білім мен тәрбие беру жүйесі ұйымдастырылады.

Тәрбие процесінің мазмұнының негізгі элементтері:

- Білім беру: Бұл бағыт балаларға қоршаған орта, табиғат, адамгершілік құндылықтар туралы білім беру арқылы олардың дүниетанымын кеңейту. Балабақшадағы оқыту мазмұны балалардың танымдық қызығушылықтарын дамытуға, оларға жаңа білім беру арқылы шығармашылық қабілеттерін ашуға бағытталады.
- Дамыту: Балалардың психологиялық және физикалық дамуы үшін қажетті жағдайлар жасау. Мектепке дейінгі тәрбие процесінде дене шынықтыру, өнер, тіл дамыту сияқты салалар ерекше маңызды. Дамытушы ойындар мен шығармашылық тапсырмалар баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес білім беру процесін қамтамасыз етеді.
- Тәрбиелеу: Әлеуметтік және моральдық құндылықтарды меңгерту, балаларға тәртіп пен ережелерді үйрету, әр түрлі әлеуметтік жағдайларда өзін-өзі ұстау дағдыларын қалыптастыру. Тәрбиелеу процесі тек ақыл-ойды дамытумен ғана шектелмей, баланың адамгершілік қасиеттерін, тұлғалық мінез-құлқын қалыптастыруға да бағытталған.

Тәрбие процесінің мазмұны негізінен оқыту, дамыту және тәрбиелеу іс-шараларынан тұрады. Осы бағыттардың барлығы балалардың жеке тұлғасын қалыптастырып, олардың өмірлік дағдылары мен моральдық құндылықтарды меңгеруін қамтамасыз етеді.

2.2 Тәрбие процесінің қағидаттары

Тәрбие процесінің тиімділігі оның негізінде жатқан қағидаттарға байланысты. Бұл қағидаттар балалардың дамуын қолдауға және олардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етеді. Мектепке дейінгі тәрбие жүйесінде қолданылатын негізгі педагогикалық қағидаттар мыналар:

- Баланың жеке тұлғасына бағдарлану: Әр баланың өзіндік ерекшеліктерін ескере отырып, оған жеке тәсілмен қарау қажет. Бұл қағидат әр баланың қажеттіліктеріне, қызығушылықтары мен қабілеттеріне сай білім беру мен тәрбие жүргізуді көздейді.
- Қоғамдық өмірге бейімделу: Мектепке дейінгі тәрбие процесі балаларды қоғамда өзін дұрыс ұстауға, басқа адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасауға үйретуі керек. Бұл қағидат балаларға әлеуметтік дағдыларды, өзара сыйластық пен жауапкершілік ұғымдарын енгізуді талап етеді.

- Тәртіп пен ынтымақтастық: Балабақшадағы тәрбие процесі балаларға бірігіп жұмыс істеуді, бір-біріне көмек көрсету мен құрметтеуді үйретуі тиіс. Бұл қағидат баланың жеке дамуымен қатар, ұжымда әрекет ету қабілетін дамытуға бағытталған.
- Қызығушылық пен шығармашылықты дамыту: Тәрбие процесінде балалардың қызығушылықтарын ояту, олардың шығармашылық қабілеттерін ашу маңызды. Ойын әрекеттері мен шығармашылық тапсырмалар арқылы балалар өз идеяларын еркін білдіруге, жаңа нәрселерді үйренуге ынталанады.
- Денсаулық сақтау қағидаты: Баланың физикалық және психикалық денсаулығын сақтау мен нығайту – мектепке дейінгі тәрбие процесінің негізгі міндеті. Бұл қағидат баланың денсаулығына, салауатты өмір салтына, дұрыс тамақтануға, гигиена мен дене шынықтыруға деген жауапкершілігін қалыптастыруды көздейді.
- Педагогикалық ықпалдың жүйелілігі мен бірізділігі: Тәрбие процесі жүйелі түрде және тұрақты болуы керек. Балаларға бірқатар тәрбие және білім беру шараларының үздіксіз берілуі олардың дамуында оң нәтижелер береді.
- Қауіпсіздік және қолайлы орта: Тәрбие процесінде балалар үшін қауіпсіз және жайлы орта құру, оның ішінде физикалық, психологиялық, әлеуметтік қауіпсіздікке мән беру маңызды.

2.3 Тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері

Тәрбие процесін ұйымдастыруда балабақшадағы әртүрлі формалар мен әдістер пайдаланылады. Оқытуды ұйымдастырудағы басты мақсат – баланың жеке дамуын, оның шығармашылық және әлеуметтік қабілеттерін ашу. Тәрбиеші әр түрлі әдіс-тәсілдерді, ойындарды, білім беру технологияларын қолдана отырып, балалардың өздігінен әрекет етуіне мүмкіндік береді.

Бұл процессте балабақшадағы тәрбиешінің рөлі өте маңызды, өйткені тәрбиеші балаларға дұрыс бағдар беру, олардың ой-өрісін кеңейту, жеке ерекшеліктерін ескере отырып, білім беру мен тәрбиелеуді ұйымдастыру қажет.

Қорытынды

Балабақшада тәрбие процесінің ұйымдастырылуы — бұл баланың тұлғалық, әлеуметтік және интеллектуалдық дамуына үлкен ықпал ететін маңызды кезең. Мектепке дейінгі тәрбие жұмысының тиімділігі мен сапасы көп жағдайда тәрбиешінің кәсіби шеберлігіне, тәрбие процесін дұрыс ұйымдастыруға, балалардың жеке ерекшеліктерін ескеруге байланысты. Тәрбие процесінің негізгі мақсаты — баланың жеке тұлғасын жан-жақты дамыту, оның шығармашылық, әлеуметтік, интеллектуалдық және рухани қасиеттерін қалыптастыру.

Әдебиеттер

1. Сәтімбекова Қ.Ш. «Мектепке дейінгі тәрбиенің негіздері» – Алматы: Білім, 2021.
2. Әбенова А.Қ. «Балабақшада тәрбие жұмысын ұйымдастыру» – Астана: Фолиант, 2020.
3. Жұмабаева Ш.К. «Ойын арқылы тәрбиелеу» – Тәрбие және білім, 2022.

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ПСИХОЛОГИЯНЫҢ МАҢЫЗЫ

Алшоразова Лаура Еркебаевна
Шымкент қаласы, Молда Мұса атындағы №5 жалпы орта білім беретін мектебі педагог-психологі

Резюме

Современная система образования направлена на всестороннее развитие учащихся, раскрытие их личностного и профессионального потенциала. В этом процессе особую роль играет наука психология. Психология позволяет эффективно организовать учебно-воспитательную работу, учитывая психоэмоциональное состояние, когнитивные способности, социальные навыки и личностные особенности учащихся.

Summary

The modern education system is focused on the comprehensive development of students and the realization of their personal and professional potential. In this process, the role of psychology is particularly important. Psychology enables the effective organization of the educational process by taking into account students' psycho-emotional state, cognitive abilities, social skills, and individual characteristics.

Білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуына ықпал ететін маңызды институт болып табылады. Қазіргі таңда білім беру тек ақпарат беру ғана емес, сонымен қатар оқушылардың тұлғалық және кәсіби дамуына жағдай жасау болып табылады. Бұл үдерісте психология ғылымы маңызды рөл атқарады.

1. Психологияның білім беру жүйесіндегі орны

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі тек ақпарат беруге ғана емес, оқушының тұлғалық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуына бағытталған кешенді процесс ретінде қарастырылады. Осы үдерісте психология ғылымы маңызды орын алады. Себебі білім беру тек қана оқыту емес, сонымен қатар тәрбиелеу, дамыту, қолдау көрсету сияқты күрделі психологиялық өзара әрекеттестікке негізделеді.

Психология білім берудегі негіз қалаушы ғылым ретінде

Психология – адам санасы мен мінез-құлқын, танымдық процестерді, эмоциялық күйлер мен тұлғалық қасиеттерді зерттейтін ғылым. Бұл қасиеттердің барлығы білім алу үдерісінде маңызды рөл атқарады. Мысалы, оқушының есте сақтау, зейін қою, ойлау, қиял және сөйлеу дағдылары оның оқу жетістігіне тікелей әсер етеді. Сондықтан психология білім беру жүйесінде оқыту мен тәрбиелеу әдістерін ғылыми тұрғыдан негіздеу үшін қолданылады.

Білім беру процесіндегі психологияның негізгі рөлдері

1. Жас ерекшеліктерін ескеру
   Оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты танымдық, эмоциялық және әлеуметтік дамуы әртүрлі кезеңде болады. Психология бұл кезеңдерді жіктеп, мұғалімдерге әр жас топтарына сай педагогикалық тәсілдерді қолдануға мүмкіндік береді.
2. Жеке тұлға ерекшеліктерін анықтау
   Әрбір оқушының өзіне тән темпераменті, мінезі, мотивациясы және оқу стилі бар. Психологияның көмегімен мұғалімдер оқушылардың даралығын ескеріп, саралап оқыту әдістерін қолдана алады.
3. Оқыту мотивациясын арттыру
   Оқу процесіне деген қызығушылық пен ынта – оқушының білім алуға деген ішкі қажеттілігі. Психология мотивацияны арттыру жолдарын ұсынып, оқу процесінің тиімділігін арттырады.
4. Психологиялық қолдау көрсету
   Білім беру үдерісі барысында оқушылар стресс, мазасыздық, өзіне сенімсіздік, эмоциялық күйзеліс секілді қиындықтарға тап болуы мүмкін. Психологиялық қызмет бұл мәселелердің алдын алып, оқушыға уақтылы қолдау көрсетуге жағдай жасайды.
5. Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты жақсарту
   Психология қарым-қатынас психологиясы арқылы білім беру үрдісіндегі өзара

әрекеттестікті зерттейді. Бұл мұғалім мен оқушы, оқушы мен ата-ана, оқушы мен құрдастары арасындағы қатынастарды тиімді реттеуге мүмкіндік береді.

Психологияның практикалық қолданылуы

- Мектеп психологы – білім беру мекемесінде психологиялық қызметтің негізгі тұлғасы. Ол оқушыларға, мұғалімдерге және ата-аналарға кеңес береді, диагностика жүргізеді, түзету-дамыту жұмыстарын ұйымдастырады.
- Психологиялық тренингтер мен семинарлар – мұғалімдер мен оқушылар үшін эмоционалды тұрақтылықты қалыптастыру, сенімділік, өзін-өзі бағалау, конфликтіні шешу секілді дағдыларды дамытады.
- Психологиялық диагностика құралдары – анкеталар, сауалнамалар, тесттер, бақылау әдістері арқылы оқушының психологиялық ерекшеліктері анықталады.

2. Психологияның білім беру сапасын арттырудағы рөлі

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде сапа – басты басымдықтардың бірі. Білім беру сапасы тек оқушылардың академиялық үлгерімімен шектелмей, олардың тұлғалық дамуы, әлеуметтік бейімделуі, эмоционалдық саулығы мен өмірге деген дайындығы арқылы да бағаланады. Осындай жан-жақты тәсіл білім беру сапасын арттыруда психологияның маңыздылығын көрсетеді.

1. Психологиялық диагностика – сапалы оқытуға негіз

Оқушылардың жеке ерекшеліктерін (зейін, есте сақтау, ойлау, мотивация, темперамент) анықтау арқылы педагогтер оқу үдерісін тиімді ұйымдастыра алады. Диагностикалық зерттеулер арқылы мынадай нәтижелерге қол жеткізіледі:

- оқу қиындықтарын ерте кезеңде анықтау;
- тұлғалық және әлеуметтік мәселелерді болжау;
- дарынды балаларды анықтау;
- коррекциялық және дамыту жұмыстары үшін мәліметтер жинақтау.

Мысалы, эмоционалдық интеллект, өзін-өзі бағалау, мотивация деңгейі секілді параметрлер білім беру нәтижесіне тікелей әсер етеді.

2. Психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесі

Психологияның негізгі міндеттерінің бірі – оқушыға психологиялық тұрғыда қолдау көрсету. Бұл қолдау оқу материалын меңгеру ғана емес, сонымен қатар өмірлік қиындықтармен күресу, өзін тану, әлеуметтену, эмоционалдық тұрақтылық секілді дағдыларды дамыту арқылы жүзеге асады.

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу арқылы:

- стреске қарсы тұрақтылық қалыптасады;
- өзін-өзі реттеу мен өзін-өзі бағалау дағдылары артады;
- оқушы мен мұғалім арасында сенімді қарым-қатынас орнайды;
- білім алуға деген ішкі мотивация күшейеді.

3. Мотивацияны арттыру

Психология мотивация теориялары арқылы оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттырады. Оқытуда ішкі мотивацияны дамытудың мынадай жолдары ұсынылады:

- мақсат қою және оған жету стратегияларын үйрету;
- өзін-өзі ынталандыру әдістерін меңгерту;
- жетістікке жеткенде мадақтау мен оң эмоциямен бекіту;
- жеке жетістіктерді көрнекі түрде көрсету (портфолио, марапаттау, кері байланыс).

Мотивациясы жоғары оқушы сабаққа белсенді қатысады, оқу үрдісінен ләззат алады және нәтижеге жетуге ұмтылады.

4. Қақтығыстар мен эмоциялық қиындықтарды шешу

Мектеп ортасында оқушы түрлі эмоционалдық және әлеуметтік қиындықтарға тап болуы мүмкін (буллинг, өзіне сенімсіздік, жалғыздық, мотивацияның төмендеуі). Психологтар осы жағдайларда араласып, төмендегідей шаралар қолданады:

- эмоциялық сауаттылықты дамыту;
- дағдарыстық жағдайлармен жұмыс жүргізу;

- психотерапевтік қолдау көрсету;
- ата-анамен және мұғалімдермен бірлесіп кеңес беру.

Осы жұмыстар нәтижесінде оқушы жайлы және қауіпсіз психологиялық ортада дамиды, бұл – сапалы білім алуға алғышарт.

5. Инклюзивті білім беруде психологияның рөлі

Даму ерекшеліктері бар балалармен жұмыс барысында психологияның маңызы тіпті арта түседі. Психологиялық әдістер инклюзивті сыныпта баланың әлеуметтенуін, топқа бейімделуін, өзін жайлы сезінуін қамтамасыз етеді. Логопедиялық, коррекциялық, нейропсихологиялық және эмоциялық дамыту бағдарламаларының барлығы білім беру сапасына оң әсер етеді.

6. Мұғалімдердің психологиялық сауаттылығы – сапаның кепілі

Психологиялық білімдері бар мұғалім:

- оқушымен эмпатиялық қарым-қатынас орнатады;
- тұлғалық ерекшеліктерді ескеріп жұмыс істейді;
- шиеленістерді шешуде тиімді стратегияларды қолданады;
- сабақты эмоционалды түрде тартымды ете алады.

Мұғалімнің күйзеліс деңгейін төмендету, кәсіби күйіп кетудің алдын алу да психологиялық қызметтің көмегімен іске асады.

Қорытынды

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде психология ғылымының маңызы зор. Ол оқушылардың психоэмоционалдық жағдайын, танымдық қабілеттерін, әлеуметтік дағдыларын және тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып, оқу-тәрбие жұмыстарын тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл білім беру сапасын арттыруға және оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Грушина Н. В. Школьная психология: основы теории и практики. М.: Академический проект
2. Жданова Т. В. Психологическое сопровождение образовательного процесса в школе. М.: Просвещение, 2017.
3. Давыдов В. В. Психология школьного возраста: от теории к практике. М.: Педагогика, 2010.

БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖҰМЫСТЫҢ РӨЛІ

Балтабаева Наргиза Талынбаевна
Шымкент қаласы, “А. Навои атындағы 11 жоббм” КММ педагог-психолог/Директордың әдістеме жұмысы жөніндегі орынбасары

Резюме

В статье рассматривается роль методической работы в организации образовательного процесса. Методическая работа является важным инструментом для повышения профессионального уровня учителей и педагогических кадров, эффективной организации учебного процесса и повышения качества образования.

Summary

The article explores the role of methodological work in organizing the educational process. Methodological work is a key tool used to enhance the professional level of teachers and educational staff, to organize the teaching process effectively, and to improve the quality of education.

Білім беру үдерісінің тиімділігі мен сапасын арттыру бүгінгі күннің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Бұл мақсатқа жету үшін білім беру мекемелерінде әдістемелік жұмыстың рөлі айтарлықтай маңызды. Әдістемелік жұмыс — оқыту үдерісін жақсарту, мұғалімдердің кәсіби дамуын қамтамасыз ету және оқу нәтижелерін жақсарту үшін

қолданылатын кешенді шаралар жиынтығы. Әдістемелік қызметтің негізінде мұғалімдерге арналған түрлі құралдар, оқу әдістемелері мен инновациялық шешімдер жатыр, олар оқу процесін ұйымдастыруға көмектеседі.

Әдістемелік жұмыс білім беру үдерісінің маңызды компоненті болып табылады, өйткені ол оқу бағдарламаларын тиімді жүзеге асыруға, оқушылардың білім деңгейін көтеруге және мұғалімдерге өз кәсіби шеберлігін арттыруға мүмкіндік береді. Әдістемелік жұмыстың негізгі мақсаты — оқушылардың жан-жақты дамуына және олардың білім сапасының жоғарылауына ықпал ету. Бұл мақалада әдістемелік жұмыс жүйесінің құрылымы, оның түрлі түрлері, әдістері мен оқу үдерісіне әсері туралы айтылатын болады.

1. Әдістемелік жұмыстың теориялық негіздері

Әдістемелік жұмыстың анықтамасы:
Әдістемелік жұмыс — бұл педагогтардың кәсіби дамуын қолдау, оқу үдерісін жақсарту, мұғалімдердің педагогикалық шеберлігін арттыру мақсатында жүргізілетін іс-шаралар мен әдістемелік шаралар жүйесі. Әдістемелік жұмыстардың басты мақсаты — білім беру үдерісін тиімді ұйымдастыру және оқыту сапасын арттыру.

1.1. Әдістемелік қызметтің принциптері:

- Ғылыми негізділік: Әдістемелік жұмыстар ғылыми зерттеулерге негізделіп, жаңа білім беру технологияларын қолдануды талап етеді.
- Қолданбалы және тәжірибелік бағдар: Әдістемелік жұмыс мектептің нақты қажеттіліктеріне сәйкес келуі керек.
- Тұрақты даму: Әдістемелік жұмыс жүйелі түрде жаңартылып отыруы керек, өйткені білім беру саласы үнемі дамып отыр.

1.2. Әдістемелік жұмыстардың функциялары:

1. Оқыту әдістемесін әзірлеу және енгізу: Мұғалімдерге оқу процесін тиімді ұйымдастыру үшін қажет әдістемелік құралдарды ұсыну.
2. Оқу нәтижелерін бақылау және талдау: Әдістемелік қызмет оқу нәтижелерінің сапасын қадағалап, қажетті өзгерістер енгізеді.
3. Мұғалімдердің кәсіби дамуына қолдау көрсету: Әдістемелік қызмет мұғалімдердің педагогикалық шеберлігін арттыру үшін әртүрлі тренингтер мен семинарлар ұйымдастырады.

2. Әдістемелік жұмыстың құрылымы және компоненттері

Әдістемелік жұмыс жүйесі өзара байланысты бірнеше негізгі компоненттен тұрады:

1. Әдістемелік жоспарлау: Әдістемелік жұмыстарды жүзеге асыру үшін алдын ала жоспар құру керек. Бұл жоспар мұғалімдердің кәсіби дамуын қамтиды, сонымен қатар оқу бағдарламаларының тиімділігін бағалауды көздейді.
2. Әдістемелік құралдар мен материалдар: Әдістемелік жұмыстарда оқу құралдары, нұсқаулықтар, оқу бағдарламалары мен басқа да материалдар маңызды орын алады. Бұл құралдар мұғалімдерге оқу үдерісін дұрыс ұйымдастыруға көмектеседі.
3. Жаңашылдық пен инновация: Әдістемелік жұмыстарда жаңа технологиялар мен әдістерді енгізу үлкен маңызға ие. Бұл оқушылардың білім деңгейін арттыруға және оқу үдерісін тиімді етуге ықпал етеді.

3. Әдістемелік жұмыстың түрлері мен әдістері

Әдістемелік жұмыс түрлі бағыттарға бөлінеді, олар оқу үдерісін ұйымдастырудан бастап, мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыруға дейінгі аралықты қамтиды:

1. Оқыту үдерісін ұйымдастырудағы әдістемелік жұмыстар:
Бұл жұмыс түрі оқу бағдарламаларын әзірлеу, оқу жоспарларын жасау, мұғалімдерге оқу әдістемелерін ұсыну және оқушылардың білімін бағалау тәсілдерін енгізуді қамтиды.
2. Мұғалімдер мен педагогикалық кадрлардың кәсіби дамуындағы әдістемелік жұмыстар:
Мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру үшін арнайы семинарлар, тренингтер ұйымдастыру. Бұл олардың оқу әдістемелерін жаңарту, жаңа педагогикалық технологияларды меңгеруін қамтамасыз етеді.
3. Әдістемелік жұмыс бағыттары:

- Инновация мен жаңа технологиялар: Білім беру үдерісін жаңарту, инновациялық әдістер мен технологияларды енгізу.
- Тәжірибе алмасу: Мұғалімдер арасында тәжірибе алмасу арқылы білім беру сапасын жақсарту.

4. Әдістемелік жұмыстың білім беру нәтижесіне әсері

Әдістемелік жұмыс — білім беру үдерісінің негізгі құрамдас бөлігі ретінде мұғалімдердің кәсіби деңгейін арттыруға, оқушылардың білім сапасын жоғарылатуға және оқу үдерісін тиімді ұйымдастыруға бағытталған. Бұл жұмыс түрі мектепте оқу процесін қолдауға және жаңартуға арналған түрлі іс-шаралар мен әдістемелік материалдарды қамтиды. Әдістемелік жұмыстардың маңызды міндеті — оқу нәтижелерін жақсарту, оқушылардың білімін тереңдету және мұғалімдерге оқу әдістемелерін жетілдіру жолдарын ұсыну.

4.1. Оқушылардың білім деңгейінің өсуіне әсері

Әдістемелік жұмыс білім беру нәтижесіне, атап айтқанда, оқушылардың білім деңгейінің өсуіне маңызды әсер етеді. Бұл әсер келесі бірнеше бағытта көрінеді:

4.2. Жаңашыл педагогикалық әдістердің енгізілуі

Әдістемелік жұмыстарда жаңашыл педагогикалық әдістер мен технологиялар енгізілген кезде оқушылардың білім деңгейі артатыны анық. Мұғалімдер өз іс-тәжірибелерінде жаңа тәсілдер мен оқу құралдарын пайдалана отырып, оқушылардың оқу үдерісіне деген қызығушылығын арттырады. Бұл оқу процесін тиімді ұйымдастыруға және оның сапасын жоғарылатуға ықпал етеді.

4.3. Оқушылардың ынтасы мен мотивациясының артуы

Әдістемелік жұмыс оқушылардың ынтасын арттыру үшін маңызды. Жақсы ұйымдастырылған әдістемелік шаралар оқушылардың өзіне деген сенімін нығайтады, оқу процесіне белсене араласуға ынталандырады. Бұл оқушылардың академиялық жетістіктерін арттырып, олардың білім деңгейін жоғарылатуға мүмкіндік береді.

4.4. Жеке оқыту тәсілдерін қолдану

Әдістемелік жұмыстың аясында жеке оқыту тәсілдері кеңінен қолданылған жағдайда, оқушылар өздерінің жеке ерекшеліктеріне сай оқу материалын меңгере алады. Оқу процесінде әрбір оқушының деңгейіне сәйкес тапсырмалар мен әдістер ұсынылады, бұл өз кезегінде оқушылардың білім деңгейін жақсартуға ықпал етеді. Жеке оқыту тәсілдері арқылы оқушылардың жеке қабілеттері мен таланттары дамиды.

4.5. Оқушылардың практикалық дағдыларының артуы

Әдістемелік жұмыста теориялық біліммен қатар, практикалық дағдыларды дамытуға ерекше назар аударылғанда, оқушылардың алған білімдерін өмірде қолдану қабілеттері жоғарылайды. Мұғалімдер әдістемелік жұмыстарда практикалық сабақтар мен жобалық жұмыстарды қолданған кезде оқушылар өз білімін нақты жағдайларда қолдануға үйренеді.

Қорытынды

Әдістемелік жұмыс білім беру үдерісінің тиімділігін арттыруға, мұғалімдердің кәсіби дамуын қамтамасыз етуге және оқу сапасын жоғарылатуға үлкен әсер етеді. Әдістемелік қызмет білім беру жүйесін жақсартуға бағытталған шараларды қамтиды, бұл оқушылардың оқу сапасын арттыруға және олардың жеке тұлға ретінде дамуына мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Смаилова Г. А. *Білім беру әдістемесі*. Алматы: Қазақ университеті, 2014.
2. Тұрғынбаева Ш. Б. *Педагогика және әдістемелік жұмыс*. Алматы: Ғылым, 2016.
3. Ақтаева Н. К. *Қазіргі білім беру технологиялары мен әдістемелерінің ерекшеліктері*. Астана: Елорда, 2018.

БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ЕРТЕ ЖАСТАН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Бейсенбаева Элюзия Бейсенбаевна
Түркістан облысы Кентау қаласының білім бөлімінің «Жұлдыз» МКҚК бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме:

Развитие творческих способностей у детей с раннего возраста является важным этапом в их психологическом и личностном становлении. В данной статье рассматривается значение формирования творческих способностей на раннем этапе и педагогические методы, направленные на их развитие. Развитие креативности способствует самовыражению ребёнка, познанию мира через воображение и формированию нестандартного мышления при решении задач.

Summary:

Developing children's creative abilities from an early age is a crucial stage in their psychological and personal development. This article examines the importance of fostering creativity at an early age and the pedagogical methods aimed at enhancing it. Developing creative skills enables children to express themselves, explore the world through imagination, and develop innovative thinking in problem-solving.

Балалардың шығармашылық қабілеттерін ерте жастан дамыту олардың болашақтағы тұлғалық дамуына және қоғамдағы орнына үлкен ықпал етеді. Ерте балалық кезең – бұл баланың психологиялық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуында шешуші рөл атқаратын маңызды кезең. Шығармашылық қабілеттерді қалыптастыру – бұл баланың жеке тұлғасын, оның ойлау, қиялдау, сезіну және өздігінен әрекет ету қабілеттерін дамытуға бағытталған процесс. Мұндай қабілеттер балаға тек өнер мен шығармашылық саласында ғана емес, кез келген жағдайда тиімді шешімдер қабылдауға, жаңа идеялар ұсынуға мүмкіндік береді.

1. Шығармашылық қабілеттердің теориялық негіздері

1.1 Шығармашылық қабілеттер дегеніміз не?

Шығармашылық – бұл жаңа идеяларды ойлап табу, бұрынғы тәжірибені жаңаша қолдану, өз көзқарасын, пікірін еркін жеткізу және бірегей шешімдер табу қабілеті. Бұл анықтама тек өнер саласына ғана емес, күнделікті өмірде де қажетті дағдыларды қамтиды. Балалар шығармашылықты ең алдымен ойын арқылы, сурет салу мен мүсіндеу арқылы, әңгімелер мен ертегілер құрастыру арқылы дамытады.

Шығармашылық қабілеттердің мәні олардың баланың жеке тұлғасын қалыптастырудағы, интеллектуалдық және эмоциялық дамудағы маңыздылығында жатыр. Осы қабілеттер балалардың өзіне деген сенімін арттырып, өмірге деген қызығушылығын күшейтеді, оларды инновациялық ойлау мен проблемаларды шешуге баулиды.

1.2 Шығармашылық қабілеттердің психологиялық негіздері

Баланың шығармашылық қабілеттерінің дамуы оның психикалық дамуымен тығыз байланысты. Психологтар балалардың шығармашылық қабілеттерін көбінесе ойлау мен қиялдың дамуымен байланыстырады. Балалар өз ойын неғұрлым еркін және жан-жақты білдіре алса, олардың шығармашылық қабілеттері жоғары болады. Шығармашылық қабілеттердің психологиялық аспектілеріне мынадай факторлар әсер етеді:

- Қиял: Қиял – шығармашылықтың негізгі компоненті. Ол баланың жаңа әлемдер мен мүмкіндіктерді елестетуіне мүмкіндік береді.
- Ойлау: Шығармашылық ойлау баланың дәстүрлі шешімдерден тыс жаңа әдістерді табуға ықпал етеді.
- Эмоциялар мен сезімдер: Эмоциялар шығармашылық әрекетті ынталандырып, баланың ішкі дүниесі мен сыртқы әлем арасындағы байланыс орнатуға көмектеседі.
- Қоршаған орта мен әлеуметтік орта: Бала шығармашылық қабілеттерін қоршаған ортадан, ата-аналарынан және тәрбиешілерінен алады. Бұл факторлар шығармашылыққа деген ынтасын арттырады.

1.3 Шығармашылықтың дамуы: кезеңдер мен ерекшеліктер

Шығармашылық қабілеттер балада әртүрлі жас кезеңдерінде түрлі деңгейде дамиды. Мектепке дейінгі кезең, яғни 0-7 жас аралығы балалар үшін шығармашылық қабілеттердің бастапқы қалыптасу кезеңі болып табылады. Бұл кезеңде балалардың қиялының ұшқырлығы, ойын әрекеттері мен шығармашылыққа деген қызығушылығы айқын байқалады.

Баланың дамуында шығармашылықтың негізгі кезеңдері мынандай:

- 0-3 жас – Қиялдың алғашқы элементтері мен өздігінен әрекет етуге талпыныс.
- 3-6 жас – Ойлау мен қиялдың нақты түрлерінің қалыптасуы, ойын әрекеттерінің шығармашылық сипатқа ие болуы.
- 6-7 жас – Баланың шығармашылық мүмкіндіктері кеңейіп, өз ойларын түсінікті түрде жеткізу қабілеті артады.

2. Ерте жастан шығармашылық қабілеттерді қалыптастырудың әдістемесі

2.1 Ерте жастан шығармашылықты қалыптастырудың маңызы

Баланың шығармашылық қабілеттерін ерте жастан дамыту оның ойлау, қиялдау, өз пікірін білдіру, әлеуметтік ортаға бейімделу және жеке тұлға ретінде қалыптасу қабілеттеріне тікелей әсер етеді. Ерте жастан шығармашылық қабілеттерді дамыту баланың өзін-өзі танып білуіне, ішкі әлемін жетілдіруге, басқа адамдармен қарым-қатынас жасай білуіне ықпал етеді. Бұл қабілеттер баланың болашақтағы интеллектуалдық және эмоционалдық дамуына зор әсер етеді.

2.2 Шығармашылық қабілеттерді дамытуда қолданылатын әдістер

Балабақшадағы тәрбиешілер мен ата-аналар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін әртүрлі әдістер мен құралдарды қолдануы тиіс. Олардың ішінде ең тиімділері:

1. Ойын арқылы шығармашылықты дамыту. Ойын – балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда негізгі әдіс. Рөлдік ойындар, сюжеттік-рольдік ойындар, құрылыс ойындары, имитациялық ойындар балалардың қиялын, логикалық ойлауын және ынтымақтастық дағдыларын дамытады.
2. Өнер мен қолөнер арқылы шығармашылықты дамыту. Сурет салу, мүсіндеу, құрастыру, кесте тігу сияқты қолөнер жұмыстарымен айналысу баланың моторикасын жетілдіріп, эстетикалық талғамын дамытады. Сонымен қатар, мұндай әрекеттер балаға өз сезімдерін, ойларын білдіруге мүмкіндік береді.
3. Музыкалық және би шығармашылығы. Музыка мен би баланың эмоциялық және эстетикалық дамуына ықпал етеді. Ән айту, би билеу, музыкалық аспаптармен ойнау баланың шығармашылық ойлау қабілетін арттырады.
4. Шығармашылық жазба жұмыстары. Балаларды ертегілер мен әңгімелер жазуға ынталандыру, оларды қиялмен шығармашылық тапсырмалар орындауға тарту баланың сөздік қоры мен әдебиетке деген қызығушылығын арттырады.

2.3 Тәрбиешінің рөлі

Тәрбиешінің шығармашылық қабілеттерді дамытудағы рөлі өте зор. Ол баланың шығармашылық дағдыларын дамытуда бағыт-бағдар беруші тұлға болып табылады. Тәрбиеші балалармен шығармашылық жұмыстарды ұйымдастыруда түрлі әдістер мен құралдарды пайдаланып, балалардың шығармашылық әлеуетін толық ашуға ықпал етеді. Оған мынадай міндеттер жүктеледі:

- Баланың шығармашылық әлеуетін анықтау және оны дамытуға бағытталған әрекеттерді ұйымдастыру.
- Баланың қиялын ұштап, оның жаңа идеялар мен шешімдер ұсынуына мүмкіндік беру.
- Баланың жұмысында еркіндік пен шығармашылықты ынталандыру.
- Баланың ойлауын, шешім қабылдау қабілеттерін дамытуға көмектесу.

3. Балабақшада шығармашылық қабілеттерді дамыту

3.1 Балабақшадағы шығармашылық жұмыс түрлері

Балабақшадағы шығармашылық жұмыстар балалардың тұлғасын дамытуға арналған маңызды құрал болып табылады. Балаларға шығармашылық тапсырмалар беру арқылы олардың шығармашылық ойлау қабілеттері, қиялдары дамиды. Балабақшада қолданылатын шығармашылық жұмыстарға мыналар жатады:

- Сурет салу: Балалар сурет салу арқылы өз ойларын, сезімдерін білдіре алады. Бұл жұмыстар оларды жеке тұлға ретінде дамытуға, эстетикалық талғамдарын қалыптастыруға көмектеседі.
- Мүсіндеу: Қ clay арқылы мүсіндеу балалардың қол моторикасын дамытып, оларды шығармашылық жұмыстарға тартуға мүмкіндік береді.
- Музыкалық шығармашылық: Ән айту, би билеу, музыкалық аспаптармен ойнау балалардың қиялын, музыкалық талғамын және есту қабілеттерін дамытады.
- Театрлық ойындар мен рөлдік ойындар: Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда театралды және рөлдік ойындардың маңызы зор. Мұндай ойындар балалардың қиялдарын шарықтатуға, коммуникативті дағдыларын дамытуға көмектеседі.

3.2 Топтық жұмыстар және шығармашылық ынтымақтастық

Топтық жұмыстар балабақшада балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды орын алады. Бірлескен жұмыстар баланың өзін-өзі көрсетуіне, басқа балалармен ынтымақтастықта жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Мұндай жұмыстар балаларды топта өз ойларын ашық жеткізуге, басқалардың пікірін тыңдауға үйретеді.

Қорытынды

Ерте жастан шығармашылық қабілеттерді дамыту – баланың болашағын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Шығармашылық қабілеттері дамыған бала өз ойын еркін білдіре алады, қоғамда белсенді орынды иеленіп, көптеген қиындықтарды шығармашылық тәсілмен шешуге дайын болады. Сондықтан педагогтар мен ата-аналар баланың шығармашылық дамуына жағдай жасап, оны әртүрлі әдіс-тәсілдер арқылы қолдауы тиіс.

Шығармашылық қабілеттерді дамыту – бұл балаға тек білім беру ғана емес, оның тұлғалық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуына әсер ету процесі. Ерте жастан шығармашылықты қалыптастыру үшін балалардың табиғи мүмкіндіктерін танып, оларды қолдауға негізделген әдістемелер мен тәжірибелерді пайдалану қажет.

Әдебиеттер

1. Левина Л. И. Шығармашылық және балаларды дамыту. М.: Педагогика, 2014.
2. Сухомлинский В. А. Педагогика сердца. М.: Педагогика, 2012.
3. Рубинштейн С. Я. Психология личности. СПб: Питер, 2015.

БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ

Бекенова Асел Мейрамбаевна
Түркістан облысы Кентау қаласының білім бөлімінің «Жұлдыз» МКҚК бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме

Данная статья посвящена важности развития творческих способностей детей в детском саду и их роли в воспитательном процессе. Развитие творческих способностей в дошкольном возрасте играет решающую роль в формировании личности ребёнка, так как в этот период дети осваивают навыки познания мира, самовыражения, свободного мышления и участия в различных видах деятельности.

Summary

This article is dedicated to the importance of developing children's creative abilities in kindergarten and their role in the educational process. Developing creativity at the preschool stage plays a crucial role in shaping the child's personality, as it is during this period that children acquire skills for exploring the world, self-expression, free thinking, and participation in various activities.

Балабақшадағы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту – қазіргі заманғы білім беру жүйесінде ерекше маңызға ие. Өйткені, шығармашылық – бұл тек өнер саласына тән қасиет емес, балалардың өз-өзін танып білуіне, қоғамда белсенді өмір сүруіне және кез келген

қиындықтарды шығармашылықпен шешуге қабілетін арттыратын аса маңызды құндылық. Балабақша – баланың тұлғасының алғашқы қалыптасу кезеңі, сондықтан осы жерде оның шығармашылық қабілеттері дамытып, тұлғалық әлеуетін толық ашуға мүмкіндік беретін қолайлы жағдайлар жасалуы тиіс.

Шығармашылықтың дамуы – бұл балалардың өзін-өзі білдіруі, ойлау қабілетінің кеңеюі, қиялының ұшқырлығы мен өмірге деген қызығушылықтың артуы. Балабақшада балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін тәрбиешілер тек білім беріп қана қоймай, олардың өмірді түрлі қырынан қабылдауға, жаңа идеялар мен шешімдер іздеуге және өз сезімдерін жеткізуге үйретуі керек. Сондықтан бұл мақалада балабақшадағы шығармашылық қабілеттерді дамытуға бағытталған теориялық негіздер, педагогикалық әдістер, шығармашылықты дамытуда қолданылатын құралдар мен тәсілдер туралы қарастырылады.

1. Шығармашылық қабілеттердің теориялық негіздері

1.1 Шығармашылық қабілеттер ұғымы

Шығармашылық қабілеттер – бұл адамның ішкі дүниесінің дамуы, оның қоғамда өз орнын табуы мен өмірге деген көзқарасының айқындылығы. Бұл қабілет, әсіресе балалар үшін, олардың психикалық, эмоционалдық және когнитивтік дамуында ерекше орын алады. Балабақшадағы шығармашылық қабілеттер балалардың өзіне тән ерекшеліктерін, қызығушылықтары мен талпыныстарын ескере отырып, өзін-өзі жүзеге асыруы үшін қажетті шарттардың бірі болып табылады.

Шығармашылық қабілеттерді дамыту – бұл балаға қоршаған әлемді тануға, өзін көрсетуге және жаңалықтармен танысуға мүмкіндік беру. Балалардың шығармашылық қабілеттері, мысалы, қиял, ойлау, көзқарас пен идеялар ұсыну сияқты дағдыларды қамтиды.

1.2 Шығармашылық қабілеттердің психологиялық аспектілері

Балалардың шығармашылық қабілеттерінің дамуы психологиялық тұрғыдан бірнеше кезеңдермен жүзеге асады. Бұл кезеңдерде баланың ерікті әрекеттері, ойлау стилі, қиял мен шығармашылық мақсаттарды ұстану қабілеті айқын көрінеді. Балабақша жасындағы балалар әлі де жаңа дүниелерді тануға бейім, бірақ олар өз ойын айқын жеткізе білу үшін арнайы көмек қажет.

Баланың шығармашылық қабілеттері біртіндеп дамып, оның ақыл-ойының тереңдеуіне, эстетикалық талғамының қалыптасуына ықпал етеді. Сондай-ақ, шығармашылық қабілеттердің дамуына баланың әлеуметтік ортадағы қарым-қатынасы мен тәрбиешісімен болған өзара байланыс әсер етеді. Осыған байланысты балабақшадағы тәрбиешінің шығармашылықты дамытуда рөлі зор.

1.3 Шығармашылықтың негізгі компоненттері

Шығармашылық қабілеттер бірнеше компоненттерден тұрады:

1. Қиял: Баланың мүмкіндіктері мен идеяларын кеңейтетін маңызды қабілет. Қиял арқылы балалар өз ойларын жүзеге асыра алады.
2. Ойлау: Балалардың ойлау қабілеті шығармашылықтың дамуына негіз болып табылады. Бұл – баланың пайымдауларын құрастыруы мен түрлі мәселелерді шешу жолдарын іздеуі.
3. Көркемдік түсінік: Баланың эстетикалық көзқарасын қалыптастыру, әлемді өнермен таныстыру.
4. Инновациялық ізденіс: Жаңа идеялар мен шешімдер табу, оларды тәжірибеде қолдану.

2. Балабақшада шығармашылық қабілеттерді дамыту процесі

2.1 Тәрбиешінің шығармашылық қабілеттерді дамытудағы рөлі

Тәрбиеші балабақшада шығармашылықты дамытуда басты тұлға болып табылады. Оның міндеті балалардың шығармашылық қабілеттерін түсіну, оларды қолдау және дамыту үшін түрлі педагогикалық әдістер мен құралдарды қолдану. Тәрбиеші балалармен өзара әрекеттесуде шығармашылықтың әртүрлі түрлерін қолдануға үйретуі керек, мысалы, ойын, бейнелеу өнері, музыка, би, әдеби шығармашылық және т.б.

Тәрбиешінің шығармашылықты дамытуда рөлі тек қана білім берумен шектелмейді, ол балаларды ынталандырып, оларға бағыт-бағдар беру арқылы шығармашылық көзқарас қалыптастырады.

2.2 Шығармашылық қабілеттерді дамытуда ойынның рөлі

Ойын балалар үшін шығармашылықты дамытуда өте маңызды құрал болып табылады. Ойын арқылы бала өз сезімдерін, ойларын, шығармашылық идеяларын білдіре алады. Шығармашылық ойындар – бұл балаға тек қана ойнауға емес, сонымен қатар өзін-өзі көрсетуге, өзін-өзі тануға мүмкіндік береді. Бұл әдіс баланың қиялын ұштауға, еркін ойлау дағдыларын дамытуға, сондай-ақ балалардың өзара қарым-қатынастарын жақсартуға мүмкіндік береді.

Ойынның көптеген түрлері бар: рөлдік ойындар, конструкциялық ойындар, көңіл-күйді білдіретін ойындар және т.б. Ойын барысында балалар шындық пен қиял арасындағы шекараны анықтайды, шығармашылық көзқарас қалыптастырады.

2.3 Шығармашылық қабілеттерді дамытудағы топтық жұмыстар

Топтық жұмыстар балабақшада балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда үлкен маңызға ие. Бірлескен іс-әрекеттер балалардың өзара түсіністік пен ынтымақтастық дағдыларын қалыптастырады. Бұл жұмыстар балалардың шығармашылық әлеуетін біріктіру, бір-бірінің идеяларына құрметпен қарау және ортақ мақсатқа жету жолында бірлесе жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Топтық шығармашылық жұмыстар әртүрлі болуы мүмкін: топпен сурет салу, қолөнер жасау, музыкалық шығарма жасау, қуыршақ театры қойылымдарын ұйымдастыру және т.б. Мұндай жұмыстар балаларды көпшілікте өзін-өзі көрсетуге үйретеді.

3. Шығармашылық қабілеттерді дамытудағы әдістер мен тәсілдер

3.1 Шығармашылық әдістер мен формалар

Шығармашылық қабілеттерді дамытуда қолданылатын әдістер мен формалар әртүрлі болуы мүмкін. Олар баланың жас ерекшеліктеріне және оның шығармашылық дамуының деңгейіне байланысты өзгеріп отырады. Көбінесе балабақшада қолданылатын әдістерге мыналар жатады:

- Өнер шығармашылығы: Сурет салу, мүсіндеу, қолөнер жасау арқылы балалардың қиялын дамыту.
- Музыка және би: Музыкалық шығармашылық, ән айту, би билеу арқылы баланың эстетикалық қабілеттерін дамыту.
- Драматизация: Театрлық ойындар мен рөлдерді орындау арқылы баланың шығармашылық мүмкіндіктерін кеңейту.
- Шығармашылық жазба жұмыстары: Балаларға ертегілер, өлеңдер жазу арқылы олардың ойлау қабілетін дамыту.

3.2 Қолданбалы өнер мен сурет салу

Сурет салу, мүсіндеу және басқа да қолданбалы өнер түрлері балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда ерекше орын алады. Бұл әрекеттер балалардың нәзік қимылдары мен көз-қол үйлесімділігін, сонымен қатар эстетикалық талғамдарын дамытуға бағытталған.

Шығармашылық тапсырмалар балаларға жаңа көзқарас пен идеяларды ұсынуға мүмкіндік береді, оларды өз іс-әрекеттеріне шығармашылық тұрғыдан қарауға үйретеді.

3.3 Музыка және би арқылы шығармашылық қабілеттерді дамыту

Музыка мен би – балалардың шығармашылық дамуына көп көмектесетін құралдар. Музыкалық шығармашылық балаларды жан-жақты дамытатын, эмоционалды жағдайын қалыптастыратын және қиялдарын ұштайтын іс-әрекет болып табылады. Би мен музыка арқылы балалар өздерінің дене қимылдарын үйлестіріп, музыкаға бейімделе отырып, шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Қорытынды

Балабақшада балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту – бұл тек білім берудің ғана емес, сонымен қатар балалардың тұлғасын дамытудағы ең маңызды бағыттардың бірі. Шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін тәрбиеші баланың жеке ерекшеліктерін ескеріп, әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдануы тиіс. Балабақшадағы шығармашылық жұмыстың

сапасы, әрине, балалардың тұлғалық дамуына, қоғамда өзін-өзі танытуына және келешекте үлкен жетістіктерге жетуіне ықпал етеді.
Шығармашылық қабілеттерді дамыту арқылы балалар өздерін еркін әрі сенімді сезінеді, әрі олардың қоғамда белсенді әрі тиімді тұлға ретінде қалыптасуына негіз қаланады. Сондықтан балабақшадағы тәрбиешілер балалардың шығармашылық әлеуетін толық ашуға бағытталған әдіс-тәсілдермен жұмыс жүргізуі тиіс.

Әдебиеттер

1. Сухомлинский В. А. "Педагогика сердца". М.: Педагогика, 2012.
2. Левина Л. И. "Шығармашылық дамуы және оның балалармен қарым-қатынасы". Педагогика, 2011.
3. Рубинштейн С. Я. "Психология личности". СПб: Питер, 2015.

ҚИЫН ЖАСӨСПІРІМДЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ӘДІСТЕРІ

Бижігіт Дана Жұмакелдіқызы
Шымкент қаласы, Ә. Ахметов атындағы №61жалпы орта білім беретін мектебі педагог-психологі

Резюме

В статье представлены практические рекомендации для педагогов и психологов, работающих с подростками. Подчеркивается важность понимания внутреннего мира подростков и установления эффективной коммуникации с ними. Рассматриваются методы установления доверительных отношений с подростками, способы оказания всесторонней поддержки, а также основные трудности, возникающие при работе с «трудными» подростками, и пути их преодоления.

Summary

This article offers practical guidance for educators and psychologists working with adolescents. It emphasizes the importance of understanding teenagers' inner world and establishing effective communication. The article discusses methods for building trustful relationships with adolescents, providing comprehensive support, and addresses common challenges encountered when working with "difficult" teenagers, along with strategies to overcome them.

Қиын жасөспірімдермен жұмыс істеу әдістері — бұл қазіргі психология және педагогика саласындағы маңызды тақырыптардың бірі. Жасөспірімдер кезеңі балалардың әлеуметтік және психологиялық тұрғыдан қалыптасу кезеңі болып табылады. Бұл кезеңде жасөспірімдердің мінез-құлқында әртүрлі өзгерістер орын алады, олар көбінесе сыртқы ортаға бейімделуге тырысады, сонымен қатар ішкі дүниесінде көптеген сұрақтар мен шиеленістер пайда болады. Кейде бұл ішкі дағдарыс сыртқы мінез-құлықтың бұзылуына, қиындықтар туындауына әкеледі. Осы кезеңдегі жасөспірімдермен жұмыс істейтін мамандар үшін арнайы әдістер мен стратегиялар қажет.

1. Қиын жасөспірімдердің психологиялық ерекшеліктері

Қиын жасөспірімдермен жұмыс істеу үшін ең алдымен олардың психологиялық ерекшеліктерін білу қажет. Жасөспірімдер кезеңі — бұл бала мен ересек адам арасындағы өтпелі кезең. Бұл кезде балалар өздерінің идентификациясын іздейді, сыртқы әлеммен қарым-қатынас жасау тәсілдерін, құндылықтар жүйесін қалыптастырады. Осы кезеңде жасөспірімдер жиі эмоционалдық тұрақсыздықты, қырсықтықты, ашуланшақтықты, сондай-ақ өздеріне деген сенімсіздікті сезінеді. Бұл кезеңде жасөспірімдердің мінез-құлқы жиі өзгеріп, түрлі қарым-қатынас проблемалары туындайды.
Қиын жасөспірімдердің психологиялық ерекшеліктері:

- Эмоционалдық тұрақсыздық: Жасөспірімдер эмоционалды тұрғыдан өте өзгермелі болып келеді, олар өз сезімдерін жеткізуде қиындықтар туғызуы мүмкін.

- Әлеуметтік қарым-қатынас проблемалары: Жасөспірімдер қоғаммен қарым-қатынас жасау барысында көбінесе сәтсіздіктерге ұшырайды, достарымен және отбасымен байланыс орнату қиынға түседі.
- Өзін-өзі бағалаудың төмендігі: Жасөспірімдердің өзіне деген сенімі төмен болуы мүмкін, бұл олардың қорғаныс механизмдері мен агрессиясын тудыруы мүмкін.
- Тәуекелге бейімділік: Бұл кезеңде жасөспірімдер жиі тәуекелге баруға дайын, бұл олардың мінез-құлқындағы проблемалар мен қиындықтарға әкелуі мүмкін.

1.1. Қиын жасөспірімдердің типологиясы

Қиын жасөспірімдер бірнеше топқа бөлінеді. Бұл бөлініс әртүрлі проблемалық мінез-құлыққа негізделген.

- Тәртіпсіз жасөспірімдер: Бұл топқа жататын балалар көбінесе ата-ананың талаптарын орындамауға, мектептегі ережелерді бұзуға бейім болады.
- Эмоционалды тұйықталған жасөспірімдер: Олар адамдармен қарым-қатынас жасаудан қорқады, көбінесе өздерін оқшауланған және әлеуметтік тұрғыдан елеусіз сезінеді.
- Агрессивті жасөспірімдер: Бұл жасөспірімдер сыртқы әлемге агрессия көрсетіп, мінез-құлқында жиі ашуланшақтық танытады.
- Тәуелді жасөспірімдер: Олар есірткі, алкоголь немесе басқа да тәуелділікке бейім болып, бұл олардың психоэмоционалды және физикалық денсаулығына зиян келтіреді.

2. Қиын жасөспірімдермен жұмыс істеудің негізгі әдістері

Қиын жасөспірімдермен жұмыс істеу үшін психологиялық және педагогикалық әдістерді біріктіру қажет. Әрбір жасөспірімнің жеке ерекшеліктерін ескере отырып, арнайы тәсілдер қолданылады.

2.1. Психотерапевтік әдістер

Психотерапияның әртүрлі бағыттары жасөспірімдермен жұмыс істеуде тиімді болуы мүмкін:

- Когнитивті-бихевиоралды терапия: Бұл әдіс жасөспірімдердің негативті ойларын өзгерту және олардың мінез-құлқын жақсарту үшін қолданылуы мүмкін.
- Гештальт-терапия: Гештальт-терапия жасөспірімдерге өз сезімдерін дұрыс түсініп, олармен жұмыс жасауға көмектеседі. Бұл әдіс эмоционалды блоктардан арылуға және баланың өзін-өзі қабылдауын арттыруға бағытталған.
- Отбасылық терапия: Бұл әдіс ата-аналар мен балалар арасындағы қатынасты жақсартуға, отбасындағы шиеленістерді шешуге көмектеседі.
- Арнайы тренингтер: Агрессияны басқару, коммуникативті дағдыларды дамыту, өзін-өзі бағалау деңгейін көтеру бойынша тренингтер жасөспірімдермен жұмыс істеуде қолданылуы мүмкін.

2.2. Педагогикалық әдістер

Жасөспірімдермен педагогикалық тұрғыда жұмыс істеу кезінде, ең бастысы, оларды түсініп, қолдау көрсету қажет. Қиын жасөспірімдермен жұмыстың педагогикалық әдістері төмендегідей:

- Рефлексия және сұхбат: Жасөспірімдермен ашық және еркін диалог жүргізу олардың ойлары мен сезімдерін түсінуге мүмкіндік береді.
- Топтық жұмыс: Жасөспірімдерге өз ойларын басқалармен бөлісу және қарым-қатынас дағдыларын дамыту үшін топтық жұмыс жүргізу өте тиімді.
- Қиын жағдайларды моделдеу: Жасөспірімдерге қиын жағдайларды модельдеу арқылы оларды шешудің тиімді тәсілдерін үйрету. Бұл әдіс жасөспірімдердің проблемалармен күресу қабілетін арттырады.
- Сенім мен қолдау көрсету: Жасөспірімдер сенімді адамдармен қарым-қатынас орнатқанда өздерін қауіпсіз сезінеді. Сондықтан мұғалімдер мен тәрбиешілер балаларға жеке көңіл бөліп, оларды қолдауы тиіс.

2.3. Қарым-қатынас әдістері

Қиын жасөспірімдермен қарым-қатынас орнатудың маңызды аспектісі — бұл олардың сенімін ұтып алу және құрметпен қарау. Қарым-қатынас тәсілдері:

- Белсенді тыңдау: Жасөспірімдер өз пікірлерін білдіруге және тыңдалғанын сезінуге тиіс. Белсенді тыңдау олардың сенімін арттырады.
- Түсіністік көрсету: Қиын жасөспірімдерге эмоционалдық тұрғыдан қолдау көрсету өте маңызды. Олар өз сезімдерімен жалғыз қалғандай сезінуі мүмкін.
- Позитивті кері байланыс: Жасөспірімдерге дұрыс мінез-құлық үшін мақтау көрсету олардың өзін-өзі бағалауын арттырады.

3. Жасөспірімдермен жұмыс істеуде туындайтын қиындықтар

Жасөспірімдермен жұмыс істеуде бірқатар қиындықтар болуы мүмкін. Бұл қиындықтарды дұрыс түсініп, тиімді шешімдер ұсыну маңызды.

- Қарым-қатынас қиындықтары: Жасөспірімдер өз эмоцияларын дұрыс жеткізбеуі мүмкін, бұл қарым-қатынасты қиындатады.
- Әлеуметтік шектеулер: Жасөспірімдер көбінесе топтық қысымға немесе қоғамдағы тәртіпсіздіктерге ұшырайды, бұл олардың мінез-құлқына теріс әсер етеді.
- Қабылдамаушылық және агрессия: Жасөспірімдер өздерінің ішкі әлеміне қатысты туындаған проблемаларын сыртқа шығару арқылы агрессия көрсетуі мүмкін.

Қорытынды

Қиын жасөспірімдермен жұмыс істеу — бұл өте күрделі әрі жауапты процесс. Тиімді жұмыс үшін ата-аналар, мұғалімдер және психологтар бірігіп, кешенді әдістерді қолдануы қажет. Жасөспірімдердің психологиялық ерекшеліктерін түсіну, оларды дұрыс бағытта тәрбиелеу және қажетті қолдау көрсету олардың толыққанды әлеуметтік және психологиялық дамуына ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Климова И. С. Психология подростков и молодежи. Санкт-Петербург: Питер, 2012.
2. Савинова Е. А. Психология трудных подростков. Москва: Академический проект, 2014.
3. Фридман Н. Психологические особенности подростков. Москва: Речь, 2016.

ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ЭМОЦИЯЛЫҚ ИНТЕЛЛЕКТІН ДАМЫТУ

Дауталинова Сания Талдыбаевна
Шымкент қаласы, №78 жалпы орта білім беретін мектебі педагог-психологі

Резюме

В данной статье всесторонне рассматривается проблема развития эмоционального интеллекта у подростков. Подростковый возраст является одним из ключевых этапов становления личности, так как именно в этот период формируются основы эмоционального интеллекта. Эмоциональный интеллект — это способность человека понимать и управлять собственными эмоциями, а также проявлять эмпатию к чувствам других. Эти навыки способствуют улучшению социальных умений, межличностных отношений и общего психологического благополучия подростков.

Summary

This article provides a comprehensive overview of the development of emotional intelligence in adolescents. Adolescence is one of the crucial stages of personality formation, as it is during this time that the foundations of emotional intelligence are established. Emotional intelligence is the ability to understand and manage one's own emotions and to show empathy towards others' emotions. These skills contribute to improving adolescents' social competencies, interpersonal relationships, and overall psychological well-being.

Жасөспірімдік кезең – адамның психологиялық және әлеуметтік тұрғыдан маңызды өзгерістерге ұшырайтын кезеңі. Бұл уақытта эмоциялық интеллектінің қалыптасуы тұлғаның әлеуметтік бейімделуіне, өзін-өзі тануына және жалпы психологиялық денсаулығына әсер етеді. Эмоциялық интеллектінің жоғары деңгейі жасөспірімдердің стреске төзімділігін арттырып,

олардың әлеуметтік қарым-қатынасын жақсартады. Осыған орай, жасөспірімдердің эмоциялық интеллектісін дамыту қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

1. Эмоциялық интеллектінің теориялық негіздері

1.1. Эмоциялық интеллектінің анықтамасы

Эмоциялық интеллект – адамның өз эмоцияларын түсіну, басқару және басқалардың эмоцияларына эмпатия көрсету қабілеті. Бұл ұғымды алғаш рет 1990 жылы Питер Саловей мен Джон Майер енгізген болатын. Кейіннен Даниэль Гоулман бұл ұғымды кеңінен насихаттап, оның тұлғааралық қарым-қатынастардағы маңыздылығын атап өтті.

1.2. Эмоциялық интеллектінің құрамдас бөліктері

Эмоциялық интеллект бірнеше негізгі компоненттерден тұрады:

- Өзін-өзі тану: өз эмоцияларын түсіну және оларды дұрыс бағалау қабілеті;
- Өзін-өзі басқару: эмоцияларды бақылау және қажет жағдайда реттеу қабілеті;
- Әлеуметтік саналық: басқалардың эмоцияларын түсіну және оларға сәйкес әрекет ету қабілеті;
- Қарым-қатынас дағдылары: басқалармен тиімді қарым-қатынас орнату және сақтау қабілеті.

1.3. Эмоциялық интеллектінің дамуы

Эмоциялық интеллектінің дамуы адамның өмір бойы жалғасатын процесс болып табылады. Дегенмен, жасөспірімдік кезеңде бұл қабілеттердің негіздері қалыптасады. Бұл кезеңде жасөспірімдер өз эмоцияларымен күресуді, оларды дұрыс бағытта пайдалануды үйренеді.

2. Жасөспірімдердің эмоциялық интеллектісінің ерекшеліктері

2.1. Жасөспірімдік кезеңнің психологиялық сипаттамалары

Жасөспірімдік кезеңде тұлғаның өзіндік санасы қалыптасады, әлеуметтік рөлдер мен жауапкершіліктер түсініледі. Бұл уақытта эмоциялар күрделене түседі, өзін-өзі бағалау және өзін-өзі тану мәселелері өзекті бола бастайды. Жасөспірімдер өз эмоцияларымен күресуді, оларды дұрыс бағытта пайдалануды үйренеді.

2.2. Эмоциялық интеллектінің жасөспірімдерге әсері

Эмоциялық интеллектінің жоғары деңгейі жасөспірімдердің әлеуметтік бейімделуіне, оқу үлгеріміне және психологиялық денсаулығына оң әсер етеді. Олар стреске төзімді, өз эмоцияларын тиімді басқара алады, басқалармен жақсы қарым-қатынас орнатады.

3. Эмоциялық интеллектіні дамыту әдістері мен құралдары

3.1. Тренингтер мен семинарлар

Эмоциялық интеллектіні дамытуға бағытталған тренингтер мен семинарлар жасөспірімдерге өз эмоцияларын тануға, оларды басқаруға және басқалардың эмоцияларына эмпатия көрсетуге көмектеседі. Бұл іс-шаралар топтық жұмыс, рөлдік ойындар, пікірталастар және басқа да әдістер арқылы жүзеге асырылады.

3.2. Психологиялық жаттығулар мен ойындар

Психологиялық жаттығулар мен ойындар жасөспірімдерге өз эмоцияларын тануға және оларды басқаруға көмектеседі. Бұл әдістер эмоциялық интеллектінің барлық компоненттерін дамытуға бағытталған.

3.3. Кітаптар мен мультимедиялық құралдар

Кітаптар мен мультимедиялық құралдар жасөспірімдерге эмоциялық интеллектіні дамытуға арналған теориялық және практикалық материалдарды ұсынады. Олар жасөспірімдердің өз эмоцияларымен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға ықпал.

3.4. Мектептегі пәндік интеграция арқылы эмоциялық интеллектіні дамыту

Мектептегі әртүрлі пәндерді оқыту барысында эмоциялық интеллект элементтерін енгізу оқушылардың эмоциялық және когнитивтік дамуын үйлестіруге көмектеседі.

- Әдебиет пәнінде кейіпкерлердің эмоцияларын талдау арқылы эмпатияны дамытуға болады.
- Тарих пәнінде оқиғаларды тұлғалар арқылы түсіндіріп, тарихи тұлғалардың сезімдік жағдайларына талдау жасауға мүмкіндік береді.

- Көркем еңбек, музыка, бейнелеу өнері сияқты пәндер – эмоцияны еркін білдіру мен танудың тиімді жолы.

Эмоциялық интеллектіні дамыту – тек психология сабақтарында емес, барлық пәндерде іске асыруға болатын кросс-пәндік бағыт.

3.5. Қиындықтар мен кедергілер

Эмоциялық интеллектіні дамыту үдерісінде бірқатар қиындықтар кездесуі мүмкін:

- Жасөспірімдердің эмоционалды тұрақсыздығы – гормоналды өзгерістер мен ішкі жан дүниедегі қақтығыстар эмоцияларды басқаруды қиындатады.
- Отбасыдағы қолдаудың болмауы – эмоциялық даму көбіне үйдегі атмосфераға тәуелді.
- Мектеп мұғалімдерінің дайындығының жеткіліксіздігі – кейбір мұғалімдер эмоциялық интеллект ұғымымен және оны дамыту әдістерімен толық таныс емес.
- Уақыт пен ресурстың шектеулігі – оқу бағдарламасының тығыздығы кейде эмоциялық дамуға жеткілікті уақыт бөлмеуге әкеледі.

Бұл кедергілерді жеңу үшін кешенді, жүйелі әдістер қажет.

4. Мектеп психологының рөлі

4.1. Жеке және топтық жұмыс

Мектеп психологы жасөспірімдердің эмоциялық интеллектін дамыту үшін:

- Психодиагностикалық тесттер (мысалы, Д. Гоулман шкаласы);
- Топтық тренингтер (коммуникация, эмпатия, өзін-өзі тану бойынша);
- Арт-терапия, рөлдік ойындар, психодрама әдістері арқылы жұмыс жүргізеді.

4.2. Ата-аналармен байланыс

- Эмоциялық интеллект мәселесі бойынша ата-аналарға кеңес беру;
- Ата-аналардың эмоционалдық сауаттылығын арттыру семинарлары;
- Үйде қолдануға болатын жаттығулар мен әдістерді түсіндіру.

5. Эмоциялық интеллектіні дамыту бойынша бағдарламалар мен жобалар

5.1. Қазақстандағы тәжірибелер

Қазіргі таңда Қазақстанда эмоциялық интеллектіні дамыту бағытында:

- Мектеп психологтарының қатысуымен тренингтер;
- «Өзін-өзі тану» бағдарламасы аясында эмоциялық сауаттылықты арттыру;
- Кейбір мектептерде пилоттық түрде енгізілген эмоционалды интеллект клубтары бар.

5.2. Шетелдік бағдарламалар

- SEL (Social Emotional Learning) – АҚШ мектептерінде кеңінен қолданылатын әлеуметтік-эмоциялық оқу бағдарламасы;
- RULER бағдарламасы (Йель университеті) – эмоцияларды тану, түсіну, атау, білдіру және реттеу әдістемесі.
- CASEL моделі – эмоциялық интеллектіні мектеп мәдениетіне енгізуге арналған тұжырымдамалық негіз.

Қорытынды

Жасөспірімдердің эмоциялық интеллектін дамыту – олардың психологиялық денсаулығының, әлеуметтік бейімделуінің, өз-өзіне сенімділігінің негізі. Эмоциялық интеллектіні дамыту арқылы оқушылар:

- Өзін және басқаларды жақсырақ түсінеді;
- Қиын жағдайларда өзін-өзі ұстай біледі;
- Қарым-қатынаста тиімді әрі салиқалы болады;
- Академиялық үлгерім де арта түседі.

Мектептегі жүйелі жұмыс, ата-аналар мен мамандар арасындағы ынтымақтастық – жасөспірімдердің эмоционалды дамуын қамтамасыз ететін басты факторлар болып табылады.

Әдебиеттер

1. Гоулман Д. *Эмоциональный интеллект*. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 1995.
2. Mayer J.D., Salovey P. *What is emotional intelligence?, 1997.*
3. Селигман М. *Новая позитивная психология*. Москва: Эксмо, 2006

БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРҒА ЭМОЦИОНАЛДЫ ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ СЕНІМДІЛІГІН АРТТЫРУ

Джусупова Жайна Пиргалиевна
Түркістан облысы Кентау қаласының білім бөлімінің «Жұлдыз» МКҚК бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме

В статье обсуждаются основные принципы, методы и практические шаги эмоциональной поддержки, оказываемой воспитателями детского сада детям. Подчеркивается важность любви к детям, эмпатии, уважения к их личностным качествам и заботливого подхода в процессе воспитания. Доказано, что эмоциональная поддержка способствует повышению самооценки детей и укреплению их уверенности в себе.

Summary

This article discusses the key principles, methods, and practical steps of emotional support provided by kindergarten teachers to children. It emphasizes the importance of love, empathy, respect for children's individual traits, and compassionate guidance in the educational process. Emotional support has been proven to enhance children's self-esteem and boost their self-confidence.

Балалар үшін эмоционалды қолдау көрсету – бұл олардың болашағына оң әсерін тигізетін маңызды фактор. Балабақшада балалардың сенімділігін арттыру арқылы олардың әлеуметтік және психологиялық дамуы қалыптасады. Бала өзіне деген сенімділік пен жақсы психоэмоционалды күйді тек үйлесімді және қолайлы ортада сезіне алады. Эмоционалды қолдау балалардың өзін-өзі бағалауын қалыптастырып, олардың болашақта стресс жағдайларын жеңіл еңсеруіне, адамдармен дұрыс қарым-қатынас орнатуына көмектеседі.

Бұл мақалада балалардың сенімділігін арттыру үшін жасалуы тиіс педагогикалық әдіс-тәсілдер мен балабақшадағы тәрбиеші рөлі қарастырылады. Эмоционалды қолдау көрсету үшін тәрбиешілердің психологиялық білімдері мен тәжірибелері маңызды екенін атап өту қажет. Мақалада әртүрлі әдіс-тәсілдер мен нақты практикалық қадамдар ұсынылады.

1. Эмоционалды қолдау көрсетудің теориялық негіздері

1.1 Эмоционалды қолдау дегеніміз не?

Эмоционалды қолдау көрсету – бұл баланың ішкі әлеміне, оның эмоциялық қажеттіліктеріне, сезімдеріне және жағдайларына құрметпен қарау, баланың сезімдерін түсініп, оған қажетті көмек көрсету болып табылады. Эмоционалды қолдау балаға өзіне деген сенімділікті арттыруға және өмірдегі қиындықтарға дұрыс жауап беруге көмектеседі. Бұл процесс бала мен тәрбиеші арасындағы сенім мен ынтымақтастыққа негізделген болуы тиіс.

1.2 Сенімділіктің маңызы

Сенімділік – бұл баланың өз күшіне, қабілеттеріне, өзіне деген құрмет пен сенімін қалыптастыруда маңызды рөл атқаратын қасиет. Сенімді балалар өз қабілеттеріне сеніп, қиындықтарды еңсеруде табанды болады. Олар әлеуметтік қатынастарда белсенді және өз ойларын еркін білдіре алады. Эмоционалды қолдау көрсетудің басты мақсаты – баланың сенімділігін арттырып, оның өзін-өзі бағалауын қалыптастыру.

1.3 Эмоционалды қолдау мен сенімділік арасындағы байланыс

Эмоционалды қолдау балаға өзіне деген сенімін арттыруда басты рөл атқарады. Егер бала эмоционалды тұрғыдан қорғалған және түсіністікпен қабылданғанын сезінсе, оның өзін-өзі бағалауы жоғары болады. Эмоционалды қолдау, өз кезегінде, баланың сенімділігі мен әлеуметтік дағдыларын дамытады. Сондықтан балабақшадағы тәрбиешілердің міндеті – әр баланың эмоциялық күйін түсініп, қажетті психологиялық қолдау көрсету.

2. Балабақшадағы балаларға эмоционалды қолдау көрсету әдістері

2.1 Эмоционалды қолдаудың педагогикалық әдістері

Балабақшадағы балаларға эмоционалды қолдау көрсету үшін тәрбиешілер бірнеше әдіс-тәсілдерді қолдануы тиіс:

1. Сүйіспеншілік пен эмпатия – балаға жанашырлықпен қарау және оның сезімдеріне құрметпен жауап беру. Тәрбиеші балалардың эмоцияларына сезімтал болу керек.
2. Белсенді тыңдау – бала өз сезімдері мен ойларын ашық айта алатын жағдай жасау. Тәрбиеші балалардың әрбір сөзін тыңдап, дұрыс әрі тиімді жауап беруі қажет.
3. Позитивті қарым-қатынас – балаларды батылдықпен мақтау, олардың жетістіктерін атап өту, баланың өзін-өзі бағалауы мен сенімділігін арттыруға көмектеседі.
4. Педагогикалық қолдау көрсету – балаға жағымды әрі қолайлы жағдай жасау, оның эмоциялық күйін бақылап, қажет болған жағдайда қолдау көрсету.

2.2 Тәрбиешінің рөлі

Тәрбиешінің рөлі балабақшадағы балаларға эмоционалды қолдау көрсету мен олардың сенімділігін арттыруда өте маңызды. Тәрбиеші балалармен жеке және топтық жұмыстар жүргізу барысында олардың сезімдерін түсініп, тиісті қолдау көрсетуі қажет. Тәрбиешінің эмоциялық тұрақтылығы, сабырлығы мен мейірімділігі балаларға үлкен үлгі болады.

Тәрбиешілердің негізгі міндеттері:

- Балалардың эмоциялық хал-жағдайларын бақылап, олардың қажеттіліктерін түсіну.
- Балалардың өзін-өзі бағалауын нығайту үшін қолайлы жағдайлар жасау.
- Балалармен жағымды қарым-қатынас орнату.

2.3 Эмоционалды қолдауды ұйымдастырудағы педагогикалық әдістер

- Ойын әдістері: Ойындар арқылы балалар өз эмоцияларын еркін білдіреді. Рөлдік ойындар, театрландырылған қойылымдар балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытады және оларды өз сезімдерін дұрыс білдіруге үйретеді.
- Әңгімелесу әдісі: Балалардың ойларымен бөлісуіне және қиындықтарымен жұмыс істеуіне мүмкіндік беру. Әңгімелесу барысында балалар өздерінің эмоцияларын, сезімдерін түсініп, дұрыс жолмен шешім қабылдауға үйренеді.
- Дидактикалық ойындар: Бұл ойындар балалардың жеке қасиеттерін дамытуға бағытталған. Олар балалардың психоэмоционалды күйін реттеп, олардың сенімділігін арттырады.

3. Балаларды сенімділікке тәрбиелеу жолдары

3.1 Өз-өзіне сенімді болуды қалыптастыру

Өз-өзіне сенімділік – бұл баланың өз қабілеттері мен мүмкіндіктеріне сенуіне, әлеммен белсенді қарым-қатынас жасауына мүмкіндік беретін маңызды қасиет. Баланың сенімділігін арттыру үшін оны үнемі қолдап, оған өз әрекеттері мен шешімдеріне деген сенімділікті көрсету қажет.

3.2 Табысты тәжірибелерді талқылау

Балалармен олардың жетістіктерін, табыстары мен жақсы істерін талқылау, балаға өз мүмкіндіктеріне сенімді болуына көмектеседі. Баланың жетістіктерін атап өту оның өзін жақсы сезінуіне ықпал етеді.

3.3 Қателіктерді дұрыс қабылдау

Бала қателік жасағанда оны сынамау керек. Керісінше, қателіктерден сабақ алуға көмектесіп, баланың сенімділігін арттыру қажет. Қателікті дұрыс қабылдап, оларды түзету бала үшін маңызды өмірлік сабақ болып табылады.

Қорытынды

Эмоционалды қолдау көрсету және балалардың сенімділігін арттыру – балабақшадағы тәрбие мен оқыту процесінің негізі. Эмоционалды қолдау арқылы балалар өздерінің ішкі әлемін түсініп, оны басқаруға, қоғаммен тиімді қарым-қатынас жасауға үйренеді. Сенімділік – баланың жеке тұлғалық дамуындағы негізгі элементтердің бірі. Тәрбиешілер мен ата-аналар балаларға қолдау көрсетудің тиімді әдістерін қолдана отырып, олардың психоэмоционалды дамуына оң әсер ете алады.

Әдебиеттер

1. Сухомлинский В. А. Педагогика сердца. Мәскеу: Педагогика, 2010.
2. Артемьева Н. И. Балалар психологиясы. Санкт-Петербург: РГПУ, 2012.

3. Рубинштейн С. Я. Психология тұлғасы. Санкт-Петербург: Питер, 2009.
4. Виготский Л. С. Психология және оқыту. Алматы: Атамұра, 2004.

МЕКТЕПТЕГІ БУЛЛИНГ: АЛДЫН АЛУ ЖӘНЕ КҮРЕСУ ТӘСІЛДЕРІ

Доскулова Гульжамал Жунисалиевна
Шымкент қаласы, Ө. Жәнібеков №19 жалпы орта білім беретін мектебі педагог-психологі

Резюме

В данной статье всесторонне рассматривается проблема буллинга в школах. Буллинг представляет собой проявление психологического или физического насилия среди учащихся, которое негативно влияет на психологическое здоровье детей, их успеваемость и общее развитие.

Summary

This article provides a comprehensive examination of the issue of bullying in schools. Bullying is a form of psychological or physical violence among students, which has a negative impact on children's psychological well-being, academic performance, and overall development.

Буллинг мектепте балалар арасында жиі кездесетін жағымсыз әлеуметтік құбылыс болып табылады. Бұл құбылыс көбінесе күш қолдану, қорлау, мазақ ету немесе психологиялық қысым көрсету арқылы көрініс табады. Мектептегі буллинг балалардың психологиялық және әлеуметтік дамуына үлкен зиян келтіруі мүмкін, сонымен қатар олардың білім алу процесіне де теріс әсер етеді. Буллингтің себептері әртүрлі, бірақ оның алдын алу және күресу әдістері бірдей маңызды рөл атқарады.

1. Буллингтің себептері

Буллинг мектептер мен басқа да білім беру мекемелерінде кең таралған құбылыс болып табылады. Оны анықтау және түсіну үшін оның себептерін жан-жақты қарастыру маңызды. Буллингтің пайда болуына әсер ететін факторлар өте күрделі және көпқырлы болып табылады. Буллингті тек бір ғана себеппен түсіндіруге болмайды, себебі әртүрлі әлеуметтік, психологиялық және мәдени факторлар оған әсер етеді. Бұл бөлімде буллингтің басты себептері мен олардың өзара байланысы қарастырылады.

1.1. Жеке тұлғалық факторлар

Буллингтің басталуы көбінесе оқушының жеке тұлғалық ерекшеліктеріне байланысты болуы мүмкін. Оқушының мінез-құлқы, психологиялық жағдайы, өзіне деген сенімділігі, әлеуметтік және эмоционалды дағдылары буллингтің қалыптасуына әсер етеді. Бұл факторлар буллингтің құрбаны болу немесе оның орындаушысы болу ықтималдығын арттырады.

- Агрессия және эмоционалдық тұрақсыздық
  Оқушылар арасында агрессивті мінез-құлық пен эмоционалды тұрақсыздық буллингке жиі әкеледі. Агрессивті оқушылар көбінесе өз ашу-ызасын немесе әлсіздігін басқаларға көрсетуге тырысады. Бұндай балалардың психологиялық денсаулығы тұрақсыз болуы мүмкін, және олар өз эмоцияларын дұрыс басқара алмайды.
- Өзін-өзі бағалау деңгейі
  Өзін-өзі бағалауы төмен немесе өзін-өзі сенімсіз сезінетін балалар жиі буллингтің құрбанына айналады. Олар өздерінің әлсіз тұстарын сезінеді және осының нәтижесінде қорлыққа ұшырайды. Керісінше, өзін-өзі бағалауы жоғары немесе басқа адамдарды үстемдікпен басқарғысы келетін балалар буллингтің агрессорлары болып табылады.
- Әлеуметтік дағдылардың жетіспеушілігі
  Әлеуметтік дағдылардың жетіспеушілігі де буллингтің себебі болуы мүмкін. Мұндай оқушылар әдетте басқа балалармен қарым-қатынаста қиындықтар туындатады, олар өз эмоцияларын немесе қажеттіліктерін дұрыс білдірмейді және өзгелермен жақсы байланыс орната алмайды.

1.2. Мектеп ортасы

Мектеп — бұл балалардың әлеуметтік дамуында маңызды рөл атқаратын орта. Мектептің тәртіпсіздігі, мектепішілік қарым-қатынас, мұғалімдердің мінез-құлқы және мектепте орнатылған ережелер буллингтің таралуына әсер етеді.

- Мектептегі тәртіптің әлсіздігі
  Мектептегі тәртіп пен ережелердің әлсіз болуы оқушыларға өз мінез-құлқын бақылау қиынға соғуы мүмкін. Егер мектептегі тәртіп жүйесі дұрыс жұмыс істемесе, онда балалардың бір-біріне қарсы агрессия танытуы мүмкін. Мектепте буллингке қарсы шаралар қабылданбаса, агрессия мен зорлық-зомбылықтың таралуы ықтимал.
- Мұғалімдердің мінез-құлқы мен кәсіби дағдыларының төмендігі
  Мұғалімдердің буллинг мәселесін уақытында анықтап, оған қарсы тиімді шаралар қабылдай алмауы да оның таралуына себеп болуы мүмкін. Егер мұғалімдер буллингті дұрыс түсініп, оған қарсы қажетті әрекеттер жасамаса, оқушылар осы жағдайдан өздеріне пайда алуға тырысады.
- Білім беру мекемесіндегі әлеуметтік қысым
  Кейде мектептерде белгілі бір топтар немесе балалар арасында әлеуметтік қысым болады. Мысалы, әлеуметтік статус немесе физикалық ерекшеліктер бойынша балалар бір-біріне қарсы тұрып, буллинг жасай алады. Мектепте осындай бөлінулер мен шектеулер буллингтің себептері болуы мүмкін.

2. Мектептегі буллингпен күресу стратегиялары

Буллинг мектептерде тек оқушылардың жеке басына ғана емес, сонымен қатар оқу үдерісіне және мектептің жалпы атмосферасына да теріс әсер етеді. Сондықтан буллингке қарсы күресу — мектептің әлеуметтік денсаулығын қамтамасыз ету үшін маңызды міндеттердің бірі. Буллингті жеңу үшін кешенді стратегияларды енгізу қажет, олар оқушылардың психологиялық және физикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, мұғалімдер мен ата-аналар арасында қарым-қатынасты нығайтуға, сондай-ақ мектептегі жалпы мәдениетті өзгертуге бағытталған болуы тиіс. Бұл бөлімде мектептегі буллингпен күресу стратегиялары жан-жақты қарастырылады.

2.1. Мектептегі қауіпсіздік саясатын қалыптастыру

Буллингпен күресудің бірінші және маңызды қадамы — бұл мектепте нақты және түсінікті қауіпсіздік саясатын қалыптастыру. Бұл саясат барлық оқушылардың, мұғалімдердің және ата-аналардың қатысуымен жасалуы тиіс және буллингке қатысты мектептің ұстанымын анық көрсетуі керек. Мектептегі қауіпсіздік саясаты мынадай компоненттерді қамтиды:

- Буллингтің анықтамасы: Буллингтің барлық түрлері (физикалық, психологиялық, кибербуллинг және т.б.) нақты анықталуы қажет.
- Мектеп ережелері: Оқушылар мен мұғалімдер үшін буллингке қарсы нақты ережелер мен талаптар қойылады. Бұл ережелерде қандай әрекеттердің буллинг ретінде қарастыратыны және оған қандай санкциялар қолданылатыны көрсетілуі тиіс.
- Құқықтық жауапкершілік: Буллингке қатысушылардың әрекеттері заңды тұрғыдан қарастырылады, олар үшін мектеп ішінде және мектептен тыс салдарлар болуы мүмкін.

Мектептегі қауіпсіздік саясатын қалыптастыру барысында барлық мүдделі тараптардың қатысуы өте маңызды. Оқушыларды, ата-аналарды, мұғалімдерді және мектеп әкімшілігін осы саясатты түсіндіруге және оны жүзеге асыруға қатыстыру қажет.

2.2. Психологиялық қолдау және кеңес беру

Буллингтің құрбандары мен буллинг жасаушылардың екеуі де психологиялық қолдауға мұқтаж. Психологиялық кеңес беру мектептің жұмысында маңызды рөл атқарады, өйткені ол оқушылардың эмоционалды жағдайын жақсартуға және олардың психологиялық денсаулығын қалпына келтіруге көмектеседі.

- Буллинг құрбандарын қолдау: Буллингке ұшыраған оқушыларға арнайы психологиялық көмек көрсету қажет. Мұндай оқушыларға сенім көрсетіп, олардың эмоциялық ауыртпалықтарын жеңілдетуге, сондай-ақ оларды қайтадан мектеп ортасына бейімдеуге көмек көрсету керек.
- Буллинг жасаушыларға көмек көрсету: Буллинг жасаушылардың өздеріне де психологиялық көмек қажет. Олардың агрессиясының себебін түсіну және осы мәселе

бойынша жұмыс жүргізу маңызды. Мұғалімдер мен психологтар буллинг жасаушылармен жеке жұмыс жасап, олардың эмоционалды және әлеуметтік дағдыларын дамытуға көмектесуі керек.

- Мектеп психологтарының рөлі: Мектеп психологтары буллингтің алдын алу және оны жеңу үшін мектеп ішінде тұрақты мониторинг жүргізуі қажет. Психологтар оқушылармен, ата-аналармен және мұғалімдермен жиі кездесу ұйымдастырып, психологиялық тренингтер мен семинарлар өткізуі тиіс.

2.3. Мұғалімдер мен мектеп қызметкерлерінің оқытуы

Мұғалімдер мен мектеп қызметкерлері буллингпен күресудің бірінші шебінде тұр, сондықтан олардың бұл мәселе туралы білім деңгейі өте маңызды. Мектептің бүкіл ұжымы буллингтің алдын алу стратегияларын түсініп, оны оқушылармен қалай дұрыс шешу керектігін білуі тиіс.

- Мұғалімдерге арналған оқыту бағдарламалары: Мұғалімдерге буллингтің түрлері, оның себептері, әсері және оны қалай анықтап, алдын алу жолдары туралы оқыту қажет. Мұғалімдер үшін арнайы тренингтер мен семинарлар өткізу оқушылармен дұрыс қарым-қатынас жасауды және буллингті тиімді түрде тоқтатуды үйретуге көмектеседі.
- Әлеуметтік дағдыларды дамыту: Мұғалімдер оқушыларды әлеуметтік дағдыларға үйретуі тиіс, бұл балалардың бір-біріне деген құрметін арттырады және олардың психологиялық сау болуына ықпал етеді. Мұғалімдер мектепте құрмет көрсету, сыйластық және бір-біріне көмек көрсету атмосферасын қалыптастыруы қажет.
- Қатал бақылау және жауапкершілік: Мұғалімдер оқушылардың өзара қарым-қатынасын бақылап, буллингтің белгілерін уақытында анықтауы керек. Егер мұғалім буллингке қатысты жағдайды байқаса, ол дереу әрекет етіп, мектеп әкімшілігі мен психологтарға хабарлау керек.

2.4. Оқушыларды буллингке қарсы тәрбиелеу

Оқушылардың өздерін және басқаларды құрметтеуге үйрету, мектепте сенім мен ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру — буллингтің алдын алу үшін маңызды стратегиялардың бірі. Мектепте оқушыларды буллингке қарсы тәрбие беру жұмысы үздіксіз жүргізілуі керек.

- Буллингке қарсы тренингтер мен семинарлар: Оқушыларға буллингтің зияны мен оның салдарлары туралы үнемі ақпарат беріп отыру қажет. Әр түрлі тренингтер, рөлдік ойындар және симуляциялар арқылы балаларға буллингтің қауіптілігін түсіндіруге болады.
- Әлеуметтік дағдыларды дамыту: Оқушыларды бір-бірімен дұрыс қарым-қатынас жасауға, өз эмоцияларын басқаруға және топтық жұмыстарда келіссөздер жүргізуге үйрету қажет. Бұл дағдылар буллингтің алдын алу үшін өте маңызды, өйткені олар оқушылардың бір-біріне құрметпен қарауына ықпал етеді.
- Әлеуметтік жауапкершілік: Оқушыларды басқаларға көмек көрсету, қиын жағдайдағы адамдарды қолдау және бірге әрекет ету қажеттілігіне тәрбиелеу керек. Бұл қоғамдастыққа деген сезімді дамытуға және буллингке қарсы мәдениетті қалыптастыруға ықпал етеді.

2.5. Ата-аналардың рөлі

Ата-аналар мектептегі буллингтің алдын алуда маңызды рөл атқарады. Олар өз балаларының психологиялық жағдайын бақылап, мектепте орын алған жағдайлар туралы мектеппен тығыз байланыста болуы керек.

- Ата-аналарды ақпараттандыру: Ата-аналарға буллингтің белгілерін, оның салдарларын және буллингпен қалай күресуге болатынын түсіндіру қажет. Ата-аналар балаларымен ашық әңгімелесіп, олардың мектептегі жағдайы туралы білуі тиіс.
- Бала тәрбиесінде бірізділік: Ата-аналар үйде балаларын дұрыс тәрбиелеп, басқаларға деген құрмет пен сыйластықты нығайтуы қажет. Отбасында балаға дұрыс тәрбие беру, оның өзіне және басқаларға деген көзқарасын дұрыс қалыптастырады.
- Мектеппен ынтымақтастық: Ата-аналар мектеппен тығыз байланыста болып, буллингке қарсы әрекеттерді бірлесіп жүзеге асыруы керек. Мектеп пен ата-аналар арасындағы

ашық және сенімді қарым-қатынас буллингтің алдын алудың тиімді жолы болып табылады.

Қорытынды

Буллинг қазіргі заманғы білім беру жүйесінде маңызды әлеуметтік мәселе болып табылады. Оқушылар арасындағы буллинг мектептің оқу үдерісіне теріс әсер етіп қана қоймай, балалардың психологиялық және физикалық денсаулығына да қауіп төндіреді. Ол балалардың өзін-өзі бағалау деңгейін төмендетіп, олардың эмоционалды жағдайын бұзады, сондай-ақ әлеуметтік бейімделуіне кедергі келтіреді. Бұл мәселе тек оқушылардың жеке тұлғалық дамуында ғана емес, жалпы мектептің мәдениеті мен қауіпсіздігі үшін де үлкен маңызға ие.

Әдебиеттер

1. Оймауытова А.Т. Білім беру ұйымдарында буллинг және кибербуллингтің алдын алу: теория және тәжірибе, 2023.
2. Сейіткерім А.Н. Заманауи мектептегі буллинг және кибербуллинг мәселелері, 2023.
3. Асылбекова М.П.; Шолпанқұлова Г.К. Балалар мен жасөспірімдер арасындағы буллингтің алдын алу, 2023.

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ: БАЛАБАҚШАДАҒЫ БАЛАЛАРҒА ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ ДАҒДЫЛАРЫН ҮЙРЕТУ

Жапатова Жанар Орныхпаевна
Түркістан облысы Кентау қаласының білім бөлімінің «Жұлдыз» МКҚК бөбекжай-бақшасының меңгерушісі

Резюме

В данной статье рассматривается вопрос экологического воспитания детей в детском саду. Очень важно с раннего возраста формировать у детей ответственность за окружающую среду и природу, навыки охраны и сохранения природы. Экологическое воспитание — это совокупность специальных методов и действий, направленных на понимание законов природы, формирование любви и уважения к ней, развитие гармоничных отношений ребенка с природой.

Summary

This article discusses the issue of ecological education for children in preschool settings. It is crucial to instill a sense of responsibility for the environment and nature, as well as skills in protecting and preserving nature from an early age. Ecological education is a set of special methods and activities aimed at understanding the laws of nature, fostering love and respect for it, and developing a harmonious relationship between the child and nature.

Қазіргі қоғамның экологиялық мәселелері маңызды болып табылады. Экологиялық жағдайдың нашарлауы, табиғат ресурстарының сарқылуы, қоршаған ортаға зиянды әрекеттердің көбейюі – бұл жаһандық проблемалар болып отыр. Осы мәселелердің шешімі тек ересектердің ғана емес, балалардың да экологиялық тәрбиесіне байланысты. Ерте жастан бастап балаларға экологиялық білім беру, қоршаған ортаға деген жауапкершілікті қалыптастыру өте маңызды. Балабақшада экологиялық тәрбие – балалардың қоршаған ортаға деген дұрыс көзқарасын қалыптастырудың негізгі кезеңі болып табылады. Мұнда балалар экологиялық дағдыларды меңгеріп, табиғатпен үйлесімді қарым-қатынас орнатуды үйренеді.

1. Экологиялық тәрбие ұғымы мен оның мәні

Экологиялық тәрбие – бұл балалардың қоршаған орта мен табиғаттың заңдылықтарын түсінуі, табиғатқа деген сүйіспеншілік пен құрметінің қалыптасуы, қоршаған ортаны қорғау дағдыларының дамуы бағытындағы білім беру үдерісі. Экологиялық тәрбие баланың дүниетанымын кеңейтумен қатар, оның табиғатқа деген қатынасын қалыптастырады. Бала

табиғатпен байланыс орнатып, оның мән-маңызын түсінеді, сонымен қатар табиғаттың байлығын сақтап қалу қажеттілігін сезінеді.

Экологиялық тәрбие – бұл педагогикалық үдеріс, онда педагогтар балаларға экологиялық білім беріп қана қоймай, олардың бойында табиғатқа деген жауапкершілікті, құрметті және сүйіспеншілікті қалыптастырады. Бұл тәрбие балалардың табиғатқа деген саналы көзқарасын және белсенді әрекеттерін қалыптастыруға көмектеседі.

2. Экологиялық тәрбиенің бала психологиясына әсері

Балабақша жасы – баланың тұлғалық, әлеуметтік және эмоционалдық даму кезеңі. Осы кезеңде балалар қоршаған әлемді танып, оған деген алғашқы көзқарастарын қалыптастырады. Экологиялық тәрбие баланың дүниетанымын кеңейтеді, оның эмоциялық, интеллектуалдық және әлеуметтік дамуына оң әсерін тигізеді.

- Эмоционалдық дамуы: Экологиялық тәрбие балаларда табиғатқа деген сүйіспеншілікті және құрметті қалыптастырады. Бұл балаға табиғатқа жауапкершілікпен қарауға, оны қорғауға ынталандырады.
- Әлеуметтік дамуы: Экологиялық тәрбие балаларды топпен жұмыс істеуге, қоршаған ортаға ортақ жауапкершілікті сезінуге үйретеді.
- Интеллектуалдық дамуы: Табиғатқа қатысты білімдер балалардың зияткерлік қабілеттерін арттырады, оларды терең ойлауға, мәселені дұрыс шешуге бағыттайды.

3. Балабақшадағы экологиялық білім беру бағдарламалары

Балабақшада экологиялық білім беру бағдарламалары балаларды табиғатты тануға, оның байлығын сақтап, қорғауға бағытталған. Мұндай бағдарламалар балалардың экологиялық білімін кеңейтуге және оларды қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауға үйретеді. Қазақстанда экологиялық тәрбие беру бағдарламаларына арнайы пәндер, әдістемелік құралдар мен іс-шаралар енгізілген.

Мысалы:

- Экологиялық білім беру бойынша оқу бағдарламалары;
- Экологиялық экскурсиялар мен табиғатқа шығу;
- Оқушылардың экологиялық жобаларға қатысуы.

Бұл бағдарламалар баланың экологиялық мәдениетін қалыптастырып, оның экологиялық санасын дамытады.

4. Экологиялық дағдыларды қалыптастыру әдістері

4.1 Ойын арқылы экологиялық білім беру

Ойын – балалардың ең тиімді оқу құралы. Ойын арқылы балалар экологиялық дағдыларды оңай меңгереді. Ойын барысында балалар қоршаған орта туралы білімдерін кеңейтеді, табиғатқа деген сүйіспеншіліктері артады. Мысалы, «Табиғат қазынасы» ойыны арқылы балалар өздерінің табиғатқа қатысты білімдерін шыңдайды.

4.2 Қолданбалы іс-әрекеттер мен жобалық жұмыс

Қолданбалы іс-әрекеттер мен жобалық жұмыс арқылы балалар қоршаған ортаға қамқорлық жасауға, табиғат ресурстарын қорғауға үйренеді. Мысалы, экологиялық жобаларды жүзеге асыру, ағаш отырғызу, қоқысты сұрыптау сияқты іс-әрекеттер балалардың экологиялық сана-сезімін қалыптастырады.

4.3 Табиғатпен байланыс орнату

Табиғатпен тығыз байланыс орнату балаларға табиғатты сезінуге және оның құндылықтарын түсінуге мүмкіндік береді. Табиғатқа шығу, экологиялық экскурсиялар ұйымдастыру, табиғатқа деген сүйіспеншілікті дамытуға ықпал етеді.

5. Экологиялық тәрбие беруде инновациялық технологияларды қолдану

Инновациялық технологиялар экологиялық тәрбие процесін әлдеқайда тиімді әрі қызықты етеді. Мысалы:

- Интерактивті тақталар арқылы экологиялық білім беруге арналған арнайы бағдарламалар;
- Мобильді қосымшалар арқылы табиғат туралы білімді жетілдіру;

- Виртуалды экскурсиялар және AR/VR технологиялары арқылы экологиялық білімді тереңдету.

Бұл технологиялар балалардың қоршаған ортаға деген қызығушылығын арттырады, олардың экологиялық білімін кеңейтеді.

6. Балабақшада экологиялық мәдениетті қалыптастырудың жолдары

Балабақшадағы экологиялық мәдениетті қалыптастыру мақсатында педагогтар түрлі әдіс-тәсілдерді қолданады. Бұл әдістер балалардың экологиялық дағдыларын дамытуға, табиғатқа деген құрметті арттыруға бағытталған.

- Экологиялық өнер – балаларды табиғатпен байланыстыратын шығармашылық жұмыстар;
- Экологиялық шаралар – табиғатты қорғау мақсатында ұйымдастырылған іс-шаралар;
- Табиғатқа деген көзқарасты қалыптастыру – балаларға табиғаттың маңызы туралы түсінік беру.

7. Қазақстандағы экологиялық білім беру жүйесінің ерекшеліктері

Қазақстанда экологиялық білім беру жүйесі әр жыл сайын дамып келеді. Қазіргі таңда экологиялық тәрбие берудің ұлттық стандарттары мен бағдарламалары бар, олар білім беру үдерісіне енгізілген. Экологиялық білім беру жүйесінің мақсаты – табиғат қорғаушыларын тәрбиелеу және қоғамның экологиялық санасын арттыру.

8. Экологиялық тәрбие беру барысында кездесетін қиындықтар мен оларды шешу жолдары

Экологиялық тәрбие беруде бірқатар қиындықтар кездеседі, мысалы:

- Педагогтардың экологиялық білімінің жеткіліксіздігі;
- Оқушылардың экологиялық тақырыптарға қызығушылығының төмендігі;
- Ресурстардың жетіспеушілігі.

Бұл қиындықтарды шешу үшін педагогтар үшін арнайы тренингтер, экологиялық жобаларды дамыту, және оқушылардың экологиялық санасын қалыптастыруға бағытталған іс-шаралар өткізу қажет.

Қорытынды

Қоршаған ортаға деген құрметті қалыптастыру және экологиялық дағдыларды дамыту – қазіргі замандағы маңызды мәселелердің бірі. Балабақшада экологиялық тәрбие беру балалардың тұлғалық, әлеуметтік және интеллектуалдық дамуына үлкен әсер етеді. Бұл тәрбие балалардың табиғатпен үйлесімді қарым-қатынасын қалыптастырып, оларды экологиялық тұрғыдан жауапты азаматтар ретінде тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Балабақшадағы экологиялық тәрбие, А. И. Бекмухамбетова, 2019
2. Экологиялық білім мен тәрбие, М. М. Түсіпбекова, 2020
3. Экология және білім беру, Қ. Қ. Махамбетова, 2018

БАЛАБАҚШАДА СПОРТТЫҚ ІС-ШАРАЛАРДЫ ЖОСПАРЛАУ ЖӘНЕ ӨТКІЗУ

Калдыбекова Айгерим Балтабаевна
Түркістан облысы Кентау қаласының білім бөлімінің «Жұлдыз» МКҚК бөбекжай-бақшасының дене шынықтыру нұсқаушысы

Резюме

В данной статье рассматриваются методы эффективного планирования, организации и проведения спортивных мероприятий в детском саду. Обсуждается, как спортивные мероприятия способствуют всестороннему развитию детей, формированию коллективных взаимоотношений, а также становятся неотъемлемой частью воспитательного и образовательного процесса.

Summary

This article explores methods for effectively planning, organizing, and conducting sports activities in kindergarten. It discusses how these activities contribute to the comprehensive development of children, the formation of collective relationships, and how they become an integral part of the educational and upbringing process.

Балабақшадағы спорттық іс-шаралар балалардың денсаулығын нығайтып, олардың физикалық дамуын қамтамасыз ететін маңызды процесс болып табылады. Бала бақшада дене шынықтыру сабақтары мен спорттық ойындар балалардың дұрыс дене дамуы үшін қажетті жағдайлар жасайды, олардың үйлесімді дамуына ықпал етеді. Балабақшада спорттық іс-шараларды ұйымдастыру – бұл тек балалардың физикалық дайындықтарын жетілдіру емес, сонымен қатар олардың командалық жұмыс дағдыларын қалыптастыру, өзін-өзі басқаруды дамыту, ұжымдық рухты тәрбиелеу болып табылады.

Балабақшадағы спорттық іс-шараларды жоспарлау мен өткізу педагогтардың балалармен жұмыс жүргізудегі негізгі міндеттерінің бірі болып табылады. Спорттық іс-шаралардың тиімділігі, олардың педагогикалық мақсатына жетуі және баланың физикалық дамуының оң нәтижелерін көрсету үшін бұл шараларды дұрыс жоспарлау, ұйымдастыру және өткізудің маңызы зор. Осы мақалада спорттық іс-шараларды өткізу кезінде кездесетін негізгі мәселелер мен шешімдер қарастырылады.

1. Спорттық іс-шаралардың педагогикалық маңызы

1.1 Спорттық іс-шаралардың балаларға әсері

Спорттық іс-шаралар балалардың физикалық, психоэмоционалды және әлеуметтік дамуына зор ықпал етеді. Спорттық ойындар мен жаттығулар балалардың денсаулығын жақсартуға, олардың үйлесімді дамуына, дене күшін арттыруға бағытталған. Сонымен қатар, олар балалардың өзін-өзі бағалауын көтеріп, тұлғалық дамуына әсер етеді. Балалар спорт арқылы өз мүмкіндіктерін таниды, табандылық пен ерік-жігерді дамытады, топтық жұмыс дағдыларын меңгереді.

- Физикалық даму: Спорттық іс-шаралар балалардың қозғалыс белсенділігін арттырады, бұл олардың денсаулығын нығайтады және дене шынықтыруды жақсартады.
- Психоэмоционалды даму: Спорт балаларға сенімділік, өзін-өзі бақылау, мақсатқа ұмтылу және эмоцияларды басқаруды үйретеді.
- Әлеуметтік даму: Спорттық ойындар балалардың ұжымдық жұмыс жасау дағдыларын дамытады, топ ішінде өзара көмек көрсету, ынтымақтастық және өзара сыйластық принциптерін үйретеді.

1.2 Спорттық іс-шаралардың тәрбие процесіндегі рөлі

Балабақшадағы спорттық іс-шаралар балалардың жан-жақты дамуында маңызды рөл атқарады. Спорттық ойындар мен жаттығулар тәрбие процесінің бір бөлігі ретінде олардың танымдық қабілеттерін арттырып, жалпы білім беру процесіне ықпал етеді. Балалар спорт арқылы физикалық және ақыл-ой қабілеттерін біріктіріп, бір уақытта бірнеше дағдыны игереді. Тәрбиеші спорттық іс-шараларды ұйымдастыру барысында балалардың жеке қасиеттерін ескере отырып, оларға сәйкес жаттығулар мен ойындар ұсынады.

2. Спорттық іс-шараларды жоспарлау

2.1 Спорттық іс-шаралардың мақсаттары мен міндеттері

Спорттық іс-шаралардың жоспарлануы баланың даму деңгейіне және жас ерекшеліктеріне байланысты болуы керек. Балабақшадағы спорттық іс-шаралар мынандай мақсаттарға негізделеді:

- Дене шынықтыруды дамыту: Балалардың физикалық дамуын бақылау және оның нәтижелерін жақсарту.
- Командалық рухты тәрбиелеу: Балалар арасында ұжымдық жұмыс дағдыларын қалыптастыру.
- Өзін-өзі бағалауды арттыру: Балалардың өзіндік қабілеттерін бағалап, олардың сенімділігін арттыру.

- Қозғалыс белсенділігін ынталандыру: Балалардың қозғалыс дағдыларын дамыту, олардың белсенділігін арттыру.

2.2 Спорттық іс-шараларды өткізу жоспары

Спорттық іс-шараларды ұйымдастыру үшін алдын ала жоспарлау қажет. Жоспарлау кезінде балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, түрлі ойындар мен жаттығулар таңдалады. Әрбір іс-шараның мазмұны, ұзақтығы, құралдары мен әдістемесі дұрыс таңдалуы керек. Жоспарлаудың негізгі кезеңдері:

1. Мақсат қою: Спорттық іс-шараның негізгі мақсаты мен міндеттері анықталады.
2. Құрал-жабдықтарды таңдау: Ойындар мен жаттығуларды өткізу үшін қажетті спорттық құралдар мен материалдар дайындалады.
3. Жаттығулар мен ойындарды таңдау: Балалардың жас ерекшеліктеріне сай, оларды дамытуға бағытталған ойындар мен жаттығулар таңдалады.
4. Қатысушыларды ұйымдастыру: Балалар топтарға бөлініп, әрбір қатысушының міндеттері анықталады.
5. Бағалау әдістері: Іс-шараның нәтижелері бағаланып, балалардың дамуы мен жетістіктері бойынша қорытынды шығарылады.

2.3 Спорттық іс-шаралардың ұйымдастырылуы

Спорттық іс-шараларды өткізу кезінде тәрбиешілер балалардың жас ерекшеліктеріне және физикалық даярлық деңгейіне сәйкес іс-шараларды ұйымдастыруы қажет. Бұл іс-шаралардың ұйымдастырылу барысында төмендегідей талаптар орындалуы тиіс:

- Балалар үшін қауіпсіздік шаралары қамтамасыз етілуі керек.
- Тренировка мен ойындар балаларға түсінікті әрі қызықты болуы тиіс.
- Тәрбиеші балалардың қажеттіліктерін ескере отырып, ойындар мен жаттығуларды таңдау керек.
- Барлық балалардың белсенді қатысуына мүмкіндік беру керек.

3. Спорттық іс-шараларды өткізудің әдістері мен формалары

3.1 Жаттығулар мен ойындар

Балабақшадағы спорттық іс-шараларды өткізу үшін түрлі жаттығулар мен ойындар қолданылады. Олар балалардың қозғалыс дағдыларын жетілдіріп, олардың физикалық дамуын қамтамасыз етеді. Жаттығулар мен ойындар балалардың қызығушылығын оятып, дене шынықтыруға деген ынтасын арттырады. Ойындардың түрлері әртүрлі болуы мүмкін:

- Жылдамдық пен ептілікті дамыту ойындары: Шапшаңдық пен үйлесімділікті арттыратын ойындар.
- Теңдік пен координацияны дамыту ойындары: Балалардың қозғалыс үйлесімділігін дамытуға арналған жаттығулар.
- Топтық ойындар: Командалық рухты тәрбиелеуге бағытталған ойындар.

3.2 Спорттық мерекелер

Спорттық мерекелер балабақшада ұйымдастырылатын үлкен іс-шаралар болып табылады. Олар балалардың дене тәрбиесі мен спортқа деген қызығушылығын арттырып, ұжымдық рухты қалыптастырады. Спорттық мерекелер, түрлі жарыстар мен конкурстар арқылы, балалардың ептілігін, шапшаңдығын және командамен жұмыс істеу дағдыларын нығайтады.

Қорытынды

Балабақшада спорттық іс-шараларды жоспарлау және өткізу балалардың физикалық дамуын жетілдіруге ғана емес, олардың психоэмоционалды және әлеуметтік дамуына да ықпал етеді. Спорт арқылы балалар денсаулығын нығайтып, ұжымдық жұмыс дағдыларын қалыптастырып, өзін-өзі бағалауды арттырады. Спорттық іс-шаралардың тиімді өткізілуі үшін тәрбиешілер балалардың жас ерекшеліктеріне және жеке қабілеттеріне сәйкес әдіс-тәсілдер қолдануы тиіс. Спорттық іс-шараларды дұрыс жоспарлау, ұйымдастыру және өткізудің маңызы зор, себебі бұл процесс балалардың жан-жақты дамуына бағытталған.

Әдебиеттер

1. Сухомлинский В. А. Педагогика сердца. Мәскеу: Педагогика, 2005.

2. Гребенникова И. В. Дене тәрбиесі және спорт. Мәскеу: Академия, 2012.
3. Виготский Л. С. Психология және балалар. Алматы: Атамұра, 2007.

ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ПСИХИКАЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҒЫНА ӘСЕР ЕТЕТІН ФАКТОРЛАР

Касимова Зиёда Рустамбековна
Шымкент қаласы, А.П.Чехов атындағы №21 жалпы орта білім беретін мектебі педагог-психологі

Резюме

В данной статье научно рассматриваются основные факторы, влияющие на психическое здоровье подростков. Подростковый возраст — это период интенсивного формирования личности, эмоциональной нестабильности и изменений во взаимоотношениях с социальной средой. Внешние и внутренние факторы, действующие в этот период, формируют основу психического здоровья.

Summary

This article scientifically examines the key factors affecting adolescents' mental health. Adolescence is a period of intense personality formation, emotional instability, and changes in social relationships. The external and internal factors during this stage lay the foundation for mental health.

Жасөспірімдік кезең — адамның өміріндегі ең күрделі әрі шешуші кезеңдердің бірі. Бұл кезеңде физиологиялық, психологиялық және әлеуметтік тұрғыдан үлкен өзгерістер орын алады. Балалық шақтан ересектікке өту барысында жасөспірім өз "Менін" танып, жеке тұлға ретінде қалыптаса бастайды. Осы процесте түрлі ішкі және сыртқы факторлар жасөспірімнің психикалық денсаулығына әсер етеді. Психикалық денсаулық — адамның эмоционалды, когнитивті және мінез-құлықтық тұрақтылығының негізі. Ол адамның күнделікті өмірдегі күйзеліс жағдайларымен күресу қабілетіне, әлеуметке бейімделуіне, қарым-қатынас орната алуына және өзін-өзі жүзеге асыра алуына тікелей ықпал етеді.

1. Жасөспірімдердің психикалық денсаулығының теориялық негіздері

1.1 Психикалық денсаулық ұғымы және оның құрылымы

Психикалық денсаулық — бұл адамның эмоциялық, танымдық және мінез-құлықтық үйлесімділігін сипаттайтын күрделі психологиялық феномен. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДСҰ) анықтамасы бойынша, психикалық денсаулық — адамның өз мүмкіндігін іске асыру, өмірлік стресс факторларымен күресу, өнімді еңбек ету және қоғам өміріне толықтай араласу қабілеті.

Психикалық денсаулық мынадай негізгі компоненттерден тұрады:

- Эмоциялық тұрақтылық – ішкі тыныштық, күйзелістерге төзімділік;
- Когнитивтік тепе-теңдік – нақты және қисынды ойлау қабілеті;
- Әлеуметтік бейімделу – қарым-қатынас орнату және оны сақтау қабілеті;
- Өзін-өзі тану және өзін-өзі бағалау – жеке «Мен» тұжырымдамасының қалыптасуы.

Жасөспірімдерде бұл компоненттердің қалыптасуы күрделі әрі көп факторлы процесс болып табылады.

1.2 Жас ерекшелік психологиясы және тұлғаның дамуы

Жасөспірімдік кезең (11–18 жас аралығы) — адамның өміріндегі өтпелі кезеңдердің бірі. Бұл уақытта организмде физиологиялық, гормоналды өзгерістер қарқынды жүреді, сонымен қатар психологиялық жағынан өзін-өзі тану, рефлексия, моральдық бағдар мен өмірлік мақсаттарды іздеу басталады.

Э. Эриксонның психоәлеуметтік даму теориясы бойынша бұл кезеңнің басты дағдарысы — *тұлғалық идентификация немесе рөлдік шатасу* (identity vs. role confusion). Егер жасөспірім өзін тануға, кім екенін анықтауға мүмкіндік алмаса, болашақта оның психикалық тұрақтылығына нұқсан келуі мүмкін.

2. Психикалық денсаулыққа әсер ететін ішкі факторлар

Жасөспірімдердің психикалық денсаулығына әсер ететін факторлар жалпы түрде ішкі (индивидуалды) және сыртқы (әлеуметтік-орталық) болып бөлінеді. Бұл бөлімде ішкі факторлар ретінде генетикалық, биологиялық, физиологиялық, темпераменттік және тұлғалық ерекшеліктер қарастырылады. Бұл факторлар адамның өз ішінде болатын, көбінесе сыртқы ортамен тікелей байланысты емес, бірақ психикалық тұрақтылық пен мінез-құлыққа айтарлықтай әсер ететін қасиеттерді қамтиды.

2.1 Генетикалық және тұқымқуалаушылық факторлар

Психикалық денсаулықтың кейбір аспектілері тұқымқуалаушылықпен тығыз байланысты. Зерттеулер көрсеткендей, депрессия, шизофрения, биполярлық бұзылыс секілді психикалық ауруларға бейімділік белгілі бір генетикалық кодтармен байланысты болуы мүмкін. Сонымен қатар, тұқым қуалаған невротизм, эмоциялық тұрақсыздық немесе мазасыздық сияқты ерекшеліктер тұлғаның стресс жағдайларына төтеп беру қабілетіне әсер етеді.

Мысал: Егер ата-аналардың біреуінде психикалық бұзылыс болса, баланың осы бағыттағы бейімділігі орташа есеппен 30–40% артады (Готтесман, 2001).

2.2 Гормоналдық өзгерістер мен мидың дамуы

Жасөспірімдік кезең – жыныстық жетілу уақыты. Бұл уақытта организмде эстроген, тестостерон, дофамин, серотонин секілді гормондардың деңгейі күрт өзгереді. Бұл өзгерістер психикалық күйге де әсер етеді:

- Көңіл-күй құбылмалылығы;
- Ашуланшақтық, агрессия;
- Қуаныш пен реніштің ауыспалылығы;
- Импульсивтілік.

Сонымен қатар, жасөспірімдік шақта ми құрылымы, әсіресе маңдай бөлігі (префронтальды кортекс) әлі толық дамымаған. Бұл бөлік жауапкершілік, жоспарлау, шешім қабылдау және өзін-өзі бақылауға жауап береді. Сондықтан жасөспірімдер жиі тәуекелге баруға бейім болады.

2.3 Темперамент және тұлғалық типтер

Темперамент – адамның биологиялық негізде қалыптасқан, мінез-құлық стиліне әсер ететін тұрақты психикалық қасиеттер жиынтығы. Темперамент түрлері:

- Холерик – белсенді, импульсивті, ашушаң;
- Сангвиник – сергек, көңілді, икемді;
- Флегматик – баяу, тұрақты, сабырлы;
- Меланхолик – тұйық, сезімтал, уайымшыл.

Меланхолик және холерик типтері психикалық күйзелістерге жиі ұшырайды.

Тұлғалық типтер де психикалық денсаулыққа әсер етеді. Интроверттер күйзелістерді ішке сақтап, оңашалану арқылы қиындықтарды жеңуге тырысса, экстраверттер өз эмоцияларын жиі сыртқа шығарады. Осы айырмашылықтар психологиялық көмектің формасын таңдауда маңызды.

3. Сыртқы факторлар және олардың психикалық денсаулыққа әсері

Сыртқы факторлар — бұл жасөспірімді қоршаған орта мен әлеуметтік жағдайлардың жиынтығы. Олар адамның мінез-құлқы мен психологиялық ахуалына елеулі әсер етеді. Жасөспірім кезеңінде бұл факторлардың ықпалы артып, тұлғалық дамудың шешуші элементтерінің біріне айналады. Мұндай факторлар қатарына отбасы, мектеп, құрдастар ортасы, бұқаралық ақпарат құралдары, әлеуметтік желілер және мәдени орта жатады.

3.1 Отбасының рөлі мен ата-аналық қатынас

Жасөспірімдердің психикалық денсаулығына ең үлкен әсер ететін сыртқы факторлардың бірі – отбасы. Ата-аналармен эмоционалдық байланыс пен сенімді қарым-қатынас психологиялық тұрақтылықтың негізі болып табылады.

Ата-аналық стиль Ерекшелігі Әсері

Ата-аналық стиль	Ерекшелігі	Әсері
Авторитарлық	Қатаң бақылау, эмоциялық суықтық	Жасқаншақтық, өз-өзіне сенбеушілік
Демократиялық	Қолдау мен шектеудің үйлесімі	Психикалық тұрақтылық, ашықтық
Еркін стиль	Бақылаудың жоқтығы	Жауапсыздық, шектен шығу
Индифференттік	Ата-аналық қатынастың жоқтығы	Эмоциялық оқшаулану, агрессия

Эмоциялық еленбеу, ата-ананың ажырасуы, отбасындағы зорлық-зомбылық жасөспірімнің ішкі жан дүниесіне терең зақым келтіруі мүмкін.

3.2 Мектеп ортасы және педагогикалық ықпал

Мектеп – жасөспірімдердің көп уақыт өткізетін негізгі әлеуметтік институты. Бұл ортада олар білім алып қана қоймай, әлеуметтік дағдылар мен өзін-өзі бағалауды да қалыптастырады. Психикалық денсаулыққа әсер ететін мектептегі факторлар:

- Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас: егер мұғалім әділетсіз, қатал немесе кемсітуші болса, жасөспірім өзін бағаламауы мүмкін.
- Оқу жүктемесі: шамадан тыс талаптар күйзеліс тудырады.
- Бағалау жүйесі: үздік оқушылар мен артта қалғандарды салыстыру – стресс көзі.
- Психологиялық климат: бәсекелестік, буллинг, әлеуметтік оқшаулану.

Мектеп психологтарының белсенді жұмысы, сенім телефондары мен тренингтер – қолайлы психологиялық ахуал қалыптастыруға көмектеседі.

3.3 Құрдастар ортасы және әлеуметтік бейімделу

Жасөспірім үшін құрдас тобына кіру – маңызды әлеуметтік қажеттілік. Бұл қажеттілік орындалмаса, тұлғада *оқшаулану, мазасыздық, төмен өзін-өзі бағалау* сияқты проблемалар туындайды.

Құрдастар әсерінің түрлері:

- Позитивті – қолдау көрсету, бірлескен даму;
- Негативті – буллинг, маргиналды топтарға тарту (нашақорлық, девиантты мінез-құлық).

Буллинг (қорлау) – психикалық жарақаттың кең тараған себептерінің бірі. Бұл әлеуметтік оқшаулану мен суицидтік ойларға себеп болуы мүмкін.

Қорытынды

Жасөспірімдердің психикалық денсаулығы – олардың толыққанды тұлға ретінде дамуы үшін маңызды фактор. Психикалық денсаулықтың сақталуы мен қалыптасуы тек биологиялық және физиологиялық аспектілермен ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік және мәдени ортада да айтарлықтай рөл атқарады. Бұл жұмыс барысында жасөспірімдер психикасына әсер ететін факторлар жан-жақты талданып, психикалық денсаулықтың қалыптасуындағы негізгі аспектілер мен оларды қолдау әдістері қарастырылды.

Әдебиеттер

1. Жарықбаев Қ. *Психология негіздері*. – Алматы: Білім, 2004.
2. Намазбаева Ж. *Жас ерекшелік психологиясы*. – Алматы: Қазақ университеті, 2013.
3. Мұқанов М.М. *Жас және педагогикалық психология*. – Алматы: Рауан, 2002.

АТА-АНАМЕН ТИІМДІ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ОРНАТУ: ПСИХОЛОГ КЕҢЕСТЕРІ

Катбаева Сандуғаш Кенесбековна
Шымкент қаласы, Ы.Алтынсарин атындағы N65 мектеп-гимназия педагог-психологі

Резюме

В статье рассматриваются трудности, возникающие в процессе работы с родителями, а также пути их преодоления. Описываются навыки и инструменты, необходимые для установления эффективного взаимодействия. Кроме того, представлены структура и формы проведения встреч, консультаций и тренингов с родителями, а также способы оказания психологической поддержки в конкретных ситуациях.

Summary

The article discusses the challenges encountered when working with parents and outlines possible solutions. It describes the essential skills and tools needed to establish effective communication. Additionally, the structure and formats of parent meetings, consultations, and training sessions are presented, along with methods of providing psychological support based on specific situations.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде орын алып жатқан жаңартулар, оқыту әдістерінің жаңаруы, балаға деген жеке-дара көзқарастың артуы ата-аналармен серіктестікті жаңа деңгейге шығаруды талап етеді. Ата-ана мен педагог арасындағы өзара түсіністік, сенімділік пен құрметке негізделген қарым-қатынас – бала дамуының кепілі. Мұндай байланыс білім беру мекемелерінде қолайлы психологиялық атмосфераны қалыптастырып, баланың мектепке немесе балабақшаға деген ынтасын арттырады, оның әлеуметтену үдерісін жеңілдетеді.

1. Ата-анамен қарым-қатынастың психологиялық негіздері

Ата-анамен қарым-қатынас баланың тұлғалық және әлеуметтік дамуына маңызды әсер етеді. Әрбір бала ата-анасынан бірінші рет әлеуметтік тәжірибе алады, олардың мінез-құлқы мен қарым-қатынас стильдері бала үшін үлгі болады. Бұл бөлімде ата-анамен қарым-қатынастың психологиялық аспектілері және бала дамуындағы рөлі қарастырылады.

1.1. Ата-ананың бала өміріндегі рөлі

Ата-аналар — бұл балалардың алғашқы тәрбиешілері, олардың өміріндегі ең маңызды тұлғалар. Бала дүниеге келгенде, ата-анасы оған қорғаныш, қолдау мен махаббаттың алғашқы көзі болады. Осылайша, ата-аналар баланың эмоционалды және психологиялық дамуының негізін қалап, оның тұлғалық құрылымының қалыптасуына ықпал етеді.

Ата-ананың тәрбиелік тәсілдері балаға ата-ананың немесе отбасының әлеуметтік мәдениетіне қатысты білім беру арқылы оның дүниетанымын қалыптастырады. Қарым-қатынас деңгейінде балалар әртүрлі мінез-құлықты модельдер мен әлеуметтік дағдыларды үйренеді. Ата-аналар баласына психологиялық қауіпсіздік сезімін берсе, бала өз сезімдерін, ойларын, идеяларын еркін білдіруге үйренеді, бұл оның болашақта жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Ата-аналардың баланы тәрбиелеу стилі оның дүниетанымына, өзін-өзі бағалауына және тұлғааралық қарым-қатынас дағдыларына үлкен әсер етеді. Дұрыс қарым-қатынас орнату арқылы ата-аналар баласының өмірге деген көзқарасын, ішкі дүниесін және болашақтағы іс-әрекеттерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

1.2. Қарым-қатынастың бала дамуына әсері

Ата-аналармен қарым-қатынас бала дамуына үш негізгі бағытта әсер етеді: эмоционалды, когнитивті және әлеуметтік дамуы.

Эмоционалды даму: Бала алғаш рет эмоцияларды ата-анасынан үйренеді. Баланың ата-анасымен қарым-қатынасы оның ішкі дүниесінің қалыптасуына әсер етеді. Егер бала ата-анасынан махаббат пен қамқорлықты сезінсе, ол өзіне сенімді болады және болашақта эмоционалды тұрақтылықты сақтай алады. Керісінше, егер бала үнемі ата-анасынан көңілсіздік немесе қолдау таппаса, ол эмоционалды күйзеліс немесе мазасыздық сезімдерін сезінуі мүмкін.

Когнитивті даму: Ата-аналар баласына тіл үйрету, ойлау қабілетін дамыту арқылы оның интеллектуалды дамуына ықпал етеді. Тілдің дамуы, оқуға деген қызығушылық, ақыл-ойдың белсенділігі баланың ата-анасымен қарым-қатынасының нәтижесінде қалыптасады. Ата-аналар

балаға сұрақ қою, оны тыңдау, пікірталас жүргізу сияқты іс-әрекеттерді ынталандырып, баланың когнитивті дамуына әсер етеді.
Әлеуметтік даму: Бала ата-анасынан әлеуметтік нормалар мен ережелерді үйренеді. Баланың әлеуметтік бейімделуі, басқа адамдармен қарым-қатынас жасауы, өз эмоцияларын басқаруы, қарым-қатынас жасау дағдыларының қалыптасуы ата-анамен қарым-қатынастан басталады. Қарым-қатынас барысында бала өзін қалай ұстау керектігін, басқа адамдардың сезімдеріне қалай құрмет көрсету керектігін үйренеді.

1.3. Ата-аналар мен балалар арасындағы байланыс түрлері

Ата-аналар мен балалар арасындағы қарым-қатынас типі балалардың дамуында әртүрлі әсер етеді. Психологтар осы қарым-қатынастарды бірнеше негізгі типке бөледі.
Авторитарлық стиль: Бұл стильде ата-аналар баланың барлық әрекеттерін бақылап, онымен келіссөздер жүргізбейді. Мұндай стильде ата-аналар қатаң және талапшыл болады, баланың пікірін елемейді. Авторитарлық стиль баланың өзін-өзі бағалауының төмендеуіне, қасарысқан мінез-құлықтың қалыптасуына алып келеді.
Авторитативті стиль: Бұл стильде ата-аналар балаға түсіністікпен қарап, оның пікірін тыңдайды, бірақ сонымен қатар тәртіп пен талаптарды қояды. Авторитативті стильдегі ата-аналар өз балаларын жақсы түсінеді, оларға қажеттілік туындаған кезде көмек көрсетеді және олардың дамуына жағдай жасайды. Бұл стиль баланың өзін-өзі бағалауын жоғарылатады және оның әлеуметтік дағдыларының дамуына ықпал етеді.
Либералды (жұмсақ) стиль: Мұнда ата-аналар баласына тым көп еркіндік береді, олар балаға ешқандай шектеулер мен талаптар қоймайды. Бұл стильде бала өз қалауы бойынша әрекет етуіне мүмкіндік алады, бірақ кейде оның мінез-құлқының жауапкершілігі төмен болады. Либералды стиль баланың мінез-құлқы мен әлеуметтік жауапкершілігінің қалыптасуына теріс әсер етуі мүмкін.
Бейтарап стиль: Ата-аналар баланың өміріне өте аз араласады, олар баланың мәселелерін шешу үшін тек қажетті жағдайда ғана араласады. Бұл стильде ата-аналар баланың қажеттіліктеріне назар аудармайды және оның дамуына жауапкершілік алмайды. Мұндай қарым-қатынас баланың эмоционалды тұрғыдан тұрақсыз болуы мен өзіндік идентификацияның болмауына әкелуі мүмкін.

2. Ата-анамен тиімді қарым-қатынас орнатудың әдістері

Ата-аналар мен балалар арасындағы тиімді қарым-қатынас орнату — бұл балалардың психоэмоционалдық және әлеуметтік дамуының негізгі компоненті. Ата-аналарға бала тәрбиесінде тиімді қарым-қатынас жасау әдістері мен стратегияларын білу өте маңызды. Тиімді қарым-қатынас орнату балаға дұрыс қолдау көрсетіп, оның өзін-өзі бағалауын және мінез-құлық дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Бұл бөлімде ата-аналармен тиімді қарым-қатынас орнатудың негізгі әдістері мен тәсілдері қарастырылады.

2.1. Құрмет пен сенімнің негіздері

Ата-анамен қарым-қатынастың негізгі принциптерінің бірі — бұл құрмет пен сенім. Ата-аналар баласын құрметтеп, оның пікірін тыңдай отырып, онымен ашық және түсінікті қарым-қатынас орнатуы керек. Мұндай қатынас баланың өзін-өзі бағалауын және сенімін арттырады.
Құрмет баланың жеке тұлғасын мойындау және оның пікіріне құлақ асуды білдіреді. Баланың ойлары мен сезімдері ата-анасы үшін маңызды болғанда, ол өзін тұлға ретінде сезінеді. Баланың пікірін елемеу немесе оны жиі сынау оның ішкі дүниесіне теріс әсер етуі мүмкін.
Сенім — бұл баланың ата-анасына деген сенімі мен олардың оған деген сенімі. Егер бала өзінің ата-анасының оны дұрыс түсінетінін, оған сенетінін сезсе, ол өзін қорғалған және қауіпсіз сезінеді. Сенімді қарым-қатынас орнату үшін ата-аналар баласына тұрақтылық, түсіністік және қолдау көрсетуі керек.

2.2. Белсенді тыңдау және түсіністікпен қарау

Белсенді тыңдау — бұл баланың айтқандарын тек есту ғана емес, оларды толық түсіну және эмоционалды тұрғыда қолдау көрсету. Белсенді тыңдау баланың ойын және сезімдерін бағалауға мүмкіндік береді. Мұндай қарым-қатынас ата-ананың баласына деген шынайы қызығушылығын білдіреді және бала өз пікірін еркін білдіре алады.

Белсенді тыңдаудың бірнеше негізгі компоненттері бар:

- Көзбе-көз байланыс — бұл ата-ананың баласымен араласу кезінде оның көздеріне қарауы, назарын аударуы.
- Ашық дене тілін қолдану — ата-ананың дене тілі баланың айтып жатқанын түсінуге және онымен байланыс орнатуға мүмкіндік береді.
- Түсінік беру және сұрақ қою — ата-ана баланың айтқанын қайталап, оның сөздерін түсінгенін көрсетуі немесе қосымша сұрақтар қоюы мүмкін.

Түсіністікпен қарау — ата-ананың баланың эмоцияларын түсіну және оларды бағалау қабілеті. Баланың сезімдерін терең түсініп, оған жауап беру бала үшін өте маңызды. Мысалы, егер бала қобалжып, қайғылы болса, ата-ана оның эмоциясын ескере отырып, оған жайлылық, тыныштық және қолдау көрсетуі керек.

Қорытынды

Ата-анамен тиімді қарым-қатынас орнату баланың толыққанды дамуы үшін өте маңызды. Бұл тек оның психоэмоционалдық қажеттіліктерін қанағаттандыруға ғана емес, сонымен бірге оның қоғамда өзін-өзі дұрыс ұстай алуына, салауатты тұлға болып қалыптасуына ықпал етеді. Қарым-қатынас орнатудың тиімді әдістері мен тәсілдері ата-аналардың білімін жетілдіру және олардың өз балаларына деген көзқарасын дұрыс бағыттау мақсатында үлкен рөл атқарады.

Әдебиеттер

1. Bowen M. *Family Therapy in Clinical Practice*. New York: Jason Aronson, 1978.
2. Minuchin S. *Families and Family Therapy*. Harvard University Press, 1974.
3. Ginsburg G. S., Maccoby E. E. *Parenting and child development: A sociocultural perspective*. Journal of Family Psychology, 1988.

МЕКТЕПТЕГІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІҢ РӨЛІ

Норалиева Раъно Ирисалиевна
Шымкент қаласы, №139 ЖОББМ педагог- психологі

Резюме

Роль психологической службы в школе имеет особое значение в современной системе образования. Деятельность школьных психологов охватывает широкий спектр задач, направленных на сохранение психологического здоровья учащихся, поддержку их личностного развития и повышение эффективности учебно-воспитательного процесса.

Summary

The role of the psychological service in schools holds special importance in the modern education system. School psychologists perform a wide range of functions aimed at maintaining students' psychological well-being, supporting their personal development, and increasing the effectiveness of the educational process.

Қазіргі қоғамда білім беру жүйесінің басты мақсаты – жан-жақты дамыған, психологиялық тұрғыдан сау, әлеуметтік бейімделген тұлғаны қалыптастыру. Бұл міндетті жүзеге асыруда мектептегі психологиялық қызметтің маңызы зор. Мектеп психологы оқушылардың психикалық жай-күйін бақылап, олардың тұлғалық дамуына ықпал етіп, оқу-тәрбие процесінің тиімділігін арттыруға бағытталған жұмыстарды жүргізеді. Осылайша, мектеп психологтарының рөлі білім беру сапасын көтеруде шешуші факторлардың бірі болып табылады.

1.Мектептегі психологиялық қызметтің мақсаты мен міндеттері

Мектептегі психологиялық қызмет – оқушылардың психологиялық дамуы мен денсаулығын қамтамасыз етуге бағытталған кәсіби қызмет. Бұл қызметтің мақсаты мен міндеттері білім беру процесін тиімді ұйымдастыруға, оқушылардың психологиялық, әлеуметтік және эмоционалдық қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған. Мектептегі психологиялық қызметтің негізгі мақсаты мен міндеттері төмендегідей бөлінеді:

1. Мақсаттар

- Оқушылардың психологиялық денсаулығын сақтау: Мектеп психологының басты мақсаты – оқушылардың психикалық денсаулығын сақтау және олардың жалпы дамуына қолдау көрсету. Бұл – оқушылардың стресстік жағдайларға бейімделуі, эмоциялық жағдайларын басқару және денсаулықтарына теріс әсер ететін факторлармен күресу.
- Тұлғалық дамуды қамтамасыз ету: Психологиялық қызмет оқушылардың өзін-өзі тануы мен өзін-өзі бағалауының дамуына ықпал етеді. Бұл мақсат тұлғаның жеке қасиеттерін дамыту, оның әлеуметтену процесіне оң әсер ету үшін маңызды.
- Психологиялық қолдау көрсету: Оқушыларға әртүрлі өмірлік қиындықтарды жеңуге, оқу және жеке қарым-қатынас мәселелерін шешуге көмек көрсету. Мектеп психологы оқушыларға кеңес беріп, олардың әлеуметтік және эмоционалдық дағдыларын жетілдіру арқылы психологиялық қолдау көрсетеді.
- Оқу мотивациясын арттыру: Мектеп психологы оқушылардың оқу барысында кездесетін қиындықтарын анықтап, олардың мотивациясын жоғарылатуға бағытталған жұмыстарды жүргізеді. Бұл психологиялық қолдау балалардың мектепке деген қызығушылығын арттыруға көмектеседі.

2. Міндеттер

1. Психологиялық диагностика жүргізу:
   - Оқушылардың психологиялық ерекшеліктерін, даму деңгейін, қабілеттері мен қызығушылықтарын анықтау үшін арнайы психодиагностикалық әдістер мен құралдарды қолдану. Бұл диагностика оқушылардың жеке мәселелерін ертерек анықтап, оларды түзету шараларын уақытында енгізуге мүмкіндік береді.
2. Психологиялық түзету жұмыстары:
   - Оқушыларда кездесетін психологиялық қиындықтар, жеке дамуындағы кешігулер мен эмоциялық мәселелерді шешу үшін түзету жұмыстарын ұйымдастыру. Бұл процесс оқушылардың психикалық дамуына қолайлы жағдай жасауға, олардың сенімділік деңгейін көтеруге бағытталады.
3. Психологиялық кеңес беру:
   - Оқушыларға жеке кеңес беріп, олардың өмірлік дағдыларын жетілдіруге көмектесу. Бұл кеңестер эмоционалдық қиындықтарды жеңуге, стрессті басқаруға, қарым-қатынастарды жақсартуға және өзін-өзі бағалауды арттыруға бағытталған.
4. Психологиялық ағарту:
   - Психологиялық білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру. Оқушылар, мұғалімдер мен ата-аналар үшін психологиялық тренингтер, семинарлар мен дәрістер ұйымдастыру, психологиялық сауаттылықты арттыру.
5. Әлеуметтік бейімделуді қолдау:
   - Оқушылардың әлеуметтік ортада тиімді әрекет ету дағдыларын дамыту, олардың ұжымда жұмыс істеу қабілеттерін арттыру. Әлеуметтік бейімделу дағдыларына қарым-қатынас жасау, топпен жұмыс істеу, конфликттерді шешу дағдыларын жетілдіру кіреді.
6. Стресс пен эмоцияларды басқару дағдыларын дамыту:
   - Оқушыларға стресстік жағдайларға қарсы тұру, эмоцияларды реттеу, жағымсыз ойлар мен сезімдерді басқару дағдыларын үйрету. Бұл оқушылардың психологиялық тұрақтылығын сақтауға және өмірлік қиындықтарды жеңуге көмектеседі.
7. Мұғалімдер мен ата-аналарға психологиялық қолдау көрсету:
   - Мектеп психологы мұғалімдер мен ата-аналарға психологиялық кеңес беріп, олардың оқу-тәрбие процесінде психологиялық мәселелерді тиімді шешуге көмектеседі. Мұғалімдер мен ата-аналардың психологиялық білімін арттыру үшін тренингтер, семинарлар мен курстар ұйымдастыру.

2.Мектеп психологының әдіс-тәсілдері

Мектеп психологының жұмысы оқушылардың психологиялық жағдайын бақылау және олардың психологиялық мәселелерін шешу үшін әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануды қажет етеді. Психологтың әдістері мен тәсілдері оқушылардың жеке ерекшеліктеріне, жас ерекшеліктеріне

және оқу кезеңдеріне қарай таңдалып, психологиялық қолдау көрсету процесін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мектеп психологының әдістері мен тәсілдерін келесі топтарға бөлуге болады:

1. Психодиагностикалық әдістер

Психодиагностика – бұл оқушылардың психологиялық ерекшеліктерін, интеллектуалдық және эмоционалдық жағдайларын, жеке және әлеуметтік дағдыларын анықтау мақсатында қолданылатын әдістер кешені. Ол мектеп психологына оқушылардың психикалық даму деңгейін, оқу барысында кездесетін қиындықтар мен даму ауытқуларын ертерек анықтауға мүмкіндік береді.

- Тестілер: Психологиялық тестілер оқушылардың когнитивтік қабілеттерін, шығармашылық деңгейін, эмоциялық тұрақтылығын анықтауға арналған. Мысалы, интеллектіні анықтау тестілері, тұлғалық тестілер, күйзеліс деңгейін анықтайтын тестілер және тағы басқа.
- Анкеталар мен сауалнамалар: Оқушылардың психологиялық жағдайын бағалауға арналған түрлі сауалнамалар мен анкеталар. Мұндай әдістер оқушылардың өз ойлары мен сезімдерін ашық түрде білдіруіне мүмкіндік береді. Мысалы, өзін-өзі бағалау, стресстік жағдайларға бейімделу, эмоционалды тұрақтылық туралы сауалнамалар.
- Кейстік зерттеу: Оқушының психологиялық проблемалары немесе ерекше жағдайлар бойынша тереңірек зерттеу жүргізу. Бұл әдіс нақты жағдайды немесе мәселеге назар аударуға мүмкіндік береді.

2. Психокоррекциялық әдістер

Психокоррекция – оқушылардың психологиялық мәселелерін түзету, олардың эмоционалдық және мінез-құлықтық қиындықтарын шешу мақсатында қолданылатын әдістер жиынтығы. Бұл әдістер арқылы оқушылардың тұлғалық және әлеуметтік дағдылары қалыптасады.

- Әңгімелесу (тренингтер): Әңгімелесу – психологтың оқушымен жеке немесе топтық жұмыс барысында жүзеге асырылатын әдіс. Әңгімелесу арқылы оқушылардың ішкі әлемін түсіну, олардың ойларын ретке келтіру, қиындықтарымен бөлісуге мүмкіндік береді. Әңгімелесу барысында сенім мен ашықтықты қалыптастыру маңызды.
- Релаксация әдістері: Релаксация әдістері оқушылардың күйзелісін азайтып, психоэмоционалды тұрақтылықтарын жақсартуға көмектеседі. Бұл әдістер оқушыларды тыныштандыруға, денені және ойды демалтуға, стресске қарсы тұруға көмектеседі. Мысалы, терең дем алу жаттығулары, визуализация, тыныс алу терапиясы.
- Артикуляциялық жаттығулар: Әр түрлі сөйлеу қиындықтары бар балалар үшін артикуляциялық жаттығулар жиынтығын қолдану. Бұл әдіс сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға және тіл дамытуға арналған.
- Моделдеу: Оқушылардың белгілі бір жағымсыз мінез-құлықтары мен эмоциялық жағдайларын жақсарту үшін олардың нақты жағдайда әрекеттерін дұрыс моделілеу. Мұндай әдіс оқушыға жаңа мінез-құлықты үйрету және өз әрекеттерін дұрыс бағалау үшін қолданылады.

3. Психологиялық кеңес беру

Психологиялық кеңес беру – оқушыларға жеке немесе топтық кеңес беру арқылы психологиялық көмек көрсету әдісі. Бұл әдіс арқылы оқушылардың проблемаларына жауап табуға, тұлғалық және әлеуметтік дағдыларды дамытуға ықпал етуге болады.

- Жеке кеңес беру: Бұл әдіс оқушының жеке мәселелерін талқылауға арналған. Кеңес беру барысында психолог тыңдаушы рөлін атқарып, оқушының мәселелерін шешуде көмектеседі, оның эмоционалдық жағдайын жақсартуға бағытталған шаралар ұсынады.
- Отбасымен жұмыс істеу: Мұғалімдер мен ата-аналарға психологиялық кеңес беру, балалардың мінез-құлқын үйде немесе мектепте дұрыс түсінуге көмектесу. Бұл кеңестер ата-аналарға балаға дұрыс психологиялық қолдау көрсету үшін қажетті дағдыларды меңгеруге көмектеседі.
- Топтық кеңес беру: Мұнда бір топ оқушылардың проблемаларын шешу мақсатында бірлескен әңгімелесу жүргізіледі. Топтық кеңес беру олардың өзара байланыстарын, топтық дағдыларын және әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын жақсартуға бағытталған.

Қорытынды

Мектептегі психологиялық қызмет білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Оқушылардың психологиялық денсаулығын сақтау, тұлғалық дамуына қолдау көрсету және оқу-тәрбие процесінің тиімділігін арттыру мақсатында мектеп психологтарының атқаратын қызметі зор. Осылайша, мектеп психологтарының рөлі білім беру сапасын көтеруде шешуші факторлардың бірі болып табылады.

Әдебиеттер

1. Грушина Н. В. *Школьная психология: основы теории и практики*. М.: Академический проект, 2018.
2. Жданова Т. В. *Психологическое сопровождение образовательного процесса в школе*. М.: Просвещение, 2017.
3. Давыдов В. В. *Психология школьного возраста: от теории к практике*. М.: Педагогика, 2010.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ӘЛ-АУҚАТЫН ЖАҚСАРТУ ЖОЛДАРЫ

Оралбаева Гулшахар Нурланкызы
Шымкент қаласы, Шоқан Уәлиханов атындағы №18 жалпы орта білім беретін мектебі педагог-психологі

Резюме

В данной статье рассматриваются теоретические основы, методы и практические рекомендации по улучшению психологического благополучия учащихся. Анализируются пути психологической поддержки, развития эмоционального интеллекта, повышения стрессоустойчивости и совершенствования социальных навыков. Также освещается роль школьной психологической службы и предлагаются способы повышения её эффективности.

Summary

This article explores the theoretical foundations, methods, and practical recommendations for improving students' psychological well-being. It analyzes approaches to psychological support, the development of emotional intelligence, increasing stress resilience, and enhancing social skills. Additionally, the role of school psychological services and ways to improve their effectiveness are discussed.

Оқушылардың психологиялық әл-ауқаты – олардың жалпы денсаулығы мен білім алу сапасының көрсеткіші. Психологиялық әл-ауқаттың жоғары деңгейі оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын, эмоционалды тұрақтылығын және әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Бұл мақалада оқушылардың психологиялық әл-ауқатын жақсартудың теориялық негіздері мен практикалық әдістері қарастырылады.

1. Психологиялық әл-ауқаттың теориялық негіздері

1.1. Психологиялық әл-ауқат ұғымы

Психологиялық әл-ауқат – адамның ішкі үйлесімі, эмоционалды тепе-теңдігі, өз өміріне қанағаттануы, жеке мағына мен мақсатты сезіну қабілеті. Бұл ұғым көптеген психологиялық мектептер мен бағыттардың зерттеу нысанына айналған. Психологиялық әл-ауқат тек психикалық аурудың болмауы емес, ол адамның өмір сүру сапасын көрсететін кешенді феномен.

Психолог Кэрол Рифф (C. Ryff) психологиялық әл-ауқаттың келесі алты құрамдас бөлігін ұсынады:

1. Өзін-өзі қабылдау – өзінің жағымды және жағымсыз жақтарын түсініп, қабылдай білу.
2. Жеке өсу – тұлғаның даму мен жетілуге деген тұрақты ұмтылысы.
3. Өмірлік мақсат – өмірдің мағынасы мен бағыттылығын сезіну.
4. Қоршаған ортаға бейімделу – өмірлік жағдайларға икемделу қабілеті.
5. Автономия – ішкі сенімдерге сүйене отырып шешім қабылдау.
6. Оң әлеуметтік байланыстар – басқалармен жылы, сенімді қарым-қатынас орнату.

1.2. Теориялық көзқарастар

1.2.1. Гуманистік психология (К. Роджерс, А. Маслоу)

Гуманистік бағыт психологиялық әл-ауқатты адамның өзін-өзі танып, жүзеге асыруымен байланыстырады. Маслоудың қажеттіліктер иерархиясында ең жоғары деңгей – өзін-өзі актуализациялау (яғни, өзінің толық потенциалын іске асыру). Адам өзін өмірде маңызды, пайдалы, өзін-өзі дамытып отырған кезде ғана толық психологиялық әл-ауқатқа жете алады.

К. Роджерс: «Адам ішкі үйлесімге жеткен кезде ғана нағыз еркін өмір сүреді» деп есептеген. Оның пікірі бойынша, психологиялық әл-ауқат – шынайы «Мен»-нің сыртқы «Мен»-мен үйлесімділігінде.

2. Оқушылардың психологиялық әл-ауқатын жақсартудың әдіс-тәсілдері

2.1. Эмоционалды интеллектті дамыту

Эмоционалды интеллект – адамның өз эмоцияларын тану, түсіну және басқару қабілеті, сондай-ақ басқалардың эмоцияларын түсіну және оларға сәйкес әрекет ету қабілеті. Оқушылардың эмоционалды интеллектін дамыту олардың өз-өзін басқару дағдыларын жетілдіруге, стресске төзімділігін арттыруға және әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

2.2. Стресске төзімділікті арттыру

Мектептегі оқу процесі оқушылар үшін стресстік жағдайларды туындатуы мүмкін. Стресске төзімділік – адамның қиындықтарға қарсы тұру қабілеті. Оқушылардың стресске төзімділігін арттыру үшін психологиялық тренингтер, релаксация әдістері және уақытты басқару дағдыларын үйрету ұсынылады.

2.3. Әлеуметтік дағдыларды дамыту

Әлеуметтік дағдылар – адамның қоғамда өз орнын табуы, басқалармен тиімді қарым-қатынас жасау қабілеті. Оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамыту олардың ұжымда жұмыс істеу қабілетін, көшбасшылық қасиеттерін және конфликтілерді шешу дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді.

2.4. Психологиялық қолдау көрсету

Мектептегі психологтар оқушыларға жеке және топтық кеңестер, тренингтер және психологиялық диагностика жүргізу арқылы психологиялық қолдау көрсетеді. Бұл оқушылардың психологиялық әл-ауқатын жақсартуға, оқу процесіне белсенді қатысуын арттыруға және эмоционалды жағдайын тұрақтандыруға көмектеседі.

3. Мектептегі психологиялық қызметтің рөлі

3.1. Мектеп психологиялық қызметінің маңыздылығы

Білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі ретінде мектептегі психологиялық қызметтің рөлі жыл санап артып келеді. Балалардың психологиялық әл-ауқатын қамтамасыз ету тек білім берумен шектелмейді – ол оқушының эмоционалдық, тұлғалық және әлеуметтік дамуын қамтиды.

Психологиялық қызмет оқушылардың тұлғалық қалыптасуына, оқу мотивациясының артуына, эмоционалды тұрақтылықты сақтауға, өзіне деген сенімділікті дамытуға тікелей ықпал етеді. Бұл қызмет – мектеп ортасындағы барлық қатысушылардың: оқушылардың, мұғалімдердің және ата-аналардың өзара түсіністігін, психологиялық жайлылығын қамтамасыз ететін маңызды құрал.

3.2. Мектеп психологының негізгі міндеттері

Мектеп психологының жұмыс бағыты көпқырлы және кешенді сипатқа ие. Негізгі міндеттері келесі бағыттарда топтастырылады:

1) Диагностикалық жұмыс

- Оқушылардың психологиялық жай-күйін зерттеу
- Мектепке бейімделу деңгейін анықтау
- Қиындық көріп жүрген немесе «тәуекел тобындағы» оқушыларды анықтау
- Интеллектуалды даму, эмоциялық тұрақтылық, мінез ерекшеліктерін бағалау

2) Түзету-дамыту жұмысы

- Жеке және топтық тренингтер өткізу
- Өзін-өзі бағалауды қалыптастыру

- Қарым-қатынас дағдыларын дамыту
- Стресті жеңу стратегияларын үйрету

3) Кеңес беру (консультация)

- Оқушылармен жеке кеңестер
- Ата-аналарға – бала психологиясы жөнінде ақпарат беру
- Мұғалімдерге – оқушы тұлғасын түсінуге көмек
- Мектеп ұжымына – эмоционалды атмосфераны жақсарту жолдарын ұсыну

4) Профилактикалық жұмыс

- Қиын мінез-құлықтың алдын алу
- Буллингке қарсы іс-шаралар
- Күйзелістің, мазасыздықтың, жалғыздық сезімінің алдын алу
- Денсаулық сақтау технологияларын енгізу

3.3. Мектеп ортасындағы психологиялық ахуалды қалыптастыру

Психологиялық қызмет мектепте жайлы эмоционалдық ортаны қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Эмпатия мен сенімге негізделген, әділ, қолдаушы атмосфера – баланың тұлғалық дамуы үшін аса маңызды.

Жағымды психологиялық ахуал мынадай нәтижелерге әкеледі:

- Оқушылардың оқуға деген қызығушылығы артады
- Ата-ана мен мұғалім арасындағы сенім күшейеді
- Тәртіп бұзушылық, буллинг және күйзеліс деңгейі төмендейді
- Өзара түсіністік пен ынтымақтастық дамиды

Қорытынды

Оқушылардың психологиялық әл-ауқаты – олардың жалпы дамуы мен оқу процесіндегі табыстылығының маңызды көрсеткіші. Эмоционалды интеллектті дамыту, стресске төзімділікті арттыру, әлеуметтік дағдыларды жетілдіру және психологиялық қолдау көрсету арқылы оқушылардың психологиялық әл-ауқатын жақсартуға болады. Мектептегі психологиялық қызметтің тиімділігі оқушылардың психологиялық әл-ауқатын арттыруда маңызды рөл атқарады.

Әдебиеттер

1. Роджерс К. *Открытие человека*. Москва: Прогресс, 1961.
2. Маслоу А. *Мотивация и личность*. Москва: Прогресс 1970.
3. Гоулман Д. *Эмоциональный интеллект*. Санкт-Петербург: Питер, 1995.

ТҰЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУДЫҢ РӨЛІ

Рустемова Гүлбақыт Асылхановна
Шымкент қаласы, №74 жалпы орта білім беретін мектебі педагог-психологі

Резюме

В данной статье подробно рассматривается значение и роль психологической поддержки в процессе формирования личности. Особое внимание уделяется теоретическим основам психологии личности, основным этапам личностного развития и влиянию психологической поддержки. Психологическая поддержка является важнейшим инструментом, направленным на реализацию личностного потенциала, развитие индивидуальных особенностей и навыков, а также повышение способности справляться с трудностями.

Summary

This article extensively explores the significance and role of psychological support in the process of personality development. It examines the theoretical foundations of personality psychology, the key stages of personal development, and the impact of psychological support. Psychological support serves as a fundamental tool

aimed at helping individuals fully realize their potential, develop personal traits and skills, and enhance their ability to cope with challenges.

Қазіргі заманғы қоғамда тұлға ұғымы мен оның қалыптасу мәселесі түрлі ғылым салалары — философия, педагогика, әлеуметтану, психология тарапынан кеңінен зерттелуде. Әсіресе, адамның психологиялық дамуы мен әлеуметтенуіндегі ішкі және сыртқы факторларды түсіну — қоғамның тұрақты дамуындағы маңызды элемент. Осы тұрғыдан алғанда, психологиялық қолдау — тұлғаның дұрыс дамуына, әлеуметке сәтті бейімделуіне және өмірлік қиындықтарды еңсеруіне көмектесетін негізгі тетіктердің бірі.

Тұлға дамуында отбасылық тәрбие, білім беру жүйесі, әлеуметтік орта мен ақпараттық кеңістіктің әсері орасан зор. Дегенмен, бұл факторлармен қатар, жеке тұлғаның ішкі әлеуетін ашу мен эмоционалды-ерік әлемін реттеуде психологиялық қолдаудың маңызы ерекше. Жас ұрпақтың бойында өзін-өзі тану, ішкі сенімділік, қарым-қатынас дағдылары және өмірлік ұстаным қалыптастыру — кәсіби психологтар мен психологиялық қызметтердің басты мақсаты.

1.Тұлға теориялары және даму кезеңдері

1.1. Тұлға ұғымының психологиялық анықтамасы

Психологияда тұлға — бұл адамның әлеуметтік мәні, оның психикалық және мінез-құлықтық ерекшеліктерінің жиынтығы. Бұл ұғым адамның тума қасиеттері мен әлеуметтік ортада қалыптасқан мінез-құлықтарының өзара әрекеттестігі арқылы қалыптасады.

1.2. Тұлға дамуы туралы теориялар

- З. Фрейд тұлғаны *ид, эго және суперэго* құрылымдары арқылы түсіндірді. Ол тұлғаның дамуын психосексуалды кезеңдер арқылы сипаттады.
- Э. Эриксон тұлға дамуын өмір бойына жалғасатын сегіз кезең арқылы қарастырды. Әр кезең белгілі бір психологиялық дағдарыс арқылы сипатталады.
- А. Маслоу тұлға дамуын қажеттіліктер иерархиясы арқылы түсіндірді. Оның ең жоғарғы сатысы — *өзін-өзі актуализациялау*.
- К. Роджерс тұлғаның дамуы үшін қажетті үш шартты атап өтті: *шыншылдық, эмпатия* және *қабылдау*.

1.3. Жас ерекшеліктеріне байланысты даму

Тұлға дамуы балалық шақтан басталып, өмір бойы жалғасады. Бұл процесте әр кезеңге тән психологиялық ерекшеліктер бар:

- Балалық шақ – базалық сенім мен қауіпсіздік негізі қаланады;
- Жасөспірім кезең – өзіндік «Мен» тұжырымдамасы қалыптасады;
- Жастар – кәсіби, тұлғалық және әлеуметтік рөлдерді игереді;
- Ересек адам – әлеуметтік жауапкершілікке бейімделеді;
- Қарттық – өмір жолына рефлексия кезеңі.

2. Психологиялық қолдау ұғымы және түрлері

2.1. Психологиялық қолдау деген не?

Психологиялық қолдау — бұл тұлғаның ішкі ресурстарын жандандыруға, қиындықтарды еңсеруге және өзінің мүмкіндіктерін дамытуға бағытталған кәсіби көмек. Ол адамның эмоционалды жағдайын реттеп, стрессті жеңуге көмектеседі.

2.2. Қолдаудың негізгі түрлері:

- Психологиялық кеңес беру — кәсіби маман тарапынан берілетін жеке немесе топтық көмек.
- Психотерапия — тұлғаның терең психологиялық мәселелерін шешуге бағытталған ұзақ мерзімді жұмыс.
- Коучинг және менторинг — мақсат қою мен нәтижеге жетуге бағытталған мотивациялық қолдау.
- Тренингтер — коммуникативтік, эмоциялық интеллект пен өзін-өзі басқару дағдыларын дамытуға бағытталған әдістер.

3.Психологиялық қолдау көрсету әдістері

Психологиялық қолдау көрсету – бұл жүйелі әрі кәсіби бағытталған процесс, оның мақсаты – адамның ішкі ресурстарын іске қосып, өмірлік қиындықтармен күресу қабілетін арттыру. Бұл бағыттағы жұмыстарда әртүрлі әдістер мен технологиялар пайдаланылады. Қолданылатын әдістер тұлғаның жас ерекшеліктеріне, психоэмоционалды жағдайына және қойылған мақсаттарға байланысты таңдалады.

3.1. Жеке жұмыс әдістері

Жеке жұмыс әдістері – клиент пен психолог арасындағы бір реттік немесе жүйелі түрде өткізілетін жеке кеңес беруді қамтиды. Бұл әдіс ең алдымен терең, жекелендірілген тәсілді қажет ететін жағдайларда қолданылады.

1) Психологиялық кеңес беру (консультация)

Клиентке нақты бір мәселе бойынша бағыт беру мақсатында жүргізіледі. Кеңес беру барысында психолог клиенттің ішкі күйін түсініп, оның мәселесін анықтауға және шешім қабылдауға көмектеседі. Бұл әдісте тыңдау, кері байланыс беру, сұрақ қою, бағыттау секілді тәсілдер қолданылады.

2) Психодиагностика

Тұлғаның психологиялық ерекшеліктерін анықтау мақсатында тестілер мен анкеталар пайдаланылады. Мысалы:

- Айзенктің темперамент тесті
- MMPI тұлғалық сауалнамасы
- Равен матрицалары (интеллект)
- Дембо–Рубинштейн шкаласы (өзін-өзі бағалау)

3) Психотерапияның жеке түрлері

Психотерапиялық әдістер адамның терең ішкі қайшылықтарын шешуге бағытталған:

- Психоанализ (З.Фрейд): бейсаналық себептерді талдау;
- Гештальт-терапия: қазіргі сәтке назар аудару, аяқталмаған әрекеттерді тану;
- Когнитивті-мінез-құлықтық терапия: ойлау үлгілерін өзгерту арқылы мінез-құлықты түзету.

4) Коучинг және менторинг

Мақсат қою мен соған жету бағытында мотивациялық және практикалық қолдау көрсету. Бұл әсіресе жасөспірімдер мен жастармен жұмыс барысында тиімді.

Қорытынды

Психологиялық қолдау тұлғаның жан-жақты дамуына, әлеуметке бейімделуіне және өмірлік қиындықтарды тиімді шешуге септігін тигізеді. Тұлғаның қалыптасуы — тек биологиялық немесе әлеуметтік процесс емес, ол — үздіксіз психологиялық әсер мен ішкі өзгерістердің нәтижесі. Сондықтан бұл салада жұмыс істейтін мамандар тек кеңесші емес, тұлғаның өмірлік серігі мен бағыттаушысы бола алады.

Қазақстанда психологиялық қолдаудың маңыздылығы артып келе жатқанымен, бұл бағытта әлі де жүйелі реформа мен кеңінен ақпараттық-ағартушылық жұмыстар қажет. Болашақ ұрпақтың психологиялық денсаулығы мен өмірлік табысы осы қолдаудың сапасына тікелей байланысты.

Әдебиеттер

1. Аймауытов Ж. *Психология*. Алматы: Рауан, 1995.
2. Жарықбаев Қ. *Психология негіздері*. Алматы: Білім, 2004.
3. Намазбаева Ж. *Жас ерекшелік психологиясы*. Алматы: Қазақ университеті, 2013.

МЕКТЕП ОРТАСЫНДА ПОЗИТИВТІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЛИМАТ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Рысбаева Сарсенкул Кольбаевна
Шымкент қаласы, № 60 жоббм" КММ педагог-психологі

Резюме

В данной статье рассматривается важность формирования позитивного психологического климата в школьной среде и его влияние на психоэмоциональное состояние учащихся и педагогов. Позитивный психологический климат оказывает влияние на качество образовательного процесса, интерес учащихся к обучению, а также на эффективность взаимоотношений между педагогами и учениками.

Summary

This article explores the importance of creating a positive psychological climate in the school environment and its impact on the psycho-emotional state of students and teachers. A positive psychological climate influences the quality of the educational process, students' interest in learning, and the effectiveness of relationships between teachers and students.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесіндегі басты мәселелердің бірі – мектептегі оқу процесінің тиімділігі мен сапасын арттыру. Бұл тұрғыда мектеп ортасының психологиялық жағдайы маңызды рөл атқарады. Позитивті психологиялық климат — бұл мұғалімдер мен оқушылар арасындағы қарым-қатынастардың, жалпы мектеп атмосферасының оңтайлы, достық және шығармашылық атмосфераға негізделуі. Мұндай орта оқушылардың білім алуына, олардың психикалық және әлеуметтік дамуына ықпал етеді.

Психологиялық климат мектептің оқу үдерісіне, оқушылардың мотивациясына, шығармашылық қабілеттерінің дамуына әсер етеді. Оқушылар өздерін қауіпсіз әрі қолайлы сезінген жағдайда, олар оқу үдерісіне белсене араласып, жақсы нәтижелерге қол жеткізе алады. Ал керісінше, теріс психологиялық климат оқушылардың білім деңгейінің төмендеуіне, олардың оқу мотивациясының төмендеуіне әкелуі мүмкін.

Мақалада мектептегі позитивті психологиялық климатты қалыптастырудың негізгі әдістері мен тәсілдері қарастырылып, оның мектептегі оқу үдерісіне әсері талданады. Сонымен қатар, бұл мақала мектеп мұғалімдеріне, психологтарына және мектеп әкімшілігіне арналған нақты ұсыныстарды ұсынады.

1. Психологиялық климаттың теориялық негіздері

Психологиялық климат ұғымы:

Психологиялық климат — бұл топтағы немесе ұйымдағы жеке адамдардың арасындағы өзара қарым-қатынастардың, олардың эмоциялық жағдайының, сенімділік пен құрметтің, қауіпсіздік пен қолайлылықтың жиынтығы. Мектептегі психологиялық климат мұғалімдер мен оқушылар арасындағы байланысқа, мектеп әкімшілігі мен оқушылардың арасындағы қарым-қатынасқа, сондай-ақ оқушылардың бір-бірімен қарым-қатынасына байланысты қалыптасады.

Позитивті психологиялық климат:

Позитивті психологиялық климат оқушылар мен мұғалімдер арасында ашық қарым-қатынасқа, өзара түсіністікке, сыйластыққа негізделеді. Бұл мектепте сенімділік, эмоционалды қолдау, ынтымақтастық және шығармашылық атмосферасын құруға көмектеседі.

Психологиялық климаттың компоненттері:

1. Эмоциялық климат: Оқушылар мен мұғалімдер арасындағы позитивті эмоциялар мен сенімділік.
2. Әлеуметтік климат: Оқушылар мен мұғалімдер арасындағы өзара құрмет пен түсіністік.
3. Құндылықтық климат: Оқушылардың әлеуметтік және моральдық құндылықтарды бөлісуі, олардың қоғамдағы рөлдерін түсінуі.
4. Жеке тұлғалық климат: Оқушының өзіне деген сенімділігі мен өзіндік бағасының жоғарылығы.

2. Позитивті психологиялық климатты қалыптастырудың негізгі әдіс-тәсілдері

Позитивті психологиялық климатты қалыптастыру үшін мектепте әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолданылуы мүмкін. Олардың ішінде ең маңыздысы мұғалімдер мен оқушылар арасындағы сенімді қарым-қатынас орнату, оқушыларды өз пікірлерін ашық білдіруге ынталандыру және олардың психологиялық жай-күйін қолдау болып табылады.

2.1. Сенімді қарым-қатынас орнату

Мұғалімдер мен оқушылар арасындағы ашық және сенімді қарым-қатынас мектептің психологиялық климатын жақсартуға ықпал етеді. Мұғалімдердің оқушыларға деген әділ әрі құрметті қарым-қатынасы оқушылардың өзін-өзі бағалауын арттырады және олардың оқуға деген мотивациясын көтереді.

2.2. Топтық жұмыс және ынтымақтастық

Топтық жұмыс оқушылардың бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеп, өзара қолдау көрсетуіне мүмкіндік береді. Бұл олардың өзара түсіністігін арттырып, мектептегі позитивті психологиялық климаттың қалыптасуына әсер етеді.

2.3. Психологиялық қолдау көрсету

Оқушыларға психологиялық қолдау көрсету, олардың эмоционалды жағдайларын бақылау және қажет болған жағдайда психологиялық кеңес беру маңызды. Бұл әсіресе стресстік жағдайларда, сәтсіздіктер кезінде, не болмаса қиындықтарға тап болған оқушылар үшін өте қажет.

2.4. Педагогикалық мәдениетті қалыптастыру

Мұғалімдердің педагогикалық мәдениеті, олардың кәсіби құзыреттілігі мен жұмыс стилі мектептегі психологиялық климатқа әсер етеді. Педагогикалық этика, әділдік және оқушыларға деген қамқорлық мектептегі жалпы психологиялық атмосфераға ықпал етеді.

2.5. Қатысушылықты және шығармашылықты ынталандыру

Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін мектепте түрлі шығармашылық жобалар мен іс-шаралар ұйымдастырылуы керек. Бұл олардың оқу үдерісіне деген қызығушылығын арттырады және олардың өз-өздеріне деген сенімін нығайтады.

3. Позитивті психологиялық климаттың білім беру үдерісіне әсері

3.1. Оқушылардың білім сапасының артуы

Позитивті психологиялық климат мектептегі оқу сапасын арттыруға ықпал етеді. Бұл оқушылардың оқу процесіне деген ынтасын арттырады, олардың оқуға деген қызығушылығы мен мотивациясын күшейтеді. Жақсы психологиялық климатта оқушылар өздерін еркін сезініп, шығармашылық әлеуеттерін жүзеге асыра алады.

3.2. Оқушылардың психологиялық денсаулығының жақсаруы

Позитивті психологиялық климат оқушылардың психологиялық жай-күйіне тікелей әсер етеді. Әсіресе, стресстік жағдайлардан арылту, мектепте өзін жайлы сезіну және өз-өзіне сенімді болу оқушылардың психологиялық денсаулығына оң әсер етеді.

3.3. Оқушылардың әлеуметтік дағдыларының дамуы

Позитивті психологиялық климат оқушылардың өзара қарым-қатынастарын, әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Оқушылар өздерінің эмоцияларын дұрыс басқаруды, басқа адамдармен ынтымақтаса жұмыс істей білуді үйренеді, бұл олардың тұлғалық дамуында маңызды рөл атқарады.

4. Мектепте позитивті психологиялық климат қалыптастыруға арналған ұсыныстар

4.1. Мұғалімдер мен оқушылар арасындағы қарым-қатынасты жақсарту үшін тренингтер өткізу.

Мұғалімдер мен оқушылар арасындағы қарым-қатынасты жақсарту үшін арнайы тренингтер мен семинарлар ұйымдастыру ұсынылады. Бұл тренингтер оқушылардың өзара түсіністігін, құрмет пен достықты нығайтуға көмектеседі.

4.2. Оқушылардың эмоционалды қажеттіліктерін бақылау.

Оқушылардың психологиялық жай-күйін бақылау және қажетті жағдайда психологиялық көмек көрсету мектептегі психологиялық климатты жақсартуға көмектеседі.

4.3. Топтық жұмыстарды жиі өткізу. Оқушыларды топтық жұмыстарға тарта отырып, олардың бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеу дағдыларын дамыту қажет. Бұл олардың әлеуметтік дағдыларын жетілдіреді.

Қорытынды

Мектеп ортасында позитивті психологиялық климатты қалыптастыру білім беру үдерісінің сапасын арттырудың негізі болып табылады. Бұл климат оқушылардың психологиялық денсаулығына, олардың оқу мотивациясына және жалпы мектеп өміріне әсер етеді. Мұғалімдер мен оқушылар арасындағы сенімді қарым-қатынас, топтық жұмыстар, психологиялық қолдау көрсету және шығармашылықты ынталандыру мектептегі позитивті психологиялық климатты қалыптастырудың тиімді тәсілдері болып табылады. Сондықтан мектеп басшылығы мен мұғалімдер осы бағытта жүйелі жұмыс жүргізуі қажет.

Әдебиеттер

1. Сейтқалиев А. Қ. *Психологиялық климат және оны басқару*. Алматы: Ғылым, 2015.
2. Қажығали М. А. *Мектептегі психологиялық ахуал*. Астана: Елорда, 2018.
3. Назарбекова Ә. Ж. *Білім беру жүйесіндегі психологиялық климат*. Қарағанды: ҚарМУ, 2017.

ЭМОЦИЯЛЫҚ КҮЙЗЕЛІСТЕН АРЫЛУ ЖОЛДАРЫ

Султанбекова Аякоз Танирбергеновна
Шымкент қаласы, М.Жұмабаев атындағы №39 жалпы орта білім беретін мектебі педагог-психологі

Резюме

В данной статье всесторонне рассматриваются причины переживания эмоционального стресса личностью в современном обществе, его физиологические и психологические аспекты, признаки и последствия. Анализируются индивидуальные, профессиональные и социальные методы и подходы к преодолению эмоционального напряжения, приводятся конкретные рекомендации. Содержание статьи основано на международном опыте и научных исследованиях. Эмоциональная устойчивость доказывается как ключевое условие повышения качества жизни, профессионального и личностного развития.

Summary

This article comprehensively examines the causes of emotional stress experienced by individuals in modern society, along with its physiological and psychological aspects, symptoms, and consequences. It explores personal, professional, and social methods and strategies for overcoming emotional distress, offering specific recommendations. The article's content is based on international experiences and scientific research. Emotional resilience is presented as a fundamental condition for improving quality of life, as well as for professional and personal development.

Қазіргі жаһандану дәуірінде адам өмірінің қарқыны күрт жеделдеп, күнделікті тұрмыста, жұмыс пен оқуда, қоғамда әртүрлі қысымдар мен талаптар арта түсуде. Осындай жағдайлар адамның психикалық және эмоционалдық саулығына кері әсер етіп, ішкі күйзеліс, тұрақсыз көңіл-күй, үмітсіздік, шаршау, реніш, ашу сияқты эмоциялардың жиілеуіне әкеледі. Мұның барлығы – эмоциялық күйзеліс деп аталатын күрделі психоэмоционалдық құбылыстың айқын көрінісі.

Эмоциялық күйзеліс – бұл адамның ішкі психологиялық тепе-теңдігіне қауіп төндіретін жағдай, көбінесе адамның айналасындағы шынайы немесе елестетілген қауіптерге эмоционалды тұрғыда жауап қайтаруы арқылы сипатталады. Адам өз өмірінде кездесетін әртүрлі жағымсыз жайттарға (жұмыс ауыртпалығы, қаржылық қиындықтар, жеке қатынастардағы шиеленіс, т.б.) эмоционалдық жауап бере отырып, күйзеліске ұшырайды.

1.Эмоциялық күйзелістің табиғаты

1.1. Эмоциялық күйзеліс ұғымы

Эмоциялық күйзеліс (эмоционалдық стресс) — адамның ішкі эмоционалдық әлеміне сыртқы немесе ішкі факторлар әсер еткенде пайда болатын күй. Бұл күй психикалық тұрақтылықтың бұзылуымен, эмоцияларды басқарудың қиындауымен, беймазалық пен қобалжудың артуымен сипатталады. Эмоциялық күйзеліс ұзаққа созылса, ол адамның жалпы психологиялық жағдайына және физиологиялық функцияларына теріс әсер етеді.

Бұл ұғым алғашында жалпы стресс ұғымының бір бөлігі ретінде қарастырылғанымен, қазіргі психология мен медицинада дербес феномен ретінде зерттеледі. Ол тек физикалық реакциямен шектелмейді, сонымен қатар адамның қабылдауы, дүниетанымы, өмірлік тәжірибесі мен тұлғалық ерекшеліктеріне байланысты түрлі формада көрініс береді.

1.2. Биологиялық және психологиялық негіздері

Эмоциялық күйзеліс кезінде ағзаның биохимиялық процестері өзгеріске ұшырайды. Әсіресе, мидағы нейромедиаторлар — адреналин, кортизол және норадреналин деңгейі артып, ағза «қауіпке дайын болу» режиміне өтеді. Бұл күйді ұзақ уақыт бастан кешіру иммундық жүйені әлсіретіп, жүрек-қан тамырлары ауруларына, асқазан-ішек жолдары бұзылыстарына және басқа да психосоматикалық ауруларға жол ашады.

Психологиялық тұрғыда эмоциялық күйзеліс адамның:

- өзін-өзі бағалауына,
- дүниені қабылдау тәсіліне,
- эмоцияларды өңдеу қабілетіне,
- өмірлік мақсаттар мен мағыналарды сезінуіне әсер етеді.

Яғни, эмоциялық күйзеліс тек сыртқы жағдайға емес, адамның ішкі әлемінің күйіне де байланысты болады.

1.3. Эмоциялық күйзелістің түрлері

Эмоциялық күйзелісті шартты түрде екі үлкен түрге бөлуге болады:

✅ Жағымды күйзеліс (эустресс)

- Қысқа мерзімді болады;
- Жаңа жетістіктерге жетуге итермелейді;
- Адамның қабілетін барынша іске қосады.

Мысалы: жаңа жұмысқа тұру, жауапты емтиханға дайындалу, көпшілік алдында сөз сөйлеу.

❌ Жағымсыз күйзеліс (дистресс)

- Ұзаққа созылады немесе жиі қайталанады;
- Эмоциялық сарқылуға, қажуға, депрессияға әкеледі;
- Жүйке жүйесінің қажуына, эмоционалдық күйікке (выгорание) апарады.

Мысалы: отбасылық жанжал, қаржылық қиындық, жұмыс орнындағы қысым, жалғыздық сезімі.

2.Эмоциялық күйзелістің себептері мен триггерлері

Эмоциялық күйзеліс — кездейсоқ немесе жалғыз оқиғадан туындамайды. Ол көбінесе адамның өмір сүру салтына, әлеуметтік жағдайына, тұлғалық ерекшеліктеріне және қарым-қатынас жүйесіне байланысты туындайды. Бұл бөлімде күйзелістің негізгі себептері мен оны қоздыратын триггерлерді қарастырамыз.

2.1. Жеке өмірдегі қиындықтар

Жеке өмірдегі тұрақсыздық — эмоциялық күйзелістің жиі кездесетін себептерінің бірі. Бұған:

- Отбасылық кикілжіңдер;
- Жақын адамдармен қарым-қатынастың бұзылуы;
- Жақын адамынан айырылу (ажырасу, өлім);
- Жалғыздық пен қолдаудың жетіспеуі;
- Өзін қоғамнан тыс сезіну.

Мұндай жағдайлар адамның ішкі қауіпсіздік сезімін жояды және эмоционалдық тұрақтылықты бұзады.

2.2. Жұмыс/оқу орнындағы стрессорлар

Көптеген адамдар үшін жұмыс — өзін-өзі жүзеге асырудың, табыс табудың және әлеуметтік танылудың көзі. Алайда жұмыс/оқу орнындағы белгілі бір факторлар эмоциялық қысым туғызуы мүмкін:

- Артық жұмыс жүктемесі;
- Уақыт тапшылығы;
- Басшылық тарапынан қысым;
- Әріптестермен жанжал немесе бәсекелестік;
- Жұмыстағы мағынасыздық сезімі.

Осы секілді стрессорлар адамның өз мүмкіндігіне сенімсіздік тудыруы мүмкін, сонымен қатар кәсіби күйіп кетуге (эмоционалдық выгорание) алып келеді.

2.3. Тұлғалық ерекшеліктер мен ішкі сыншы

Адамның өзіне деген қатынасы, ішкі «Мен»-імен сөйлесуі, эмоцияны басқару қабілеті де күйзеліске төзімділік деңгейіне әсер етеді. Мысалы:

- Перфекционизм (мінсіз болуға ұмтылу);
- Ішкі сыншының үнемі кінәлау, салыстыруы;
- Өзін-өзі төмен бағалау;
- Өзіне тым қатал болу;
- Қоғамдық стандарттарға сай болуға ұмтылыс.

Мұндай ішкі факторлар күйзеліс тудырушы жағдайды одан сайын күшейтеді, себебі адам өзін үнемі жетілмеген сезінеді.

Қорытынды

Эмоциялық күйзеліс — бұл адамзат өміріндегі маңызды әрі күрделі психологиялық жағдай, оның әсері жеке тұлғаның денсаулығы мен өмір сапасына терең ықпал етеді. Бұл күй адамның физикалық, психологиялық және әлеуметтік жағдайларын нашарлататын, күнделікті өмірде кездесетін қиындықтарға жауап ретінде пайда болатын эмоционалдық реакция болып табылады.

Әдебиеттер

1. Селье Г. «Стресс без дистресса». – М.: Прогресс, 1979.
2. Гольцова М.В. Эмоциональный интеллект. – СПб.: Питер, 2020.
3. Лазарус Р. Теория стресса и копинг-стратегии. – М.: Наука, 2004.

МЕКТЕП ОРТАСЫНДА ПОЗИТИВТІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЛИМАТ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Ташкараева Динара Бахитовна
Шымкент қаласы, Х. Досмұхамедов атындағы №4 жалпы орта білім беретін мектебі педагог-психологі

Резюме

В статье рассматривается важность формирования позитивного психологического климата в школьной среде и методы его реализации. Поскольку школа является важным этапом в процессе личностного развития и получения знаний учащимися, психологический климат оказывает значительное влияние на учебный процесс. Позитивный психологический климат способствует улучшению эмоционального состояния учеников, повышению учебной мотивации и сохранению психического здоровья.

Summary

This article explores the importance of creating a positive psychological climate in the school environment and the methods for its implementation. As school is a crucial stage in students' personal development and learning process, the psychological climate significantly impacts the educational experience. A positive psychological climate helps improve students' emotional well-being, enhance their learning motivation, and support mental health.

Мектеп – жасөспірімдердің психологиялық және әлеуметтік дамуына үлкен ықпал ететін мекеме. Мектептегі психологиялық климаттың жақсы болуы оқушылардың оқу жетістіктеріне, әлеуметтік қарым-қатынастарға және жалпы психологиялық әл-ауқатына маңызды әсер етеді. Позитивті психологиялық климат қалыптастыру тек қана білім беру үдерісін жеңілдетіп қоймай, сонымен қатар жасөспірімдерге өмірлік дағдыларды игеруге көмектеседі. Бұл мақалада мектепте позитивті психологиялық климат қалыптастырудың маңызы, оның құрылымы, психологиялық әдістер мен педагогикалық тәжірибелер қарастырылады.

Психологиялық климат – бұл мектепте оқушылар мен мұғалімдер арасында қалыптасқан психологиялық атмосфера. Бұл атмосфера мектептің әрбір мүшесіне әсер етеді және олардың қарым-қатынасын, мінез-құлықтарын, сондай-ақ оқу мотивациясын айқындайды. Позитивті психологиялық климат оқушылардың өз-өзін бағалауы мен әлеуметтік қарым-қатынастарын жақсартады. Ал теріс климат, керісінше, оқушылардың эмоционалды күйзелісін күшейтіп, оқу процесіне кері әсер етуі мүмкін.

Климаттың оң болуы үшін мектептегі барлық қатысушылар арасында сенім, құрмет және қолдау орнатылуы керек. Бұл үшін арнайы психологиялық жұмыстар, педагогикалық әдістер мен стратегиялар қажет. Мектептегі психологиялық климатты қалыптастырудағы басты мақсат — әрбір оқушының өз-өзіне сенімді болуын қамтамасыз ету, оларды өз эмоцияларын дұрыс басқаруға, өзара құрметті қарым-қатынастарды қалыптастыруға үйрету.

1. Мектеп ортасындағы психологиялық климаттың құрылымы

1.1. Психологиялық климаттың негізгі компоненттері:

- Эмоциялық климат: оқушылардың эмоционалды жай-күйі, олардың өзара қарым-қатынасындағы жылы және қолдаушы атмосфера.
- Әлеуметтік климат: оқушылардың әлеуметтік өзара әрекеттесуі, топтық жұмыс және құрдастар арасындағы қатынастар.
- Когнитивті климат: оқу процесінің ұйымдастырылуы, оқушылардың білім алу мотивациясы мен олардың оқу тапсырмаларына деген көзқарастары.

Мектептегі психологиялық климаттың дұрыс қалыптасуы оқушылардың тек академиялық жетістіктерін ғана емес, олардың тұлғалық дамуы мен әлеуметтік бейімделуін де қамтамасыз етеді.

2. Позитивті психологиялық климат қалыптастырудың теориялық негіздері

Бұл бөлімде мектептегі позитивті психологиялық климатты қалыптастырудың негізгі психологиялық және педагогикалық теориялары қарастырылады. Психологиялық климат теориялары мен педагогикалық тәсілдер оқушылардың психологиялық қажеттіліктерін ескере отырып, тиімді қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

- Мотивация теориясы (Десси, Райан): Оқушылардың ішкі мотивациясын арттыру үшін оқу үдерісінің қызықты және мәнді болуы қажет.
- Әлеуметтік қолдау теориясы (Коэн, Ларсон): Оқушылардың эмоционалдық қолдау мен қатысушылық сезімдерін арттыру мектептегі психологиялық климатты жақсартуға ықпал етеді.
- Позитивті психология (Селигман, Чиксентмихайи): Оқушылардың өзіндік сенімін, оптимизмін және күшті жақтарын дамытуға бағытталған әдістер.

3. Психологиялық климатты қалыптастырудың практикалық әдістері

Бұл бөлімде мектептегі позитивті психологиялық климатты қалыптастыру үшін қолданылатын практикалық әдістер мен стратегиялар қарастырылады. Олар мыналарды қамтиды:

- Тренингтер мен семинарлар: оқушылар мен мұғалімдер үшін психологиялық тренингтер өткізу.
- Топтық жұмыс: оқушылар арасында ынтымақтастық пен өзара қолдауды дамыту.
- Мұғалімдер үшін кәсіби даму: педагогтардың психологиялық білімдері мен дағдыларын жетілдіру.

- Психологиялық кеңес беру: оқушыларға психологиялық кеңес беру арқылы олардың эмоционалды жағдайын бақылау.

4.Позитивті психологиялық климаттың оқушылардың психикалық денсаулығына әсері

Психологиялық климаттың мектептегі оқушылардың психикалық денсаулығына әсері ерекше маңызды. Мектеп — тек білім алатын орын ғана емес, сонымен қатар оқушылардың тұлғалық дамуы, әлеуметтік дағдылары, эмоциялық жағдайлары мен психологиялық саулығы үшін де үлкен ықпал етеді. Осыған байланысты мектептегі позитивті психологиялық климат оқушылардың психикалық денсаулығын сақтауға және нығайтуға маңызды рөл атқарады.

1. Психологиялық климат және оқушылардың психикалық денсаулығының байланысы

Психологиялық климат — бұл мектептегі барлық қатысушылар (оқушылар, мұғалімдер, ата-аналар және басқа да мектеп қызметкерлері) арасында қалыптасқан қарым-қатынастар мен эмоциялық жағдайлардың жиынтығы. Бұл климат оқушылардың эмоционалды және әлеуметтік дамуында маңызды рөл атқарады. Позитивті психологиялық климатта оқушылар өздерін қауіпсіз және қолайлы сезінеді, бұл олардың психикалық денсаулығына жағымды әсер етеді.
Оқушылар мектепте өздеріне қажетті қолдау мен құрметті сезінсе, оларда өз-өзіне деген сенім артады, оқуға деген ынтасы күшейеді, және әлеуметтік қарым-қатынас дағдылары қалыптасады. Бұған қарама-қарсы, теріс психологиялық климат, мысалы, мектепте зорлық-зомбылықтың, қорлаудың (буллингтің), немесе мұғалімдер мен оқушылар арасындағы сенімсіздіктің болуы оқушылардың психикалық әл-ауқатын бұзып, күйзеліс, мазасыздық, депрессия сияқты психикалық бұзылуларға алып келуі мүмкін.

2. Позитивті психологиялық климаттың психикалық денсаулыққа әсері

Позитивті психологиялық климаттың оқушылардың психикалық денсаулығына әсері бірқатар факторлар арқылы жүзеге асырылады:

2.1. Эмоционалды қолдау және қауіпсіздік сезімі

Позитивті психологиялық климат оқушылардың мектепте өздерін қауіпсіз сезінуіне мүмкіндік береді. Мұндай ортада оқушылар өз эмоцияларымен бөлісуге, өз пікірлерін білдіруге және өздерін еркін сезінуге мүмкіндік алады. Бұл, өз кезегінде, оларды күйзелістерден, мазасыздықтан және психологиялық қысымнан қорғайды. Қауіпсіз және қолайлы орта оқушылардың психологиялық жағдайын тұрақтандырып, өмірдегі қиындықтарға төтеп беру қабілетін арттырады.

2.2. Әлеуметтік қолдау және қарым-қатынас дағдылары

Оқушылар мектепте өзара қолдау көрсететін және түсіністікке негізделген әлеуметтік қарым-қатынастарды қалыптастыруда үлкен рөл атқарады. Позитивті психологиялық климатта құрдастар арасындағы өзара сенім мен құрмет орнайды. Оқушылар өздерін басқалармен жақсы қарым-қатынаста болып, әлеуметтік қолдау алу арқылы өздерін эмоционалды жағынан тұрақты сезінеді. Мұндай қолдау мектептегі өмірді жеңілдетіп, оқушылардың өзіне деген сенімділігін арттырады.

Қорытынды

Мектептегі позитивті психологиялық климат оқушылардың оқу процесін жақсартып қана қоймай, олардың психикалық денсаулығын да сақтауға ықпал етеді. Сондықтан мектепте осындай климатты қалыптастыру үшін педагогтар мен психологтар жүйелі түрде жұмыс істеуі қажет. Бұл мақалада ұсынылған әдістер мен стратегиялар мектептерде психологиялық қолдауды тиімді ұйымдастыруға бағытталған. Мектептегі психологиялық климаттың позитивті болуы — болашақ ұрпақтың рухани және әлеуметтік жетістіктеріне жол ашады.

Әдебиеттер

1. Десси Э. Л., Райан Р. М. The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 2000.
2. Селигман М. Э. *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-Being*. Free Press, 2011.
3. Чиксентмихайи М. *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. Harper, Row, 1990.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫ ОҚЫТУДЫҢ ИНКЛЮЗИВТІ ТӘЖІРИБЕСІ

Азамат Эльмира Талгатовна
«Өрлеу» БАҰО АҚФ Түркістан облысы бойынша кәсіби даму институтының аға оқытушысы

Резюме

В данной статье рассматривается инклюзивная практика дифференцированного обучения на уроках казахского языка. Особое внимание уделяется концепции индивидуального подхода к каждому ученику и использованию цифровых технологий в обучении. Раскрываются принципы создания дружелюбной и доступной среды для всех учащихся.

Summary

This article examines the inclusive practice of differentiated instruction in Kazakh language lessons. Special attention is given to the concept of individualized approaches to each student and the use of digital technologies in education. The paper outlines the principles for creating a friendly and accessible environment for all learners.

Бастауыш және орта білім беру саласында инклюзивті оқыту өте өзекті тұжырымдама болып табылады. Әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, дифференциалды оқыту қазіргі білім беру талаптарының маңызды құрамдас бөлігіне айналды. Бұл әдіс ерекше білім алу қажеттілігі бар оқушыларға сапалы білім беруге және олардың әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Қазақ тілі сабағында дифференциалды оқытудың инклюзивті тәжірибесін қалыптастыру — білім беру процесін жетілдірудің маңызды бағыттарының бірі.

Негізгі бөлім

1. Дифференциалды оқытудың түсінігі.

Дифференциалды оқыту — әр оқушының мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сәйкес бейімделген білім беру процесі. Бұл тәсіл оқушылардың танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуына жағдай жасауға бағытталған. Инклюзивті білім беру жүйесінде дифференциалды оқыту әрбір оқушының ерекшелігін құрметтеу және дамытуға ықпал етеді.

2. Қазақ тілі сабағындағы инклюзивті тәжірибе.

Қазақ тілі сабақтарында дифференциалды оқыту тәжірибесі оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға ерекше көңіл бөледі. Сабақ барысында түрлі деңгейдегі тапсырмалар ұсынылады: жеңілдетілген мәтіндер, графикалық ұйымдастырушылар, аудиоматериалдар және визуалды қолдаулар қолданылады. Ерекше қажеттіліктері бар оқушылар үшін арнайы құралдар: сөздіктер, интерактивті жаттығулар, жеке кеңес беру сессиялары ұйымдастырылады. Бұл әдістер оқушылардың өз қарқынында білім алуына мүмкіндік береді.

Мысал: 5-сыныпта "Менің отбасым" тақырыбын оқыту барысында мұғалім үш деңгейдегі тапсырма ұсынады: бір топ оқушыларға отбасылары туралы 3 сөйлем жазу, екінші топқа — шағын әңгіме құрастыру, ал үшінші топқа — суретпен сипаттау тапсырмасы беріледі. Ерекше қажеттілігі бар оқушылар үшін дайын үлгі-сөйлемдер ұсынылады.

3. Жаңашылдықтар және перспективалар.

Заманауи цифрлық технологиялар (интерактивті тақталар, мобильді қосымшалар, AR/VR симуляторлар) қазақ тілі сабағында оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді. Интерактивті жаттығуларды пайдалану арқылы оқушылар жаңа сөздерді тез меңгеріп, грамматикалық құрылымдарды тәжірибе арқылы үйренеді. Мысалы, мобильді қосымшалардағы сөздік ойындар ерекше қажеттіліктері бар балаларға сөз қорын дамытуда үлкен көмек береді.

Мұғалімдер үшін арнайы тренингтер ұйымдастыру арқылы олардың цифрлық сауаттылығын арттыру, жаңашыл әдістерді меңгерту маңызды. Ата-аналармен серіктестікті нығайту арқылы үй жағдайында да оқу процесін қолдау мүмкіндігі артады. Оқу ортасын бейімдеу (мысалы, тыныш бөлмелерді ұйымдастыру, арнайы оқу құралдарын ұсыну) оқушылардың өзін жайлы сезінуіне жағдай жасайды.

Болашақта жасанды интеллект негізіндегі адаптивті оқыту платформаларын қолдану кеңейіп, әр оқушыға дербес оқу траекториясын ұсыну мүмкіндігі дамиды. Мұндай жүйелер оқушылардың оқу үлгерімін автоматты түрде бақылап, сәйкесінше оқу материалдарын бейімдейді.

Қазақ тілі сабағында дифференциалды оқытудың инклюзивті тәжірибесін дамыту – білім беру сапасын жақсартуға, оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге және олардың білім алу процесін жеңілдетуге бағытталған маңызды қадам. Бұл тәсіл әр оқушының мүмкіндіктеріне сәйкес оқу материалының бейімделуін қамтамасыз етіп, барлық балалардың тең білім алуына мүмкіндік береді.

Дифференциалды оқытудың тиімділігі:

- Оқушылардың білім деңгейіне қарай жеке оқыту траекториясын жасау.
- Танымдық белсенділікті арттыру, пәнге деген қызығушылықты ояту.
- Оқушылардың өз бетінше білім алуына жағдай жасау.
- Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға қолдау көрсету.
- Оқу процесін цифрлық технологиялар арқылы жетілдіру.

Инклюзивті оқытуда қолданылатын әдістер:

- **Деңгейлік тапсырмалар:** Оқушылардың білім деңгейіне байланысты әртүрлі күрделіліктегі тапсырмаларды ұсыну.
- **Жеке оқу жоспарлары:** Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу материалының бейімделуі.
- **Мультимедиалық ресурстар:** Интерактивті тақталар, аудио және видео материалдар, мобильді қосымшалар арқылы оқыту.
- **Топтық және жеке жұмыстар:** Қарым-қатынас пен ынтымақтастықты дамытуға арналған әдістер.
- **Диагностикалық бағалау:** Оқушының даму деңгейін бақылап, оқыту тәсілдерін бейімдеу.

Болашақтағы перспективалар: Қазіргі уақытта инклюзивті білім беруді жақсарту үшін жасанды интеллект негізіндегі адаптивті оқыту жүйелері дамып келеді. Бұл жүйелер әр оқушының оқу үлгерімін автоматты түрде талдап, оның жеке қажеттіліктеріне сәйкес оқу материалын ұсынып отырады. Сонымен қатар, VR (виртуалды шындық) және AR (толықтырылған шындық) технологияларын енгізу арқылы қазақ тілін оқыту үдерісін интерактивті және қызықты етуге болады.

Білім беру мекемелерінде мұғалімдерге арналған біліктілікті арттыру курстарын жүйелі түрде ұйымдастыру арқылы олардың инклюзивті оқытуға дайындығын нығайту қажет. Сондай-ақ, ата-аналармен серіктестік орнату, инклюзивті білім беру мәдениетін қалыптастыру маңызды.

Қорытындылай келе, дифференциалды оқытудың инклюзивті тәжірибесін дамыту – әр оқушыға білім алудың тиімді жолдарын ұсынатын қажетті процесс. Қазақ тілі сабақтарында инклюзивті әдістерді қолдану оқушылардың әлеуетін толық ашуға, олардың білімін тереңдетуге және оқуға деген ынтасын арттыруға көмектеседі. Озық педагогикалық тәсілдер мен инновациялық технологияларды біріктіру арқылы сапалы білім беру жүйесін құруға мүмкіндік бар.

Бұл бағытта тұрақты ізденіс пен жаңашылдық инклюзивті оқытуда маңызды рөл атқарады. Сондықтан мұғалімдер, ата-аналар және білім беру ұйымдары бірлесіп жұмыс істеп, әр оқушы үшін қолайлы білім ортасын қалыптастыруы тиіс.

Әдебиеттер:

1. Назарбаев Зияткерлік мектептері. Инклюзивті білім беру: әдістемелік ұсыныстар. 2021 ж.
2. Томлинсон, К. Дифференцированное обучение в классе. М.: Педагогика. 2017 ж.
3. UNESCO. Inclusive education: Guidelines for education systems.
4. OECD. Education for Inclusive Societies. 2020.
5. Каратаева, А. Қазақ тілі сабақтарындағы инклюзивті тәжірибені жетілдіру жолдары. Алматы: Білім баспасы. 2023 ж.

SMART INCLUSION: ХИМИЯ ПӘНІНДЕ ЕРТЕ ДАМУ ЭКОЖҮЙЕЛЕРІН ЖОБАЛАУ

Жуманова Райхан Муратовна
«Өрлеу» БАҰОАҚФ Түркістан облысы бойынша КДИ
Жаратылыстану бағытындағы кафедраның аға оқытушысы

Резюме

В данной статье рассматриваются вопросы проектирования экосистем раннего развития в рамках предмета химии на основе принципов SMART Inclusion. Анализируется значимость создания образовательной среды, адаптированной к индивидуальным особенностям каждого ученика в условиях инклюзивного обучения. Предлагаются пути повышения эффективности обучения учащихся с особыми образовательными потребностями через использование цифровых технологий и инновационных методов.

Summary

This article discusses the design of early development ecosystems within the subject of chemistry based on SMART Inclusion principles. It analyzes the importance of creating an educational environment adapted to the individual needs of each student in an inclusive learning context. The paper proposes ways to improve the learning efficiency of students with special educational needs through the use of digital technologies and innovative teaching methods.

Қазіргі таңда білім беру саласында инклюзивті оқытуды дамыту аса маңызды мәселелердің бірі болып отыр. Әлемдік қауымдастық ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қоғам өміріне толыққанды қатыстыру үшін түрлі стратегиялар ұсынуда. Қазақстанда да бұл бағытта бірқатар реформалар жүргізілуде. Әсіресе, мектеп бағдарламасында күрделі пәндерге жататын химия пәні ерекше көңіл бөлуді талап етеді.

SMART Inclusion концепциясы – инклюзивті білім беру процесіне интеллектуалды технологияларды интеграциялау арқылы оқушылардың жеке қажеттіліктерін қанағаттандыруды көздейтін жаңа буын әдістемесі. Бұл тәсіл ерте даму экожүйелерін құруға, яғни бастауыш және орта буын деңгейінде балалардың қабілеттеріне сай бейімделген оқыту ортасын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Химия пәнінде ерте даму экожүйелерін жобалау арқылы оқушылардың оқу мотивациясын арттыруға, зерттеушілік дағдыларын дамытуға және күрделі ғылыми ұғымдарды қолжетімді етуге болады. Осы мақалада химия пәніндегі SMART Inclusion әдістерінің ерекшеліктері мен оларды іске асыру жолдары талқыланады.

SMART Inclusion түсінігі және оның білім беру саласындағы рөлі.

SMART Inclusion тұжырымдамасы білім беру процесін цифрландыру, жеке оқыту траекторияларын қалыптастыру, бейімделген оқу материалдарын ұсыну және интерактивті оқыту технологияларын қолдану арқылы оқушылардың білім алу мүмкіндігін кеңейтеді. Бұл модель дербестендірілген оқытуды қамтамасыз етіп, әр оқушының қабілеті мен даму деңгейін ескереді. SMART технологиялар арқылы оқу процесі икемді, қолжетімді әрі оқушының ерекшеліктеріне сай бола түседі.

Химия пәніндегі инклюзивті оқытудың ерекшеліктері.

Химия пәні табиғи құбылыстар мен заттар әлемін зерттейді, күрделі теориялық ұғымдарды (атомдар, молекулалар, химиялық реакциялар) түсіндіреді. Ерекше қажеттіліктері бар оқушылар үшін бұл ұғымдарды қарапайым тілмен түсіндіру, визуалды және тәжірибелік әдістерді қолдану аса маңызды. Сонымен қатар, оқу процесіне арнайы бейімделген оқу құралдары мен ресурстар қажет. Әртүрлі сезім мүшелеріне сүйенетін әдістер (көру, есту, жанасу) арқылы химиялық ұғымдарды түсіндіру оқушылардың материалды жақсы меңгеруіне мүмкіндік береді.

Ерте даму экожүйелерін жобалаудың әдістемелік негіздері.

Ерте даму экожүйесін жобалауда мынандай әдістер қолданылады:

- **Икемді оқу бағдарламасы:** Жеке оқу жоспарын құру, оқу мақсаттарын бейімдеу.
- **Цифрлық құралдар:** Виртуалды зертханалар, симуляторлар және интерактивті тренажерлер арқылы тәжірибелік дағдыларды дамыту.

- **Дифференциалды оқыту:** Оқушылардың деңгейіне сәйкес тапсырмалар беру.
- **Коммуникативті әдістер:** Топтық жұмыс, зерттеу жобалары арқылы оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамыту.

Бұл тәсілдер арқылы әр оқушының қабілеті мен мүддесіне қарай бейімделген қолайлы оқу ортасы қалыптасады.

Инновациялық құралдар мен платформаларды қолдану.

SMART құрылғыларды қолдану оқу процесін жандандырады:

- Интерактивті тақталарда химиялық реакцияларды анимация арқылы көрсету;
- Планшеттер мен мобильді қосымшалар арқылы қосымша материалдар ұсыну;
- AR (қосымша шынайылық) және VR (виртуалды шынайылық) технологиялары арқылы химиялық тәжірибелерді қауіпсіз орындау.

Мысалы, молекулалық құрылымдарды 3D модельдеу оқушыларға химиялық байланыстарды көру арқылы ұғынуға көмектеседі. Мұндай әдістер әсіресе визуалды қабылдау мүмкіндігі жоғары оқушылар үшін тиімді.

Ерте даму экожүйелерін енгізудің қиындықтары мен перспективалары.

Мұғалімдердің жаңа технологияларды қолдану қабілеті мен дағдыларының жеткіліксіздігі, материалдық-техникалық базаның шектеулігі, сондай-ақ ата-аналардың қолдауының аздығы негізгі қиындықтар қатарында. Дегенмен, жүйелі қолдау, педагогтардың үздіксіз кәсіби дамуы және заманауи әдістемелерді енгізу арқылы бұл кедергілерді жеңуге болады.

Болашақта SMART Inclusion технологиялары барлық білім беру мекемелерінде инклюзивті оқытуды жаңа деңгейге көтеріп, барлық балаларға тең мүмкіндік беретін ашық және заманауи оқу ортасын қалыптастырады.

Қорытынды.

SMART Inclusion қағидаттарын қолдану арқылы химия пәніндегі ерте даму экожүйелерін құру мүмкіндігі ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға сапалы білім беру ісін жақсартады. Бұл тәсіл тек инклюзивті оқытуды ғана емес, сонымен бірге барлық оқушылар үшін оқытудың тиімділігін арттырады.

SMART технологияларды оқу процесіне енгізу болашақта білім беру саласының сапасын арттырып, оқушылардың шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамытады. Инновациялық шешімдер мен тұлғалық бағдарланған әдістер білім алушылардың мүмкіндігін кеңейтеді және оларды табысты болашаққа дайындайды.

Әдебиеттер

1. UNESCO. Inclusion and education: All means all. 2020.
2. Назарбаев Зияткерлік мектептері деректері. Инклюзивті білім беру: әдістемелік ұсыныстар.
3. Оразбекова, М. Цифрлық білім беру технологиялары. Алматы: Рауан. 2022 ж.
4. OECD Trends Shaping Education 2019.
5. Ерғалиева, Г.
6. Химия пәнінде инклюзивті білім беру әдістері. Қазақстан мұғалімі журналы. 2021 ж.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМ ЖАҒДАЙЫНДА ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Калиева Кадиша Алиаскаровна
«Өрлеу» БАҰОАҚФ Түркістан облысы бойынша КДИ
Жаратылыстану бағытындағы кафедраның аға оқытушысы

Резюме

В статье рассматривается важность работы с детьми с особыми образовательными потребностями в дошкольных организациях, а также освещаются теоретические основы, законодательные аспекты, методические подходы и современные тенденции развития инклюзивного образования.

Summary

The article examines the importance of working with children with special educational needs in preschool organizations. It also highlights theoretical foundations, legislative aspects, methodological approaches, and modern trends in the development of inclusive education.

Қазіргі таңда инклюзивті білім беру жүйесін дамыту – әлемдік білім беру саясатындағы негізгі бағыттардың бірі. Инклюзивті оқыту барлық балаларға тең білім алуға мүмкіндік беріп, олардың қоғамға толыққанды бейімделуін қамтамасыз етеді. Бұл жүйе ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың әлеуетін ашуға, олардың әлеуметтік ортаға сәтті интеграциялануына және сапалы білім алуына жағдай жасайды.

Ерекше білім беру қажеттіліктері (ЕБҚ) бар балалар – бұл физикалық, психикалық немесе әлеуметтік дамуы жағынан ерекшеліктері бар балалар. Оларға ақыл-ой, көру, есту, тірек-қимыл аппаратының бұзылыстары, аутизм спектрі бұзылыстары және басқа да даму ерекшеліктері жатады. Бұл балалардың дамуын қолдау үшін мектепке дейінгі кезеңнен бастап арнайы әдістер мен құралдар қолданылуы қажет.

Мектепке дейінгі ұйымдарда ерекше балалармен жұмыс жүргізу олардың жалпы білім беру процесіне ертерек бейімделуіне ықпал етеді. Бұл кезеңде берілетін тәрбие мен білім баланың танымдық, әлеуметтік және эмоционалдық қабілеттерін дамытуға, дербестікке үйретуге және өзін-өзі тану мүмкіндіктерін кеңейтуге бағытталуы тиіс. Ерекше балаларды жалпы ортаға енгізу – олардың құрдастарымен қарым-қатынас жасауына, өзін қоғамның толыққанды мүшесі ретінде сезінуіне көмектеседі.

Инклюзивті білім беру жағдайында мектепке дейінгі ұйымдарда ерекше балалар үшін арнайы оқыту бағдарламалары, бейімделген әдістемелер және көмекші құралдар қолданылады. Сонымен қатар, тәрбиешілер, дефектологтар, логопедтер, психологтар және әлеуметтік педагогтар сияқты мамандар ерекше балалардың қажеттіліктерін ескеріп, олардың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Инклюзивті білім беру жүйесін дамыту көптеген халықаралық ұйымдар мен мемлекеттердің басты назарында тұр. БҰҰ-ның Бала құқықтары туралы конвенциясы, ЮНЕСКО-ның «Баршаға білім» бағдарламасы, БҰҰ-ның Тұрақты даму мақсаттары (ЦУР) инклюзивті білім берудің маңыздылығын көрсететін негізгі құжаттар болып табылады. Атап айтқанда, Тұрақты даму мақсаттарының 4-ші бағыты сапалы және тең білім беру мүмкіндіктерін қамтамасыз етуді көздейді.

Инклюзивті білім беруге қатысты маңызды халықаралық құжаттардың қатарына мыналар жатады:

• Саламанк декларациясы (1994 ж.) – инклюзивті білім беру қағидаларын бекіткен және ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру ортасына енгізудің маңыздылығын атап өткен құжат.

• БҰҰ-ның Мүгедектер құқықтары туралы конвенциясы (2006 ж.) – ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға тең мүмкіндіктер беру мәселесін көтеретін негізгі халықаралық актілердің бірі.

• ЮНЕСКО-ның «Инклюзивті білім беру: Баршаға білім» бағдарламасы – инклюзивті білім беру саясатын дамытуға бағытталған жаһандық бастама.

Қазақстанда инклюзивті білім беруді дамытуға ерекше көңіл бөлуде. Елде инклюзивті білім беру 2011 жылы қабылданған «Білім туралы» заңға сәйкес ресми түрде енгізілді. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы мектепке дейінгі, орта және жоғары білім беру деңгейлерінде инклюзивті білім беруді дамыту мәселелерін қамтиды.

Отандық инклюзивті білім беруді дамыту мақсатында бірқатар мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар жүзеге асырылуда. Оның ішінде мектепке дейінгі ұйымдарда ерекше балалармен жұмыс істеу бағытында арнайы оқу бағдарламалары әзірленіп, педагогикалық кадрларды даярлау жұмыстары күшейтілуде.

Қазіргі таңда елімізде ерекше балаларды жалпы білім беру жүйесіне интеграциялау үшін мынадай шаралар қабылдануда:

- Инклюзивті білім беру үшін арнайы жабдықталған балабақшалардың саны артуда.
- Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға бейімделген оқу-әдістемелік құралдар дайындалуда.
- Арнайы педагогикалық кадрларды даярлау және қайта даярлау жұмыстары жүргізілуде.
- Инклюзивті білім беруге бағытталған ұлттық бағдарламалар мен заңнамалық негіздер жетілдірілуде.

Дегенмен, мектепке дейінгі ұйымдарда ерекше білім беру қажеттіліктері (ЕБҚ) бар балалармен жұмыс істеу үшін, олардың даму ерекшеліктерін ескеру қажет. Бұл балалардың физикалық, ақыл-ой, психоэмоционалдық немесе сенсорлық дамуының әртүрлі деңгейде болуы мүмкін, сондықтан олар арнайы әдістер мен қосымша қолдауды қажет етеді.

Қазақстанда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды мектепке дейінгі білім беру жүйесіне тарту көрсеткіші жыл сайын артып келеді. Демек, инклюзивті білім беруді толыққанды дамыту үшін бірқатар мәселелерді шешу қажет:

- Арнайы мамандар мен дефектологтардың тапшылығы;
- Мектепке дейінгі ұйымдардың материалдық-техникалық базасын жетілдіру қажеттілігі;
- Қоғамның инклюзивті білім беруге деген көзқарасын өзгерту.

Инклюзивті білім беру – ерекше балаларды жалпы білім беру үдерісіне енгізу және оларды қолдау жүйесін құруды көздейді. Мұндай ортада ерекше балалар толыққанды білім алуы үшін психологиялық және педагогикалық қолдау шараларын ұйымдастыру қажет.

Психологиялық қолдау.

Психологиялық қолдау – баланың эмоционалды жағдайын, өзін-өзі бағалауын және әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған шаралар жүйесі.

Негізгі бағыттар:

- Баланың қорқыныштарын жеңуге көмектесу.
- Өзін-өзі бағалауын арттыру.
- Эмоционалды тұрақтылықты дамыту.
- Ата-аналармен психологиялық кеңес беру жұмыстарын жүргізу.

Қолданылатын әдістер:

- Арт-терапия (сурет салу, құм терапиясы, мүсіндеу).
- Ойын терапиясы (баланың ішкі сезімдерін ашуға көмектесетін әдістер).
- Әлеуметтік тренингтер (қарым-қатынас дағдыларын дамытуға арналған жаттығулар).
- Релаксация және тыныс алу жаттығулары.

Педагогикалық қолдау.

Педагогикалық қолдау – ерекше балалардың оқу үдерісіне бейімделуіне көмектесу және олардың білім алуына жағдай жасау шаралары.

Негізгі бағыттар:

- Жеке оқу жоспарын әзірлеу.
- Оқыту әдістерін бейімдеу (көрнекілік, ойын, тактильді материалдар қолдану).
- Арнайы мамандардың (дефектолог, логопед, педагог-психолог) көмегін ұйымдастыру.
- Тәрбиешілер мен мұғалімдерді инклюзивті әдістерге үйрету.

Қолданылатын әдістер:

• Көпсезімдік оқыту (аудио, визуалды, тактильді материалдарды біріктіру).

• Дифференциалды оқыту (баланың жеке қабілеттеріне қарай тапсырмаларды бейімдеу).

• Құрдастарымен бірге оқыту (педагогикалық қолдау арқылы инклюзивті орта қалыптастыру).

Ерекше балалардың дамуы әртүрлі бағытта өзгеше жүретіндіктен, оларды психологиялық және педагогикалық тұрғыдан қолдау өте маңызды. Инклюзивті білім беру жүйесі олардың қоғамға толыққанды бейімделуіне көмектесіп, әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда мұндай балаларды қолдаудың тиімді жүйесін қалыптастыру қажет. Инклюзивті білім беру ерекше балалардың тек академиялық білім алуына ғана емес, олардың толыққанды қоғам мүшесі ретінде дамуына бағытталған. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға қолдау көрсету олардың әлеуметтенуіне оң әсер етеді.

Біріншіден, инклюзивті орта ерекше балалардың құрдастарымен қарым-қатынас жасауына мүмкіндік береді. Бұл өзара түсіністік пен достық қарым-қатынас орнатуға, олардың коммуникативтік дағдыларын жақсартуға ықпал етеді.

Екіншіден, арнайы педагогикалық қолдау (психологтар, дефектологтар, логопедтер) ерекше балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, олардың әлеуметтенуін жеңілдетеді. Дұрыс ұйымдастырылған оқыту әдістері мен арнайы бағдарламалар баланың өзін-өзі бағалауына, сенімділігіне және өз бетінше шешім қабылдау қабілетіне оң әсер етеді.

Үшіншіден, ата-аналар мен қоғам тарапынан қолдау көрсету – ерекше балалардың әлеуметтенуін жақсартудың маңызды факторы. Қоғамда инклюзивті білім беруді насихаттау, стереотиптерді жою және толерантты көзқарас қалыптастыру арқылы ерекше балалардың толыққанды өмір сүруіне жағдай жасауға болады.

Осылайша, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жан-жақты қолдау – олардың әлеуметтенуін арттырудың басты шарты. Инклюзивті білім беру жүйесі арқылы ерекше балалар қоғамның ажырамас бөлігіне айналып, болашақта өздерін еркін сезіне алады деген сенімдемін.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы (2024.01.01. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен) https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30119920

2. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері. – Нұр-Сұлтан, 2020.

3. ҚР Білім және ғылым министрлігінің инклюзивті білім беруді дамыту жөніндегі нормативтік-құқықтық актілері.

4. Бозжанова, К.Ш. Инклюзивті білім беру: теориясы мен практикасы. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.

5. Мұханбетжанова, А.Қ., Сайлауова, Л.Ж. Инклюзивті білім берудің негіздері. – Алматы: «Өрлеу» БАҰО, 2019.

6. Сатбаева, Ш.А. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арналған педагогикалық қолдау. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2021.

7. UNESCO. Guide for Inclusive Education: Ensuring Access to Quality Education for All. – Paris, 2017.

8. Slee, R. Inclusive Education: A Critical Perspective. – London: Routledge, 2018.

9. Florian, L. The Sage Handbook of Special Education. – 2nd edition. – London: SAGE Publications, 2019.

ГЕОГРАФИЯЛЫҚ КАРТАЛАРДЫҢ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ЗЕРТТЕУДЕ ҚОЛДАНУ

Әлімбетова Салтанат Сейтханқызы
Өрлеу БАҰО АҚФ Түркістан облысы бойынша филиалының «Жаратылыстану және математикалық бағыттағы» география пәні аға оқытышысы
Смайлова Алимаш Бердалиевна
Түркістан облысы, Келес ауданы, N19 Б.Майлин атындағы жббм география пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются различные виды географических карт и их применение в исследовательской деятельности. Авторы подчеркивают важность работы с картами в процессе обучения географии, а также выделяют основные методы и подходы к работе с картами. Освещаются вопросы классификации карт по содержанию и масштабу, а также методологические аспекты преподавания данной темы в образовательных учреждениях.

Summary

The article examines various types of geographical maps and their application in research. The authors emphasize the importance of working with maps in the process of learning geography and highlight key methods and approaches for map-related studies. It covers issues of map classification based on content and scale, as well as methodological aspects of teaching this topic in educational institutions.

Географиялық карталар – әлем туралы білімнің маңызды көздерінің бірі. Олар тек қана жер бетін бейнелеп қоймай, сонымен қатар табиғи, әлеуметтік-экономиқалық, тарихи үдерістерді де түсінуге мүмкіндік береді. География сабағын оқытуда оқушыға ең бірінші картамен жұмыс жасай білуіне үлкен мән берілуі керек. Өйткені, оқушының пәнге деген қызығушылығын, географиялық ұғымдарды терең меңгеруіне жол ашу үшін осы бастапқы курста географиялық білім беруде картамен жұмыс жасауына баса назар аударуды қажет етеді. Бұл мақсатқа жету үшін оқушыны тек білім көзімен ғана қаруландыру емес, сонымен бірге картамен жұмыс жасай білуін практика жүзінде іске асыру. Географиялық карталардың атқаратын рөлі:

1. Карта географиялық ұғымдардың басы мен аяғы. Картасыз кішігірім экскурсия, экспедицияға да шығу мүмкін емес.

2. Карта - саяхат, жорықтарда көмекші құралдың рөлін атқарып қана қоймай, сонымен бірге географиялық білімді тереңдетуге және кеңейтуге өз үлесін қосады.

3. Карта - географиялық ұғымдар арасындағы байланысты меңгерудің көмекші құралы.

4. Карта — географиялық заңдылықтарды жоғары дәрежеде анықтауға мүмкіндік береді, яғни кеңістікте орналасу заңдылықтарын және жер шары бетіндегі құбылыстардың арақатынасын, жиынтығын және байланысын анықтайды. Яғни, карта географияның тілі. Қорыта айтқанда, карта оқушының ойы мен көзқарасын ары қарай дамытып жетілдіретін көмекші құрал болуы тиіс.

Картамен жұмыс жасаудың төмендегі негізгі әдістерін атауға болады:

1. Картаны оқу (географиялық жағдайын, шекарасын анықтау, әр елдер бойынша табиғат жағдайын сипаттау).

2. Бірнеше карта түрлерін алып салыстырмалы анализ жасау. Оларды глобуспен салыстыру.

3. Кескін картамен жұмыс жасау. (Кескін картаға түсіру техникасын меңгеру.)

4. Жазбаша берілген географиялық ұғымдарды өз бетімен карта сызба құрастыру дағдысында қалыптастыру. Міне, сонда ғана оқушының география пәніне деген қызығушылығы артып, өз бетінше терең білім алуына жол ашылады. Енді "Карталарды мазмұнына және масштабына қарай жіктеу" тақырыбын оқытудың әдістемелік үлгісіне тоқталайық.

Сабақтың мақсаты. Картаға түсірілетін әрбір құбылыстар, нақты нысандар оның мазмұнын құрайтынын, масштабына қарай бірнеше топқа бөлінетіні жөнінде түсінік беру. Пландар мен карталарды құрастыруда ғарыштан түсірілетін суреттің кеңінен қолданылатынын,

олардың жер бетін егжей-тегжей бейнелейтінін түсіндіру. Оқушыға өз бетімен карта сызба жасату арқылы логикалық ойлау қабілетін дамыту. Оқушының картамен, кескін картамен жұмыс істеу дағдысын қалыптастыру. Құрал-жабдықтар: глобус, топографиялық, тақырыптық карталар.

Сабақтың барысы. Үй тапсырмасын сұрау. 1-сәті. 1-2 оқушы тақтада сызылған тапсырмаларды орындайды.

1-оқушы: а) берілген градус торының (бірнеше карталардың градус торлары беріледі) қандай карталарға қатысты екенін анықтайды;

ә) жарты шарлар картасынан немесе глобустан Астана қаласының координатын анықтайды.

2-оқушы: а) өзіңді жер жағдайына сипаттама беретін маман ретінде сана. Құрылысшылар қайда бағыт алып барады? Саған тек сол жердің градус торы ғана берілген 50° с. е-73° с. е 47° с. е-75° с. е.

ә) Физикалық картасымен глобустың меридиандары мен параллельдері қандай градус сайын жүргізілетінін салыстыр.

Сыныптан сұрақ-жауап алу.

1. Меридиан және параллель сызықтары деген не? (Мұғалім апельсинді шамамен мысалға алып аршып меридиан сызығының бейнеленуін көрсетеді. Ал параллель сызықтарын апельсинге жіп тарту арқылы көрсетеді. Бұны олар параллель мен меридиан сызықтарының 319 қиылысуынан пайда болған тор градус торы екенін оқушылар айтады.)

2. Жер бетіндегі әрбір нүктенің географиялық жағдайы (ендік және бойлық) қандай географиялық координаталармен белгіленеді?

3. Меридиан және параллель сызықтарының көмегімен картадан географиялық координаттарды қалай анықтауға болады?

4. Қазақстан аумағы қандай ендік пен бойлықтың аралығында орналасқан?

5. Мына аталған елдер: Қазақстан, Қытай, Жапония, Бразилия, Аустралия, Ұлыбритания қандай ендікте орналасқан?

2-сәті. Оқушылардың білімін бағалау (ауызша және жазбаша тақтада жауап берген оқушылар біліміне баға қойылады). Оқушылар бір-біріне баға беріп, қажетті жерін өздері толықтырады. Оқушылардан кейін ұстаз өз пікірін айтады.

Жаңа материалды игеру. Мұғалім әңгімесі. Картаға түсірілген жер бетіндегі нысандар мен құбылыстар оның мазмұнын құрайды. Мазмұнына қарай карталар 2 топқа бөлінеді. Олар: жалпы географиялық карталар және тақырыптық карталар. Карталардың 2-3 түрі тақтаға ілініп өзіндік ерекшелігіне тоқталады. Оқушылар географиялық карталарды дұрыс оқи алуы үшін қажет деген бірнеше ережелерді дәптерге жазады: - картаның тақырыбын оқи білу; - масштабын анықтау; - шартты белгілерімен танысу; - шартты белгісі арқылы картаның мазмұнын анықтау. Енді карталар масштабына қарай қалай жіктелетіні жөнінде әңгімелейді. Масштаб барлық карталарда керсетіледі. Енді тақтадағы мына сызбаға көңіл аударайық. Оқушылар тыңдай отырып сызбаны дәптерлеріне көшіреді. Оқушыларды оқыту барысында олардың білімдерін бір жүйеге келтіруте қажетті шарттар — мұғалімнің оқу материалын жүйелендіруі мен оқушылардың өтілген материалды өз бетінше жүйелендіре білуі. Географиядан оқушылардың білімін кестелер мен сызбалар арқылы жүйеге келтіру қолайлырақ. Кестелер мен сызбалар арқылы оқушылардың білімін жүйеге келтіру әдісін, мүмкіндігінше, өтілген материалды жалпы қайталауға арналған арнайы сабақтарда пайдаланған жөн. Кестелер мен сызбалар арқылы жұмысты мұғалім әр түрлі әдістермен жүргізе алады. Кейбір кестелер мен сызбаларды дайын түрінде беруге болады, ал кейбіреулерін оқушылармен бірігіп толтырған пайдалы. Бұл жағдайда бүкіл сыныптың оқуға деген белсенділігі арттыратыны сөзсіз.

Қорытынды.

Географиялық карталар – білімнің, зерттеудің және оқытудың маңызды құралдарының бірі. Олар жер бетін бейнелеумен қатар табиғи, әлеуметтік-экономикалық және тарихи үдерістерді түсінуге мүмкіндік береді. Оқушылардың география пәніне деген қызығушылығын

арттыру, картамен жұмыс жасау дағдыларын дамыту және логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіру – сапалы білім берудің негізгі аспектілерінің бірі.

Карталарды мазмұны мен масштабына қарай жіктеу, олардың ерекшеліктерін зерттеу және тиімді пайдалану оқушыларға кеңістіктік түсініктерді меңгеруге, географиялық заңдылықтарды анықтауға көмектеседі. Кестелер мен сызбаларды қолдану арқылы оқушылардың білімін жүйелендіру олардың ақпаратты терең және тиімді игеруіне ықпал етеді.

Жалпы, географиялық карталармен жұмыс жасау оқушылардың ойлау қабілетін жетілдіріп, білімін кеңейтуге және өз бетімен зерттеу жүргізуіне жол ашады. Бұл әдістерді оқу үрдісінде кеңінен қолдану география пәнінің мазмұнын толықтай игеруге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. http://kzgov.docdat.com Базарбаева Г.Н. Оқушыны субъект ретінде дамыту зерттеу-ізденушілік жұмыстарды ақпаратық технология негізінде ұйымдастыру.
2. Мұғалімге арналған III деңгейлік бағдарлама 3.3.үлестірме материалы.
3. “Материктер мен мұхиттар географиясы” курсы оқыту әдістемесі. Алматы “Атамұра” 2003ж.
4. https://ru.wikipedia.org/wiki/SWOT

ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕУДІҢ ТИІМДІ ФОРМАЛАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ

Азимбаева Макпал Бейбитовна
Шымкент қаласы, №119 Маятас жалпы орта мектебінің әлеуметтік-педагогі

Резюме

Данная статья посвящена анализу эффективных форм и методов социальной адаптации. Социальная адаптация — это процесс гармоничной адаптации человека к социальной среде в соответствии с нормами и ценностями общества. Этот процесс особенно важен для людей с социальными ограничениями или особыми потребностями. Эффективность социальной адаптации определяется применением методов и форм, охватывающих различные аспекты этого процесса.

Summary

This article is dedicated to analyzing effective forms and methods of social adaptation. Social adaptation is the process of harmoniously adjusting an individual to the social environment in accordance with the norms and values of society. This process is especially important for individuals with social limitations or special needs. The effectiveness of social adaptation is determined by the use of methods and forms that cover various aspects of this process.

Әлеуметтік бейімдеу — қоғамның әлеуметтік жүйесіне ену үшін адамның өз мінез-құлқын, әлеуметтік дағдыларын, коммуникацияны игеріп, әлеуметтік нормалар мен ережелерді қабылдау процесі. Әлеуметтік бейімдеу әр адамның өмірінің барлық кезеңдерінде орын алады және оның қоғамдағы орны мен рөліне тікелей әсер етеді. Бұл процесс адамның өзге адамдармен және қоршаған ортамен үйлесімді қарым-қатынас орнатуына, өзінің әлеуметік ортаға бейімделуіне мүмкіндік береді.

Әлеуметтік бейімдеудің нәтижелілігі мен тиімділігі адамның жеке және кәсіби өмірінде көптеген факторларға байланысты болады. Әлеуметтік бейімдеуді дұрыс ұйымдастыру әлеуметтік қолдау, ынтымақтастық, психологиялық және педагогикалық көмек көрсету арқылы жүзеге асады. Бұл мақалада әлеуметтік бейімдеудің тиімді әдістері мен формалары, олардың әлеуметтік өмірге интеграцияланудағы маңызы талқыланады.

1. Әлеуметтік бейімдеу: Теориялық негіздер

1.1 Әлеуметтік бейімдеудің түсінігі мен маңызы

Әлеуметтік бейімдеу — бұл адамның қоғамның әлеуметтік, мәдени және экономикалық нормаларына, құндылықтарына сәйкес үйлесімді түрде әрекет ету қабілетін дамыту процесі. Бұл процесс қоғамда белгілі бір рөлдерді, міндеттер мен жауапкершіліктерді орындауды талап етеді.

Әлеуметтік бейімдеудің маңызы:

- Қоғамға интеграция: Әлеуметтік бейімдеу қоғамның нормаларына сәйкес тұлғаны дамытуды қамтамасыз етеді. Бұл интеграциялау процесі әлеуметтік қарым-қатынастар мен іс-әрекеттерде байқалады.
- Өзін-өзі дамыту: Әлеуметтік бейімдеу жеке тұлғаның өзін-өзі тану және қоғамда өзінің орнын табу үшін маңызды.
- Әлеуметтік нормаларды игеру: Әлеуметтік бейімдеу арқылы адам қоғамның құндылықтары мен моральдық нормаларын қабылдайды.

1.2 Әлеуметтік бейімдеудің негізгі түрлері

Әлеуметтік бейімдеудің бірнеше түрі бар:

- Жеке бейімдеу: Әр адамның өзінің жеке әлеуметтік жағдайына бейімделуі. Бұл жеке тұлғаның жеке қасиеттеріне байланысты болады.
- Қоғамдық бейімдеу: Әлеуметтік топтарға, қоғамның белгілі бір қатарына бейімделу. Бұл процесс қоғамның жалпы құндылықтары мен әлеуметтік нормаларын қабылдауды қамтиды.
- Кәсіби бейімдеу: Жұмыс орнында немесе кәсіби ортада адамды жаңа талаптарға, нормаларға және ережелерге бейімдеу.

Әлеуметтік бейімдеудің осы түрлері түрлі контексттерде, түрлі әлеуметтік топтар үшін ерекше маңызды болып табылады. Әсіресе, ерекше қажеттіліктері бар немесе әлеуметтік қолдауға мұқтаж адамдар үшін бейімдеу процесі арнайы әдістер мен тәсілдерді талап етеді.

2. Әлеуметтік бейімдеудің тиімді формалары мен әдістері

2.1 Әлеуметтік бейімдеудің негізгі формалары

Әлеуметтік бейімдеудің бірнеше негізгі формасы бар, олардың әрқайсысы әлеуметтік ортамен үйлесімділікке жетуге арналған арнайы тәсілдер мен әдістерді қамтиды. Бұл формалар әлеуметтік бейімдеудің тиімділігін арттыру үшін қолданылады.

- Жеке тұлғаға арналған бейімдеу: Әлеуметтік бейімдеу процесі жеке тұлғаға бағытталады, оның жеке қасиеттері, қажеттіліктері мен жағдайлары ескеріледі. Мұнда психологтар, педагогтар және басқа мамандар жеке тұлғаның әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған арнайы бағдарламалар құрады.
- Топтық бейімдеу: Әлеуметтік топтардың мүшелерін бірлесіп бейімдеу, бұл әдіс топтық әлеуметтік өзара әрекеттер мен командалық жұмыс дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.
- Мектептегі әлеуметтік бейімдеу: Мектеп жасындағы балалар мен жасөспірімдер үшін әлеуметтік бейімдеу мектепте оқу, әлеуметтік дағдыларды меңгеру, өзара қарым-қатынасты орнату және топта жұмыс істеу қабілеттерін дамытуға бағытталған.

2.2 Әлеуметтік бейімдеудің әдістері

Әлеуметтік бейімдеудің әдістері адамның әлеуметтік ортаны қабылдауы мен оған бейімделуін жақсартуға көмектесетін тәсілдер мен құралдар болып табылады. Бұл әдістердің әрқайсысы белгілі бір жағдайға сәйкес таңдалады.

2.2.1 Психологиялық әдістер

- Психотерапия және кеңес беру: Әлеуметтік бейімдеу процесін жеңілдету үшін психологтар мен кеңесшілер эмоционалдық және психологиялық қолдау көрсетеді. Бұл әсіресе әлеуметке бейімделуде қиындықтар туындайтын адамдар үшін маңызды.
- Қарым-қатынас дағдыларын дамыту: Балалар мен ересектерге арналған тренингтер мен жаттығулар әлеуметтік дағдыларды дамытуға көмектеседі. Әрбір тұлғаның коммуникативтік дағдыларын дамыту оған әлеуметтік ортаға тиімді бейімделуге мүмкіндік береді.

2.2.2 Педагогикалық әдістер

- Әлеуметтік дағдыларды үйрету: Әлеуметтік бейімдеудің педагогикалық әдістерінің бірі — балалар мен жасөспірімдерге әлеуметтік дағдыларды үйрету, бұл олардың қоғамда өз орындарын табуына көмектеседі.

- Рөлдік ойындар: Әлеуметтік бейімдеудің тиімді әдістерінің бірі рөлдік ойындар болып табылады, бұл балалар мен ересектерге нақты әлеуметтік жағдайлардағы мінез-құлықты бейнелеуге және практикалық дағдыларды үйренуге көмектеседі.

2.2.3 Қоғамдық әдістер

- Әлеуметтік интеграция бағдарламалары: Әлеуметтік бейімдеудің қоғамдық әдісі ретінде арнайы бағдарламалар мен шаралар қолданылады, олар арқылы ерекше қажеттіліктері бар адамдар мен әлеуметтік маргиналды топтар қоғамның басқа мүшелерімен тең дәрежеде интеграцияланады.
- Қоғамдық шаралар мен іс-шаралар: Қоғамдық шаралар мен іс-шаралар қоғам мүшелерінің арасында ынтымақтастықты қалыптастырып, әлеуметтік бейімдеудің негізгі әдісі болып табылады.

3. Әлеуметтік бейімдеудің тиімділігін бағалау және ықпал етуші факторлар

3.1 Әлеуметтік бейімдеудің тиімділігін бағалау

Әлеуметтік бейімдеудің тиімділігі бірнеше параметр бойынша бағаланады:

- Қоғамдық қатысу деңгейі: Әлеуметтік бейімделу адамның қоғамда белсенді түрде қатысуы арқылы бағаланады.
- Әлеуметтік байланыстардың сапасы: Адамның әлеуметтік қатынастардағы үйлесімділігі мен сапасы да әлеуметтік бейімдеудің тиімділігін көрсетеді.
- Қоғамдағы рөлдер мен міндеттерді орындау: Әлеуметтік бейімдеудің нәтижесі ретінде адамның өз рөлдерін орындау қабілеті бағаланады.

3.2 Әлеуметтік бейімдеудің тиімділігіне ықпал ететін факторлар

Әлеуметтік бейімдеудің тиімділігіне бірнеше факторлар ықпал етеді:

- Отбасылық қолдау: Жанұяның қолдауы әлеуметтік бейімдеудің тиімділігіне әсер етеді, өйткені отбасындағы қолдау жүйесі тұлғаның қоғамға интеграциялануына көмектеседі.
- Білім беру жүйесі: Білім беру жүйесіндегі дұрыс әдістер мен тәсілдер де әлеуметтік бейімдеуге ықпал етеді.
- Қоғамның ашықтығы: Әлеуметтік бейімдеудің тиімділігі қоғамның ашықтығы мен төзімділігіне байланысты.

Қорытынды

Әлеуметтік бейімдеу — бұл тұлғаның қоғамда үйлесімді өмір сүруі үшін маңызды процесс. Әлеуметтік бейімдеудің тиімді әдістері мен формалары адамның әлеуметтік ортаны қабылдауы мен оған интеграциялануын жеңілдетеді. Мақалада әлеуметтік бейімдеудің әртүрлі аспектілері мен әдістері талқыланып, олардың тиімділігін арттыру жолдары қарастырылды. Әлеуметтік бейімдеуді жүзеге асыру үшін жанұяның, мектептің және қоғамның бірлескен жұмысы қажет.

Әдебиеттер

1. Құдайбергенова Р. *Әлеуметтік бейімдеу: теория мен практика*. Алматы: Білім, 2021.
2. Жамбылова М. *Әлеуметтік бейімдеудің педагогикалық әдістері*. Астана: Жастар баспасы, 2019.
3. Тұрсынова Ә. *Әлеуметтік дағдыларды дамыту: әдістер мен тәсілдер*. Мәскеу: Психология, 2020.

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТРЕНИНГТЕРДІҢ ЕББҚ ОҚУШЫЛАРҒА ӘСЕРІ

Мейрбекова Ляззат Богыбаевна
Шымкент қаласы, №77 ЖОББМ педагог психологі

Резюме

В данной статье исследуется влияние психологических тренингов на психологическое, эмоциональное и социальное развитие учащихся с особыми образовательными потребностями (ООП). Психологическая поддержка, отвечающая особым потребностям детей с ООП, является важной частью современной системы образования. Психологические тренинги направлены на развитие личности учащихся, их социальную адаптацию и совершенствование поведенческих навыков.

Summary

This article examines the impact of psychological training on the psychological, emotional, and social development of students with special educational needs (SEN). Providing psychological support that addresses the specific needs of SEN children is a crucial part of the modern education system. Psychological training is aimed at enhancing students' personal development, social adaptation, and behavioral skills.

Қазіргі таңда ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға психологиялық қолдау көрсету білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналды. Бұл оқушылардың әлеуметтік ортаға бейімделуі, мінез-құлықтық мәселелерді шешу және эмоционалдық тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатында психологиялық тренингтер маңызды құрал болып табылады. Психологиялық тренингтер баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оның психоэмоционалдық жағдайын жақсартуға көмектеседі. Осыған байланысты, психологиялық тренингтердің ЕББҚ бар оқушыларға әсері туралы ғылыми зерттеу қазіргі уақытта өзекті мәселеге айналып отыр.

Зерттеу мақсаты мен міндеттері:
Мақаланың негізгі мақсаты – психологиялық тренингтердің ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың тұлғалық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуына әсерін зерттеу.

1. Теориялық бөлім

1.1. Психологиялық тренингтер мен олардың ерекшеліктері

Психологиялық тренинг – тұлғаның психоэмоционалдық және әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған арнайы ұйымдастырылған іс-шара. Бұл әдіс тұлғаның ішкі ресурстарын іске асырып, стресстің алдын алу, эмоциялық тұрақтылықты қалыптастыру, әлеуметтік дағдыларды дамыту сияқты мәселелерге назар аударады.

ЕББҚ бар балалар үшін психологиялық тренингтер арнайы бейімделеді. Бұл тренингтер баланың танымдық, эмоционалдық, әлеуметтік дамуын ескере отырып, жүргізіледі. Әр баланың қажеттіліктері мен даму деңгейі жеке қарастырылады, сондықтан тренингтер жеке немесе топтық жұмыс форматында ұйымдастырылуы мүмкін.

1.2. Психологиялық тренингтердің әдістері мен тәсілдері

ЕББҚ бар балалар үшін психологиялық тренингтерде қолданылатын негізгі әдістер:

- Ойын терапиясы: бұл әдіс балалардың эмоцияларын тануға, оларды басқаруға көмектеседі. Ойын арқылы балалар өз сезімдері мен ойларын білдіре алады.
- Арт-терапия: шығармашылық процесстер арқылы баланың ішкі күйін түсіну және оны сыртқа шығару.
- Топтық тренингтер: балаларға әлеуметтік дағдыларды дамыту, ұжымда жұмыс істеу және өзара түсіністікті қалыптастыруға бағытталған жаттығулар.

1.3. Психологиялық тренингтердің әсері

Психологиялық тренингтердің әсері оқушылардың психоэмоционалды және әлеуметтік даму деңгейіне байланысты әртүрлі болуы мүмкін. Бұл тренингтер балалардың стресстен арылуына, қорқыныш пен агрессияны жеңуіне көмектеседі. Сонымен қатар, олар балаға әлеуметтік дағдыларды үйретіп, өзін-өзі бақылауды дамытуға ықпал етеді.

2. Психологиялық тренингтердің ЕББҚ бар оқушыларға әсері

2.1. Эмоционалдық дамуға әсері

Психологиялық тренингтер балалардың эмоционалдық тұрақтылығын арттырады. Әртүрлі тренинг әдістері, мысалы, релаксация техникасы мен тыныс алу жаттығулары, баланың

стресске төзімділігін арттыруға көмектеседі. Эмоционалдық күйдің жақсаруы оқушылардың жалпы психологиялық жағдайын тұрақтандырады.

2.2. Әлеуметтік бейімделуге әсері

ЕББҚ бар оқушылар үшін психологиялық тренингтердің ең маңызды аспектілерінің бірі – әлеуметтік бейімделу. Әлеуметтік дағдыларды дамыту, қарым-қатынас орнату, басқа балалармен және ересектермен жұмыс істеу қабілеттерін қалыптастыру тренингтердің негізгі мақсаты болып табылады. Оқушылар өзара түсіністікке, эмпатияға, командада жұмыс істеу дағдыларына үйренеді.

2.3. Агрессияны және мінез-құлық мәселелерін шешу

Психологиялық тренингтер мінез-құлықтың жағымсыз аспектілерін өзгертуге ықпал етеді. Агрессияны азайту, өзін-өзі бақылауды күшейту, дұрыс әлеуметтік қарым-қатынас орнату – бұл тренингтердің басты нәтижелері.

2.4. Когнитивті және оқу дағдыларын дамыту

Психологиялық тренингтер балалардың когнитивті дағдыларын жетілдіруге де бағытталуы мүмкін. Ойлау процестерін жақсарту, зейін мен есте сақтау қабілеттерін дамыту арқылы балалардың оқу үлгерімін арттыруға болады.

3. Қазақстан мен шетелдегі тәжірибе

3.1. Қазақстандағы психологиялық тренингтер тәжірибесі

Қазақстанда инклюзивті білім беру жүйесінің дамуымен қатар, психологиялық тренингтерді қолдану тәжірибесі де жетілдірілуде. Мектептерде психологиялық тренингтер арнайы бағдарламалар негізінде жүзеге асырылуда.

3.2. Шетелдегі психологиялық тренингтер тәжірибесі

Шетелдерде психологиялық тренингтердің қолданылуы едәуір кең. Атап айтқанда, Еуропа мен АҚШ-тың кейбір мектептерінде психологиялық тренингтер жүйелі түрде ұйымдастырылып, ерекше қажеттіліктері бар балалардың дамуына елеулі ықпал етеді.

Қорытынды

Психологиялық тренингтердің ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға әсері олардың психоэмоционалдық жағдайын жақсартуға, әлеуметтік дағдыларды дамытуға және когнитивті дамуын жетілдіруге мүмкіндік береді. Тренингтер оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес ұйымдастырылып, әр балаға жеке көзқарас қажет екенін көрсетеді.

Ұсыныстар

1. Мектептерде психологиялық тренингтердің жүйелі түрде өткізілетін бағдарламаларын енгізу.
2. Мұғалімдер мен мектеп психологтарының кәсіби деңгейін арттыру.
3. Психологиялық тренингтерді оқушылардың жас ерекшеліктеріне және қажеттіліктеріне қарай бейімдеу.
4. Әлеуметтік қызметтер мен психологиялық қолдау көрсетуді кеңейту.

Әдебиеттер

1. Ковалев А. В. Психологическое консультирование и психокоррекция в работе с детьми и подростками. – М.: Педагогика, 2005.
2. Балкашова В. П. Психология и педагогика особых детей. – Алматы: Мектеп, 2010.
3. Сластенин В. А. Психологические тренинги и их роль в коррекции поведения. – М.: Просвещение, 2009.

ӘӨЖ 372.851

«MERGE CUBE» ПЛАТФОРМАСЫНДА AR ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ МИОПИЯСЫ БАР (ЖАҚЫННАН КӨРГІШТІК) ОҚУШЫЛАРҒА ГЕОМЕТРИЯ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ОҚЫТУ

Коблан Б.Н., Мұңайтбас Қ.А. –1501-22
Ғылыми жетекші: Ахметова Г.К. - Арнайы педагогика кафедрасының аға оқытушысы
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті

Түйін

Мақалада геометрия элементтерін оқытуда ЕБҚ бар балаларды соның ішінде миопиясы бар оқушыларды инновациялық AR технологиясы арқылы оқытудың тиімділігі мен артықшылықтары жайлы айтылған. AR технологиясын қолдана отырып, Merge cube платформасының мүмкіндіктерін геометрия элементтерін оқыту барысына кірістіру жолдары қарастырылған.

Резюме

В этой статье говорится об эффективности и преимуществах обучения элементам геометрии с использованием инновационных AR технологий для детей с особыми образовательными потребностями, в том числе для учащихся с миопией. С использованием AR технологий рассмотрены способы интеграции возможностей платформы Merge cube в процесс обучения элементам геометрии.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДҰ) деректері бойынша, ЕБҚ бар балалар арасында миопия (жақыннан көргіштік) сияқты көру бұзылыстары жиі кездеседі. Бұл оқушыларға дәстүрлі оқыту әдістері қиындық туғызуы мүмкін, әсіресе геометрия сияқты кеңістіктік түсініктерді қажет ететін пәндерде, мұндай жағдайда арнайы инновациялық технологиялар көмекші құрал бола алады. Мысалы, қазіргі таңда кеңейтілген шындық (AR) және виртуалды шындық (VR) технологиялары білім беру процесіне революциялық өзгерістер әкелуде. Олар оқушыларға 3D кеңістікте фигуралар мен геометриялық элементтерді көруге мүмкіндік береді, әсіресе миопиясы бар балалар үшін өте тиімді. AR технологиялары оқыту материалдарын көрнекі және интерактивті форматта көрсетіп, оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Бұл әдіс кеңістік түсінігін дамытатын және оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыратын өте маңызды құрал болып табылады [1].

Толықтырылған шындық (Augmented Reality) - нақты әлемге виртуалды элементтерді қабаттастыру арқылы шынайы ортаны кеңейтіп көрсететін технология. Бұл технология виртуалды және нақты әлемді біртұтас етіп біріктіруге мүмкіндік береді және пайдаланышумен нақты уақыттағы әрекеттесу арқылы оның қызығушылығы мен мотивациясын арттыруға бағытталады. 2021-жылы жүргізілген «Математика сабағында толықтырылған шындықты қолдану: эмпирикалық зерттеулерге шолу» (The use of augmented reality in mathematics education: A review of empirical studies) атты зерттеуде AR-дың математика пәнін оқытуда кең таралып жатқандығын көрсетеді. Геометрияны оқыту білім беру зерттеулерінде басты бағыттарының бірі болып саналады. Ал оны AR технологиялары арқылы тиімді түрде жүргізуге болады. Яғни, геометриялық ұғымдарды меңгеруде ойлауын және кеңістіктік елестету қабілетін дамытуға оң әсер етеді [2]. Білім беру процесінде геометриялық ұғымдарды меңгеруде көмектесу мақсатында толықтырылған шындыққа негізделген мобильді оқу жүйесі іске асырылуда. Бұл оқушылардың, ерекше білім беру қажеттілігі бар, әсіресе миопиясы бар балалардың оқу үлгерімін арттырып, когнитивті жүктемені азайту мақсатында қолданылады. Сенсорлық экран арқылы әртүрлі геометриялық пішіндер арасында оңай ауысу, 3D модельдермен өзара әрекеттесіп, оларды үлкейту, бұру, мобильді құрылғыдағы қимылдар арқылы өзгерту мүмкіндіктерін ұсынады. Сондай -ақ, миопиясы бар оқушылар үшін ұзақ уақыт бойы мәтіндік немесе тақта материалын көру қиындық тудыратын болғандықтан визуалды, кеңістіктік құрылымды жеңіл қабылдайтын, жақыннан көретін интерактивті құрал ретінде Merge cube платформасы арқылы жұмыс жасау қолайлы болып табылады. Merge cube - жұмсақ материалдан жасалған, қолға ұстауға ыңғайлы, бетінде арнайы үлгілер (маркерлер) бар куб, бұл маркерлер AR қосымшалар арқылы 3D нысандарды экранда көрсетуге мүмкіндік береді. Merge

cube платформасында контент қарапайым, айқын, ірі графикалық элементтермен және қысқа мәтіндермен құрылады. Геометрияның элементтерін меңгеру барысында оқушылар AR арқылы фигуралардың үш өлшемді форматта қарастырып, олардың пішінін, қырларын, бұрыштарын, беттерін және көлемдерін зерттеуге мүмкіндік алады. Мысалы, кеңістіктегі көпжақтар мен айналу денелерін айналдырып олардың қималарын көру арқылы жазықтықтағы көрінісін түсінеді. Бұл - миопиясы бар оқушыға аса қолайлы әдіс, себебі ол фигурамен жақыннан жұмыс істеп, визуалды бейнені нақты әрі көлемді көруге мүмкіндік алады. Сондай -ақ, оқушылардың пәнге деген қызығушылығы мен мотивациясын арттыру мақсатында, практикалық сабақтарда «Merge cube» платформасын пайдалана отырып, топтық, жұптық және жобалық зерттеу жұмыстарын жүзеге асырсақ болады. Осы платформа арқылы білім беру тек миопиясы бар оқушылар үшін ғана емес, барлық оқушылардың кеңістіктік ойлау қабілетін дамытуға оң ықпал етеді [3].

Миопиясы бар балалар оқу барысында түрлі қиындықтарға жиі ұшырап жатады. Бұл қиындықтар балалардың білім алуына кері әсерін тигізуі мүмкін. Осы тұста көп кездесетін мәселелердің бірі - алыстан тақтадағы жазуды анық көре алмау, балалардың сабақ мазмұнын түсінуіне, жазып алуға және көрнекі материалдармен жұмыс жасауына кедергі келтіреді. Мектеп жасындағы балалардың көру бұзылыстары туралы офтальмологиялық зерттеулерде айтылғандай, қазіргі таңда кеңінен қолданылатын оқу құралдары - интерактивті тақталар, проекторлар, бейнематериалдар - визуалды ақпаратқа негізделген. Миопиясы бар балалар бұл құралдардан толыққанды білім ала алмауы ықтимал. Сонымен қатар, геометрия пәні кеңістіктік ойлау мен 3D модельдерді көз алдына елестету дағдыларын қажет етеді. Миопия балалардың бұл қабілеттерін шектеп, абстрактілі ұғымдарды түсінуді қиындатады. Кейбір балаларда визуалды есте сақтау қабілеті де төмен болады, олар үшін диаграммалар, карталар немесе схемалар сияқты көрнекі ақпаратты есте сақтау мен қайта еске түсіру қиындық туғызады [4]. Ал бұл кедергілер оқушыларда күйзеліс пен өзін-өзін төмен бағалауға алып келуі мүмкін. Бұл өз кезегінде олардың ынтасына және сыныптағы белсенділігіне теріс әсер етеді. Алайда, оқыту барысында тиісті қолдау көрсетілсе - оқушыны дұрыс отырғызу, қосымша көрнекі құралдар пайдалану және AR/VR сияқты жаңа технологияларды енгізу арқылы - миопиясы бар балалар оқу барысында кездесетін кедергілерді еңсеріп өте алады.

6В01501 «Математика мұғалімін даярлау» мамандығында білім алып жатқан студенттер арасында эмпирикалық әдісті негізге ала отырып, сауалнама алынған болатын. Сауалнама болашақ мұғалімдердің миопиясы (жақыннан көргіштік) бар балаларға геометрия элементтерін оқытуда AR технологияларын қолдану бойынша көзқарастары мен дайындық деңгейін анықтауға бағытталды [5]. Сауалнаманың көрсеткіші бойынша бірқатар маңызды сұрақтардың нәтижесін қарастырып өтсек:

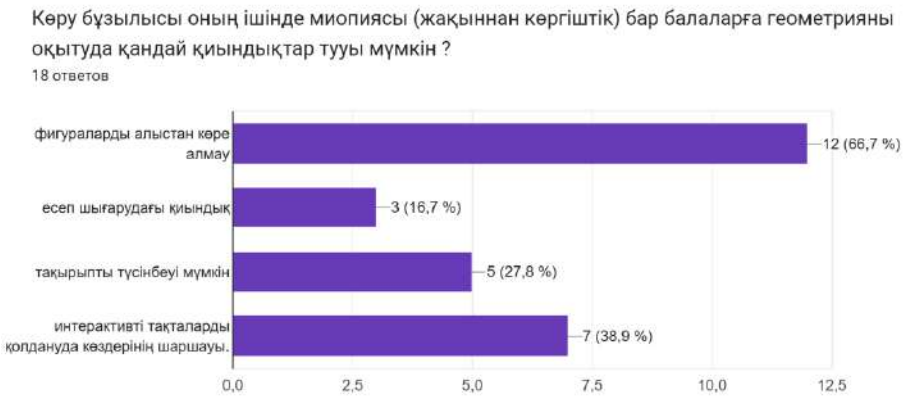

Студенттердің көпшілігі (66,7%) фигураларды алыстан көру қиындығын негізгі кедергі ретінде көрсетті. Бұған қоса, 38,9% оқушылардың интерактивті тақтаны қолдану барысында көздері шаршайтынын атап өтті. 27,8% тақырыпты толық түсінбеуі мүмкін десе, 16,7% есеп шығаруда

қиындықтар туындауы ықтимал екенін айтты. Бұл геометрия пәнінің визуалды сипатта екендігін және көру қабілетін оқу процесіне тікелей әсер ететінін анық көрсетеді.

Геометрияны оқытуда қолдануға болатын тиімді әдістер туралы сұраққа жауап берген студенттердің 61,1% -ы AR/VR технологияларын тиімді деп есептесе, 22,2% дәстүрлі әдісті, 16,7% ойын технологиясын таңдады. Бұл қазіргі буынның цифрлық технологияға икемділігін және инновациялық әдістерге деген қызығушылығын білдіреді.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері AR/VR технологиялары мен Merge cube платформасының геометрия элементтерін оқытуда, әсіресе миопиясы бар оқушылар үшін тиімділігін нақтылай түсті. Сонымен қатар, респонденттердің басым бөлігі AR/VR технологиялары туралы естігенімен, бұл салада толық хабардар емес екенін де көрсетті. Бұл болашақ педагогтерді инклюзивті және цифрлық білім беру саласында арнайы даярлаудың қажеттілігін айқындайды. Жалпы алғанда, бұл зерттеу AR/VR технологияларын инклюзивті білім беруде, әсіресе миопиясы бар балаларға геометрияны оқытуда тиімді құрал ретінде қолдануға болатынын негіздейді. Merge cube платформасын геометрия элементтерін оқытуда қолдану - инклюзивті және цифрлы білім берудің үйлесімді үлгісі.

Әдебиеттер:

1. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. Көру қабілеті туралы дүниежүзілік есеп (World report on vision). - Женева: ДДСҰ, 2019.
2. Arvanitis T.N., Petrou A., Christopoulos A. (2021). “Математика сабағында толықтырылған шындықты қолдану: эмпирикалық зерттеулерге шолу” (The use of augmented realiti in mathematics education: A review of empirical studies).
3. “Үздік педагог” республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналы. (2025, №1). Мақала: “CoSpace Edu, Merge cube, ShapesXR арқылы қазақ тілді білім беру мазмұнын бейімдеу”.
4. Holden B.A., Fricke T.R. (2016). Миопия мен жоғары миопияның жаһандық таралуы және 2000 жылдан 2050 жылға дейінгі өзгеру үрдістері. Ophthalmology, 123(5), 1036-1042.
5. https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSf1oeKqx2hdVI-VnM8cGQLGTVIrp7OWj-Zd2o9WjTw7qiLEhw/viewform?usp=header

УДК 37.08;378.02:376.2/.4

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРОГРАММЫ ДЛЯ ПРОФИЛАКТИКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ ПЕДАГОГОВ

Парманкулова П.Ж.[1], Ахметова Э.К.[2], Жолдасбекова С.А.[3], Мадыбекова Г.М.[4]

[1,3]Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Республика Казахстан, Шымкент
[2,4]Южно-Казахстанский педагогический университет имени Өзбекәлі Жәнібеков, Республика Казахстан, Шымкент

Түйін

Инклюзивті білім беру денсаулық жағдайына қарамастан, барлық балалардың білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған. Қазақстанда 2025 жылдың басында инклюзивті білім беруді қажет ететін балалар саны 235 мыңнан асты. Денсаулығына байланысты мүмкіндіктері шектеулі балаларды оқытуда педагог негізгі тұлға болып табылады. Қазіргі күні педагогтарға қойылатын талаптар күшейді, бұл олардың кәсіби қажуына әкелуде. Педагогтардың кәсіби қажуының алдын алуда жұмыс жағдайларын жақсартуға, психологиялық қолдау көрсетуге және кәсіби дағдыларын дамытуға бағытталған халықаралық бағдарламалардың маңызы зор. Бұл бағдарламалар педагогтардың бойында қажумен күресуге қажетті дағдыларды дамытып қана қоймайды, сонымен қатар қолдау көрсететін орта қалыптастырады, сондай-ақ Қазақстанның білім беру жүйесінің қажеттіліктері мен ресурстарын ескере отырып, педагогтардың қажуының алдын алудың тұрақты моделін жасауға мүмкіндік береді.

Summary

Inclusive education is aimed at meeting the individual educational needs of all children, regardless of their health status. In Kazakhstan, as of early 2025, more than 235,000 children are in need of inclusive education. It is well known that the teacher plays a key role in the education of children with special needs. In the current environment, the demands placed on teachers have increased, leading to professional burnout. The use of international programs focused on improving working conditions, providing psychological support, and developing teachers' professional skills plays an important role in preventing professional burnout. These programs not only help teachers develop the skills necessary to combat burnout but also create a supportive environment and enable the development of a sustainable burnout prevention model that takes into account the needs and resources of Kazakhstan's educational system.

Инклюзивное образование представляет собой международно признанную концепцию, ориентированную на обеспечение равных прав и возможностей для удовлетворения индивидуальных образовательных потребностей всех детей вне зависимости от их состояния здоровья. Реализация принципов инклюзивности определяется совокупностью объективных и субъективных факторов.

На сегодняшний день в Казахстане наблюдается динамичное развитие системы инклюзивного образования. Согласно данным начала 2025 года, в стране зарегистрировано порядка 235 тысяч детей, требующих специальных условий для получения образования.

В современных условиях инклюзивного образования педагогические кадры рассматриваются в качестве ключевого звена, от качества работы которого зависит успешность обучения детей с ограниченными возможностями здоровья. В условиях интенсификации образовательных процессов и ужесточения требований к качеству образования, значительно возросли требования к профессиональной компетентности педагогов. Это приводит к усилению нагрузки на психическое и физическое здоровье работников образования, что влечет за собой рост случаев профессионального выгорания.

Профессиональное выгорание в настоящее время является одной из наиболее острых проблем, сопровождающих трудовую деятельность. Данный синдром развивается как следствие хронического стресса на рабочем месте и характеризуется постепенным нарастанием симптомов.

Основными факторами, способствующими возникновению и развитию профессионального выгорания являются: *внешние факторы* (постоянная, напряженная

психоэмоциональная деятельность, нечеткая организация работы, недостаток ресурсов, строго определенные ролевые предписания, неблагоприятная психологическая атмосфера, низкая мотивация и др.) и *внутренние факторы* (склонность к эмоциональной негибкости, низкая реактивность и восприимчивость, высокая эмоциональная сдержанность, глубокое погружение в условия работы, альтруистическая эмоциональная отдача и др.).

Рисунок 1- Основные факторы выгорания

Для большого количества организации одной из необходимых задач, связанных с поддержанием эффективности профессиональной деятельности, а также психологического здоровья сотрудников, является профилактика профессионального выгорания.

Учеными разработано множество программ для профилактики и снижения профессионального выгорания среди педагогов, работающих в условиях инклюзивного образования. Эти программы фокусируются на улучшении условий работы, предоставлении психологической поддержки и развитии профессиональных навыков педагогов, способствующих их эмоциональной устойчивости.

В условиях растущего интереса к инклюзивному образованию в Казахстане, изучение и применение международных практик становится особенно актуальным. Ниже приведены основные программы, целью которых является поддержка педагогов в условиях профессионального выгорания:

Программа «Инклюзивные стратегии для эмоционального благополучия педагогов» (Inclusive Strategies for Teacher Wellbeing)

Программа Inclusive Strategies for Teacher Wellbeing направлена на профилактику выгорания за счет улучшения условий труда и предоставления регулярной психологической поддержки педагогам, работающим с детьми с особыми образовательными потребностями (ООП). В программу входят тренинги по эмоциональной устойчивости, поддержки коллег, а также обучение стратегиями управления стрессом. Исследования показывают, что участие в программе помогает уменьшить уровень выгорания, повышает удовлетворенность работой и улучшает взаимодействие с учениками [1].

Программа «Профессиональная поддержка и коучинг в инклюзивной педагогике» (Professional Support and Coaching for Inclusive Teaching)

Программа Professional Support and Coaching for Inclusive Teaching включает регулярные коучинговые сессии, направленные на развитие педагогических навыков и управление эмоциональным стрессом. Программа способствует улучшению профессиональной уверенности и снижению эмоционального истощения, помогая педагогам справляться с требованиями инклюзивного образования. Данное исследование подтверждат, что такая поддержка значительно снижает риск профессионального выгорания среди педагогов [2].

Программа «Эмоциональная и профессиональная поддержка педагогов» (Emotional and Professional Support for Teachers)

Программа Emotional and Professional Support for Teachers направлена на обеспечение комплексной поддержки учителей, включая психологическую поддержку, развитие навыков эмоционального интеллекта и организационные изменения. Программа также включает регулярные семинары и группы поддержки, где педагоги могут обсуждать возникающие трудности и делиться опытом. Данные показывают, что участие в программе способствует укреплению эмоциональной устойчивости и снижению уровня выгорания, особенно среди педагогов, работающих с детьми с особыми потребностями [3].

Программа «Группы коллег по поддержке» (Peer Support Groups for Inclusive Teachers)

Программа Peer Support Groups for Inclusive Teachers разработана для поддержки педагогов, работающих в условиях инклюзии. Программа предлагает регулярные встречи, на которых педагоги могут делиться опытом и советами, а также обсуждать сложные ситуации с коллегами. Исследование показывает, что участие в таких группах способствует снижению уровня стресса и эмоционального выгорания, поскольку учителя получают возможность обсуждать свои проблемы в поддерживающей обстановке [4].

Программа «Менторство и обучение для учителей инклюзивных школ» (Mentorship and Training for Inclusive School Teachers)

Программа Mentorship and Training for Inclusive School Teachers акцентирует внимание на обучении и менторской поддержке педагогов. Новые учителя, работающие в инклюзивной среде, получают наставников из числа опытных коллег, которые помогают им адаптироваться и эффективно работать в условиях инклюзии. Программа также включает регулярные обучающие семинары по работе с детьми с ООП, что помогает педагогам развивать свои навыки и снижает риск выгорания [5].

Программа поддержки педагогов TeachStrong

Проект TeachStrong, реализованный группой исследователей из Калифорнийского университета, направлен на снижение уровня профессионального выгорания среди педагогов, предлагая методы для улучшения профессионального роста и мотивации. TeachStrong предоставляет педагогам доступ к программам наставничества, профессионального роста и поддержке психического здоровья, что значительно снижает риски выгорания. Этот проект доказал свою эффективность в школах с инклюзивной средой, где учителя сталкиваются с дополнительными стрессовыми факторами [6].

Программа «Профилактика эмоционального истощения через технологические инструменты» (TeacherWell)

Emily Larson из Гарвардского университета разработала программу TeacherWell, направленную на поддержку психического здоровья педагогов. Программа включает в себя виртуальные платформы и мобильные приложения для отслеживания уровня стресса учителей и предложения адаптивных упражнений по релаксации. Система включает регулярные уведомления, которые мотивируют учителей заниматься упражнениями по осознанности и укреплению эмоциональной устойчивости, что способствует профилактике выгорания [7].

Программа «Анализ и снижение уровня стресса» (ReflectED)

Программа *ReflectED*, разработанная Samuel Hight и Maria Gonzalez из Университета Нью-Йорка, направлена на то, чтобы учителя могли самостоятельно анализировать своё эмоциональное состояние и вырабатывать устойчивость. Программа использует ИИ для сбора и анализа данных о самочувствии и когнитивной нагрузке, которую испытывают учителя,

работая с детьми с ОВЗ. *ReflectED* использует данные носимых устройств и сочетает их с дневниковыми записями, что помогает выявить ключевые моменты стресса и разработать рекомендации [8].

Программы поддержки педагогов, работающих в условиях инклюзии, включают разнообразные подходы, начиная от эмоциональной и психологической поддержки до профессионального менторства и коучинга. Исследования, проведенные в разных странах Европы, показывают, что такие программы значительно снижают уровень профессионального выгорания и способствуют улучшению общего эмоционального состояния педагогов, что особенно важно для устойчивого инклюзивного образования.

Применение лучших международных практик в Казахстане способно создать благоприятную среду для профессионального развития и психологического благополучия педагогов, особенно в сфере инклюзивного образования. Разработка и адаптация таких программ с учетом культурных и социальных реалий страны позволит создать устойчивую модель профилактики выгорания, которая будет учитывать потребности и ресурсы казахстанской образовательной системы.

Финансирование. Данная статья подготовлена в рамках грантового проекта, профинансированного Комитетом науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан (грант №AP23490767).

Литература

1.Simpson S., Howell R. Inclusive strategies for teacher wellbeing: A UK case study // British Journal of Educational Psychology. – 2020. – Vol. 90(1). – P. 15-28.

2.Karlsson A., Svenningsson J. Professional coaching for inclusive educators: A Swedish approach to prevent teacher burnout // Scandinavian Journal of Educational Research. – 2018. – Vol. 62(4). – P.473-489.

3.Martinez L., Espinoza M. Emotional and professional support in inclusive education: Case studies from Spain // Journal of Educational Research and Innovation. – 2019. – Vol. 55(2). – P.212-226.

4.Van Derk L., Hammond C. Administrative support as a protective factor for teacher burnout in inclusive education. American Journal of Education. – 2020. – Vol. 128(3). – P. 541-559.

5.Van Dijk M., Groothuizen H. Peer support groups in inclusive education: A Dutch approach to teacher resilience and burnout prevention // European Journal of Special Needs Education. – 2021. – Vol. 36(3). – P.369-382.

6. Darling-Hammond L., Richardson N. TeachStrong: Building support systems for teachers in inclusive environments // Journal of Educational Research. – 2018. – Vol. 85(7). – P.765-780.

7. Larson E., Chen K. TeacherWell: A technological approach to reduce teacher burnout through mindfulness and support // Journal of School Psychology. – 2019. – Vol. 22(1). – P.121-134.

8. Hight S., Gonzalez M. ReflectED: AI-assisted stress analysis and resilience building for inclusive education teachers // Journal of Inclusive Education Studies. – 2021. – Vol. 18(4). – P. 272-289

ҚЫЗЫҚТЫ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕЙІНІН ТҰРАҚТАНДЫРУ

Епенова Шолпан Бисеновна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-шебер
Д.А.Қонаев атындағы Binom school
Атырау, Қазақстан

Резюме

В данной статье рассматриваются пути стабилизации внимания младших школьников с помощью занимательных математических заданий. Автор подчеркивает важность формирования устойчивого внимания у детей младшего школьного возраста как одного из ключевых факторов успешного обучения. Приводятся особенности внимания в этом возрасте, классификация занимательных заданий (логические задачи, математические ребусы, игровые упражнения и т.д.), а также методы их эффективного применения на уроках математики. Делается вывод о положительном влиянии таких заданий на развитие когнитивных способностей учащихся и повышение интереса к учебному процессу.

Summary

This article explores ways to stabilize the attention of primary school students through engaging mathematical tasks. The author emphasizes the importance of developing sustained attention in early learners as a key factor for effective education. The paper outlines the characteristics of attention at this age, categorizes various types of entertaining tasks (logical problems, math puzzles, game-based exercises, etc.), and describes methods for their effective use in mathematics lessons. It concludes that such tasks positively influence students' cognitive development and increase their motivation and interest in learning.

Қазіргі заманғы мектептің басты мақсаты – әрбір оқушының жеке табыстарға жетуіне және жоғары нәтижелерге қол жеткізуіне жағдай жасау. Осы бағытта бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын қалыптастыру – маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Егер бала пәнді қызығушылықпен, ынта-жігермен оқыса, оның ойлау, есте сақтау, қабылдау, елестету қабілеттері қарқынды дамып, білімге деген оң көзқарасы мен оқу мотивациясы қалыптасады. Мақалада бастауыш сынып оқушыларының танымдық қабілеттерін дамытуда логикалық есептердің алатын орны қарастырылады. Бұл тақырыптың өзектілігі – мұғалімдердің логикалық тапсырмалармен жүйелі жұмыс жүргізбеуінен оқушылардың дәйекті, қисынды ойлау дағдыларының жеткілікті деңгейде қалыптаспауында. Жүйелі түрде берілетін қызықты логикалық тапсырмалар арқылы оқушының ойлау белсенділігі мен зейіні артып, математика пәніне қызығушылығы дамиды.

Білім берудің негізгі буыны – бастауыш мектеп. Бұл кезең баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуының, ойлау қабілетінің, зейінінің, есте сақтау мен танымдық процестерінің қарқынды дамитын шағы болып табылады. Бүгінгі күні білім берудің басты міндеттерінің бірі – оқушыны жан-жақты дамыту, соның ішінде оның зейінін тұрақтандыру. Зейін – кез келген оқу әрекетінің табысты жүруінің кепілі. Алайда бастауыш сынып оқушыларының зейіні тұрақсыз, тез шаршайды және оңай ауытқиды. Балалардың ойлауы мен зейінін дамыту туралы М. Жұмабаев былай деген: «Ойлауды өркендету жолдары. Ойлау – жанның өте бір қиын, терең ісі. Жас балаға ойлау тым ауыр. Сондықтан тәрбиеші баланың ойлауын өркендеткенде, сақтықпен басқыштап іс істеу керек. Оқулықтағы берілген тапсырмалар, суреттер баланың жанына дұрыс әсер ететіндей, оқушының оқуға, білімге деген ынта – ықыласы, құштарлығы болуы керек». Мұғалімнің міндеті – түрлі әдіс-тәсілдер арқылы оқушының зейінін бір нысанда шоғырландыру, сабаққа қызығушылығын ояту.Математика сабағында бұл мақсатқа жетудің бір тиімді жолы – қызықты тапсырмаларды қолдану. Қызықты тапсырмалар балалардың логикалық ойлауын дамытып қана қоймай, олардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады және зейінін тұрақты етуге мүмкіндік береді. Осы мақалада бастауыш сынып оқушыларының зейінін тұрақтандыруда қызықты математикалық тапсырмалардың маңыздылығы мен қолдану жолдары қарастырылады. Қазіргі кезде оқушыларды әртүрлі зерттеу жұмыстарына тарту тіпті бастауыш сыныптарынан басталып отыр. Сонымен бірге математикадан осындай жобалардың

өзіндік ерекшелігі де бар. Алайда мемлекеттік стандарт талаптарына сәйкес нәтижеге бағыттала отырып, оқушылардың зерттеу әрекеті қызықты ақпаратты өңдеу мен өз жұмысын көрсетудің әдемі кескінін құруды ғана құрайтынын айта кету керек. Бірақ бұл мектеп курсының немесе бастауыш сыныптардың басқа пәндері аясында қабылданса, жоғары сыныптар үшін математикалық зерттеу жұмыстарының сәйкес талаптары бар: «егер балалар жобаны орындау кезінде есеп шығармаса, онда математика жоқ, оның орнына тек математикамен қосалқы байланысты қандай да бір іс-әрекет түрі ғана, математиканың бейнесі ғана бар» [6]. А. Егоров та осы пікірді ұстанады: «Зерттеу есептері бір жағынан оқушы шығара алатын, түсінікті және қызықты болуы керек, екінші жағынан математикалық тұрғыда мазмұнды болуы тиіс». Зерттеу жұмысы деп «мектептің айналасындағы» қысқа есептерді жалпы әдіспен шығаруды да санауға болады [7].

Зейін – адамның психикалық процестерінің ішіндегі ең негізгісі. Ол адам санасының белгілі бір нысанға бағытталуы мен шоғырлануын білдіреді. Бастауыш сынып жасындағы балалардың зейіні ерікті түрде басқарылмайды, көбінесе сыртқы ынталандыруға байланысты қалыптасады. Бұл жастағы балалардың зейіні:

- тез алаңдайды;
- бір әрекетке ұзақ уақыт шоғырлана алмайды;
- ойын түріндегі әрекеттерге оңай тартылатыны байқалады.

Сондықтан сабақ барысында мұғалім баланың зейінін үнемі қолдап, оны бір арнада ұстауға күш салуы қажет. Зейінді тұрақтандыру оқу нәтижесін арттыруға, логикалық ойлаудың дамуына, тапсырмаларды жылдам әрі сапалы орындауға тікелей әсер етеді.

Қызықты математикалық тапсырмалар – бұл дәстүрлі есептерден өзгеше, оқушының ойлауын, қиялын, есте сақтауын және зейінін дамытуға бағытталған шығармашылық тапсырмалар. Бұл тапсырмалар оқушылардың математика пәніне деген қызығушылығын арттырады, оларды ойлануға, ізденуге, жаңа шешімдер табуға итермелейді. Мұндай тапсырмалар:

- оқу материалына деген оң көзқарасты қалыптастырады;
- сабаққа белсенді қатысуға ынталандырады;
- ойлау және зейін процестерін дамытады;
- өзіндік жұмыс жасау дағдыларын жетілдіреді.

Адам бойындағы қабілеттерін дамытып, олардың өшуіне жол бермеу, оның рухани күшін нығайтып, өмірден өз орнын табуға көмектесуіміз қажет. Өйткені адам туынды ғана емес жаратушы да. Бұл үлкен жауапкершілік артатын күрделі мақсат. Оны шешу үшін ең алдымен оқыту мазмұны жаңартылып, әдіс-тәсілдің озығы өмірге келуі, олар әрбір азаматтың жеке басының қасиеттерін, қабілеттерін дамытып, шығармашылығын, талантын ұштайтындай болып ұйымдастырылуы қажет. Сонда ғана мектептерден өз өміріне өзгеріс енгізе алатын, өз бетінше өмір сүру жолдарын таңдай алатын азаматтар тәрбиеленіп шығады. Баланы бастауыш сыныптардан бастап шығармашылық ойлауға, қалыптан тыс шешімдер қабылдай алуға, практикалық әрекеттерге дайын болуға әкелудің жолдарын көрсету керек [9]. Математика сабағында баланың зейінін арттыру логикалық есептермен тығыз байланысты. Логикалық тапсырмалар оқушының жас ерекшелігін ескере отырып құрастырылды. Оқушының теорияда меңгергенін практикада көрсетуге мүмкіндік беретін құрал Логикалық тапсырмалар оқушының интеллектуалдық деңгейін көтере алады. Сабақта оқу материалын балалардың ойлау қабілеті жетерліктей жас ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастыра білу ғана, оқушының ойлау қабілетінің дамуына мүмкіндік береді. . Сондықтан да мұғалім балаларды үнемі ойлануға, оқуға және ситуацияны шеше білуге бағыттауы тиіс, бұған оқу процесін жүйелі ұйымдастыру, сабақта бала логикасын дұрыс дамыта алатын мүмкіндіктерді жүйелі әрі шебер пайдалану арқылы жетуге болады.

Зерттеулер мен тәжірибелер көрсеткендей, қызықты тапсырмалар жүйелі түрде қолданылған сыныптарда оқушылардың оқу жетістіктері мен зейін тұрақтылығы жоғары болады.

Бастауыш сыныпта қолдануға болатын қызықты математикалық тапсырмалардың бірнеше түрі бар:

- Логикалық есептер:

Мысалы: *«Қоянның 4 құлағы болса, 3 қоянда неше құлақ бар?».* Мұндай есептер баланың зейінін нақты есептеу мен ойша елестетуге бағыттайды.

- Сәйкестендіру тапсырмалары:

Оқушыға сандық және сөздік жазбаларды сәйкестендіру ұсынылады*: 7 – жеті, 9 – тоғыз т.с.с.* Бұл тапсырмалар зейін мен есте сақтау қабілетін қатар дамытады.

- Математикалық жұмбақтар мен ребустар:

Мысалы: *«Қалтамда 5 алма бар. 3-ін досыма бердім. Қалтамда не қалды?»* (Жауабы: тесігі бар қалтада – ештеңе жоқ). Бұл тапсырмалар ойлаумен қатар зейіннің икемділігін арттырады.

- Ойын түріндегі тапсырмалар:

«Кім жылдам?», «Сандарды ретте», «Қай сан жасырынған?» сияқты ойындарда балалар жарысу элементі арқылы тапсырмаға белсенді қатысады.

- Кейіпкермен бірге шешім табу:

Баланы ертегі кейіпкерімен немесе белгілі бір сюжетпен байланыстырып, математикалық тапсырма беру *(мысалы, Аққала достарына дөңгелек пішінді ойыншықтар жинағысы келеді – оған көмектес).* Бұл зейінді қызығушылық арқылы тұрақтандыруға көмектеседі.

Бастауыш сынып оқушысының зейінін тұрақтандыру үшін келесі әдістер тиімді деп танылады:

- Қысқа, нақты тапсырмалар ұсыну. Зейіні тез шаршайтын оқушыларға күрделі тапсырмалар берудің орнына, шағын қызықты есептер тиімді болады.
- Сабақ құрылымын жиі өзгертіп отыру. Теория мен практиканы, ойын мен жаттығуды алмастырып отыру зейінді сақтауға көмектеседі.
- Топтық жұмыс пен жарыстар ұйымдастыру. Зейін бәсекелестік пен ынтымақтастық кезінде белсендірек дамиды.
- Мадақтау мен ынталандыру. Оқушының дұрыс орындаған әрбір тапсырмасы мадақталып, марапатталып отырса, ол келесі тапсырмаға да зейінін салады.
- Көрнекіліктер мен визуалды материалдарды қолдану. Суреттер, сызбалар, түсті материалдар зейін тартуға және шоғырландыруға септігін тигізеді.

Бастауыш сынып оқушыларының зейінін тұрақтандыру – оқу үдерісінің тиімділігін арттыруда маңызды рөл атқарады. Қызықты математикалық тапсырмалар арқылы мұғалім бұл процесті жеңіл әрі қызықты ете алады. Мұндай тапсырмалар баланың логикалық ойлауын, танымдық белсенділігін және зейінін дамытумен қатар, математика пәніне деген жағымды көзқарасын қалыптастырады. Сол себепті мұғалімдер шығармашылықпен жұмыс істеп, сабақ мазмұнын түрлендіріп, ойын элементтерін жүйелі түрде қолдануы қажет. Бұл бастауыш сынып оқушыларының зейінін тұрақтандырудың және олардың жан-жақты дамуына ықпал етудің тиімді жолы болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. – Педагогика. Алматы: Рауан, 2020.
2. Жұмабаев М. – Педагогика. Алматы: Ана тілі, 2019.
3. Ахметова А.Б. – Бастауыш сынып оқушыларының зейінін дамыту жолдары. Алматы, 2021.
4. Математикалық білім беру журналы, №4, 2023.
5. Сатыбалдиева Г.Ж. – Ойын арқылы оқыту әдістемесі. Нұр-Сұлтан, 2022.
6. .Гуткин Л. И. Сборник задач по математике с практическим содержанием. – М.: Высшая школа, 2008. – 112 с.
7. Егоров А. Треугольники и неравенства // Квант. – 2005. – № 2. – С. 32–33.
8. «Тәуелсіздік-мәңгілік ел тұғыры» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның ғылыми мақалалар жинағы // Шымкент: «Оңтүстік Полиграфия» баспасы, 2021.
9. С. Нагуманова және т.б. «Бастауыш сынып оқушыларының математикадан логикалық тапсырмалар беру арқылы ойлау қабілеттерін дамыту жолдары» Ғылыми жобасы // Петропавл қаласы, 2015

МУЗЫКА ПӘНІ – ӨНЕРГЕ АПАРАР АЛҒАШҚЫ БАСПАЛДАҚ

Дәулетов Асхат Әмірбекұлы
Түркістан облысы, Созақ ауданы "Б.Батырбекова атындағы шағын жинақты жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің музыка пәні мұғалімі, қосымша білім беру педагогы

Резюме

В статье анализируется значение и роль предмета "музыка" в школьной образовательной системе, а также его вклад в творческое и интеллектуальное развитие учащихся. Предмет "музыка" не только знакомит с музыкой, но и является важным инструментом для развития эстетического вкуса, эмоционального интеллекта и творческих способностей детей. Через знакомство с музыкальным искусством учащиеся развивают интерес к искусству, что способствует более глубокому пониманию смысла жизни.

Summary

The article analyzes the importance and role of the subject "Music" in the school education system, as well as its contribution to the creative and intellectual development of students. The subject "Music" not only introduces students to music, but also serves as an important tool for developing children's aesthetic taste, emotional intelligence, and creative abilities. By introducing students to musical art, their interest in the arts increases, helping them gain a deeper understanding of the meaning of life.

Музыка пәні мектепте оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы маңызды орын алады. Музыка өнері — адамның рухани дамуы мен ішкі әлемін терең түсінуге көмектесетін күшті құрал. Музыкамен танысу, музыкалық шығармаларды тыңдау, орындау және түсіну балалардың эстетикалық көзқарасын қалыптастырады, эмоциялық интеллектін дамытады. Бұл пән тек музыкалық біліммен ғана шектелмей, жалпы адамзат мәдениетіне деген қызығушылықты арттырып, өмірге деген көзқарасты өзгертуге әсер етеді.

Мектептердегі музыка пәнінің басты мақсаты — балалардың шығармашылық қабілеттерін оятып, өнерді түсіну мен бағалауға үйрету. Әрбір балаға өнер әлеміне кіру үшін алғашқы баспалдақ қажет, және бұл баспалдақ музыка пәні арқылы жүзеге асады. Бұл пән тек балаларға өнерді ұнатуға ғана емес, сонымен қатар мәдениет пен адамның рухани әлемін бағалауға да әсер етеді.

1. Музыка пәнінің мектепте алатын орны

Музыка пәні білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады. Оқушылардың жалпы дамуына әсер етіп, олардың жеке тұлғалық қалыптасуына ықпал етеді. Музыка балалардың эмоциялық жағдайларын қалыптастыруға, шығармашылық ойлауын дамытуға және мәдени құндылықтарды дұрыс қабылдауға көмектеседі. Бұл пәннің мектептегі орнын түсіну үшін оның тәрбиелік және білімдік маңызын қарастыру қажет.

1.1 Музыка және эстетикалық тәрбие

Музыка балалардың эстетикалық көзқарасын қалыптастырудың ең тиімді тәсілдерінің бірі болып табылады. Эстетикалық тәрбие адамның рухани дамуына әсер етіп, оның дүниетанымын кеңейтеді. Музыка өнері арқылы балалар әсемдікті сезініп, өз өміріне деген ерекше көзқарас қалыптастырады. Осылайша, музыка пәні оқушылардың эстетикалық талғамын қалыптастырудың маңызды құралы болып табылады.

1.2 Шығармашылық қабілеттердің дамуы

Музыка пәні балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Ән айту, музыкалық аспаптарда ойнау, хорда бірге ән айту сияқты әрекеттер баланың шығармашылық қасиеттерін оятып, оның өзін-өзі көрсету қабілетін дамытады. Ән айту мен музыкалық шығармаларды орындау балалардың шығармашылық ойлауын, қиялын және сөйлеу дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, музыка пәні арқылы балалар өзін-өзі жүзеге асыру жолдарын табады және олардағы ішкі шығармашылық әлеуеттің дамуына септігін тигізеді.

1.3 Эмоциялық даму

Музыка адамның эмоцияларына тікелей әсер етіп, баланың эмоциялық интеллектін дамытуға ықпал етеді. Музыка арқылы балалар өз сезімдерін түсініп, оларды дұрыс көрсетуге үйренеді. Сонымен қатар, музыка тыңдау мен орындау оқушылардың эмоционалды жағдайын реттеп, олардың көңіл-күйін көтереді. Музыкалық шығармалардың мазмұны мен ырғағы балалардың ішкі әлеміне еніп, оларды терең ойлауға, болмысқа деген сезімдерін ашуға шақырады.

2. Музыка пәнін оқытудың әдіс-тәсілдері

Музыка пәнін тиімді оқыту үшін педагогтар әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануы қажет. Бұл әдістер оқушылардың музыкалық білімін ғана емес, сонымен қатар олардың шығармашылық қабілеттерін де дамытуға бағытталған. Музыка пәні арқылы балаларды өнерге баулу үшін заманауи инновациялық әдістер мен тәсілдер пайдаланылады. Олардың ішінде интеграцияланған әдіс, дифференциалды оқыту тәсілдері, музыкалық жобалар және шығармашылық тапсырмалар бар.

2.1 Интеграцияланған әдіс

Интеграцияланған әдіс — бұл музыка пәнін басқа пәндермен байланыс арқылы оқыту тәсілі. Мысалы, музыка пәнін әдебиет, сурет, театр немесе би өнерімен байланыстыру арқылы оқушылардың жалпы мәдениетіне және эстетикалық талғамына әсер етуге болады. Бұл әдіс балалардың оқу процесіне қызығушылықтарын арттырып, олардың әлемді кеңірек түсінуіне мүмкіндік береді.

2.2 Дифференциалды оқыту тәсілі

Дифференциалды оқыту — әр түрлі қабілеттері бар оқушыларға әртүрлі тапсырмалар мен әдістер қолдану арқылы білім беру тәсілі. Музыка пәнінде әр оқушының дарындылығын ескеру маңызды. Бұл тәсіл арқылы педагог әр оқушының жеке қажеттіліктерін ескеріп, олардың дамуына бағытталған білім береді.

2.3 Музыкалық жобалар

Музыкалық жобалар — бұл оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған топтық немесе жеке жұмыстар. Балалар музыкалық шығармаларды бірге орындап, өз пікірлерін білдіріп, шығармашылық тапсырмаларды орындау арқылы бірігіп жұмыс істейді. Бұл әдіс балалардың коммуникативтік дағдыларын жетілдіріп, топтық жұмыстар арқылы ынтымақтастыққа үйретеді.

2.4 Шығармашылық тапсырмалар

Шығармашылық тапсырмалар — бұл балалардың өздігінен жұмыс істеп, өз идеяларын іске асыруына мүмкіндік беретін әдіс. Мысалы, музыкалық композиция жасау, жаңа әндер ойлап табу немесе әртүрлі музыкалық жанрларда орындау сияқты тапсырмалар балалардың шығармашылық әлеуетін ашады.

3. Музыка пәнінің шығармашылық дамуға ықпалы

Музыка пәні балалардың шығармашылық дамуына ықпал етіп, олардың өзін-өзі көрсету қабілеттерін арттырады. Оқушылардың шығармашылық дамуы — бұл тек музыкалық аспапта ойнау немесе ән айту емес, жалпы шығармашылық тұрғыда ойлаудың дамуы. Музыка пәні шығармашылық қабілеттерді дамыту арқылы оқушылардың дүниетанымын кеңейтеді, оларды бейнелеу өнеріне, әдебиетке, театрға және басқа да өнер түрлеріне қызықтырады. Сонымен қатар, музыка пәні шығармашылық қабілеттерді дамыту арқылы балаларды өз ойларын нақты және еркін түрде жеткізе алатын тұлға ретінде қалыптастырады.

Қорытынды

Музыка пәні мектепте оқушылардың тұлғалық дамуына үлкен әсер етеді. Ол балаларды өнермен таныстырып қана қоймай, олардың шығармашылық қабілеттерін ашуға, эстетикалық талғамын қалыптастыруға және эмоциялық интеллектін дамытуға мүмкіндік береді. Музыка пәнін тиімді оқыту әдістері мен тәсілдері балалардың жалпы дамуына ықпал етіп, оларды болашақта мәдениет пен өнерге баулу жолында маңызды қадамдар жасайды. Музыка пәнінің рөлін арттыру және оны мектеп бағдарламасында тиімді қолдану арқылы балалардың шығармашылық әлеуетін толығымен ашуға болады.

Әдебиеттер

1. Сауранбаев Ж. А. Музыкалық білім және тәрбие. Алматы: Рауан, 2003.
2. Мұхамедсадықова А. Ш. Музыка және балалардың шығармашылық дамуы. Алматы: Дәуір, 2009.
3. Петрова Н. В. Музыка және өнер: теория мен практика. Мәскеу: Просвещение, 2015.

МЕКТЕП-ИНТЕРНАТТАҒЫ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ БОС УАҚЫТЫН ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Калыбаева Айгерим Уалхановна
Түркістан облысы білім басқармасы «№2 арнайы мектеп-интернат» КММ тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматриваются педагогические основы, методы и воспитательное значение эффективной организации досуга воспитанников в условиях школы-интерната. Рациональное использование свободного времени является важным фактором, способствующим всестороннему развитию учащегося, его социальной адаптации и самопознанию.

Summary

This article examines the pedagogical foundations, methods, and educational significance of effectively organizing the leisure time of students in a boarding school setting. The rational use of free time is an important factor that contributes to the holistic development of students, their social adaptation, and self-discovery.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі – мектеп-интернатта тәрбиеленушілердің жан-жақты дамуына жағдай жасау. Мұндай балалар, көбінесе, ерекше әлеуметтік жағдайдағы немесе ата-ана қамқорлығынсыз қалған тұлғалар болғандықтан, олардың тұлғалық дамуы, психологиялық тұрақтылығы мен әлеуметтік бейімделуі үшін тәрбиелік орта ғана емес, бос уақыттың дұрыс ұйымдастырылуы үлкен мәнге ие. Бос уақыт – бұл тек демалыс кезеңі емес, сонымен бірге баланың ішкі әлеуетін ашуға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға, өз-өзімен жұмыс жасауға, қарым-қатынас орнатуға бағытталған маңызды ресурс.

1. Мектеп-интернаттағы тәрбиелік ортаның ерекшеліктері

1.1 Мектеп-интернаттың құрылымдық-педагогикалық ерекшеліктері

Мектеп-интернат – бұл тек білім беретін ғана емес, сонымен қатар оқушылардың күнделікті өмірі мен тұрмысын ұйымдастыратын, толыққанды тәрбиелік орта қалыптастыратын мекеме. Мұнда балалардың уақытын тек оқу процесімен шектемей, оларды әлеуметтік өмірге бейімдейтін, тұлғалық қасиеттерін дамытатын көпқырлы іс-шаралар жүйесі қарастырылуы қажет.

Интернаттағы тәрбиелік жүйе үй жағдайындағы тәрбиеден ерекшеленеді. Мұнда бала ұжымда өмір сүріп, түрлі жас, психологиялық, әлеуметтік ерекшеліктері бар құрдастарымен қарым-қатынас орнатады. Осы ортада дұрыс бағытталған бос уақыт тәрбиеленушінің әлеуметтенуіне, ұжымда өзін көрсете білуіне, өз орны мен рөлін түсінуіне көмектеседі.

1.2 Интернат тәрбиеленушілерінің әлеуметтік-психологиялық портреті

Интернатта тәрбиеленетін балалардың көпшілігі әлеуметтік жағынан аз қамтылған немесе ата-ана қамқорлығынсыз қалған санатқа жатады. Бұл олардың психологиялық тұрақтылығы мен тұлғалық дамуына әсер етуі мүмкін. Сондықтан бос уақытты ұйымдастыру тек көңіл көтеру немесе демалыс емес, баланың эмоционалдық жағдайын тұрақтандыру мен өзін-өзі бағалауына ықпал ететін маңызды құрал болып табылады.

Кейбір тәрбиеленушілерде:

- өзін төмен бағалау;
- әлеуметтік ортаға сенімсіздік;
- жауапкершіліктен қашу;
- шешім қабылдаудағы әлсіздік байқалуы мүмкін.

Мұндай жағдайларда бос уақыттың мазмұны тұлғаның ішкі ресурстарын оятып, сенімді қарым-қатынас құруға, табыс сезімін бастан кешіруге бағытталуы қажет.

1.3 Тәрбие жүйесінің интеграциялық сипаты

Интернаттағы тәрбиелік үдеріс оқыту, әлеуметтік және психологиялық қолдау жүйелерімен тығыз байланысты. Бос уақытты ұйымдастыру тек тәрбиешінің немесе мұғалімнің ғана міндеті емес, бұл – әлеуметтік педагог, психолог, мәдени ұйымдастырушы, спорт нұсқаушысы, кітапханашы секілді түрлі мамандардың біріге атқаратын жүйелі жұмысы. Тәрбиеленушілердің қызығушылығы мен қабілетіне сай әртүрлі сала бойынша үйірмелер, жобалық жұмыстар, көркем өнер мен спорттық бағыттағы іс-шаралар біртұтас тәрбие ортасын құрайды.

2. Бос уақыт ұғымы және оның педагогикалық мәні

2.1 Бос уақыттың анықтамасы мен оның мәні

Бос уақыт – адамның күнделікті міндеттерін орындап, демалу үшін арнаған уақыты. Бұл уақыт жеке тұлғаның жеке қызығушылықтарын жүзеге асыруға, әлеуметтік қызметке, мәдениетке және шығармашылыққа қатысты әрекеттерді орындауға мүмкіндік береді. Бос уақытты дұрыс ұйымдастыру балаға тек демалуға ғана емес, сонымен қатар өзін-өзі тануға, өзінің қызығушылықтары мен қабілеттерін дамытуға да мүмкіндік береді.

Мектеп-интернат жағдайында бос уақыт оқушылардың психоэмоционалдық жай-күйін тұрақтандырып, оларды стресстен арылтып, мектептегі оқу процесіне дайындықты жеңілдетеді. Сонымен қатар, балалардың әлеуметтік және шығармашылық дамуы үшін өте маңызды кезең болып табылады.

2.2 Бос уақыттың тәрбиелік маңызы

Бос уақытты тиімді пайдалану – баланың тұлғалық дамуының маңызды құрамдас бөлігі. Арнайы ұйымдастырылған іс-шаралар тәрбиеленушілердің:

- эмоционалдық тұрақтылығын;
- әлеуметтік жауапкершілігін;
- қоғамдық белсенділігін;
- шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Тәрбиешілер мен педагогтар бос уақытты ұйымдастыру кезінде балалардың жеке қызығушылықтары мен даму деңгейлерін ескере отырып, түрлі бағыттарда шаралар өткізуді жоспарлайды. Бұл шаралар арқылы балалар өздерін жаңа қырынан танып, қоршаған әлеммен тығыз байланыс орнатуға мүмкіндік алады.

2.3 Бос уақыттың баланың әлеуметтік бейімделуіне әсері

Мектеп-интернатта тәрбиеленетін балалар үшін әлеуметтік бейімделу мәселесі ерекше маңызды. Бос уақытты тиімді ұйымдастыру оларды қоғамда өз орнын табуға, ұжымда жұмыс істеуге, жауапкершілікті сезінуге үйретеді. Тәрбие үдерісі балалардың жеке тұлғалық қасиеттерін ғана емес, олардың ұжымдық дағдыларын да дамытады.

Бос уақыт кезінде ұйымдастырылған топтық іс-шаралар, түрлі шығармашылық жобалар мен спорттық ойындар балалардың өзара түсіністік пен сыйластықты дамытуға ықпал етеді. Бұл оларды келешекте әлеуметтік ортада бейімделуге және белсенді азамат болуға дайындайды.

3. Бос уақытты ұйымдастырудың формалары мен мазмұны

3.1 Бос уақытты ұйымдастырудың негізгі формалары

Мектеп-интернат жағдайында бос уақытты ұйымдастырудың бірнеше негізгі формалары бар. Олар балалардың қажеттіліктерін, қызығушылықтарын және даму деңгейін ескере отырып, түрлі шараларды қамтиды. Бұл формалар:

- Шығармашылық үйірмелер мен студиялар: Бұл формат оқушылардың өзін-өзі тануына, өз қабілеттерін жүзеге асыруына мүмкіндік береді. Мысалы, бейнелеу өнері, қолөнер, театр, музыка, би сияқты шығармашылық бағыттардағы үйірмелер.
- Спорттық шаралар: Физикалық дамуды қолдайтын спорттық шаралар мен ойындар, балалардың ұжымда жұмыс істеу қабілеттерін және денсаулығын нығайтуға ықпал етеді. Спорттық сайыстар, ойындар, қозғалыс дағдыларын дамытуға арналған әртүрлі шаралар қолданылады.

- Кино-клубтар мен әдеби кештер: Бос уақытта тәрбиеленушілердің кітап оқуға деген қызығушылығын арттыру үшін әдеби клубтар, кітап оқу сеансары мен кино көрсетілімдер ұйымдастырылады. Бұл шаралар балаларды ұлттық және әлемдік әдебиетпен таныстыруға бағытталған.
- Табиғатта өткізілетін іс-шаралар: Экскурсиялар, табиғат аясында өткізілетін түрлі іс-шаралар оқушылардың қоршаған ортаға деген қызығушылығын арттырып, табиғатқа деген сүйіспеншілікті қалыптастырады.
- Қоғамдық пайдалы жұмыс: Интернат тәрбиеленушілерінің қоғамға деген жауапкершілік сезімін қалыптастыру үшін қоғамдық пайдалы жұмыс түрлерін ұйымдастыру маңызды. Бұл, мысалы, мектеп ауласының тазалығын сақтау немесе түрлі қайырымдылық шараларын өткізу болуы мүмкін.

3.2 Үйірмелер мен шығармашылық бағыттар

Мектеп-интернатта шығармашылық үйірмелер мен студиялар балалардың жеке дамуына, шығармашылық қабілеттерін дамытуға үлкен мүмкіндік береді. Бұл бағыттар:

- Бейнелеу өнері: Оқушыларға өз ойларын сурет, мүсін немесе басқа да өнер түрлері арқылы білдіру мүмкіндігі беріледі. Олар өздерінің ішкі әлемін, қоғамға деген көзқарасын өнер арқылы жеткізе алады.
- Музыка мен би: Музыкалық қабілеттері бар балалар үшін вокал, аспаптарда ойнау, би және хореография үйірмелері ұйымдастырылады. Бұл балалардың эстетикалық дамуына, өзіне деген сенімін арттыруға әсер етеді.
- Театр студиясы: Театр өнері балаларға өз сезімдерін, эмоцияларын көрсетуге, сөйлеу қабілетін дамытуға көмектеседі. Театрдағы әртүрлі рөлдер оқушылардың шығармашылық ойлауын, командада жұмыс істей білуін қалыптастырады.

Қорытынды

Мектеп-интернаттағы тәрбиеленушілердің бос уақытын тиімді ұйымдастыру – тек олардың денсаулығын сақтау мен тынығуына ғана емес, сонымен қатар тұлғалық дамуына, әлеуметтік бейімделуіне, шығармашылық қабілеттерінің қалыптасуына үлкен ықпал етеді. Интернаттағы балалар үшін бос уақыт – маңызды тәрбие құралы, себебі ол балаларға өздерін көрсету, жеке қызығушылықтарын жүзеге асыру және әлеуметтену үшін мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Сабиров Б. М., Мухамбетова Г. М. Интернаттағы тәрбиенің ерекшеліктері. – Алматы: Білім, 2019.
2. Бейсенбаева А. Ә. Педагогика және тәрбие теориясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.
3. Ахметов Қ. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды тәрбиелеу негіздері. – Алматы: Өрлеу, 2018.

АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСТАРЫ

Сабекова Камшат Бостанбековна
Түркістан облысы білім басқармасы «№2 арнайы мектеп-интернат» КММ тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматриваются исторические, культурные и духовные основы патриотического воспитания, а также современные подходы и оценка их эффективности. Анализируются нормативно-правовые основы и педагогические условия патриотического воспитания в рамках образовательной политики Республики Казахстан. Особое внимание уделяется формированию патриотического сознания, воспитанию национального духа и роли патриотизма в процессе социальной адаптации в учреждениях специального образования.

Summary

This article examines the historical, cultural, and spiritual foundations of patriotic education, as well as modern approaches and an assessment of their effectiveness. It analyzes the regulatory and pedagogical

framework for patriotic education within the educational policy of the Republic of Kazakhstan. Special attention is given to the formation of patriotic consciousness, the nurturing of national spirit, and the role of patriotism in the process of social adaptation in special education institutions.

Қазіргі қоғамда жастарға ұлттық құндылықтарды дарыту, елге деген сүйіспеншілік пен азаматтық жауапкершілік қалыптастыру аса маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Бұл мәселе әсіресе ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен жұмыс жүргізетін арнайы ұйымдарда өзекті. Себебі бұл санаттағы оқушылар үшін патриоттық тәрбие тек танымдық мағынада емес, тұлғалық және әлеуметтік бейімделуінің тірегі ретінде де қарастырылады.

1. Патриоттық тәрбиенің теориялық негіздері мен тарихи аспектілері

1.1 Патриоттық тәрбиенің мәні мен мақсаты

Патриоттық тәрбие – бұл тұлғаның Отанға деген сүйіспеншілігін, азаматтық борышын, ұлттық сана-сезімін қалыптастыруға бағытталған жүйелі әрі мақсатты тәрбие процесі. Ол адамды өз елінің азаматы ретінде мақтанышпен қарауға, елінің тарихын, мәдениетін, дәстүрін құрметтеуге, елжандылық қасиеттерге баулуға негізделеді.

Патриоттық тәрбиенің негізгі мақсаты – жеке тұлғаның ұлттық рухын ояту, тарихи жадын жаңғырту, мемлекеттің дамуына өз үлесін қосуға деген ішкі ынтасын қалыптастыру. Бұл тәрбие түрі – адамның рухани-адамгершілік дамуының өзегі.

1.2 Патриотизм ұғымының ғылыми негіздері

Патриотизм ұғымы философиялық, психологиялық және педагогикалық ғылымдардың зерттеу нысаны ретінде кең қарастырылады. Философиялық тұрғыда патриотизм – туған жерге, халыққа, тілге, мәдениетке сүйіспеншілік сезімі ретінде сипатталады. Психологиялық көзқараста ол – тұлғаның сезімдік-сенімдік қатынасы, эмоциялық байланысы. Ал педагогикада патриоттық тәрбие – оқушылардың дүниетанымын, өмірлік ұстанымдарын қалыптастыру құралы ретінде қаралады.

Қазақстандық педагогикада бұл ұғымға ұлттың бірлігін, елге адалдықты, мемлекеттік нышандарды құрметтеуді, ұлттық құндылықтарды дәріптеуді қамтитын мазмұн беріледі. Мұғалім мен тәрбиеші патриоттық сезімді қалыптастыруда тұлғаға бағытталған, жас ерекшеліктеріне сай әдістемелерді қолдануы тиіс.

1.3 Қазақстандағы патриоттық тәрбиенің тарихи дамуы

Қазақстанда патриоттық тәрбиенің қалыптасуы терең тарихи негізге ие. Түркі халықтарының бірлігі мен батырлық жырлары, қазақ хандығы кезеңіндегі еркіндік пен елдік идеясы, Алаш зиялыларының ұлт мүддесін қорғау жолындағы қызметі – барлығы қазіргі патриоттық тәрбиенің іргетасы.

Кеңес дәуірінде патриотизм кеңестік идеологиямен тығыз байланысты болса, тәуелсіз Қазақстанда бұл ұғым жаңа мазмұнға ие болды. Елбасы Н. Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» стратегиясы, «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясы және Мемлекет басшысы Қ. Тоқаевтың «Ұлттық құндылықтар – ел бірлігінің негізі» тұжырымдамасы патриоттық тәрбиенің мемлекеттік деңгейде қолдау тауып отырғанын көрсетеді.

2. Арнайы білім беру ұйымдарында патриоттық тәрбиені ұйымдастыру ерекшеліктері

2.1 Арнайы білім беру ұйымдарының құрылымы мен мақсаты

Арнайы білім беру ұйымдары – ерекше білім беру қажеттілігі бар (ЕБҚ) балалардың білім алуы мен тәрбиеленуін қамтамасыз ететін мекемелер. Бұл мекемелердің басты мақсаты – балалардың мүмкіндіктеріне сай білім беру, тұлғалық даму, әлеуметтік бейімделу мен өмірлік дағдыларды қалыптастыру. Тәрбие жұмысының маңызды бағыты – патриотизмге тәрбиелеу, отансүйгіштік сезімін дамыту.

Арнайы мектеп-интернаттар, түзету мектептері, оңалту орталықтары және инклюзивті білім беру ұйымдары балалардың психофизикалық жағдайына қарай оқыту мен тәрбиелеу жүйесін бейімдей отырып, ұлттық құндылықтарды сіңіруге ерекше көңіл бөледі.

2.2 Патриоттық тәрбиенің мазмұндық ерекшеліктері

Арнайы білім беру ұйымдарында патриоттық тәрбие берудің мазмұны бірнеше бағыттардан тұрады:

- Тарихи-мәдени бағыт: туған елдің тарихын, батырларын, мемлекеттік рәміздерді таныту.
- Әлеуметтік бағыт: ел азаматы ретінде өзінің міндетін ұғыну, қоғамдағы өз рөлін түсіну.
- Моральдық-адамгершілік бағыт: елге, халыққа адал болу, ата-ананы, туған жерді сүю.
- Рухани-мәдени бағыт: дәстүр мен салт-сананы құрметтеу, ұлттық өнерді таныту.

Осы мазмұндар балалардың қабылдау деңгейіне қарай жеңілдетілген, көрнекілікке және практикалық істерге негізделген әдістермен беріледі.

2.3 Тәрбие процесінің ұйымдастырылуы

Патриоттық тәрбие арнайы мектептерде мынадай жолдармен ұйымдастырылады:

- Сабақтан тыс жұмыстар: мерекелік шаралар (Тәуелсіздік күні, Жеңіс күні, Конституция күні), викториналар, сурет және қолданбалы өнер көрмелері, әскери-патриоттық әндер сайысы.
- Ұлттық мерекелер мен дәстүрлерге баулу: Наурыз мейрамын атап өту, ұлттық киім, тағам, салт-дәстүрді таныстыру.
- Мектепішілік жобалар: «Менің Отаным – Қазақстан», «Мен – патриотпын», «Батырлар жолымен» тақырыбындағы жобалар арқылы баланың жеке қатысуын қамтамасыз ету.
- Патриоттық бұрыштар: Мемлекеттік рәміздер, ұлы тұлғалардың портреттері, тарихи карталар мен мақал-мәтелдер ілінген тәрбие бұрыштары.
- Қолөнер мен сурет салу арқылы патриотизмді бейнелеу: Бұл тәсілдер балалардың танымдық мүмкіндіктерін ескеріп, сезімдік-эмоциялық тұрғыда әсер етеді.

3. Патриоттық тәрбиенің формалары мен әдістері

3.1 Дәстүрлі және инновациялық әдістер

Арнайы мектептердегі патриоттық тәрбиеде дәстүрлі әдістермен қатар, заманауи инновациялық тәсілдер де кеңінен қолданылады. Бұл әдістер балалардың психологиялық ерекшеліктерін, ойлау қабілеттерін, таным деңгейін ескере отырып бейімделеді.

Дәстүрлі әдістерге жататындар:

- Әңгіме мен түсіндіру: Отан, батырлық, елдік, тарих туралы қарапайым және бейімделген тілде түсіндіру.
- Көрнекілік: Ту, Елтаңба, Әнұранды таныстыру, ұлттық рәміздерді суреттеу.
- Мемлекеттік мерекелерді ұйымдастыру: Тәуелсіздік күні, Конституция күні, Отан қорғаушылар күніне орай өткізілетін іс-шаралар.
- Өлең жаттау, мақал-мәтелдер арқылы патриоттық ойды сіңіру.

Инновациялық әдістерге мыналар жатады:

- АКТ (ақпараттық-коммуникациялық технологиялар): тарихи видеороликтер, анимациялық фильмдер, ұлттық музыкалар қолдану.
- Виртуалды экскурсиялар: "Қазақстанның тарихи жерлері", "Астанаға саяхат" секілді тақырыптармен онлайн платформалар арқылы.
- STEM-элементтері: тарихи тұлғаларға немесе ұлттық рәміздерге арналған қолөнер жобалары мен макеттер жасау.

3.2 Тұлғалық-бағдарланған тәсіл

ЕБҚ бар оқушылар үшін патриоттық тәрбиеде ең тиімді тәсілдердің бірі – тұлғалық-бағдарланған тәсіл. Бұл тәсіл әр баланың мүмкіндігін, қызығушылығын, даму деңгейін ескере отырып тәрбие жұмыстарын жеке бағытта жүргізуге негізделеді. Мысалы:

- Бір бала шығармашылыққа жақын болса – сурет салу немесе қолөнер арқылы Отанға деген сүйіспеншілігін білдіру.
- Екінші бала тілдік қабілетке бейім болса – өлең оқу, тақпақ айту, эссе жазу арқылы патриоттық ойды білдіру.

3.3 Патриоттық ойындар мен сахналық қойылымдар

Ойын – ЕБҚ бар балалармен жұмыс жасауда ең тиімді құралдардың бірі. Төмендегідей патриоттық бағыттағы ойын түрлері ерекше нәтиже береді:

- «Менің елім» ойыны: карта, ту, елтаңба, ұлттық киімдер арқылы ел туралы білімдерін бекіту.

- Сюжеттік-рөлдік ойындар: «Батыр болғым келеді», «Шекарашы», «Әскери қызметкер» секілді образдарды сомдау.
- Көлеңкелі театрлар мен сахналық көріністер: тарихи оқиғалар немесе аңыз-әңгімелерді сахналау арқылы ұлттық мақтаныш сезімін ояту.

Қорытынды

Арнайы білім беру ұйымдарындағы патриоттық тәрбие жұмыстары – ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың ұлттық сана-сезімін, Отанға деген сүйіспеншілігін, азаматтық жауапкершілігін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Мұндай тәрбиелік жұмыстардың мазмұны мен әдістері балалардың танымдық және психологиялық ерекшеліктеріне бейімделуі тиіс. Патриотизмге тәрбиелеу тек мемлекеттік идеологияны насихаттау ғана емес, ол – жеке тұлғаның бойында елдік сана мен ұлттық рухты оятатын кешенді әрі мақсатты үдеріс.

Әдебиеттер

1. Тоқаев Қ. К. Ұлттық құндылықтар – ел бірлігінің негізі. – Жолдаулар жинағы. – Астана, 2023.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2019.
3. Назарбаев Н. Ә. Мәңгілік Ел – ұлттық идея ретінде. – Астана: Елбасы кітапханасы, 2015.

ЭКОСИСТЕМА ҰҒЫМЫН ТҮСІНДІРУ: БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ

Сулейменова Салтанат Жолдасовна
Түркістан облысы, Созақ ауданы “Қыземшек елді мекені” Ләнде Бөкенов атындағы ЖББМ биология пәні мұғалімі

Резюме:

В данной статье рассматриваются значение и методы преподавания понятия «экосистема» в школьном курсе биологии. Экосистема — это сложная система взаимодействия живых организмов и их окружающей среды. Понимание этой концепции позволяет учащимся осознать природное равновесие, закономерности экологических процессов и влияние человеческой деятельности на экосистемы.

Summary:

This article examines the importance and methods of teaching the concept of ecosystems in school biology. An ecosystem is a complex system of interactions between living organisms and their surrounding environment. Understanding this concept helps students grasp the balance of nature, the patterns of ecological processes, and the impact of human activity on ecosystems.

XXI ғасырда адам мен табиғат арасындағы үйлесімділік мәселесі өзекті сипатқа ие болуда. Ғылыми-техникалық прогресс пен урбанизация процесі табиғи жүйелердің бұзылуына алып келді. Осыған байланысты мектеп оқушыларын табиғатпен үйлесімді өмір сүруге, экологиялық жауапкершілікке тәрбиелеу — қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі.

Экология негіздерін мектеп қабырғасынан бастап оқыту — жас ұрпақтың санасына табиғатты сақтау идеясын сіңірудің тиімді жолы. Осы тұрғыдан алғанда, экосистема ұғымын меңгеру оқушыларға табиғи құбылыстар мен процестердің өзара байланысын, адам әрекетінің салдарын түсінуге көмектеседі.

1. Экосистема ұғымының ғылыми негіздері

1.1 Экосистема туралы түсінік

Экосистема (экожүйе) — белгілі бір аумақта тіршілік ететін организмдер мен олардың абиотикалық ортасының арасындағы өзара әрекеттесетін жүйе. Бұл ұғымды алғаш рет ағылшын биологы А. Тенсли 1935 жылы енгізген. Экосистемалар өздігінен реттеліп отырады және тұрақты тепе-теңдікті сақтауға ұмтылады.

1.2 Экосистеманың негізгі компоненттері

Экосистема құрамына:

- Өндірушілер (продуценттер) – автотрофты организмдер (өсімдіктер), күн сәулесінің энергиясын химиялық энергияға айналдырады;
- Тұтынушылар (консументтер) – гетеротрофты организмдер (жануарлар);
- Ыдыратушылар (редуценттер) – бактериялар мен саңырауқұлақтар, өлі органикалық заттарды бейорганикалық қосылыстарға дейін ыдыратады.

1.3 Экологиялық тепе-теңдік

Экосистемадағы энергия мен зат айналымы барлық компоненттердің үйлесімді әрекеті арқылы жүзеге асады. Бұл тепе-теңдік бұзылған жағдайда экологиялық апаттар орын алуы мүмкін.

2. Мектеп биология пәнінде экосистема ұғымын оқытудың маңызы

2.1 Оқушылардың экологиялық сауаттылығын арттыру

Экосистема туралы білім беру оқушылардың табиғи ортаға деген көзқарасын қалыптастырып, оларды қоршаған ортаға жанашырлықпен қарауға үйретеді. Экожүйелердің бұзылуы мен қалпына келуі жөнінде түсінік беру — экологиялық мәдениетті тәрбиелеудің алғышарты.

2.2 Экологиялық құзыреттілікті қалыптастыру

Оқушыларды зерттеушілік дағдыларға баулу, олардың логикалық, сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамыту арқылы экологиялық құзыреттілік артады.

2.3 Мектеп стандарттарындағы интеграция

Жаңа білім беру стандарттары (ЖББС) бойынша биология сабағында экологиялық білім беру кіріктірілген тақырыптар арқылы жүзеге асады. Экосистема ұғымы 7–9 сынып бағдарламасында кеңінен қамтылған.

3. Экосистема ұғымын оқыту әдістері мен технологиялары

3.1 Интерактивті әдістер

- Миға шабуыл, ойталқы сияқты әдістер арқылы оқушылар экожүйедегі өзара әрекеттерді талдайды.
- Кейс-стади (жағдаяттық тапсырмалар) арқылы нақты экологиялық мәселелер шешіледі.

3.2 Жобалық оқыту

Оқушылар экожүйе түрлері (орман, шалғын, өзен, көл) бойынша жобалар жасап, олардың құрылымын, биологиялық әртүрлілігін зерттейді.

3.3 Далалық зерттеулер

Оқушылармен табиғатқа экскурсия жасап, экожүйе компоненттерін бақылау — тәжірибелік дағдыны дамытудың тиімді тәсілі.

4. Экологиялық тәрбие беру аспектілері

4.1 Экологиялық мәдениетті қалыптастыру

Экосистема ұғымын оқыту тек білім берумен шектелмейді, ол оқушылардың экологиялық санасын, яғни табиғатқа этикалық және рухани тұрғыдан қарауын тәрбиелейді. Экологиялық мәдениет — бұл табиғатпен үйлесімді өмір сүруге бағытталған көзқарастар мен әрекеттер жүйесі.

4.2 Мектептен тыс жұмыстар арқылы тәрбиелеу

- Экологиялық акциялар (ағаш отырғызу, қоқыс жинау);
- Тақырыптық көрмелер мен байқаулар (экожүйелер макеттері, табиғат көріністері);
- Оқушылардың ғылыми жобалар байқауы;
- Жергілікті экожүйелерді зерттеу — мектеп ауласындағы, ауыл маңындағы табиғи орта.

4.3 Отбасы мен қауымдастықтың рөлі

Экологиялық тәрбие тек мектеппен шектелмеуі тиіс. Ата-аналар мен жергілікті қоғамдастықтың қатысуы — оқушылардың экологиялық көзқарасын нығайтудың негізгі жолы. Бірлескен іс-шаралар, танымдық экскурсиялар, экоклубтар бұл мақсатқа жетудің тиімді құралы.

Қорытынды және ұсыныстар

Экосистема ұғымын мектепте оқыту — экологиялық білім мен тәрбиенің іргетасы. Бұл ұғым арқылы оқушылар тірі және өлі табиғаттың тұтастығын, олардың арасындағы нәзік байланысты ұғынады. Сонымен қатар, оқушы бойында табиғатты қорғау, оған жауапкершілікпен қарау, өз ортамен саналы әрекеттесу қабілеттері қалыптасады.

Ұсыныстар:

1. Мектеп бағдарламасына экожүйелерді зерттеуге арналған практикалық модульдер енгізу.
2. Биология сабақтарында экологиялық проблемаларға қатысты жобалық жұмыстар көлемін арттыру.
3. Сандық білім беру құралдарын (виртуалды зертханалар, экосистема модельдері) кеңінен қолдану.
4. Мұғалімдерге арналған экологиялық білім беру бойынша біліктілік арттыру курстарын ұйымдастыру.
5. Оқушылармен және ата-аналармен бірлескен экологиялық іс-шараларды жандандыру.

Қорытынды сөз

Экосистема ұғымы – бұл табиғаттың өзара байланысты тұтастығын сипаттайтын маңызды экологиялық түсінік. Оны мектепте жүйелі және жан-жақты оқыту – болашақ ұрпақтың экологиялық санасын қалыптастырудағы негізгі жол. Мектеп биологиясы арқылы экологиялық тәрбие беру – тек пәндік біліммен шектелмей, адам мен табиғат арасындағы үйлесімді байланысты нығайтуға бағытталған.

Әдебиеттер

1. Құдайбергенова К.С. Құзырлылық табиғаты — тұлғаның өзіндік дамуында. Әдістемелік құрал. — 2006.
2. Әубәкіров С.Қ. Экологиятану. — Алматы: Мектеп, 1999.
3. Зверев И.Д. Экологиялық білім берудің ғылыми негіздері. — Новосибирск: Сибирский педагогический журнал, 2007.

ТӘРБИЕШІНІҢ ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫСТА ҚОЛДАНАТЫН МОТИВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ

Суттибаева Камшат Онгаровна
Түркістан облысы білім басқармасының "№6 Арнайы кешен Балабақша-бастауыш мектеп-интернат" КММ тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматриваются мотивационные методы, применяемые воспитателями в работе с детьми, имеющими особые образовательные потребности. Учитывая психологические и физиологические особенности таких детей, они могут сталкиваться с трудностями в полной реализации своего потенциала. Эффективные мотивационные стратегии, такие как позитивное подкрепление, использование игровых и визуальных методов, а также индивидуализированный подход, способствуют повышению их вовлеченности, самооценки и успешной адаптации в образовательной среде.

Summary

This article explores motivational methods employed by educators working with children who have special educational needs. Due to their psychological and physiological characteristics, these children may face challenges in fully realizing their potential. Effective motivational strategies—such as positive reinforcement, the use of games and visual aids, and individualized approaches—enhance their engagement, self-esteem, and successful adaptation within the educational environment.

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар – бұл психо-физиологиялық ерекшеліктеріне байланысты білім алу мен әлеуметтік бейімделуде қиындықтарға тап болатын балалар категориясы. Олар әртүрлі мүгедектік немесе дамуында ауытқулары бар балалардан тұрады

және олардың қажеттіліктерін түсіну мен қолдау, әрине, педагогикалық процестің маңызды аспектісі болып табылады. Бұл балалардың көпшілігі арнайы білім беру мекемелерінде білім алады, себебі олардың ерекше қажеттіліктері дәстүрлі білім беру жүйесінде толық қанағаттандырылмауы мүмкін.

Балалардың бойында оқу мен даму үшін түрлі деңгейдегі ынта мен мотивация бар екені анық. Алайда, ерекше қажеттіліктері бар балалардың мотивациясын арттыру ерекше тәсілдерді талап етеді. Бұл балалардың ішкі күшін ашуға, олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға, оқуға деген ынта-ықыласын қалыптастыруға ерекше назар аударылуы қажет. Тәрбиешінің ролі бұл жерде аса маңызды – ол тек білім беріп қана қоймай, балаға мотивациялық қолдау көрсету арқылы оның дамуына әсер етеді.

1. Мотивацияның педагогикадағы рөлі

Мотивация педагогикада баланың оқу процесінде табысқа жетуіне ықпал ететін негізгі элемент болып табылады. Бұл ұғым жеке адамның ішкі ынта-ықыласын және сыртқы факторларды, мысалы, қоршаған ортаның әсерін біріктіреді. Оқу мотивациясы балалардың білім алуға деген ынтасын арттыру мен олардың әлеуметтенуін жеңілдетуге бағытталған әрекеттер жүйесі болып табылады.

2. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың психологиялық және физиологиялық ерекшеліктері

2.1 Психологиялық ерекшеліктер

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың психологиясы, негізінен, олардың дамуында кездесетін ауытқуларға байланысты өзгереді. Бұл балалардың әрқайсысында жеке дара ерекшеліктері мен қиындықтары бар, бірақ жалпы алғанда олар психоэмоционалды және когнитивті даму салаларында өзгешеліктерге ұшырайды.

Когнитивті даму ерекшеліктері: Ерекше қажеттіліктері бар балалардың когнитивті қабілеттері түрлі ауытқуларды көрсетуі мүмкін. Мысалы, аутизм спектрінің бұзылыстары бар балаларда ақпаратты өңдеу мен ойлау жылдамдығы баяу болуы мүмкін. Бұл балалардың қоршаған ортаны қабылдауында, ақпаратты есте сақтау мен игеру процесінде қиындықтар туындайды. Сонымен қатар, назар тапшылығы мен гиперактивтілік сияқты бұзылыстарда балалардың зейін қою қабілеті әлсірейді, бұл олардың оқу үдерісіне кері әсер етуі мүмкін.

Эмоционалды тұрақсыздық: Ерекше қажеттіліктері бар балалардың эмоциялық жағдайы жиі өзгеріп отырады. Олар түрлі жағдайда қатты алаңдайды, үрейленеді немесе ашуланады. Мұндай эмоционалдық реакциялар баланың оқу мотивациясына теріс әсер етуі мүмкін. Бұл балалардың өз эмоцияларымен жұмыс істей алу қабілеті көбінесе дұрыс дамымаған, сондықтан олар үшін арнайы қолдау мен үйрету қажет.

Әлеуметтік қатынастар: Ерекше қажеттіліктері бар балалардың әлеуметтік дағдылары да дамудың ерекше жолымен өтеді. Олар көбінесе өз эмоцияларымен бөлісу немесе басқа балалармен қарым-қатынас жасау кезінде қиындықтарға ұшырайды. Мысалы, аутистикалық бұзылыстары бар балалар әлеуметтік сигналдарды түсінуде қиындық көруі мүмкін, бұл олардың әлеуметтенуінде қиындықтарға алып келеді. Сондықтан, олармен жұмыс істегенде әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын дамытуға ерекше назар аудару керек.

2.2 Физиологиялық ерекшеліктер

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың физиологиялық ерекшеліктері олардың физикалық және қозғалу дағдыларының дамуына, сондай-ақ басқа да денсаулық мәселелеріне байланысты өзгереді. Бұл балалардың денсаулық жағдайы мен қозғалыс дағдылары көбінесе қалыпты дамудан ауытқиды, сол себепті арнайы білім беру мен тәрбиелеу тәсілдері қажет.

Қозғалыс және моторика: Ерекше қажеттіліктері бар балалар арасында моторикада ауытқулар жиі кездеседі. Мысалы, ДЦП (сал ауруы) бар балаларда қозғалыс пен үйлестіру дағдылары баяу дамиды. Мұндай балалардың дене мүшелері үйлеспей, олар өздері үшін қарапайым болып көрінетін әрекеттерді орындауда қиындықтар туғызады. Бұл балаларды жаттықтыру, олардың физикалық мүмкіндіктерін арттыру үшін арнайы жаттығулар мен әдістер қолдану қажет.

Сенсорлық қабылдау: Ерекше қажеттіліктері бар балаларда сенсорлық қабылдауында да ауытқулар болуы мүмкін. Олар жарыққа, дыбысқа, иіс пен дәмге ерекше сезімтал болуы немесе

керісінше, тым төмен сезімталдық көрсетуі мүмкін. Аутизм сияқты бұзылыстары бар балалардың сенсорлық қабылдауында жиі өзгерістер болады, бұл оларды қоршаған ортаға бейімделу барысында қиындықтарға ұшыратады. Мұндай балалар үшін арнайы адаптивті стратегиялар мен құралдар қолдану қажет.

Денсаулық мәселелері: Ерекше қажеттіліктері бар балалардың денсаулығында түрлі мәселелер болуы мүмкін, мысалы, иммундық жүйенің әлсіздігі, жиі ауырулар, қозғалыс аппаратының бұзылыстары және тағы басқа. Мұндай жағдайлар балалардың физикалық дамуына үлкен әсер етеді. Оларды денсаулық сақтау және физикалық даму бойынша арнайы көмек көрсету арқылы қолдау қажет.

3. Мотивацияның педагогикалық аспектілері

3.1 Мотивацияның түрлері мен мәні

Мотивация — бұл адамның белгілі бір әрекетке бағытталған ішкі күш-қуатын анықтайтын күрделі психологиялық процесс. Педагогика тұрғысынан алғанда, мотивация — баланың оқу мен әрекеттерін ұйымдастыруға, білімге деген қызығушылығын арттыруға ықпал ететін фактор. Ол сыртқы және ішкі факторлардан тұрады, сонымен қатар, әртүрлі деңгейдегі мотивацияны қамтиды.

Ішкі мотивация — бұл адамның ішкі қажеттіліктері мен қызығушылықтарына негізделген ынталандыру. Ішкі мотивация жоғары болғанда, бала әрекетке өз еркімен, тек қызығушылықтан, өздігінен ұмтылады. Мысалы, бір бала белгілі бір ғылым саласына қызығып, өзі ізденіп, өз бетінше кітап оқып, білім алуды көздейді. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларда ішкі мотивацияның төмен болуы жиі кездеседі, себебі олардың өзін-өзі бағалауы мен дүниетанымы қалыптаспаған болуы мүмкін.

Сыртқы мотивация — бұл адамға сырттан әсер ететін факторлар арқылы көрсетілетін ынталандыру. Мысалы, марапаттар, бағалар, мақтаулар немесе әлеуметтік қолдау сыртқы мотивацияның көріністері болып табылады. Ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін сыртқы мотивация маңызды рөл атқарады, себебі олар көбінесе өз мақсаттарына жетуге деген ішкі ынтаны жоғалтып алады.

Мотивацияның танымдық аспектісі — бұл баланың білім алу үдерісіне деген қызығушылығы мен ынтасы. Танымдық мотивация оқу үрдісін қызықты әрі мәнді ету арқылы пайда болады. Танымдық мотивацияның жоғары деңгейі оқушылардың білім алу процесінде белсенді болуына және оқу материалын терең меңгеруіне ықпал етеді.

Эмоционалды мотивация — бұл баланың эмоционалдық жағдайы мен психологиялық жай-күйіне байланысты туындайтын мотивация. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар көбінесе эмоциялық тұрақсыздықты сезінеді, бұл олардың оқу процесіне деген ынтасын төмендетеді. Осыған байланысты тәрбиешілер эмоциялық қолдау мен қолайлы атмосфераны қалыптастыруға ерекше назар аудару керек.

3.2 Мотивацияның педагогикадағы маңызы

Педагогикадағы мотивацияның негізгі рөлі — оқушыларды білім алуға, өз дамуында жаңа шыңдарды бағындыруға бағыттау. Мотивация оқушының ойлауын, іс-әрекетін және әлеуметтік қатынастарын қалыптастыруда маңызды ықпал етеді. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін мотивация педагогтың негізгі құралы болып табылады, себебі бұл балалардың оқуға деген қызығушылығы мен ынтасы жиі төмен болып келеді.

Педагогтың басты міндеті — әрбір баланың жеке қасиеттерін ескере отырып, оның мотивациясын арттыру. Мотивацияны арттыру арқылы оқу нәтижелерін жақсарту, балаларды қоғамдық өмірге тарту және олардың әлеуметтенуін қамтамасыз ету мүмкін болады. Бұл балалардың қажеттіліктерін түсініп, оларға бейімделген мотивациялық әдістерді қолдану қажет.

Қорытынды

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен жұмыс істеу — бұл өзіне ерекше назар мен қамқорлықты талап ететін күрделі процесс. Мұндай балалардың оқуға деген ынтасын арттыру, олардың әлеуметтенуіне ықпал ету, жеке дамуын қолдау үшін тәрбиешілердің мотивациялық әдістерді тиімді қолдануы өте маңызды. Мотивация, педагогикалық тұрғыдан

алғанда, баланың білім алу процесіне деген қызығушылығы мен белсенділігін қалыптастыратын басты күш болып табылады.

Әдебиеттер

1. Айтмұханбетова А. Ә. Ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
2. Сендеров М. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен жұмыс істеудің теориялық негіздері. – Алматы: Білім, 2017.
3. Герц В. Л. Мотивация в обучении и воспитании. – Москва: Педагогика, 2015.

АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНДЕ БУЛЛИНГТІҢ АЛДЫН АЛУ ШАРАЛАРЫ

Тажиева Анар Айтмырзаевна
Түркістан облысы білім басқармасы «№2 арнайы мектеп-интернат» КММ педагог – психологі

Резюме

В статье рассматриваются меры по предотвращению буллинга в специализированных образовательных учреждениях, особенно в школах. Буллинг — это форма негативных отношений, включающая физическое, психологическое, социальное или эмоциональное насилие, которая повторяется на протяжении длительного времени между детьми и подростками. Наличие буллинга среди детей с особыми образовательными потребностями представляет собой особую проблему, так как их способность защищать себя, социальные навыки или эмоциональная устойчивость обычно ограничены.

Summary

The article discusses measures to prevent bullying in special educational institutions, particularly in schools. Bullying is a form of negative interaction that involves physical, psychological, social, or emotional violence and is repeated over an extended period of time among children and adolescents. The presence of bullying among children with special educational needs presents a unique problem, as their ability to protect themselves, social skills, or emotional resilience are typically underdeveloped.

Буллинг — бұл қоғамның назарын талап ететін маңызды әлеуметтік мәселе, оның алдын алу шаралары мен салдарын зерттеу қазіргі уақытта өзектілігін арттырған. Әсіресе арнайы білім беру мекемелерінде буллингтің алдын алу мәселесі ерекше маңызды. Себебі, ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар — олар дамуының әртүрлі деңгейіне ие болғандықтан, әлеуметтік ортада өз орындарын табуда көптеген қиындықтарға кездеседі. Буллингтің арнайы білім беру мекемелеріндегі ықтимал салдары өте ауыр, себебі бұл балаларда психоэмоционалды тұрақсыздық, өзін-өзі бағалау деңгейінің төмендігі және әлеуметтік байланыстарды орнатуда қиындықтар туындауы мүмкін.

Бұл мақалада арнайы білім беру мекемелерінде буллингтің алдын алу мәселесі талқыланып, осы мәселені шешу жолында қолданылатын педагогикалық және психологиялық әдістер қарастырылады. Буллингтің арнайы білім беру мекемелерінде таралу себептері, оның түрлері, сондай-ақ оқушыларды буллингтен қорғау үшін қолданылатын алдын алу шаралары туралы жан-жақты ақпарат беріледі.

1. Буллингтің анықтамасы және түрлері

Буллинг — бұл қоғамда немесе білім беру мекемелерінде балалар арасында үстемдік көрсету, қорлау, жәбірлеу немесе айла-шарғы жасау. Ол физикалық, психологиялық, әлеуметтік және эмоциялық сипатта болуы мүмкін. Буллингтің негізгі элементтері мыналар: жиілік (қайталау), күш қолдану (немесе қорқытудың болуы) және осындай теріс қарым-қатынасқа қарсы тұру мүмкіндігінің болмауы.

Буллингтің бірнеше негізгі түрлері бар:

- Физикалық буллинг: Ұрып-соғу, штовқылау, басқа балаларға күш қолдану.
- Психологиялық буллинг: Қорқытулар, қорлау, балаға психологиялық қысым жасау.

- Әлеуметтік буллинг: Басқа балалардың баланы жалғыз қалдыруы, ұжымнан шеттету, әлеуметтік арандатушылық.
- Интернет буллинг (кибербуллинг): Әлеуметтік желілерде немесе интернетте қорлау, жала жабу, анонимді түрде жазбалар қалдыру.

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларда буллингтің пайда болуына әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларының төмендігі, өзін-өзі бағалаудың әлсіздігі, және эмоциялық тұрақсыздық себеп болуы мүмкін. Олар қоғамда өз құқықтарын қорғау үшін қажетті дағдыларды игере алмайды, нәтижесінде буллингтің құрбанына айналуы мүмкін.

2. Буллингтің арнайы білім беру мекемелерінде таралу себептері

Буллингтің арнайы білім беру мекемелерінде таралуы бірқатар психоәлеуметтік және педагогикалық факторларға байланысты болады. Әсіресе ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың әлеуметтік дағдыларының жеткіліксіздігі мен психоэмоционалдық қолдау қажеттілігі олардың буллингке ұшырау ықтималдығын арттырады. Мектепте осындай балалармен жұмыс істегенде келесі себептерді ескеру қажет:

- Әлеуметтік дағдылардың жетіспеушілігі: Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларда өз эмоцияларын реттеу, басқа балалармен араласу және әлеуметтік нормаларды сақтау қиын болуы мүмкін.
- Өзін-өзі бағалаудың төмендігі: Мұндай балалардың өздеріне деген сенімі төмен болғандықтан, олар басқалардың қорлауына немесе қысымына қарсы тұра алмайды.
- Психологиялық тұрақсыздық: Дамуында ауытқушылықтары бар балалар эмоциялық тұрғыда тұрақсыз болуы мүмкін, бұл олардың буллингке қарсы әрекет жасау қабілетін шектейді.
- Қоршаған ортаның жеткіліксіз қолдауы: Егер мектепте немесе тәрбиеші тарапынан эмоционалдық қолдау болмаса, бала өзіне көмек сұрауға және қорғауға тырыспайды.

Буллингтің алдын алу үшін осы себептерді жоюға арналған шаралар қабылдануы қажет.

3. Буллингтің алдын алу шаралары

Буллингтің алдын алу — бұл көпқырлы процесс, ол тек оқушылардың емес, сонымен қатар мұғалімдер мен мектеп әкімшілігінің де қатысуын талап етеді. Буллингке қарсы күресте педагогтардың рөлі ерекше. Олар тек тәртіп орнату емес, балалар арасында достық қарым-қатынас қалыптастыруға, әлеуметтік дағдыларды дамытуға және психологиялық қолдау көрсетуге бағытталған шаралар жүргізулері керек.

3.1. Әлеуметтік және эмоциялық дағдыларды дамыту

Арнайы білім беру мекемелерінде оқитын балалардың әлеуметтік дағдылары мен эмоциялық интеллектін дамыту өте маңызды. Бұл үшін арнайы бағдарламалар мен жаттығулар ұйымдастыру қажет. Мұндай бағдарламалар балалардың өзін-өзі тануына, өз эмоцияларын басқаруға және басқалармен жақсы қарым-қатынас орнатуға көмектеседі. Әлеуметтік және эмоциялық дағдылардың қалыптасуы буллингтің алдын алудың ең тиімді жолдарының бірі болып табылады.

3.2. Педагогикалық тәсілдер мен тренингтер

Педагогтар мен мектеп қызметкерлері буллингтің алдын алу үшін түрлі тренингтер өткізуі керек. Бұл тренингтер балаларға өз-өзін қорғау, басқа балалармен конструктивті қарым-қатынас жасау, қайырымдылық таныту және әртүрлі жағдайларда дұрыс әрекет ету тәсілдерін үйретеді. Одан бөлек, педагогтар оқушылардың өзара сыйластық қарым-қатынасты қалыптастыруға бағытталған оқу іс-шараларын ұйымдастыруы қажет.

3.3. Мектеп ішінде қолдау қызметін ұйымдастыру

Буллингке ұшыраған балаларға психологтар мен әлеуметтік педагогтар қолдау көрсетуі керек. Бұл мамандар балалардың эмоционалды жағдайларын бақылай отырып, оларға психологиялық көмек көрсетіп, қажет болған жағдайда түзету жұмыстарын жүргізеді.

3.4. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың құқықтарын қорғау

Мектептерде арнайы білім беру қажеттілігі бар балалардың құқықтарын қорғау мен оларды дұрыс әлеуметтік ортаға бейімдеу мақсатында тәрбиешілер мен мұғалімдер өз міндеттерін жауапкершілікпен орындауы керек. Мектептерде буллингтің алдын алу жөніндегі

шаралар жүйелі түрде жүзеге асырылуы қажет, соның ішінде мектеп ішінде оқушылардың жеке құқығын қорғау, тең құқықтар мен мүмкіндіктерді қамтамасыз ету.

Қорытынды

Арнайы білім беру мекемелерінде буллингтің алдын алу шаралары тек балалардың тәртібін бақылаумен шектелмейді. Бұл процесс баланың әлеуметтік дағдыларын қалыптастыру, өзін-өзі бағалау деңгейін арттыру, психологиялық қолдау көрсету және мектеп қызметкерлерінің ынтымақтастығын талап етеді. Мұғалімдер мен психологтар бірлесе отырып, балалардың эмоционалды және әлеуметтік дағдыларын дамыту арқылы буллингтің алдын алу үшін маңызды қадамдар жасай алады.

Буллингтің алдын алу шаралары мектептерде жүйелі түрде енгізілген жағдайда, ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың әлеуметтік адаптациясы жақсарады, олардың өзара сыйластықпен қарым-қатынас жасауы қамтамасыз етіледі, және ең бастысы, олар өздерін қоғамда қауіпсіз сезінеді.

Әдебиеттер

1. Смирнова Т. В. Психология развития ребенка. М.: Интеграция, 2010.
2. Левин К. Психология детей с особыми образовательными потребностями. М.: Наука, 2001.
3. Шевченко Н. А. Психология и педагогика воспитания. СПб: Питер, 2014.

ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДЕГІ ҰЛТТЫҚ ТАРИХТЫ ОҚЫТУ: ЖАһАНДАНУ МЕН ЛОКАЛИЗАЦИЯ АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫС

Туребаева Молдир Рысалиевна
Түркістан облысы, Шардара ауданы, "Шардара" мектеп-лицейінің
тарих пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются взаимосвязь процесса глобализации и национальной истории, а также влияние этого процесса на преподавание истории в школе. Кроме того, обсуждаются новые подходы и методы преподавания национальной истории в условиях современного мира, учитывая влияние глобализации, а также вопросы сохранения национальных особенностей. В статье предлагаются обновленные методы и подходы в обучении.

Summary

The article examines the relationship between the process of globalization and national history, as well as the impact of this process on the teaching of history in schools. Additionally, the article discusses new approaches and methods for teaching national history in the modern world, taking into account the influence of globalization, as well as the issue of preserving national characteristics. The article proposes updated teaching methods and approaches.

Қазіргі заманда әлемдік қоғамдастықтағы түрлі өзгерістер білім беру саласын да елеулі түрде өзгертіп отыр. Әлемнің барлық аймақтарында білім беру жүйесінің жаһануы жүріп жатыр. Бұл үрдіс оқу бағдарламаларындағы ұлттық ерекшеліктердің сақталуына және оқушыларға ұлттық тарихты дұрыс оқытудың маңыздылығына үлкен сұрақтар қояды. Жаһандану процесі әртүрлі мәдениеттердің араласуына, ақпараттың әлем бойынша кең таралуына себеп болғанымен, ұлттық мәдениет пен тарихтың сақталуы мәселесі күн тәртібіне шығады.

Ұлттық тарихты оқыту — бұл тек өткенді үйрету ғана емес, ұлттық сана мен рухты дамыту, патриоттық тәрбиені қалыптастыру, тарихи ұғымдар мен ұлттық құндылықтарды түсіну мен бағалауға үйрету болып табылады. Алайда жаһандану мен локализация арасындағы тепе-теңдікті сақтау осы процестің қиындықтары мен мүмкіндіктерін анықтайды. Мақалада осы мәселелерді талдай отырып, ұлттық тарихты оқытудағы жаһанданудың әсерін және оны білім беру жүйесінде қалай тиімді ұйымдастыруға болатыны туралы сөз болады.

1. Жаһандану және оның білім беруге әсері

Жаһандану — бұл әлемнің әртүрлі аймақтарындағы елдер мен халықтардың экономикалық, әлеуметтік, мәдени және саяси байланыстарының артуы, ұлттық шекаралардың экономикалық процестер мен ақпарат ағындары арқылы жойылуы. Жаһандану — тек ұлттық тарихты емес, мәдениеттің, тілдің, білім мен ғылымның да жаңа деңгейге көтерілуін білдіреді. Осы процесс барысында бірқатар мәселелер туындайды, олар ұлттық мәдениеттердің біртұтас болуына және жеке елдердің тарихының сақталуына қауіп төндіреді.

Жаһандану үдерісі әртүрлі елдердің білім беру жүйелерін ықпалдастыруды, ақпараттық технологиялардың дамуын, әлемдік білім алудың кеңеюін қамтиды. Бұл өз кезегінде мектептерде ұлттық тарихты оқыту тәсілдеріне әсер етеді. Мысалы, тарих пәнінде әлемдік оқиғалар мен жаһандық құбылыстар қарастырылып, ұлттық тарихтың жаһандық контексте қалай ықпал ететінін түсінуге мүмкіндік береді.

1.1. Жаһандану және ұлттық тарих

Жаһандану мен ұлттық тарих арасындағы байланыс өте күрделі. Жаһандану үдерісі ұлттық тарихи сананың қалыптасуына ықпал ете отырып, ұлттық мұраны сақтау қажеттілігін де алға тартады. Әрбір ұлт өзінің тарихын, мәдениетін және дәстүрін әлемдік кеңістікте қалай таныстыру керектігін түсінуі маңызды. Осы тұрғыда тарих пәнінің рөлі ерекше. Ұлттық тарихты оқыту барысында оқушыларға жаһанданудың теріс әсерлерінен сақтануға және өз ұлттық мұрасын бағалауға бағытталған тәрбиелеу маңызды.

Жаһанданудың салдарынан кейбір тарихи аспектілердің ұмытыла бастауы немесе өзге мәдениеттердің үстемдік құруы мүмкін, бұл ұлттық тарихты оқытуда үлкен жауапкершілік жүктейді. Мектептерде тарихи білім берудің сапасын арттыру, оқушылардың патриоттық сезімін қалыптастыру және олардың өз еліне деген сүйіспеншілігін ояту қажеттілігі туындайды.

2. Локализация және ұлттық тарих

Локализация — бұл жаһанданудың қарсы құбылысы болып табылады, ол әлемдік құндылықтар мен стандарттарға қарамастан, ұлттық, аймақтық және жергілікті ерекшеліктердің сақталуын көздейді. Локализация ұлттық тарихты оқытуға жаңа көзқарас пен әдіс-тәсілдерді ұсынады. Бұл үрдіс әрбір халықтың өзінің тарихи мұрасын сақтауға және ұрпақтарға жеткізуге бағытталған.

Локализацияның басты мақсаты — жергілікті мәдениет пен дәстүрлерді сақтау, сондай-ақ ұлттық тарихты, тіл мен әдебиетті, халықтық мұраны оқыту арқылы ұрпаққа ұлттық қасиеттерді дарыту. Мектепте ұлттық тарихты оқыту барысында локализациялық көзқарас қазақ халқының мәдениеті мен дәстүрін толыққанды түсінуге мүмкіндік береді. Бұл процесс оқушылардың өз халқының тарихына деген құрметін, сүйіспеншілігін және мақтанышын оятады.

2.1. Локализация мен білім беру

Локализация білім беру саласында әртүрлі елдерде ұлттық білім жүйелерінің жеке ерекшеліктерін сақтау үшін қажет. Әрбір ел өз халқының тарихын, мәдениетін және дәстүрлерін оқытатын бағдарламалар мен әдістерді енгізуі керек. Мектептерде ұлттық тарихты оқыту барысында жаһандық үдерістер мен локализация арасындағы тепе-теңдік сақталуы тиіс.

3. Ұлттық тарихты оқытуда инновациялық әдіс-тәсілдер

Қазіргі білім беру жүйесінде ұлттық тарихты оқытуда инновациялық әдіс-тәсілдер қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың сыни ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Инновациялық әдістер оқушыларды дәстүрлі оқыту әдісінен шығарып, олардың өздерінің шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Бұл әдістер оқу материалын түрлі құралдар мен тәсілдер арқылы жеткізуге бағытталады, сондай-ақ оқушылардың жеке тәжірибесіне сүйене отырып, олардың пәнге деген қызығушылығын оятады.

Ұлттық тарихты оқытуда инновациялық әдістерді қолдану қажеттілігі ұлттық мәдениет пен дәстүрді сақтау мен болашақ ұрпаққа жеткізу міндеттерін орындауға бағытталған. Бұл бөлімде ұлттық тарихты оқытуда қолданысқа енгізілетін инновациялық әдіс-тәсілдерге тоқталамыз.

3.1. Проблемалық оқыту әдісі

Проблемалық оқыту әдісі — оқушыларды белгілі бір мәселені шешуге бағыттайтын оқыту әдісі. Бұл әдіс арқылы мұғалім оқушыларды өз бетінше ойлауға, проблемаларды шешуге, өз

пікірін білдіруге үйретеді. Ұлттық тарихты оқытуда бұл әдіс әсіресе маңызды, өйткені ол оқушылардың тарихи оқиғаларды тереңірек түсінуіне және сол оқиғалардың бүгінгі күнмен байланысын байқап, сыни тұрғыдан ойлауына мүмкіндік береді. Мысалы, мұғалім белгілі бір тарихи кезеңді талқылау кезінде оқушыларға сол кезеңдегі тарихи тұлғалардың шешімдерін талдап, сол шешімдердің нәтижелері мен әсерін саралауды ұсынады.

Бұл әдіс оқушыларға өздерін тарихи кезеңдерде болып жатқан жағдайларды түсіну үшін "қазір" және "өткен" уақыт арасындағы байланысты сезінуге көмектеседі. Мысалы, мектепте қазақ халқының тәуелсіздігі үшін күресін оқытқанда, оқушылар сол дәуірдің тарихи тұлғаларының шешімдеріне әсер еткен факторларды зерттеп, олардың болашақ үшін маңызын талдайды.

3.2. Жобалық оқыту әдісі

Жобалық оқыту әдісі — оқушыларды нақты бір жобаны орындауға бағыттайтын әдіс. Бұл әдіс оқушылардың өздігінен жұмыс істеу дағдыларын, командалық жұмыстағы өзара әрекеттесу қабілетін, ақпаратты жинау және оны өңдеу дағдыларын дамытады. Ұлттық тарихты оқытуда жобалық оқыту әдісі оқушыларға белгілі бір тарихи кезең, оқиға немесе тұлға туралы терең зерттеу жүргізуге мүмкіндік береді.

Мысалы, оқушыларға қазақ хандарының билік еткен кезеңдері туралы жобалар жасау тапсырмасын беру арқылы олардың зерттеу дағдылары мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға болады. Бұл әдіс оқушылардың оқыған материалын өмірмен байланыстыруға және нақты мәселелерге шешім табуға бағыттайды.

3.3. Интерактивті оқыту әдісі

Интерактивті оқыту әдісі оқушыларды оқу процесіне белсене қатыстыруға бағытталған әдіс. Бұл әдіс арқылы оқушылар тек тыңдаушы емес, оқу процесінің белсенді қатысушысына айналады. Ұлттық тарихты оқытуда бұл әдіс әртүрлі диалогтар, пікірталастар, рөлдік ойындар, тарихи ситуацияларды талдау және талқылауды қамтиды.

Мысалы, тарих сабағында оқушылар белгілі бір тарихи оқиғаны рөлдер арқылы ойнап көрсетуі мүмкін, яғни бір оқушы сол оқиғалардың басты кейіпкері ретінде әрекет етіп, басқа оқушылар сол кезеңдегі басқа тұлғалардың рөлін атқарады. Бұл әдіс оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып қана қоймай, тарихи оқиғалар мен тұлғаларды тереңірек түсінуге мүмкіндік береді.

Қорытынды

Ұлттық тарихты оқыту — бұл тек білім беру процесі ғана емес, бұл ұлттық сана мен патриоттық тәрбиені қалыптастыруға бағытталған маңызды үдеріс. Жаһандану мен локализация арасындағы байланыс қазіргі заманғы білім беру жүйесінде ұлттық тарихты оқытуда маңызды мәселе болып табылады. Жаһандану әлемдік білім жүйесінің біртұтас болуын талап етсе, локализация ұлттық мәдениеттердің сақталуын және дамытуын қамтамасыз етеді. Мектептерде ұлттық тарихты оқытуда осы екі үрдістің теңгерімін сақтау қажет.

Әдебиеттер

1. Ахметова Р. С. Жаһандану және ұлттық тарих. Алматы: Білім, 2018.
2. Тлеубаева М. Н. Ұлттық тарихты оқыту: теория және тәжірибе. Астана: Фолиант, 2017.
3. Нұржанова С. А. Локализация және ұлттық білім беру. Қарағанды: Қарағанды университеті, 2019.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР

Шыныбаев Мырзабек Туранулы
Түркістан облысы, Созақ ауданы, "Сызған "ауылы, Қ.Рүстемов атындағы жалпы білім беретін мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В статье обсуждается значение инновационных методов и подходов, а также их эффективность в обучении казахскому языку и литературе. Инновационные методы обучения способствуют повышению интереса учеников, развивают их творческое мышление, позволяют свободно выражать свои мысли и развивать языковые навыки. В статье предлагается использование современных технологий и педагогических инструментов, интерактивное и диалогическое обучение, а также проектные работы и творческие задания.

Abstract

The article discusses the significance of innovative methods and approaches and their effectiveness in teaching the Kazakh language and literature. Innovative teaching methods enhance students' interest, foster creative thinking, enable them to express their opinions freely, and develop language skills. The article proposes the use of modern technologies and pedagogical tools, interactive and dialogical teaching, as well as project work and creative tasks.

Білім беру жүйесінде оқытудың инновациялық әдістері күн санап маңызды рөл атқарып келеді. Әсіресе, қазақ тілі мен әдебиеті пәндерін оқытуда бұл әдістердің пайдалану деңгейі артты. Өйткені, қазақ тілі мен әдебиеті — тілдік және мәдени білімді ұрпақтан ұрпаққа жеткізуші маңызды пәндердің бірі болып табылады. Қазақ тілін меңгеру мен әдебиет шығармаларын оқып, түсіну баланың дүниетанымын қалыптастыруға ықпал етеді, сол арқылы оның шығармашылық және сыни ойлау қабілеттері дамиды. Сондықтан бүгінгі таңда мектептерде қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдану, мұғалімнің шығармашылықпен жұмыс істеуі маңызды.

Бұл мақалада оқушыларды қазақ тілі мен әдебиетіне қызықтырып, олардың жан-жақты дамуына ықпал ететін инновациялық әдістер қарастырылады. Сонымен қатар, осы әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы білім сапасын арттыру жолдары, оқушылардың білім алу мотивациясын күшейту мәселелері де талқыланады.

1. Инновациялық әдіс-тәсілдер туралы түсінік

Инновациялық әдіс-тәсілдер дегеніміз — білім беру саласында оқу процесін жетілдіру мақсатында жаңа тәсілдер мен әдістерді қолдану. Мұның негізгі мақсаты — оқушыларды шығармашылық ойлауға, сыни көзқарас қалыптастыруға, өз бетімен ізденуге, білім алудағы белсенділігін арттыруға бағытталған. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда инновациялық әдістер оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту, олардың әдебиетке деген қызығушылығын арттыру мақсатында қолданылады.

1.1. Инновациялық әдіс-тәсілдердің маңызы

Қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті — оқушылардың бойында шығармашылық қабілеттерді ояту, сыни ойлау дағдыларын дамыту. Бұл мақсаттарға жету үшін педагогикада инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдану үлкен мәнге ие. Инновациялық әдістер:

- Оқушылардың оқу материалын терең түсінуін қамтамасыз етеді;
- Олардың сыни ойлау, талдау және бағалау дағдыларын қалыптастырады;
- Өздігінен жұмыс істеуге, шығармашылыққа ықпал етеді;
- Технологияларды тиімді пайдалану арқылы оқытуды қызықты әрі тиімді етеді.

Инновациялық әдіс-тәсілдер оқушыларды тек білім алуға ғана емес, сондай-ақ өз пікірін қорғауға, талқылауға, зерттеу жұмыстарын жүргізуге үйретеді.

2. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қолданылатын инновациялық әдіс-тәсілдер

Қазақ тілі мен әдебиетінің мазмұны мен құрылымын оқыту барысында әртүрлі инновациялық әдіс-тәсілдер қолдануға болады. Мұғалімдер сабақ барысында оқушыларды жаңа әдістер арқылы қызықтырып, олардың білім алу процесін тиімді ұйымдастыруы керек.

2.1. Интерактивті оқыту әдісі

Интерактивті оқыту әдісі — оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ететін әдіс. Бұл әдіс арқылы оқушылар тек тыңдаушы емес, сабақ процесінің белсенді қатысушысына айналады. Оқушылар өз пікірлерін ортаға салып, тақырыпқа байланысты ой бөліседі. Интерактивті әдіс топтық жұмыстарды, пікірталастарды, рөлдік ойындарды қолдануды қамтиды. Мысалы, әдеби шығарманы талқылау кезінде оқушылар өздерінің көзқарастарын білдіріп, бір-бірімен пікір алмасады.

2.2. Проблемалық оқыту әдісі

Проблемалық оқыту әдісі — оқушыларды мәселелерді шешуге үйретететін әдіс. Бұл әдіс барысында мұғалім оқушыларды белгілі бір мәселені шешуге бағыттайды, олар өздері дұрыс шешім табуға тырысады. Мысалы, әдеби шығармаларды талдау барысында оқушылар мәтіндегі негізгі мәселелер мен персонаждардың әрекеттерін талқылайды, өз шешімдерін ұсынады.

2.3. Жобалық оқыту әдісі

Жобалық оқыту әдісі — оқушыларға шығармашылық тапсырмалар беріп, оларды нақты бір жобаны жүзеге асыруға бағыттау әдісі. Оқушылар әдебиет шығармаларына байланысты жобалар жасап, оларды топтық түрде орындауға үйренеді. Бұл әдіс оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытады, сонымен қатар олардың шығармашылық қабілеттерін арттырады.

2.4. Технологияларды қолдану әдісі

Қазіргі технологиялардың дамуы білім беру саласына да елеулі өзгерістер әкелді. Мектептерде жаңа технологияларды қолдану оқушылардың білім алу процесін жандандырып, олардың қызығушылығын арттырады. Мысалы, қазақ тілі мен әдебиеті сабағында компьютерлер, интерактивті тақталар, электронды оқулықтар мен қосымшалар қолданылады. Бұл технологиялар арқылы оқу материалының визуализациясы жүзеге асырылады, оқушылардың тез әрі тиімді меңгеруіне мүмкіндік туады.

2.5. Кейс-стадиді қолдану әдісі

Кейс-стадиді қолдану әдісі — нақты өмірдегі мәселелерді зерттеп, оларды шешу жолдарын қарастыруға бағытталған әдіс. Әдебиет пәнінде белгілі бір шығарманың немесе автордың өмірінен алынған нақты оқиғаларды талқылау арқылы оқушылардың сыни ойлауын дамытуға болады. Бұл әдіс оқушыларды жан-жақты ізденуге, нақты мәселелерді шешуге үйретеді.

2.6. Дифференциалды оқыту әдісі

Дифференциалды оқыту әдісі — әртүрлі деңгейдегі білім алушыларға жеке әдіс-тәсілдер мен тапсырмалар ұсыну. Бұл әдіс әр оқушының қабілетіне, қызығушылығына, қажеттілігіне сәйкес білім алуға мүмкіндік береді. Мысалы, әдеби шығарманы оқып, талдауға берілген тапсырмалар әр оқушының деңгейіне қарай жасалуы мүмкін.

Қорытынды

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда инновациялық әдіс-тәсілдер қолдану оқу процесін жаңартып, оқушылардың қызығушылығын арттыруға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға үлкен әсер етеді. Бұл әдістер балалардың ойлау дағдыларын қалыптастырып, өз пікірлерін еркін білдіруге, талқылауға үйретеді. Сонымен қатар, инновациялық әдістер мектеп оқушыларының оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді және олардың білім алу мотивациясын арттырады. Осылайша, инновациялық әдіс-тәсілдер қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың жан-жақты дамуына септігін тигізеді.

Әдебиеттер

1. Баймұратова Б. С. Инновациялық педагогикалық технологиялар. Алматы: Білім, 2018.
2. Жұмабаев М. Қазақ әдебиеті: теориясы мен әдістемесі. Алматы: Рауан, 2010.
3. Нұрқатова А. Т. Қазақ тілін оқыту әдістемесі: теория және практика. Алматы: Атамұра, 2017.
4. Абдыканова Г. Т. Инновациялық әдіс-тәсілдерді қолданудың тиімділігі. Қызылорда: Қорқыт Ата атындағы ҚМУ, 2016.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ АЯСЫНДА STEAM ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

Мақсұт Айман Әбдіжүсіпқызы
«Өрлеу» БАҰО» АҚ «Түркістан облысы Кәсіби даму институты» филиалы, «Жаратылыстану-математикалық бағытындағы» кафедрасының аға оқытушысы

Резюме

В современном образовании одним из важнейших приоритетов является обеспечение качественного обучения для детей с различными способностями и потребностями. В данной статье рассматривается возможность объединения принципов инклюзивного обучения и STEAM-технологий для развития творческих способностей младших школьников. Анализируются эффективность STEAM-методики в инклюзивных классах, методы её применения, а также возможности и вызовы, связанные с её реализацией. На основе практических примеров и научных данных предлагаются эффективные способы поддержки учащихся начального уровня.

Annotation:

One of the key priorities in modern education is providing quality learning opportunities for students with diverse abilities and needs. This article explores the integration of inclusive education principles with STEAM technologies to enhance the creative potential of primary school students. It examines the effectiveness of the STEAM approach in inclusive classrooms, its implementation methods, as well as the opportunities and challenges associated with its application. Using practical examples and scientific foundations, the article suggests effective ways to support early-level students.

XXI ғасырда білім беру тек академиялық білім берумен шектелмейді. Білім беру процесі баланың тұлғалық дамуына, өмірлік дағдыларды қалыптастыруға бағытталған. Әсіресе инклюзивті білім беру жағдайында әр балаға тең мүмкіндіктер ұсыну маңызды. Инклюзивті білім беру — бұл барлық балалардың жеке қажеттіліктеріне қарай бейімделген сапалы білім беру жүйесі. Оның мақсаты — әр баланың әлеуетін ашу, өзіндік орнын табуға көмектесу. STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) әдістемесі осы талаптарды тиімді орындауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл баланың ойлау қабілетін, шығармашылық белсенділігін, топпен жұмыс істей алуын дамытады.

Инклюзивті бастауыш сыныптарда STEAM технологиясын қолданудың теориялық негіздері, әдістемелік жолдары және нақты практикалық мысалдар.

1. Инклюзивті білім беру және оның бастауыш сыныптағы ерекшеліктері

Инклюзивті білім беру — бұл барлық балалардың білім алу құқықтарын қамтамасыз ететін жүйе. Ол балалар арасындағы теңдікті сақтауға, бір-бірін құрметтеуге және әртүрлілікті қабылдауға бағытталған.Бастауыш сынып кезеңі — баланың базалық оқу дағдылары (жазу, оқу, санау) қалыптасатын маңызды уақыт. Осы кезеңде инклюзивті оқыту әдістері оқушының жеке ерекшелігін ескере отырып, білім беру процесін даралауды талап етеді. Әртүрлі қажеттіліктері бар балаларды біріктіру білім беру бағдарламаларының икемділігі мен мұғалімнің кәсіби шеберлігін қажет етеді.

2. STEAM технологиясы: түсінігі мен маңызы. STEAM — ғылым, технология, инженерия, өнер және математика салаларын біріктіре отырып оқытудың интеграцияланған моделі. Бұл тәсіл дәстүрлі пәндік оқытудан айырмашылығы, баланы әртүрлі бағытта дамытуды мақсат етеді:

- Ғылым арқылы — табиғи құбылыстарды зерттеу;
- Технология арқылы — ақпараттық сауаттылықты қалыптастыру;
- Инженерия арқылы — жобалау және шешім қабылдау дағдыларын дамыту;
- Өнер арқылы — эстетикалық және шығармашылық ойлау қабілеттерін жетілдіру;
- Математика арқылы — логикалық ойлау мен есептеу дағдыларын дамыту.

STEAM әдістемесі баланың өзіндік зерттеушілік қабілетін, жаңашыл көзқарасын дамыта отырып, шынайы өмірлік мәселелерді шешуге үйретеді. Инклюзивті сыныптарда бұл әдіс ерекше тиімді, себебі әр оқушы өз қабілетіне сай салада өз орнын таба алады.

3. Инклюзивті сыныптарда STEAM технологиясын қолданудың мүмкіндіктері. STEAM әдісінің инклюзивті білім берудегі маңыздылығы мынада:

Деңгейлеп оқыту: Әр оқушының мүмкіндігіне қарай тапсырма беру;

Көпарналы оқыту: Ақпаратты әртүрлі тәсілмен (сурет, модель, мәтін) жеткізу;

Қатысуды қамтамасыз ету: Барлық балаларға тапсырманы орындауға мүмкіндік беру;

Өзіндік пікір мен таңдау мүмкіндігі: Оқушылар өз жолын таңдайды;

Жетістіктерге жетуді қамтамасыз ету: Әр бала өз үлесін қосады.

4. Инклюзивті бастауыш сыныптарда STEAM жобаларын ұйымдастыру әдістері. Инклюзивті сыныптарда STEAM жобаларын ұйымдастыру кезінде келесі әдістер тиімді:

4.1 Топтық жұмыс. Топ ішінде әр оқушының рөлі анық болады. Мысалы: бір оқушы идея ұсынады, екіншісі жобалайды, үшіншісі тәжірибе жасайды, төртіншісі нәтижесін баяндап береді.Бұл тәсіл әр баланың қабілетін ескеруге мүмкіндік береді.

4.2 Жобалық әдіс. Тапсырмалар нақты жобаларға бағытталады. Мысалы: «Энергия үнемдейтін үй» моделін жасау, «Күн энергиясы» макетін құрастыру. Жоба барысында әр бала шығармашылық қабілетін қолданады.

4.3 Тапсырмаларды саралау. Бір тапсырма әртүрлі деңгейде ұсынылады. Мысалы: бір топ эксперимент жүргізеді, басқа топ сурет салады, үшінші топ нәтижені баяндайды.

4.4 Практикалық әрекет. Тек теориялық емес, практикалық жұмыстар жүргізу. Бұл ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін өте маңызды.

5. Практикалық мысалдар.

5.1 Жоба: «Экологиялық таза көлік құрастыру». Мақсаты: Оқушыларға экологиялық таза көлік түрлерінің маңызын түсіндіру, шығармашылықпен ойлау және инженерлік дағдыларын дамыту.

Қолданылатын STEAM элементтері:

Science: Қоршаған ортаға зиянсыз көлік түрлерін зерттеу;

Technology: Моторсыз көлік моделін жасау;

Engineering: Конструкция жобалау;

Arts: Дизайн жасап, көлікті әсемдеу;

Mathematics: Қашықтық пен жылдамдықты есептеу.

Инклюзивтілік: Әр бала өз қабілетіне қарай қатысады. Біреу идея ұсынады, біреу макетті құрастырады, біреу безендіреді.

5.2 Жоба: «Менің армандағы мектебім». Мақсаты: Балалардың шығармашылық қиялын дамыту және инженерлік ойлау қабілеттерін қалыптастыру.

Қолданылатын STEAM элементтері:

Ғимарат макетін жасау (инженерия), ғимарат ішіндегі инновациялық шешімдерді ойлап табу (ғылым және технология), ғимарат интерьерін көркемдеу (өнер), ғимарат көлемін есептеу (математика).

Инклюзивтілік: Барлық оқушылар өз армандарындағы мектеп моделін құруға белсенді қатысады. Ерекше қажеттіліктері бар балалар өз идеясын суретпен немесе ауызша сипаттай алады.

STEAM әдістемесін табысты қолдану үшін мұғалім, бар шеберлігін қолданып әр баланың қабілетін ескере отырып, жобаларды ұйымдастыруда икемді болуы қажет, оқушыларды ынталандырып, қолдау көрсетіп отыруы тиіс, әр тапсырмада барлық оқушылардың белсенді қатысуына жағдай жасап бала бойындағы шығармашылық әлеуетті ашуға көмектесіп, олардың әрқайсысына маңызды екенін сезіндіруі керек.

Инклюзивті бастауыш сыныптарда STEAM технологиясын қолдану — әртүрлі қабілеттегі балаларды біріктіре отырып, олардың танымдық, шығармашылық және әлеуметтік дағдыларын дамытуға жол ашады. Баланың физикалық, психологиялық, әлеуметтік ерекшеліктеріне қарамастан, оның толыққанды тұлға болып дамуына мүмкіндік береді. Бастауыш кезеңде оқу дағдылары қалыптасып, шығармашылық пен зерттеуге деген қызығушылық оятады. Сондықтан инклюзивті білім беру принциптерімен бірге заманауи технологияларды қолдану — табысты оқытудың кепілі. STEAM әдісі инклюзивті оқытуда

баланың өзіндік ерекшелігін ескеріп, оның мүмкіндігін толық пайдалануға мүмкіндік береді. Әр бала өз қабілетіне сай рөл таңдай алады, әрқайсысы жобада өз орнын табады. Бұл — өзіндік тиімді оқыту моделі. Болашақта STEAM технологиясын инклюзивті сыныптарда кеңінен қолдану арқылы біз өздігінен ойлайтын, жауапты, креативті ұрпақ тәрбиелей аламыз.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, 2007 ж. (өзгерістерімен және толықтыруларымен).
2. Әбілқасымова А.Е. Инклюзивті білім беру: теория және практика. Алматы, 2019.
3. Ниязова А.Т. Бастауыш сыныптағы инклюзивті оқытудың ерекшеліктері. 2020.
4. Хамитова К. STEAM технологиялары негізінде бастауышта оқыту әдістері. 2021.

БАЛАБАҚШАДА МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ

Арипбаева Алима Шалгинбайқызы
Шымкент қаласы, №13 «Ертөстік» бөбекжай-бақшасының музыка пән мұғалімі

Резюме:

В данной статье рассматриваются важность и эффективность инновационных методов в области музыкального образования в детском саду. Музыкальное образование является важным компонентом, способствующим всестороннему развитию ребенка. На этапе дошкольного образования развитие музыкальных способностей не только формирует музыкальные навыки, но и способствует развитию творческих, эмоциональных и социальных навыков.

Summary:

This article explores the importance and effectiveness of innovative methods in the field of musical education in preschool. Music education is an essential component that contributes to the overall development of a child. During the preschool period, the development of musical abilities not only forms musical skills but also helps in the formation of creativity, emotional, and social skills.

Музыка — баланың эмоционалдық және шығармашылық дамуын қалыптастыруда маңызды рөл атқаратын өнер саласы. Балабақшадағы музыкалық білім беру баланың жан-жақты дамуына әсер етеді, оның ішінде шығармашылық, есту қабілеті, ырғақ сезімі, дауысты басқару және әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді. Музыкалық білім берудің балалар үшін маңыздылығы өте зор, себебі музыка баланың эмоциясын білдіруге, өзін-өзі көрсетуіне, топта жұмыс істей білуіне және өзіне деген сенімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Әрине, балабақшадағы музыкалық тәрбие белгілі бір әдістер мен тәсілдер арқылы жүзеге асырылады. Мұндай әдістердің сапасы мен тиімділігі балалардың болашақта музыкалық білім мен өнерге деген қызығушылықтарын дамытуға әсер етеді. Осыған орай, бұл мақала музыкалық білім беруде қолданылатын инновациялық әдістерді қарастырып, олардың балабақшадағы тәрбие жүйесіне қосқан үлесін талдайды.

1. Музыкалық білім беру әдістерінің негіздері

1.1. Музыкалық білім берудің жалпы принциптері

Музыкалық білім беруде бірнеше негізгі принциптер бар, олар әрбір әдістемелік құрал мен тәсілді таңдауда маңызды рөл атқарады. Бұл принциптер балалардың музыкалық қабілеттерін ашу, шығармашылық әлеуетін дамыту және эмоциялық даму салаларын қамтиды. Олардың ішінде:

- Баланың жеке тұлғасын құрметтеу: әрбір баланың музыкалық талғамы мен қабілеттерін ескеру.
- Интерактивтілік: балалардың белсенді қатысуы мен өзін-өзі көрсетуіне мүмкіндік беру.
- Ойын арқылы оқыту: балалардың қызығушылығын арттырып, оқу процесін ойын түрінде ұйымдастыру.

- Жалпы мәдениеттің қалыптасуы: музыка арқылы балалардың жалпы мәдениетін дамыту.

1.2. Музыкалық білім берудің мақсаттары мен міндеттері

Музыкалық білім берудің мақсаты — баланың жеке тұлғасын жан-жақты дамыту, оның шығармашылық және музыкалық қабілеттерін қалыптастыру, сондай-ақ қоғамда өзін-өзі дұрыс таныта білуге үйрету. Музыкалық білім беру міндеттері:

- Музыкалық қабылдау мен орындау дағдыларын дамыту.
- Музыкалық шығармаларға қызығушылық тудыру.
- Музыкалық теорияның негіздерін меңгерту.
- Балаларда музыкаға деген эстетикалық көзқарасты қалыптастыру.

2. Музыкалық білім беруде инновациялық әдістерді қолдану

2.1. Музыкалық ойындар арқылы оқыту

Балалар үшін музыка ең алдымен ойын түрінде болуы керек, себебі ойын — баланың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды құрал. Музыкалық ойындар балаларды ырғақ сезіміне, есту қабілетіне, үйлесімділік пен дауысты басқаруға үйретеді. Ойындар балалардың белсенді қатысуын және эмоционалдық дамуын қамтамасыз етеді.

Қазіргі кезде музыкалық ойындар әдістемелік тұрғыдан әртүрлі болып табылады, олардың ішінде:

- Музыкалық-рөлдік ойындар: балалар белгілі бір музыкалық рөлдерді атқара отырып, өздерінің музыкалық қабілеттерін көрсетеді.
- Ырғақтық ойындар: балалардың ырғақтық сезімдерін дамытуға арналған ойындар, олар түрлі құралдар мен қимылдарды үйлестіріп орындауды қамтиды.
- Қозғалыс ойындары: балалар музыканың ырғағына сәйкес түрлі қозғалыстарды орындау арқылы өздерін көрсетеді.

2.2. Музыкалық технологиялар мен ақпараттық құралдар

Инновациялық әдістердің бірі ретінде музыкалық білім беруде ақпараттық технологияларды қолдану маңызды. Бүгінде балабақшаларда балаларға музыкалық білім беруде арнайы бағдарламалар мен мультимедиялық құралдар қолданылуда. Мұндай технологиялар балалардың музыкаға деген қызығушылығын арттырып, оқу процесін қызықты әрі әсерлі етеді.

Мысалы, музыкалық білім беру үшін қолданылатын мультимедиялық бағдарламалар:

- Интерактивті тақталар: балаларға музыкалық шығармаларды тыңдатып, оларға жаттығулар мен тапсырмалар орындауға мүмкіндік береді.
- Мобилді қосымшалар: балалардың музыкалық қабілеттерін дамытуға арналған түрлі ойындар мен жаттығуларды ұсынады.
- Дыбыс жазу құрылғылары: балалардың дауыстарын жазып, музыкалық композициялар жасауға үйретеді.

2.3. Жаңа әдістемелер мен педагогикалық тәсілдер

Музыкалық білім беру саласындағы инновациялық әдістердің бірі ретінде жаңа педагогикалық тәсілдерді енгізу болып табылады. Мұндай тәсілдер балабақшадағы балаларға музыканы қызықты әрі әсерлі етіп үйретуге мүмкіндік береді. Қазіргі педагогикалық теорияда балалардың шығармашылық әлеуетін ашуға бағытталған көптеген жаңа әдістер ұсынылады, олардың ішінде:

- Музыкалық терапия: музыка арқылы балалардың эмоциялық және психологиялық жағдайларын түзету.
- Жоба әдісі: балалар музыкалық жобаларды орындау барысында өз шығармашылық қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік алады.
- Креативті оқыту: балаларды жаңа идеяларды ойлап табуға, музыкалық шығармаларды өздері құрастыруға үйрету.

3. Музыкалық білім берудің тиімділігін бағалау

3.1. Балалардың музыкалық дамуын бағалау

Балабақшадағы музыкалық білім беру процесінде балалардың музыкалық қабілеттерінің дамуын үнемі бағалап отыру маңызды. Бұл үшін түрлі әдістемелік құралдар мен бағалау критерийлері қолданылуы тиіс:

- Музыкалық қабілеттерді тыңдау және бақылау: балалардың орындаушылық шеберлігін тыңдап, олардың музыкалық шығармаларды қалай қабылдайтынын бағалау.
- Қатысушылық: балалардың музыкалық іс-шараларға қаншалықты белсенді қатысатынын бақылау.
- Шығармашылық көрсеткіштер: балалардың музыкалық шығармалардағы шығармашылық тәсілдерін және жаңа идеяларды қаншалықты қолданып жатқандарын бағалау.

3.2. Музыкалық білім беру нәтижелері

Музыкалық білім беру әдістерін қолданудың нәтижелері тек балалардың музыкалық қабілеттерінің артуымен ғана емес, олардың жалпы дамуының жетілуімен де өлшенеді. Инновациялық әдістер балалардың шығармашылық қабілеттерін, эмоционалдық интеллектін және музыкалық талғамын дамытуда маңызды рөл атқарады.

Қорытынды

Балабақшада музыкалық білім берудің инновациялық әдістері балалардың жан-жақты дамуына, шығармашылық қабілеттерінің қалыптасуына ықпал етеді. Мұндай әдістер балалардың музыкаға деген қызығушылығын арттырып, олардың есту қабілетін, ырғақ сезімін және шығармашылық ойлауын дамытады. Музыкалық ойындар, ақпараттық технологиялар және жаңа педагогикалық тәсілдер балабақшадағы музыкалық білім беруді қызықты әрі тиімді етеді. Бұл әдістердің нәтижелері балалардың музыкалық қабілеттерінің жоғары деңгейде дамуына және олардың жалпы мәдениетінің қалыптасуына әсер етеді.

Әдебиеттер

1. Сүлейменова А.Қ. *Музыкалық білім берудің негіздері*. Алматы: Мектеп, 2019.
2. Мырзахметова Г.Т. *Балабақшада музыкалық тәрбие беру әдістемесі*. Астана: Қазақ университеті, 2021.
3. Петрова Е.В. *Инновациялық әдістер мен музыкаға негізделген шығармашылық оқу*. Мәскеу: Педагогика, 2020.

ТАБЫСТЫ КӘСІПКЕРЛЕРДІҢ ҚАСИЕТТЕРІ

Бердалиева Гулбахрам Темировна
Түркістан облысы, Жетісай ауданы №10 “Қайнар” мектеп- гимназия” коммуналдық мемлекеттік мекемесінің экономика негіздері және қаржы сауаттылығы пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются основные качества успешных предпринимателей, а также их психологические, стратегические и практические аспекты на пути к успеху. Обсуждаются такие качества предпринимателей, как стремление к цели, лидерство, креативность, стратегическое мышление и другие важные способности. Также рассматривается влияние предпринимателей на общество и экономику, их социальная ответственность и вопросы службы обществу.

Abstract

The article discusses the key qualities of successful entrepreneurs, as well as the psychological, strategic, and practical aspects of their journey to success. It examines qualities such as goal orientation, leadership, creativity, strategic thinking, and other important skills. Additionally, the impact of entrepreneurs on society and the economy, their social responsibility, and issues related to serving the community are explored.

Бұл бөлімде табысты кәсіпкердің қоғамдағы рөлі мен маңызы туралы әңгімелейміз. Кәсіпкерлік әлемінің бүгінгі таңдағы динамикасы мен даму үрдістері, сондай-ақ табысты кәсіпкерлердің кәсіпкерлік экожүйедегі орны туралы айтылады.

1. Табысты кәсіпкердің ұғымы

Табысты кәсіпкер дегеніміз кім? Бұл сұраққа жауап беру үшін кәсіпкерліктің мәнін, табыстың критерийлерін және оны анықтауға болатын критерийлерді зерттейтін боламыз.

1.1 Мақаланың құрылымы

Мақала құрылымы көрсетіліп, әр бөлімде талқыланатын мәселелер айқындалады. Табысты кәсіпкердің қасиеттері, олардың психологиясы, кәсіпкерлік жолындағы қиындықтар және оларды жеңу жолдары қарастырылады.

2. Кәсіпкердің психологиялық портреті

2.1 Кәсіпкердің табысқа жетуге бағытталған ойлау жүйесі

Кәсіпкерлік табысқа жету үшін не қажет? Бұл бөлімде кәсіпкердің ойлау жүйесі, мақсатқа ұмтылу, тәуекелдерді басқару және стратегиялық жоспарлау қабілеттері талқыланады.

2.2 Өзін-өзі сенімділік және тәуекелге бару қабілеті

Табысты кәсіпкерлердің біріктіруші қасиеті – өзіне деген сенімділік және үлкен тәуекелдерді қабылдау қабілеті. Бұл бөлімде кәсіпкердің осы қасиеттері мен олардың табысқа қалай әсер ететіні қарастырылады.

2.3 Өзін-өзі басқару және мотивация

Табысқа жету үшін кәсіпкердің өзін-өзі басқару, уақытты тиімді пайдалану, мотивацияны жоғалтпау сияқты қабілеттері маңызды болып табылады. Бұл бөлімде осы аспектілерге баса назар аударылады.

3. Табысты кәсіпкерлердің негізгі қасиеттері

3.1 Креативтілік пен инновациялық ойлау

Кәсіпкердің креативті ойлау қабілеті мен жаңашылдыққа ұмтылуы оның кәсіпкерлік табысына ықпал ететін негізгі факторлардың бірі болып табылады. Бұл бөлімде инновацияларды енгізу мен креативтілікке арналған мысалдар мен талдаулар қарастырылады.

3.2 Көшбасшылық қасиеттері

Табысты кәсіпкердің көшбасшы ретінде өзінің қызметкерлері мен серіктестерімен жұмыс істеу қабілеті өте маңызды. Көшбасшылық қасиеттері мен ұжыммен қарым-қатынасы, мақсатқа жету үшін топты қалай басқару керектігі туралы айтылады.

3.3 Төзімділік пен мақсатқа бағыттылық

Әрбір кәсіпкер жолында көптеген қиындықтар мен кедергілермен бетпе-бет келеді. Төзімділік пен мақсатқа бағыттылық – табысқа жетудің маңызды факторлары. Бұл бөлімде кәсіпкерлердің осы қасиеттерін қарастырамыз.

3.4 Стратегиялық ойлау және шешім қабылдау қабілеті

Стратегиялық ойлау және тиімді шешім қабылдау қабілеті табысты кәсіпкердің маңызды қасиеті болып табылады. Бұл бөлімде стратегиялық шешімдерді қалай қабылдауға болатынын және олардың табысқа қалай әсер ететінін талқылаймыз.

4. Кәсіпкерлік жолындағы қиындықтар және оларды жеңу жолдары

4.1 Кәсіпкердің бастапқы кезеңдегі қиындықтары

Кәсіпкерлік жолда алғашқы кезеңдерде кездесетін қиындықтар мен кедергілер. Тәжірибесіздік, қаржы тапшылығы және нарықтық бәсекелестік сияқты мәселелерді шешудің жолдары қарастырылады.

4.2 Жоспарлау мен тәуекелді басқару

Табысқа жетудің маңызды аспектісі – жоспарлау мен тәуекелдерді басқару. Кәсіпкерлердің тәуекелдермен қалай жұмыс істейтіні, оларды басқарудағы стратегиялары талқыланады.

4.3 Қаржы менеджменті

Қаржы мәселесі кез келген кәсіпкер үшін маңызды. Бұл бөлімде кәсіпкердің қаржылық дағдылары, инвестицияларды басқару және тиімді қаржы жүйесін құру туралы айтылады.

5. Табысты кәсіпкерлердің қоғамға әсері

5.1 Экономикалық даму мен инновациялардың ролі

Табысты кәсіпкерлердің қоғамға әсері тек жеке кәсіпкерліктің табысы мен сәттілігімен ғана шектелмейді. Олардың экономикалық даму мен инновацияларға қосқан үлесі ерекше маңызды және қоғамның әл-ауқаты мен өркендеуіне тікелей әсер етеді. Бұл бөлімде кәсіпкерлердің экономикалық даму мен инновацияларға қалай ықпал ететіні, сондай-ақ олардың ел экономикасына қосқан үлестері қарастырылады.

1. Экономикалық өсу мен жұмыс орындарын құру

Табысты кәсіпкерлер елдің экономикасының дамуына айтарлықтай үлес қосады. Олар жаңа өнімдер мен қызметтерді ұсыну арқылы нарықта сұраныс туғызады және өздерінің бизнесін дамыту арқылы жаңа жұмыс орындарын ашады. Бұл жағдай жұмыссыздық деңгейін төмендетуге, әлеуметтік теңдікті жақсартуға және халықтың әл-ауқатын арттыруға мүмкіндік береді.

Кәсіпкерлер өздерінің компанияларын құрып, сәтті басқарып, нарықта бәсекелестікті күшейтеді. Бұл, өз кезегінде, экономиканың әртүрлі салаларында өндіріс көлемінің артуына ықпал етеді. Мысалы, жаңа технологиялар мен қызметтер енгізу арқылы кәсіпкерлер өнімділік пен тиімділікті арттырады, сондай-ақ бәсекелестік арқылы бағаны төмендетеді. Бұл да өз кезегінде тұтынушылардың игілігі үшін тиімді болады.

2. Инновацияларды енгізу

Инновация – табысты кәсіпкерлердің маңызды қасиеттерінің бірі. Кәсіпкерлік әлемде табысты кәсіпкерлер жаңа өнімдер, қызметтер немесе технологиялар ойлап тауып, оларды нарыққа енгізеді. Бұл инновациялардың экономикаға әсері өте зор. Олар жаңа салалардың қалыптасуына, өндірістік процестердің жетілдірілуіне және нарықта жаңа бәсекелестік деңгейінің пайда болуына мүмкіндік береді.

Кәсіпкерлер инновациялар арқылы нарықта озық технологияларды қолдану мүмкіндігін туғызады. Бұл жаңашылдықтар көбінесе басқа компанияларды да ынталандырады, сол арқылы жаңа идеялар мен шешімдер пайда болады. Инновациялар тек кәсіпкерлік салада ғана емес, сонымен қатар экономикадағы басқа салаларда да тиімділік арттыруға ықпал етеді. Мысалы, ақпараттық технологиялар, биотехнологиялар, жасыл энергетика сияқты салалардағы инновациялар экологиялық, әлеуметтік және экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады.

3. Кәсіпкерлік экожүйенің дамуы

Табысты кәсіпкерлер кәсіпкерлік экожүйенің дамуына ықпал етеді. Олар тек өздерінің бизнестерін ғана дамытып қоймай, айналадағы серіктестермен, жеткізушілермен, тұтынушылармен және мемлекеттік органдармен бірлесе отырып, жаңа мүмкіндіктер туғызады. Бұл процесс кәсіпкерлік мәдениетінің қалыптасуына, жаңа нарықтардың ашылуына және жалпы қоғамдағы кәсіпкерлік белсенділіктің артуына әкеледі.

Экожүйенің дамуы нәтижесінде стартаптар мен шағын және орта бизнес өкілдері өздерінің идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік алады. Бұл жаңа жобалар мен кәсіпорындардың пайда болуы әлеуметтік және экономикалық ортада бәсекелестіктің көбеюіне, жаңа еңбек орындарының ашылуына, сондай-ақ жаңашыл шешімдердің қалыптасуына септігін тигізеді.

5.2 Әлеуметтік жауапкершілік және қоғамға қызмет көрсету

Табысты кәсіпкерлердің әлеуметтік жауапкершілігі және қоғамға деген үлесі маңызды. Бұл бөлімде кәсіпкерлердің қоғам алдындағы міндеттері, қайырымдылық жұмыстары, экологиялық жобаларға қатысуы және әлеуметтік мәселелерді шешуге қосқан үлестері қарастырылады.

Қорытынды

Мақаладағы негізгі тұжырымдар мен қорытындылар беріледі. Табысты кәсіпкерлердің қасиеттері мен олардың табысқа жетудегі рөлі жинақталады.

Болашақ кәсіпкерлерге арналған кеңестер

Бұл бөлімде болашақ кәсіпкерлер үшін ұсыныстар мен кеңестер беріледі. Олардың табысқа жету жолындағы негізгі қасиеттерін дамытуға бағытталған практикалық кеңестер ұсынылады.

Әдебиеттер

1. Айтжанов М. Кәсіпкерлік және менеджмент. Алматы: Қазақ университеті, 2015.
2. Нұрсұлтанова С. Табысты кәсіпкердің психологиясы. Алматы: Ғылым, 2018.
3. Ким Д. Кәсіпкерліктің негізгі принциптері. Мәскеу: Экономика, 2020.

"ТАБЫСТЫ КӘСІПКЕРДІҢ ЖЕТІСТІККЕ ЖЕТУ ЖОЛЫ: ҮЛГІ АЛУ"

Бихондиева Калдыкуль Бекниязовна
Түркістан облысы, Созақ ауданы
"Ш. Уалиханов атындағы жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің директордың тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары

Аннотация

В статье рассматриваются такие аспекты, как планирование, постановка целей, преодоление трудностей, инновации и новаторство. Также исследуются способы мотивации через изучение жизни и деятельности успешных личностей, их психологические особенности и влияние этих факторов на достижение успеха. Анализируется опыт успешных предпринимателей Казахстана, а также их влияние на общество и пути, по которым им можно подражать.

Abstract

The article examines aspects such as planning, goal setting, overcoming challenges, innovation, and creativity. It also explores how motivation can be gained by studying the lives and activities of successful individuals, as well as the psychological traits that influence their achievements. The experience of successful entrepreneurs in Kazakhstan is analyzed, along with their impact on society and the ways they can serve as role models.

Қазіргі әлемдік экономиканың басты қозғаушы күштерінің бірі – кәсіпкерлік. Жаһандық нарықтың үнемі өзгеріп отыратын жағдайында бәсекеге қабілетті болу және экономикалық өсу үшін жеке бастамашылық, жаңа идеялар мен тиімді басқару шешімдері аса қажет. Қазақстанда да соңғы жылдары кәсіпкерлікке деген қызығушылық пен оған деген мемлекеттік қолдау артып келеді. Осы ретте табысты кәсіпкерлердің өмір жолы мен тәжірибесі ерекше мәнге ие. Олар – тек бизнес өкілдері ғана емес, сонымен қатар жастар мен болашақ кәсіпкерлер үшін шабыт көзі және үлгі бола алатын тұлғалар.

1. Әдебиетке шолу

1.1 Кәсіпкерлік ұғымы және оның экономикалық мәні

Кәсіпкерлік – бұл тек табыс табу әрекеті ғана емес, қоғамның экономикалық құрылымын жетілдіретін, жаңа жұмыс орындарын ашатын және инновацияларды өмірге әкелетін күрделі үдеріс. Ж.Қ. Қалиевтың «Кәсіпкерлік негіздері» еңбегінде кәсіпкерлік қызметтің басты сипаттамаларына: тәуекелге бару, ресурстарды тиімді пайдалану, жаңа идеяларды жүзеге асыру және нарықтық ортада бәсекеге қабілетті болу жатады деп көрсетілген.

Экономист Д. Шумпетер кәсіпкерлікті экономикалық дамудың негізгі факторы ретінде қарастырып, кәсіпкердің рөлін «инноватор» ретінде сипаттайды. Ол кәсіпкерлік қызметті тек пайда көзі ретінде емес, қоғамда жаңа экономикалық тепе-теңдік орнататын күш деп есептейді.

Қазақстанда кәсіпкерліктің дамуы 1990 жылдардың ортасынан басталып, нарықтық экономиканың орнығуымен қатар өрбіді. Бүгінде бұл сала мемлекеттік бағдарламалар арқылы кең қолдауға ие.

1.2 Табысты кәсіпкердің бейнесі мен сипаттамалары

Зерттеулер көрсеткендей, табысты кәсіпкерлердің бойында мынадай сипаттар болады: мақсатшылдық, шыдамдылық, шығармашылық, жаңашылдық, басқару қабілеті және қаржылық сауаттылық. Көптеген зерттеушілер (мысалы, Р. Кийосаки, Б. Трейси) табысты кәсіпкер болудың формуласы ретінде: “идея + әрекет + табандылық” ұстанымын ұсынады.

Қазақстандық кәсіпкерлер арасында да өзіндік ерекшеліктер бар. Мысалы, әлеуметтік жауапкершілік пен ұлттық құндылықтарды ұстану – бұл жергілікті кәсіпкерлерге тән қасиеттердің бірі.

2. Жоспарлау және мақсат қою – табысқа бастар алғашқы қадам

Кәсіпкерлік жолындағы табыстың бастауында тұрған маңызды факторлардың бірі – нақты жоспарлау және мақсат қою. Бұл қарапайым көрінгенімен, іс жүзінде жетістікке жеткен көптеген кәсіпкерлер дәл осы қадамға ерекше мән берген. Өйткені табыстың негізі – бағыт пен жүйелілік. Мақсатсыз әрекет – адасудың бастауы, ал мақсат пен нақты жоспар – табысқа жетелейтін карта іспетті.

Стратегиялық жоспарлау: Болашақтың іргетасы

Жоспарлау – бұл кез келген істі бастамас бұрын нәтижеге қалай жетуді болжау, әрекеттер ретін жүйелеу және оған қажетті ресурстарды анықтау процесі. Кәсіпкерлер стратегиялық және тактикалық жоспарларды қатар пайдаланады. Мысалы, стратегиялық жоспар 5–10 жылға дейінгі аралықта кәсіпорынның даму бағытын белгілесе, тактикалық жоспар күнделікті, апталық және айлық тапсырмаларды реттейді.

Американдық кәсіпкер Илон Масктың «менің әр ісім – ұзақ мерзімді мақсатпен байланысты» деген сөзі стратегиялық жоспарлаудың қаншалық маңызды екенін дәлелдейді. Сол сияқты, қазақ кәсіпкерлері де бизнесін бастамас бұрын ұзақ мерзімді ойлауды алдыңғы қатарға қояды. Мысалы, белгілі кәсіпкер Қайрат Құдайберген өзінің сұхбаттарында: «Жас кәсіпкердің ең бірінші істеуі тиіс нәрсесі – өзінің нақты неге ұмтылып жатқанын анықтап алуы» дейді.

SMART жүйесімен мақсат қою

Кәсіпкерлік психологиясында нақты мақсат қою үшін әлемде кеңінен қолданылатын SMART әдістемесі бар:

- S (Specific) – нақты: мақсат бұлдыр болмауы тиіс.
- M (Measurable) – өлшенетін: нәтиженің өлшем бірлігі болуы қажет.
- A (Achievable) – қолжетімді: мақсат шынайы болуы тиіс.
- R (Relevant) – өзекті: кәсіпкер үшін маңыздылығы жоғары болуы керек.
- T (Time-bound) – мерзімді: уақыт шегі анықталуы тиіс.

Мысалы, «мен табысты болғым келеді» – бұл жалпы тілек. Ал «мен бір жыл ішінде 10 000 000 теңге табыс табатын онлайн сауда платформасын іске қосамын» – бұл нақты, өлшенетін және мерзімі бар мақсат.

Мақсат қою арқылы мотивацияны арттыру

Мақсат – мотивацияның басты қозғаушы күші. Мақсаты бар адамға шабыт табу да оңай, ал мақсатсыз кәсіпкер тез күйіп кетеді. Табысты кәсіпкерлердің өміріне үңілсек, олардың әрқайсысы белгілі бір кезеңде өзіне үлкен, бірақ нақты мақсат қойғанын көреміз. Бұл мақсаттар кейде материалдық, кейде әлеуметтік, кейде рухани сипатта болады.

Мысалы, әйгілі кәсіпкер және меценат Сәмбіғали Балмұратов ауылдағы жастарға мүмкіндік жасау үшін агроинновациялық жобаларды дамытуды өз миссиясына айналдырған. Оның жоспарлы жұмысы нәтижесінде бірнеше ауылда жұмыс орындары пайда болып, жастардың қалаға жаппай көшуі тоқтады.

Ішкі және сыртқы факторларды ескере отырып жоспар құру

Кәсіпкердің жоспары әрдайым нарықтың жағдайына бейімделуі тиіс. Бұл жерде SWOT-талдау әдісі кеңінен қолданылады:

- S – Strengths (Күшті жақтар)
- W – Weaknesses (Әлсіз жақтар)
- O – Opportunities (Мүмкіндіктер)
- T – Threats (Қауіптер)

Мысалы, жаңа ашылған кофехананың иесі өзінің мықты жағы ретінде орнын (орталықта орналасу), әлсіздігі ретінде тәжірибенің аздығын, мүмкіндігі ретінде жастар аудиториясының қызығушылығын, ал қауіп ретінде бәсекелестердің көптігін белгілей алады. Осыған қарай нақты іс-әрекет жоспары жасалады.

Мақсат пен жоспардың өзара байланысы

Мақсат – қайда бара жатқаныңды көрсететін шамшырақ болса, жоспар – сол жолға апаратын карта. Көптеген зерттеулер жоспарсыз кәсіпкерлердің 70%-ы алғашқы үш жыл ішінде сәтсіздікке ұшырайтынын көрсеткен. Сондықтан табысты болудың алғашқы және ең маңызды қадамы – мақсатты анықтап, нақты жоспар құру.

2.1 Қиындықтарды жеңу жолдары

Кәсіпкерлік – бұл тек пайда табудың емес, сонымен бірге күрделі кедергілерді еңсерудің жолы. Әр табысты кәсіпкердің артында сын сәттері, қаржылық дағдарыстар, моральдық күйзелістер мен белгісіздікпен күреске толы кезеңдер жатыр. Бұл сынақтардан аман өтіп,

табысқа жету – табандылық пен рухани төзімділіктің, сондай-ақ стратегиялық шешімдердің жемісі.

Қиындық – кәсіпкерліктің тұрақты серігі

Көптеген зерттеулер көрсеткендей, жаңа кәсіпорындардың 20-30%-ы алғашқы бір жыл ішінде жабылып қалады, ал 50%-ы үш жылға жетпей тоқтап қалады. Мұның негізгі себептері ретінде:

- қаржылық жоспарлаудың дұрыс болмауы,
- нарықты дұрыс зерттемеу,
- бәсекелестікке бейімделмеу,
- басқарушылық тәжірибенің аздығы,
- психологиялық күйреу секілді факторлар аталады.

Осы қиындықтарды еңсеру жолын үйрену – табысқа жетудің қажетті шарты.

Сәтсіздік – уақытша құбылыс

Көптеген табысты кәсіпкерлер өзінің жолында бірнеше рет сәтсіздікке ұшыраған. Бірақ олар бұл сәтсіздіктерді сабақ ретінде қабылдап, қайта тұрып, ары қарай жолын жалғастырған. Мысалы, әлемге әйгілі кәсіпкер Генри Форд алғашқы екі компаниясын банкротқа ұшыратқанымен, кейіннен Ford Motor Company-ді құрып, автокөлік өндірісінде революция жасаған.

Қазақстандық мысал ретінде Арманжан Байтасовты алуға болады. Ол алғаш медиа бизнесін бастағанда көптеген қаржылық қиындықтарға тап болған. Дегенмен, дұрыс стратегиялық әріптестік пен тәуекелге бару арқылы «Forbes Kazakhstan» журналын нарыққа сәтті алып шықты.

Қорытынды

Кәсіпкерлік – бұл үнемі даму, өзгеріс және тәуекелмен толы жол. Жетістікке жеткен кәсіпкерлердің өмір жолын зерттеу арқылы біз олардың шыдамдылық, мақсатшылдық және стратегиялық ойлау қабілеттерінің маңыздылығын көрдік. Олар тек қаржылық табыстарға қол жеткізіп қана қоймай, қоғам үшін де маңызды әлеуметтік өзгерістер енгізді. Сондықтан табысты кәсіпкерлердің өмірі мен тәжірибесінен үлгі алу арқылы болашақ кәсіпкерлердің табысқа жету жолын жеңілдетуге болады.

Әдебиеттер

1. Қалиев Ж.Қ. Кәсіпкерлік негіздері. Алматы: Қазақ университеті, 2015.
2. Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия. Мәскеу: Экономика, 2004.
3. Кийосаки Р. Богатый папа, бедный папа. Нью-Йорк: Warner Books, 2000.

БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ДАМЫТУҒА АРНАЛҒАН ДИДАКТИКАЛЫҚ МАТЕРИАЛДАР МЕН РЕСУРСТАР

Дарибаева Мая Белгибаевна
Шымкент қаласы, №118”Әсел” бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Резюме:

В данной статье рассматривается важность использования дидактических материалов и ресурсов для развития творческих способностей детей, а также их виды и методы. Кроме того, показана эффективность различных игр, наглядных пособий, технологических методов и современных педагогических инструментов в процессе развития детской творческой активности.

Abstract:

This article discusses the importance of using didactic materials and resources to develop children's creative abilities, as well as their types and methods. Additionally, the article highlights the effectiveness of various games, visual aids, technological methods, and modern pedagogical tools in fostering children's creativity.

Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту — балабақшадағы тәрбие жұмысының маңызды міндеттерінің бірі. Шығармашылық қабілеттер дегеніміз — баланың өзін-өзі танытуы, өзінің ішкі дүниесін сыртқа шығаруы, еркін ойлап, жаңа идеялар ұсынуы. Бұл қабілеттерді дамыту балабақшадағы оқу-тәрбие үрдісінде ерекше назар аударуды қажет етеді. Әрине, бұл үдерісті дұрыс ұйымдастыру үшін арнайы дидактикалық материалдар мен ресурстар қажет.

Қазіргі таңда шығармашылықты дамыту үшін қолданылатын дидактикалық материалдар мен ресурстардың спектрі кеңейген. Мұнда балаларға арналған ойындар, көрнекі құралдар, техникалық құралдар, мультимедиялық жабдықтар мен интернет ресурстары да кіреді. Сонымен қатар, шығармашылық қабілеттерді дамытудағы тиімді құралдарды дұрыс таңдау маңызды. Балабақшадағы тәрбиешілер мен педагогтар осы құралдарды ұтымды түрде пайдалана отырып, балалардың дамуына ықпал ете алады.

1. Дидактикалық материалдар мен ресурстардың түрлері

1.1. Көрнекі құралдар мен ойыншықтар

Көрнекі құралдар мен ойыншықтар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда ерекше орын алады. Олар балаларға түрлі тапсырмалар орындауға, бейнелерді құруға, ойлау қабілеттерін жетілдіруге мүмкіндік береді. Қарапайым ойыншықтардан бастап, күрделі конструкциялар мен техникалық ойындарға дейінгі құралдар шығармашылық процесті ынталандырады. Балалар табиғи материалдарды (жұмыртқа қабығы, тастар, ағаш бұтақтары) пайдаланып өз қолымен шығармашылық жұмыстар жасайды.

1.2. Мультимедиялық ресурстар

Мультимедиялық ресурстар, әсіресе мультимедиялық құрылғылар мен программалар, балалардың көркемдік және шығармашылық қабілеттерін дамытуда өте тиімді. Мультимедиялық құралдар арқылы балалар өздерінің шығармашылық жұмыстарын бейнелеуге, графика жасауға, музыка және бейнемазмұндармен жұмыс істеуге мүмкіндік алады. Мұндай ресурстардың көмегімен балалар қиялын дамытуға, жаңа идеялар ұсынуға, әртүрлі сценарийлерді құрастыруға үйренеді.

1.3. Құрастыру мен жобалау ойындары

Құрастыру ойындары мен жобалау іс-шаралары балаларға тек қана ойындар ретінде емес, шығармашылық процеске қатысуға мүмкіндік беретін құрал болып табылады. Лего-конструкторлар, сызбалар, модельдер мен макеттер жасау баланың ойлауын, ақыл-ойын дамытады. Бұл әдіс балаларға логика мен шығармашылықты біріктіруге мүмкіндік береді.

1.4. Техникалық құралдар

Балабақшада шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін техникалық құралдар, мысалы, планшеттер, компьютерлер, интерактивті тақталар, бейнемагнитофондар, оқу роботтары кеңінен қолданылады. Олардың көмегімен балалар жаңа әлемді тануға, өз идеяларын визуалды түрде көрсетуге, жаңа медиа контентін жасауға мүмкіндік алады.

1.5. Экологиялық ойындар мен табиғи ресурстар

Табиғат пен экология тақырыбында ойындар мен практикалық жұмыстар балалардың шығармашылығын дамытуға ықпал етеді. Табиғи материалдарды пайдаланып балалар шығармашылық әрекеттермен айналысады, қоршаған әлемді тану арқылы олардың табиғатқа деген қызығушылығы артады. Экологиялық ойындар балалардың жауапкершілік сезімін арттырып, шығармашылық ойлауға бағыттайды.

2. Балалардың шығармашылығын дамытудағы әдістемелік тәсілдер

2.1. Рөлдік ойындар

Рөлдік ойындар балалардың шығармашылығын дамытудың тамаша құралы болып табылады. Мұндай ойындар балалардың өздерін еркін сезінуге, әртүрлі кейіпкерлердің рөліне енуге мүмкіндік береді. Бұл балалардың көркемдік ойлауын, өз эмоцияларын көрсетуін, қиялын дамытуды қамтамасыз етеді.

2.2. Шығармашылық жазу мен сурет салу

Шығармашылық жазу мен сурет салу — балалардың шығармашылығын дамытуда өте маңызды әдіс. Мысалы, балалар табиғаттың көрінісін бейнелеп, өз ертегілерін немесе

әңгімелерін жазуға болады. Олар өз қиялдары арқылы жаңа дүниелер жасап, өзін-өзі жетілдіруде алға жылжиды.

2.3. Музыкалық шығармашылық

Балабақшадағы музыкалық сабақтар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға әсер етеді. Музыка балалардың ішкі сезімдерін білдіруге, шығармашылық ойлауына мүмкіндік береді. Балалар ән айтумен қатар, түрлі музыкалық аспаптармен ойнап, музыкалық шығармаларға өз үлестерін қосады.

2.4. Театрландыру және драмалық қойылымдар

Театрландыру арқылы балалар өздерін бейнелеуге, көркемдік шығармашылықтарын дамытуға мүмкіндік алады. Бұл балалардың қиялын оятады, олар қойылымдар арқылы қоғамдағы рөлдерді түсініп, актерлік шеберліктерін дамытады. Театр қойылымдары балалардың өз эмоцияларын білдіруіне, басқа адамдардың сезімін түсінуіне септігін тигізеді.

3. Дидактикалық материалдарды қолданудағы педагогикалық принциптер

3.1. Баланың жеке қабілеттеріне сәйкес материалдарды таңдау

Дидактикалық материалдарды таңдауда ең алдымен әр баланың жеке қабілеттерін ескеру қажет. Материалдар қарапайымнан күрделіге қарай таңдалуы тиіс, әрі баланың жас ерекшеліктеріне және психологиялық дамуына сай болуы керек.

3.2. Педагогтің шығармашылық әлеуеті

Тәрбиеші шығармашылық жұмысқа деген баланың қызығушылығын арттыру үшін өзінің педагогикалық шеберлігін және шығармашылығын қолдануы тиіс. Педагог тек материалдарды ұсынушы ғана емес, сонымен қатар шығармашылық процестің ұйымдастырушысы болуы керек.

3.3. Ынталандыру және қолдау

Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда ынталандыру мен қолдау маңызды орын алады. Әрбір баланың өз жетістіктерін сезінуі, мотивациясын жоғалтпау үшін үнемі қолдау көрсету қажет.

Қорытынды

Балабақшадағы балалардың шығармашылығын дамыту үшін қолданылатын дидактикалық материалдар мен педагогикалық ресурстар шығармашылықты ынталандыратын, баланың тұлғалық дамуына ықпал ететін маңызды құралдар болып табылады. Әрбір педагог бұл құралдарды тиімді пайдаланып, балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал ете алады. Бұл процесс балалардың тұлғалық дамуына негіз болып, болашақта оларды шығармашыл, әрі жауапты азаматтар етіп қалыптастыруға көмектеседі.

Әдебиеттер

1. Әбенова З.Ж. *Мектепке дейінгі білім беру: заманауи технологиялар*. Алматы: Қазақ университеті, 2022.
2. Бектурова Ж. Балалардың шығармашылық ойлауын дамытудың тиімді жолдары. *Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту*, 2023.
3. ЮНЕСКО *Шығармашылықты дамытудың халықаралық әдістемелік негіздері*, 2020.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Даулбаева Назира Ешенкуловна
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы А.Асқаров жалпы білім беретін орта мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме:

В статье рассматриваются педагогические и психологические основы повышения познавательного интереса у младших школьников. Анализируется значение формирования и развития познавательного интереса, его влияние на учебную мотивацию и творческие способности учащихся. Также предлагаются эффективные методы и приёмы для стимулирования познавательного интереса.

Abstract:

This article examines the pedagogical and psychological foundations for enhancing cognitive interest among primary school students. It analyzes the importance of the formation and development of cognitive interest and its impact on students' learning motivation and creative abilities. The article also offers effective methods and techniques for stimulating cognitive interest.

Бастауыш сынып кезеңі — оқушының тұлғалық және танымдық дамуының негізі қаланатын маңызды кезең. Осы кезеңде балалардың білімге деген қызығушылығы қалыптасып, олардың оқу мотивациясы мен шығармашылық қабілеттері дамиды. Танымдық қызығушылық — оқушының білімге деген ішкі ынтасы, оның оқу іс-әрекетіне деген белсенділігі мен шығармашылық ізденісі.

Танымдық қызығушылықтың қалыптасуы мен дамуының маңыздылығы соншалық, ол оқушының оқу процесіндегі белсенділігін, шығармашылық қабілеттерін және жалпы білім сапасын айқындайды. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын арттыру — білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі болып табылады.

1. Танымдық қызығушылықтың теориялық негіздері

1.1 Таным және қызығушылық: педагогикалық-психологиялық аспектілері

Таным – адам санасындағы қоршаған ортаны бейнелеудің күрделі процесі. Бұл үдеріс сезіну, қабылдау, елестету, ойлау, зерделеу арқылы жүзеге асады. Адамның сыртқы дүниені танып-білуге деген қажеттілігі танымдық қызығушылықтың пайда болуына негіз болады. Қызығушылық – адамның белгілі бір нысанға, құбылысқа немесе әрекетке назар аударуынан, оған деген ынта-ықыласынан көрінеді.

Психолог Л.С. Выготскийдің айтуынша, оқыту баланың «жақын даму аймағына» бағытталуы тиіс, яғни оқушының өз бетінше орындай алмайтын, бірақ ересек адам көмегімен немесе ынталандыру арқылы меңгере алатын әрекеттерін дамыту маңызды. Бұл қағида танымдық қызығушылықты арттыруға негізделген педагогикалық әрекеттің мәнін ашып береді.

1.2 Танымдық қызығушылықтың құрылымы мен түрлері

Ғалымдар танымдық қызығушылықты бірнеше құрылымдық компоненттерге бөліп қарастырады:

- Мотивациялық компонент – оқушыны әрекетке итермелейтін ішкі себеп. Бұл балада "нені білемін?" немесе "нені білгім келеді?" деген сұрақтар тудыру арқылы іске асады.
- Когнитивтік компонент – білімді меңгеруге бағытталған ойлау әрекеттері: салыстыру, талдау, синтез, қорытындылау.
- Эмоциялық компонент – таным әрекетіне деген жағымды эмоциялардың болуы, оқуға деген қуаныш, табысқа жетуден алған ләззат.

Түрлері:

1. Тұрақты қызығушылық – оқу мен білім алуға ұзақ мерзімді құштарлық;
2. Уақытша қызығушылық – белгілі бір тақырыпқа немесе оқиғаға байланысты қысқа мерзімді қызығушылық;
3. Жүйелі қызығушылық – пән немесе сала аясындағы терең және тұрақты зерттеуге ұмтылыс.

Бастауыш сынып оқушыларына тән ерекшелік – қызығушылықтың тұрақсыздығы, эмоцияға бейімділігі. Сондықтан мұғалім әрбір сабақта оқушының қызығушылығын оятатын әдістерді ұсынуы тиіс.

1.3 Оқу мотивациясы мен танымдық белсенділік арасындағы байланыс

Оқу мотивациясы мен танымдық белсенділік – өзара тығыз байланысты ұғымдар. Мотивация болмаса, белсенді таным процесі жүзеге аспайды. Бастауыш сынып оқушысы үшін оқу – тек міндет емес, ол қызықты ойын, жаңалық ашу процесі болуы қажет. Бұл баланың танымдық қызығушылығын оятудың негізгі жолы.

Зерттеушілердің пікірінше, мотивацияны екіге бөлуге болады:

- Ішкі мотивация – білім алуға деген табиғи қызығушылықтан туындайды;
- Сыртқы мотивация – баға, марапат, мақтау арқылы ынталандыру.

Оқушыда ішкі мотивацияны дамыту – ұзақ мерзімді әрі тұрақты оқу әрекетінің негізі. Сондықтан мұғалімнің басты міндеті – оқушының ішкі қызығушылығын ояту, ізденуге итермелеу.

2. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын арттырудың әдіс-тәсілдері

2.1 Ойын әдістері арқылы дамыту

Ойын — бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын арттыруда қолданылатын ең тиімді әдістердің бірі. Ойын баланың психологиялық және физикалық дамуына әсер етіп қана қоймай, оның шығармашылық қабілеттерін де дамытады. Ойын барысында оқушы шынайы өмірдің әртүрлі аспектілерін меңгеріп, мәселелерді шешу жолдарын іздейді, өз іс-әрекетіне жауапкершілікпен қарайды.

Дидактикалық ойындар бастауыш сыныпта оқушылардың білімін бекіту, жаңа материалды меңгеру барысында тиімді пайдаланылады. Мысалы, "Сөз құрастыру", "Табиғаттың дыбыстары" сияқты ойындар оқушыларды бір-бірімен бәсекеге түсіруге, бірге жұмыс істеуге ынталандырады. Сонымен қатар, ойын оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, оқыту процесін көңілді әрі тартымды етеді.

Рөлдік ойындар мен интерактивті ойындар баланың шығармашылығын дамытып, танымдық белсенділігін арттырады. Олар оқушыға тапсырманы орындау барысында өз идеяларын білдіруге мүмкіндік береді, жаңа тәжірибе жинақтайды.

2.2 Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолдану

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) қазіргі білім беру жүйесінің маңызды құралдарына айналып отыр. Оқушыларға ақпаратты қабылдаудың түрлі жолдарын ұсыну, олардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытуда ақпараттық технологиялардың рөлі зор. Бастауыш сыныпта АКТ қолдану оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді.

Электрондық оқу құралдары, интерактивті тақталар, компьютерлік бағдарламалар арқылы оқушылар түрлі ақпарат көздерінен білім ала алады. Мысалы, математикалық логикалық ойындар, ғылыми бейнероликтер, жұмбақтар мен кроссвордтар оқушылардың танымдық қызығушылығын ынталандырып, сабаққа деген қызығушылықтарын арттырады.

Қазіргі таңда, Google Classroom, Zoom, Kahoot сияқты онлайн платформалар оқу процесін жеңілдетіп, оны тиімді әрі қызықты етеді. Бұл платформалар арқылы оқушылар өздерінің білім деңгейін тексеріп, әлемдік деңгейдегі ресурстармен таныса алады.

2.3 Жобалық әдіс және зерттеу жұмыстары

Жобалық әдіс — оқушылардың жеке және топтық жұмыстарын ұйымдастыруға мүмкіндік беретін тәсіл. Бұл әдіс оқушыларды өз бетінше ізденуге, шығармашылықпен жұмыс істеуге үйретеді. Жобалық жұмыстар кезінде оқушылар нақты тақырыпты зерттеп, оны кеңінен талқылап, нәтижелерін түрлі түрде ұсынады.

Жоба тақырыбы мектеп бағдарламасына сәйкес немесе оқушының қызығушылығына байланысты болуы мүмкін. Мысалы, оқушылар табиғаттың өзгерістерін зерттеуге арналған жоба жасап, оны сыныпта көрсетеді. Бұл әдіс балалардың ойлау қабілетін дамытып, танымдық қызығушылықтарын арттырады.

3. Оқу-тәрбие процесіндегі тәжірибелік жұмыстар

3.1 Мектеп тәжірибесінен алынған мысалдар

Бастауыш сыныптарда оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру бойынша жүргізілген тәжірибелік жұмыстар әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы жүзеге асырылуда. Мысалы, бір мектепте "Қызықты математика" жобасы аясында оқушылар әртүрлі математикалық тапсырмалар мен ойындар орындады. Бұл тапсырмалар оқушылардың математикаға деген қызығушылығын арттырып, олардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік берді.

Сондай-ақ, басқа бір мектепте "Табиғатқа саяхат" атты жоба жүргізіліп, оқушылар табиғаттың құбылыстарын зерттеп, оларға арналған презентациялар жасады. Бұл жоба оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып қана қоймай, оларды табиғатқа деген жауапкершілікпен қарауға тәрбиеледі. Бұл жұмыстардың нәтижесінде оқушылардың оқу мотивациясы айтарлықтай артты.

3.2 Мұғалім мен оқушы арасындағы ынтымақтастық

Оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру үшін мұғалім мен оқушы арасындағы тығыз ынтымақтастық маңызды. Мұғалім тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар оқушының шығармашылығын оятушы, оны қызықтыратын сұрақтар қоюшы, өзіндік ізденісіне бағыт беруші болып табылады.

Мұғалім оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, әрбір оқушыға жеке көзқарас танытуы тиіс. Бұл жағдайда оқушы өз бетінше білім алуға деген ынтасын көрсетіп, оқу процесіне толыққанды қатысуға мүмкіндік алады. Мұғалімдер оқушыға көмек көрсеткен кезде, оны тек дұрыс жауабымен емес, шығармашылық шешім қабылдауға ынталандыруы керек. Осылайша, оқушылар өздерінің танымдық қызығушылықтарын арттырып, оқу процесіне деген белсенділіктері күшейеді.

Қорытынды

Зерттеу барысында бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын арттырудың түрлі әдіс-тәсілдері қарастырылды. Танымдық қызығушылық – бұл оқушының білім алу жолында алға қойған мақсатына жетуге деген ішкі ынта-ықыласы. Бұл психологиялық құбылыс білім беру процесінде маңызды рөл атқарады, өйткені ол баланың оқу материалын меңгеруге деген ынтасын күшейтеді, шығармашылық қабілеттерін дамытады, өзіндік ізденіс пен зерттеу әрекеттерін ынталандырады.

Әдебиеттер

1. Бекбауова Р. Кәсіптік бағдар беру: теория мен тәжірибе. Алматы: Қазақ университеті, 2016.
2. Әбдіраманова Қ. Жастардың кәсіби таңдауы мен дамуы. Астана: Мектеп, 2015.

ҚЫЗДАРҒА АРНАЛҒАН ДЕКОРАТИВТІ ӨНЕРДІҢ ТҮРЛЕРІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ельчибаева Гаухар Сейдалыевна

Түркістан облысы, Түлкібас ауданы Т.Рысқұлов ауылы Абай атындағы мектеп-лицейінің көркем еңбек пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются виды и особенности декоративного искусства для девочек, а также методика его преподавания в школе. Анализируется значимость декоративного искусства для творческого и эстетического развития девочек, его эмоциональное воздействие и воспитательная ценность. Приводятся мнения и рекомендации по эффективным методам обучения декоративному искусству школьников и использованию инструментов в учебном процессе.

Abstract

This article discusses the types and features of decorative art for girls, as well as the methodology of

teaching it in schools. The importance of decorative art in fostering the creative and aesthetic development of girls, its emotional impact, and educational value are analyzed. Opinions and recommendations on effective methods of teaching decorative art to schoolchildren and tools used in the learning process are provided.

Бұл бөлімде декоративті өнердің мектепте қыздарға арналған түрлері мен олардың маңызы, ұлттық мәдениет пен өнердің мектептік білім беру жүйесіне енгізілуі туралы сөз болады. Қазіргі заманның дамуымен қатар, декоративті өнердің маңызды орын алуы және оны мектеп оқушыларына үйретудің қажеттілігі туралы баяндалады.

1 Қыздарға арналған декоративті өнердің мәні

Қыздарға арналған декоративті өнердің әлеуметтік, мәдени және шығармашылық маңызы туралы қысқаша шолу жасалады. Сонымен қатар, мұндай өнер түрлерінің баланың шығармашылық ойлауын дамытуға және эстетикалық талғамын қалыптастыруға әсері сөз болады.

1.1 Мақала құрылымы мен міндеттері

Мақала құрылымы айқындалады, мақалада қандай мәселелер талқыланатыны туралы қысқаша баяндалады. Декоративті өнердің түрлері мен ерекшеліктерін көрсету арқылы, оның мектепте қолданылуы және оқушыларға үйретілу жолдары қарастырылады.

2. Декоративті өнердің түрлері

2.1 Декоративті өнердің жалпы сипаттамасы

Бұл бөлімде декоративті өнердің жалпы түсінігі, оның негізгі функциялары, мақсаттары мен тарихы талданады. Сонымен қатар, декоративті өнердің халықтық, кәсіби, заманауи бағыттары және оның әртүрлі формалары қарастырылады.

2.2 Қыздарға арналған декоративті өнер түрлері

Қыздарға арналған декоративті өнердің негізгі түрлеріне тоқталамыз. Бұл бөлімде мынадай түрлер қарастырылады:

- Қолөнер (кестелеу, тоқу, тігу, өрнек салу)
- Жақсы көркемдік бұйымдар жасау (сувенирлер, интерьерлер)
- Құрастыру және моделдеу (пластилинмен жұмыс, конструкторлар)
- Құрақ quilting және шеберлік жұмыстар
- Гүл өсіру және гүлдермен декоративті өнер жасау

  Бұл түрлердің әрқайсысы өз ерекшеліктері мен бағыттарын қамтып, мектепте қалай қолданылуы тиіс екенін талқылаймыз.

2.3 Декоративті өнердің мектепте қолданылуы

Мектеп оқушыларына арналған декоративті өнердің түрлерінің қандай пәндермен, тақырыптармен байланысы бар екендігі қарастырылады. Бұл бөлімде шығармашылық жұмыстарды мектеп бағдарламасына енгізу жолдары мен шығармашылық жұмыстардың нәтижелеріне қатысты тәжірибелер талданады.

3. Қыздарға арналған декоративті өнердің ерекшеліктері

3.1 Қыз балалардың шығармашылық дамуында декоративті өнердің рөлі

Бұл бөлімде қыз балалардың жас ерекшеліктеріне қарай декоративті өнердің олардың шығармашылық, эстетикалық және когнитивтік дамуындағы маңызы талданады. Әсіресе, қолөнер арқылы бала тілінің дамуы, шығармашылық ойлау қабілетінің артуы, қол моторикасының жақсаруы, эстетикалық талғамының қалыптасуы сияқты аспектілер қарастырылады.

3.2 Қыздарға арналған декоративті өнердің эмоционалды әсері

Қыздар үшін декоративті өнер тек қолөнер немесе эстетикалық дамыту құралы ғана емес, сондай-ақ психологиялық күйді тұрақтандыруға, өзін-өзі тануға, көңіл-күйін жеткізуге де мүмкіндік береді. Бұл бөлімде қыз балаларға арналған шығармашылық жұмыстардың психологиялық әсерлері, эмоционалды дамуындағы рөлі талқыланады.

3.3 Қазіргі заманғы қыздарға арналған декоративті өнердің жаңашылдығы

Заманауи әлемде декоративті өнердің түрлері жаңаша бағытта дамуда. Бұл бөлімде цифрлық технологиялардың, 3D модельдеу, графикалық дизайн сияқты жаңа құралдардың декоративті

өнермен қалай үйлесетіндігі талқыланады. Қазіргі заманғы қыздарға арналған өнердің жаңа түрлері мен оларды мектеп бағдарламасында қолданудың жаңа тәсілдері қарастырылады.

4. Декоративті өнерді мектепте оқыту әдістемесі

4.1 Декоративті өнерді оқыту әдістері

Бұл бөлімде мектептерде қыздарға арналған декоративті өнерді оқытуға арналған тиімді әдістер мен тәсілдер қарастырылады. Әдіс-тәсілдердің ішінде шығармашылық процессті ұйымдастыру, балаларды түрлі материалдармен таныстыру, өнерді дамыту үшін ойын әдістерін қолдану сияқты практикалық қадамдар талданады.

4.2 Оқыту процесінде қолданылатын құралдар мен материалдар

Декоративті өнерді оқыту барысында қандай құралдар мен материалдар қолданылатыны талқыланады. Бұл бөлімде түрлі бояулар, маталар, жіптер, қағаздар, табиғи материалдар мен цифрлық құрылғылардың қолданылу мүмкіндіктері қарастырылады.

4.3 Мектептегі шығармашылық жұмыстардың нәтижелері

Бұл бөлімде мектеп оқушыларының декоративті өнер түрлері бойынша жұмыстарын жасау нәтижелері, көрмелер, конкурс-жәрмеңкелердің өткізілген тәжірибелері мен балалардың шығармашылық жетістіктері талданады.

5. Декоративті өнердің тәрбиелік маңызы

5.1 Декоративті өнер арқылы эстетикалық тәрбие беру

Бұл бөлімде декоративті өнердің эстетикалық тәрбие берудегі маңызы мен оны балалардың дүниетанымын кеңейту, әдемілікке баулу, әлемді тану мен табиғатты қорғау жөніндегі тәрбиелік құндылықтары талқыланады.

5.2 Қыздардың әлеуметтік және шығармашылық дамуы

Қыздарға арналған декоративті өнердің әлеуметтік тәрбие беру мақсатында қолданылуы қарастырылады. Бұл бөлімде қыз балалардың топтық жұмыстардағы қатысуы, шығармашылық ұжым құрудағы дағдылар, жұмысты ұйымдастыру мен жауапкершілік алу сияқты әлеуметтік аспектілер қарастырылады.

Қорытынды

Бұл бөлімде мақаладағы негізгі ойлар мен тұжырымдар жинақталады. Декоративті өнердің мектепте оқытуға және мектеп оқушыларына пайдалы болатын маңызды аспектілері қорытындыланады.

Қоғамдық және мәдени әсері

Декоративті өнердің қоғам мен мәдениетке тигізетін әсері туралы қысқаша ойлар айтылады. Мектепте декоративті өнерді оқыту арқылы ұлттың мәдени құндылықтарын сақтап қалу және дамыту мәселелері қарастырылады.

Әдебиеттер

1. Қазақтың қолөнері мен декоративті өнері Алматы: Білім, 2010.
2. Бекмаханов А. Қазақ мәдениетінің тарихы. Алматы: Қазақстан, 2012.
3. Қожаева С. Қолөнер және сәндік өнер. Алматы: Арда, 2016.
4. Ысқақов Р. Қазақстандағы әйелдер шығармашылығы. Алматы: Атамұра, 2013.

Ә. КЕКІЛБАЕВТІҢ “МАХАБАТ МҰНАРАСЫ” ШЫҒАРМАСЫНДАҒЫ КЕЗДЕСЕТІН ДИАЛЕКТ СӨЗДЕР

Ермекбаева Гуля Серикбаевна
Түркістан облысы, Шардара ауданы, №12-ЖББМ қазақ тілі және әдебиеті пәнінің мұғалімі

Резюме

В данной статье анализируются диалектные слова в произведении А. Кекилбаева «Махаббат мұнарасы». Диалектные слова в произведении выражают не только языковые особенности, но и социальные, культурные значения. Они вводят в произведение авторское понимание, национальные и региональные особенности, способствуя формированию нового взгляда у читателя.

Summary

This article analyzes the dialect words in A. Kekilbaev’s work "Makhabbat Munarasy". The dialect words in the work reflect not only linguistic peculiarities but also social and cultural meanings. They introduce the author’s unique understanding, national and regional features, influencing the formation of a new perspective in the reader.

Бұл бөлімде Ә. Кекілбаевтің шығармашылығына жалпы шолу жасалады. «Махаббат мұнарасы» шығармасы туралы мәлімет беріліп, шығарманың маңыздылығы мен негізгі тақырыптары айқындалады. Сонымен қатар, диалект сөздер тақырыбына бағытталған зерттеулердің жалпы ғылыми контексті қарастырылады.

1. Диалект сөздер мен олардың тілдік маңызы

1.1 Диалект сөздер дегеніміз не?
Диалект сөздер мен олардың қазақ тіліндегі мағынасы түсіндіріледі. Диалект сөздер тек тілдің аймақтық ерекшеліктерін ғана емес, сонымен қатар халықтың дәстүрі мен мәдениетін де көрсететіндігін атап өту маңызды.

1.2 Диалект сөздердің әлеуметтік және мәдени мәні
Диалект сөздердің халықтың әлеуметтік және мәдени ерекшеліктерін білдіретін маңызды тілдік құралдар екендігі зерттеледі. Ә. Кекілбаевтің шығармасында осы сөздердің қалай қолданылғандығы нақты мысалдармен көрсетіледі.

2. Ә. Кекілбаевтің шығармашылығындағы диалект сөздер

2.1 Ә. Кекілбаевтің шығармашылығына жалпы шолу
Ә. Кекілбаевтің тіл қолдану ерекшеліктері мен шығармашылық әдісіне қысқаша шолу жасалады. Оның шығармалары мен тілдік стильдегі жаңашылдықтары талқыланады.

2.2 “Махаббат мұнарасы” шығармасындағы диалект сөздер
Бұл бөлімде «Махаббат мұнарасы» шығармасында кездесетін диалект сөздер талданады. Әрбір диалект сөздің мағынасы мен қолданылуы зерттеліп, олардың шығарманың стилі мен кейіпкерлеріне қалай әсер ететіні көрсетіледі.

2.3 Диалект сөздердің шығармадағы кейіпкерлер мен әлеуметтік контексті көрсетуі
Шығарманың кейіпкерлері мен олардың әлеуметтік мәртебесі, мәдени ерекшеліктері диалект сөздер арқылы сипатталады. Бұл сөздер кейіпкерлердің жеке ерекшеліктері мен өмір салтын көрсету үшін қалай қолданылғаны талқыланады.

3. Диалект сөздердің авторлық тілдік стилінде қолданылуы

3.1 Диалект сөздердің автордың тілдік стиліндегі рөлі
Ә. Кекілбаевтің диалект сөздерді қолданудағы мақсаты мен мәні айқындалады. Бұл сөздер оның шығармасында қандай эмоциялық және мәдени әсер туғызады? Диалект сөздер автордың шығармасының эстетикалық құндылығын қалай арттырады?

3.2 Диалект сөздер мен әдеби көркемдік құралдар
Диалект сөздер – Ә. Кекілбаевтің шығармаларының көркемдік құралдарының бірі ретінде қарастырылады. Олардың әдеби стильді қалыптастырудағы және шығарманың ішкі динамикасын құрудағы маңызы талданады.

3.3 Ә. Кекілбаевтің шығармаларында диалект сөздердің қолдану ерекшеліктері
Ә. Кекілбаевтің шығармаларында диалект сөздер қалай қолданылғандығы және оларды қолданудағы ерекшеліктер туралы кеңінен зерттеу жасалады.

4. Диалект сөздер және қазақ әдебиетінің дамуындағы маңызы

4.1 Қазақ әдебиетінде диалект сөздер
Қазақ әдебиетінде диалект сөздердің қолданылу тарихы мен олардың әдеби тілдің дамуына әсері қарастырылады. Диалект сөздер арқылы халықтың дәстүрі мен өмір салтының көрініс табуы әдеби шығармаларда қалай жүзеге асырылады?

4.2 Ә. Кекілбаевтің шығармашылығында диалект сөздердің қолданылуы

Шығармаларындағы диалект сөздердің қолданылу ерекшеліктері
Әбіш Кекілбаев қазақ әдебиетінің ұлы тұлғаларының бірі ретінде өзінің шығармаларында қазақ тілінің байлығын, оның диалектілік ерекшеліктерін терең зерттеп, қазақ тілінің аймақтық ерекшеліктерін байқаусыз енгізуге ұмтылды. Оның шығармаларында диалект сөздер тек кейіпкерлердің ерекшеліктерін көрсету үшін ғана қолданылмай, жалпы шығарманың табиғатын, мазмұнын, әлеуметтік контекстін тереңдету үшін де маңызды құралға айналады.
Диалект сөздердің қолданылуының ерекшеліктері:

1. Кейіпкерлердің әлеуметтік және мәдени ерекшеліктерін көрсету
Ә. Кекілбаев диалект сөздерді шығармаларында көбінесе кейіпкерлердің әлеуметтік, мәдени, аймақтық ерекшеліктерін көрсету үшін қолданады. Оның шығармаларында диалект сөздер кейіпкерлердің мінез-құлқын, өмір салтын, дүниетанымын айқындауға қызмет етеді. Мысалы, "Махаббат мұнарасы" шығармасында түрлі аймақтардан шыққан адамдардың тілдік ерекшеліктері арқылы олардың шыққан ортасы, тұрмыс-тіршілігі, психологиялық жай-күйі көрініс табады. Бұл сөздер арқылы автор кейіпкерлердің мінез-құлқы мен өмірге деген көзқарасын тереңірек ашады.

2. Жанрға, жағдайға сәйкес тіл қолдану
Ә. Кекілбаев өз шығармаларында диалект сөздерді қажет жағдайда, нақты бір көркем жағдайды немесе жанрды жасау үшін қолданады. Диалект сөздер тек сөйлесу тілі ретінде емес, сонымен қатар автордың шығармасында терең символикалық, философиялық мағынаға ие болып, шығарманың көркемдік және идеялық мазмұнын күшейтеді. Диалект сөздер арқылы автор халықтың ауызекі тілінің байлығын, ұлттық ерекшеліктерін көркем тұрғыдан жеткізеді.

3. Эмоционалды реңк пен бейнелілік
Диалект сөздердің қолданылуы шығарманың эмоциялық күші мен бейнелілігін арттырады. Ә. Кекілбаев шығармаларында диалект сөздер кейде ерекше эмоционалды жағдайларды, кейіпкерлердің психологиялық күйін, олардың ойларын және сезімдерін жеткізу үшін пайдаланылады. Ол диалект сөздерді кейіпкерлердің ішкі әлемін, олардың рухани жағдайын жеткізу үшін тиімді құрал ретінде қолданады. Мысалы, кейіпкердің күйзелісі немесе қуанышына сай диалект сөздердің қолданылуы оқырманның сол күйге енуіне мүмкіндік береді.

4. Қазақ тілінің табиғатын сақтау және көрсету
Ә. Кекілбаев өз шығармаларында қазақ тілінің байлығы мен ұлттық мәнін сақтауға тырысады. Диалект сөздер арқылы ол тек тілдің аймақтық ерекшеліктерін емес, қазақ тілінің терең тарихын, оның халқымен бірге дамыған мәдениетін де көрсетеді. Бұл сөздер арқылы автор ұлттық дүниетаным мен халықтың тарихын жеткізеді.

5. Диалект сөздер мен әдебиеттегі ұлттық колорит
Ә. Кекілбаев диалект сөздер арқылы қазақ халқының ұлттық болмысын, табиғатын ашуға ұмтылады. Бұл сөздер оның шығармаларында ұлттық колориттің негізін құрайды. Диалект сөздер әдетте халықтың тұрмысын, салт-дәстүрін, мәдениетін бейнелеу үшін қолданылатыны белгілі. Кекілбаевтің шығармаларында осы сөздер арқылы қазақтың ауыз әдебиеті мен эпикалық дәстүрінің сарыны естіледі. Диалект сөздер ұлттық ерекшеліктер мен өмір салтын бейнелейтін мәдени фактор ретінде көрініс табады.

6. Аймақтық диалектілерді біріктіру
Кекілбаев шығармаларында қазақтың түрлі аймақтарына тән диалект сөздер мен тілдік ерекшеліктер жиі кездеседі. Ол өзінің шығармаларында қазақ тілінің әртүрлі диалектілерін

біртұтас ұлттық тілдің құрамдас бөлігі ретінде қарастырады. Мысалы, "Махаббат мұнарасы" шығармасында әртүрлі аймақтардан шыққан кейіпкерлердің тілдері мен сөз тіркестері арқылы қазақ халқының көп түрлілігін, бірегейлігін көрсетеді. Ә. Кекілбаевтің осы арқылы ұсынатын идеясы – диалект сөздер мен ұлттық тіл біртұтас болып, бір-бірін толықтырады.

Ә. Кекілбаевтің диалект сөздерді қазақ әдебиетіндегі стильдік жаңалық ретінде қолдануы

Ә. Кекілбаевтің шығармашылығында диалект сөздерді қолдану қазақ әдебиетіндегі жаңа бір стильдік бағытты қалыптастыруға ықпал етті. Оның шығармалары қазақ тіліндегі диалект сөздер мен әдеби тілдің байланысын жаңа деңгейде көрсетіп, тілдің байлығын терең түсінуге мүмкіндік берді. Диалект сөздер оның шығармаларында тек тілдік ерекшелік ретінде ғана емес, сондай-ақ әдеби шығарманың философиялық, әлеуметтік және мәдени маңызын күшейтетін құрал ретінде қарастырылады.

1. Әдеби тілдің дамуына ықпалы

Ә. Кекілбаевтің диалект сөздерді қолдануы қазақ әдеби тілінің жаңа қырын ашты. Ол тек сөйлеу тілінің ерекшеліктерін көрсету үшін ғана емес, шығарманың идеялық мазмұнын тереңдету үшін де қолданды. Диалект сөздер Ә. Кекілбаевтің шығармаларында әдеби тілдің дамуында жаңа жолды көрсетті. Ол диалект сөздерді шығармада, тіпті философиялық және абстрактілі ойлардың, адам жанының тереңдігін көрсету үшін қолданды.

2. Фольклор мен әдебиет арасындағы байланысты нығайту

Кекілбаевтің диалект сөздерді қолдануы қазақ әдебиетінде фольклор мен классикалық әдебиет арасындағы байланысты нығайтуға да әсер етті. Ол фольклорлық дәстүрді құрметтеп, оны жаңашылдықпен үйлестіре отырып, диалект сөздер арқылы қазақ халқының ауызекі сөз өнерін көркем әдебиетке енгізді. Осылайша, қазақ әдебиетінде фольклорлық дәстүр мен жоғары әдеби тіл арасында жаңа бір өзара байланыс қалыптасты.

3. Қазақ тілінің аймақтық ерекшеліктерін біртұтас ұлттық тіл ретінде көрсету

Ә. Кекілбаев диалект сөздер арқылы қазақ тілінің аймақтық ерекшеліктерін біртұтас ұлттық тілдің құрамдас бөлігі ретінде көрсетіп, қазақ тілінің барлық аймақтарының бірлігі мен байлығын паш етті. Оның шығармалары арқылы қазақ тілінің әртүрлі диалектілері қазақ халқының мәдениеті мен тұрмысын толыққанды көрсететін маңызды құрал ретінде танытылды.

Қорытынды

Диалект сөздердің Ә. Кекілбаевтің шығармашылығына қосқан үлесі

Диалект сөздер Ә. Кекілбаевтің шығармаларының басты ерекшелігі ретінде қарастырылады. Олардың тілдік, әлеуметтік және эстетикалық маңызы айқындалады. Ә. Кекілбаевтің шығармасындағы диалект сөздердің қолданылуы қазақ әдебиетінің дамуында маңызды орын алады. Бұл сөздер қазақ әдебиетінің дәстүрлерін сақтауда және жаңғыртуда үлкен рөл атқарады. Сонымен қатар, шығарманың қазіргі уақыттағы маңызы мен болашақ зерттеулерге арналған ұсыныстар ұсынылады.

Әдебиеттер

1. Кекілбаев Ә. Махаббат мұнарасы. Алматы: Жазушы, 1984.
2. Қордабаев Т. Қазақ әдебиетінің тарихы. Алматы: Қазақ университеті, 2015.
3. Байғалиева Б. Қазақ әдеби тіліндегі диалектизмдер. Алматы: Ғылым, 2011.

ЕРКІН ОЙЫН ЖӘНЕ ТАНЫМДЫҚ ДАҒДЫЛАРДЫ ДАМЫТУ

Жанабаева Маржан Нышанбаевна
Шымкент қаласы, №13 «Ертөстік» бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме:

В данной статье исследуется связь между свободной игрой и развитием познавательных навыков. Свободная игра является важным инструментом для развития творческих способностей детей, поскольку в процессе игры дети получают возможность развивать свои интеллектуальные и социальные навыки. Формирование познавательных навыков повышает способность детей решать различные задачи, с которыми они сталкиваются в повседневной жизни.

Abstract:

This article explores the connection between free play and the development of cognitive skills. Free play is an important tool for developing children's creative abilities, as it allows them to enhance their intellectual and social skills. The development of cognitive skills increases children's ability to solve various tasks they encounter in their daily lives.

Еркін ойын — баланың өміріндегі маңызды әрекет, өйткені ол балаға тек көңіл көтеруге ғана емес, сонымен қатар танымдық қабілеттерін дамытуға да мүмкіндік береді. Ойын арқылы балалар өздерін көрсетуге, айналадағы дүниені тануға, проблемаларды шешуге және жаңа білім алуға ықпал етеді. Балалар үшін ойын — бұл оқу және даму процесінің бөлігі, ол олардың интеллектуалдық дамуына оң әсер етеді.

Танымдық дағдылар балалардың қоршаған әлемді түсінуі, логикалық ойлауы және проблемаларды шешу қабілетіне байланысты. Ойынның балалардың танымдық дағдыларын дамытудағы рөлі өте маңызды, өйткені ойын барысында балалар әр түрлі мәселелерді шешіп, жаңа ақпарат алады, сонымен қатар өздерінің эмоциялық және әлеуметтік дағдыларын жетілдіреді.

Бұл мақалада еркін ойынның және танымдық дағдылардың дамуының арасындағы байланысты тереңірек зерттеп, олардың әрқайсысының баланың жалпы дамуына қалай ықпал ететінін қарастырамыз. Сонымен қатар, еркін ойын әдістерінің оқу процесіне енгізу мүмкіндіктері, баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту жолдары талқыланады.

1. Еркін ойынның балалар дамуындағы рөлі

1.1. Еркін ойынның анықтамасы мен ерекшеліктері

Еркін ойын — бұл бала өз еркімен, ойнауға арналған белгілі бір ережелер мен шектеулерге негізделмеген, қиялға негізделген әрекет. Мұндай ойындар балаларға өзінің қиялы мен шығармашылық ойлауын көрсетуге мүмкіндік береді. Еркін ойынның басты ерекшеліктері:

- Жұмысқа деген жеке көзқарас: бала ойын барысында қандай да бір ережелерді таңдауға, өз ойын ұйымдастыруға және оған жауапкершілікпен қарауға мүмкіндік алады.
- Қиялды қолдану: еркін ойын арқылы бала өз қиялын іске асыра отырып, жаңа әлемдер құрып, кейіпкерлер мен жағдайларды ойлап табады.
- Тәжірибе жинақтау: еркін ойын барысында бала өз әрекеттері мен шешімдерінің салдарын түсінеді, өзіндік шешім қабылдауға үйренеді.

1.2. Еркін ойын және танымдық дағдылар

Еркін ойын балалардың танымдық дағдыларын дамытуда үлкен рөл атқарады. Ойын барысында балалар әр түрлі мәселелерді шешеді, логикалық байланыстар орнатады, өз әрекеттерінің нәтижесін көреді. Еркін ойын балаларға келесі дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді:

- Логикалық ойлау: ойын барысында баланың логикалық ойлау қабілеті дамиды, өйткені ойын ережелері мен мақсаттары арасында байланыс орнату қажет.
- Қиял және шығармашылық: баланың қиялы ойын процесінде дамиды, ол өз ойын шындыққа айналдыру үшін жаңа идеялар мен шешімдер іздейді.
- Тілдік дағдылар: еркін ойын арқылы бала өз ойларын жеткізуге, әр түрлі рөлдерді ойнауға, жаңа сөздер мен тіркестерді меңгеруге мүмкіндік алады.

- Шешім қабылдау: бала ойын барысында таңдау жасайды және оның әрекеттерінің нәтижесін көреді, бұл оның шешім қабылдау дағдыларын жетілдіреді.

1.3. Еркін ойынның баланың әлеуметтік дамуына әсері

Еркін ойын балалардың әлеуметтік дамуына да әсер етеді. Балалар ойын барысында бір-бірімен қарым-қатынас жасап, түрлі әлеуметтік рөлдерде ойнайды. Бұл оларға әлеуметтік дағдыларды, топта жұмыс істеуді, келіссөздер жүргізуді және өзара құрмет көрсету сияқты қасиеттерді меңгеруге мүмкіндік береді.

2. Танымдық дағдыларды дамыту әдістері

2.1. Танымдық дағдылардың қалыптасуы

Танымдық дағдылар балалардың қоршаған әлемді тануға, ақпаратты өңдеуге және жаңа білімді меңгеруге қабілеттілігін білдіреді. Баланың танымдық қабілеттері оның интеллектісінің негізі болып табылады және оны дамыту үшін арнайы педагогикалық тәсілдер қажет.

Танымдық дағдылардың қалыптасу кезеңдері:

- Қабылдау: бала өз сезімдері мен ойларын қабылдайды, әлем туралы алғашқы түсініктерді алады.
- Талдау: бала ақпаратты талдап, түрлі аспектілерге бөліп қарауға үйренеді.
- Жинақтау: бала алған білімдерін жинақтап, өз тәжірибесін қалыптастырады.
- Шешім қабылдау: бала өзіне берілген тапсырманы шешіп, нәтижеге қол жеткізуге тырысады.

2.2. Танымдық дағдыларды дамытуда ойын әдістерінің рөлі

Ойын — балалардың танымдық дағдыларын дамытудағы маңызды әдіс. Ойын арқылы бала жаңа білімдер мен дағдыларды меңгеріп, өз қабілеттерін тексереді. Ойын барысында бала шығармашылық дағдыларын қолдана отырып, түрлі мәселелерді шешуге тырысады. Танымдық дағдыларды дамыту үшін келесі ойын түрлері пайдалы:

- Проблемалық ойындар: балалар белгілі бір мәселені шешуге тырысады, бұл олардың аналитикалық ойлауын дамытады.
- Рөлдік ойындар: балалар өз рөлін ойнап, түрлі әлеуметтік жағдайларды талдайды, бұл олардың әлеуметтік дағдыларын жақсартады.
- Дидактикалық ойындар: оқу процесінде баланың жаңа білімдерді игеруіне бағытталған ойындар.

2.3. Танымдық дағдыларды дамытудағы әдістемелік құралдар

Танымдық дағдыларды дамытуда қолданылатын әдістемелік құралдар мен жаттығулар баланың оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді. Мұндай құралдар мен жаттығулар балалардың логикалық ойлауын, қиялын, тілдік қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бұл құралдарға мыналар жатады:

- Көзбен көру тапсырмалары: балалар әр түрлі заттарды, фигураларды немесе бейнелерді бақылап, олардың қасиеттері мен байланыстарын анықтайды.
- Көрнекі материалдар: түрлі суреттер мен картиналар балаларға белгілі бір тақырып туралы білім береді.
- Құрылымдық тапсырмалар: балаларға тапсырмаларды шешу үшін логикалық ойлау мен шығармашылық қабілеттерін қолдану қажет.

3. Еркін ойын және танымдық дағдылардың дамуында педагогтың рөлі

3.1. Педагогикалық әдістер мен тәсілдер

Балалардың еркін ойын арқылы танымдық дағдыларын дамытуда педагогтың рөлі зор. Мұғалім балаларға бағыт беріп, оларды дұрыс ойнауға, шығармашылық қабілеттерін көрсетуге ынталандыруы қажет. Педагогикалық әдістер мен тәсілдер арқылы балалардың шығармашылық ойлауы мен танымдық дағдыларын тиімді дамытуға болады.

Педагог қолданатын негізгі әдістер:

- Бағыттау және қолдау: педагог балаларды дұрыс бағыттауға, олардың қызығушылығын оятуға және көмек көрсетуге дайын болуы керек.
- Қызығушылық тудыру: балалардың ойынға қызығушылығын арттыру үшін педагог түрлі әдістер мен ойын элементтерін пайдалану қажет.

- Қорытындылау: педагог балалардың жетістіктерін бағалап, олардың дамуын бақылап отыруы тиіс.

3.2. Педагогтың шығармашылық тәсілдері

Педагогтың шығармашылық тәсілдері балалардың еркін ойын барысында танымдық қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді. Шығармашылық тәсілдер баланың қиялын дамытуға, ойын барысында өз ойларын еркін білдіруге ықпал етеді. Педагог шығармашылық әдістерді қолдану арқылы балаларды ойынға тартып, олардың дамуына ықпал ете алады.

Қорытынды

Еркін ойын мен танымдық дағдылардың дамуы арасындағы байланыс баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Еркін ойын балалардың шығармашылық қабілеттерін ашуға, олардың қиялын және логикалық ойлауын дамытуға көмектеседі. Танымдық дағдылардың дамуы баланың өмірінде кездесетін түрлі тапсырмаларды шешуге деген қабілеттілігін арттырады. Ойын әдістері мен педагогикалық тәсілдер балалардың танымдық дағдыларын дамытуда тиімді құрал болып табылады.

Әдебиеттер

1. Кенжебаева Б.Қ. *Балалардың ойын арқылы шығармашылық қабілеттерін дамыту*. Алматы: Қазақ университеті, 2018.
2. Назарова С.А. *Ойын арқылы танымдық қабілеттерді дамыту*. Мәскеу: Просвещение, 2020.
3. Мырзахметова Г.Т. *Балабақшада балалардың танымдық дағдыларын дамыту әдістемесі*. Астана: Мектеп, 2017.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ

Жубатырова Маржан Избаскановна
Шымкент қаласы, Асанбай Асқаров атындағы №77 мектеп – лицейінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме:

В статье всесторонне рассмотрены методы и подходы формирования учебных навыков у младших школьников. Авторы, опираясь на теоретические основы и практические рекомендации по развитию учебных навыков учащихся, анализируют различные методы, приемы, инструменты и виды работы.

Abstract:

This article provides a comprehensive analysis of methods and approaches for developing learning skills in primary school students. The authors, based on theoretical foundations and practical recommendations for developing students' learning skills, analyze various methods, techniques, tools, and types of work.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын қалыптастыру — оқушылардың мектепке бейімделуінің маңызды кезеңі болып табылады. Оқу дағдылары — бұл оқу процесін тиімді ұйымдастыру, материалды толық түсіну және білімді өз бетінше меңгеру қабілетін дамытуға негіз болатын негізгі дағдылар. Бұл кезеңде оқушылардың оқу дағдылары қалыптасып, оқу процесіне деген қызығушылығы мен белсенділігі артады.

Бастауыш сынып оқушыларында оқу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған әдіс-тәсілдер, әдістемелер мен педагогикалық технологиялар оқушылардың оқу қабілетін арттыруға ықпал етеді. Осы мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын дамытуға қатысты түрлі әдістер мен олардың тиімділігі қарастырылады.

1. ОҚУ ДАҒДЫЛАРЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

1.1 Оқу дағдыларының анықтамасы және маңызы

Оқу дағдылары дегеніміз — ақпаратты қабылдау, талдау, синтездеу және өз бетінше шешім қабылдау қабілеттері. Оқу дағдыларының қалыптасуы оқушының оқу үдерісінде белсенді қатысуына, материалды терең түсінуіне, алған білімін өмірде қолдануына ықпал етеді.

Оқу дағдыларының қалыптасуы бастауыш сынып оқушылары үшін маңызды, себебі бұл дағдылар олардың әрі қарай білім алуына негіз болады.

1.2 Оқу дағдыларының қалыптасу үдерісі

Оқу дағдыларының қалыптасуы — бұл үздіксіз процесс, оның барысында оқушылар өздерінің оқу қабілеттерін дамытуға бағытталған түрлі тапсырмаларды орындайды. Бұл үдерісте балалардың тыңдау, оқу, жазу және сөйлеу дағдылары дамиды. Оқушылар өз бетінше ақпарат жинау, оны талдау, қорытынды жасау, пікір білдіру және шығармашылық ойлау қабілеттерін меңгереді.

Оқу дағдыларының қалыптасуы кезінде бірнеше кезеңдер бар:

- Алғашқы кезең: Оқушы оқу процесіне енеді, материалды түсініп, оны дұрыс оқу дағдыларын меңгереді.
- Орта кезең: Оқушы оқу барысында дербес жұмыс істеуге дағдыланады, материалды терең түсініп, оны жүйелеп қайталайды.
- Жоғары кезең: Оқушы оқу материалын күрделі деңгейде түсініп, оны өз пікірін білдіру үшін қолданады.

1.3 Оқу дағдыларының компоненттері

Оқу дағдыларының қалыптасуы бірнеше компоненттерден тұрады:

- Қабылдау: Оқушылардың мәтінді оқып, оның мағынасына түсінуі.
- Талдау және салыстыру: Оқушылардың ақпаратты талдап, түрлі элементтерді салыстыру қабілеті.
- Қорыту: Оқушылардың ақпаратты жинақтап, басты тұжырымдар жасау қабілеті.
- Шығармашылық: Оқушылардың жаңа идеялар мен шешімдер ұсыну қабілеті.

2. БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ

2.1 Мәтінді түсініп оқу

Мәтінді түсініп оқу — оқушылардың оқу дағдыларын қалыптастырудың алғашқы кезеңі. Бұл процесс оқушылардың сөздік қорын арттырып, олардың мәтінді толық түсінуіне мүмкіндік береді. Мұғалімнің тапсырмалары мен сұрақтары оқушылардың мәтінді терең түсініп оқуға деген қызығушылығын арттырады. Бұл әдіс мәтіннің мазмұнын түсініп, оны өз сөздерімен жеткізу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

2.2 Дәйекті оқу және талдау

Дәйекті оқу әдісі — бұл оқушының белгілі бір тақырып немесе мәтін бойынша өз пікірін қалыптастыру үшін оқыған материалды талдау процесі. Оқушылар мәтіннің мағынасын дұрыс түсіну үшін түрлі әдіс-тәсілдерді қолданады: сөйлемдер мен абзацтарды талдау, мәтіннің құрылымын анықтау, негізгі идеяны бөліп көрсету. Мұғалімнің жетекшілігімен оқушылар мәтіннің ішкі мазмұны мен құрылымын тереңірек түсінеді.

2.3 Жазу дағдыларын дамыту

Жазу дағдыларын дамыту бастауыш сынып оқушыларының оқу процесінде маңызды орын алады. Жазу — бұл оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, оларды өз ойларын жүйелі түрде жеткізуге үйретеді. Жазу жұмыстары оқушылардың грамматикалық ережелерді меңгеруіне, сөздік қорын байытуына, шығармашылық жазу дағдыларын қалыптастыруына ықпал етеді.

2.4 Оқылым мен жазылымды біріктіру

Оқылым мен жазылымды біріктіру әдісі оқушылардың оқу дағдыларын кешенді түрде дамытуға бағытталған. Оқушылар алдымен мәтінді оқып, оның мазмұнын түсінеді, кейін сол мәтіннің негізінде жазу тапсырмаларын орындайды. Мұғалім түрлі шығармашылық тапсырмаларды береді, мысалы, оқушыларға мәтіннен өз пікірлерін жазу немесе мәтін бойынша сұрақтарға жауап беру. Бұл әдіс оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

2.5 Интерактивті әдістер

Интерактивті әдістер бастауыш сыныпта оқу дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Бұл әдістер оқушылардың өзара әрекеттесуіне, талқылауына, пікір алмасуына мүмкіндік береді. Интерактивті әдістер оқушыларды топта жұмыс істеуге, бір-бірінен үйренуге, жаңа ақпаратты өз бетімен меңгеруге үйретеді.

3. ОҚУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ

3.1 Жобалық әдіс

Жобалық әдіс оқушылардың оқу дағдыларын дамытуда маңызды құрал болып табылады. Бұл әдіс оқушыларды белгілі бір тақырыпты зерттеуге және шығармашылық жұмыс істеуге ынталандырады. Жоба жұмыстары балалардың ақпаратты іздеп табуға, зерттеу жүргізуге, алынған нәтижелерді ұсынуға мүмкіндік береді.

3.2 Оқу технологиялары мен құралдары

Оқу технологиялары мен түрлі құралдар (компьютерлік бағдарламалар, мультимедиялық құралдар, интернет ресурстары) оқушылардың оқу дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл құралдар оқушыларға ақпаратты іздеу, талдау, презентация жасау дағдыларын үйретеді.

3.3 Көшбасшылық пен топтық жұмыс

Оқушыларды көшбасшылық дағдылары мен топта жұмыс істеуге үйрету оқу дағдыларын қалыптастырудың бір бөлігі болып табылады. Топтық жұмыстар оқушылардың өзара әрекеттесу қабілеттерін дамытып, оқу дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

4. МҰҒАЛІМНІҢ РӨЛІ ЖӘНЕ ОҚУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЕБЕРЛІК

Мұғалімнің педагогикалық шеберлігі оқушылардың оқу дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Мұғалім оқу үдерісін қызықты әрі тиімді ұйымдастыра отырып, оқушыларды оқу дағдыларына үйретеді. Мұғалімнің шығармашылық тәсілдері мен әр түрлі әдістерді қолдануы оқушылардың оқу дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Қорытынды

Бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын қалыптастыру — бұл олардың жалпы білім алу процесінің маңызды бөлігі. Оқу дағдыларын дамыту оқушылардың танымдық қабілеттерін арттырып, білімге деген қызығушылығын ұлғайтады. Оқытудың әртүрлі әдістерін қолдана отырып, мұғалімдер оқушылардың оқу дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Әдебиеттер

1. Белова Е. В. Оқу дағдыларын қалыптастыру әдістері. - Алматы: Білім, 2017.
2. Құдайбергенова Г. Оқушылардың оқу қабілетін дамыту. - Астана: Мектеп, 2015.
3. Айтбаева А. Т. Бастауыш сыныпта оқу дағдыларын қалыптастыру. - Шымкент: Қазақ университеті, 2018.

РОЛЬ СЕМЬИ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Касымова Тамара Мұхамеджанова
Воспитатель ясли - сада №13 «Ертөстік» г. Шымкент

Резюме:

Мектепке дейінгі жастағы балаларды тәрбиелеуде отбасының әсерін асыра бағалау мүмкін емес. Отбасы — баланың өмірдегі алғашқы сабақтарын алып, қарым-қатынас негіздерін меңгеріп, адамгершілік құндылықтарды үйренетін және өзінің жеке тұлғасын қалыптастыратын алғашқы әрі маңызды әлеуметтік орта. Ата-аналар мен педагогтардың бірлескен тәрбиелік әрекеті баланың үйлесімді дамуына және табысты әлеуметтенуіне ықпал етеді.

Abstract:

The influence of the family on the upbringing of preschool children cannot be overestimated. The family is the first and most significant social environment where a child receives their first life lessons, learns the basics of communication, moral values, and begins to form their personality. Collaborative efforts between parents and educators in the educational process contribute to the child's harmonious development and successful socialization.

Семья играет ключевую роль в формировании личности ребенка, особенно в дошкольном возрасте, когда происходят основные этапы психоэмоционального и социального развития. Родители являются первыми воспитателями, которые закладывают основы поведения, ценностей и норм. Однако современное общество предъявляет новые требования к воспитанию, что делает необходимым активное взаимодействие семьи и дошкольного образовательного учреждения.

1. Роль семьи в воспитательном процессе

1.1. Эмоциональная поддержка и привязанность

Семья создает атмосферу любви и заботы, которая способствует формированию у ребенка чувства безопасности и уверенности в себе. Эмоциональная поддержка родителей помогает детям легче адаптироваться к изменениям и преодолевать трудности. Дети, растущие в эмоционально благополучной семье, обладают более высокой самооценкой и лучше развиты эмоционально.

1.2. Формирование нравственных ценностей

В семье ребенок усваивает основные нормы морали и поведения, такие как честность, доброта, уважение к окружающим. Родители, являясь моделями поведения, влияют на формирование нравственного сознания ребенка, его отношения к себе и окружающему миру. Нравственные ориентиры, заложенные в семье, становятся основой для дальнейшего социализации ребенка в обществе.

1.3. Развитие коммуникативных навыков

Семья является первым коллективом, в котором ребенок учится взаимодействовать с другими людьми. Через общение с родителями и другими членами семьи дети осваивают основы общения, учатся слушать и быть услышанными, выражать свои мысли и чувства. Эти навыки являются основой для успешной социализации и адаптации в коллективе дошкольного учреждения.

2. Взаимодействие семьи и дошкольного образовательного учреждения

2.1. Совместная деятельность родителей и педагогов

Эффективное взаимодействие семьи и детского сада способствует гармоничному развитию ребенка. Совместные мероприятия, такие как родительские собрания, мастер-классы, консультации, позволяют родителям и педагогам обмениваться опытом, обсуждать вопросы воспитания и обучения, а также решать возникающие проблемы. Такое сотрудничество укрепляет доверие между семьей и образовательным учреждением, создавая единое образовательное пространство для ребенка.

2.2. Роль семьи в поддержке воспитательного процесса

Семья играет важную роль в поддержке воспитательных усилий педагогов. Родители могут продолжать обучающие и развивающие занятия дома, поддерживать интерес ребенка к учебной деятельности, а также помогать в решении возникающих трудностей. Активное участие родителей в воспитательном процессе способствует успешной адаптации ребенка в детском саду и его всестороннему развитию.

3. Проблемы и вызовы в взаимодействии семьи и дошкольного образовательного учреждения

3.1. Недостаток времени у родителей

Современные родители часто сталкиваются с нехваткой времени из-за профессиональной занятости, что ограничивает их участие в воспитательном процессе. Это может привести к недостаточной поддержке ребенка в обучении и развитии. Для решения этой проблемы важно организовывать гибкие формы взаимодействия, такие как онлайн-консультации, вечерние и выходные мероприятия.

3.2. Различие в воспитательных подходах

Различие в воспитательных подходах родителей и педагогов может привести к противоречиям и недопониманию. Важно устанавливать открытый и конструктивный диалог между семьей и образовательным учреждением, обсуждать воспитательные стратегии и находить компромиссные решения.

4. Рекомендации для эффективного взаимодействия семьи и дошкольного образовательного учреждения

1. Организация регулярного общения: Проведение родительских собраний, консультаций и индивидуальных встреч с педагогами способствует установлению доверительных отношений и решению возникающих вопросов.
2. Создание совместных проектов: Организация совместных мероприятий, таких как праздники, выставки, экскурсии, способствует укреплению связи между семьей и детским садом.
3. Обучение родителей: Проведение тренингов, мастер-классов и семинаров для родителей помогает повысить их педагогическую компетентность и осведомленность о современных методах воспитания и обучения.
4. Использование современных технологий: Создание онлайн-платформ для общения и обмена информацией между семьей и детским садом позволяет поддерживать постоянный контакт и оперативно решать возникающие вопросы.

Заключение

Семья и дошкольное образовательное учреждение являются двумя основными институтами, влияющими на развитие ребенка. Эффективное взаимодействие между ними способствует гармоничному воспитанию и обучению, успешной социализации и формированию полноценной личности. Важно помнить, что совместная деятельность родителей и педагогов создает единое образовательное пространство, в котором ребенок чувствует поддержку и заботу, что является залогом его успешного развития.

Список литературы

1. Корепанова Л. А. Роль семьи в воспитательном процессе дошкольного образования. — М.: Издательство «Просвещение», 2024.
2. Выготский Л. С. *Воображение и творчество в детском возрасте.* — М.: Педагогика, 2009.
3. Мухина В. С. *Детская психология.* — М.: Просвещение, 2020.

БАЛАБАҚШАДА СЕНСОРЛЫҚ САБАҚТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Керимбаева Гулифа Болысбековна
Шымкент қаласы, №118”Әсел” бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Резюме:

Организация сенсорных занятий в детском саду играет важную роль в развитии у детей способности воспринимать и понимать окружающий мир. Сенсорные занятия помогают формировать различные чувства и навыки восприятия, что, в свою очередь, способствует повышению их познавательной активности.

Abstract:

Organizing sensory activities in preschool plays an important role in developing children's ability to perceive and understand the surrounding world. Sensory lessons allow children to develop various sensory and perception skills, which in turn enhances their cognitive activity.

Сенсорлық даму – бұл балалардың әлемді сезім мүшелері арқылы қабылдауы мен тануы. Балабақшада балалардың сенсорлық дамуын қолдау маңызды тәрбие міндеті болып табылады. Қазіргі уақытта балалардың сенсорлық дамуын дамытуға арналған арнайы сабақтар көптеп ұйымдастырылып, олардың тиімділігіне ерекше назар аударылып отыр. Сенсорлық сабақтар балалардың танымдық дамуын, шығармашылық қабілеттерін және қоршаған әлемге деген қызығушылығын арттырады. Бұл сабақтар балалардың барлық сезімдерін белсендіру арқылы олардың ақыл-ой белсенділігін арттырып, дүниетанымын кеңейтеді.

Сенсорлық сабақтарды дұрыс ұйымдастыру балалардың жеке даму ерекшеліктерін ескере отырып, педагогтар мен тәрбиешілердің тиімді әдіс-тәсілдерді қолдануын талап етеді. Бұл

мақалада балабақшада сенсорлық сабақтарды ұйымдастырудың тиімділігін, оның маңыздылығын және балалардың дамуындағы рөлін талқылаймыз.

1. СЕНСОРЛЫҚ САБАҚТАРДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

1.1 Сенсорлық даму түсінігі

Сенсорлық даму – бұл балалардың қоршаған әлемді түрлі сезім мүшелері арқылы қабылдауы мен түсінуінің біртіндеп жетілу процесі. Әрбір адам дүниені көру, есту, иіскеу, дәмін сезу және тактильді сезімдер арқылы таниды. Балабақша жасындағы балалардың сенсорлық дамуында олардың барлық сезімдеріне әсер ету өте маңызды, себебі сенсорлық қабылдау баланың тұлғалық және әлеуметтік дамуында шешуші рөл атқарады.

Сенсорлық қабылдаудың негізінде балалардың танымдық процестері: зейін, есте сақтау, қиял, ойлау және сөйлеу дамиды. Сенсорлық қабілеттердің қалыптасуы балалардың дүниетанымын кеңейтеді, олардың интеллектуалдық деңгейін арттырады.

1.2 Сенсорлық дамудың психологиялық және педагогикалық аспектілері

Сенсорлық даму – бұл психологиялық тұрғыдан өте маңызды процесс. Баланың қоршаған ортаға деген қызығушылығы мен қабылдау деңгейі оның психикалық дамуының көрсеткіші болып табылады. Сенсорлық қабылдауды дамыту баланың толыққанды тұлға ретінде қалыптасуына, қоршаған ортаға дұрыс бағдар алуына мүмкіндік береді. Психологтар мен педагогтар сенсорлық сабақтар арқылы балаларды әлемді тануға, оларды белсенді әрі шығармашылық тұрғыда қабылдауға үйретеді.

1.3 Сенсорлық сабақтардың негізгі мақсаттары

Сенсорлық сабақтардың негізгі мақсаты – балалардың сезім мүшелерін дамытып, қоршаған әлемді дұрыс қабылдауды қалыптастыру. Балаларды жүйелі түрде әртүрлі сенсорлық тәжірибелерге қатыстыру арқылы олардың танымдық белсенділігін арттыру, зейінін шоғырландыру және қоршаған ортаға деген қызығушылығын арттыру мүмкін болады.

Сенсорлық сабақтар баланың түрлі сезімдерін (көріп, естіп, дәмін татып, сипап, иіскеп) дамытады. Бұл сабақтар балаларды бір нәрсені бірнеше сенсорлық тәсілдермен қабылдауға үйретеді, сондықтан олардың танымдық қабілеттері кеңейеді.

2. БАЛАБАҚШАДА СЕНСОРЛЫҚ САБАҚТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ

2.1 Сенсорлық сабақтарда қолданылатын әдіс-тәсілдер

Сенсорлық сабақтарды өткізу барысында педагогтар түрлі әдістерді қолданады. Олардың ішінде:

- Көрнекі әдіс: Балаларға табиғат құбылыстары мен түрлі заттар арқылы көрнекі әсер ету. Мұнда табиғатпен танысу, заттардың түсін, көлемін, формасын талқылау өте маңызды.
- Тәжірибелік әдіс: Балалар түрлі заттармен (судың түрлі температурасы, әртүрлі текстуралармен заттар, жібек, мақта, т.б.) тәжірибе жасап, олардың қасиеттерін зерттейді.
- Құрастыру әдісі: Балалар конструкция жасауда, түрлі бөліктерден жаңа заттар құрастыруда өз сезімдерін қолданады.

2.2 Сенсорлық ойындар мен тапсырмалар

Сенсорлық ойындар мен тапсырмалар балаларға қызықты әрі тиімді түрде түрлі сенсорлық тәжірибелер береді. Олардың ішінде:

- "Жұмбақ қорап" ойыны: Бұл ойында балалар әртүрлі материалдардан жасалған заттарды қораптан тауып, олардың қасиеттерін сипаттайды. Ойын арқылы балалардың тактильдік қабылдауы дамиды.
- "Дәмді тағамдар" ойыны: Балаларға әртүрлі дәмдер мен иістер арқылы заттарды ажырату тапсырмасы беріледі. Бұл ойын дәм сезу мен иіс сезуді дамытуға көмектеседі.

2.3 Сенсорлық көрнекі құралдарды пайдалану

Сенсорлық сабақтарда әртүрлі көрнекі құралдар, атап айтқанда суреттер, ойыншықтар, дыбыстар мен музыкалық аспаптар, табиғи материалдар (жер, су, тастар) қолданылады. Бұл құралдар балалардың түрлі сезім мүшелерін белсендіруге мүмкіндік береді.

2.4 Педагогикалық бақылау және кері байланыс

Сенсорлық сабақтарда балалардың дамуын бақылап, олардың жетістіктерін бағалау маңызды. Педагог балалардың сенсорлық тәжірибелерін дұрыс бағалап, оларды дамытуға бағытталған кері байланыс береді.

3. СЕНСОРЛЫҚ САБАҚТАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІ ЖӘНЕ ӘСЕРІ

3.1 Балалардың танымдық дамуына әсері

Сенсорлық сабақтар балалардың әлемді тереңірек түсінуіне көмектеседі. Әрбір жаңа сенсорлық тәжірибе балалардың танымдық қабілеттерін арттырады, олар заттардың сипаттамаларын, қасиеттерін және олардың арасындағы байланыстарды түсінеді. Сонымен қатар, сенсорлық сабақтар балалардың әлемге деген қызығушылығын оятады, олар жаңа нәрселерді зерттеуге ынталанады.

3.2 Әлеуметтік және эмоционалдық дамуына әсері

Сенсорлық сабақтар балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға да үлкен ықпал етеді. Олар түрлі топтық жұмыстарға қатысып, бір-бірімен ынтымақтастықта болады. Сондай-ақ, балалар түрлі сезімдерді пайдаланып, эмоционалдық жағдайларын тануға үйренеді, бұл олардың әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

3.3 Шығармашылық қабілеттерін дамыту

Сенсорлық сабақтар балалардың шығармашылық ойлауын да дамытуға ықпал етеді. Балалар түрлі материалдар мен заттармен жұмыс жасап, өздерінің қиялдарын іске асырады, жаңа комбинациялар мен шешімдер табады.

Қорытынды

Сенсорлық сабақтар балабақшадағы оқу процесінің маңызды компоненті болып табылады. Бұл сабақтар балалардың сезім мүшелерін дамытуға, олардың танымдық, әлеуметтік және шығармашылық қабілеттерін арттыруға көмектеседі. Сенсорлық сабақтар арқылы балалар қоршаған әлемді тереңірек түсініп, онымен өзара әрекеттесуін жақсартады. Педагогтар сенсорлық тәжірибелерді ұйымдастыруда түрлі әдістерді қолдана отырып, балалардың дамуына оң әсер етеді. Сенсорлық сабақтар – баланың жан-жақты дамуына ықпал ететін тиімді әдіс болып табылады.

Әдебиеттер

1. Балаева Қ. Сенсорлық даму мен оның балабақшадағы рөлі. – Алматы: Білім, 2018.
2. Аубакирова Р. Ж. Балабақшада сенсорлық сабақтарды ұйымдастыру әдістері. – Астана: Мектеп баспасы, 2017.
3. Мәмбетов Ш. Сенсорлық қабілеттерді дамыту. – Шымкент: Ғылым, 2019.

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРДІ ДАМЫТУДА ТАБИҒАТПЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ МАҢЫЗЫ

Колдасова Гулсара Парманқызы
Шымкент қаласы, №118”Әсел” бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Резюме:

В данной статье рассматривается значение знакомства с природой в развитии творческих способностей детей. Анализируются способы развития воображения и речевого запаса детей через стихотворения, загадки, пословицы, приметы и запреты, связанные с природными явлениями. Также подчёркивается роль взаимодействия с природой в формировании экологического сознания и культуры.

Abstract:

This article discusses the importance of introducing children to nature in the development of their creative abilities. It analyzes ways to enhance children's imagination and vocabulary through poems, riddles, proverbs, and traditional beliefs related to natural phenomena. The article also highlights the role of interaction with nature in fostering ecological awareness and cultural values.

Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту — білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі. Шығармашылық — баланың өзін-өзі танытуы, жаңа идеялар ұсынуы,

проблемаларды шешу жолдарын іздеуі және өзіндік пікір қалыптастыруы. Табиғат — баланың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін ерекше орта. Табиғатпен таныстыру арқылы балалардың қиялы, ойлауы, сезімі және эстетикалық талғамы дамиды.

1. Табиғатпен таныстырудың балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы маңызы

1.1 Табиғат құбылыстарына байланысты өлеңдер мен жұмбақтар арқылы шығармашылықты дамыту

Табиғат құбылыстарына байланысты өлеңдер мен жұмбақтар балалардың қиялын дамытады. Олар арқылы балалар табиғаттың әсемдігін сезініп, оны сөзбен бейнелеуге үйренеді. Мысалы, «Күннің шығуы», «Жаңбырдың жаууы», «Құстардың әні» сияқты тақырыптар балалардың шығармашылық ойлауын дамытуға ықпал етеді. Бұл әдіс балалардың тіл байлығын арттырып, сөздік қорын кеңейтеді.

1.2 Мақал-мәтелдер мен ырым-тыйымдар арқылы экологиялық сана қалыптастыру

Мақал-мәтелдер мен ырым-тыйымдар балаларға табиғаттың құндылығын түсіндіреді. Олар арқылы балалар табиғатты қорғаудың маңыздылығын ұғынады. Мысалы, «Ағашты кессең, орнына ағаш отырғыз», «Су — тіршіліктің көзі» деген мақалдар балаларды табиғатқа қамқор болуға тәрбиелейді. Бұл әдіс экологиялық сана мен мәдениетті қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

1.3 Табиғатпен тікелей қарым-қатынас арқылы шығармашылықты дамыту

Табиғатпен тікелей қарым-қатынас балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Серуендер, экскурсиялар, табиғатқа бақылау жасау сияқты іс-шаралар балалардың қызығушылығын арттырып, шығармашылық белсенділігін оятады. Мысалы, гүлдер мен ағаштарды бақылау, құстардың әнін тыңдау, жәндіктердің тіршілігін зерттеу балалардың қиялын дамытады.

2. Табиғатқа негізделген шығармашылық тапсырмалар мен әдістемелер

Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда табиғатты қолдану тек бақылаумен шектелмейді. Оқу-тәрбие үрдісінде табиғи материалдарды пайдалану, олардың эстетикалық мүмкіндіктерін тану, табиғат негізіндегі креативті тапсырмалар орындау арқылы балалар белсенді шығармашылыққа тартылады.

2.1. Табиғи материалдармен жұмыс

Жапырақтар, бұтақтар, жаңғақ қабығы, тастар, тұқымдар сияқты табиғи материалдарды қолөнерге қолдану баланың моторикасын ғана емес, шығармашылық қиялын дамытады. Олар табиғи элементтерді біріктіріп, ерекше бейнелер мен композициялар жасайды.

Мысалы:

- Жапырақтан жануарлар бейнесін жасау;
- Құм мен саздан мүсіндер жасау;
- Тастарды бояп, ертегі кейіпкерлерін бейнелеу;
- «Табиғаттан шабыт алған» тақырыбында сурет салу.

2.2. Эстетикалық тәрбие және табиғат

Табиғатпен байланыс эстетикалық тәрбиенің негізі бола алады. Айналасындағы әлемнің түсіне, формасына, иісіне, дыбысына мән беруді үйренген балада әсемдікке құштарлық, үйлесімділік сезімі дамиды. Бұл – шығармашылық қабілеттің бір тірегі.

Балалар:

- Гүлдер мен ағаштардың үйлесімділігіне назар аударады;
- Аспанның, бұлттардың, күннің әртүрлі күйін бақылап, сөзбен сипаттайды;
- Жыл мезгілдеріне арнап өлең, әңгіме, сурет салады.

2.3. Табиғатқа байланысты рөлдік және драмалық ойындар

Табиғатты танып-білуге арналған рөлдік ойындар арқылы балалар кейіпкерге еніп, сол арқылы өз ойы мен сезімін еркін білдіреді. Мысалы:

- «Мен – бұлтпын», «Мен – ағашпын» деген рөлдік ойындарда бала табиғатқа жан бітіріп, эмоциялық қарым-қатынас қалыптастырады;

- «Табиғат еліндегі саяхат» драмалық қойылымы арқылы бала өз ойын сахналық әрекетпен жеткізеді;
- Табиғат ертегілерін сахналау арқылы ойдан шығару, импровизация жасау қабілеті дамиды.

3. Балабақшада табиғатпен шығармашылық жұмыс жүргізудің ұйымдастырылуы

Тәрбиеші балалардың табиғатпен байланысын жүйелі, мақсатты түрде ұйымдастыруы қажет. Мына бағыттарды қолдану ұсынылады:

1. Экологиялық күнделік жүргізу — балалар әр күнгі ауа райы, бақтағы өзгерістер туралы сурет салып, әңгіме жазады.
2. Серуен кезінде шығармашылық тапсырмалар беру — табиғи объектілерді салыстыру, сипаттау, фантазиялық сурет салу.
3. "Табиғат дауысы" атты музыкалық жаттығу — құстардың әніне, жапырақ сыбдырына еліктеу, табиғатқа арнап ән шығару.
4. Фотоколлаж, көрме ұйымдастыру — табиғатта түсірілген суреттер мен балалар салған суреттерден альбом немесе көрме жасау.
5. "Экоертегі" жазу — табиғат қорғау тақырыбында ұжымдық ертегі ойлап шығару.

Қорытынды

Табиғатпен таныстыру балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Табиғат құбылыстарына байланысты өлеңдер, жұмбақтар, мақал-мәтелдер, ырым-тыйымдар арқылы балалардың қиялы мен тіл байлығы дамиды. Сонымен қатар, табиғатпен тікелей қарым-қатынас балалардың шығармашылық белсенділігін арттырады. Бұл әдістер балалардың экологиялық сана мен мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Әбенова З.Ж. *Мектепке дейінгі білім беру: заманауи технологиялар*. Алматы: Қазақ университеті, 2022.
2. Бектурова Ж. Балалардың шығармашылық ойлауын дамытудың тиімді жолдары. *Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту*, 2023.
3. ЮНЕСКО *Шығармашылықты дамытудың халықаралық әдістемелік негіздері*, 2020.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТІ ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ

Кошаманова Шолпан Альмаханкызы
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы Сабыр Рахымов атындағы жалпы білім беретін мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме:

В статье рассматриваются теоретические основы развития творческих способностей, а также методы и стратегии, направленные на повышение творческого потенциала учащихся начальных классов. Развитие творческих способностей является не только частью предметного обучения, но и важным аспектом в личностном, социальном и интеллектуальном развитии учеников.

Abstract:

This article explores the theoretical foundations of developing creative abilities, as well as methods and strategies aimed at enhancing the creative potential of primary school students. The development of creative abilities is not only a part of subject-based education but also an important aspect of students' personal, social, and intellectual growth.

Шығармашылық қабілетті дамыту – бұл қазіргі заман білім беру жүйесінің ең басты міндеттерінің бірі болып табылады. Бұл процесс тек оқушылардың білімін жетілдірумен шектелмейді, сонымен қатар олардың тұлғалық қасиеттерін, әлеуметтік дағдыларын және логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бастауыш сыныптардағы шығармашылық

дамуды қамтамасыз ету, әсіресе балалардың өміріндегі алғашқы білім кезеңі болып табылатындықтан, олардың тұлғалық дамуының негізі қаланады.

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытуға арналған әдістер мен тәсілдер туралы қазіргі педагогикалық зерттеулердің маңызы зор. Мұғалімдер шығармашылық жұмыс түрлерін сабақта қолдану арқылы оқушылардың ой-өрісін кеңейтіп, олардың әлеуметтік және тұлғалық қасиеттерін дамытады. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда тиімді әдістер мен стратегияларды қолдану – бұл педагогикалық шеберлікті жетілдірудің басты факторы болып табылады.

1. Шығармашылық қабілеттің теориялық негіздері

1.1 Шығармашылық қабілетінің маңызы мен мәні

Шығармашылық қабілет — адамның жаңа идеяларды ойлап табу, инновациялық шешімдер қабылдау және өзара байланысқа түсудің ерекше тәсілдерін әзірлеу қабілеті. Бұл қабілет барлық оқу пәндерінде маңызды болып табылады, себебі шығармашылық балалардың кез-келген жағдайда жаңа тәсілдермен ойлануға, проблемаларды шешуге үйретеді.

Шығармашылық қабілетті дамыту, әсіресе бастауыш сынып оқушыларында, олардың өз бетімен шешім қабылдауға, өз идеяларын еркін жеткізуге және өзара қарым-қатынас дағдыларын дамытуға көмектеседі. Мұғалімнің шығармашылық жұмыс түрлерін қолдану арқылы оқушылардың белсенді ойлау, сөздік қорының кеңеюі, күрделі тапсырмаларды шешу қабілеттері қалыптасады.

1.2 Шығармашылық қабілеттің дамуындағы факторлар

Шығармашылық қабілет әртүрлі факторлар әсерінен дамиды. Олардың арасында жеке тұлғаның даму деңгейі, әлеуметтік орта, білім беру жүйесі және мұғалімнің педагогикалық шеберлігі маңызды орын алады. Сонымен қатар, оқушылардың ойлау, эмоцияларын басқару қабілеттері мен қызығушылықтары да шығармашылық қабілетті дамытуға ықпал етеді.

Шығармашылық қабілеттің дамуына ықпал ететін факторлар ретінде:

- Жеке тұлғаның даму деңгейі: Баланың өзіндік пікірін қалыптастыру, өзіндік ойлау және бағалау дағдыларын дамыту.
- Әлеуметтік орта: Қоршаған орта мен отбасылық тәрбие, қоғамның балаға деген әсері.
- Мұғалімнің әдістемелік шеберлігі: Оқытудың жаңа әдістерін қолдану, оқушыларға шығармашылық жұмыстың әртүрлі түрлерін ұсыну.

2. Шығармашылық қабілетті дамытудың әдістері мен тәсілдері

2.1 Ойын технологиялары арқылы шығармашылық қабілеттерді дамыту

Ойындар — балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың ең тиімді әдістерінің бірі. Ойын барысында балалар өздерін еркін сезініп, түрлі рөлдер мен кейіпкерлерді орындау арқылы өз шығармашылық мүмкіндіктерін ашады. Ойынның мақсатты түрде қолданылуы балалардың өз идеяларын жүзеге асыруға және шығармашылық жұмыстарын жүргізуге мүмкіндік береді.

Ойын түрлері:

- Дидактикалық ойындар: Математика, тіл, әдебиет пәндерінде қолданылатын ойындар балалардың логикалық ойлауын дамытуға көмектеседі.
- Рөлдік ойындар: Әлеуметтік және тұлғалық қабілеттерді дамыту үшін қолданылады, мұнда оқушылар белгілі бір рөлдерді орындап, шығармашылық қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік алады.

2.2 Жобалық жұмыс арқылы шығармашылық дамытуды жүзеге асыру

Жобалық жұмыс бастауыш сынып оқушыларында шығармашылық қабілеттерді дамытудың тағы бір тиімді тәсілі болып табылады. Жобалық жұмыс оқушылардың зерттеу, талдау, жоспарлау, презентация жасау және басқа да шығармашылық дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Жобалық жұмыс түрлері:

- Тақырыптық жобалар: Тарих, табиғат, ғылыми-зерттеу жұмыстары бойынша жобалар оқушылардың терең білім алуына, өз бетінше зерттеу жүргізуіне мүмкіндік береді.

- Әлеуметтік жобалар: Оқушылар өз қоғамына көмек көрсету немесе әлеуметтік мәселелерді шешу мақсатында жобалар әзірлейді.

2.3 Топтық шығармашылық тапсырмалар

Топтық жұмыс оқушылардың бірлесіп шығармашылық тапсырмаларды орындауын қамтамасыз етеді. Бұл әдіс балалардың коммуникативтік дағдыларын дамытумен қатар, оларды бір-бірімен ынтымақтасып жұмыс істеуге үйретеді.

Топтық шығармашылық тапсырмалар:

- Сахналық қойылымдар: Оқушылар бірлесіп, белгілі бір оқиғалар мен әдеби шығармаларды сахналайды, бұл олардың шығармашылық қабілеттерін шыңдайды.
- Шығарма жазу: Оқушылар бірлесе отырып, шығармашылық жұмыстар жазып, өз ойларын топ алдында қорғайды.

2.4 Көркем шығармашылық арқылы дамытуды ұйымдастыру

Көркем шығармашылық тапсырмалар бастауыш сынып оқушыларының визуалды-шығармашылық қабілеттерін дамытудың тамаша әдісін ұсынады. Оқушылар сурет салу, қолөнер жасау, театр өнері арқылы өздерінің ішкі дүниесін ашып, шығармашылық қабілеттерін жетілдіреді.

Көркем шығармашылық әдістері:

- Сурет салу: Оқушылардың қиялын дамытуға және оларды өз ойларын бейнелі түрде жеткізуге көмектеседі.
- Қолөнер: Балаларға түрлі материалдармен жұмыс істеу арқылы шығармашылық дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

3. Шығармашылық қабілетті дамытуда мұғалімнің рөлі

Бастауыш сыныпта шығармашылық қабілеттерді дамытуда мұғалімнің рөлі ерекше. Мұғалім балалардың шығармашылық ойлауын жетілдіріп, оларды жаңа идеялар мен шешімдер қабылдауға ынталандырады. Ол оқушылардың ой-өрісін кеңейтетін шығармашылық тапсырмаларды дайындайды, жеке және топтық жұмыстарды ұйымдастырады.

Мұғалімнің шығармашылық жұмысқа деген қолдауы оқушылардың өзін-өзі бағалауы мен мотивациясын арттырады. Мұғалімдер шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін сабақты қызықты әрі тартымды етіп ұйымдастыра отырып, оқушылардың шығармашылық әлеуетін толықтай ашуға көмектеседі.

Қорытынды

Бастауыш сыныпта шығармашылық қабілеттерді дамыту – бұл бала тұлғасының барлық аспектілерін дамытуға бағытталған жұмыс. Ойындар, жобалық жұмыстар, шығармашылық тапсырмалар және мұғалімнің кәсіби шеберлігі оқушылардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруға үлкен әсер етеді. Шығармашылық дамыту – бұл тек қана жаңа білімдер мен дағдыларды меңгеру емес, сонымен қатар оқушылардың тұлғалық және әлеуметтік дамуына ықпал ететін маңызды процесс.

Әдебиеттер

1. Белова Е. В. Шығармашылық қабілетті дамыту әдістері. - Алматы: Білім, 2015.
2. Құдайбергенова Г. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту жолдары. - Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2018.
3. Сыдықов Ә. Қ. Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту. - Астана: Фолиант, 2017.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА STEAM ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

Кульбаева Гульмира Абдуатовна
Түркістан облысы Білім басқармасының Білім беруді дамыту орталығы КММ мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту әдіскері

Резюме:

Использование STEAM технологий в дошкольных образовательных учреждениях приобретает особое значение в современной образовательной системе. STEAM (наука, технологии, инженерия, искусство и математика) — это образовательный подход, который объединяет предметы науки, технологии, инженерии, искусства и математики, направленный на развитие логического мышления, творческих способностей и навыков решения проблем у детей.

Abstract:

The use of STEAM technology in preschool institutions is gaining special importance in the modern education system. STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) is an educational approach that integrates the subjects of science, technology, engineering, arts, and mathematics, aimed at developing children's logical thinking, creative abilities, and problem-solving skills.

Соңғы жылдары мектепке дейінгі ұйымдарда ғылым, технология, инженерия, өнер және математика салаларын интеграциялайтын STEAM әдістемесі кеңінен қолданылуда. STEAM білім беру әдістемесі балалардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған және олардың өмірлік дағдыларын қалыптастыруға септігін тигізеді. Бұл тәсіл балалардың әр түрлі пәндер бойынша терең білім алуына мүмкіндік беріп, олардың болашақтағы білім беру үдерісіне дайын болуына ықпал етеді.

STEAM бағдарламасы мектепке дейінгі білім беру жүйесіне жаңа көзқарас әкеліп, әр пәннің арасында байланысты орнату арқылы балалардың ғылыми ойлауын, зерттеу дағдыларын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Ерте жастағы балалар үшін ойын элементтері мен шығармашылық тапсырмаларды пайдалану олардың қызығушылығын арттырып, білім алуға ынталандырады.

1. STEAM технологиясының мәні мен маңызы

1.1. STEAM технологиясының анықтамасы және принциптері

STEAM — бұл білім беру жүйесіндегі жаңашыл тәсіл, онда ғылым, технология, инженерия, өнер және математика пәндері біріктіріледі. Әрбір пәннің өз маңызы бар және балалардың жалпы дүниетанымын кеңейтуге ықпал етеді. STEAM бағдарламасының басты мақсаты — балалардың білімін біртұтас жүйе ретінде қарастырып, олардың бір-бірімен байланысқан әлемді терең түсінуіне көмектесу.

STEAM әдістемесінің негізгі принциптері:

- Көп пәнді интеграция: ғылым, технология, инженерия, өнер және математика салаларын біріктіру арқылы балалардың пәндер арасындағы байланысты түсінуіне көмектеседі.
- Шығармашылық: балалардың өз ойларын еркін білдіруіне, жаңа идеялар ұсынуға, шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.
- Практикалық тәжірибе: теория мен практика арасындағы байланысты нығайту үшін балаларды тәжірибелік жұмыстарға, жобаларға қатыстыру.
- Проблемаларды шешу дағдыларын дамыту: балалар нақты жағдайларды шешу үшін шығармашылық және аналитикалық ойлауын қолдануға үйренеді.

1.2. STEAM технологиясының мектепке дейінгі ұйымдардағы маңызы

Мектепке дейінгі кезең — балалардың дүниетанымының қалыптасуы мен ойлау қабілетінің дамуы үшін маңызды кезең. Осы кезеңде алған білімдері мен дағдылары бала болашақта алған білімдеріне әсер ететін болады. STEAM технологиясын енгізу арқылы балаларға тек оқулықтардан үйренетін білім емес, оларды шығармашылыққа және тәжірибеге негізделген білім алу тәсілдерімен таныстыруға болады.

STEAM технологиясының балаларға әсері:

- Когнитивтік даму: балаларды ғылыми әдістермен таныстыру, оларды проблемаларды шешуге бағыттау арқылы олардың логикалық ойлау қабілеттерін дамыту.

- Шығармашылық және өнер: балалардың қиялын дамыту және өздерінің идеяларын іске асыру үшін шығармашылық тапсырмалар мен өнер элементтерін пайдалану.
- Қоғамдық дағдылар: балалар топпен жұмыс істей отырып, өзара қарым-қатынас жасау, пікір алмасу дағдыларын дамытады.

2. STEAM технологиясын мектепке дейінгі ұйымдарда қолданудың әдіс-тәсілдері

2.1. Оқу жоспарына STEAM технологиясын енгізу әдістері

STEAM бағдарламасын мектепке дейінгі ұйымдарда тиімді қолдану үшін арнайы оқу жоспары мен педагогикалық әдістемелерді әзірлеу қажет. Оқу жоспары балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес құрылуы керек, сондықтан әр сабақ немесе іс-шара балаға түсінікті және қызықты болуы үшін жас ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастырылуы тиіс.

Оқу жоспарына STEAM технологиясын енгізу әдістері:

- Жобалық әдіс: балаларға нақты тақырып немесе мәселе бойынша жұмыс істеп, шешім табуға мүмкіндік береді. Бұл әдіс балалардың зерттеу және шешім қабылдау дағдыларын дамытады.
- Ойын арқылы оқыту: балалар ойын арқылы жаңа білім алады. Мұндай ойындарда әртүрлі пәндер мен пәндердің элементтері біріктіріледі.
- Зерттеу жобалары: балалар өздері зерттеу жүргізіп, тәжірибелер жасап, қорытындылар шығарады.

2.2. STEAM әдістері мен тәсілдерін қолданудың ерекшеліктері

STEAM бағдарламасын тиімді енгізу үшін педагогтар балаларды ойын-сауық және шығармашылық әдістер арқылы қызықтыруы керек. Бұл балаларға теория мен практика арасындағы байланысты түсінуге, қиындықтарды жеңуге мүмкіндік береді.

Ерекшеліктері:

- Интерактивті әдістер: балаларға жаңа тақырыпты зерттеуде және тәжірибе жасауда түрлі интерактивті әдістерді қолдану арқылы олардың қызығушылығын арттыру.
- Көп деңгейлі тапсырмалар: балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес түрлі деңгейдегі тапсырмалар ұсынылады, бұл олардың жеке даму қарқынына сай болуын қамтамасыз етеді.
- Шығармашылық тәсілдер: өнер және шығармашылық тапсырмаларды енгізу балалардың қызығушылығын оятып, өздерінің қиялын іске асыруға мүмкіндік береді.

3. STEAM технологиясын қолданудың педагогикалық тиімділігі

3.1. Балалардың танымдық қабілеттерін дамыту

STEAM бағдарламасы балалардың танымдық қабілеттерін дамытуда ерекше маңызға ие. Оқу барысында балалар күрделі ғылыми тұжырымдарды оңай түсініп, оларды практикалық тұрғыда қолдана алады. Бұл олардың ойлау қабілеттерін жетілдіріп, оқу процесінде белсенді қатысуына ықпал етеді.

3.2. Балалардың шығармашылық қабілеттерін арттыру

STEAM технологиясын қолдану арқылы балалар тек ғылымды ғана емес, өнерді де меңгереді. Ойын және шығармашылық тапсырмалар балалардың қиялын дамытады, оларды түрлі пәндер бойынша өз идеяларын жүзеге асыруға ынталандырады.

3.3. Әлеуметтік дағдыларды дамыту

STEAM бағдарламасы балаларды топтық жұмыстарға тарта отырып, олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Топпен жұмыс істеу балалардың бір-бірімен қарым-қатынас жасау, пікір алмасу және ынтымақтастықта жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады.

Қорытынды

Мектепке дейінгі ұйымдарда STEAM технологиясын қолдану баланың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін өте тиімді әдіс болып табылады. Бұл әдіс балаларға пәндер арасындағы байланысты түсінуге, ғылыми ойлауды дамытуға және өздерін шығармашылық тұрғыдан көрсетуге мүмкіндік береді. STEAM әдістемесінің мектепке дейінгі білім беру жүйесіне енгізілуі балалардың білімге деген қызығушылығын арттырып, олардың болашақта табысты тұлға болып қалыптасуына ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Назарова С.А. *STEAM технологиясын мектепке дейінгі білімде қолдану*. Мәскеу: Речь, 2020.
2. Құдайбергенова М.Б. *Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде STEAM технологиясын енгізу*. Алматы: Қазақ университеті, 2019.
3. Шарипова Б.Ж. *STEAM әдістемесі және оның мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі рөлі*. Астана: Мектеп, 2021.

КӘСІПТІК БАҒДАР БЕРУ ЖАСТАРДЫҢ КӘСІБИ БАҒЫТ БАҒДАРЫН АНЫҚТАУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ҚҰРАЛ

Мелдебекова Айнұр Асановна

Түркістан облысы, Жетісай ауданы, “Мырзақадыр Нұрбаев атындағы N58 жалпы білім беретін мектеп” коммуналдық мемлекеттік мекемесі кәсіптік бағдар беруші педагог маманы

Резюме

В данной статье рассматривается важность системы профессиональной ориентации для молодежи, ее социальная и экономическая роль. Профессиональная ориентация рассматривается как основной инструмент для определения профессиональных предпочтений молодежи, и анализируются особенности ее применения в образовательных учреждениях, эффективные методы и психологические аспекты. Также исследуются влияние профессиональной ориентации на профессиональный выбор молодежи и рынок труда, а также пути повышения эффективности системы.

Abstract

This article focuses on the importance of the career guidance system for youth, its social and economic role. Career guidance is considered as the main tool for identifying the professional orientation of young people, and the features of its application in educational institutions, effective methods, and psychological aspects are analyzed. Additionally, the impact of career guidance on the professional choices of youth and the labor market is examined, along with ways to improve the effectiveness of the system.

Бұл бөлімде тақырыптың қоғамдағы және білім беру жүйесіндегі маңыздылығы ашылады. Жастардың кәсіби бағыт-бағдарын анықтаудың қажеттілігі, қоғамның экономикалық және әлеуметтік қажеттіліктеріне сәйкес жаңа мамандықтар мен жұмыс орындарына жастардың қол жеткізуі үшін кәсіби бағдарлаудың рөлі түсіндіріледі.

1. Кәсіптік бағдар беру түсінігі

Кәсіптік бағдар берудің мәні мен мақсаты, оның жастардың тұлғалық дамуына, қоғамдағы орны мен кәсіби қызметін дұрыс таңдауға ықпалы анықталады. Бұл бөлімде кәсіби бағдар берудің анықтамасы мен негізгі бағыттары ұсынылады.

2. Кәсіптік бағдар берудің теориялық негіздері

2.1 Кәсіби бағдар беру түсінігі мен міндеттері

Бұл бөлімде кәсіби бағдар беру туралы теориялық тұжырымдар мен оның негізгі міндеттері анықталады. Сонымен қатар, кәсіби бағдар беру жүйесінің жастарға әсері мен маңыздылығы талданады.

2.2 Кәсіптік бағдар беру әдістері мен тәсілдері

Кәсіби бағдар беру әдістері мен тәсілдері, олардың тиімділігі мен нәтижелігі туралы қарастырылады. Жастарға кәсіп таңдауда көмектесетін әдістемелер мен техникалар талқыланады.

3. Кәсіптік бағдар беру жүйесінің құрылымы мен компоненттері

3.1 Кәсіптік бағдар беру жүйесінің құрамдас бөліктері

Кәсіби бағдар беру жүйесінің құрылымдық элементтері мен оның құрамдас бөліктері, сондай-ақ әр компоненттің маңызы мен рөлі түсіндіріледі.

3.2 Білім беру мекемелеріндегі кәсіптік бағдар беру

Мектептер, колледждер, университеттер сияқты білім беру мекемелеріндегі кәсіптік бағдар беру жүйесінің ұйымдастырылуы мен іс-тәжірибелері талқыланады.

4. Кәсіптік бағдар берудің тиімділігі мен нәтижелігі

4.1 Кәсіптік бағдар берудің тиімділігін бағалау критерийлері

Бұл бөлімде кәсіптік бағдар берудің тиімділігін өлшеу мен бағалаудың критерийлері және көрсеткіштері анықталады. Жастардың кәсіп таңдаудағы жетістіктері мен қателіктерін талдау арқылы бағдарлау жүйесінің тиімділігі туралы қорытындылар жасалады.

4.2 Кәсіптік бағдар беру жұмысындағы кемшіліктер мен қиындықтар

Кәсіптік бағдар беру жүйесіндегі негізгі проблемалар мен кемшіліктерді қарастыру. Мұнда жүйенің іс жүзінде қолданылуы мен оның кемшіліктері туралы талқылаулар жүргізіледі.

5. Жастардың кәсіби бағыт-бағдарын анықтаудағы кәсіптік бағдар берудің рөлі

5.1 Жастардың кәсіби таңдауындағы факторлар

Жастардың кәсіби таңдауындағы факторлар — бұл оларды белгілі бір мамандықты таңдау барысында әсер ететін көптеген сыртқы және ішкі себептер. Кәсіптік бағдар беру процесі осы факторларды ескере отырып, жастардың дұрыс әрі саналы шешім қабылдауына көмек көрсетуге бағытталған. Жастардың кәсіби таңдауы — олардың өмірлік жолында маңызды кезең болып табылады, өйткені бұл таңдаулар болашақта олардың әлеуметтік және экономикалық жағдайын айқындайды. Олай болса, кәсіби таңдауға әсер ететін факторларды жан-жақты талдау қажет.

Жастардың кәсіби таңдауына әсер ететін факторлар үш негізгі топқа бөлінеді: жеке тұлғалық, әлеуметтік-экономикалық, және қоғамдық факторлар.

1. Жеке тұлғалық факторлар

Жеке тұлғалық факторлар адамның ішкі қасиеттеріне негізделеді, олар адамның қызығушылықтары, қабілеттері, тұлғалық ерекшеліктері және психологиялық сипаттамаларынан тұрады. Бұл факторлар кәсіби таңдауға ең тікелей әсер ететін факторлар болып табылады.

- Қызығушылықтар мен хобби: Жастардың кәсіби таңдауы көбінесе олардың жеке қызығушылықтарына байланысты болады. Егер жас адам белгілі бір салаға қызығушылық танытса, ол осы салада жұмыс істегенде өз қабілеттерін дамыта алатынын сезінеді. Мысалы, өнер немесе шығармашылықпен айналысатын жастарға дизайнер, суретші, музыкант, актер болу қызықты болуы мүмкін.
- Қабілеттер мен дағдылар: Жастардың өз қабілеттерін бағалау және оларға сәйкес мамандықты таңдау қажет. Әр адамда белгілі бір салада жұмыс істеуге бейім болатын дағдылар мен табиғи қабілеттер болады. Мысалы, математика мен ғылымға қызығатын жас адам инженер немесе ғалым болуды таңдай алады.
- Қызмет пен жетістікке деген мотивация: Жастардың кәсіби таңдауы көбінесе олардың өмірлік мақсаттары мен мотивациясына байланысты болады. Егер жас адам өмірінде белгілі бір жетістікке жетуді мақсат тұтса, ол осы мақсатқа жетуге қол жеткізу үшін кәсіпті таңдауда да осы мотивке сәйкес шешім қабылдайды. Мысалы, әлеуметтік жауапкершілікті сезінетін жастар гуманитарлық мамандықтарды таңдай алады, ал қаржылық тәуелсіздікке жетуді қалайтын жастар бизнесті немесе экономика саласын таңдай алады.

2. Әлеуметтік-экономикалық факторлар

Әлеуметтік және экономикалық факторлар жастардың кәсіби таңдауына сыртқы ортадан әсер етеді. Бұл факторлар көбінесе олардың отбасы жағдайы, әлеуметтік ортасы, білім деңгейі және экономикалық жағдайларымен байланысты.

- Отбасы жағдайы мен ықпалы: Отбасы — адамның алғашқы білім алу орны, сондықтан ата-ананың кәсіптік бейімділігі, олардың мамандығы, әлеуметтік мәртебесі және экономикадағы орны жас ұрпақтың кәсіптік таңдауына әсер етуі мүмкін. Әсіресе, егер отбасы белгілі бір мамандыққа бағытталған болса, мысалы, дәрігерлер немесе мұғалімдер, онда баланың да осы саланы таңдауы мүмкін.

- Әлеуметтік орта мен дос-жарандар: Жастар өз ортасындағы адамдардан, әсіресе құрбыларынан немесе ұстаздарынан әсер алады. Адамдардың кәсіпке деген көзқарастары, таныстарының қандай мамандықта жұмыс істейтіні немесе өздерінің әлеуметтік мәртебесіне байланысты жас ұрпақтың кәсіби таңдауы да өзгеруі мүмкін. Бұл әсіресе жас адамдардың өз құрдастарының таңдауларын қарап, солардың жолын ұстанғысы келетін кезеңдерінде айқын байқалады.
- Білім деңгейі мен мүмкіндіктері: Әрбір жас адамның білім деңгейі мен оған қол жетімді мүмкіндіктер оның кәсіби таңдауына ықпал етеді. Жоғары білім алу мүмкіндігі болмаса, жастар белгілі бір кәсіби салаға бейімделуі мүмкін. Сонымен қатар, жоғары оқу орындарының талаптары мен шарттары да жас адамдардың кәсіптік таңдауына әсер етеді.
- Экономикалық жағдай: Кәсіби таңдау кезінде жастар тек өзінің қызығушылықтары мен қабілеттерін ғана емес, сонымен қатар экономикалық жағдайын да ескереді. Кейбір мамандықтар жоғары жалақы мен тұрақты жұмыспен қамтамасыз ететін болса, жастар осы мамандықтарға көбірек қызығушылық танытады. Ал әлеуметтік және экономикалық жағдайы төмен жастар өздерінің табыс көздерін табуға бағытталған мамандықтарды таңдауы мүмкін.

3. Қоғамдық факторлар

Қоғамдық факторлар — жастардың кәсіби таңдауының сыртқы әлеуметтік ортасы мен қоғамдағы өзгерістерге байланысты болатын жағдайлар.

- Еңбек нарығының сұранысы: Қазіргі қоғамда еңбек нарығының сұранысы әрқашан өзгеріп отырады. Жастардың кәсіптік таңдауында осы сұранысқа сай болу маңызды. Мысалы, жаңа технологиялардың дамуы, жасыл экономика, биотехнологиялар және цифрлық салалар сияқты жаңа бағыттардың қалыптасуы жастарды осы салаларға тартуы мүмкін.
- Қоғамдық пікір мен стереотиптер: Қоғамның белгілі бір мамандықтарға немесе қызмет түрлеріне деген көзқарасы жастардың таңдауына әсер етуі мүмкін. Мысалы, кейбір салалар әлі күнге дейін дәстүрлі түрде «еркекке тән» немесе «әйелге тән» мамандықтар болып есептеледі. Бұл жағдай белгілі бір мамандықтарды таңдау бойынша қоғамдағы стереотиптерге сәйкес шешім қабылдауға ықпал етуі мүмкін.
- Әлеуметтік тұрақтылық пен даму: Қоғамдағы жалпы тұрақтылық, саяси жағдай мен әлеуметтік даму да жастардың кәсіптік таңдауына әсер етеді. Әлеуметтік тұрақтылық пен қауіпсіздік деңгейі жоғары қоғамда жастар өз кәсібін тұрақты болашаққа жоспарлай алады, ал саяси немесе экономикалық дағдарыс кезеңінде олар жедел қаржы табу мақсатында басқа жолды таңдауы мүмкін.

Қорытынды

Мақалада қарастырылған барлық мәселелер бойынша тұжырымдар жасалып, кәсіптік бағдар берудің жастар үшін маңызы мен қажеттілігі туралы қорытындылар беріледі. Жастарға кәсіптік бағдар берудің жүйесін жақсарту мен жетілдіру бағытында ғылыми зерттеулердің келешегі мен ұсыныстар беріледі.

Әдебиеттер

1. Бекбауова Р. Кәсіптік бағдар беру: теория мен тәжірибе. Алматы: Қазақ университеті, 2016.
2. Әбдіраманова Қ. Жастардың кәсіби таңдауы мен дамуы. Астана: Мектеп, 2015.
3. Кәкішев С. Қоғамдағы жастардың рөлі және кәсіптік бағдар беру. Мәскеу: Экономика, 2017.

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА РАЗВИТИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ

Мостовая Лариса Владимировна
Воспитатель ясли - сада №13 «Ертөстік» г.Шымкент

Резюме:

Мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда цифрлық технологияларды қолдану бойынша заманауи зерттеулер, әдістер және бұл технологиялардың балалардың когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік дамуына әсері талданады. Технологияларды білім беру үдерісін жақсарту мақсатында қалай тиімді пайдалануға болатыны қарастырылады, сонымен қатар оларды енгізу барысында ескеретін маңызды қауіптер көрсетіледі.

Summary:

The article analyzes modern research and methods of using digital technologies in preschool institutions, as well as the impact of these technologies on children's cognitive, emotional, and social development. It evaluates how technologies can be effectively used to enhance the educational process, while also highlighting the potential risks that need to be considered during their implementation.

Современные цифровые технологии входят в повседневную жизнь на всех уровнях общества, включая дошкольное образование. С развитием технологий у детей появились новые возможности для обучения и взаимодействия с окружающим миром. Однако, с ростом популярности цифровых устройств, возникла необходимость в изучении их влияния на психофизическое развитие детей дошкольного возраста.

Дошкольный возраст — это ключевая фаза формирования основ личности ребенка, и влияние технологий в этот период имеет огромное значение для дальнейшего развития. Важно понять, как современные устройства — компьютеры, планшеты, смартфоны и различные обучающие программы — могут поддерживать или, наоборот, тормозить развитие ребенка.

1. Положительное влияние цифровых технологий на развитие дошкольников

1.1. Развитие когнитивных навыков

Цифровые технологии предоставляют детям доступ к разнообразным обучающим приложениям и играм, которые способствуют развитию внимания, памяти, логического мышления и пространственного воображения. Интерактивные задания и головоломки помогают детям учиться решать проблемы, анализировать ситуации и принимать решения. Это способствует формированию базовых когнитивных навыков, необходимых для успешного обучения в будущем.

1.2. Развитие креативности

Многие цифровые приложения и игры позволяют детям проявлять свою фантазию и творческие способности. Дети могут создавать и редактировать изображения, делать мультфильмы, сочинять истории и музыку, что способствует развитию их креативности и самовыражения. Цифровые технологии предоставляют новые возможности для реализации творческого потенциала детей.

1.3. Улучшение навыков коммуникации

Взаимодействие с цифровыми технологиями, такими как видеочаты или игры, может помочь дошкольникам улучшить свои навыки коммуникации. Они учатся выражать свои мысли и чувства, слушать и понимать других, а также работать в команде. Цифровые технологии предоставляют новые формы общения, которые могут быть полезны для развития социальных навыков у детей.

1.4. Развитие моторики

Игры на смартфонах и планшетах требуют определенных двигательных навыков, например, использование пальцев для нажатия на экран. Это может способствовать развитию мелкой моторики у дошкольников, что важно для их общего развития и подготовки к письму и рисованию.

2. Негативное влияние цифровых технологий на развитие дошкольников

2.1. Вредное воздействие на здоровье

Чрезмерное использование цифровых устройств может привести к проблемам со зрением, нарушению сна, снижению физической активности и проблемам с позвоночником. Длительное пребывание перед экраном может вызывать усталость глаз, головные боли и ухудшение осанки. Важно соблюдать баланс между временем, проведенным за цифровыми устройствами, и физической активностью.

2.2. Риск зависимости

Неконтролируемое использование цифровых технологий может привести к зависимости у детей. Это может отрицательно сказаться на их социальной и эмоциональной развитии. Дети могут становиться раздражительными, если им запрещают использовать устройства, и терять интерес к другим видам деятельности. Важно устанавливать ограничения на время использования цифровых технологий и поощрять разнообразные формы досуга.

2.3. Отсутствие реального взаимодействия

Взаимодействие с цифровыми технологиями не может полностью заменить реальное общение и взаимодействие с другими людьми. Чрезмерное времяпрепровождение за цифровыми устройствами может привести к изоляции и ограничению развития социальных навыков. Дети могут испытывать трудности в общении и развитии эмоциональной интеллектуальности.

3. Рекомендации по использованию цифровых технологий в дошкольном возрасте

3.1. Установление временных ограничений

Рекомендуется ограничить время, которое ребенок проводит за цифровыми устройствами. Специалисты советуют не более 1–2 часов в день для детей дошкольного возраста. Важно соблюдать баланс между экранным временем и другими видами активности, такими как игры на свежем воздухе, чтение книг и творческие занятия.

3.2. Совместное использование технологий

Проводите время с ребенком за цифровыми играми или обучающими программами, чтобы контролировать контент и взаимодействовать с ним. Совместное использование технологий способствует укреплению связи между родителями и детьми и помогает лучше понять интересы и потребности ребенка.

3.3. Разнообразие деятельности

Сочетайте цифровые занятия с традиционными играми, прогулками и другими активностями, способствующими физическому и социальному развитию. Это поможет обеспечить гармоничное развитие ребенка и предотвратить негативные последствия чрезмерного использования цифровых технологий.

3.4. Обучение безопасности в интернете

Обучайте ребенка основам безопасности в интернете, объясняйте, какие сайты и приложения безопасны для использования, а какие могут быть опасными. Используйте родительский контроль и следите за тем, чтобы ребенок не имел доступа к неподобающему контенту.

Заключение

Цифровые технологии являются неотъемлемой частью современного общества и оказывают значительное влияние на развитие детей дошкольного возраста. В то время как технологии могут быть мощным инструментом для обучения, они также несут в себе риски для здоровья и развития ребенка. Важно сбалансированно и осознанно подходить к их использованию, обеспечивая безопасную и продуктивную среду для детей.

Литература

1. Рахимова Н. А. *Цифровизация образования: Перспективы и вызовы для дошкольного образования*. Москва: Издательство "Просвещение", 2021.
2. Соловьева И. В., и Петрова Т. В. *Влияние цифровых технологий на развитие детей младшего возраста*. Санкт-Петербург: Речь, 2020.
3. Макаренко Е. А. *Цифровые технологии в дошкольном образовании: Возможности и риски*. Москва: Академия, 2019.

БАЛАБАҚШАДАҒЫ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ ӘЛЕУМЕТТІК МЕДИАНЫҢ РӨЛІ

Нуркулова Эльмира Каныбековна
Шымкент қаласы, №118"Әсел" бөбекжай бақшасының әдіскері

Резюме:

Роль социальных медиа в образовательном процессе в детском саду является одним из важных аспектов современной системы образования. Социальные медиа-платформы укрепляют взаимодействие между воспитателями и родителями, а также способствуют активному участию детей в учебном процессе.

Summary:

The role of social media in the educational process in preschool is one of the key aspects of the modern education system. Social media platforms strengthen communication between educators and parents and promote active participation of children in the learning process.

Қазіргі цифрлық дәуірде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуы білім беру саласына жаңа мүмкіндіктер мен сын-тегеуріндер әкелуде. Әлеуметтік медиа платформаларының кеңінен таралуы балабақшадағы оқу процесіне де әсерін тигізуде. Бұл құралдар тәрбиешілерге оқу қызметін ұйымдастыруда, балалармен қарым-қатынас орнатуда және ата-аналармен байланыс жасауда жаңа тәсілдер ұсынуда. Әлеуметтік медианың тиімді қолданылуы оқу процесінің сапасын арттыруға, балалардың білім алу мотивациясын көтеруге және педагогикалық тәжірибені жаңартуға ықпал етеді.

1. Әлеуметтік медианың балабақшадағы оқу процесіндегі рөлі

1.1 Ақпарат алмасу және коммуникация

Әлеуметтік медиа платформалары тәрбиешілер мен ата-аналар арасындағы ақпарат алмасуды жеңілдетеді. Мысалы, WhatsApp, Telegram сияқты мессенджерлер арқылы күнделікті оқу қызметінің нәтижелері, балалардың жетістіктері мен қиындықтары туралы ақпараттар жедел түрде жеткізіледі. Бұл ата-аналардың балаларының оқу процесіне белсенді қатысуына мүмкіндік береді.

1.2 Оқу материалдарын ұсыну

Әлеуметтік медиа арқылы тәрбиешілер балаларға арналған оқу материалдарын, бейнемазмұндарды, суреттер мен ойындарды ұсына алады. Бұл балалардың қызығушылығын арттырып, оқу процесіне деген ынтасын күшейтеді. Мысалы, YouTube платформасында оқу тақырыптарына сәйкес бейнемазмұндарды пайдалану балалардың танымдық белсенділігін арттырады.

1.3 Педагогикалық тәжірибені бөлісу

Әлеуметтік медиа платформалары тәрбиешілерге өз тәжірибелерімен бөлісуге, жаңа әдіс-тәсілдермен танысуға мүмкіндік береді. Бұл педагогикалық қауымдастықтың кәсіби дамуына ықпал етеді. Мысалы, Facebook топтары немесе Instagram парақшалары арқылы тәрбиешілер өздерінің жұмыс тәжірибелерін жариялап, пікірлер мен ұсыныстар алады.

2. Әлеуметтік медианы балабақшада тиімді қолдану жолдары

2.1 Педагогикалық мақсаттарды айқындау

Әлеуметтік медиа құралдарын қолданар алдында тәрбиешілер оқу процесінің мақсаттары мен міндеттерін нақты анықтауы қажет. Бұл құралдардың тиімділігін арттырып, оқу қызметінің сапасын қамтамасыз етеді.

2.2 Қауіпсіздік шараларын қабылдау

Әлеуметтік медианы қолдану кезінде балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету маңызды. Тәрбиешілер мен ата-аналар балалардың жеке мәліметтерін қорғау, интернеттегі қауіп-қатерлерден сақтану шараларын қабылдауы тиіс.

2.3 Ата-аналармен ынтымақтастық

Әлеуметтік медиа платформалары ата-аналармен тұрақты байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Тәрбиешілер ата-аналарға балалардың оқу процесі туралы ақпараттар ұсынып, олардың пікірлері мен ұсыныстарын ескеруі қажет.

3. Әлеуметтік медианың балабақшадағы оқу процесіне әсері

3.1 Балалардың оқу мотивациясын арттыру

Балалардың оқу процесіне деген мотивациясы — олардың белсенділігін, қызығушылығын және білім алуға деген құлшынысын айқындайтын маңызды психологиялық көрсеткіш. Әлеуметтік медианы тиімді қолдану осы мотивацияны арттыруда елеулі рөл атқара алады.

Балабақшадағы оқу процесінде балалардың мотивациясын арттыру үшін келесі факторлар маңызды:

1. Көрнекілік пен интерактивтілік
   Әлеуметтік желілер мен платформалар (мысалы, YouTube, Pinterest, Instagram) арқылы бейнематериалдар, анимациялар, балаларға арналған интерактивті тапсырмалар ұсынылады. Бұл көрнекілік балалардың назарын аударады және жаңа ақпаратты қабылдауға оңтайлы жағдай жасайды. Мысалы, ертегілердің мультфильмдік нұсқасын көру арқылы балалар мәтінге қызығушылық танытып, кейіннен оны суреттеу, сахналау немесе мазмұндауға белсене қатысады.
2. Қызықты мультимедиялық тапсырмалар
   Цифрлық тапсырмалар мен ойын элементтері (геймификация) арқылы балалар оқу процесін ойын ретінде қабылдайды. Бұл олардың оқу әрекетін еріксіз, яғни табиғи ниетпен орындауына ықпал етеді. Мысалы, балабақша тәрбиешісі арнайы Instagram парақшасында балалардың жұмыстары мен жетістіктерін жарияласа, олар өздерін мақтанышпен сезініп, келесі сабаққа ынтамен қатысады.
3. Баланың жетістігін жариялау
   Әлеуметтік желіде балалардың салған суреттері, жаттаған өлеңдері, жасаған бұйымдары жарияланған жағдайда, олар өз жетістігін елеп-ескерілгенін сезінеді. Бұл олардың өз-өзіне деген сенімділігін арттырып, мотивацияны күшейтеді. Әсіресе, отбасы мүшелері лайк басып, пікір қалдырса, бала үшін бұл ерекше қуаныш болады.
4. Ата-аналармен кері байланыс
   Әлеуметтік медианың көмегімен тәрбиеші мен ата-аналар арасында үздіксіз байланыс орнайды. Бұл ата-аналарға оқу процесіне қатысып, баласына мадақ сөз айтуға мүмкіндік береді. Баланың еңбегі еленіп, мақталған сайын оның жаңа тапсырмаларды орындауға деген құлшынысы артады.
5. Топтық ынтымақтастық және үлгі алу
   Ортақ топтар мен онлайн платформада әр баланың жұмыстары ұсынылған кезде, балалар бір-бірінің жұмыстарын көріп, үлгі алады. Бұл жарыс элементін туғызып, балалардың өзара бәсекелестік сезімін ынталандырады, бірақ ол шығармашылықпен ұштасқан кезде нәтижелі болады.

Сонымен, әлеуметтік медиа оқу мотивациясын арттыру құралы ретінде тәрбиешінің педагогикалық шеберлігімен дұрыс үйлессе, баланың оқу белсенділігі мен өзін-өзі дамытуына оң әсер етеді.

3.2 Педагогикалық тәжірибенің жаңаруы

Әлеуметтік медиа платформалары тәрбиешілерге жаңа әдіс-тәсілдермен танысуға, өз тәжірибелерін бөлісуге мүмкіндік береді. Бұл педагогикалық тәжірибенің жаңаруына ықпал етеді.

3.3 Ата-аналардың оқу процесіне қатысуы

Әлеуметтік медиа арқылы ата-аналар балалардың оқу процесіне белсенді қатыса алады. Олар балалардың жетістіктері мен қиындықтары туралы ақпараттар алып, қажетті қолдау көрсетеді.

Қорытынды

Әлеуметтік медиа балабақшадағы оқу процесін ұйымдастыруда маңызды құрал болып табылады. Оның тиімді қолданылуы оқу қызметінің сапасын арттырып, балалардың білім алу мотивациясын көтереді. Әлеуметтік медианы қолдану тәрбиешілер мен ата-аналар арасындағы қарым-қатынасты нығайтып, балалардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер

1. Абдуллина М., Бекмагамбетова Р. Мектепке дейінгі білім беруде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу: болашақ педагогтарды даярлау, *2024.*
2. ЮНИСЕФ. Қазақстандағы балалардың цифрлық өмірі: қиындықтар мен мүмкіндіктер, 2023.

ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Омирбекова Акперне Омиралиевна

Түркістан облысы Түлкібас ауданы А.Асқаров жалпы білім беретін орта мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме:

В статье рассматривается эффективность использования игровых технологий в обучении младших школьников. Использование элементов игры в учебном процессе способствует повышению познавательного интереса учащихся, пробуждает интерес к предмету и оказывает большое влияние на развитие их творческих способностей.

Abstract:

This article examines the effectiveness of using game technologies in teaching primary school students. The use of game elements in the learning process significantly enhances students' cognitive interest, stimulates their curiosity towards the subject, and contributes to the development of their creative abilities.

Ойын — адамның дамуында үлкен орын алатын құбылыс. Психологтар мен педагогтар баланың психоәлеуметтік дамуындағы ойынның маңыздылығын үнемі айтып келеді. Ойын — бұл баланың өз тәжірибесін игеруге, әлемді тануға және қоғамда өз орнын табуға мүмкіндік беретін құрал. Ойын арқылы бала жан-жақты дамиды: оның ойлау қабілеті, шығармашылығы, әлеуметтік дағдылары қалыптасады. Ойын технологияларын білім беру процесінде пайдалану оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырып, оларды оқу процесіне белсенді түрде қатысуға ынталандырады.

1. Ойын технологияларының теориялық негіздері

1.1 Ойын және оның психологиялық мәні

Ойын — баланың өміріндегі маңызды кезеңдердің бірі. Ойын, әсіресе балалардың алғашқы даму кезеңінде, тек көңіл көтеру мен демалу ғана емес, сонымен қатар психологиялық және когнитивтік дамудың маңызды құралы болып табылады. Бұл тұрғыдан алғанда, ойындар баланың ақыл-ойын дамытуға, әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға, сондай-ақ эмоционалдық әлемін байытуға мүмкіндік береді.

Ойынның психологиялық маңызы баланың саналы түрде әрекет ету қабілетін дамытуында, яғни ойлау, еске түсіру, қиялдау және коммуникация дағдыларын жетілдіруде көрінеді. Л.С. Выготский ойынның балалардың психологиялық дамуына әсерін ерекше атап өткен. Оның пікірінше, ойын бала үшін сыртқы әлемді қабылдаудың маңызды тәсілі болып табылады, өйткені ойын барысында бала өзінің ішкі әлемін, қажеттіліктері мен қызығушылықтарын сыртқы әлемге бейімдейді.

Психологтардың зерттеулері бойынша, ойын бала үшін танымдық процестерді, эмоционалдық тұрғыдан бейімделуді жеңілдететін негізгі құралдардың бірі. Ойын барысында бала өзін еркін сезінеді, жаңа әрекеттер мен тәжірибелер арқылы өзінің мінез-құлқын, тілдік дағдыларын, қабылдау қабілеттерін дамытады. Сонымен қатар, ойын баланың өзіндік дүниетанымын кеңейтеді және оның әлеуметтік өмірге бейімделуіне көмектеседі.

1.2 Ойын технологияларының түрлері мен ерекшеліктері

Ойын технологияларының кең спектрі бар, олардың әрқайсысы баланың дамуына әртүрлі деңгейде әсер етеді. Ойындарды бірнеше түрге бөлуге болады, мысалы:

- Дидактикалық ойындар – бұл оқушыларға білім беру мақсатында қолданылатын ойындар. Олар оқу материалының мазмұнын тиімді әрі қызықты түрде ұсынуға

мүмкіндік береді. Дидактикалық ойындар оқу процесіне қуаныш пен қызығушылық қосып, оқушылардың материалды жақсы меңгеруіне ықпал етеді.

- Рөлдік ойындар – оқушыларды әртүрлі рөлдерді орындауға шақыратын ойын түрі. Бұл ойындар балаларға өздерінің коммуникативтік дағдыларын дамытуға, басқа адамдармен өзара әрекеттесуге, жағдаяттарға икемделуге көмектеседі.
- Топтық ойындар – топ ішінде әрекет етуді талап ететін ойындар. Оқушылар бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеп, жалпы мақсатқа жетуге тырысады. Мұндай ойындар оқушыларды өзара түсіністікке, ұжымдық жұмысқа үйретеді, жауапкершілік сезімін қалыптастырады.
- Сюжеттік-рольдік ойындар – балаларға рөлдер мен сюжеттер арқылы белгілі бір жағдайларды немесе әрекеттерді орындауға мүмкіндік береді. Мұндай ойындар баланың фантазиясын, шығармашылық қабілеттерін дамытады.
- Қозғалыс ойындары – физикалық белсенділікті талап ететін ойындар. Бұл ойындар баланың дене дамуын, қозғалыс координациясын жақсартады, әрі оларды ойын процесі арқылы ынталандырады.

Әрбір ойынның түрі бала үшін бірқатар артықшылықтар береді: когнитивті дағдыларды дамыту, өзін-өзі көрсету мүмкіндіктерін беру, сондай-ақ эмоциялық жағдайды қалыптастыру. Ойын технологияларының әртүрлілігі олардың оқыту процесінде қолдану аясын кеңейтеді.

1.3 Ойынның оқытудағы рөлі мен маңызы

Ойын технологияларын оқу процесінде қолданудың маңызы зор. Мұғалімдер үшін ойын — тек баланың көңілін көтеру немесе уақыт өткізу құралы ғана емес, білім беру мақсаттарына жетудің тиімді тәсілі. Ойынды білім беру процесінде қолдану оқушының танымдық белсенділігін арттырып, оның оқу материалын қызығушылықпен қабылдауына ықпал етеді.

Ойын арқылы оқыту кезінде балалар оқу материалын жақсы меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар олардың шығармашылық қабілеттері, логикалық ойлау дағдылары дамиды. Ойын оқушының зейінін ұзақ уақыт сақтап, пәнге деген қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар, ойынның рөлі оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауға, проблемаларды шешуге, командада жұмыс істеуге үйретуде ерекше маңызды.

Жалпы, ойын технологияларының оқытудағы рөлі үлкен. Ойынды сабақтарда дұрыс қолдану оқушылардың психоэмоционалды жағдайын жақсартады, сабақтың тартымдылығын арттырады және олардың білімге деген ынтасын оятады. Әрбір мұғалім ойын элементтерін сабағына енгізу арқылы оқушының пәнге деген қызығушылығын сақтап, білім алу процесін тиімді ұйымдастыра алады.

2. Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда ойын технологияларын қолданудың әдіс-тәсілдері

2.1 Ойын технологиялары арқылы пәндер бойынша оқытуды ұйымдастыру

Бастауыш сыныпта ойын технологияларын пәндер бойынша оқытуды ұйымдастыру — оқу процесін тиімді және қызықты ету үшін маңызды. Оқу пәнінің мазмұны мен мақсатына сәйкес ойын элементтерін қолдану оқушылардың назарын аударады, олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады және оқу материалын жақсы меңгеруге көмектеседі. Мұғалімдер ойындарды әртүрлі әдістермен интеграциялау арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін жоғары деңгейде сақтай алады.

Математика пәнінде, мысалы, балаларға логикалық ойлау мен математикалық есептерді шешуде дидактикалық ойындар мен ребустарды қолдануға болады. "Есептерді шешу арқылы саяхат", "Математикалық лабиринт" сияқты ойындар оқушыларды белсенді түрде сабаққа тартуға мүмкіндік береді. Бұл ойындар математикалық ұғымдарды меңгеруге көмектесіп, оқушылардың саналы түрде білім алуына ықпал етеді.

Қазақ тілі немесе әдебиет сабақтарында рөлдік ойындарды қолдану арқылы тілдік дағдыларды дамытуға болады. Балалар белгілі бір рөлдерге бөлініп, мәтіндер мен өлеңдерді сахналап, сөйлеу дағдыларын шыңдайды. Сонымен қатар, сөздерді дұрыс қолдану, грамматикалық ережелерді меңгеру ойын арқылы жеңілдей түседі.

Жаратылыстану сабағында топтық ойындар мен тәжірибелік тапсырмалар қолдануға болады. Мысалы, балалар жаратылыстану құбылыстарын зерттеп, эксперименттер жасап, өздеріне әртүрлі сұрақтар қоя отырып, ғылымның негізгі заңдылықтарын үйренеді.

Қоғамдық тәрбие сабағында оқушыларды саяхатқа шығартып, белгілі бір тарихи оқиғаларды сахналауға мүмкіндік беретін рөлдік ойындарды ұйымдастыруға болады. Бұл әдіс оқушылардың тарихи білімдерін тереңдетуге және сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытуға көмектеседі.

Ойындар, осылайша, әртүрлі пәндер бойынша оқытуды қызықты әрі тиімді ұйымдастырудың басты құралы болып табылады. Олар оқушылардың теориялық білімін практикалық дағдылармен үйлестіріп, пәнге деген қызығушылығын оятады.

2.2 Ойын элементтерін сабақтарда қолдану әдістері мен стратегиялары

Ойын элементтерін сабағында қолданудың бірнеше әдістері мен стратегиялары бар. Мұғалімдер әртүрлі тәсілдермен ойындарды қолдана отырып, сабақтың тиімділігін арттыра алады.

1. Ойындардың түрлерін түрлендіру

Ойынның түрін сабақтың тақырыбы мен мақсаттарына сәйкес таңдаған жөн. Мысалы, тақырыпқа сай дидактикалық ойындар, рөлдік ойындар немесе физикалық белсенділікті талап ететін ойындарды қолдануға болады. Әр сабақта ойынның түрін өзгертіп отыру балалардың қызығушылығын сақтауға мүмкіндік береді.

2. Сабаққа ойын элементтерін енгізу

Ойын элементтерін сабақтың басында, ортасында немесе соңында қолдануға болады. Сабақтың басында қолданылатын ойындар оқушылардың назарын аударып, сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Сабақтың ортасында қолданылатын ойындар оқушылардың білімін тексеру және пысықтау үшін тиімді. Сабақ соңында қолданылатын ойындар оқушылардың материалды қалай меңгергенін бағалауға және жинақтауға мүмкіндік береді.

3. Ойынның мақсаттарын анықтау

Ойын элементтерін енгізер алдында ойынның мақсатын нақты анықтап алу қажет. Бұл мақсат оқу процесінің мақсатына сәйкес болуы керек, яғни ойын оқушылардың белгілі бір дағдыларды меңгеруіне, оқу материалын игеруге және танымдық белсенділігін арттыруға бағытталуы тиіс.

Қорытынды

Ойын технологиялары бастауыш сынып оқушыларының оқу процесінде маңызды орын алады. Бастауыш білім кезеңі — бұл оқушылардың білімге деген қызығушылығы мен сүйіспеншілігін қалыптастырудың алғашқы кезеңі. Осы кезеңде балалардың ой-өрісі, танымдық қабілеттері, әлеуметтік дағдылары мен тұлғалық қасиеттері дамиды. Ойын технологиялары осы дамуды тиімді қолдай отырып, оқу процесін жеңіл, қызықты әрі тиімді етеді.

Әдебиеттер

1. Абрамова Н. В. Ойын технологиялары арқылы оқыту: педагогикалық негіздер. Алматы: Мектеп, 2009.
2. Гуляев И. А. Педагогикалық ойындар және олардың оқытудағы рөлі. Мәскеу: Просвещение, 2010.
3. Кудрявцев В. С. Ойын арқылы танымдық белсенділікті арттыру. Педагогика, 2012.

БАЛАЛАРДЫҢ СЕНСОРЛЫҚ СЕЗІМДЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ТАБИҒАТПЕН ТАНЫСТЫРУДЫҢ РӨЛІ

Пирназарова Эльмира Кошимановна
Шымкент қаласы, №118"Әсел" бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Резюме:

Роль знакомства с природой в формировании сенсорных ощущений у детей является особой. Природа является важным инструментом для понимания и восприятия окружающего мира детьми. Знакомство с различными природными явлениями способствует развитию сенсорного восприятия детей, что в свою очередь влияет на развитие их эмоциональных, познавательных и творческих способностей.

Abstract:

The role of introducing children to nature in forming sensory perceptions is crucial. Nature serves as an important tool for children's understanding and perception of the surrounding environment. Through exposure to various natural phenomena, children's sensory perception is enhanced, which in turn contributes to the development of their emotional, cognitive, and creative abilities.

Табиғат – адам өмірінің ажырамас бөлігі, ол адамның сана-сезімін, сезімін, және танымдық қабілеттерін дамытатын үлкен күшке ие. Бастауыш білім беру кезеңінде балаларды табиғатпен таныстыру балалардың сенсорлық сезімдерін қалыптастыруда аса маңызды рөл атқарады. Баланың табиғатпен байланысы оның қоршаған әлемді қабылдауы мен түсінуіне, танымдық дамуына зор әсер етеді. Өкінішке орай, қазіргі таңда балалар көбінесе табиғаттан алшақтап, қалалық ортада өсіп келе жатқандықтан, олардың табиғатқа деген қызығушылығы азайып барады. Сондықтан, балабақша мен мектепте балаларды табиғатпен таныстыруға және олардың сезімдерін белсендіруге арналған арнайы әдістер қажет.

Табиғатпен таныстыру балалардың сезім мүшелерінің дамуына, олардың қоршаған ортаға деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді. Осы мақалада табиғаттың балалардың сенсорлық сезімдеріне қалай әсер ететіні, осы процесті тиімді ұйымдастыру жолдары мен тәсілдері қарастырылады.

1. ТАБИҒАТ ЖӘНЕ СЕНСОРЛЫҚ СЕЗІМДЕРДІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ

1.1 Сенсорлық қабылдау және оның маңызы

Сенсорлық қабылдау – бұл адамның сыртқы ортадан келетін ақпаратты қабылдау қабілеті. Балалар табиғатпен танысқанда өздерінің түрлі сезім мүшелері арқылы (көріп, естіп, иіскеп, дәмін татып, сипап) ақпарат алады. Сенсорлық қабылдау балаға дүниені түсіну үшін қажет, ол ақыл-ой дамуының негізі болып табылады. Сенсорлық қабылдау арқылы балалар заттардың ерекшеліктерін, қасиеттерін және олардың арасындағы байланыстарды ұғына алады.

Сенсорлық қабілеттердің қалыптасуы баланың ойлау, сөйлеу, әлеуметтік қарым-қатынас жасау және шығармашылық қабілеттерінің дамуына әсер етеді. Сенсорлық сезімдер баланың алғашқы танымдық тәжірибесін қалыптастырады, олар баланың тұлғалық дамуына үлкен әсер етеді.

1.2 Табиғатпен таныстырудың психологиялық негіздері

Табиғаттың психологиялық аспектілеріне ерекше мән беру қажет. Табиғатпен танысудың балалардың сенсорлық қабылдауына әсері психологиялық тұрғыдан зерттелген. Табиғаттың әртүрлі элементтері арқылы балалар қоршаған әлемді жақсырақ қабылдап, оның элементтерімен қарым-қатынасқа түседі. Мұндай қарым-қатынас баланың эмоциялық жағдайына, оның қызығушылығына, танымдық белсенділігіне әсер етеді. Психологтар табиғаттың түрлі аспектілері арқылы балалардың танымдық белсенділігін арттыруға болатындығын көрсетеді.

1.3 Сенсорлық қабылдаудың түрлері

Сенсорлық қабылдаудың бес негізгі түрі бар:

- Көру: Балалар табиғаттың түрлі түстері мен пішіндерін көру арқылы айналадағы әлемді таниды. Олардың көздері арқылы табиғаттың барлық сұлулығы мен ерекшеліктері ашылады.

- Есту: Табиғаттың дыбыстары (құстардың әні, желдің сыбдыры, жаңбырдың дыбысы) балалардың есту қабілетін дамытады.
- Иіс сезу: Табиғаттың хош иістері (гүлдер, ағаштар, топырақ) баланың иіс сезу қабілетін белсендіреді.
- Дәм сезу: Табиғатпен танысу барысында балалар табиғаттың түрлі дәмдерін татып, олардың айырмашылықтарын түсінеді.
- Тактильдік сезім: Балалар табиғаттың әртүрлі текстураларын сезіну арқылы тактильдік қабылдауын дамытады (жасыл шөпті сипау, тас, құм, су арқылы тәжірибе жасау).

2. ТАБИҒАТПЕН ТАНЫСУДЫҢ ӘДІСТЕРІ МЕН ТӘСІЛДЕРІ

2.1 Табиғатпен танысудың педагогикалық әдістері

Табиғатпен таныстырудың педагогикалық әдістері балалардың сезімдерін дамытуға бағытталған. Мұғалімдер мен тәрбиешілер балаларды табиғатқа жақындату үшін түрлі әдістер мен тәсілдерді қолданады.

- Жоғары сезімталдықты дамыту: Балаларға табиғаттың түрлі элементтері туралы әңгімелер айтып, оларды дәл осындай жағдайларға қатыстыру арқылы олардың сезімін оятуға болады.
- Табиғи объектілермен жұмыс: Өсімдіктер мен жануарларды зерттеу, табиғи материалдармен жұмыс жасау арқылы балалардың көріп, ұстап, иіскеп және сезініп, тани алу қабілеттері дамиды.
- Эксперименттік әдіс: Табиғаттағы құбылыстарды зерттеу арқылы балалар табиғаттың әртүрлі жақтарын тәжірибе жасап танып біледі.

2.2 Табиғатпен таныстыру арқылы балалардың сенсорлық қабілеттерін дамыту

Табиғатпен таныстыру балалардың сенсорлық қабылдауын дамытудың ең тиімді жолдарының бірі болып табылады. Балалар табиғатпен танысқанда:

- Көзбен көру арқылы түрлі түстерді, пішіндер мен қоршаған ортаны таниды.
- Есту арқылы табиғаттағы дыбыстарды тыңдап, олардың ерекшеліктерін ажырата біледі.
- Иіс сезу арқылы гүлдер мен өсімдіктердің хош иістерін сезініп, айналадағы әлемді түсінеді.
- Дәм мен текстура арқылы табиғаттың дәмдерін татып, әртүрлі табиғи объектілерді сезініп, олардың айырмашылықтарын біледі.

2.3 Табиғаттың әртүрлі құбылыстарымен таныстыру

Табиғаттағы құбылыстар балалардың сенсорлық қабылдауын дамытудың маңызды құралы болып табылады. Мысалы, жаңбырдың дыбысы, күннің нұры, желдің сыбдыры немесе күн мен түннің ауысуы сияқты табиғаттың әртүрлі құбылыстарын балаларға көрсетіп, түсіндіру арқылы олардың әлемге деген қызығушылығын арттыруға болады.

3. СЕНСОРЛЫҚ СЕЗІМДЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ТАБИҒАТТЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ

3.1 Сенсорлық қабілеттерді дамытудағы табиғаттың рөлі

Табиғат балалардың сенсорлық қабілеттерін дамытуда аса маңызды рөл атқарады. Табиғаттың әсемдігі мен әртүрлілігі балалардың қоршаған әлемге деген қызығушылығын арттырып, олардың сезімдеріне жаңа әсерлер береді. Табиғатпен танысу балалардың зейінін шоғырландырып, оның танымдық белсенділігін арттырады. Әрбір табиғатқа шыққан сайын балалар жаңа нәрселерді көреді, тыңдайды, сезінеді және бұл олардың сенсорлық қабілеттерін одан әрі дамытады.

3.2 Әлеуметтік және эмоционалдық даму

Табиғатпен танысу арқылы балалар тек сенсорлық қабілеттерін ғана емес, сондай-ақ әлеуметтік және эмоционалдық дағдыларын да дамытады. Табиғатта балалар топта жұмыс істей отырып, бір-бірімен ынтымақтасып, өзара түсіністікпен қарым-қатынас орнатады. Олар табиғаттың әсемдігін көріп, сезініп, ортақ әсерлермен бөліседі.

3.3 Шығармашылық қабілеттерді дамыту

Табиғат балалардың шығармашылық қабілеттерін де дамытады. Табиғаттың түрлі элементтері арқылы балалар өз ойларын бейнелейді, құрастырады, жаңа идеялар мен

шығармашылық шешімдер шығарады. Бұл процесстер балалардың қиял мен ойлау қабілеттерін дамытады.

Қорытынды

Балалардың сенсорлық сезімдерін қалыптастыруда табиғатпен таныстырудың рөлі ерекше. Табиғатпен танысу балалардың сенсорлық қабылдауын дамытудың ең тиімді жолы болып табылады. Табиғаттың түрлі құбылыстары балалардың көріп, естіп, иіскеп, дәмін татып, сипап сезіну қабілеттерін белсендіре отырып, олардың танымдық белсенділігін арттырады. Педагогтар табиғатпен таныстыру арқылы балалардың әлемді кеңірек түсініп, олардың шығармашылық, эмоционалдық және әлеуметтік дағдыларын дамыта алады.

Әдебиеттер

1. Мажитова А. Табиғатпен таныстырудың педагогикалық негіздері. – Алматы: Білім, 2018.
2. Тұрсынова Р. Сенсорлық даму және табиғатпен таныстыру. – Астана: Мектеп баспасы, 2017.
3. Шыңғысова Л. Балалар мен табиғат: Тәжірибелік жұмыс. – Қарағанды: Ғылым, 2019.

БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУЫ: ҰЖЫМШЫЛДЫҚ ПЕН ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ТӘРБИЕСІ

Салимбекова Динара Оразалиевна
Шымкент қаласы, №13 «Ертөстік» бөбекжай-бақшасының әдіскері

Резюме:

В данной статье рассматривается коллективизм и сотрудничество как основы социального развития детей. Социальное развитие включает в себя взаимодействие детей с обществом, их умение строить отношения с людьми, оказывать взаимопомощь и эффективно работать в группе. Коллективизм и сотрудничество играют важную роль в формировании правильных личных качеств у ребенка, поскольку они учат детей совместной деятельности, достижению общих целей и взаимной поддержке.

Abstract:

This article examines collectivism and cooperation as the foundation of children's social development. Social development encompasses children's connection with society, their ability to interact with people, provide mutual support, and work effectively within a group. Collectivism and cooperation play a crucial role in shaping the child's personal qualities, as they teach children collaborative action, achieving common goals, and helping one another.

Әлеуметтік дамудың негіздері — бұл балалардың өзара қарым-қатынас жасау, қоғаммен үйлесімді болу және әлеуметтік ортада өз орындарын табу қабілеттері. Әлеуметтік даму жеке тұлғаның қалыптасуымен тығыз байланысты, және бұл процесс балабақша мен мектепке дейінгі білім беру кезеңінде басталады. Ұжымшылдық пен ынтымақтастық — балалардың әлеуметтік дамуында маңызды рөл атқаратын, оларды өзара түсіністікке, ортақ мақсаттарға жетуге, бір-біріне қолдау көрсетуге үйрететін құндылықтар. Балалардың әлеуметтік дағдыларын дамыту тек олардың болашақтағы әлеуметтік өмірі үшін ғана емес, сондай-ақ жеке тұлға ретінде дамуы үшін маңызды.

Бұл мақала балалардың әлеуметтік дамуын, ұжымшылдық пен ынтымақтастық тәрбиесін дамытудағы педагогикалық әдістер мен құралдарды қарастырады. Сондай-ақ, балабақшадағы тәрбие мен оқу процесінің балалардың әлеуметтік дағдыларын қалыптастырудағы рөлі талқыланады.

1. Әлеуметтік даму және оның баланың тұлғалық қасиеттеріне әсері

1.1. Әлеуметтік даму және оның мәні

Әлеуметтік даму баланың қоғаммен өзара әрекеттесуінен, әлеуметтік ортада өзін сезінуінен, адамдармен қарым-қатынас жасауынан тұрады. Әлеуметтік даму баланың жан-жақты жетілуіне және оның өз орнын табуына көмектеседі. Бұл дамудың алғашқы кезеңдері

баланың үйрену және қоршаған ортаға бейімделу процесінде маңызды рөл атқарады. Балалардың әлеуметтік дағдыларының қалыптасуы олардың болашақтағы өмірінде табысты болуына әсер етеді.

1.2. Ұжымшылдық және ынтымақтастықтың маңызы

Ұжымшылдық — адамдардың бірлескен іс-әрекетте ортақ мақсаттарға қол жеткізу үшін бір-бірімен тығыз байланыста болуы. Ынтымақтастық — балалардың бір-біріне көмектесуін, ортақ іс-әрекеттерде бірлесіп жұмыс істей алу қабілетін дамытады. Бұл құндылықтар балалардың өзара түсіністігін арттырып, топтық іс-әрекеттерді тиімді жүзеге асыруына мүмкіндік береді.

Әлеуметтік дағдылардың қалыптасуы, ұжымшылдық пен ынтымақтастық тәрбиесінің маңызды аспектісі болып табылады, өйткені олар баланың болашақта қоғамдық қатынастарға бейімделуіне көмектеседі. Бұл дағдылар балаларды ортақ мақсаттар мен міндеттерге ұмтылуға, басқа адамдармен біріге отырып жұмыс істей білуге, шешім қабылдауға үйретеді.

2. Балабақшада ұжымшылдық пен ынтымақтастық тәрбиесін жүзеге асыру әдістері

2.1. Ұжымшылдық пен ынтымақтастықты дамытудағы рөлдік ойындардың маңызы

Рөлдік ойындар — балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған негізгі құралдардың бірі. Ойын барысында балалар өздерін әртүрлі рөлдерде көрсете отырып, басқа адамдардың көзқарасын түсініп, ортақ мақсаттарға жетуге ұмтылады. Рөлдік ойындар балаларға өз эмоцияларымен бөлісуге, өзара құрмет көрсетуге және басқа адамдармен бірлескен жұмыс жасауға мүмкіндік береді.

Мысалы, рөлдік ойындар «отбасы», «сауда» немесе «мұғалім мен оқушы» сияқты тақырыптарды қамтуы мүмкін. Бұл ойындар балалардың бір-бірімен өзара қарым-қатынас жасауы, бірлесіп шешім қабылдауы және өзара түсіністікке жетуі үшін өте тиімді.

2.2. Топтық жобалар мен тапсырмаларды орындау

Топтық жұмыс балаларға бірлесіп жұмыс істеу, өзара көмек көрсету, және жеке қабілеттерін ортақ мақсатқа бағыттау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Балалар бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеу арқылы түрлі мәселелерді шешіп, өздерінің әлеуметтік дағдыларын жетілдіреді.

Мысалы, балалар бірге жұмыс істейтін жобаларды орындағанда, олар өз ойларын ортаға салып, бірігіп әрекет ету арқылы әлеуметтік дағдыларын дамытады. Бұл процесс балаларға жауапкершілік, командалық жұмыс және бір-біріне көмектесу секілді құндылықтарды үйретеді.

2.3. Балалардың эмоциялық интеллектін дамыту

Әлеуметтік дамуды қолдаудың маңызды аспектісі — балалардың эмоциялық интеллектін дамыту. Эмоциялық интеллект балаларға өз сезімдерін түсінуге және басқаруға, басқа адамдардың сезімдерін қабылдауға мүмкіндік береді. Балалардың эмоционалдық сауаттылығы олардың өзара қарым-қатынас жасауы мен ұжымдағы ынтымақтастықты арттыру үшін маңызды.

Осы мақсатта балабақшада түрлі эмоциялық тренингтер, топтық іс-әрекеттер мен ортақ ойындар ұйымдастырылып, балалардың өз сезімдерін білдіруіне, сонымен қатар басқалардың сезімдеріне құрметпен қарауына жағдай жасалады.

3. Ұжымшылдық пен ынтымақтастықты дамытудағы педагогтың рөлі

3.1. Педагогтың қолдау көрсетуі

Педагогтың рөлі балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуда өте маңызды. Педагог балаларға рөлдік ойындар мен топтық жобалар арқылы ынтымақтастыққа үйретіп, олардың қарым-қатынастарын бағыттай алады. Педагогтар балаларға өзара құрмет көрсету, басқа адамның пікірін тыңдау және ортақ мақсаттарға ұмтылу сияқты маңызды әлеуметтік дағдыларды үйретуі қажет.

3.2. Қоршаған орта мен тәрбие

Балабақшадағы қоршаған орта да балалардың әлеуметтік дамуына әсер етеді. Топтық іс-әрекеттерді ұйымдастыру, ынтымақтастыққа бағытталған тапсырмалар мен ойындарды ұсыну балалардың әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Балабақшада балалар үшін бейбіт

және қолайлы орта құру олардың бір-бірімен ынтымақтастықта болуына және әлеуметтік дағдыларды меңгеруіне көмек болады.

Қорытынды

Балалардың әлеуметтік дамуы ұжымшылдық пен ынтымақтастық тәрбиесіне негізделеді. Бұл дағдылар балаларды болашақта қоғамда өз орнын табуға, адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасауға және ұжыммен жұмыс істеуге үйретеді. Балабақшада шығармашылық ойындар, топтық жобалар және эмоциялық интеллектті дамыту әдістері балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған маңызды құралдар болып табылады.

Педагогтардың рөлі балалардың әлеуметтік дамуына қолдау көрсету, ынтымақтастық пен ұжымшылдықты тәрбиелеу болып табылады. Балалар тек білім ғана емес, сондай-ақ әлеуметтік және эмоционалдық тұрғыдан да дамуы тиіс. Ұжымшылдық пен ынтымақтастық тәрбиесі олардың болашақта табысты әлеуметтік өмір сүруіне ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Исаева Н.Ш. *Балалар психологиясы*. Алматы: Мектеп, 2019.
2. Дүйсенова Л.Р. *Ұжымшылдық пен ынтымақтастықты тәрбиелеу әдістері*. Астана: Қазақ университеті, 2021.
3. Мұхамедиева А.Т. Балалардың әлеуметтік дамуы мен оның тәрбиесіндегі рөл. *Тәрбие мәселелері* журналы, 2020.

БАЛАБАҚШАДАҒЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЫНДАР МЕН ОЛАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

Сламбекова Эльмира Есенбековна
Шымкент қаласы, №118”Әсел” бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Резюме:

Творческие игры в детском саду оказывают важное влияние на общее развитие детей, а также на формирование их интеллектуальных и творческих способностей. Творческие игры — это действия, направленные на развитие мышления, воображения, поддержания, речевых навыков, а также помогают в эмоциональном развитии детей.

Abstract:

Creative games in preschool have a significant impact on the overall development of children and the formation of their intellectual and creative abilities. Creative games are activities aimed at developing thinking, imagination, support, and speech skills, while also contributing to their emotional development.

Балабақшадағы шығармашылық ойындар балалардың дамуының негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл ойындар баланың қиялын дамытып, оны ойынның көркемдік, шығармашылық қырлары арқылы жеке тұлға ретінде қалыптастырады. Шығармашылық ойындар баланың ішкі дүниесін танып білуге, қоршаған әлемді түсінуге, оның эмоциялық және когнитивті дамуына әсер етеді. Осы себепті балабақшада шығармашылық ойындарды ұйымдастыру балалардың әлеуметтік және танымдық дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Шығармашылық ойындар баланың тек білімін ғана емес, оның эмоционалдық, әлеуметтік дамуын да қамтамасыз етеді. Балалардың танымдық және әлеуметтік қабілеттері ойын барысында дамиды, өйткені олар шығармашылық әрекетте өзінің шығармашылық қиялын, тың идеяларын және тұжырымдарын іске асырады.

1. Шығармашылық ойындардың түрлері мен олардың мазмұны

1.1. Рөлдік ойындар

Рөлдік ойындар — балалардың қоғамда өзін көрсетуіне, түрлі рөлдерді атқаруына мүмкіндік беретін шығармашылық ойындардың ең кең таралған түрі. Бұл ойындар балаларға басқа адамдардың іс-әрекеттерін, мінез-құлықтарын, тілдерін, ойларын түсінуге көмектеседі.

Рөлдік ойындар арқылы балалар өзара қарым-қатынасты үйренеді, өз эмоцияларын сыртқа шығарып, басқа адамдардың көзқарастарын бағалауды меңгереді.
Рөлдік ойындардағы кейбір мысалдар:

- «Дәрігер мен науқас»;
- «Мұғалім мен оқушы»;
- «Саудагер мен сатып алушы»;
- «Ағаштар мен жануарлар» және т.б.

Рөлдік ойындар баланың әлеуметтік дағдыларын дамытуға және оның қоғамда өз орнын табуына ықпал етеді.

1.2. Шығармашылық бейнелеу ойындары

Бейнелеу ойындары балаларға өз ойларын, сезімдерін және шығармашылықтарын білдіруге мүмкіндік береді. Мұндай ойындарда балалар сурет салу, мүсіндеу, жапсырма жасау сияқты түрлі әдістерді пайдалана отырып, өз идеясын жүзеге асырады. Бұл ойындар баланың көзқарасынан қоршаған ортаны тануға, түрлі нысандарды танып-білуге көмектеседі.
Мысалы:

- «Табиғаттың түрлі түстері» — табиғаттағы түрлі түстерді сурет арқылы бейнелеу;
- «Қиял әлемі» — ертегі кейіпкерлерін суреттеу немесе мүсіндеу;
- «Жануарлар әлемі» — жануарларды бейнелеу.

1.3. Театрландыру ойындары

Театрландыру ойындары баланың өзін көрсетуіне, шығармашылық әрекеттер арқылы қиялын дамытуға мүмкіндік береді. Балалар өз эмоцияларымен бөлісіп, әртүрлі кейіпкерлердің рөлдерін сомдайды. Бұл әдіс баланың тілін, актерлік шеберлігін, және мінез-құлқын дамытуға ықпал етеді.
Мысалы:

- «Ертегі кейіпкерлері» — балалар түрлі ертегілердегі кейіпкерлерді сахналайды;
- «Табиғаттың дыбыстары» — табиғат дыбыстарын еліктеу, олардың эмоционалды әсерін білдіру.

1.4. Ойын арқылы білім беру

Шығармашылық ойындар оқу процесінің тиімді құралдары болып табылады. Ойын арқылы балалар жаңа ақпарат алады, білімін толықтырады, ой-өрісін кеңейтеді. Мысалы, балалар санап, есептеп, түрлі тапсырмаларды орындай отырып, математика, тіл дамыту, ғылым сияқты пәндер бойынша білімдерін арттырады.
Мысалы:

- «Сандық лабиринт» — балалар саны мен әріптерді сәйкестендіру арқылы танымдық қабілеттерін дамытады;
- «Жұмбақтар әлемі» — әртүрлі тақырыптағы жұмбақтар арқылы балалардың ақыл-ойын жетілдіру.

2. Шығармашылық ойындарды ұйымдастырудағы педагогтің рөлі

2.1. Педагогтың кәсіби шеберлігі

Шығармашылық ойындарды тиімді ұйымдастыру үшін педагог балалардың психологиялық және жас ерекшеліктерін ескере отырып, әдістемелік жұмыстарды дұрыс жүргізуі керек. Педагог баланың дамуына қажетті қолдау көрсетіп, шығармашылық ойлау мен қызығушылықты ояту үшін түрлі әдіс-тәсілдерді қолдана білуі қажет.

2.2. Ойынға дайындық

Шығармашылық ойындарды дұрыс ұйымдастыру үшін педагог алдын ала ойынның мақсаты мен міндеттерін анықтап, қажетті материалдарды, құралдарды жинақтап алуы керек. Ойынның мазмұны балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы тиіс. Бұл педагогтың ұйымдастырушылық қабілетін және ойынға шығармашылық көзқарасын талап етеді.

2.3. Балаларға еркіндік беру

Шығармашылық ойындардың басты ерекшелігі — балаларға еркіндік беру. Балалар ойын барысында өз қиялдарын, идеяларын еркін жүзеге асырады, өздеріне ұнайтын бейнелерді,

рөлдерді таңдайды. Бұл еркіндік баланың шығармашылығын шыңдауға, өзіне деген сенімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

3. Шығармашылық ойындардың балалардың дамуындағы маңызы

3.1. Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту

Шығармашылық ойындар баланың қиялын, көркемдік ойлауын, шешім қабылдау дағдыларын дамытады. Бұл ойындар балаға өзін еркін көрсете білуге, ойынға жаңа элементтер қосуға, өз идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Балалардың еркін ойлауына, импровизация жасауға үйренуі — шығармашылық қабілеттерінің негізгі негізі болып табылады.

3.2. Әлеуметтік дағдыларды дамыту

Шығармашылық ойындар балаларға өзара қарым-қатынас жасау, топта жұмыс істеу, басқалардың пікірін тыңдау, бірлескен шешімдер қабылдау сияқты маңызды әлеуметтік дағдыларды қалыптастырады. Ойындар балалардың бірігіп жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырып, бір-біріне көмектесуге үйретеді.

3.3. Эмоциялық дамуы

Шығармашылық ойындар балалардың эмоциялық тұрақтылығын дамытуға ықпал етеді. Олар өз сезімдерін білдіре біледі, басқалардың эмоцияларына түсіністікпен қарайды. Ойын барысында балалар өздері мен өзгелердің сезімдерін түсінуді үйренеді, бұл олардың эмоционалдық интеллектонын дамытуға көмектеседі.

Қорытынды

Балабақшада шығармашылық ойындарды ұйымдастыру — балалардың дамуына маңызды әсер ететін педагогикалық процесс болып табылады. Шығармашылық ойындар балаларға өздерінің ішкі әлемін танып-білуге, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және әлеуметтік дағдыларды меңгеруге мүмкіндік береді. Педагогтар шығармашылық ойындарды дұрыс ұйымдастырып, баланың тұлғалық және танымдық дамуына ықпал ете алады. Бұл балаларды шығармашыл әрі әлеуметтік тұрғыда дамыған азаматтар етіп тәрбиелеуге негіз боларлық процесс болып табылады.

Әдебиеттер

1. Абдугалиева Г.Т. *Мектепке дейінгі білім беру теориясы мен практикасы*. Алматы: Білім, 2021.
2. Дүйсенбина Б.А. Шығармашылық ойындар арқылы балалардың дамуы. *Тәрбие мәселелері* журналы, 2022.
3. Камалова Р.Б. *Балабақшадағы шығармашылық ойындар*. Қарағанды: ҚарУ, 2020.

БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ ҮШІН ҚОЛДАНЫЛАТЫН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР

Турапбаева Зулпия Шерановна
Шымкент қаласы, №118”Әсел” бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Резюме:

В данной статье рассматриваются теоретические основы и практическое применение инновационных методов, направленных на развитие творческих способностей в детском саду. Анализируется эффективность этих методов и их роль в развитии творческого мышления, воображения, речи и социальных навыков детей. Кроме того, раскрываются особенности и условия применения каждого метода, а также их значение в повышении профессионального мастерства воспитателей.

Abstract:

This article explores the theoretical foundations and practical application of innovative methods aimed at developing creative abilities in preschool. The effectiveness of these methods is analyzed, along with their role in enhancing children's creative thinking, imagination, language, and social skills. In addition, the specific features and conditions of each method's use are discussed, as well as their importance in improving educators' professional skills.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту маңызды мақсаттардың бірі болып табылады. Шығармашылық — баланың өзін-өзі танытуы, жаңа идеялар ұсынуы, проблемаларды шешу жолдарын іздеуі және өзіндік пікір қалыптастыруы. Балабақшада шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін дәстүрлі әдістермен қатар, инновациялық әдістерді қолдану тиімді нәтижелер береді. Инновациялық әдістер балалардың қызығушылығын арттырып, оқу процесін қызықты әрі нәтижелі етеді.

1. Балабақшада шығармашылық қабілеттерді дамытуға бағытталған инновациялық әдістер

1.1 ТРИЗ (ӨТШТ) технологиясы

ТРИЗ (ӨТШТ) технологиясы — өнертапқыштық тапсырмаларды шешу теориясы. Бұл әдіс баланың шығармашылық ойлауын дамытуға бағытталған. ТРИЗ технологиясының көмегімен балалар проблемаларды шешу жолдарын іздеп, өз ойларын еркін жеткізуге үйренеді. Әдістің негізгі әдістері: «Күшті», «Каталог әдісі», «Қарама-қайшылықты шешу әдісі», «Салыстыру әдісі», «Сиқырлы объектілер әдісі» және т.б. Бұл әдістер балалардың қиялын, ойлау қабілетін және шығармашылық белсенділігін арттырады.

1.2 Жобалау әдісі

Жобалау әдісі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл әдіс балаларға өз идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді, топта жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады және сын тұрғысынан ойлауды дамытады. Жобалау әдісі арқылы балалар өздерінің қызығушылықтары мен қажеттіліктеріне сәйкес жобалар құрып, оларды жүзеге асырады. Бұл әдіс балалардың шығармашылық белсенділігін арттырып, оқу процесіне деген қызығушылығын күшейтеді.

1.3 Монтессори әдісі

Монтессори әдісі — балалардың өздігінен білім алуына негізделген әдіс. Бұл әдіс балаларға қоршаған әлемді зерттеуге, өз бетімен шешім қабылдауға және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Монтессори әдісінің негізгі принциптері: еркіндік, жеке қарым-қатынас, қоршаған ортаға сыйластық және балалардың жеке ерекшеліктерін ескеру. Бұл әдіс балалардың шығармашылық ойлауын, қиялын және танымдық белсенділігін арттырады.

1.4 STEM білім беру

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) білім беру — ғылым, технология, инженерия және математика салаларын біріктіріп оқыту әдісі. Бұл әдіс балалардың логикалық ойлауын, проблемаларды шешу қабілетін және шығармашылық белсенділігін дамытуға бағытталған. STEM білім беру арқылы балалар ғылыми зерттеулер жүргізіп, техникалық жобалар құрып, математикалық есептер шешеді. Бұл әдіс балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады.

1.5 Театр терапиясы

Театр терапиясы — балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін қолданылатын әдіс. Бұл әдіс балаларға өз эмоцияларын білдіруге, рөлдік ойындар арқылы өздерін танытуға және шығармашылық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Театр терапиясы арқылы балалар өздерінің ішкі әлемін түсініп, әлеуметтік дағдыларын дамытады.

2. Инновациялық әдістерді қолданудың тиімділігі

Инновациялық әдістер балабақшада балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл әдістердің тиімділігі тек білім берудің мазмұнын жаңартуда ғана емес, сонымен қатар баланың жеке дамуына, белсенділігін арттыруға, еркін ойлауына, өзіндік шешім қабылдауына жол ашуында көрінеді.

2.1. Баланың жеке тұлғалық дамуына ықпалы

Инновациялық әдістер (ТРИЗ, жобалау, Монтессори, театр терапиясы және т.б.) балалардың дербес ойлау қабілеттерін жетілдіріп, өз пікірін еркін жеткізуге, идея ұсынуға мүмкіндік береді. Мұндай әдістердің арқасында балалардың:

- Қиялы;
- Логикалық ойлауы;

- Эмоционалдық күйі;
- Коммуникативтік қабілеттері;
- Өзін-өзі танытуы;

ерекше дамиды. Баланың шығармашылығы мен өзіндік белсенділігі еркін ортада, шабыттандыратын жағдайларда ғана қалыптасады. Инновациялық әдістер осындай мүмкіндікті қамтамасыз етеді.

2.2. Баланың оқу-танымдық қызығушылығын арттыру

Инновациялық технологиялар арқылы ұйымдастырылған сабақтар баланың назарын тез аударып, оны қызықтырады. Мысалы, STEM-жобалар немесе робототехника элементтерімен жұмыс істеу барысында бала тәжірибе жасайды, ой қорытады, шешім қабылдайды — бұл оны енжар тыңдаушыдан белсенді қатысушыға айналдырады.

Сонымен қатар, көрнекілік, мультимедиялық мазмұн, интерактивті құрылғылар қолдану арқылы бала ойын, әрекетті, тапсырманы "сабақ" деп емес, "шығармашылық тәжірибе" ретінде қабылдайды.

2.3. Топпен жұмыс жасау арқылы әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру

Инновациялық әдістердің көпшілігі ұжымдық жұмыс формаларына негізделеді. Балалар топпен жобалар дайындау, көрініс қою, ортақ сурет салу, идеяны бірлесе талқылау арқылы келесідей дағдыларды меңгереді:

- Ынтымақтастық;
- Жауапкершілік;
- Бір-бірін тыңдау және құрметтеу;
- Коммуникация және өзін-өзі таныстыру.

Бұл дағдылар шығармашылық қабілетпен қатар, өмірлік қажетті әлеуметтік дағдылар болып табылады.

2.4. Сабақтардың құрылымын түрлендіру

Инновациялық әдістердің көмегімен балабақшадағы оқу қызметі құрылымдық жағынан икемді бола түседі. Сабақтар енді дәстүрлі “кіріспе–негізгі бөлім–қорытынды” формасында емес, еркін шығармашылық форматтарда өтеді:

- Шеберлік сабақтары;
- Шығармашылық шеңберлер;
- Интеллектуалдық ойындар;
- Мультфильм түсіру;
- Визуалды жобалау;
- Театрландырылған көріністер.

Мұндай формалар балаларды шаршатпайды, керісінше — белсенді қатысуға итермелейді.

2.5. Ата-аналармен байланыс және серіктестік

Инновациялық әдістер ата-аналарды да оқу-тәрбие үрдісіне тартуға мүмкіндік береді. Жобалау немесе театрлық жұмыстарға ата-аналар жиі шақырылып, олардың баламен бірге шығармашылық әрекетке қатысуына жағдай жасалады. Бұл ата-ана мен бала арасындағы байланысты нығайтып қана қоймай, отбасылық құндылықтардың дамуына әсер етеді.

Қорытынды

Балабақшада балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін инновациялық әдістерді қолдану маңызды. Бұл әдістер балалардың шығармашылық ойлауын, қиялын, тілін және әлеуметтік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Инновациялық әдістер оқу-тәрбие үрдісін жаңғыртудың, балалардың ішкі әлеуетін ашудың және олардың жеке қабілеттерін еркін дамытуға жағдай жасаудың тиімді жолы ретінде дәлелденіп отыр. Сонымен қатар бұл әдістер арқылы баланың еркін ойлау, шешім қабылдау, пікір айту, өнер арқылы өз ойын жеткізу қабілеттері жетіледі.

Қазіргі білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында тәрбиешілер шығармашылықты дамытудың заманауи тәсілдерін меңгеріп, балалардың даралығын ескеретін, қызығушылығы мен бейімділіктеріне қарай бағыттайтын әдістемелік тұрғыда сауатты жұмыс жүргізуі қажет.

Инновациялық технологиялар — тәрбиешінің қолындағы құрал ғана емес, баланың дамуына бастама болатын қуатты фактор.

Әдебиеттер

1. Әбенова З.Ж. *Мектепке дейінгі білім беру: заманауи технологиялар*. Алматы: Қазақ университеті, 2022.
2. Бектурова Ж. Балалардың шығармашылық ойлауын дамытудың тиімді жолдары. *Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту*, 2023.
3. ЮНЕСКО *Шығармашылықты дамытудың халықаралық әдістемелік негіздері*, 2020.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ

Шардарбекова Гульзада Койшыбаевна
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы А. Байтұрсынов атындағы жалпы білім беретін орта мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме:

Развитие логического мышления у младших школьников — один из важнейших аспектов современной образовательной системы. В процессе обучения развитие логических способностей детей способствует улучшению их критического мышления, способности анализировать и решать проблемы.

Abstract:

The development of logical thinking in primary school students is one of the key aspects of the modern educational system. During the learning process, developing children's logical thinking abilities enhances their critical thinking, problem analysis, and problem-solving skills.

Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауын дамыту қазіргі мектептік білім беру жүйесінде маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Логикалық ойлау — адамның сыртқы ортаны түсінуі мен талдауына, оның ішкі құрылымын ұғынуына көмектесетін маңызды қабілет. Логикалық ойлау қабілеттері оқушылардың кез келген білім саласында қиындықтармен күресіп, білімін тереңдетуге, әрі қарай оқу мақсаттарына жетуге мүмкіндік береді.

Логикалық ойлау бастауыш сынып оқушыларының ақыл-ойын дамытудағы басты құрал болып табылады. Әсіресе, балалардың жас кезеңінде олардың ойлау қабілеттері мен шығармашылық мүмкіндіктері қалыптасып жатқандықтан, бұл процесті тиімді басқару қажет. Осы мақалада бастауыш сыныпта логикалық ойлауды дамытуға бағытталған әдістер мен тәсілдер, теориялық негіздер мен практикалық ұсыныстар қарастырылады.

1. ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

1.1 Логикалық ойлау дегеніміз не?

Логикалық ойлау — бұл заттар мен құбылыстар арасындағы байланыстарды түсіну, фактілерді жүйелеп салыстыру, қорытынды жасау қабілеті. Логикалық ойлау адамның кез келген жағдайды талдау және шешім қабылдау қабілетінің негізі болып табылады. Бұл процесс адамға ақпаратты түсініп, өзара байланысқан элементтерді дұрыс анықтауға мүмкіндік береді.

Логикалық ойлаудың негізгі элементтері:

- Талдау: Ақпаратты бөлек элементтерге бөліп, олардың арасындағы қатынастарды анықтау.
- Синтез: Әртүрлі элементтерден тұтас бір жүйені құрастыру.
- Қорытынды жасау: Нақты деректерден немесе фактілерден жаңа қорытынды шығару.
- Жүйелеу: Ақпаратты өзара байланысты логикалық тізбекке реттеу.

1.2 Логикалық ойлаудың маңызы мен рөлі

Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауын дамыту олардың танымдық қабілеттерін арттырады. Логикалық ойлау қабілеті дамыған бала тек математика немесе ғылыми пәндерде ғана емес, барлық пәндерде жақсы нәтижелерге қол жеткізе алады.

Логикалық ойлау оқушының мәтіндерді түсініп, оларды өз сөзімен жеткізе білуіне, күрделі тапсырмаларды шешуіне, тілдік және математикалық дағдыларын үйлесімді түрде дамытуына көмектеседі.

1.3 Логикалық ойлауды дамытудағы факторлар

Логикалық ойлауды дамыту — бұл бала үшін бірқатар сыртқы және ішкі факторлардың әсерінен жүзеге асатын процесс. Олардың арасында:

- Педагогикалық әдістемелер: Логикалық тапсырмалар мен жаттығулардың жиілігі, мазмұны және қиындық деңгейі.
- Жас ерекшеліктері: Оқушының жасына қарай логикалық ойлау дағдылары мен қабілеттерінің дамуы.
- Психологиялық факторлар: Оқушылардың өзіндік сенімі, қызығушылықтары және мотивациясы.
- Әлеуметтік орта: Отбасы мен сыныптық орта, құрбы-құрдастардың әсері.

2. БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ

2.1 Ойындар мен жаттығулар

Логикалық ойлауды дамытуда ойындар мен жаттығулар маңызды рөл атқарады. Ойындар балалардың өзара әрекеттесуін ынталандырып, олардың логикалық ойлау қабілеттерін арттырады. Бұл әдіс арқылы балалар күрделі тапсырмаларды шешу барысында өздерін еркін сезініп, түрлі тәсілдерді қолдануға мүмкіндік алады.

Логикалық ойындар:

- Шарлар ойыны: Балалар әртүрлі шарларды таңдап, оларды белгілі бір ережелермен біріктіреді. Бұл ойында балаларға комбинацияларды тауып, шешімдер қабылдауды үйретеді.
- Жұмбақтар мен ребустар: Балаларға шығармашылық тапсырмалар беру арқылы олардың логикалық ойлауын дамытуға болады. Жұмбақтар мен ребустар — бұл оқушылардың логикалық ойлауын тексеру және дамытудың тиімді әдісі.

2.2 Проблемалық жағдайлар

Проблемалық жағдайлар оқушыларға нақты өмірлік проблемаларды шешуді үйретеді. Бұл әдіс оқушылардың өз бетінше ойлануына, тұжырымдар жасауына, мәселені анықтап, оны шешу жолдарын табуға мүмкіндік береді.

Проблемалық жағдайды қолдану:

- Өмірлік жағдайлардан мысалдар: Оқушыларға күнделікті өмірден алынған проблемаларды ұсынып, оларды шешу жолдарын қарастыруға болады. Бұл балалардың аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытады.
- Тапсырмалар мен сұрақтар: Оқушыларға нақты бір мәселені шешу үшін нақты сұрақтар қойып, оларды зерттеу тапсырмаларын орындауға ынталандыру.

2.3 Көрнекі құралдар мен техникалар

Логикалық ойлауды дамытуда көрнекі құралдарды қолдану тиімді әдіс болып табылады. Карталар, сызбалар, диаграммалар мен басқа да визуалды құралдар оқушыларға ақпаратты жүйелеуге және талдауға көмектеседі.

Көрнекі құралдардың тиімділігі:

- Сызбалар мен диаграммалар: Оқушыларға ақпаратты визуалды түрде көрсету олардың ойлау қабілеттерін арттырады.
- Мультимедиялық құралдар: Компьютерлік бағдарламалар, презентациялар, оқу бағдарламалары арқылы балалардың логикалық ойлау дағдыларын дамыту.

2.4 Тілдік тапсырмалар мен логикалық сұрақтар

Тілдік тапсырмалар мен сұрақтар балалардың ойлауын жүйелеуге, шешімдер қабылдауға және шығармашылық қабілеттерін арттыруға көмектеседі.

Тілдік тапсырмалардың түрлері:

- Сөздік ойындар: Балаларға сөздермен жұмыс жасау арқылы логикалық ойлау дағдыларын дамыту.

- Тілдік ребустар: Балаларға сөздерді немесе сөйлемдерді шешу арқылы олардың ойлау қабілеттерін дамыту.

3. ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУДА МҰҒАЛІМНІҢ РӨЛІ

Бастауыш сынып мұғалімінің логикалық ойлауды дамытудағы рөлі ерекше. Мұғалім оқу процесін ұйымдастырып, оқушыларды логикалық тапсырмаларды орындауға ынталандырады. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігі, шығармашылық әдістерді қолдануы және оқушылармен жұмыс істеу дағдылары олардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Мұғалімнің педагогикалық әдістері:

- Индивидуализацияланған оқыту: Әрбір оқушының логикалық ойлау деңгейін ескере отырып, оған жеке тапсырмалар мен жаттығулар ұсыну.
- Оқушылармен тығыз қарым-қатынас жасау: Мұғалім оқушылардың ой-пікірін тыңдап, оларды қызықтыратын тапсырмаларды ұсынуы тиіс.

Қорытынды

Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауын дамыту — олардың танымдық қабілеттерін жетілдірудің негізі болып табылады. Логикалық ойлау қабілеттерін дамытуда әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың шығармашылық, аналитикалық және сыни ойлау дағдылары қалыптасады. Оқу процесінде логикалық ойлау қабілеттерін дамыту балалардың білім алу жолындағы табысты әрекеттерінің кепілі болмақ.

Әдебиеттер

1. Айтбаева А. Т. Логикалық ойлауды дамыту әдістері. – Алматы: Білім, 2018.
2. Сатыбалдина Г. М. Бастауыш сыныпта логикалық ойлауды қалыптастыру. – Астана: Мектеп баспасы, 2016.
3. Тұрсынбаева М. Логика және оқу әдістемесі. – Шымкент: ҚазҰУ, 2017.

10–11 СЫНЫПТАРДА БЕЙІНДІ ПӘНДЕРДІ САРАЛАП ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Балтабай Ақжарқын Ілесбайқызы
Түркістан облысы, Кентау қаласы, Хантағы ауылы Абай атындағы №5 жалпы білім беретін мектебінің директордың бейінді ісі жөніндегі орынбасары

Аннотация:

В статье рассматриваются теоретические основы системы профильного обучения, принципы организации, методические подходы и пути эффективной реализации. Также обсуждаются вопросы повышения интереса учащихся через дифференцированное обучение, развитие их способностей и оказание помощи в выборе профессии. В результате исследования даны методические рекомендации по повышению эффективности дифференцированного обучения профильных предметов.

Abstract:

The article discusses the theoretical foundations of the system of specialized education, organizational principles, methodological approaches, and ways to effectively implement it. Additionally, it addresses the issues of increasing students' interest through differentiated learning, developing their abilities, and providing assistance in choosing a profession. Based on the research, methodological recommendations are provided to enhance the effectiveness of differentiated teaching of specialized subjects.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде оқушылардың әртүрлі қабілеттері мен қызығушылықтарына негізделген оқыту қажеттілігі айқын сезілуде. Бейінді пәндерді саралап оқыту оқушылардың мамандық таңдауға деген қызығушылығын арттырады және олардың кәсіби бағдарын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. 10-11 сыныптар — оқушылардың мамандық таңдау кезеңі болғандықтан, бейінді пәндер арқылы олардың тереңдетілген білім алуы, дағдылары мен қабілеттерін дамытуы қажет.

Бұл мақалада бейінді пәндерді саралап оқытудың тиімді жолдары мен әдістемелік тәсілдері, сондай-ақ оқушылардың кәсіби бағдарлануына бейімділігі талданады. Бейінді оқыту жүйесінің негізгі мақсаты — оқушылардың өз қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес терең білім алуы, өз мамандықтарына деген дұрыс таңдауды жасауға мүмкіндік туғызу болып табылады.

1. Бейінді пәндерді саралап оқытудың теориялық негіздері

Бейінді пәндер жүйесі мектептің жоғарғы сыныптарында оқу процесін әртүрлі бағыттарға бағыттайды. Бұл жүйе оқушылардың жеке қажеттіліктері мен қызығушылықтарына сәйкес білім алуына мүмкіндік береді. Бейінді пәндерді саралап оқыту — оқушылардың қабілеттері мен мүдделерін ескере отырып, оларға әртүрлі пәндер бойынша тереңдетілген білім беру процесі.

Бейіндік оқыту қазіргі кезде екі маңызды мақсатты көздейді:

1. Оқушылардың жеке қабілеттерін дамыту, қызығушылықтарына сәйкес пәндерді тереңдетіп оқыту.
2. Оқушыларды болашақ мамандықтары бойынша кәсіби бағдарлау.

Бейінді пәндерді оқыту кезінде олардың мазмұны мен құрылымы ерекше болуға тиіс. Әрбір бейіндік пән оқушының болашақ мамандықтарына байланысты нақты дағдыларды қалыптастырады. Бейінді пәндер арқылы оқушылар тек теориялық білім ғана емес, сонымен қатар практикалық дағдылар мен тәжірибелерге де ие болады.

2. Бейінді пәндерді саралап оқытудың ұйымдастырылуы

Бейінді пәндерді саралап оқытудың ұйымдастырылуы мектептің оқу жоспарына, пәндердің саны мен мазмұнына, мұғалімдердің кәсіби дайындығына, оқу материалдары мен әдістемелерге байланысты болады. Бейіндік оқытуда пәндер арасында өзара байланыс орнатылып, әрбір пәннің оқушылардың болашақ мамандықтарына қалай әсер ететіні анықталуы тиіс.

2.1 Оқу жоспарын бейінге бағыттау

Оқу жоспары бейінді пәндер мен қосымша курстар арқылы нақты мамандықтарға бағытталады. Оқушылардың қабілеттері мен қызығушылықтарына байланысты әртүрлі пәндер таңдалады. Мысалы, математикаға қызығушылық танытқан оқушылар үшін тереңдетілген математикалық және жаратылыстану пәндері, гуманитарлық бағытта оқитындарға тілдер мен әлеуметтік пәндер ұсынылады.

2.2 Мұғалімдердің кәсіби дайындығы

Бейінді пәндерді оқытатын мұғалімдер жоғары деңгейде даярланған болуы керек. Олар тек пәнді терең білмей, сонымен қатар оқушыларға мамандық таңдауға бағыт-бағдар беретін әдістемелік дағдыларға да ие болуы тиіс. Мұғалімдер бейінді пәндерді оқыту барысында оқушылардың қызығушылықтарын ескеріп, білім беру процессін қызықты әрі тиімді ұйымдастыруы қажет.

2.3 Практикалық сабақтар мен зертханалық жұмыстар

Бейінді пәндер оқушылардың теориялық білімдерін практикалық жұмыстармен толықтыруға бағытталуы керек. Практикалық сабақтар мен зертханалық жұмыстар оқушылардың нақты дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Мысалы, физика, химия және биология пәндерінде зертханалық жұмыстар арқылы оқушылар ғылыми зерттеулерді жүргізуді үйренеді.

2.4 Оқушылардың мамандық таңдауы

10-11 сыныптарда оқушылар мамандық таңдауға тырысады. Олардың мамандық таңдауы тек академиялық көрсеткіштеріне ғана емес, сонымен қатар жеке қызығушылықтарына, қабілеттеріне және тәжірибелеріне негізделуі керек. Бұл кезеңде бейінді пәндер оқушыларға өз болашақ мамандықтарын таңдауда үлкен көмек көрсетеді.

3. Бейінді пәндерді саралап оқытудың әдістемелік тәсілдері

Бейінді пәндерді саралап оқыту кезінде қолданылатын әдістемелік тәсілдер оқушылардың білімін тереңдетіп, қабілеттерін дамытуға бағытталуы керек. Бұл тәсілдер оқушыларға өздері таңдаған бағытта терең білім алуына және болашақта кәсіби құзыреттіліктерін арттыруға мүмкіндік береді.

3.1 Жоба әдісі

Жоба әдісі оқушыларға шығармашылық тұрғыда жұмыс істеуге, зерттеу жүргізуге және өздерінің шешімдерін қорғауға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың теориялық білімін практикада қолдануына ықпал етеді. Жоба жұмыстары оқушылардың коммуникативті дағдыларын дамытуға көмектеседі.

3.2 Диалогтік оқыту

Диалогтік оқыту оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, олардың өз пікірлерін ашық білдіруіне мүмкіндік береді. Мұндай әдіс оқушылардың өзара пікір алмасуы арқылы терең білім алуына ықпал етеді. Мұғалімдер мен оқушылар арасындағы ашық диалог оқушылардың өз қызығушылықтары мен мәселелеріне қатысты шешімдер қабылдау дағдыларын жетілдіреді.

3.3 Проблемалық оқыту

Проблемалық оқыту тәсілі оқушыларды нақты мәселе мен проблемаға жауап іздеуге ынталандырады. Бұл әдіс оқушылардың аналитикалық және сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытады. Олар түрлі проблемаларды шешу жолдарын іздей отырып, нақты нәтижелерге қол жеткізуге үйренеді.

3.4 Топтық жұмыс

Топтық жұмыс оқушылардың бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеу дағдыларын дамытуға көмектеседі. Бұл әдіс оқушылардың бірлескен тапсырмаларды орындау кезінде жеке жауапкершілік сезімін арттырады. Топтық жұмыс арқылы оқушылар коммуникациялық дағдыларын жетілдіреді және өз идеяларын дәлелдеуге үйренеді.

4. Бейінді пәндерді саралап оқытудың тиімділігі

Бейінді пәндерді саралап оқыту оқушылардың қабілеттерін және қызығушылықтарын дамытуға ықпал етеді. Ол сондай-ақ оқушылардың болашақ мамандықтары бойынша терең білім алуына мүмкіндік береді. Бейінді пәндер арқылы оқушылар тек теориялық біліммен ғана емес, сонымен қатар практикалық дағдылармен де қаруланады.

Зерттеулер көрсеткендей, бейіндік пәндерді саралап оқыту жүйесі оқушылардың академиялық жетістіктерін арттырады, олардың болашақта мамандық таңдауына ықпал етеді және мектептің жалпы білім беру сапасын жақсартады. Сонымен қатар, бейіндік оқыту оқушылардың өзіндік ойлау қабілеттерін арттырып, оларды жеке тұлға ретінде қалыптастырады.

Қорытынды

10-11 сыныптарда бейінді пәндерді саралап оқыту — оқушыларды мамандыққа бағыттау, олардың қабілеттерін дамыту және қызығушылықтарын ескере отырып білім беру жүйесін ұйымдастыруда маңызды кезең. Бейінді оқыту жүйесі оқушыларға өздерінің болашақ мамандықтарын таңдау үшін қажетті білім мен дағдыларды игеруге мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижелері бейінді пәндерді саралап оқыту жүйесінің тиімділігін, оның оқушылардың кәсіби бағдарлануына әсерін және олардың тұлғалық дамуына ықпалын көрсетеді. Сондықтан, білім беру жүйесін бейінді пәндерді саралап оқытуға негіздеу — болашақта табысты мамандар дайындаудың маңызды қадамы болып табылады.

Әдебиеттер

1. Қараев Ж.А. Оқыту технологиялары. — Алматы: Рауан, 2001.
2. Назарбаев Зияткерлік мектептері. Мектепішілік бақылау және мониторинг. — Алматы, 2021.
3. Мектепішілік бақылауды ұйымдастыру бойынша нұсқаулық. — Алматы: Білім, 2024.

БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ МЕКТЕПІШІЛІК БАҚЫЛАУДЫҢ РӨЛІ

Батырбекова Дариха Усеновна
Түркістан қаласы, М.Маметова атындағы N6 жалпы білім беретін мектебінің директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары

Резюме:

В данной статье исследуются значение и роль внутришкольного контроля в повышении качества образования. Внутришкольный контроль представляет собой управленческую функцию, реализуемую с целью оценки эффективности учебно-воспитательного процесса, повышения качества педагогической деятельности и обеспечения успеваемости обучающихся.

Abstract:

This article examines the importance and role of internal school supervision in improving the quality of education. Internal school supervision is a managerial function implemented to evaluate the effectiveness of the educational process, enhance the quality of pedagogical work, and ensure students' academic achievement.

Мектепішілік бақылау – білім беру ұйымының оқу-тәрбие процесін басқарудың маңызды құралы. Оның тиімді жүзеге асырылуы білім сапасын арттыруға, педагогикалық ұжымның кәсіби деңгейін көтеруге және білім алушылардың нәтижелерін жақсартуға ықпал етеді. Бұл мақалада мектепішілік бақылаудың теориялық негіздері, түрлері, ұйымдастырылуы және білім сапасын арттырудағы рөлі қарастырылады.

1. Мектепішілік бақылаудың теориялық негіздері

Мектепішілік бақылау – оқу-тәрбие процесінің тиімділігін бағалау, педагогикалық қызметтің сапасын арттыру және білім алушылардың жетістіктерін қамтамасыз ету мақсатында жүзеге асырылатын басқарушылық функция. Оның негізгі міндеттері: оқу жоспарлары мен бағдарламаларының орындалуын бақылау, мұғалімдердің кәсіби деңгейін бағалау, оқушылардың білім нәтижелерін талдау және оқу-тәрбие процесін жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу.

2. Мектепішілік бақылаудың түрлері

Мектепішілік бақылау бірнеше түрге бөлінеді:

- Алдын ала бақылау: оқу жылының басында жоспарланған іс-шаралардың орындалуын тексеру.
- Ағымдағы бақылау: оқу процесінің күнделікті жағдайын бақылау.
- Тақырыптық бақылау: арнайы бір мәселе бойынша жүргізілетін бақылау.
- Қорытынды бақылау: оқу жылының соңында жалпы қорытынды жасау.
- Жеке бақылау: белгілі бір мұғалімнің немесе оқушының жұмысын бағалау.
- Фронтальды бақылау: барлық мұғалімдер мен оқушылардың жұмысын бір уақытта бақылау.
- Салыстырмалы бақылау: әртүрлі мектептердің жұмысын салыстыру.
- Проблемалық бақылау: құрылымдық мәселелерді анықтау үшін жүргізілетін бақылау.
- Жедел бақылау: жедел шешімді қажет ететін мәселелерді бақылау.

3. Мектепішілік бақылауды ұйымдастыру

Мектепішілік бақылау – бұл оқу-тәрбие процесінің барлық салаларын қамтитын, мақсатты түрде жоспарланып, жүйелі түрде жүзеге асырылатын басқарушылық іс-әрекет. Бақылау жұмысының тиімділігі оны дұрыс ұйымдастыруға тікелей байланысты. Ұйымдастыру барысында бірнеше маңызды кезеңдер мен шарттар ескерілуі тиіс.

3.1. Жоспарлау

Мектепішілік бақылаудың негізі – нақты және нақты уақытқа негізделген жоспар. Бұл жоспар мектептің жылдық жұмыс жоспарымен тығыз байланысты болуға тиіс. Жоспарлауда келесі аспектілерге назар аударылады:

- Бақылаудың мақсаттары мен міндеттерін айқындау;
- Қандай нысандар (пәндер, мұғалімдер, сыныптар) бақылауға алынатынын анықтау;
- Бақылау түрлері мен әдістерін белгілеу (жаппай, іріктеп, тақырыптық, т.б.);
- Жауапты тұлғаларды бекіту;

- Бақылау мерзімдері мен жиілігін анықтау.

Жоспар нақты, қолжетімді және педагогикалық ұжымға түсінікті болуы қажет.

3.2. Бақылауды жүзеге асыру

Бақылауды жүзеге асыру – жоспарланған іс-шараларды жүйелі әрі нақты орындау кезеңі. Бұл кезеңде келесі іс-әрекеттер орындалады:

- Сабақтарға қатысу (ашық, жасырын, бірлескен бақылау);
- Оқушылардың дәптерлерін, бақылау жұмыстары мен бағаларын тексеру;
- Мұғалімдердің құжаттамаларын (күнтізбелік жоспар, дәптер, портфолио) саралау;
- Оқушылар мен мұғалімдерге сауалнама жүргізу;
- Білім сапасына қатысты тест, диагностикалық бақылаулар өткізу.

Жүзеге асыру кезеңінде бақылау тек тексеру құралы емес, кері байланыс және түзету жұмыстарының негізі ретінде қабылдануы тиіс.

3.3. Нәтижелерді талдау және қорытынды жасау

Бақылау нәтижелері жүйелі түрде талданып, олардың негізінде нақты қорытындылар мен ұсыныстар жасалуы қажет. Бұл кезеңге мыналар кіреді:

- Оқу жетістіктерінің талдауы;
- Мұғалімдердің жұмысындағы жүйелі және эпизодтық мәселелерді анықтау;
- Пән бойынша білім сапасының деңгейін анықтау;
- Мектепішілік мониторинг жүйесіне бақылау нәтижелерін енгізу.

Талдау нәтижелері педагогикалық кеңестерде, әдістемелік бірлестіктер отырыстарында талқыланып, тәжірибе алмасу және кәсіби даму мақсатында қолданылады.

3.4. Кері байланыс және түзету жұмыстары

Бақылау нәтижелері педагогикалық ұжыммен, қажет болған жағдайда ата-аналармен талқыланып, әріптестікке негізделген кері байланыс беріледі. Әр мұғалімге нақты ұсыныстар ұсынылып, қажет болса, әдістемелік көмек көрсетіледі. Бұл жұмыстардың мақсаты – мұғалімдерді бағалау емес, оларға қолдау көрсету және сапалы оқытуға ынталандыру.

4. Мектепішілік бақылаудың білім сапасын арттырудағы рөлі

Мектепішілік бақылаудың тиімді ұйымдастырылуы білім сапасының артуына тікелей әсер етеді. Бұл бірнеше бағыттарда көрініс табады:

4.1. Мұғалімдердің кәсіби өсуіне ықпал ету

Бақылау нәтижесінде мұғалімдердің жұмысындағы кемшіліктер мен жетістіктер анықталып, оларға әдістемелік көмек көрсетуге, біліктілігін арттыру курстарына бағыттауға мүмкіндік туады. Сонымен қатар, кәсіби рефлексия мен өздігінен даму үрдістері қалыптасады.

4.2. Оқушылардың білім деңгейін жүйелі бағалау

Бақылау оқу жетістіктерін жүйелі түрде бағалауға, оқушылардың үлгерім деңгейін анықтауға, дарынды және үлгерімі төмен оқушылармен жеке жұмыс ұйымдастыруға жағдай жасайды. Бұл білім сапасын саралап, жеке білім беру траекториясын жоспарлауға негіз болады.

4.3. Мониторинг және дерекке негізделген басқару

Мектепішілік бақылаудың негізінде алынған мәліметтер мектепішілік мониторинг жүйесін құруға көмектеседі. Мұндай мониторинг мектептің әлсіз және күшті тұстарын анықтауға мүмкіндік береді. Басқарушылық шешімдер нақты деректерге негізделіп қабылданады, бұл білім сапасын жүйелі түрде арттыруға жағдай жасайды.

4.4. Жауапкершілік пен ішкі ынталандыруды дамыту

Мектепішілік бақылаудың жүйелі жүргізілуі педагогтар мен оқушылар арасында тәртіп пен жауапкершілікті арттырады. Мұғалімдер өз жұмысына сын көзбен қарап, сапалы оқытуға ұмтылады. Оқушылар бақылау арқылы бағаланып отырғанын түсінеді, бұл оларды оқу процесіне саналы түрде қатысуға ынталандырады.

4.5. Ата-анамен кері байланыс орнату

Мектепішілік бақылау нәтижелері ата-аналармен бөлісіліп, баланың дамуындағы жетістіктер мен қиындықтар ашық көрсетіледі. Бұл ата-аналармен тиімді серіктестік орнатып, оқу процесіне белсенді тартуға жол ашады.

Қорытынды

Мектепішілік бақылау – оқу-тәрбие процесінің барлық буындарын қамтитын, білім беру ұйымының басқару жүйесіндегі маңызды элемент. Оның көмегімен оқу сапасын жан-жақты бағалауға, педагогикалық қызметті саралап, жетілдіруге және білім алушылардың жетістіктерін тұрақты түрде қадағалауға мүмкіндік туады.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, мектепішілік бақылауды жүйелі, мақсатты және кәсіби түрде жүргізу білім сапасын айтарлықтай арттыра алады. Бұл үшін мектеп әкімшілігі, педагогикалық ұжым және барлық мүдделі тараптар тығыз ынтымақтастықта болуы қажет.

Болашақта мектепішілік бақылау жүйесін цифрландыру, педагогикалық талдау құралдарын жетілдіру және кері байланыстың сапасын арттыру – білім беру сапасын одан әрі дамыту жолындағы маңызды міндеттердің бірі болып қала береді.

Әдебиеттер

1. Беспалько В.П. Оқыту технологиясы. – М.: Педагогика, 1989.
2. Қараев Ж.А. Оқыту технологиялары. – Алматы: Рауан, 2001.
3. Рысқұлов Қ. Мектепішілік бақылау: теориясы мен практикасы. – Алматы: Білім, 2010.

БЕЙІНДІК ОҚЫТУДЫҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӘСІБИ БАҒДАРЛАНУЫНА ӘСЕРІ

Калмуратова Гулжанат Куатбековна
Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, Көпбай Омаров атындағы жббм директордың бейінді ісі жөніндегі орынбасары

Резюме:

В статье рассматриваются теоретические основы профильного обучения, его влияние на профессиональную ориентацию учащихся, особенности организации и методические аспекты. Результаты исследования показывают, что профильное обучение оказывает положительное влияние на профессиональную ориентацию школьников. Осознанный выбор профессии, формирование профессиональных компетенций и личностное развитие учащихся напрямую связаны с эффективностью профильного обучения.

Abstract:

The article analyzes the theoretical foundations of specialized (profile) education, its impact on students' career guidance, as well as its organizational and methodological features. The research results indicate that specialized education has a positive effect on students' professional orientation. Students' conscious career choices, the development of professional competencies, and personal growth are directly related to the effectiveness of specialized education.

Қазіргі қоғамда кәсіби бағдарланудың маңызы ерекше. Бұл процесті дұрыс ұйымдастыру оқушының болашақта өз өмірін табысты бағытта құруына мүмкіндік береді. Осы тұрғыдан алғанда бейіндік оқыту жүйесінің маңызы жоғары. Бейіндік оқыту оқушылардың кәсіби бағдарлануын дамытуға, олардың қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес білім алуына жол ашады. Мұның нәтижесінде оқушылар өздерінің болашақтағы мамандықтарын ертерек анықтап, сол бағытта білім алуға ынталанады.

Бұл зерттеу бейіндік оқытудың оқушылардың кәсіби бағдарлануына әсерін талдап, жүйелі түрде қарастырады. Бейіндік оқыту жүйесін енгізу арқылы оқушылар өздерінің болашақ кәсіби өміріне қажетті дағдыларды ерте бастан игере бастайды. Сонымен қатар, олар нақты бір мамандыққа қызығушылық танытып, терең білім алу үшін қажетті оқу пәндеріне назар аударады.

1. Бейіндік оқытудың теориялық негіздері

Бейіндік оқыту қазіргі заманғы білім беру жүйесінде ерекше орын алады. Бейіндік оқытудың басты мақсаты — оқушылардың жеке қызығушылықтарына және қабілеттеріне сәйкес білім беру жүйесін қалыптастыру. Оқушылардың қызығушылықтары мен қабілеттері

әртүрлі, сондықтан бейіндік оқыту жүйесі олардың мамандық таңдаудағы шешімін жеңілдетуге мүмкіндік береді.

Бейіндік оқытуды теориялық тұрғыдан қарастырғанда оның мазмұны мен құрылымы маңызды болып табылады. Бұл жүйе оқушылардың болашақ мамандықтарына байланысты пәндерді тереңдетіп оқытуға негізделеді. Бейіндік оқытудың компоненттеріне төмендегілер жатады:

- Пәндер мен бағыттар: Бейіндік оқыту барысында оқушылар өздерінің мамандықтарына сәйкес пәндерді таңдайды.
- Мұғалімдердің кәсіби даярлығы: Бейіндік оқытуды жүзеге асыратын мұғалімдер өз пәндерін терең білуі және оқушыларды кәсіби бағдарлау бойынша арнайы білім мен дағдыларға ие болуы қажет.
- Оқу құралдары мен ресурстар: Бейіндік оқыту үшін арнайы әдістемелік құралдар мен ресурстар әзірленіп, оқу процесін толықтай қамтамасыз ету қажет.

Бұл теориялық негіздер бейіндік оқытудың құрылымын және оның оқушылардың кәсіби бағдарлануына әсерін айқындайды.

2. Бейіндік оқытудың оқушылардың кәсіби бағдарлануына әсері

Оқушылардың кәсіби бағдарлануы — олардың болашақ мамандықтарын таңдау және осы мамандыққа қажетті білім мен дағдыларды алу жолындағы маңызды кезең. Бейіндік оқыту барысында оқушылар өздерінің жеке қызығушылықтары мен қабілеттеріне сай пәндерді тереңдетіп оқиды, бұл олардың болашақ мамандықтарына деген ынтасын арттырады.

Бейіндік оқыту жүйесінің кәсіби бағдарлануға әсері бірнеше негізгі аспектілер бойынша бағаланады:

1. Қызығушылықтар мен қабілеттер: Бейіндік оқыту оқушылардың жеке қызығушылықтарын ескере отырып, оларды белгілі бір сала бойынша тереңдетілген біліммен қамтамасыз етеді. Бұл өз кезегінде оқушылардың болашақ мамандыққа деген қызығушылығын арттырады.
2. Оқушылардың саналы шешім қабылдауы: Бейіндік оқыту арқылы оқушылар кәсіби бағдарлану процесін саналы түрде жүзеге асырады. Олар мамандыққа қажетті дағдылар мен білімдерді игеріп, болашақ мамандықтарын таңдауда нақты әрі сенімді шешім қабылдайды.
3. Қабілеттерді дамыту: Бейіндік оқыту барысында оқушылар өздерінің табиғи қабілеттерін дамытады, ол өз кезегінде олардың болашақ кәсіби қызметіне дайын болуына мүмкіндік береді.

Зерттеулер көрсеткендей, бейіндік оқыту оқушылардың мамандық таңдаудағы белсенділігін арттырады, олардың таңдаған саласында терең білім алуға және практикалық дағдыларды меңгеруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бейіндік оқыту оқушылардың өз қабілеттерін танып, болашақ мамандықтарына байланысты нақты шешімдер қабылдауына жағдай жасайды.

3. Бейіндік оқытуды ұйымдастыру

Бейіндік оқытуды тиімді ұйымдастыру мектептердің оқу жоспарлары мен бағдарламаларына өзгерістер енгізуді талап етеді. Бұл жүйе білім беру ұйымдарының бірқатар маңызды өзгерістерді қабылдауын қажет етеді, оның ішінде оқу жоспарларына бейіндік пәндердің енгізілуі, мұғалімдердің арнайы дайындығы, материалдық-техникалық базаның жетілдірілуі, психологиялық көмек көрсету сияқты аспектілер қарастырылады.

3.1 Оқу жоспары мен бағдарламасын бейінге бағыттау

Оқушылардың жеке қызығушылықтарына сәйкес келетін бейіндік пәндер мен бағдарламалар оқу жоспарына енгізілуі тиіс. Бұл оқушылардың өздерін қызықтыратын салаларды тереңірек зерттеуіне мүмкіндік береді. Мысалы, ғылым мен техника саласына қызығушылық танытатын оқушылар үшін математикалық және жаратылыстану пәндерін тереңдетіп оқу ұсынылады.

3.2 Педагогикалық ұжымның кәсіби дайындығы

Бейіндік оқытуды тиімді ұйымдастыру үшін мектеп мұғалімдері бейіндік пәндер бойынша жоғары кәсіби деңгейде даярлануы қажет. Олардың білімі мен дағдылары, сондай-ақ

бейіндік оқытуға байланысты арнайы курстарды игеруі оқушыларға сапалы білім беруге мүмкіндік туғызады.

3.3 Психологиялық қолдау

Бейіндік оқыту жүйесінде оқушылардың мамандық таңдаудағы саналы шешім қабылдауына психологиялық көмек көрсету маңызды рөл атқарады. Психологтар мен кеңесшілер оқушыларға кәсіби бағдар беру, олардың мүдделері мен қабілеттеріне сәйкес мамандық таңдауға көмектеседі.

3.4 Материалдық-техникалық база

Бейіндік оқытуды жүзеге асыру үшін арнайы зертханалар, оқу кабинеттері, техникалық құралдар мен әдістемелік материалдар қажет. Сонымен қатар, мектептердің интернет желісіне қосылған заманауи компьютерлік техникасы, бейнелер мен онлайн курстардың болуы оқушыларға жаңа ақпараттық технологияларды қолдануға мүмкіндік береді.

4. Бейіндік оқытудың тиімділігін бағалау

Бейіндік оқытудың тиімділігі оқушылардың оқу жетістіктері, кәсіби бағдарлану деңгейі, мамандық таңдаудағы белсенділігі мен жоғары оқу орындарына түсу көрсеткіштері арқылы бағаланады. Зерттеулер көрсеткендей, бейіндік оқыту жүйесін енгізу оқушылардың академиялық жетістіктерін арттырады және олардың мамандық таңдауында маңызды рөл атқарады.

Бейіндік оқытудың тиімділігін бағалау кезінде бірнеше факторлар ескеріледі:

1. Оқушылардың кәсіби бағдарлануы: Оқушылардың мамандық таңдаудағы нақты көзқарасы, қызығушылығы және саналы шешім қабылдауы бейіндік оқытудың тиімділігін көрсетеді.
2. Қабілеттерді дамыту: Бейіндік оқыту оқушылардың жеке қабілеттерін дамытып, оларды болашақ мамандықтарына даярлауына мүмкіндік береді.
3. Академиялық жетістіктер: Бейіндік оқыту оқушылардың оқу үлгерімін арттырады, олар жоғары білім алу деңгейінде жақсы көрсеткіштерге қол жеткізеді.

Қорытынды

Қазіргі қоғамда бейіндік оқытудың рөлі зор, себебі бұл оқушылардың кәсіби бағдарлануына және мамандық таңдаудағы саналы шешім қабылдауына ықпал етеді. Бейіндік оқыту жүйесін енгізу оқушылардың қызығушылықтарын ескере отырып, олардың болашақ мамандықтарына сәйкес білім алуын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, бейіндік оқыту оқушылардың кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға және олардың мамандыққа деген жауапкершіліктерін арттыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижелері бейіндік оқытудың оқушылардың кәсіби бағдарлануына оң әсер ететінін көрсетті. Оқушылардың мамандық таңдаудағы саналы шешімдері, кәсіби құзыреттіліктерінің қалыптасуы және тұлғалық дамуы бейіндік оқытудың тиімділігімен тікелей байланысты. Мақалада ұсынылған әдістемелік нұсқаулар бейіндік оқытуды жетілдіруге септігін тигізеді.

Әдебиеттер

1. Қараев Ж.А. Оқыту технологиялары. — Алматы: Рауан, 2001.
2. Бабанский Ю.К. Оқыту теориясы. — М.: Педагогика, 1983.
3. Шамова Т.И. Педагогикалық бақылау. — М.: Педагогика, 1990.

ПУТЬ К ПОНИМАНИЮ ТЕКСТА: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ОСМЫСЛЕННОГО ЧТЕНИЯ

Кансейтова Лаура Абдуалиевна
Туркестанская область, Ордабасинский район
КГУ "Торткульская общеобразовательная школа"
учитель русского языка и литературы

Резюме

Бұл мақалада мәтінді терең түсінудің теориялық негіздері мен практикалық аспектілері қарастырылған. Оқыту процесінде оқырманның белсенді қатысуы, ақпаратты талдау, интерпретациялау және синтездеу дағдыларын дамытуға назар аударылады. Мақала осмыслы оқудың модельдерін, психологиялық аспектілерін және оқу процесін тиімді ұйымдастыру әдістерін қамтиды. Оқырмандарға өздерінің оқу дағдыларын жетілдіруге арналған ұсыныстар беріледі.

Summary

This article explores the theoretical foundations and practical aspects of deep text comprehension. It emphasizes the active participation of readers in the learning process, focusing on the development of skills for analyzing, interpreting, and synthesizing information. The article covers models of meaningful reading, psychological aspects, and effective methods for organizing the reading process. Recommendations for improving reading skills are provided for readers.

Осмысленное чтение — это не просто процесс восприятия слов на странице. Это глубокий и многогранный процесс, включающий в себя анализ, интерпретацию и синтез информации. В этой статье мы рассмотрим теоретические основы осмысленного чтения, его практические аспекты и методы, которые помогут улучшить навыки чтения.

1. Теоретические основы осмысленного чтения.

1.1. Определение осмысленного чтения.

Осмысленное чтение — это взаимодействие читателя с текстом, в ходе которого происходит не только механическое восприятие информации, но и ее осмысление. Это предполагает активное участие читателя, который задает вопросы, делает выводы и связывает новое с уже известным. Осмысленное чтение включает в себя как декодирование текста, так и его интерпретацию. Читатель не просто воспринимает информацию, но и создает ее смысл на основе контекста и личного опыта.

1.2. Модели чтения.

Существует несколько моделей чтения, среди которых:

- **Модель Bottom-Up**: акцент на восприятии отдельных элементов текста (буквы, слова) и их последующей интеграции в целостное понимание. Эта модель полезна для начинающих читателей, которые учатся распознавать слова и строить предложения.
- **Модель Top-Down**: читатель использует свои знания и ожидания для предсказания содержания текста, что облегчает понимание. Например, знакомство с темой помогает быстрее осмыслить прочитанное.
- **Модель Interactive**: сочетает элементы обеих моделей, где восприятие текста происходит одновременно на разных уровнях. Эта модель наиболее эффективна, так как позволяет читателю активно взаимодействовать с текстом, используя как восприятие деталей, так и общее понимание.

2. Психология чтения.

2.1. Когнитивные процессы.

Чтение включает в себя несколько когнитивных процессов, таких как:

- **Восприятие**: распознавание букв и слов. Этот процесс требует внимания и тренировки, особенно при чтении на незнакомом языке или при работе с техническими текстами.
- **Понимание**: интерпретация значений и связь с уже известной информацией. Это этап, на котором читатель осмысливает текст, задает себе вопросы о его содержании и делает выводы.

- **Запоминание**: сохранение информации в памяти для дальнейшего использования. Умение запоминать прочитанное важно как для учебы, так и для профессиональной деятельности.

2.2. Влияние эмоционального состояния.

Эмоциональное состояние читателя также играет важную роль в процессе чтения. Позитивные эмоции могут улучшить восприятие и понимание текста, в то время как негативные могут затруднить его. Например, если читатель напряжен или расстроен, он может не в состоянии сосредоточиться на тексте, что приведет к снижению уровня понимания.

3. Практические аспекты осмысленного чтения.

3.1. Подготовка к чтению.

Перед началом чтения важно подготовиться:

- **Определение целей**: понять, зачем вы читаете текст. Это может быть желание узнать новую информацию, подготовка к экзамену или просто интерес.
- **Предварительный просмотр**: ознакомиться с заголовками, подзаголовками и ключевыми словами для создания общего представления. Это поможет настроить мозг на восприятие информации и выделить важные моменты.

3.2. Техники активного чтения.

- **Аннотирование**: делать заметки на полях, выделять ключевые идеи. Это помогает сконцентрироваться на главном и лучше запоминать информацию.
- **Задавать вопросы**: что я уже знаю об этом? Какие вопросы у меня возникли при чтении? Это способствует более глубокому осмыслению текста.
- **Составление резюме**: кратко изложить прочитанное своими словами для закрепления информации. Это отличный способ проверить, насколько хорошо вы поняли текст.

3.3. Постчтение.

После чтения полезно провести анализ прочитанного:

- **Рефлексия**: что нового я узнал? Как эта информация соотносится с моими знаниями? Это помогает интегрировать новое знание в уже существующую картину мира.
- **Обсуждение**: обсуждение текста с другими может углубить понимание и выявить различные точки зрения. Обсуждение также позволяет проверить собственные идеи и получить новые.

4. Заключение.

Осмысленное чтение — это важный навык, который требует как теоретических знаний, так и практических умений. Понимание когнитивных процессов, активное участие в чтении и рефлексия после него помогут читателям не только улучшить свои навыки чтения, но и более эффективно извлекать информацию из текста. В современном мире, полном информации, умение осмысленно читать становится особенно актуальным, позволяя отличать важное от второстепенного.

Список литературы

1. **Rosenblatt L. M.** *The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work*. Southern Illinois University Press. 1994.
2. **Smith F.** *Understanding Reading: A Psycholinguistic Analysis of Reading and Learning to Read*. Lawrence Erlbaum Associates. 2004.
3. **Pressley M., Afflerbach P.** *Verbal Protocols of Reading: The Nature of Constructively Responsive Reading*. Routledge. 1995.

КӘСІПТІК БАҒДАР БЕРУДЕГІ МЕКТЕП ПЕН КОЛЛЕДЖ АРАСЫНДАҒЫ САБАҚТАСТЫҚ

Макульбекова Зульфия Мусралиевна
Түркістан облысы, Кентау қаласы "Т.Рысқұлов атындағы 24 жалпы білім беретін мектеп" КММ директордың бейінді оқыту жөніндегі орынбасары

Резюме :

В данной статье рассматриваются проблемы преемственности между школой и колледжем в системе профессиональной ориентации. В настоящее время в системе образования нашей страны особое значение имеет тесное взаимодействие между школой и колледжем, их совместная работа, а также задачи ориентации учащихся и студентов на будущие профессии.

Summary:

This article addresses the issues of continuity between schools and colleges in the system of career guidance. Currently, in the education system of our country, the close connection between schools and colleges, their collaboration, and the tasks of guiding students toward their future professions are of great importance.

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде мектеп пен колледждің арасындағы сабақтастық маңызды педагогикалық мәселе болып табылады. Өйткені бұл екі білім беру деңгейі арасында оқушылар мен студенттердің кәсіптік бағдар алуына қатысты бірқатар мәселелер бар. Осыған орай, мектеп пен колледждің арасындағы ынтымақтастықты күшейту және кәсіптік бағдар беру үдерісін тиімді ұйымдастыру қазіргі білім беру саясатының басты бағыттарының бірі болып табылады.

Мақалада мектеп пен колледж арасындағы сабақтастықтың маңызы мен ерекшеліктері, кәсіптік бағдар беру жұмысының әдіснамасы, сондай-ақ осы саладағы зерттеулер мен тәжірибелер талданады. Кәсіптік бағдар берудің тиімді жүйесін құру үшін мектеп пен колледж арасындағы бірлескен жұмыстардың моделін қалыптастыру маңызды.

1. Кәсіптік бағдар беру жүйесі және оның негізгі компоненттері

Кәсіптік бағдар беру жүйесі білім беру үдерісіндегі маңызды құрамдас бөліктердің бірі болып табылады. Бұл жүйе оқушылардың кәсіби таңдауына, қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес дұрыс бағыт-бағдар беруге бағытталған. Кәсіптік бағдар беру мектепте де, колледжде де ұйымдастырылуы тиіс.

1.1 Кәсіптік бағдар берудің мақсаттары

Кәсіптік бағдар берудің басты мақсаты – оқушылар мен студенттерге өздерінің қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес мамандық таңдауға көмек көрсету. Бұл процесс олардың өмірлік жоспарларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Кәсіптік бағдар беру жұмысында оқушыларға әртүрлі мамандықтардың ерекшеліктері мен талаптарын түсіндіру, олардың еңбек нарығындағы жағдайын және болашақ кәсіби бағыттарын айқындау маңызды.

1.2 Кәсіптік бағдар берудің компоненттері

Кәсіптік бағдар беру жүйесінің негізгі компоненттері мыналардан тұрады:

- Психологиялық дайындық: Оқушылар мен студенттерді кәсіптік бағдарлаудың психологиялық аспектілері.
- Ақпараттық компонент: Мамандар мен кәсіптер туралы ақпаратты жинақтау және оны оқушыларға жеткізу.
- Кәсіби бейімделу: Оқушылардың өзінің кәсіби бағыттарын таңдай отырып, белгілі бір мамандыққа бейімделуі.
- Практикалық бағдар беру: Оқушылардың кәсіптік дағдыларын қалыптастыру үшін практикалық жұмыс, кәсіпорындармен серіктестік және т.б.

1.3 Кәсіптік бағдар берудің принциптері

Кәсіптік бағдар беру жұмысында қолданылатын негізгі принциптер мыналар:

- Жеке көзқарас: Әрбір оқушының жеке ерекшеліктері мен қызығушылықтарын ескере отырып, кәсіптік бағдар беру.
- Ақпараттылық: Оқушыларға мамандықтар туралы нақты және толық ақпарат беру.

- Кәсіби бейімделу: Оқушылардың жеке қасиеттері мен қабілеттеріне сәйкес мамандық таңдауда көмек көрсету.

2. Мектеп пен колледж арасындағы сабақтастықтың маңызы

Мектеп пен колледж арасындағы сабақтастық оқушылардың болашақ мамандықтарына деген көзқарасын қалыптастыруда үлкен рөл атқарады. Бұл екі оқу орны арасындағы тығыз байланыс оқушыларға кәсіби бағдар беруді оңтайландыруға мүмкіндік береді.

2.1 Мектептің рөлі

Мектеп кәсіптік бағдар беру жұмысының алғашқы кезеңін жүзеге асырады. Бұл кезеңде оқушылар мамандық таңдауға дайындалады, өз қызығушылықтары мен қабілеттерін танып, түрлі салалар туралы алғашқы ақпарат алады. Сонымен қатар, мектеп оқушылардың жалпы білім деңгейін көтереді және олардың ойлау қабілеттерін дамытады.

2.2 Колледждің рөлі

Колледж оқушылардың мамандық таңдауын нақтылап, оны тереңдетіп оқытуға мүмкіндік береді. Колледжде кәсіптік білім беру үрдісі практикалық дағдылармен толықтырылады. Колледждерде оқушыларға еңбек нарығының талаптарына сай мамандықтар мен кәсіптер туралы терең ақпарат беріледі. Сондай-ақ, колледждер кәсіпорындармен серіктестік орнатып, оқушылардың практикалық дайындықтарын жақсартады.

2.3 Сабақтастықты қамтамасыз ету жолдары

Мектеп пен колледж арасындағы сабақтастықты қамтамасыз ету үшін бірқатар шараларды қабылдау қажет. Бұл шаралар оқушылардың кәсіби бағдар алуын толыққанды және сапалы ұйымдастыруға мүмкіндік береді:

- Қызметкерлердің бірлескен жұмысы: Мектеп және колледж мұғалімдері мен педагогтері арасында тұрақты түрде байланыс орнату.
- Ортақ оқу бағдарламалары: Мектеп пен колледж арасындағы оқу бағдарламаларын үйлестіру, кәсіптік бағыттағы пәндер мен курстарды бірлесе әзірлеу.
- Кәсіби бағдарлау іс-шаралары: Мектепте колледж мамандарының қатысуымен кәсіптік бағдар беру іс-шараларын өткізу.

3. Кәсіптік бағдар берудің қазіргі заманауи әдістері мен тәсілдері

Қазіргі таңда кәсіптік бағдар беру жұмысы жаңа әдістемелер мен тәсілдерге негізделіп жүзеге асырылуда. Мектеп пен колледж арасындағы байланыс осы әдістерді қолдана отырып жүзеге асады.

3.1 Психологиялық тестілеу

Психологиялық тестілеу оқушылардың қабілеттері мен қызығушылықтарын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушыларға өздерінің бейімділіктері мен күшті жақтарын білуге, мамандық таңдау процесін жеңілдетуге көмектеседі.

3.2 Кәсіптік бағдар беру конференциялары мен жәрмеңкелері

Кәсіптік бағдар беру конференциялары мен жәрмеңкелері оқушылар мен студенттерге әртүрлі кәсіптер туралы тікелей ақпарат алуға мүмкіндік береді. Бұл шаралар мектеп пен колледждердің арасындағы ынтымақтастықты күшейтеді және оқушыларға дұрыс шешім қабылдауға көмектеседі.

3.3 Мектеп пен колледж арасындағы тәжірибе алмасу

Мектеп пен колледж арасында оқушылардың тәжірибе алмасуын ұйымдастыру кәсіптік бағдар беру жүйесін тиімді ету үшін өте маңызды. Оқушылар колледждерде оқитын студенттердің тәжірибесі мен білімдерін тыңдап, кәсіптік бағыттарын нақтылай алады.

3.4 Интернет-ресурстар мен онлайн платформалар

Заманауи технологиялардың дамуы кәсіптік бағдар беру үдерісінде жаңа мүмкіндіктер ашады. Интернет-ресурстар мен онлайн платформалар арқылы оқушылар мамандықтар туралы кеңінен ақпарат ала алады, бейнелер, мақалалар, онлайн кеңестер мен тесттер арқылы өз мамандықтарын таңдауға қажетті ақпаратты жедел түрде ала алады.

4. Мектеп пен колледж арасындағы сабақтастықтың тиімділігін бағалау

Мектеп пен колледж арасындағы сабақтастықтың тиімділігін бағалау үшін оқушылардың кәсіптік бағдар алу деңгейі, олардың мамандық таңдау үдерісіндегі белсенділігі, сондай-ақ колледждерге түсудің нәтижелері маңызды көрсеткіштер болып табылады.

4.1 Оқушылардың кәсіби бағдар алу деңгейі

Оқушылардың кәсіби бағдар алу деңгейі, олардың мамандық таңдау үдерісінде алған білімдері мен дағдыларының сапасы бағаланады. Бұл көрсеткіш мектеп пен колледж арасындағы өзара байланыс пен ынтымақтастықтың тиімділігін анықтауға көмектеседі.

4.2 Мамандық таңдаудың нақты нәтижелері

Мектеп пен колледж арасындағы сабақтастықтың нәтижелері оқу орындарында мамандық таңдаудың нақты нәтижелері бойынша бағаланады. Егер оқушылардың мамандық таңдаудағы шешімдері дәл, дұрыс болып шықса, онда сабақтастық жүйесінің тиімділігі жоғары деп бағалануы мүмкін.

Қорытынды

Мектеп пен колледж арасындағы сабақтастық кәсіптік бағдар беру жүйесінің тиімділігін арттыратын маңызды фактор болып табылады. Бұл екі оқу орындары арасындағы тығыз байланыс, олардың бірлескен жұмысы оқушылар мен студенттердің болашақ мамандықтарын таңдау кезінде шешуші рөл атқарады. Осыған орай, мектеп пен колледж арасындағы ынтымақтастықты күшейту, олардың бірлесіп кәсіптік бағдар беру жұмыстарын ұйымдастыру Қазақстанның білім беру жүйесінің сапасын арттыруға үлкен ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. - Астана: Ел Президенті, 2017.
2. Мектеп пен колледж арасындағы кәсіптік бағдар берудің сабақтастығы: теория мен практика. – Алматы: Білім, 2018.
3. Жолымбаев О.М. Кәсіптік бағдарлау және оқушылардың мамандық таңдауын тиімді ұйымдастыру. - Семей, 2016.

ЖЕР СІЛКІНІСТЕРІНІҢ ТАРАЛУЫН МОДЕЛЬДЕУ ЖӘНЕ БОЛЖАУ

Маханбетова Раушан Жусипбековна
Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы Б.Момышұлы атындағы жалпы білім беретін мектебінің география пәні мұғалімі

Резюме

Настоящая статья посвящена одной из наиболее актуальных проблем современной сейсмологии — моделированию и прогнозированию землетрясений. В условиях увеличивающейся урбанизации и роста населения в сейсмоопасных регионах особую важность приобретает разработка эффективных методов оценки и предупреждения сейсмических рисков. В работе представлены основные подходы к моделированию распространения сейсмических волн, в том числе численные методы (метод конечных элементов), агентное моделирование, геоинформационные системы (ГИС), а также новейшие инструменты машинного обучения и нейросетевых алгоритмов.

Summary

This article explores one of the most pressing challenges in modern seismology: the modeling and prediction of earthquakes. With increasing urbanization and population density in seismically active regions, the development of effective risk assessment and early warning systems has become critically important. The paper presents a comprehensive overview of current modeling techniques for simulating the propagation of seismic waves, including numerical methods (e.g., finite element modeling), agent-based modeling, geographic information systems (GIS), and state-of-the-art tools based on machine learning and neural networks.

Жер сілкіністері – бұл жер қыртысындағы кенеттен пайда болатын серпімді тербелістер, олар табиғи апаттардың ішіндегі ең қауіпті түрлерінің бірі болып табылады. Ғасырлар бойы адамзат жер сілкіністерінің себептерін зерттеп, оларды алдын ала болжау жолдарын табуға

ұмтылып келеді. Бұл мақалада қазіргі таңдағы жер сілкіністерін модельдеу мен болжау әдістері қарастырылады және олардың тиімділігі талданады.

1. Жер сілкіністерінің физикалық табиғаты.

Жер сілкінісі тектоникалық плиталардың қозғалысы, жанартау атқылауы немесе адам әрекетінің (мысалы, жер асты жарылыстары, тау-кен жұмыстары) нәтижесінде туындауы мүмкін. Сейсмикалық толқындар жер қабаттары арқылы таралып, жер бетіне жеткен кезде ғимараттарды қиратып, адамдардың өмірі мен экономикаға үлкен зиян келтіреді.

2. Модельдеу әдістері.

Жер сілкіністерін модельдеу – бұл сейсмикалық процестерді математикалық немесе компьютерлік тәсілдер арқылы бейнелеу. Қазіргі таңда кеңінен қолданылатын модельдер:

- **Сандық модельдеу** (finite element method – FEM): геологиялық құрылымдарды бөлшектеп есептеп, толқындардың таралуын дәл анықтайды. Мысалы, Калифорниядағы Сан-Андреас жарылысына байланысты модельдеулер қатты сілкіністердің ықтимал аймақтарын көрсетті;
- **Агенттік модельдеу**: аймақтық жер қыртысындағы өзара әрекеттесетін элементтер арқылы жер сілкінісін модельдеу;
- **Геоақпараттық жүйелер (GIS)**: кеңістіктік деректер мен сейсмологиялық ақпаратты біріктіріп, қауіпті аймақтарды визуалдау. Жапониядағы J-SHIS жүйесі осындай GIS негізінде жұмыс істейді;
- **Машиналық оқыту және нейрожелілер**: тарихи деректер негізінде болжау алгоритмдерін құру. Google AI мен Harvard университетінің жобасы CNN модельдерін пайдаланып, афтершоктарды дәлірек болжауға қол жеткізді.

3. **Болжау әдістері**.

Болжау үш негізгі деңгейде жүргізіледі:

- **Ұзақ мерзімді болжау** – аймақтық сейсмикалық белсенділікті және қайталану жиілігін бағалау;
- **Орта мерзімді болжау** – бірнеше айдан бірнеше жылға дейінгі аралықтағы қауіп деңгейін болжау;
- **Қысқа мерзімді болжау** – нақты жер сілкінісінің уақыты мен орнына жақын келетін болжау (қазіргі таңда ең күрделі бағыт).

Мысалы, Түркияда 2020 жылы Элязыг аймағында орын алған 6.8 магнитудалы жер сілкінісінен бірнеше күн бұрын жер асты суларында радон деңгейінің күрт жоғарылауы байқалды, бұл алдын ала болжамның бір дәлелі ретінде қарастырылды.

4. **Модельдер мен болжаудың интеграциясы**.

Кешенді модельдер – бұл физикалық, геологиялық, сейсмологиялық және математикалық деректерді біріктіретін жүйелер. Мұндай жүйелер сейсмикалық қауіптілік карталарын жасауға, апаттық жағдайларда әрекет ету алгоритмдерін әзірлеуге мүмкіндік береді. Мысалы, АҚШ-тағы ShakeMap жүйесі нақты сілкіністерден кейінгі жер сілкінісі әсер карталарын жасайды және құтқарушылардың жұмысын тиімді ұйымдастыруға көмектеседі.

5. Қолдану салалары.

Модельдеу мен болжаудың нәтижелері:

- Ерте ескерту жүйелерін құруда;
- Қалалық жоспарлау және құрылыс стандарттарын жетілдіруде;
- Құтқару қызметтерінің дайындық деңгейін арттыруда;
- Қауіпті аймақтардағы халықты эвакуациялау жоспарларын жасауда пайдаланылады.

Мысалы, Жапонияда сейсмикалық қауіпсіздік нормаларына сәйкес жобаланған ғимараттар көптеген ірі жер сілкіністер кезінде зақымданбай, адамдардың аман қалуына сеп болды.

6. Жаңа технологиялар мен болашақ бағыттар.

Ғалымдар мен инженерлер жер сілкіністерін болжау жүйелерін жақсарту үшін жаңа технологияларды қолдануда:

- **Жасанды интеллект (AI) және үлкен деректер (Big Data)**: Алгоритмдер сейсмикалық белсенділікке қатысты орасан зор көлемдегі тарихи деректерді өңдейді, ықтимал жер сілкіністерінің белгілерін анықтайды.
- **Жер серіктері арқылы бақылау**: Геодезиялық спутниктер жер қыртысының деформациясын өлшейді, бұл жер сілкінісінің басталу белгілерін алдын ала байқауға көмектеседі.
- **Кванттық сенсорлар**: Жаңа буын сенсорлар өте аз геофизикалық өзгерістерді анықтай алады, бұл болжаудың дәлдігін арттыруға мүмкіндік береді.

7. Әлеуметтік-экономикалық және гуманитарлық аспектілер.

Жер сілкіністерін болжау тек ғылыми мәселе ғана емес, сонымен қатар қоғамды қорғауға бағытталған маңызды әлеуметтік аспектілерді қамтиды:

- **Төтенше жағдайларға дайындық**: Азаматтарды сейсмикалық белсенділіктің ықтималдығы жоғары аймақтарда әрекет ету дағдыларымен қамтамасыз ету.
- **Құрылыс стандарттарын жетілдіру**: Сейсмологиялық зерттеулерге сүйене отырып, ғимараттардың беріктігін арттыру, әсіресе халық тығыз орналасқан мегаполистерде.
- **Халықаралық ынтымақтастық**: Жер сілкіністерін зерттеу және болжау бойынша түрлі елдер мен ғылыми институттар арасында мәліметтер алмасу.

8. Құқықтық және нормативтік реттеу

Жер сілкіністерін болжау және оларға дайындық ұлттық деңгейде құқықтық негізде реттелуі тиіс:

- **Сейсмикалық ескерту жүйелерін міндетті түрде енгізу**: Мемлекеттік деңгейде қауіпті аймақтарда ерте ескерту жүйелерін орнату.
- **Құрылыс регламенттері**: Жер сілкінісіне төзімді ғимараттар салу жөніндегі қатаң стандарттар.
- **Ғылыми зерттеулерді қолдау**: Сейсмология және деректер ғылымын дамытуға арналған қаржыландыру бағдарламалары.

Қорытынды

Жер сілкіністерін болжау мен модельдеу технологиялары дамып келе жатқанымен, олар әлі де адам өмірін толықтай қорғау деңгейіне жетпеді. Алдағы уақытта ғылыми зерттеулердің, технологиялық инновациялардың және қоғамды дайындаудың интеграциясы бұл мәселеде маңызды рөл атқарады.

Қорытынды

Жер сілкіністерін дәл болжау әзірге мүмкін болмаса да, қазіргі заманауи модельдеу мен болжау әдістері қауіпті азайтуға және алдын алу шараларын жоспарлауға едәуір ықпал етеді. Бұл саладағы болашақ зерттеулер сейсмология мен деректер ғылымын біріктіру арқылы болжаудың дәлдігін арттыруға бағытталуы тиіс.

Әдебиеттер

1. Aki K., Richards P. G. Quantitative Seismology. University Science Books. 2002
2. Lay T., Wallace, T. C. Modern Global Seismology. Academic Press. 1995.
3. Allen R. M. et al. Earthquake early warning systems. Science, 323(5925), 1176–1177.2009

ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӘСІБИ БАҒДАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕР

Мәжит Аружан
Түркістан облысы, Бәйдібек ауданы Есіркеп батыр жббм кәсіби бағдар беру педагогі

Резюме:

В данной статье рассматриваются современные подходы и методы формирования профессиональной ориентации у школьников. В современной системе образования профессиональная ориентация является одним из важнейших направлений, поскольку этот процесс способствует правильному выбору профессионального пути учащимися в будущем.

Abstract:

This article discusses modern approaches and methods in shaping career guidance for students. In the modern education system, career guidance is one of the key areas, as this process helps students make the right choice of their professional path in the future.

Кәсіби бағдар беру қазіргі білім беру жүйесінде маңызды рөл атқаратын компонент болып табылады. Білім беру мекемелері оқушыларды жеке тұлға ретінде қалыптастырып қана қоймай, олардың кәсіби болашағын дұрыс жоспарлауына көмектесуі қажет. Кәсіби бағдар беру – бұл оқушыларға белгілі бір мамандықты таңдау үшін қажетті ақпарат пен ресурстарды беру, олардың қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес келетін мамандықтарды таңдауға бағыттау болып табылады. Бұл үдеріс жастардың қоғамдағы әлеуметтік рөлдерін дұрыс қалыптастыруға, еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болуға дайын болуына мүмкіндік береді.

Заманауи кәсіби бағдар беру жұмысында жаңа технологиялар мен психологиялық қолдау жүйелерін тиімді пайдалану басты міндеттердің бірі болып табылады. Бұл мақалада заманауи кәсіби бағдар беру тәсілдеріне тоқталып, олардың тиімділігін арттыру жолдары талданады.

1. Кәсіби бағдар беру ұғымы және оның қажеттілігі

1.1 Кәсіби бағдар беру дегеніміз не?

Кәсіби бағдар беру – бұл оқушылардың болашақ кәсіби жолын таңдаудағы бағыт-бағдар. Бұл үдеріс жастардың жұмысқа орналасуына, кәсіби білім алуға, өзінің өмірлік мақсатын анықтауға және әлеуметтік ортаға бейімделуіне ықпал етеді. Кәсіби бағдар беру жұмыстары мектепте, колледжде, жоғары оқу орындарында жүзеге асырылуы мүмкін.

1.2 Кәсіби бағдар берудің мақсаты

Кәсіби бағдар берудің негізгі мақсаты – оқушылардың тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып, олардың мамандықты дұрыс таңдауына жағдай жасау. Кәсіби бағдар беру үдерісі барысында оқушылардың қызығушылықтары, қабілеттері, әлеуеті мен еңбек нарығының талаптары ескеріледі. Бұл балалардың әлеуметтік бейімделуін, өзін-өзі танып білуін және жеке қарым-қатынас дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

1.3 Кәсіби бағдар берудің маңызы

Қазіргі қоғамда кәсіби бағдар беру жұмысының маңызы ерекше. Білім беру мекемелері оқушыларға мамандықтар туралы толық ақпарат бере отырып, олардың дұрыс таңдау жасауына көмектесуі тиіс. Бұл үдеріс жастардың жеке қызығушылықтары мен қабілеттерін ескере отырып, еңбек нарығының сұранысына сәйкес бағытталған болуы қажет. Оқушылардың дұрыс мамандықты таңдауына көмектесу оларды бәсекеге қабілетті маман етіп қалыптастыру үшін қажет.

2. Заманауи кәсіби бағдар беру тәсілдері

2.1 Ақпараттық технологияларды пайдалану

Қазіргі уақытта ақпараттық технологиялардың дамуы кәсіби бағдар беру жұмысына елеулі әсер етті. Интернет және сандық құралдар арқылы оқушыларға түрлі мамандықтар туралы ақпарат беруге болады. Бұл үдеріс ақпараттық ресурстардың қолжетімділігін арттырып, оқушылардың өздерінің кәсіби қызығушылықтары мен мүмкіндіктерін жан-жақты зерттеуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар, онлайн платформада кәсіби бағдар беру тренингтері мен

семинарлар ұйымдастыру арқылы оқушылардың қызығушылықтарын анықтау, олардың сұраныстары мен қажеттіліктерін білуге болады.

2.2 Психологиялық қолдау

Психологиялық қолдау — кәсіби бағдар берудің маңызды компоненті. Оқушылардың кәсіби таңдаудағы қиындықтары көбінесе олардың психологиялық күйіне байланысты болуы мүмкін. Мысалы, олар өз қабілеттеріне күмәндануы мүмкін немесе қоғамдағы басқалардың пікіріне әсер етуі мүмкін. Осыған байланысты, кәсіби бағдар беру барысында психологтардың рөлі өте маңызды. Психологтар оқушылардың жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып, олардың мамандық таңдауына қолдау көрсетуі тиіс.

2.3 Әлеуметтік серіктестіктер мен ынтымақтастық

Оқушылардың кәсіби бағдарын қалыптастыруда әлеуметтік серіктестіктердің де рөлі маңызды. Мектептер мен колледждер еңбек нарығындағы жұмыс берушілермен, кәсіпорындармен және қоғамдық ұйымдармен серіктестік орнатып, оқушыларға нақты тәжірибе мен кеңес беру мүмкіндігін ұсына алады. Бұл үдеріс оқушылардың белгілі бір салаларда жұмыс істеп көруіне, өздерін белгілі бір мамандықтарда сынап көруіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар, кәсіби бағдар беру жүйесінде кәсіптік бағдар беру орталықтары мен кеңес беру қызметтерінің рөлі маңызды.

2.4 Мамандықтарды танымал ету

Мамандықтарды танымал ету – оқушылардың кәсіби бағдарын қалыптастыруда қолданылатын маңызды тәсілдердің бірі. Әр мамандықтың өз ерекшеліктері, артықшылықтары мен кемшіліктері бар. Оқушыларды осы мамандықтармен таныстыру және олардың маңыздылығын көрсету арқылы, оқушыларды өзіне қызық әрі қажет мамандықты таңдауға бағыттайды. Мамандықтар туралы ақпараттық материалдар, бейнероликтер, кездесулер мен ашық есік күндері ұйымдастыру сияқты шаралар оқушылардың қызығушылығын арттырады.

2.5 Жеке және топтық жұмыстар

Кәсіби бағдар беру жұмысында жеке және топтық жұмыстарды қолдану маңызды. Жеке жұмыстар барысында оқушыларға кәсіби таңдауға қатысты тапсырмалар беріліп, олардың жеке қызығушылықтары мен мүмкіндіктері анықталады. Топтық жұмыстар кезінде оқушылар өзара пікір алмасып, белгілі бір сала бойынша топ болып жұмыс істей алады. Бұл топтық жұмыстар олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға және мамандық таңдаудағы жауапкершіліктерін арттыруға мүмкіндік береді.

3. Кәсіби бағдар беру жұмысының тиімділігі

3.1 Кәсіби бағдар берудің нәтижелері

Кәсіби бағдар беру жұмысының нәтижелері оқушылардың кәсіби таңдаудағы шешімдеріне, олардың өз мүмкіндіктері мен әлеуетін тануына және мамандықты таңдаудағы сенімділігіне әсер етеді. Оқушылардың мамандық таңдау процесінде туындайтын қиындықтарды жеңуі, олардың білім беру жүйесіне бейімделуі және әлеуметтік ортада өз орнын табуы кәсіби бағдар беру жұмысының тиімділігін көрсетеді.

3.2 Мектептердің рөлі

Мектептер кәсіби бағдар беру процесінде басты рөл атқарады. Олар оқушыларға әртүрлі мамандықтар туралы білім беріп, олардың жеке қажеттіліктеріне сай жұмыс істей алады. Мектептерде ұйымдастырылған кәсіби бағдар беру іс-шаралары оқушылардың болашақ мамандықты дұрыс таңдауға бағыттау үшін қажетті құрал болып табылады.

3.3 Болашақ кәсіби даму

Кәсіби бағдар беру нәтижесінде оқушылар өздерінің болашақ кәсіби жолын дұрыс таңдай алады. Бұл таңдау олардың өмір бойғы кәсіби дамуына және қоғамдағы рөліне әсер етеді. Кәсіби бағдар беру жұмысы арқылы жастар өз қызығушылықтарын жүзеге асырып, өмірге деген жаңа көзқарас қалыптастыра алады.

Қорытынды

Қазіргі таңда оқушылардың кәсіби бағдарын қалыптастыру — білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі. Заманауи тәсілдер мен әдіс-тәсілдер кәсіби бағдар берудің тиімділігін арттыруға, оқушылардың дұрыс мамандықты таңдауға көмектесуге мүмкіндік

береді. Ақпараттық технологиялар, психологиялық қолдау, әлеуметтік серіктестіктер мен жеке жұмыстар оқушылардың кәсіби дамуындағы маңызды құралдар болып табылады.

Әдебиеттер

1. Ковалев В.Н. Кәсіби бағдар беру негіздері. – Алматы: Білім, 2019.
2. Назарова И.Е. Кәсіби бағдар беру мен психологиялық кеңес беру. – Астана: Рауан, 2020.
3. Власова О.А. Заманауи білім беру жүйесіндегі кәсіби бағдар. – Мәскеу, 2018.

МАМАНДЫҚ ТАҢДАУ-БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛ

Нарбекова Айкерим Жанабековна
Түркістан облысы, Бәйдібек ауданы
Н. Арапоа атындағы ЖББМ кәсіптік бағдар беру педагогы

Резюме:

В данной статье рассматриваются важность процесса выбора профессии, его влияние на личность и общество в будущем, а также психологические, социальные и экономические аспекты выбора профессии. Выбор профессии — одно из важнейших решений в жизни человека, поскольку он влияет на его профессиональное будущее, роль в обществе и самореализацию.

Abstract:

This article examines the importance of the career choice process, its impact on the individual and society in the future, as well as the psychological, social, and economic aspects of career choice. Career choice is one of the most important decisions in a person's life, as it affects their professional future, role in society, and self-realization.

Мамандық таңдау – бұл әр адамның өміріндегі шешуші қадамдардың бірі. Адам өзінің өмірінің көп бөлігін еңбек етуге арнайды, сондықтан дұрыс мамандық таңдау оның болашағына тікелей әсер етеді. Мамандық таңдау тек адамның жеке қажеттіліктері мен қызығушылықтарына ғана емес, сондай-ақ оның әлеуметтік жағдайына, экономикалық мүмкіндіктеріне және қазіргі заманғы еңбек нарығының талаптарына да байланысты.

Мақалада мамандық таңдау үдерісі мен оның болашақтағы жеке тұлға мен қоғамға әсері қарастырылады. Бұл процесс күрделі әрі жауапты болғандықтан, оған психологиялық дайындық, өз-өзіне деген сенімділік, кәсіби бейімділік пен әлеуетті ескеру қажет. Мамандық таңдау кезіндегі маңызды факторлар мен осы процесті дұрыс бағыттау әдістері талданады.

1. Мамандық таңдау дегеніміз не?

Мамандық таңдау – бұл адамның болашақ кәсіби өмірін айқындайтын шешім. Бұл шешім адамның жеке қызығушылықтарына, қабілеттеріне, дағдыларына және әлеуметтік жағдайына негізделеді. Мамандық таңдау арқылы адам өзінің өмірлік мақсаттарына жету жолын таңдайды.

1.1 Мамандық таңдау үдерісі

Мамандық таңдау үдерісі жеке тұлғаның өзін тануынан басталады. Бұл үдерісте келесі негізгі кезеңдер ерекшеленеді:

1. Өзін-өзі тану: Бұл кезеңде адам өз қызығушылықтары, қабілеттері мен күшті жақтарын анықтайды.
2. Ақпарат жинау: Оқушылар мен жастар мамандықтар мен еңбек нарығы туралы ақпарат жинайды.
3. Мамандықты таңдау: Оқушы өзінің қабілеттеріне және қызығушылықтарына сай келетін мамандықты таңдайды.
4. Қабылдау және жоспарлау: Қабылданған шешім негізінде білім беру бағдарламаларын таңдау, оқуды жоспарлау.

1.2 Мамандық таңдауға әсер ететін факторлар

Мамандық таңдауға әсер ететін бірнеше негізгі факторлар бар:

- Жеке қызығушылықтар мен қабілеттер: Әр адамның жеке қызығушылықтары мен қабілеттері оның мамандық таңдауға әсер етеді.
- Отбасы мен қоғамның әсері: Отбасы, достар және қоғам мамандық таңдауда өз ықпалын тигізуі мүмкін.
- Қаржылық жағдай: Мамандықтың қаржылық табысы мен әлеуметтік мәртебесі де маңызды рөл атқарады.
- Еңбек нарығының талаптары: Болашақта еңбек нарығында сұранысқа ие мамандықтарды таңдау, тұрақты жұмыс пен жоғары жалақы алу мүмкіндігін арттырады.

2. Мамандық таңдау мен психологиялық аспектілер

Мамандық таңдау тек рационалды шешім емес, ол психологиялық тұрғыдан да үлкен маңызға ие. Адамның өз-өзіне деген сенімділігі, өзіндік бағалауы және қабілеттеріне деген сенім мамандық таңдауда шешуші рөл атқарады.

2.1 Психологиялық кедергілер

Мамандық таңдау кезінде адамдардың психологиялық кедергілеріне тап болуы мүмкін. Бұл кедергілер мыналарды қамтуы мүмкін:

- Қорқыныш пен күмән: Көптеген адамдар мамандық таңдауда өз мүмкіндіктеріне күмәнданады.
- Таңдау мәселесі: Адамдар әртүрлі мамандықтар арасында таңдау жасауда қиындықтарға тап болуы мүмкін.
- Әлеуметтік қысым: Қоғам мен отбасының ықпалы адамдарды мамандық таңдауда қысым жасауға мәжбүр етеді.

2.2 Мамандық таңдаудағы мотивация

Мамандық таңдауда мотивация өте маңызды. Мотивтер адамның мамандық таңдауына бағыт беріп, оның таңдауына әсер етеді. Бұл мотивтер ішкі және сыртқы болуы мүмкін:

- Ішкі мотивтер: Өзін-өзі танып, өз қабілеттерін жүзеге асыруға ұмтылыс.
- Сыртқы мотивтер: Әлеуметтік статус, қаржылық жағдай, еңбек нарығындағы сұраныс.

2.3 Қабілеттер мен дағдылар

Мамандық таңдауда адамның кәсіби қабілеттері мен дағдыларын ескеру қажет. Әр мамандықтың өзіне тән дағдылар мен қабілеттер талап етіледі. Бұл қабілеттер адамның болашақ кәсіби қызметін тиімді орындауға мүмкіндік береді.

3. Мамандық таңдау мен әлеуметтік аспектілер

Мамандық таңдау үдерісі әлеуметтік тұрғыдан да үлкен мәнге ие. Әлеуметтік факторлар мен еңбек нарығының жағдайы мамандық таңдау процесінде маңызды рөл атқарады.

3.1 Әлеуметтік жағдай

Әлеуметтік жағдай, яғни отбасы мен қоғамның жағдайы мамандық таңдауға үлкен әсер етеді. Әлеуметтік ортада қабылданған мамандықтар, белгілі бір мамандықтар туралы қоғамдық пікірлер жастардың шешімдеріне ықпал етеді.

3.2 Еңбек нарығының талаптары

Еңбек нарығының сұранысқа ие мамандықтар мен мамандарға қатысты өзгерістері мамандық таңдау үдерісіне әсер етеді. Қазіргі уақытта жаңа технологиялар мен инновациялар еңбек нарығында жаңа талаптарды тудырып отыр, бұл болашақ мамандықтарды таңдауда маңызды аспектілердің бірі болып табылады.

4. Мамандық таңдау және білім беру жүйесі

Мамандық таңдау үдерісі білім беру жүйесімен тығыз байланысты. Оқушылар мен жастарды мамандық таңдау үшін дұрыс даярлау білім беру мекемелерінің міндеті болып табылады.

4.1 Мектепте мамандық таңдау процесін ұйымдастыру

Мектепте мамандық таңдауға дайындық жұмыстары басталуы тиіс. Бұл кезеңде оқушылар өздерінің қызығушылықтарын, қабілеттерін және болашақ мамандықтарына деген бейімділіктерін анықтайды. Мектепте мамандықтарға байланысты ақпарат беру, кәсіби бағдар беру іс-шаралары ұйымдастырылуы қажет.

4.2 Колледждер мен университеттердің рөлі

Колледждер мен университеттер мамандық таңдау кезеңінде студенттерге нақты бағыт беретін орындар болып табылады. Олар оқушыларға қажетті білім мен дағдыларды қалыптастырып, олардың болашақ мамандықтарына сай білім алуға мүмкіндік береді.

5. Мамандық таңдау және оның болашаққа әсері

Мамандық таңдау адамның жеке өміріне, қоғамдағы орнына және кәсіби болашағына ықпал етеді. Сондықтан дұрыс мамандық таңдау болашақтағы табысқа, кәсіби дамуға және өмірлік қанағаттануға әкелуі мүмкін.

5.1 Кәсіби даму

Дұрыс мамандық таңдау адамның кәсіби дамуына жол ашады. Бұл кәсіби қызметте табысты болуға, жаңа мүмкіндіктерге жетуге, жұмыс процесінде өз қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді.

5.2 Әлеуметтік және экономикалық жағдай

Мамандық таңдау адамның әлеуметтік жағдайына, өмір сүру деңгейіне және әлеуметтік мәртебесіне әсер етеді. Сондай-ақ, еңбек нарығының талаптарына сәйкес мамандық таңдау адамдарға қаржылық тұрақтылық пен табыс әкелуі мүмкін.

Қорытынды

Мамандық таңдау – бұл болашаққа жасалған маңызды қадам. Бұл үдеріс тек кәсіби бағыт-бағдар ғана емес, сондай-ақ адамның өмірлік құндылықтары мен мақсаттарына байланысты шешім. Мамандық таңдау барысында тұлғаның қабілеттері, қызығушылықтары, әлеуметтік жағдайы және еңбек нарығының сұраныстары ескерілуі қажет. Сондықтан мамандық таңдаудың психологиялық, әлеуметтік және экономикалық аспектілерін ескере отырып, жастарды дұрыс бағыттау мен қолдау өте маңызды.

Әдебиеттер

1. Артемова Л. Психология выбора профессии. – Москва: Педагогика, 2016.
2. Бенашвили Л. Мамандық таңдау: психологиялық аспектілер. – Алматы: Ғылым, 2017.
3. Кулькова Н.И. Кәсіби бағдар беру және таңдау процесі. – Астана: Мектеп, 2015.

МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ КОММУНИКАТИВТІ ДАҒДЫЛАРДЫ ДАМЫТУ: ОҚУШЫЛАР АРАСЫНДА ПІКІРТАЛАС ҰЙЫМДАСТЫРУ

Уразбеков Еркін Үмбетяруұлы
Түркістан қаласы, С.Сейфуллин атындағы №4 мектеп-лицейінің
математика пән мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются педагогические подходы, направленные на развитие коммуникативных навыков учащихся на уроках математики. Анализируется значение специально организованных дискуссий для формирования математического мышления, способности к аргументации и умения отстаивать свою точку зрения.

Abstract

This article explores pedagogical approaches aimed at developing students' communication skills in mathematics. It analyzes the importance of specially organized discussions in fostering mathematical thinking, the ability to construct arguments, and the skills to defend one's point of view.

Математика пәні көптеген оқушылар үшін қиындық туғызатын пән болып табылады, бірақ оның логикалық құрылымы мен жүйелілігі студенттердің аналитикалық ойлауын дамытады. Бүгінде оқу процесіне қатысушылардың тек теориялық білімін ғана емес, сонымен қатар практикалық дағдыларын да дамыту маңызды. Осы тұрғыда пікірталас ұйымдастыру арқылы математикалық материалды түсінуді тереңдету, оқушылардың өз ойларын еркін білдіру қабілеттерін арттыру, логикалық аргументация жасау дағдыларын қалыптастыру қажеттілігі туындайды.

1. Математика және коммуникативті дағдылардың байланысы

Математика пәні мен коммуникативті дағдылар арасындағы байланыс өзара тығыз әрі маңызды. Математика тек тексерілген теориялар мен формулаларды білумен ғана шектелмейді, ол сонымен қатар оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін, логикалық құрылымдау дағдыларын және ақпаратты дәл әрі тиімді жеткізу қабілетін дамытуға бағытталған. Бұл процестерді жақсы меңгерген оқушы математикалық мәселелерді шешуде ғана емес, өз ойын басқаларға түсінікті әрі нақты жеткізу барысында да жоғары нәтижелер көрсетеді.

1.1 Математика пәні арқылы ойлау қабілетін дамыту

Математика пәні оқушылардың логикалық және сыни ойлау қабілеттерін дамытуға зор үлес қосады. Әрбір математикалық есепті шешу барысында оқушылар әртүрлі тәсілдер мен әдістерді қолдана отырып, мәселені түсінеді және шешу жолдарын таңдайды. Бұл үдеріс барысында олар ақпаратты жүйелі түрде реттеу, дәлелдер келтіру, сұрақтарды нақты қою дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, математикалық терминологияны дұрыс қолдану да маңызды болып табылады. Математика мұғалімі оқушылардың назарын дәлдік пен анықтылыққа аударып, әрбір ұғымды дұрыс түсіну үшін әртүрлі тәсілдерді ұсынады.

1.2 Математикалық коммуникативті дағдылар

Коммуникативті дағдылар – бұл адамның ақпаратты басқаларға түсінікті түрде жеткізу қабілеті. Математикада мұндай дағдылар маңызды рөл атқарады, өйткені математикалық дәлелдерді немесе есептің шешімін түсіндіру кезінде оқушылардың өз ойларын қисынды, жүйелі әрі дәлелді түрде баяндауы қажет. Математика мұғалімі оқушыларға қиын математикалық ұғымдарды түсіндіру, мысалдар мен контекстті анықтау арқылы ойларын жеткізу әдістерін үйретеді.

Математика пәнінде коммуникативті дағдылардың дамуы оқушыларға өз пікірін қорғауға, математикалық ойлауды топтық жұмыстар мен пікірталастар арқылы талқылауға мүмкіндік береді. Математикалық дәлелдер мен шешімдерді тыңдаушыға түсінікті әрі нақты жеткізу — бұл оқушының тек пән бойынша білімін ғана емес, сонымен қатар оның басқа салалардағы (мысалы, өз пікірін дәлелдеудегі) коммуникативті дағдыларын да дамытуға септігін тигізеді.

1.3 Пікірталас және математикалық дағдылар

Математика пәнінде пікірталас ұйымдастыру арқылы оқушылардың коммуникативті дағдыларын дамытудың маңызы зор. Математикадағы пікірталас оқушылардың математикалық ұғымдар мен мәселелерді түсіну деңгейін тереңдетуге көмектеседі. Мысалы, әртүрлі математикалық теоремалар немесе тұжырымдарды дәлелдеуде оқушылар бір-бірімен пікір алмасып, әртүрлі әдіс-тәсілдер мен көзқарастарды тыңдайды. Мұндай қарым-қатынас математикалық білім мен дағдыларды үйрену процесінде маңызды рөл атқарады, өйткені бұл оқушыларға өз пікірін қорғап, дәлелдер келтіруге мүмкіндік береді.

2. Пікірталас әдісінің педагогикалық маңызы

Пікірталас – бұл ақпараттық және эмоционалдық алмасу процесі, ол өзара пікірталас барысында түрлі көзқарастарды тыңдап, қарсы дәлелдер келтіріп, дұрыс шешім қабылдауға бағытталған әдіс. Білім беру саласында пікірталас әдісі оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, логикалық ойлауын дамыту және коммуникативті дағдыларын жетілдіру үшін кеңінен қолданылатын тәсіл болып табылады. Әсіресе математика пәнінде пікірталас әдісінің педагогикалық маңызы өте зор, себебі ол оқушылардың өз пікірін дәлелдеп, шешімдер мен дәлелдерді жүйелі түрде түсіндіруге дағдыландырады.

2.1 Пікірталас әдісінің мәні мен мақсаты

Пікірталас әдісінің негізгі мақсаты – оқушыларды өз пікірін еркін білдіруді, оны басқа адамдардың пікірлерімен салыстырып, өз позициясын қорғауды үйрету. Бұл әдіс оқушыларды бір мәселені жан-жақты қарастыруға, аргументтер келтіруге және әртүрлі көзқарастарды бағалауға мүмкіндік береді. Пікірталас барысында оқушылар өздерінің білімі мен пікірлерін басқа адамдарға түсіндірудің, өз идеясын қорғаудың тәсілдерін меңгереді. Математика пәнінде пікірталас әдісі қолданылғанда, оқушылар тек дұрыс жауапты табу ғана емес, оны қандай әдіспен және қандай логикалық негіздермен алғанын дәлелдей алуы қажет.

2.2 Пікірталас әдісінің педагогикалық маңызы

Пікірталас әдісінің педагогикалық маңызы бірнеше негізгі аспектілерде көрінеді:

1. Логикалық ойлау қабілетін дамыту: Математика пәнінде пікірталас ұйымдастыру оқушыларға математикалық дәлелдерді дұрыс әрі жүйелі түрде ұсынуға, логикалық тұжырымдар мен тұжырымдарды дұрыс құруға үйретеді. Әр түрлі математикалық проблемаларды талқылау кезінде олар өз идеяларын дәлелдермен негіздеп, қисынды түрде жеткізуге тырысады.
2. Креативті ойлауды қалыптастыру: Пікірталас кезінде оқушылар әртүрлі тәсілдермен мәселені шешуге тырысады. Олар тек стандартты шешімдерді ғана емес, сондай-ақ шығармашылық шешімдерді де ұсынуға тырысады. Бұл әдіс оқушылардың мәселелерді шешудегі инновациялық және шығармашылық қабілеттерін арттырады.
3. Қарым-қатынас дағдыларын дамыту: Пікірталас процесі оқушылардың өз ойын дұрыс әрі дәл жеткізу қабілетін дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, пікірталас барысында олар басқа адамдардың көзқарастарын тыңдап, оларға қарсы дәлелдер ұсынуға үйренеді. Бұл олардың коммуникативті дағдыларын, әсіресе математикалық тілде өз ойын білдіру қабілетін арттырады.
4. Топтық жұмыс дағдыларын дамыту: Пікірталас көбіне топтық жұмыс ретінде ұйымдастырылады. Бұл оқушыларға бір-бірімен тиімді қарым-қатынас жасауға, пікір алмасуға және бірлесіп шешім қабылдауға мүмкіндік береді. Топтық пікірталас барысында әрбір оқушы өзінің көзқарасын білдіріп, басқалармен бірге пікір алмасады.
5. Сыни ойлауды дамыту: Пікірталас барысында оқушылар түрлі көзқарастарды салыстырып, олардың қайсысының дұрыстығын дәлелдеуге тырысады. Бұл оларға сыни ойлау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Олар әрбір математикалық тұжырымды мұқият тексеріп, түрлі аргументтер мен контраргументтерді бағалай отырып, объективті шешімге келеді.
6. Математикалық ұғымдарды терең түсіну: Пікірталас кезінде оқушылар математикалық ұғымдар мен теоремаларды тереңірек түсінуге тырысады. Олардың түсінігін кеңейтіп, түрлі дәлелдер мен шешімдер ұсыну арқылы оқушылар өздерінің білімін әрі қарай жетілдіреді. Пікірталас әдісі тек дайын шешімдерді ғана емес, оның қалай алынғандығы мен негіздемесін де маңызды етеді.

3. Пікірталасты ұйымдастырудың әдіс-тәсілдері

Пікірталас ұйымдастыру үшін бірнеше әдіс-тәсілдер қолданылады:

- Рөлдік ойындар: Оқушыларға нақты математикалық мәселелерге қатысты әртүрлі рөлдер беру (мысалы, математик, инженер, экономика маманы және т.б.), әрбір рөлдің көзқарасы мен шешімін талқылау.
- Пікірсайыс: Оқушыларға белгілі бір математикалық тұжырым немесе теорема туралы келіссөздер өткізу, әртүрлі дәлелдер мен контраргументтер ұсыну.
- Топтық жұмыс: Оқушылар топтарға бөлініп, әрбір топ өз тұжырымдамасын қорғап, басқа топтармен салыстырып, пікірталас жүргізеді.
- Қоғамдық пікірталас: Сабақта бір мәселені ашып көрсету үшін бүкіл сыныптың қатысуымен пікірталас жүргізу.

4. Пікірталас арқылы математикалық дағдыларды дамыту

Пікірталас барысында оқушылар математикалық дәлелдер мен логикалық аргументацияны қолдануға үйренеді. Олар есептің шешімін ғана емес, оның негіздемесін де түсіндіруге мәжбүр болады. Бұл дағды олардың математикаға деген қызығушылығын арттырып, тек нәтижелерді емес, шешу әдістерін де түсінуге мүмкіндік береді.

Қорытынды

Математика пәнінде коммуникативті дағдыларды дамыту оқушылардың ойлау қабілеттерін, өз пікірлерін қорғау дағдыларын және математикалық ойлауын тереңдетуге мүмкіндік береді. Пікірталас – бұл тек оқушылардың өз білімдерін көрсете алатын, сонымен қатар басқа пікірлерді тыңдай отырып, жаңа ойлар мен шешімдер табуға мүмкіндік беретін тиімді әдіс. Математика пәнінде пікірталастарды жүйелі түрде ұйымдастыру арқылы оқушылардың математикалық дағдыларын дамытуға болады.

Әдебиеттер

1. Жұмаділова Г.Ә., Аққұлова Г.Б. Математика оқыту әдістемесі. – Алматы: Мектеп, 2010.
2. Абдуллина К.С. Математика сабақтарында оқушылардың логикалық ойлауын дамыту әдістері. – Астана: Литера, 2015.
3. Оразова Ж.Ш. Математика пәнінде пікірталас ұйымдастырудың педагогикалық негіздері. – Алматы: Білім, 2018.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТАР АРҚЫЛЫ НӘТИЖЕЛІ ОҚЫТУ

Айходжаева Гулжахан Эрназаровна
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, №73 жалпы білім беретін мектеп КММ математика пәні мұғалімі

Резюме

Статья рассматривает эффективность и результативность применения групповой работы на уроках математики. Метод групповой работы способствует повышению познавательной активности учащихся и углублению их математических знаний. Этот подход развивает сотрудничество среди учеников, способствует обмену мнениями и развитию творческих навыков. В статье представлены виды групповой работы, методы организации, а также преимущества и недостатки данного метода.

Annotation

The article examines the effectiveness and results of using group work in mathematics lessons. The group work method enhances students' cognitive activity and deepens their mathematical knowledge. This approach fosters collaboration among students, promotes idea exchange, and develops creative skills. The article presents types of group work, organization methods, and the advantages and disadvantages of this approach.

Математика сабағында топтық жұмыстарды қолдану оқушылардың білім алу процесін тиімдірек етуге мүмкіндік береді. Топтық жұмыс әдісі оқушыларды бір-бірімен тығыз байланыстыруға, ортақ мақсатқа жету жолында ынтымақтастықта болуға баулиды. Бұл әдіс тек математикалық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар, коммуникативтік, әлеуметтік дағдыларды да дамытады. Әсіресе, инклюзивті білім беру жағдайында, топтық жұмыс әдісі барлық оқушылардың тең дәрежеде қатысуына мүмкіндік туғызып, әрқайсысының жеке қабілеттерін көрсетуге жағдай жасайды. Оқушылар топта жұмыс істеген кезде әрқайсысының пікірін тыңдау, ортақ шешімге келу, талқылау дағдылары дамиды, бұл олардың тек академиялық тұрғыда ғана емес, өмірлік дағдыларында да оң әсерін тигізеді.

Негізгі бөлім

1. **Топтық жұмыстың мәні мен мақсаты.**

Топтық жұмыс – бұл оқушылардың әрқайсысының жеке қабілеттерін және білімін біріктіріп, ортақ шешімге жетуге ұмтылу. Мұндай жұмыс оқушылардың өзара ынтымақтастықта болуын, мәселелерді бірлесіп талқылауын және топ мүшелері арасында өзара сыйластықты қалыптастыруды көздейді. Топтық жұмыстың негізгі мақсаты – оқушыларға өзара көмек көрсету арқылы оқуды тереңдету, білім алуға деген қызығушылықтарын арттыру, сонымен қатар математикалық дағдыларды дамыту.

2. **Топтық жұмыс түрлері.**

Математика сабағында қолданылатын топтық жұмыс түрлері әртүрлі болуы мүмкін:

- **Тапсырмалық топтық жұмыс**: Бұл жағдайда оқушылар тапсырмаларды топ болып шешеді. Мұнда мұғалім әр топқа нақты тапсырма береді, және топтар бір-біріне көмектесіп, бірге жұмыс істейді.
- **Талдау мен талқылау**: Оқушылар белгілі бір математикалық тақырыпты немесе есепті талқылайды. Бұл әдіс әсіресе күрделі есептерді шешуде тиімді.

- **Топтық жоба**: Оқушылар белгілі бір тақырыпқа қатысты шығармашылық жобаларды ұсынады. Олар математикалық есептерді, графиктерді, диаграммаларды құрастырып, тақырып бойынша өз көзқарастарын білдіреді.

3. **Топтық жұмыстың нәтижелігі**

Топтық жұмыстар оқушыларды проблемаларды бірлесіп шешуге, идеялармен бөлісуге үйретеді. Оқушылардың арасында ынтымақтастық қарым-қатынас орнайды, бұл оларды жаңа білімді қабылдауға және оны өзара талқылауға ынталандырады. Сонымен қатар, топтық жұмыстар оқушылардың математикалық дағдыларын тереңдетіп, сабақ барысында өздерін белсенді түрде көрсетуіне мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың өз-өзін бақылау қабілетін арттырып, сабақты тереңірек меңгеруіне жол ашады.

4. **Топтық жұмысты ұйымдастырудың әдіс-тәсілдері.**

Топтық жұмысты тиімді ұйымдастыру үшін мұғалім алдымен оқушыларды дұрыс топтарға бөлуі қажет. Топтар әртүрлі деңгейдегі оқушылардан тұруы тиіс, сонда олар бір-бірінен үйреніп, көмектесуге мүмкіндік алады. Топтық жұмыс кезінде әр оқушының рөлі мен міндеті нақты белгіленіп, тапсырмалар бөлінуі керек. Сонымен қатар, мұғалім топтардың жұмысын бақылап, қажетті уақытта көмек көрсетіп, сұрақтарға жауап беруі тиіс.

5. **Топтық жұмыстың артықшылықтары мен кемшіліктері.**

Артықшылықтары:

- Оқушылар арасында ынтымақтастық пен өзара көмек дамиды.
- Топтық жұмыс арқылы математикалық білім тереңдей түседі.
- Әлеуметтік дағдылар, коммуникация дағдылары дамиды.

Кемшіліктері:

- Кейбір оқушылар белсенді қатыспауы мүмкін.
- Топтық жұмыс кезінде уақытты тиімді пайдаланбау мәселесі туындауы мүмкін.

6. **Қиындықтар мен шектеулер.**

Топтық жұмыс барысында бірқатар қиындықтар туындауы мүмкін. Мысалы, оқушылардың кейбірі топтық жұмысқа қатысуға тартылмауы мүмкін. Мұғалімнің міндеті – барлық оқушыларды белсенді түрде қатысуға ынталандыру және әр топтың жұмысын тиімді басқару.

Қорытынды

Математика сабағында топтық жұмыстарды қолдану оқушылардың білім алуын жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамытып, шығармашылықпен жұмыс істеуге, бірлесіп шешім қабылдауға үйретеді. Топтық жұмыстарды тиімді ұйымдастыру арқылы оқушылардың математикалық білімін тереңдетуге және сабақ барысында олардың белсенді қатысуын қамтамасыз етуге болады. Мұғалімдер үшін бұл әдіс оқушылардың қабілеттерін толық ашуға, білімдерін жетілдіруге жағдай жасайды.

Әдебиеттер

1. Жолдыбаева А. Математика пәнінде топтық жұмыс әдісін қолдану. Алматы: Білім баспасы. 2017.
2. Кенжебекова А. Оқушылардың топтық жұмыс арқылы оқу үдерісін дамыту. Қарағанды: ҚарМУ. 2015.
3. Воскобович О. Методы организации групповой работы в уроках математики. Москва: Академия. 2016.

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

Акжигитова Мендигуль Арыстановна
Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Ленгір қаласы №8 колледж МКҚМ биология пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается значение лабораторных работ для студентов на уроках биологии. Биология как наука, изучающая природу и жизнь, предоставляет студентам возможность познакомиться с научными методами и практическими подходами. Лабораторные работы позволяют глубже понять теоретические аспекты биологии и применять их на практике.

Abstract

This article discusses the importance of laboratory work for students in biology lessons. Biology, as a science that studies nature and life, offers students the opportunity to familiarize themselves with scientific methods and practical approaches. Laboratory work allows for a deeper understanding of the theoretical aspects of biology and their practical application.

Биология ғылымының негізінде табиғат пен тіршілік әлемін түсіну жатыр. Биология пәні студенттерге ғылыми көзқарас қалыптастырып, зерттеу жүргізу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Тек қана теориялық білім емес, тәжірибелік жұмыстар да осы пәнді меңгеруде маңызды рөл атқарады. Зертханалық жұмыстар биологияны оқыту процесінде ерекше орын алады, себебі олар студенттердің теориялық білімін тәжірибелік түрде қолдануға мүмкіндік береді. Зертханалық жұмыстар студенттерге ғылыми зерттеу әдістерін меңгеруге, зерттеу жүргізу дағдыларын қалыптастыруға және білімін тереңдетуге көмектеседі.

Биология пәнінде зертханалық жұмыстар оқытушылар мен студенттер арасындағы өзара байланыс пен қарым-қатынасты нығайтады, сондай-ақ, студенттердің теориялық білімді практикамен байланыстыруына мүмкіндік береді. Зертханалық жұмыстардың негізгі мақсаты — студенттерге ғылыми зерттеу әдістерін үйрету, тәжірибелік дағдыларды дамыту және күрделі биологиялық процестерді түсіндіру болып табылады.

1. Зертханалық жұмыстардың теориялық негіздері

1.1. Зертханалық жұмыстардың маңызы

Зертханалық жұмыстар - студенттердің ғылыми ойлау қабілетін дамытуға бағытталған педагогикалық құралдардың бірі. Олар тек қана оқу материалының мазмұнын түсіндіру ғана емес, сонымен қатар студенттердің өздігінен зерттеу жұмыстарын жүргізу қабілетін қалыптастырады. Биология пәні бойынша зертханалық жұмыстар студенттерді нақты ғылыми әдістермен таныстырып, оларды сынақтар мен тәжірибелер жасауға, нәтижелерін талдауға және қорытындылар жасауға үйретеді.

Зертханалық жұмыстардың маңызы туралы пікірлерді зерттеген ғалымдар (мысалы, Лев Виготскийдің әлеуметтік даму теориясы) ғылыми білім тек жеке қабылдау арқылы емес, қоғамдық және әлеуметтік тәжірибе арқылы қалыптасатынын атап өтеді. Бұл ретте зертханалық жұмыстарды жүргізу студенттердің ғылыми зерттеу дағдыларын дамытуға септігін тигізеді.

1.2. Зертханалық жұмыстардың құрылымы

Зертханалық жұмыстың құрылымы бірнеше маңызды кезеңдерден тұрады:

1. Теориялық бөлімі: Бұл бөлімде зертханалық жұмыстың мақсаттары, міндеттері мен зерттеу объектісі анықталады. Студенттер зертханалық жұмыстың теориялық негіздерімен танысып, қажетті ғылыми материалдармен жұмыс істейді.
2. Практикалық бөлім: Студенттер нақты эксперименттер жүргізіп, түрлі құрал-жабдықтарды пайдалана отырып, ғылыми мәліметтер жинақтайды.
3. Қорытынды бөлім: Жасалған тәжірибелер мен бақылауларды талдау, алынған нәтижелерді бағалау және ғылыми тұжырымдар жасау.

Зертханалық жұмыстардың құрылымы нақты мақсаттарға жетуге бағытталған, бұл студенттердің ғылыми зерттеу әдістерін меңгеруіне, тәжірибелік дағдыларды дамытуға және өз пікірлерін тұжырымдауға мүмкіндік береді.

2. Студенттердің зертханалық жұмысты орындаудағы дағдылары

2.1. Тәжірибелік дағдылардың дамуы

Зертханалық жұмыстар студенттерді ғылыми зерттеу дағдыларына үйретеді. Бұл дағдыларға бақылау, эксперимент жүргізу, нәтижелерді талдау және қорытынды жасау кіреді. Биология сабағында студенттер әртүрлі тәжірибелер мен зерттеулер жүргізе отырып, нақты ғылыми әдістермен танысады. Олардың зерттеу қабілеттері шыңдалып, алған білімдерін қолдану мүмкіндігі артады.

2.2. Ғылыми ойлауды дамыту

Зертханалық жұмыстар ғылыми ойлауды дамытуға көмектеседі. Студенттер белгілі бір гипотеза құрып, оны тәжірибе арқылы тексереді. Бұл процесс олардың ғылыми дәлелдерді жинақтау, оларды салыстыру және ғылыми қорытынды жасау дағдыларын қалыптастырады. Зертханалық жұмыстағы қателіктер мен сәтсіздіктерді талдау студенттерге ғылыми ойлау тәсілдерін жетілдіруге мүмкіндік береді.

2.3. Шығармашылық қабілеттерді дамыту

Зертханалық жұмыстар шығармашылықты талап етеді, себебі студенттер нақты тәжірибелік міндеттерді шешу барысында өз идеяларын іске асырады. Бұл процесс студенттерді зерттеушілікке ынталандырады, олар жаңа тәсілдер мен әдістерді қолдануға тырысады.

3. Зертханалық жұмыстардың білім беру жүйесіндегі орны

3.1. Биологияны оқытудағы зертханалық жұмыстар

Биологияны оқыту барысында зертханалық жұмыстар тек қана ғылыми білімнің негіздерін үйретіп қана қоймай, студенттердің білімін тереңдетеді. Бұл жұмыстар студенттердің зерттеу қабілетін дамытып, олардың биологиялық процестерді түсінуіне және ғылыми қорытындылар жасауға мүмкіндік береді.

Зертханалық жұмыстардың қолданылуы биология пәнін оқытуда студенттердің ғылыми тұрғыдан ойлау дағдыларын дамытады. Бұл жұмыстар теория мен практиканың арасындағы байланысты нығайтады, студенттердің ғылымға деген қызығушылығын арттырады.

3.2. Практикалық дағдыларды меңгеру

Зертханалық жұмыстар студенттерге практикалық дағдыларды меңгеруге көмектеседі. Оқушылар теориялық білімдерін практикада қолдана отырып, эксперимент жүргізу әдістерін үйренеді. Олар ғылыми аспаптар мен құралдарды қолдану дағдыларын дамытады, тәжірибелік әдістерді меңгереді. Сонымен қатар, зертханалық жұмыстарда студенттер ғылыми жазбаларды дұрыс жүргізуді, тәжірибелердің нәтижелерін жүйелеуді және оларды талдауды үйренеді.

4. Зертханалық жұмыстарды оқытуда кездесетін қиындықтар

4.1. Уақыттың шектеулі болуы

Зертханалық жұмыстардың сапалы өтуі үшін уақыттың жеткілікті болуы маңызды. Әдетте, зертханалық жұмыстарды орындауға бөлінген уақыт шектеулі болғандықтан, студенттер тиісті нәтижелерге жетуге толық мүмкіндіктері болмайды. Мұндай жағдайда мұғалімдер тәжірибені тиімді ұйымдастыру үшін қосымша ресурстар мен әдістер қолдануы қажет.

4.2. Құрал-жабдықтар мен материалдардың жетіспеушілігі

Биология сабағында зертханалық жұмыстарды өткізу үшін қажетті құрал-жабдықтар мен материалдардың болуы маңызды. Кейбір оқу орындарында қажетті жабдықтар мен құралдардың жетіспеушілігі оқу процесінің сапасына теріс әсер етуі мүмкін.

Қорытынды

Биология сабағында зертханалық жұмыстар студенттердің теориялық білімдерін практикада қолдануға мүмкіндік беріп, олардың ғылыми зерттеу дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі. Зертханалық жұмыстар студенттердің ғылыми ойлауын дамытуға, тәжірибелік дағдыларды жетілдіруге және болашақ мамандарды дайындауға ықпал етеді. Бұл жұмыстар оқу процесін қызықты әрі нәтижелі етеді, студенттердің білім алу мотивациясын арттырады.

Әдебиеттер

1. Виготский Л. С. *Психология развития ребенка*. Москва: Просвещение, 1982.
2. Кушнир С. Я. *Методы преподавания биологии*. Санкт-Петербург: Логос, 2000.

3. Моисеева С. И. *Значение лабораторных работ в преподавании биологии*. Москва: Издательство МГУ, 2007.

ОЙЫН АРҚЫЛЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ ӘДІСТЕРІ

Ахманбетова Бибигул Турсынбековна
Шымкент қаласы, №69 “Еркебұлан” бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматриваются особенности формирования экологического воспитания у детей через игровую деятельность. Игровые методы, такие как сюжетно-ролевые, подвижные, настольные и имитационные игры, представлены как эффективные средства развития экологического сознания, заботливого отношения к природе и устойчивого образа жизни. Автор подчеркивает важность включения экологических игр в образовательный процесс и анализирует их влияние на формирование ценностных ориентаций дошкольников и младших школьников. Работа сопровождается примерами практического применения игровых технологий.

Annotation

This article explores the methods of ecological education through play-based activities. Game-based approaches, such as role-playing, movement, board, and simulation games, are presented as effective tools for nurturing ecological awareness, respectful attitudes toward nature, and sustainable living habits. The author highlights the importance of integrating ecological games into the educational process and analyzes their impact on shaping values among preschool and primary school children. Practical examples of implementing game-based methods in environmental education are also provided.

Қазіргі заманғы қоғамда табиғатты қорғау, қоршаған ортаға саналы көзқарас қалыптастыру өзекті мәселелердің біріне айналды. Экологиялық тәрбие – бұл тұлғаның табиғатқа деген қарым-қатынасын қалыптастыратын, оның санасы мен мінез-құлқын қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауға бағыттайтын маңызды педагогикалық бағыт.

Бүгінгі күні балаларға экологиялық білім берудің дәстүрлі формалары жеткіліксіз. Ойын – баланың негізгі әрекет түрі ретінде, экологиялық білімді сіңірудің, табиғатқа жанашырлықпен қараудың тиімді жолдарының бірі. Бұл мақалада ойын арқылы экологиялық тәрбие беру әдістері қарастырылып, олардың ерекшеліктері мен тиімділігі жан-жақты талданады.

Негізгі бөлім

1. Экологиялық тәрбиенің мәні мен міндеттері.

Экологиялық тәрбие – бұл адамның табиғатпен үйлесімді өмір сүруіне қажетті білім, дағды және мінез-құлық нормаларын қалыптастыру. Оның міндеттері:

- Табиғат туралы білім беру;
- Қоршаған ортаға сүйіспеншілікпен қарау сезімін дамыту;
- Экологиялық қауіпсіз мінез-құлық қалыптастыру.

2. Балалармен жұмыста ойынның маңызы,

Ойын – баланың дамуының маңызды психологиялық-педагогикалық құралы. Ол баланың танымдық қабілетін арттырып, эмоционалды жағдайына оң әсер етеді. Экологиялық бағыттағы ойындар балалардың қоршаған ортаға деген қызығушылығын оятып, практикалық әрекеттер арқылы үйретеді.

3. Экологиялық тәрбие берудегі ойын түрлері.

а) Сюжеттік-рөлдік ойындар

Балалар табиғат қорғаушылар, орманшы, агроном, зоолог рөлдерінде ойнай отырып, табиғат туралы білімдерін кеңейтеді. Мысалы: «Орман дәрігері», «Құстарға қамқор болайық», «Таза қала» ойындары.

ә) Қозғалыс ойындары

Қимылды ойындар арқылы балалар денсаулығын нығайтып қана қоймай, табиғи нысандарды таниды. Мысалы: «Ағашты тап», «Жануарларды құтқар», «Су мен күн» ойындары.

б) Дидактикалық және үстел ойындары

«Кім қайда тұрады?», «Табиғатты таны», «Қоқысты сұрыпта» сияқты ойындар арқылы балалар экологиялық білім алады, логикалық ойлау қабілеттері дамиды.

в) Имитациялық және іскерлік ойындар

Үлкен жастағы балалармен табиғатқа саяхат, виртуалды экологиялық зертхана ұйымдастыру арқылы табиғи құбылыстарды зерттеу, табиғатқа әсер ету салдарын болжау жүзеге асырылады.

4. Ойындарды ұйымдастырудың әдістемелік шарттары.

- Балалардың жас ерекшеліктеріне сай ойын таңдау;
- Ойын мазмұнының экологиялық тәрбиеге сай болуы;
- Ойын барысында белсенділік, шығармашылық, топтық жұмысқа жағдай жасау;
- Ойыннан кейін рефлексия жүргізу (сұрақ-жауап, сурет салу, әңгімелеу).

5. Практикалық мысалдар мен зерттеу нәтижелері.

Мектепке дейінгі және бастауыш сынып оқушыларымен жүргізілген тәжірибелік сабақтарда экологиялық ойындардан кейін табиғатқа деген оң көзқарас, тазалық сақтау әдеттері мен қоршаған орта туралы түсініктер тереңдей түскені байқалды.

Қорытынды.

Ойын арқылы экологиялық тәрбие беру – бұл баланың дүниетанымын қалыптастырудың, табиғатпен үйлесімді өмір сүруге үйретудің тиімді жолы. Ойын барысында бала табиғаттың маңыздылығын сезінеді, оған жанашырлықпен қарауды үйренеді. Сондықтан тәрбиешілер мен мұғалімдерге ойын технологияларын мақсатты түрде қолдану, экологиялық бағыттағы сабақтар мен іс-шараларды жүйелі ұйымдастыру ұсынылады.

Ойын – тек қызықты әрекет қана емес, ол – тәрбиенің қуатты құралы. Экологиялық ойындардың жүйелі түрде жүргізілуі болашақ ұрпақтың табиғатқа жауапты қатынасын қалыптастыруға негіз болады.

Әдебиеттер

1. Әбдіғаппар А. Экологиялық білім негіздері. – Алматы: Рауан, 2020.
2. Жұмабаева А. Балабақшада экологиялық тәрбие берудің жолдары. // Мектепке дейінгі тәрбие. – 2022. – №4.
3. Каплуновская И.Ю. Экологическое воспитание детей через игру. – М.: Просвещение, 2019.
4. Левина Е.В. Игровые технологии в экологическом образовании. // Дошкольное образование. – 2021. – №6.
5. Сүлейменова С. Балалар мен табиғат: экологиялық көзқарасты қалыптастыру. – Астана: Фолиант, 2023.
6. OECD. Learning for the Future: Competences for Education for Sustainable Development. – OECD Publishing, 2022.
7. Уткина М.А. Экологическое образование в начальной школе. – СПб.: Питер, 2018.
8. ЮНЕСКО. Образование для устойчивого развития: Руководство. – Париж, 2020.
9. Жумахан Б. Экологиялық ойындар әдістемесі. // Педагогикалық зерттеулер. – 2023. – №2.

USING GAMES AND ROLE-PLAYING METHODS IN TEACHING ENGLISH

Ermakhanov Olzhas Orazalievich

English teacher at Secondary School-Lyceum No. 4 named after S. Seifullin, Turkestan city.

Түйін

Тіл үйретуде ойындар мен рөлдік әдістерді қолдану соңғы жылдары барған сайын танымал бола бастады, бұл тіл үйренуге динамикалық және интерактивті тәсіл ұсынады. Бұл әдістер оқушыларды белсенді қатысуға тарту арқылы олардың тіл дағдыларын арттырады және ағылшын тілін шынайы өмірдегі жағдайларда қолдануға деген сенімділікті қалыптастыруға көмектеседі.

Резюме

Использование игр и ролевых методов в обучении языкам стало всё более популярным в последние годы, предлагая динамичный и интерактивный подход к изучению языка. Эти методы вовлекают

учащихся в активное участие, улучшают их языковые навыки и помогают развить уверенность в использовании английского языка в реальных жизненных ситуациях.

In recent decades, language teaching methodologies have evolved significantly, with traditional teacher-centered approaches being gradually replaced by more interactive, student-centered techniques. Among these techniques, games and role-playing have gained prominence as effective methods for teaching English. These methods offer a variety of benefits, such as improving communication skills, increasing student motivation, and enhancing language retention. Games, both in traditional and digital formats, provide students with opportunities to practice language in a relaxed and enjoyable setting. Similarly, role-playing helps students simulate real-world scenarios, developing their conversational and problem-solving skills.

This article aims to explore the role of games and role-playing in teaching English, examining their theoretical foundations, practical applications, and the ways in which they can be used to develop language skills. We will discuss the benefits and challenges associated with these methods and offer practical guidelines for teachers seeking to implement them effectively in their classrooms.

1. Theoretical Foundations of Games and Role-Playing Methods

1.1. Psychological Theories Underpinning Games and Role-Playing

The use of games and role-playing in language teaching is based on several psychological theories that emphasize active learning, motivation, and engagement. According to Piaget's theory of cognitive development, learning occurs through active interaction with the environment, and this is particularly evident in games and role-playing activities. These methods allow students to actively participate, experiment, and make decisions within the learning process.

Vygotsky's social development theory also supports the use of games and role-playing. Vygotsky emphasized the importance of social interaction in learning, asserting that cognitive development is heavily influenced by interaction with peers and teachers. Games and role-playing inherently involve collaboration and communication, making them excellent tools for fostering social learning.

1.2. Linguistic Basis of Games and Role-Playing

Language learning theories also support the effectiveness of games and role-playing in acquiring a second language. Krashen's Input Hypothesis suggests that language learners acquire language most effectively when they are exposed to comprehensible input—language that is just slightly beyond their current level but still understandable. Games and role-playing provide opportunities for learners to hear and use language in context, which helps to bridge the gap between input and output.

Furthermore, communicative language teaching (CLT) advocates for language use in real-life contexts. Both games and role-playing immerse students in scenarios that simulate authentic communication, encouraging them to use language naturally and spontaneously.

2. Types of Games and Role-Playing in Teaching English

2.1. Games for Developing Speaking Skills

Speaking is one of the most challenging language skills to develop, especially in the classroom setting. Games can provide a fun and supportive environment for students to practice speaking English. Some common games for enhancing speaking skills include:

- Word Association Games: These games involve students taking turns saying words that are related to a given word. For example, when the teacher says "food," students might respond with "apple," "bread," or "water." This helps students expand their vocabulary and practice quick thinking in English.
- Charades: In this classic game, students act out a word or phrase without speaking, while their peers try to guess what it is. Charades helps develop non-verbal communication and enhances speaking skills by encouraging students to describe or explain words creatively.
- Debate and Discussion Games: These involve assigning students a position on a topic (for example, "Should students wear uniforms?") and having them argue their point of view. Debate games encourage critical thinking and allow students to practice forming and defending their opinions in English.

2.2. Role-Playing Activities for Communication Skills

Role-playing activities simulate real-life situations in which students can practice their English. These activities are valuable for enhancing both speaking and listening skills. Examples of role-playing activities include:

- Simulated Job Interviews: Students take on the roles of an interviewer and an interviewee, practicing questions and answers related to a job interview. This type of role-playing helps students practice formal language and improve their interview skills.
- Shopping or Restaurant Role-plays: Students practice ordering food in a restaurant, buying items in a store, or asking for directions. These role-plays help students acquire practical vocabulary and develop the confidence to engage in everyday conversations.
- Problem-Solving Scenarios: In these role-plays, students take on different roles in a problem-solving scenario, such as negotiating a business deal or resolving a conflict. This type of role-playing helps students practice negotiation, persuasion, and conflict resolution in English.

2.3. Digital Games and Interactive Platforms

In addition to traditional games, digital tools have opened new possibilities for language learning. Online games, language apps, and virtual simulations can offer engaging environments for practicing English. Some popular digital platforms for language learning include:

- Duolingo: This app uses gamification techniques to teach vocabulary, grammar, and speaking skills.
- Quizlet: A tool for creating and studying flashcards, often used for vocabulary acquisition.
- Kahoot!: A quiz-based platform that can be used to test students' knowledge and make learning fun.

3. Benefits of Using Games and Role-Playing in Language Teaching

3.1. Increased Student Motivation

One of the primary benefits of using games and role-playing in language teaching is the significant increase in student motivation. Traditional teaching methods often lead to disengagement, but games provide an enjoyable and dynamic way to learn. When students are engaged in a game, they are more likely to participate actively and retain information.

3.2. Enhanced Communication Skills

Both games and role-playing activities provide opportunities for students to practice speaking and listening in realistic contexts. By engaging in interactive activities, students become more confident in using English to express themselves, negotiate, and collaborate with others.

3.3. Development of Critical Thinking and Problem-Solving Skills

Role-playing activities often involve decision-making and problem-solving, which encourage students to think critically and use language strategically. This helps develop not only linguistic skills but also cognitive abilities that are essential for effective communication.

4. Challenges and Considerations

4.1. Managing Diverse Student Levels

One challenge when using games and role-playing is managing students with varying language proficiency levels. Teachers need to ensure that the activities are accessible to all students and that more advanced learners do not dominate the interactions.

4.2. Time Constraints

Games and role-playing activities often require careful planning and time management. Teachers must ensure that these activities fit within the lesson’s time frame and do not interfere with other essential components of the language curriculum.

4.3. Cultural Sensitivity

When using role-playing activities that involve cultural scenarios, teachers should be aware of cultural differences and ensure that the activities are respectful and inclusive of all students’ backgrounds.

5. Practical Recommendations for Teachers

5.1. Setting Clear Objectives

Before using games or role-playing, teachers should set clear learning objectives. For example, if the goal is to improve speaking fluency, the game should focus on creating opportunities for students to speak. If the aim is to practice specific vocabulary, the game should incorporate the target language.

5.2. Creating a Supportive Environment

To maximize the benefits of games and role-playing, teachers should create a supportive and non-judgmental environment. Encouraging participation, praising efforts, and creating a positive atmosphere can help students feel more comfortable and confident in their language use.

Conclusion

Games and role-playing are highly effective methods for teaching English, as they provide an engaging, interactive, and supportive environment for students to practice language skills. These methods help to develop communication skills, enhance motivation, and reduce anxiety, all while fostering a more enjoyable and dynamic classroom atmosphere. By incorporating games and role-playing into their teaching strategies, educators can create an environment where students feel more confident and motivated to learn English.

References:

1. Brown H. D. *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Education, 2007.
2. Wright A., Betteridge D., Buckby M. *Games for Language Learning*. Cambridge University Press, 2006.
3. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education, 2007.

БАЛАБАҚШАДА ОЙЫН АРҚЫЛЫ КОГНИТИВТІ ДАҒДЫЛАРДЫ ДАМЫТУ

Жиенбаева Райхан Сатымбековна
Түркістан облысының білім басқармасының Төлеби ауданының білім бөлімінің «Ақбота» бөбекжай –бақшасы» мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматривается вопрос развития когнитивных навыков у детей в детском саду через игру. Когнитивные навыки являются основой интеллектуального развития ребенка и позволяют ему решать задачи учебной и жизненной сферы, осваивать новую информацию, взаимодействовать и адаптироваться в социальной среде. Период детского сада — это время активного формирования личности ребенка и его когнитивных процессов.

Abstract

This article addresses the development of cognitive skills in children in preschool through play. Cognitive skills form the foundation of a child's intellectual development and enable them to solve academic and life challenges, acquire new information, and engage in interaction and social adaptation. The preschool period is a time of active formation of a child's personality and cognitive processes.

Баланың когнитивті дағдылары оның оқу мен танымдық қабілеттерінің қалыптасуына ықпал ететін маңызды элемент болып табылады. Когнитивті дағдылар балалардың ойлау, есте сақтау, назар аудару, шешім қабылдау, жоспарлау және тілдік қабілеттерін қамтиды. Бұл дағдылар балаға қоршаған әлемді тануға, әлеуметтік ортаға бейімделуге және өмірлік дағдыларды меңгеруге көмектеседі.

Балабақшадағы білім беру үдерісінде балаларға көптеген жаңа ақпарат ұсынылады. Бұл ақпаратты қабылдау және өңдеу баланың когнитивті дамуына тікелей әсер етеді. Когнитивті дағдыларды дамыту үшін балабақша педагогтары әртүрлі оқыту әдістерін қолданады, оның ішінде ойын әдістері ерекше орын алады. Ойын баланың белсенді іс-әрекетіне негізделген танымдық процесс болып табылады және оның когнитивті дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Ойын баланың танымдық қабілеттерін дамыту үшін ең тиімді және табиғи әдіс болып табылады, себебі ол балаға қоршаған әлеммен танысуға және өз білімдерін тәжірибеде қолдануға мүмкіндік береді.

Бұл зерттеу жұмысының мақсаты — балабақшадағы ойын арқылы балалардың когнитивті дағдыларын дамыту жолдарын анықтау және теориялық тұрғыдан негіздеу. Сонымен қатар, ойын түрлерінің балалардың когнитивті дамуына әсері қарастырылады.

Зерттеу міндеттері:

1. Балабақшадағы ойын арқылы когнитивті дағдыларды дамыту тәсілдерін қарастыру.
2. Когнитивті дағдыларды дамытуда ойынның маңызы мен рөлін анықтау.
3. Балабақша педагогтарының когнитивті дағдыларды дамытудағы рөлін зерттеу.
4. Ойын түрлерінің педагогикалық негіздерін қарастыру.

1. Когнитивті дағдылар және олардың маңызы

Когнитивті дағдылар дегеніміз — ақпаратты қабылдау, өңдеу, сақтау, ұйымдастыру және оны қажетті жағдайда қолдану қабілеттері. Баланың танымдық дамуы осы дағдылардың дұрыс қалыптасуына байланысты болады. Оларға мынадай дағдылар жатады:

1. Ойлау: Баланың ойлау қабілеті оның жаңа ақпаратты қалай қабылдайтыны мен оны қалай талдайтынына байланысты дамиды. Бұл дағдылар баланың сұрақ қою, мәселелерді шешу, болжам жасау және тұжырым жасау қабілеттерін қамтиды.
2. Есте сақтау: Бала ақпаратты ұзақ уақыт бойы сақтап, қажет болған кезде оны еске түсіру қабілетіне ие болуы керек. Бұл дағды оқуда, ойындарда және қарым-қатынастарда маңызды рөл атқарады.
3. Қабылдау: Қабылдау — баланың қоршаған ортаны сезіну және түсіну процесі. Бұл сенсорлық дағды баланың түрлі эмоциялар мен сезімдер арқылы әлемді тануына мүмкіндік береді.
4. Танымдық икемділік: Танымдық икемділік баланың жаңа ақпаратты қабылдаудағы жылдамдығы мен тиімділігін білдіреді. Бұл дағды балаға жаңа жағдайларға бейімделуіне және өзгерістерге жауап беруіне мүмкіндік береді.
5. Қиял және шығармашылық: Қиял мен шығармашылық балалардың жаңа идеяларды жасауға, өзіндік шешімдер қабылдауға және проблемаларды шешуге мүмкіндік береді.

2. Ойын арқылы когнитивті дағдыларды дамыту

Ойын баланың когнитивті дамуын қолдайтын ең тиімді әдіс болып табылады. Ойын арқылы балалар өзара әрекеттесу, жаңа білім алу және өздерін қоршаған ортада сынап көру мүмкіндігіне ие болады. Ойын түрлері балалардың әртүрлі когнитивті дағдыларын дамытады:

1. Рөлдік ойындар: Бұл ойын түрі балаларға әртүрлі әлеуметтік рөлдерді орындау арқылы өмірлік тәжірибе жинауға мүмкіндік береді. Балалар өздерінің ойларын жүзеге асырып, шешімдер қабылдауды үйренеді.
2. Логикалық ойындар: Логикалық ойындар балалардың ойлау қабілетін арттырады. Бұл ойындар баланың анализ жасау, салыстыру және тұжырым жасау қабілеттерін дамытады.
3. Құрылыс ойындары: Конструкторлар мен басқа да құрылыс ойындары балаларға кеңістік түсінігін қалыптастыруға және шығармашылық ойлауды дамытуға көмектеседі.
4. Танымдық жаттығулар: Сөздер мен суреттер арқылы түрлі тапсырмаларды орындау балалардың есте сақтау, назарын аудару және логикалық ойлау қабілеттерін дамытады.
5. Сюжеттік ойындар: Бұл ойын түрлері балаларға белгілі бір тақырып немесе ситуация бойынша түрлі рөлдерді орындауға мүмкіндік береді. Мұндай ойындар балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытады, сондай-ақ олардың қиялын және шығармашылық қабілетін арттырады.

3. Педагогтың рөлі және ойын әрекетін ұйымдастыру

Педагог ойын әрекетін тиімді ұйымдастыру үшін баланың жас ерекшеліктерін ескеруі тиіс. Балабақшадағы ойындар көбінесе топтық сипатта болады және оларды ұйымдастыру педагогтің шеберлігіне байланысты. Педагог баланың жеке және топтық қажеттіліктерін ескере отырып, ойын әрекетінің мазмұнын, әдістері мен ұйымдастыру тәсілдерін таңдайды.

Педагогтың рөлі ойын барысында өте маңызды:

- Ол балаларға дұрыс бағыт-бағдар береді.
- Ойынды балаларға қызықты әрі тиімді етіп ұйымдастырады.

- Балалардың ойынға қатысуын ынталандырады және оларға қолдау көрсетеді.
- Ойынның нәтижесін бағалап, балалардың білім деңгейін арттыруға ықпал етеді.

Қорытынды

Бұл зерттеу балабақшада ойын арқылы балалардың когнитивті дағдыларын дамытудың маңыздылығын және оны педагогикалық үдерісте тиімді пайдалану жолдарын қарастырды. Ойын — бұл балалар үшін тек көңіл көтеру ғана емес, сонымен қатар олардың танымдық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ететін маңызды құрал. Ойын арқылы балалар өз ойлау қабілеттерін дамытып, жаңа білім алады, шығармашылық мүмкіндіктерін кеңейтеді. Педагогтардың ойын әрекетін ұйымдастыруда маңызды рөлі бар, сондықтан олар бұл үдерісті балалардың қажеттіліктеріне және мүмкіндіктеріне қарай тиімді ұйымдастыруы керек.

Әдебиеттер

1. Виготский Л. С. Психология развития ребенка. — М.: Педагогика, 1997.
2. Пиаже Ж. Психология интеллекта. — М.: Академия, 2003.
3. Бенедиктова И. П. Балабақшада ойын арқылы когнитивті дағдыларды дамыту. — Алматы: Қазақ университеті, 2010.

STEM-БІЛІМ БЕРУДІ ОҚУ ЖОСПАРЫНА КІРІКТІРУ ЖОЛДАРЫ

Кожамжарова Айман Калдыбековна
Шымкент қаласы, №63 ЖОББМ директорының оқу жұмысы жөніндегі орынбасары

Резюме

В статье рассматриваются основные пути интеграции STEM-образования в учебный план образовательных учреждений. Описываются ключевые принципы и методы внедрения науки, технологий, инженерии и математики в образовательный процесс, а также роль учебного заведения и административного состава в организации этого процесса. В статье акцентируется внимание на междисциплинарном подходе, проектной и исследовательской деятельности, а также использовании цифровых технологий и ресурсов для эффективного обучения. Указаны также важные моменты, касающиеся профессиональной подготовки педагогов и партнерских связей с внешними организациями. Работа предназначена для заместителей директоров по учебной работе и может служить основой для разработки стратегии внедрения STEM-образования в учебный процесс.

Abstract

The article discusses the main ways of integrating STEM education into the curriculum of educational institutions. It outlines key principles and methods of introducing science, technology, engineering, and mathematics into the educational process, as well as the role of the educational institution and administrative staff in organizing this process. The article emphasizes the interdisciplinary approach, project-based and research activities, and the use of digital technologies and resources for effective learning. It also highlights important aspects related to the professional development of teachers and partnerships with external organizations. The work is intended for deputy directors of academic affairs and can serve as a basis for developing a strategy for the implementation of STEM education in the curriculum.

1. STEM-білім беруді оқу жоспарына енгізудің өзектілігі.

STEM-білім беру қазіргі білім беру стандарттарына сай, функционалдық сауаттылық пен өмірлік дағдыларды қалыптастырудың тиімді жолы болып табылады. Бұл бағыт оқушылардың ғылым мен техникаға қызығушылығын арттырып, болашақ кәсіби бағдарын айқындауға көмектеседі. Осыған байланысты оқу жоспарына STEM элементтерін жүйелі түрде кіріктіру — оқу ісі жөніндегі директор орынбасарының стратегиялық міндеттерінің бірі.

2. STEM бағыттарын оқу процесіне енгізу жолдары.

2.1 Интеграциялық сабақтар мен пәнаралық жобалар ұйымдастыру.

Оқу процесін жетілдіру үшін мектептің жұмыс жоспарына пәнаралық STEM-жобалар енгізу ұсынылады. Бұл үшін оқу бағдарламасына:

- пән мұғалімдерінің бірлескен жобалық сабақтары;

- жылдық жоспарға STEM апталығы немесе STEM-күні;
- сыныптан тыс іс-шаралар (жобалар жәрмеңкесі, хакатон, тәжірибе күні) қосылуы қажет.

2.2 Мұғалімдердің әдістемелік қолдауын ұйымдастыру.

Оқу ісі жөніндегі орынбасар мұғалімдердің STEM бағытында жұмыс істеуі үшін қажетті орта қалыптастыруы тиіс:

- жылдық әдістемелік жоспарға STEM-оқыту бойынша біліктілікті арттыру курстарын енгізу;
- пән мұғалімдерінің шығармашылық топтарын құру;
- ашық сабақтар, семинарлар мен коучингтер арқылы әдістемелік тәжірибе алмасу.

2.3 Цифрлық ресурстарды жоспарға ендіру.

STEM оқытудың ажырамас бөлігі – цифрлық құралдарды пайдалану. Мұндай ресурстарды сабақ кестесіне жоспарлау кезінде келесі әдістемелік ұсыныстарға мән берген жөн:

- информатика және жаратылыстану пәндері бойынша 3D модельдеу, бағдарламалау және робот техника элементтерін қамтитын модульдер жасау;
- PhET, Arduino, Scratch, Tinkercad сияқты платформалармен жұмыс істеуге арналған факультативтер ашу;
- мектептің материалдық базасын осы құралдарға бейімдеп жетілдіру.

2.4 Мектептің серіктестік байланыстарын дамыту.

Оқу-тәрбие процесіне STEM-компоненттерді енгізуде сыртқы ұйымдармен тығыз байланыс орнату — сапалы нәтиже кепілі. Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары ретінде сіз:

- жоғары оқу орындарымен ынтымақтастық меморандумдарын жасау;
- STEM-жобаларға демеуші болатын IT-компанияларды тарту;
- оқушыларды олимпиада, конкурс, ғылыми жоба жарыстарына қатыстыру жұмыстарын ұйымдастыруыңыз қажет.

2.5 STEM бағытындағы білім беру кабинеттерін және ортаны ұйымдастыру.

STEM-оқыту тиімділігі оқу кеңістігінің заманауи талаптарға сай жабдықталуына тікелей байланысты. Оқу ісі жөніндегі орынбасар ретінде сізге келесі ұйымдастыру жұмыстары маңызды:

- **STEM-зертхана немесе шығармашылық шеберхана** (makerspace) ашу;
- пәндік кабинеттерді микроскоп, робототехника жиынтықтары, 3D-принтер, датчиктер және өлшеу құралдарымен жабдықтау;
- мобильді құрылғылар (планшет, ноутбук) және интернетке қолжетімділік мәселесін шешу;
- кабинеттердің ішкі көрнекілігін жаңарту (STEM-карта, формулалар, зерттеу алгоритмдері, қауіпсіздік ережелері).

2.6 Оқушылардың жеке қабілетін ескеретін STEM-бағдарлау жүйесін енгізу.

Оқу процесін жоспарлау кезінде STEM-білім беру барлық оқушыға бірдей қолжетімді болуы үшін инклюзивті тәсіл сақталуы қажет. Бұл мақсатта:

- оқушылардың қызығушылығын, бейімділігін ескеретін **таңдау курстарын** (элективтер) ұйымдастыру;
- дарынды балалармен **жеке зерттеу жобаларын** жүргізу;
- ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін STEM элементтерімен бейімделген тапсырмалар ұсыну;
- **психологпен бірлесіп кәсіби бағдарлауға арналған тестілеулер** өткізу ұсынылады.

2.7 STEM бағытындағы нәтижелерді бақылау және бағалау жүйесі.

STEM-оқытудың нәтижелілігін бағалау үшін дәстүрлі бақылау жұмыстары жеткіліксіз. Сондықтан оқу ісі жөніндегі орынбасар ретінде мыналарды ескеру қажет:

- жобалық және зертханалық жұмыстар нәтижесін **бағалау критерийлері** бойынша жүйелеу (мақсат қою, идея ұсыну, орындалуы, креативтілігі, рефлексия);
- **электрондық портфолио** жүйесін дамыту (оқушының STEM саласындағы жетістіктері сақталатын цифрлық қор);

- оқушыларды **қалалық, облыстық, республикалық олимпиадалар мен хакатондарға, ғылыми жобалар байқауына** дайындауды жоспарлау;
- **ішкі мониторинг** арқылы STEM-білім бойынша мұғалімдер мен оқушылардың прогрессін бақылау.

2.8 STEM-білім беруді дамыту бойынша стратегиялық жоспар.

STEM-оқытуды жүйелі түрде дамыту үшін оқу орнында орта және ұзақ мерзімді **даму стратегиясы** болуы керек. Бұл стратегияда:

- миссия мен мақсаттар;
- нақты кезеңдерге арналған іс-шаралар жоспары;
- оқу бағдарламасына енгізілетін STEM-модульдер;
- педагогтерді кәсіби дамытудың жолдары;
- серіктестік пен қаржыландыру көздері көрсетілуі тиіс.

Бұл құжат оқу ісі жөніндегі орынбасардың оқу-әдістемелік және басқарушылық шешімдерін жүйелендіруге мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, STEM-білімді оқу жоспарына кіріктіру – бұл бір реттік шара емес, жүйелі әрі жоспарлы жұмыс нәтижесінде жүзеге асатын көпдеңгейлі процесс. Бұл процеске оқу орнының барлық құрылымдық бөлімшелері, мұғалімдер, оқушылар және ата-аналар тартылуы тиіс. Ал осы процестің үйлестірушісі ретінде директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары негізгі рөл атқарады.

Әдебиеттер

1. Баймұханбетова Р. А., Қуанышбаев Ж. Н. *Инновациялық білім беру және STEM білім беру бағыттары*. Алматы: Қазақ университеті. 2020
2. Қарымсақова Г. Ш., Смағұлова А. К. *STEM білім беру: теория және практика*. Қарағанды: Қарағанды университеті. 2021
3. Назарова И. А. *Пәнаралық интеграция және STEM оқыту: теориялық негіздер мен әдіснамалық тәсілдер*. Астана: Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті. 2019.
4. Батырхан М. С. *Қазіргі білім беру жүйесінде STEM әдістемесінің орны мен маңызы*. Алматы: Академия. 2018.
5. Unal, D., & Zengin, A. (2018). *Integrating STEM education into the*

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СЫНИ ОЙЛАУЫН ҚАБЫЛЕТІН ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ

Космуратова Гулнар Нурманбековна
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, "Алғабас-1"ШЖЖББМ
бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается проблема развития критического мышления у учащихся начальных классов. Критическое мышление — это способность анализировать, оценивать, сравнивать информацию и делать логические выводы. В современной системе образования развитие критического мышления является одной из важнейших задач.

Abstract

This article addresses the issue of developing critical thinking in elementary school students. Critical thinking is the ability to analyze, evaluate, compare information, and make logical conclusions. In the modern education system, developing critical thinking is one of the most important tasks.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде сыни ойлау дағдыларын дамыту маңызды педагогикалық міндеттердің бірі болып отыр. Әсіресе бастауыш сынып кезеңі — балалардың ойлау қабілетінің қалыптасуындағы шешуші кезең. Оқу үрдісінде сыни ойлау — білім алу, жаңа ақпаратты өңдеу және оған сұрақ қою қабілетінің дамуын білдіреді. Бұл қабілеттер балаға өмір бойы қажетті дағдыларды игеруге, мәселені жан-жақты қарастырып, дұрыс шешім қабылдауға мүмкіндік

береді. Әлемдегі үздік оқу жүйелері сыни ойлау дағдыларын оқушыларға ерте жастан қалыптастыруды назарда ұстайды.

1. Сыни ойлау ұғымының теориялық негіздері

1.1. Сыни ойлаудың анықтамасы

Сыни ойлау — бұл ақпаратты талдау, бағалау, салыстыру, сұрақ қою, тұжырымдар жасау және логикалық қорытындылар шығару қабілеті. Ол адамның ақыл-ойын, дүниетанымын тереңдетуге, мәселелерді жан-жақты қарастыруға мүмкіндік береді. Сыни ойлау адамның жеке пікірі мен көзқарасын білдірумен шектелмей, басқа адамдардың көзқарастарын да ескеруге, жаңа идеяларды қабылдауға негізделеді.

2. Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлау ерекшеліктері

2.1. 1–4 сынып оқушыларының танымдық даму сипаттамасы

Бастауыш сынып кезеңі — балалардың психологиялық және танымдық қабілеттерінің қарқынды дамитын кезеңі. Осы уақытта балалардың ойлау, сөйлеу, назар аудару, қабылдау және есте сақтау сияқты когнитивті процестері негізінен қалыптасады. Бұл кезеңде балалар ақпаратты жинақтап қана қоймай, оны өңдеу, салыстыру және талдау қабілеттерін де дамыта бастайды. Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлауының қалыптасуы осы кезеңде іске асырылады.

2.2. Бастауыш сынып оқушыларының негізгі психологиялық ерекшеліктері:

- Жас ерекшеліктері: Бастауыш сынып оқушылары әлі де объективті шындықты толық меңгермейді. Олардың ойлау қабілеті біршама шектеулі болғанымен, олар қоршаған әлемді белсенді зерттеп, өз пікірлерін білдіруге ұмтылады.
- Шығармашылық және қиял: Балалардың қиял қабілеті ерекше дамиды, олар заттар мен оқиғаларды өздері көрген және түсінген түрде қайта құрастыруға тырысады. Бұл балаларға шығармашылық ойлау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.
- Құрылымдау және логика: Бұл жаста балалардағы логикалық ойлау жүйесі салыстырмалы түрде қарапайым болып келеді. Олар нақты объектілермен жұмыс істегенде ғана түсініктерін қалыптастырады, абстрактілі ойлау деңгейі әлі де төмен.
- Ойын әрекетінің маңызы: Ойын — балалардың танымдық және әлеуметтік дамуының маңызды құралы. Бастауыш сынып оқушылары ойындар арқылы жаңа ақпарат алады, оны талдайды, өз пікірін айтады және шешімдер қабылдайды.

3. Сыни ойлаудың дамуына әсер ететін факторлар

Сыни ойлау дамуының бірқатар ішкі және сыртқы факторлары бар. Олардың ішінде балалардың жеке психологиялық ерекшеліктері мен сыртқы ортаның ықпалы ерекше орын алады. Мысалы, балалардың әлеуметтік және мәдени жағдайы, отбасындағы тәрбиесі, мектептегі оқу әдістемесі, мұғалімнің жұмыс стилі — бәрі де сыни ойлау дағдыларының қалыптасуына әсер етеді.

Ішкі факторлар:

1. Жеке тұлғалық қасиеттер: Балалардың қызығушылықтары, дүниетанымдары, ақыл-ой белсенділігі олардың сыни ойлауын қалыптастыруға ықпал етеді. Олардың оқуға деген мотивациясы да осы қабілеттердің дамуына әсер етеді.
2. Когнитивті қабілеттер: Балалардың оқу мен талдау, салыстыру, классификациялау қабілеттері сыни ойлаудың қалыптасуына негіз болады.
3. Шығармашылық қабілеттері: Балалардың өзіндік ойлау тәсілдерін дамыту үшін олардың шығармашылық әлеуеті маңызды рөл атқарады. Шығармашылық тапсырмалар мен жобалар сыни ойлауды дамытуда тиімді құрал болып табылады.

Сыртқы факторлар:

1. Оқу бағдарламалары: Білім беру жүйесіндегі өзгерістер мен жаңартулар, мысалы, жаңартылған білім беру бағдарламасы, сыни ойлауды дамытуға ерекше көңіл бөледі. Бұл бағдарлама балаларға ақпаратты тереңірек түсінуге және оны талдауға мүмкіндік береді.
2. Мұғалімнің ықпалы: Мұғалімнің педагогикалық әдіс-тәсілдері, оның балаларға сұрақ қою әдісі, тапсырмаларды ұсыну тәсілі сыни ойлаудың дамуына тікелей әсер етеді.

3. Оқушылардың арасында қарым-қатынас: Оқушылардың бір-бірімен пікір алмасуы, топта жұмыс жасау қабілеттері де сыни ойлаудың қалыптасуына ықпал етеді. Оқушылар бір-бірінен жаңа идеялар мен пікірлер алып, өз көзқарастарын қайта қарастырады.
4. Сыни ойлауды дамыту жолдары мен әдістері

4.1. Оқу үдерісінде қолданылатын әдістер

Сыни ойлауды дамытуда тиімді әдістер мен тәсілдерді қолдану өте маңызды. Бұл әдістер балаларды тек ақпаратты қабылдап қана қоймай, оны терең түсініп, талдап, өз пікірін қалыптастыруға үйретеді. Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлау дағдыларын дамыту үшін арнайы ұйымдастырылған әдістемелер мен стратегиялар қажет. Міне, осы әдістердің кейбірі:

1. «INSERT» әдісі

INSERT әдісі (INteractive Student-Engagement) оқушылардың сабақтағы белсенділігін арттыратын әдіс болып табылады. Бұл әдіс оқушыларға мәтінмен жұмыс істей отырып, олардың ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. INSERT әдісінің негізгі мақсаты — оқушылардың мәтіннің маңызды бөліктерін табуы, жаңа ақпаратты қабылдауы және оны сұрақтар арқылы талқылауы.

2. «Ойлан – жұптас – бөліс» әдісі

Бұл әдіс сыни ойлау дағдыларын дамытуда өте тиімді болып табылады. «Ойлан – жұптас – бөліс» әдісі оқушыларға өз ойларын басқа балалармен бөлісуге, олардың пікірлерін тыңдауға және әртүрлі көзқарастарды қарастыруға мүмкіндік береді.

3. «Топтастыру» әдісі

Топтастыру әдісі оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту үшін қолданылатын тағы бір тиімді тәсіл. Бұл әдіс ақпаратты жүйелі түрде ұйымдастыруға көмектеседі, сонымен қатар олардың салыстыру, талдау және тұжырымдау қабілеттерін дамытады.

Оқушылар белгілі бір тақырып бойынша ақпаратты топтап, оның ішіндегі байланыстарды анықтайды. Мысалы, оқушылар «Жануарлар» тақырыбы бойынша әртүрлі жануарларды топтарға бөледі: сүтқоректілер, құстар, жорғалаушылар және т.б. Осылайша, олар ақпаратты талдайды және сыни тұрғыдан ойлауға үйренеді.

4. Венн диаграммасы

Венн диаграммасы — бұл салыстыру және талдау әдісі. Бұл әдіс оқушыларға екі немесе одан да көп объектілер немесе құбылыстардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтауға көмектеседі. Мысалы, оқушылар екі түрлі әдеби кейіпкерді немесе тарихи оқиғаларды салыстырып, олардың ортақ және айырмашылықтары туралы ойларын білдіреді.

Венн диаграммасы сыни ойлаудың негізі болып табылатын салыстыру және талдау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

5. Дебаттар мен дискуссиялар

Дебаттар мен дискуссиялар — бұл оқушылардың сыни ойлауын дамытудағы ең тиімді әдістердің бірі. Дебаттар оқушылардың пікір білдіру қабілеттерін дамытады, оларды әртүрлі көзқарастарды тыңдауға және талқылауға үйретеді. Бұл әдіс арқылы оқушылар өз ойларын дәлелдеп, қарсы пікірлерді тыңдай отырып, әртүрлі аргументтер мен дәлелдер келтіруді үйренеді.

Дискуссиялар мен дебаттар сыни ойлау дағдыларын дамытуға, оқушыларды ойлануға және шынайы ақпаратты талдауға ынталандырады.

6. Жобалық оқыту әдісі

Жобалық оқыту әдісі оқушыларға сыни ойлауды дамытуда үлкен көмегін тигізеді. Бұл әдіс оқушыларды нақты мәселелерді шешу үшін бірлесе жұмыс істеуге, ақпаратты жинақтап, оны талдауға және жаңа идеялар мен шешімдер ұсынуға үйретеді. Оқушылар белгілі бір тақырып бойынша зерттеу жүргізіп, өздерінің жобаларын қорғайды.

Қорытынды

Бұл зерттеу бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлау қабілетін дамыту жолдарын қарастыруға бағытталды. Зерттеу барысында сыни ойлау ұғымының мәні мен маңызы, оның

педагогика мен психологиядағы рөлі, сондай-ақ, сыни ойлаудың бастауыш сынып оқушыларының дамуы мен оқу процесінде қалай қалыптасатындығы талданды.

Әдебиеттер

1. Дьюи Дж. Демократия және білім. — Алматы: «Білім» баспасы, 2004.
2. Виготский Л. С. Психология развития ребенка. — М.: Педагогика, 1997.
3. Пиаже Ж. Психология интеллекта. — М.: Академия, 2003.

STEM БІЛІМ БЕРУ АЯСЫНДА ХИМИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ТӘСІЛДЕРІ

Омарова Лаззат Шабазкызы
Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Ленгір қаласы №8 колледж МКҚМ химия пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье исследуются эффективные методы преподавания химии в рамках STEM (наука, технологии, инженерия и математика) образования. Химия выделяется своей экспериментальной природой, теоретическими основами и связью с реальной жизнью. Обучение на основе модели STEM направлено на использование инновационных методов и развитие у студентов навыков решения проблем.

Abstract

This article explores effective methods of teaching chemistry within the framework of STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) education. Chemistry is distinguished by its experimental nature, theoretical foundations, and its connection to real-life applications. Teaching based on the STEM education model focuses on innovative methods and the development of problem-solving skills in students.

XXI ғасырда білім беру саласы әлемнің көптеген елдерінде жаңа тенденциялар мен тәсілдерге бейімделуде. Әлемнің әр түрлі білім беру жүйелерінде STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) білім беру аясындағы білім беру әдістерінің кеңінен қолданыс табуы білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді. STEM тәсілі — оқушыларды тек теориялық біліммен емес, сол білімдерді практикада қолдану арқылы өмірлік дағдыларды игеруге бағыттайды. STEM білім беру аясындағы химия пәнін оқыту жаңа бағыттарды ұсынады, өйткені химия ғылымы табиғаттың заңдылықтарын зерттеп қана қоймай, көптеген инженерлік, технологиялық, медициналық және экологиялық мәселелерді шешуге де тікелей әсер етеді.
Химия пәні болашақ мамандарды ғылыми зерттеулерге, тәжірибелерге, жаңа технологияларды енгізуге дайындайды. Сондықтан химияны STEM білім беру аясында оқыту студенттерге өздерінің ғылыми ойлау қабілеттерін дамытып, болашақта техникалық және инженерлік салалардағы тапсырмаларды шешуде белсенді рөл атқаруға мүмкіндік береді. Мақалада химия пәнін STEM әдісі арқылы оқытудың теориялық негіздері, әдістемелік тәсілдер және олардың тиімділігін арттыру жолдары талқыланады.

1. STEM білім беру моделінің негіздері

1.1. STEM білім берудің түсінігі мен мақсаты

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) — ғылым, технология, инженерия және математика салаларына бағытталған білім беру моделі. Бұл модельдің мақсаты — студенттерді тек білім алу процесіне тарту ғана емес, сонымен қатар оларды өз бетімен зерттеу жүргізуге, тәжірибелік жұмыстарды орындауға, ғылыми ойлау қабілетін дамытуға баулу. STEM моделінің негізгі принципі — студенттерге әртүрлі пәндер бойынша алған теориялық білімдерін біріктіріп, нақты өмірде қолдануға мүмкіндік беру.

1.2. STEM әдістемесінің химия пәніндегі маңызы

Химия ғылымы табиғаттың әртүрлі заңдылықтарын зерттеуді талап ететін пән ретінде STEM білім беру аясында ерекше орын алады. Бұл пәннің ішінде физика мен математиканың негізгі ұғымдары да қамтылса, технология мен инженерия саласындағы көптеген мәселелерге

тікелей байланысты. STEM тәсілі химия пәнін оқытуда ғылым мен технологияның өзара байланысын нығайтуға мүмкіндік береді.

2. Химия пәнін STEM тәсілімен оқытудың негізгі әдіс-тәсілдері

2.1. Зертханалық жұмыстар мен эксперименттер

Химия пәні оқытуда зертханалық жұмыстар үлкен рөл атқарады, себебі бұл пән негізінен тәжірибелік және эксперименттік сипатқа ие. STEM моделінде зертханалық жұмыстар студенттердің ғылыми зерттеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Студенттер теориялық білімдерін тәжірибе жүзінде қолдану арқылы материалдың маңызын, химиялық реакцияларды, табиғаттағы өзгерістер мен заңдылықтарды жақсырақ түсінеді.

2.2. Жоба негізіндегі оқыту

Жоба негізіндегі оқыту (Project-based learning, PBL) — студенттерге нақты ғылыми немесе инженерлік мәселені шешу үшін қажетті ақпаратты жинақтау, талдау және қолдану арқылы білім алу процесі. STEM білім беру аясында жоба негізіндегі оқыту әдісі химия пәнін оқытуда маңызды рөл атқарады, өйткені бұл әдіс студенттерге жаңа идеяларды зерттеуге, түрлі химиялық процестер мен реакцияларды модельдеуге мүмкіндік береді.

2.3. Интерактивті және виртуалды оқыту құралдары

Интерактивті оқу құралдары мен бағдарламалық қамтамасыз ету химия пәнін оқытуда кеңінен қолданылады. Мысалы, студенттер химиялық реакцияларды виртуалды зертханаларда орындап, олардың нәтижелерін бірден бақылап, эксперименттерді оңай қайталауға мүмкіндік алады. Бұл құралдар химия пәніндегі теория мен тәжірибені біріктіруге септігін тигізеді.

3. STEM білім беру аясында химия пәнін оқытудың тиімділігін арттыру

3.1. Студенттердің ғылыми ойлау қабілетін дамыту

STEM әдістемесі студенттерге тек дайын білімді беру емес, оларды зерттеу жүргізуге, сұрақтар қоюға және жаңа шешімдер табуға ынталандырады. Химия пәні студенттерге аналитикалық және синтетикалық ойлауды дамытуға мүмкіндік береді, бұл оларға болашақта ғылыми зерттеулерді жүргізу мен инженерлік міндеттерді шешу үшін қажетті қабілеттерді қалыптастыруға көмектеседі.

3.2. Командалық жұмыс дағдыларын қалыптастыру

STEM әдісі студенттерді топта жұмыс істеуге, ғылыми зерттеу жүргізуге, пікірталас жасауға және бірлесіп шешім қабылдауға үйретеді. Химия пәні студенттердің командалық жұмыс дағдыларын дамыту үшін өте маңызды, өйткені бұл салада жиі топтық зерттеулер мен эксперименттер жүргізіледі.

3.3. Проблемалық оқыту әдістері

Проблемалық оқыту әдісі STEM білім берудің негізі болып табылады. Бұл әдіс студенттерді нақты өмірдегі мәселелерді шешуге дайындайды. Химия пәні осы әдісті қолдану үшін өте қолайлы, өйткені химиялық процестер мен реакциялар нақты өмірде көптеген мәселелерді шешуге қатысты.

4. Химия пәнін оқытудың заманауи құралдары мен технологиялары

4.1. Виртуалды зертханалар мен симуляциялар

Виртуалды зертханалар студенттерге нақты химиялық тәжірибелерді орындауға мүмкіндік береді. Бұл құралдар студенттердің химиядағы теориялық білімдерін тәжірибе арқылы нығайтуға көмектеседі.

4.2. Көпмедиа ресурстар мен оқыту платформалары

Көпмедиа ресурстар мен оқыту платформалары, мысалы, Khan Academy, Coursera, және басқа онлайн білім беру ресурстары студенттердің химия пәніндегі білімін кеңейтуге мүмкіндік береді. Бұл платформалар тек теориялық білімді ғана емес, тәжірибелік тапсырмаларды орындау мүмкіндігін де ұсынады.

Қорытынды

STEM білім беру аясында химия пәнін оқытудың тиімді тәсілдері студенттердің ғылыми ойлауын дамытып, олардың зерттеу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. STEM әдісінің көмегімен студенттер химияның теориялық негіздерімен қатар, оны практикада қолдану дағдыларын меңгереді. Бұл тәсіл оларды болашақта ғылыми және инженерлік

салалардағы мәселелерді шешуге дайындайды. Сонымен қатар, STEM білім беру моделінің негізінде білім алу процесі оқушылардың қызығушылығын арттырады және олардың оқу мотивациясын күшейтеді.

Әдебиеттер

1. PISA *STEM Education in PISA 2015*. OECD Publishing, 2015.
2. Jonassen D. H. *Learning to Solve Problems with Technology: A Constructivist Perspective*. Pearson Education, 2011.
3. Park M. *STEM Education and Chemical Education: A Case Study*. International Journal of Science Education, 2016.

STEM ТЕХНОЛОГИЯСЫН ТАРИХ ПӘНІНДЕ ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Оралбекова Айгуль Бухаровна
Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Ленгір қаласы №8 колледж МКҚМ тарих пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье исследуются возможности интеграции модели STEM (наука, технологии, инженерия, математика) с преподаванием истории. STEM-технологии способствуют развитию аналитических способностей студентов, эффективному изучению исторических событий и процессов, а также их применению в будущем. С развитием технологий, инженерии и науки также обновляются методы преподавания истории.

Abstract

This article explores the integration possibilities between the STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) education model and the teaching of history. STEM technologies help develop students' analytical thinking skills, effectively study historical events and processes, and apply them in the future. With the development of technology, engineering, and science, the methods of teaching history are also evolving.

XXI ғасырдың білім беру жүйесі тек теориялық білімді ғана емес, практикалық дағдыларды да меңгеруді талап етеді. Білім беру саласындағы жаңа үрдістер мен талаптар STEM білім беру моделі аясында ғылым, техника, инженерия және математика пәндерін бірлесе оқытуды ұсынады. Алайда, STEM білім беру тек жаратылыстану және техникалық пәндермен ғана шектелмей, гуманитарлық пәндерге де ықпал етіп келеді. Бұл мақалада STEM технологиясын тарих пәнінде қолданудың мүмкіндіктері мен тиімділігі зерттеледі.

Тарих пәнін оқытуда STEM әдістемесін енгізу студенттердің сыни ойлау, аналитикалық дағдыларын және тарихи процестерді өзара байланыс тұрғысынан зерттеу қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Әсіресе, тарих сабағында технологияларды қолдану арқылы оқушыларға өткен заманның саяси, экономикалық, мәдени және әлеуметтік жағдайларын түсіндіруге жаңа көзқарас пен тәсілдер ашуға болады. Технологияның көмегімен тарих пәнін оқытудың өзара байланысты, көпқырлы сипаттарын студенттерге нақты әрі түсінікті түрде жеткізуге мүмкіндік бар.

1. STEM білім беру моделі және тарих пәні

1.1. STEM білім беру моделінің ерекшеліктері

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) білім беру моделі ғылым, техника, инженерия және математиканы біріктіре отырып, студенттерді болашақ кәсіби өмірге дайындауға арналған жүйе. STEM білім беру мазмұны студенттерге тек пәндік білімді ғана емес, сонымен қатар оларды ғылыми зерттеулер жүргізуге, тәжірибелер жасауға және өз пікірін дәлелдеуге үйретеді. STEM әдісінің негізгі принципі — пәндер арасындағы шекараларды жою және ғылым мен техниканың байланысын көрсету.

1.2. Тарих пәні және STEM технологияларының байланысы

Тарих пәні көбінесе мәтіндермен жұмыс жасау мен өткен оқиғаларды түсіну үшін анализ жасауға негізделген. Алайда STEM технологияларының құралдарын енгізу тарих сабақтарының

мазмұны мен әдістемесіне жаңа қырынан қарауды ұсынады. Тарихи деректер мен оқиғаларды тек мәтіндермен ғана емес, түрлі технологиялар арқылы визуализациялау, математикалық және ғылыми әдістерді қолдану арқылы талдау тарихты оқытудың жаңа тәсілдерін дамытуға мүмкіндік береді.

2. STEM технологиясын тарих сабағында қолданудың тиімді тәсілдері

2.1. Визуализация және картографиялық құралдарды пайдалану

Тарих пәнінде карталар мен диаграммаларды қолдану тарих оқиғаларын географиялық және уақыттық тұрғыдан түсінуге көмектеседі. STEM технологиясының құралдары арқылы студенттерге интерактивті карталар мен 3D модельдерді қолдану ұсынылады. Бұл, әсіресе, тарихи кезеңдер мен орындар арасындағы байланысты көруге мүмкіндік береді.

2.2. Деректерді талдау және статистикалық әдістер

Тарихи деректерді статистикалық және математикалық әдістер арқылы талдау арқылы оқушылар тарихи процестердің динамикасын зерттей алады. STEM тәсілдері тарих сабағында үлкен деректерді (Big Data) қолдану, тарихи мәліметтерді сандық көрсеткіштермен көрсету, сонымен қатар экономикалық және әлеуметтік көрсеткіштерді зерттеу мүмкіндіктерін ашады.

2.3. Симуляциялар және виртуалды тәжірибелер

Тарих пәнінде оқушылар тарихи оқиғаларды немесе кезеңдерді симуляциялар арқылы зерттей алады. STEM технологиялары арқылы жасаған виртуалды модельдер мен симуляциялар студенттерге өткен дәуірлерде болған жағдайларды көрнекі түрде көруге мүмкіндік береді. Мысалы, тарихи қалаларды немесе әскери қақтығыстарды виртуалды түрде реконструкциялау арқылы оқушылар тарихты тереңірек түсінеді.

2.4. Жоба негізіндегі оқыту

STEM тәсілі бойынша жоба негізінде оқыту (Project-based Learning) студенттерді нақты тарихи мәселелерді шешуге, зерттеулер жүргізуге және топтық жұмыстарды орындауға баулиды. Тарих сабағында осындай жобалар арқылы оқушылар тарихи кезеңдер мен оқиғаларды өз бетінше зерттеуге мүмкіндік алады. Мысалы, студенттер тарихи деректерді жинақтап, зерттеу жұмыстарын жүргізіп, оларды ғылыми түрде қорғап шығуы қажет.

3. STEM технологиясының тарих сабақтарында студенттердің зерттеу дағдыларын дамытудағы рөлі

3.1. Критикалық ойлау мен талдау дағдыларын дамыту

STEM әдістемесі оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға үлкен септігін тигізеді. Тарих сабағында оқушылар тек фактілерді жаттамайды, олар әртүрлі көзқарастарды салыстырып, деректерді терең талдайды. Бұл оларды болашақта ғылыми зерттеу жұмыстарын жүргізуге, шешімдер қабылдауға және кез келген мәселені жан-жақты қарастыруға дайын етеді.

3.2. Құралдарды және ресурстарды тиімді қолдану

STEM технологияларының көмегімен тарих пәнінде зерттеу жүргізудің сапасы айтарлықтай артады. Оқушылар сандық ресурстарды, ғылыми деректер базасын, виртуалды зертханалар мен картографиялық құралдарды қолдана отырып, өткен оқиғаларға қатысты нақты мәліметтер мен көрнекі бейнелер алады.

4. STEM технологиясының тарих сабағындағы болашаққа деген ықпалы

4.1. Технологиялық дамуды зерттеу

Тарих пәні көбінесе қоғамның дамуындағы әртүрлі өзгерістерді зерттейді. STEM технологиялары тарихтың әртүрлі кезеңдеріндегі технологиялық дамуды зерттеуге мүмкіндік береді. Оқушылар ғылым мен техниканың дамуын нақты тарихи контексте көреді және осы дамудың қоғамға, экономикаға және мәдениетке қалай әсер еткенін түсінеді.

4.2. Ғылыми зерттеу дағдыларын дамыту

Тарих сабағында STEM тәсілдерін қолдану студенттерді тек тарихи біліммен ғана емес, ғылыми зерттеу дағдыларымен де қаруландырады. Оқушылар өз зерттеулерін жүргізіп, ғылыми әдістерді қолдану арқылы нақты тарихи оқиғаларды түсінеді және өзінің зерттеулерінің нәтижелерін басқа адамдарға ұсынуға үйренеді.

Қорытынды

STEM технологиясы тарих пәнінде оқыту үшін тиімді құрал болып табылады. Тарих сабағында STEM әдістемесін қолдану студенттерге ғылыми және техникалық әдістерді қолдана отырып, өткен оқиғаларды терең түсінуге мүмкіндік береді. Бұл әдіс студенттердің сыни ойлау қабілеттерін арттырып, олардың тарихты жан-жақты зерттеу дағдыларын дамытуға септігін тигізеді. Сонымен қатар, STEM әдістері тарихты оқытудың дәстүрлі тәсілдеріне жаңа көзқарас пен тереңдік қосады, нәтижесінде оқушылардың білім деңгейі мен зерттеу дағдылары жоғарылайды.

Әдебиеттер

1. Beers S. Z. *21st Century Skills: Preparing Students for THEIR Future*. Educational Leadership, 2011.
2. Bybee R. W. *The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities*. NSTA Press, 2013.
3. Park M. *STEM Education and Chemical Education: A Case Study*. International Journal of Science Education, 2016.

СТУДЕНТТЕРДІҢ ЖАТАҚХАНАҒА БЕЙІМДЕЛУІН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУ ЖОЛДАРЫ

Смаилова Гульзипа Амангельдиевна
Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Ленгір қаласы №8 колледж МКҚМ, жатақхана тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматривается психологический аспект процесса адаптации студентов к жизни в общежитии. Адаптация к общежитию является важным социальным и психологическим этапом для студентов. На этом этапе студенты сталкиваются с необходимостью приспособиться к новой среде, взаимодействовать с новыми людьми, а также решать вопросы, связанные с учебными и бытовыми условиями.

Abstract

This article examines the psychological aspect of the process of students' adaptation to living in a dormitory. Adapting to dormitory life is an important social and psychological stage for students. During this phase, students face the need to adjust to a new environment, interact with new people, and address issues related to academic and living conditions.

Студенттер үшін университетке немесе жоғары оқу орнына қабылдану – жаңа өмір кезеңінің басталуы. Бұл өзгеріс тек академиялық тұрғыдан ғана емес, әлеуметтік және психологиялық тұрғыдан да үлкен мәнге ие. Жатақханаға орналастыру студенттер үшін жаңа әлеуметтік және психологиялық ортаға бейімделудің алғашқы кезеңі болып табылады. Бұл кезеңде көптеген студенттер қиындықтар мен стресстен туындаған мәселелерге тап болуы мүмкін. Жатақханаға бейімделу студенттің оқу процесіне, психологиялық жағдайына және жалпы өмір сапасына әсер ететін маңызды фактор болып табылады.

Жатақханаға бейімделу барысында студенттер жаңа әлеуметтік ортаға, мәдениетке және тұрмыс жағдайларына үйренуі керек. Осы кезеңде дұрыс психологиялық қолдау көрсету олардың әлеуметтік және психологиялық бейімделуін жеңілдетуге ықпал етеді. Бұл мақала студенттердің жатақханаға бейімделуін психологиялық қолдау жолдары тұрғысынан қарастырып, олардың психоэмоционалды жағдайын жақсарту және бейімделу процесін тиімді етуге арналған әдістер мен техникаларды ұсынады.

1. Студенттердің жатақханаға бейімделу процесі

1.1. Жатақханаға бейімделудің психологиялық мәні

Студенттер жатақханаға орналасқанда алғашында көптеген өзгерістерге тап болады. Олар жаңа адамдармен танысады, жаңа ортаға кіреді, үйден жырақ болу сияқты жағдайлар оларды психологиялық тұрғыдан сынаққа салады. Студенттердің жатақханаға бейімделуі дегеніміз – олардың жаңа ортаға, адамдарға, өмір сүру жағдайларына бейімделу процесі.

1.2. Әлеуметтік және психологиялық қиындықтар

Жатақханаға бейімделу кезінде студенттер көбінесе әлеуметтік және психологиялық қиындықтарға тап болады. Олардың арасында жаңа ортаға деген үйренісушілік, ұйқы мен оқу режиміндегі өзгерістер, қаржылық қиындықтар, басқа студенттермен қарым-қатынас мәселелері, әлеуметтік оқшаулану сияқты проблемалар жиі кездеседі.

1.3. Жатақханадағы әлеуметтік және мәдени орта

Жатақхана студенттердің жаңа әлеуметтік және мәдени ортаға енген жері болып табылады. Бұл орта студенттердің қарым-қатынас жасауын, өзара әрекеттесуін және әлеуметтік байланыс орнатуын талап етеді. Әр түрлі мәдениеттер мен көзқарастар студенттер арасында түсініспеушіліктер мен конфликтілер тудыруы мүмкін.

2. Студенттерге психологиялық қолдау көрсету әдістері

2.1. Психологиялық тренингтер мен курстар

Жатақханаға бейімделу процесінде студенттерге психологиялық қолдау көрсету үшін түрлі тренингтер мен курстар өткізу өте маңызды. Бұл тренингтер студенттердің стресстен шығу, эмоционалды тұрақтылықты сақтау, өзара қарым-қатынас дағдыларын дамытуға бағытталған болуы керек.

2.2. Жеке кеңес беру

Студенттерге жеке кеңес беру олардың жеке мәселелерін түсінуге және шешуге көмектеседі. Психологтар студенттерге жатақханадағы әлеуметтік және тұрмыстық жағдайларға байланысты туындайтын мәселелерді шешуге бағытталған нақты кеңестер бере алады. Жеке кеңес беру жеке мәселелер мен сұрақтарды талқылауға мүмкіндік береді.

2.3. Топтық жұмыс және әлеуметтік қолдау

Студенттердің жатақханаға бейімделуін жеңілдетудің тағы бір тиімді әдісі – топтық жұмыс пен әлеуметтік қолдау көрсету. Оқытушылар мен психологтар студенттерге өзара көмек көрсету, бір-бірімен тәжірибе бөлісу және бірлесіп проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға ықпал етуі қажет.

2.4. Когнитивті-поведенческ әдістер

Когнитивті-поведенческ әдістер студенттердің теріс ойлар мен сезімдерінен арылуына көмектеседі. Бұл әдіс студенттердің стресстік жағдайларды жеңуге және бейімделу процесін оңтайландыруға көмектеседі.

3. Жатақханаға бейімделу кезінде туындайтын қиындықтар мен оларға психологиялық қолдау көрсету

3.1. Студенттердің әлеуметтік оқшауланuы

Жатақханаға алғашқы уақытта студенттердің әлеуметтік оқшауланuы жиі байқалады. Бұл кезеңде студенттер көбінесе өздерін жалғыз сезінеді, жаңа ортада жатсынушылық пайда болады. Психологиялық қолдау осы оқшауланuды жеңуге бағытталған, студенттердің өзін-өзі қабылдауын жақсарту үшін көмек көрсетеді.

3.2. Ұйқы және тамақтану режиміндегі өзгерістер

Жатақханада студенттер жиі ұйқы мен тамақтану режимінде қиындықтарға тап болады. Бұған стресстің әсері де болуы мүмкін. Бұл жағдайда студенттерге ұйқы мен тамақтану тәртібін қалыптастыруға көмектесетін психологиялық қолдау қажет.

3.3. Оқу және оқу арасындағы тепе-теңдікті табу

Студенттердің жатақханада өз уақытын тиімді жоспарлауы қиын болуы мүмкін. Оқу мен жеке өмір арасындағы тепе-теңдікті табу үшін студенттерге психологиялық кеңес беру мен жаттығулар ұйымдастыру қажет.

4. Психологиялық қолдау жүйесінің тиімділігі және нәтижелері

4.1. Эмоционалды тұрақтылықты арттыру

Студенттерге психологиялық қолдау көрсету олардың эмоционалды тұрақтылығын арттырады. Бұл бейімделу процесінде студенттердің стресс деңгейін төмендетуге, эмоционалдық жағдайларын жақсартуға ықпал етеді.

4.2. Әлеуметтік дағдыларды дамыту

Психологиялық қолдау студенттердің әлеуметтік дағдыларын дамытудың негізгі жолы болып табылады. Студенттер арасындағы әлеуметтік байланысты нығайту, өзара түсіністік пен құрметті қалыптастыру үшін психологиялық тренингтер мен курстар маңызды рөл атқарады.

4.3. Оқу процесіне әсері

Жатақханаға бейімделудің психологиялық қолдау жүйесі студенттердің оқу процессіне де оң әсер етеді. Эмоционалды және психологиялық тұрғыдан тұрақты студенттер өз оқуында жақсы нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді.

Қорытынды

Жатақханаға бейімделу студенттің психоэмоционалды жағдайы мен академиялық табыстарына үлкен әсер етеді. Студенттердің бейімделуін жеңілдету үшін психологиялық қолдау көрсету өте маңызды. Бұл қолдау студенттердің әлеуметтік және психологиялық дағдыларын дамытуға, стрессті жеңуге және оқу процессіне деген мотивацияны арттыруға көмектеседі. Жатақханаға бейімделу процесі жеке және топтық психологиялық қолдаумен ғана емес, сонымен қатар жалпы университеттік қолдау жүйесі арқылы оңтайландырылуы керек.

Әдебиеттер

1. Жанузақова Г. Ж., Нұрғалиева А. С. *Студенттердің әлеуметтік-психологиялық бейімделу мәселелері*. Педагогика және психология, 2016.
2. Алимов М. К. *Психология және студенттердің әлеуметтік бейімделуі: теориялық негіздері*. Алматы: Қазақ университеті, 2014.
3. Құдайбергенова Ә. Р. *Жоғары оқу орындарындағы студенттердің психологиялық бейімделуі мен қолдау жүйесі*. Қазақ психология журналы, 2019.

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ УСПЕШНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ИЗУЧЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА

Утебекова Дарига Ергалиевна
Туркестанская область, Ордабасинский район, КГУ Общеобразовательная школа «Ордабасы» учитель русского языка и литературы

Түйін

Мақалада функционалдық сауаттылық орыс тілін оқыту үдерісінің тиімділігінің негізгі көрсеткіші ретінде қарастырылады. Функционалдық сауаттылықтың негізгі компоненттері талданып, білімді практикада қолдану дағдыларын дамытудағы маңыздылығы көрсетіледі. Сыни ойлау, ақпаратты талдау және интерпретациялау қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған әдістерді білім беру процесіне енгізудің қажеттілігі негізделеді. Мектеп тәжірибесінде функционалдық сауаттылықты жүйелі түрде дамыту қажет екендігі туралы қорытынды жасалады.

Annotation

This article examines functional literacy as a key indicator of the success of the educational process in teaching the Russian language. The main components of functional literacy—linguistic, communicative, cognitive, and cultural—are analyzed in detail. The necessity of developing students' ability to apply their knowledge in real-life situations is emphasized. The article explores effective methods for fostering functional literacy, such as project-based learning, working with texts of various genres, and developing critical thinking skills. The importance of integrating a functional approach into the school curriculum for the Russian language is highlighted as a means to enhance students' practical language competence.

Современные образовательные стандарты акцентируют внимание на необходимости формирования у учащихся не только знаний, но и умений использовать их в различных жизненных ситуациях. В этом контексте функциональная грамотность становится одним из важнейших показателей успешности образовательного процесса, в том числе при изучении русского языка.

Функциональная грамотность — это способность человека использовать полученные знания, навыки и умения в повседневной жизни для решения практических задач, понимания и

анализа информации. В условиях глобализации, информационного общества и цифровых технологий она становится неотъемлемой частью качественного образования.

2. Понятие и структура функциональной грамотности.

Понятие «функциональная грамотность» охватывает несколько взаимосвязанных компонентов:

- **Языковая грамотность** — способность понимать и создавать тексты на русском языке.
- **Коммуникативная грамотность** — умение вести диалог, выражать мысли устно и письменно.
- **Когнитивная грамотность** — умение анализировать, сравнивать, делать выводы.
- **Культурологическая грамотность** — знание норм, традиций, речевых и социокультурных контекстов.

Все эти компоненты интегрированы в изучении русского языка. Образовательный процесс должен быть направлен не столько на заучивание теории, сколько на формирование умений использовать язык как инструмент познания, коммуникации и выражения своей позиции.

3. Формирование функциональной грамотности на уроках русского языка.

Формирование функциональной грамотности возможно при соблюдении нескольких педагогических условий:

- **Работа с различными типами текстов** — публицистическими, научно-популярными, художественными.
- **Обсуждение актуальных тем**, касающихся общества, культуры, этики.
- **Проектная и исследовательская деятельность** — учащиеся сами формулируют вопросы, ищут информацию, представляют результаты.
- **Рефлексия и самооценка** — развитие критического отношения к получаемым знаниям и собственным действиям.

Включение подобных подходов помогает ученикам не только лучше понимать учебный материал, но и применять его за пределами школы — в общении, профессиональной ориентации, социальной активности.

4. Современные методы и технологии.

Современная педагогика предлагает ряд эффективных методов для развития функциональной грамотности:

- **Метод кейсов** — анализ конкретных ситуаций с применением языковых знаний.
- **Интерактивные технологии** (дебаты, деловые игры, ролевые модели).
- **Использование цифровых ресурсов**: электронные учебники, онлайн-квесты, платформы для совместной работы (Padlet, Miro и др.).
- **Методика «обучение в сотрудничестве»** — работа в парах и группах, обмен мнениями и опытом.

Такие методы обеспечивают не только активное вовлечение учеников в образовательный процесс, но и повышают мотивацию к изучению русского языка.

5. Қорытынды / Заключение

Функциональная грамотность — это не просто модное направление, а необходимость в условиях современного образования. Она определяет способность выпускника школы ориентироваться в сложном информационном пространстве, адекватно воспринимать и использовать язык.

Преподавание русского языка должно быть переориентировано на развитие практико-ориентированных навыков: понимание, интерпретация, оценка и создание текстов. Только при системном подходе можно добиться того, чтобы знания по русскому языку стали по-настоящему функциональными.

Список литературы:

1. Зимняя И.А. Психологическая характеристика функциональной грамотности // Вопросы психологии. — 2002. — №6. — С. 3–13.
2. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. — 2003. — №2.

3. Крылова Н.Б. Формирование функциональной грамотности на уроках русского языка. — М.: Академкнига, 2017.
4. Бунеев Р.Н., Бунеева Е.В. Современный урок русского языка. — М.: Баласс, 2010.
5. Назарбаева С. Современное образование и функциональная грамотность // Казахстанская правда. — 2021.
6. Министерство образования РК. Концепция развития функциональной грамотности школьников. — Астана, 2023.
7. Текучев А.В. Методика преподавания русского языка в средней школе. — М.: Просвещение, 2004.
8. Соловейчик М.С. Грамотность как средство личностного развития школьников // Педагогика. — 2015. — №4.
9. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. — М.: Народное образование, 2005.
10. OECD. PISA 2022 Results. Literacy and Education Systems. — OECD Publishing, 2023.

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Ералиева Қарлығаш Абдуалиевна
Түркістан облысының білім басқармасының Төлеби ауданының білім бөлімінің «Ақбота» бөбекжай –бақшасы» мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматривается эффективность применения инновационных технологий в обучении современных детей в детском саду. В современной системе образования внедрение новых методов, в том числе инновационных технологий, делает процесс обучения более эффективным и увлекательным. Период детского сада — это начальный этап получения знаний и освоения навыков, поэтому использование информационно-коммуникационных технологий, цифровых инструментов и интерактивных методов в этот период имеет особое значение.

Abstract

This article explores the effectiveness of using innovative technologies in teaching modern children in preschool. In the modern education system, the introduction of new methods, including innovative technologies, makes the learning process more effective and engaging. The preschool period is the initial stage of acquiring knowledge and skills, so the use of information and communication technologies, digital tools, and interactive methods is particularly important at this stage.

Қазіргі уақытта балабақшадағы білім беру жүйесі әлемде жүріп жатқан өзгерістер мен жаңа технологиялық жетістіктерге сай жаңарып, дамуда. Балалардың оқу мен дамуындағы заманауи тәсілдер балалардың қабілеттерін ерте жасынан шыңдауға мүмкіндік береді. Бұл мақсатқа жету үшін инновациялық технологияларды қолданудың маңызы ерекше. Балабақшада инновациялық технологияларды қолдану оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуға, шығармашылықты қолдауға және оқу үдерісін белсенді етуге ықпал етеді. Ақпараттық технологиялар мен мультимедиялық құралдардың көмегімен балалар өз білімдерін жаңа әдіс-тәсілдер арқылы меңгеріп, оқу мен ойын әрекеттерін үйлестіре алады.

Инновациялық технологиялардың балалардың дамуына оң әсер ететіндігі ғылыми тұрғыдан дәлелденген. Олардың көмегімен бала өзін-өзі көрсете алады, ойлау қабілеттері мен коммуникативтік дағдылары дамиды. Сонымен қатар, инновациялық технологиялар балалардың әлеуметтік ортада өз орындарын табуға, топтық жұмыстарда белсенді қатысуға мүмкіндік береді. Балабақшадағы педагогтар осы құралдарды тиімді пайдалану арқылы оқу процесін қызықты әрі тиімді ете алады.

Зерттеу жұмысының мақсаты — балабақшада инновациялық технологияларды қолданудың тиімділігін анықтау және олардың балалардың білім алу және даму процесіндегі рөлін көрсету.

Зерттеу міндеттері:

1. Балабақшадағы білім беру процесінде қолданылатын инновациялық технологиялардың түрлерін анықтау.
2. Инновациялық технологиялардың балалардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға әсерін талдау.
3. Балабақшада инновациялық технологияларды қолдану үшін педагогтардың кәсіби шеберлігін арттыру тәсілдерін қарастыру.
4. Инновациялық технологияларды қолдану арқылы оқу процесін тиімді ұйымдастырудың әдістерін зерттеу.
5. Педагогикалық практикада инновациялық технологияларды қолданудың артықшылықтары мен қиындықтарын анықтау.

1. Инновациялық технологиялар және олардың балабақшадағы білім берудегі рөлі

Инновациялық технологиялар — бұл білім беру үдерісін жақсарту және жаңарту мақсатында қолданылатын жаңа әдіс-тәсілдер мен құралдар. Бұл технологиялар оқушыларды оқытудағы қалыптасқан әдістерді өзгертеді, жаңа көзқарастар мен әдістерді енгізеді. Балабақшадағы инновациялық технологиялардың негізгі мақсаты — балалардың оқу, ойын және әлеуметтік дағдыларын дамыту.

Инновациялық технологиялардың негізгі түрлері:

1. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ): Компьютерлер, планшеттер, интерактивті тақталар мен смартфондар, олар білім беру үдерісін жеңілдетіп, балалардың қызығушылығын арттырады.
2. Сандық оқыту құралдары: Электронды оқулықтар, виртуалды және толықтырылған шындық (VR/AR), мультимедиялық материалдар балалардың оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді.
3. Геймификация: Оқыту процесіне ойын элементтерін енгізу, бұл балалардың ойын арқылы жаңа білім алуға деген қызығушылығын оятады.
4. Интерактивті әдістер: Оқушыларды оқу процесіне белсенді түрде тарту үшін қолданылатын әдіс-тәсілдер. Мұнда интерактивті тақталар мен басқа да мультимедиялық құралдар пайдаланылады.

Инновациялық технологиялар балабақшада балалардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, оқу процесін динамикалық әрі қолжетімді етеді. Бұл жаңа құралдар балалардың оқу мен ойын әрекеттерін біріктіруге мүмкіндік береді, олардың әртүрлі танымдық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

2. Инновациялық технологияларды қолданудың тиімділігі

Балабақшада инновациялық технологияларды қолданудың басты мақсаты — баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту, когнитивті дағдыларын жетілдіру және оқу үдерісін жеңілдету. Бұл технологиялар балалардың мотивациясын арттырады, оларды оқу процесіне белсенді түрде тартуға мүмкіндік береді. Интерактивті құралдар мен мультимедиялық материалдар балаларға теориялық білімді оңай әрі қызықты түрде меңгеруге мүмкіндік береді.

Инновациялық технологиялардың тиімділігі:

1. Шығармашылық және танымдық қабілеттердің дамуы: Балалар ойын мен оқу әрекетін біріктіру арқылы шығармашылық пен ойлау дағдыларын дамыта алады.
2. Әлеуметтік дағдылардың дамуы: Топтық жұмыстар мен интерактивті әдістер балалардың әлеуметтік дағдыларын жетілдіреді, бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеуге үйретеді.
3. Ақпараттық сауаттылықтың артуы: Электронды оқулықтар, интернет және басқа сандық ресурстар балалардың ақпараттық сауаттылығын арттырады, жаңа білімді іздеу және өңдеу дағдыларын дамытады.
4. Жеке оқыту: Инновациялық технологиялар әр балаға өз деңгейінде білім алуға мүмкіндік береді, бұл оқытуды дараландыруға ықпал етеді.
5. Оқу үдерісінің интерактивтілігі: Мұғалімдер мен балалар арасында үздіксіз кері байланыс орнатуға, оқу материалдарын қызықты әрі түсінікті түрде ұсынуға мүмкіндік береді.

3. Балабақшада инновациялық технологияларды қолданудың әдістері мен тәсілдері

Инновациялық технологияларды балабақшада тиімді пайдалану үшін педагогтар өздерінің кәсіби шеберліктерін арттыруы керек. Бұл технологияларды қолдану оқушыларға ғана емес, мұғалімдерге де жаңа мүмкіндіктер ашады. Педагогтар сабақта жаңа әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы балалардың қызығушылығын арттыра алады, олардың шығармашылық және танымдық дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Инновациялық технологияларды қолданудың негізгі әдістері мен тәсілдері:

1. Ақпараттық-коммуникациялық құралдарды пайдалану: Балабақшада компьютерлер мен планшеттерді қолдану, мультимедиялық материалдар мен бейнемазмұндарды пайдалану балалардың оқу үдерісін жандандырады.
2. Интерактивті әдістер: Интерактивті тақталарды пайдалану арқылы сабақтың мазмұнын қызықты әрі түсінікті етуге болады.
3. Жобалық әдіс: Балалар нақты жобалармен жұмыс істеп, шығармашылық қабілеттерін шыңдайды.
4. Геймификация: Оқыту процесіне ойын элементтерін енгізу арқылы балалардың қызығушылығын арттыруға болады.
5. Виртуалды және толықтырылған шындық (VR/AR): Виртуалды ортада балаларға тәжірибе алуға, жаңа білімді тереңірек меңгеруге мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қазіргі уақытта балабақшада инновациялық технологияларды қолдану оқу мен тәрбиелеу процесін жаңартуға және тиімді етуге ықпал етеді. Бұл технологиялар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, танымдық дағдыларын жетілдіруге және оқу процесін қызықты әрі қолжетімді етуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мұғалімдер үшін де жаңа мүмкіндіктер ашылады, олар балалардың білімін жаңа әдіс-тәсілдер арқылы жетілдіреді.

Инновациялық технологияларды қолдану балабақшада оқу үдерісін дамытуға, балаларды ақпараттық және коммуникациялық дағдыларға үйретуге мүмкіндік береді. Бұл балалардың әлеуметтік және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етіп, оқу процесін тиімді әрі нәтижелі етеді.

Әдебиеттер

1. Зимняя И. А. Современные образовательные технологии. — М.: Академия, 2016.
2. Айтмамбетова С. О., Ахметова Қ. Ә. Заманауи білім беру технологиялары. — Алматы: Білім, 2014.
3. Педагогика инноваций. — Алматы: Қазақ университеті, 2013.

ӨНЕР ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ДАМЫТУ: БАЛАБАҚШАДАҒЫ ҚОЛӨНЕР САБАҒЫ

Омарова Салтанат Арыстанбековна
Түркістан облысының білім басқармасының Төлеби ауданының білім бөлімінің «Ақбота» бөбекжай –бақшасы» мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматривается развитие художественного творчества у детей в детском саду, особенно важность и роль уроков ручного труда. Уроки ручного труда способствуют развитию творческих способностей детей, формированию их эстетического вкуса, развитию мелкой моторики и формированию чувства уважения к вещам, сделанным своими руками. Проведение уроков ручного труда в детском саду направлено на раскрытие творческого потенциала детей, воспитание трудолюбия и самовыражение через искусство.

Abstract

This article discusses the development of artistic creativity in preschool children, with a particular focus on the importance and role of handicraft lessons. Handicraft lessons help develop children's creative abilities, shape their aesthetic taste, improve fine motor skills, and foster a sense of respect for things made by hand.

Conducting handicraft lessons in preschool is aimed at unlocking children's creative potential, teaching them work ethics, and enabling self-expression through art.

Балабақша кезеңі — баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуының маңызды сатысы. Бұл кезеңде баланың шығармашылық қабілеттері, ойлау, қиял, эмоция және талғамдары дамиды. Баланың әлемді тануы, шығармашылық дамуы мен тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуы балабақшада тиімді ұйымдастырылған оқу-тәрбие процесіне тәуелді. Өнер, әсіресе қолөнер сабақтары балалардың шығармашылық әлеуетін ашуға зор ықпал етеді.

Қолөнер сабағы балалардың шығармашылығын дамытумен қатар, олардың ұсақ моторикасын жетілдіреді, еңбекке деген қызығушылықты арттырады және өнерге деген көзқарастарын кеңейтеді. Сонымен қатар, қолөнер арқылы балалар өз қолымен жасаған жұмыстарында эстетикалық тәрбие алып, өз шығармашылығына деген сенімдерін нығайтады. Қолөнер сабақтарында балалар тек шығармашылық қабілеттерін дамытып қана қоймай, өз идеялары мен сезімдерін бейнелеу тәсілдерін үйренеді. Бұл балаға өзін-өзі тану, өзіндік білдіру және басқа адамдармен өзара қарым-қатынас орнату дағдыларын қалыптастырады.

Зерттеу жұмысының мақсаты — балабақшадағы қолөнер сабақтары арқылы балалардың өнер шығармашылығын дамыту жолдарын қарастыру және оның педагогикалық тиімділігін анықтау.

Зерттеу міндеттері:

1. Қолөнердің балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы рөлін анықтау.
2. Балабақшада қолөнер сабақтарын ұйымдастырудың әдіснамалық негіздерін зерттеу.
3. Қолөнер сабақтарында қолданылатын материалдар мен құралдардың балаларға әсерін қарастыру.
4. Педагогикалық әдістер мен тәсілдерді қолдану арқылы балалардың қолөнерге қызығушылығын арттыру.
5. Қолөнер сабағының балалардың ұсақ моторикасына және танымдық қабілеттеріне әсерін зерттеу.

1. Қолөнер және оның мәні

Қолөнер — бұл адамның шығармашылық күшін, еңбекке деген қарым-қатынасын білдіретін өнердің бір түрі. Қолөнер сабағы балалардың тек қана қолмен жұмыс жасау дағдыларын дамытуға бағытталмайды, сонымен қатар олардың шығармашылық потенциалын ашуға мүмкіндік береді. Баланың қолөнер арқылы өзіндік тұлғалық қасиеттері, ұсақ моторикасы, эстетикалық талғамы, еңбекке деген құрметі дамиды.

Қолөнердің балаларға келесідей әсері бар:

1. Шығармашылық қабілеттердің дамуы: Қолөнер балаларға өз идеяларын жүзеге асыруға, қиялын іске асыруға мүмкіндік береді.
2. Ұсақ мотористің дамуы: Қолөнер арқылы балалардың қолдары мен саусақтарының ұсақ моторикасы дамиды, бұл тілдің дамуына да әсер етеді.
3. Қиял мен шығармашылықты дамыту: Қолөнер сабағы баланың ойлау қабілетін, қиялын және шығармашылық белсенділігін ынталандырады.
4. Еңбекке тәрбиелеу: Қолөнер сабағы балаларға еңбекке деген құрметті тәрбиелеп, олардың шыдамдылығын, еңбекқорлығын арттырады.
5. Әсемдікке тәрбиелеу: Қолөнер арқылы балалардың эстетикалық талғамы қалыптасып, өнерге деген қызығушылықтары артады.

Қолөнер — бұл балаларды дүниеге өнер арқылы жақындататын, олардың эстетикалық, интеллектуалдық және эмоционалдық дамуына ықпал ететін өте маңызды іс-әрекет түрі.

2. Балабақшадағы қолөнер сабақтарының ұйымдастырылуы

Қолөнер сабағын ұйымдастыру үшін педагог әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолданады. Мұндағы негізгі мақсат — балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, өз қолымен жасалған жұмыстарына деген мақтаныш сезімін ояту. Балабақшада қолөнер сабақтарын ұйымдастырудың бірнеше маңызды аспектілері бар:

1. Материалдар мен құралдардың таңдалуы: Қолөнер сабағында қолданылатын материалдар балалардың жас ерекшеліктеріне сай болуы керек. Бұл балалардың қауіпсіздігі мен шығармашылық мүмкіндіктерін ескеруге мүмкіндік береді.
2. Шығармашылық тапсырмалар мен жаттығулар: Балаларға қызықты және қиындық деңгейі әртүрлі тапсырмалар мен жаттығулар беріледі. Бұл олардың ойлау қабілеттерін, қиялын және дағдыларын дамытады.
3. Әртүрлі техникалар мен әдістерді пайдалану: Қолөнер сабақтарында балаларды әртүрлі әдістер мен техникаларды қолдануға үйрету маңызды. Мысалы, сурет салу, мүсіндеу, тоқу, қолмен жасау техникасы.
4. Балалардың жұмыстарын көрсету: Сабақ соңында балалар өздерінің шығармашылық жұмыстарын көрсетуге мүмкіндік алады. Бұл олардың еңбегіне деген құрметін арттырады.

3. Қолөнер сабағының балаларға әсері

Қолөнер сабақтары балалардың жеке тұлғасын дамытуға үлкен әсер етеді. Бұл сабақтар баланың физикалық, эмоциялық және интеллектуалдық дамуына ықпал етеді:

1. Ұсақ мотореканың дамуы: Қолөнер арқылы балалардың қолдары мен саусақтарының ұсақ моторикасы дамиды, бұл сөздің дамуымен тікелей байланысты.
2. Шығармашылық әлеуетті дамыту: Қолөнер баланың шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал етеді. Бұл шығармашылық қабілеттерін іске асыруға мүмкіндік береді.
3. Қолданбалы өнерге қызығушылықты арттыру: Балалар өнерді тек құрал ретінде емес, сонымен бірге әлемді сезіну мен түсінудің бір түрі ретінде қабылдайды.
4. Топтық жұмыс дағдыларын дамыту: Қолөнер сабақтарында балалар бірлесіп жұмыс істей алады, бұл олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қолөнер сабағы балабақшадағы шығармашылық тәрбиенің маңызды бөлігі болып табылады. Ол балалардың шығармашылық әлеуетін дамытуға, ұсақ моторикасын жетілдіруге, эстетикалық талғамын қалыптастыруға және еңбекке тәрбиелеуге мүмкіндік береді. Қолөнер сабақтары балалардың интеллектуалдық дамуын қолдайды және олардың шығармашылық қабілеттерін іске асыруға бағытталады.

Әдебиеттер

1. Сухомлинский В. А. Педагогика. — М.: Педагогика, 1981.
2. Левин В. А. Ойын және шығармашылық. — Алматы: Білім, 2008.
3. Бенедиктова И. П. Қолөнер педагогикасы. — Алматы: Қазақ университеті, 2012.

БАЛАБАҚШАДАҒЫ БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Оралбековна Гулсим Асановна
Түркістан облысының білім басқармасының Төлеби ауданының білім бөлімінің «Ақбота» бөбекжай –бақшасы» мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматривается организация творческих проектов для детей в детском саду. Творческие проекты являются важным инструментом для развития индивидуального и группового творческого потенциала детей, а также для раскрытия их собственных творческих способностей. Творческие проекты в детском саду оказывают значительное влияние на интеллектуальное, эмоциональное и социальное развитие детей.

Abstract

This article addresses the organization of creative projects for children in preschool. Creative projects are an important tool for developing children's individual and group creative potential and for revealing their own

creative abilities. Creative projects in preschool have a significant impact on the intellectual, emotional, and social development of children.

Балабақша — баланың тұлғалық және шығармашылық дамуы үшін маңызды кезең. Бұл кезеңде балалардың қызығушылықтары мен қабілеттері шыға бастайды, олар өздерінің дүниетанымын кеңейтіп, шығармашылық әлеуетін қалыптастыру үшін қажетті тәжірибе жинақтайды. Шығармашылық жобалар балалардың интеллектуалдық және рухани дамуына әсер етеді, олардың эстетикалық талғамын, сыни ойлауын, сөздік қорын арттырады. Балабақшадағы шығармашылық жобалар балалардың дербестігін, жауапкершілігін, топтық жұмыстардағы ынтымақтастық дағдыларын қалыптастырады.

Балабақшада шығармашылық жобаларды ұйымдастырудың маңыздылығы қазіргі білім беру жүйесіндегі шығармашылық бағыттағы өзгерістермен байланысты. Жобалық әдіс балалардың шығармашылық мүмкіндіктерін дамытуға мүмкіндік беріп, олардың жеке тұлға ретінде дамуына ықпал етеді. Бұл әдіс балалардың оқу мен өмірге деген қызығушылығын арттырып, олардың белсенді әрекет етуіне септігін тигізеді.

Зерттеу жұмысының мақсаты — балабақшадағы шығармашылық жобаларды ұйымдастырудың тиімді әдістерін анықтап, педагогикалық үдерістегі маңызын көрсету.

Зерттеу міндеттері:

1. Балабақшадағы шығармашылық жобаларды ұйымдастырудың теориялық негіздерін зерттеу.
2. Шығармашылық жобалардың балалардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға әсерін талдау.
3. Шығармашылық жобаларды ұйымдастыруда қолданылатын педагогикалық әдістер мен тәсілдерді анықтау.
4. Педагогтың шығармашылық жобаларды ұйымдастырудағы рөлін және оның балаларға әсерін зерттеу.
5. Ата-аналардың балабақшадағы шығармашылық жобаларға қатысуы мен оның тиімділігін бағалау.

1. Шығармашылық жобалар: анықтама, мәні және маңызы

Шығармашылық жобалар — бұл белгілі бір тақырып бойынша баланың немесе балалар тобының өздігінен жұмыс істей отырып, белгілі бір нәтиже немесе өнім шығаруына бағытталған іс-әрекет. Жобалар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, олардың белсенділігі мен дербестігін арттыруға ықпал етеді. Шығармашылық жобалар әртүрлі бағытта болуы мүмкін: өнер, табиғат, ғылым, техника, экология және т.б. Әр жоба балаларға белгілі бір тақырып бойынша жаңа білімдер мен дағдыларды меңгеруге мүмкіндік береді.

Шығармашылық жобалардың маңыздылығы мынада:

1. Баланың жеке тұлғасын дамыту: Жобалар баланың дербестігін, жауапкершілігін, өзіне сенімділігін арттырады.
2. Қызығушылықты ояту: Шығармашылық жобалар балалардың дүниетанымын кеңейтіп, олардың қызығушылықтары мен шығармашылық әлеуетін ашады.
3. Топтық жұмыс дағдыларын дамыту: Жобалар балалардың өзара ынтымақтастық жасауын, пікір алмасуын және бірлесіп жұмыс істеуін қамтамасыз етеді.
4. Жаңа білімдер мен дағдыларды меңгеру: Шығармашылық жобалар балалардың интеллектуалдық және практикалық дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Шығармашылық жобалар балабақшадағы оқу-тәрбие үдерісінің бір бөлігі ретінде балалардың танымдық және шығармашылық дамуында маңызды рөл атқарады. Олар балалардың өміріне жаңа мазмұн, түсініктер мен құндылықтар қосады, олардың қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес келеді.

2. Шығармашылық жобаларды ұйымдастыру әдістері мен тәсілдері

Шығармашылық жобаларды ұйымдастыру педагогтың шығармашылық қабілеттерін, балалармен жұмыс істеудегі шеберлігін талап етеді. Жобаларды ұйымдастыруда педагог әр түрлі әдістер мен тәсілдерді қолданады:

1. Тақырыптық жобалар: Балалар белгілі бір тақырып бойынша жоба жасайды. Мысалы, табиғаттың құпиялары, жануарлар әлемі, экология және т.б.
2. Шығармашылық тапсырмалар: Балаларға әртүрлі шығармашылық тапсырмалар беріледі, оларды орындау арқылы баланың шығармашылық әлеуеті ашылады.
3. Көрмелер мен фестивальдер ұйымдастыру: Балалар өздерінің шығармашылық жұмыстарын көрсету үшін көрмелер немесе фестивальдер ұйымдастырады.
4. Топтық жобалар: Балалар топтасып жұмыс істейді, бұл оларды бірлесіп жұмыс істеуге, ынтымақтастыққа және жауапкершілікке тәрбиелейді.
5. Жобаның нәтижесін көрсету: Әр жоба аяқталғаннан кейін, балалар өздерінің жұмыстарын топта немесе көрмеде көрсетуге мүмкіндік алады.

Шығармашылық жобаларды ұйымдастыруда педагогтың басты міндеті — баланың шығармашылық әлеуетін дұрыс бағыттау және олардың жеке қабілеттеріне сәйкес келетін тапсырмалар мен жобалар таңдау.

3. Педагогтың рөлі және ата-аналардың қатысуы

Педагог шығармашылық жобаларды ұйымдастыруда басты рөл атқарады. Ол балаларға жобаны дұрыс бағыттап, оларды шығармашылық үдерісте қолдайды. Педагогтың рөлі келесідей:

1. Жобаның тақырыбын таңдау: Педагог балалардың қызығушылықтарын ескере отырып, шығармашылық жобаның тақырыбын анықтайды.
2. Жобаның кезеңдерін жоспарлау: Жобаның барлық кезеңдерін жоспарлап, баланы әрбір қадамда бағыттап отырады.
3. Балалардың қызығушылықтарын ынталандыру: Педагог балалардың шығармашылық әлеуетін ашу үшін түрлі әдіс-тәсілдер мен материалдар қолданады.
4. Қорытындылау: Жобаның соңында педагог балалардың жұмыстарының нәтижесін талдап, қорытынды жасайды.

Ата-аналардың да шығармашылық жобаларға қатысуы маңызды. Ата-аналар балаларының шығармашылық үдерісіне қызығушылық танытып, оларды қолдап, ынталандырады. Бұл балаларға сенімділік береді және олардың шығармашылық қабілеттерін одан әрі дамытуға көмектеседі.

Қорытынды

Шығармашылық жобалар балабақшадағы оқу-тәрбие үдерісінде балалардың шығармашылық әлеуетін ашуға және олардың танымдық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Жобалар балаларды дербестікке, жауапкершілікке және ұжымдық жұмысқа тәрбиелейді. Балабақшадағы шығармашылық жобаларды ұйымдастыру педагогтың шеберлігін, балалардың қызығушылықтарын және шығармашылық әлеуетін ескере отырып жүзеге асырылуы керек. Ата-аналардың қатысуы да балалардың шығармашылық дамуына оң әсерін тигізеді.

Әдебиеттер

1. Сухомлинский В. А. Педагогика. — М.: Педагогика, 1981.
2. Левин В. А. Ойын және шығармашылық. — Алматы: Білім, 2008.
3. Ожегов С. И. Орыс тілінің түсіндірме сөздігі. — М.: Русский язык, 2002.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Балгабаева Жанар Базарбаевна
Түркістан облысы, Жетісай ауданы Жетісай қаласы
№7 "Тұран" мектеп- гимназия " коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена путям повышения математической грамотности в начальных классах. Математическая грамотность — это не только умение решать арифметические задачи, но и способность применять математические методы и принципы для решения различных жизненных проблем. Математика как наука не ограничивается числовыми вычислениями, она способствует развитию логического мышления. Поэтому обучение математической грамотности учащихся начальных классов является важной задачей.

Abstract

This article is dedicated to ways of enhancing mathematical literacy in elementary school students. Mathematical literacy is not only the ability to solve arithmetic problems but also the ability to use mathematical methods and principles to solve various life problems. The science of mathematics is not limited to numerical calculations, but it also contributes to the development of logical thinking. Therefore, teaching elementary school students mathematical literacy is an important issue.

Математикалық сауаттылық – білімнің негізгі құрамдас бөлігі және қазіргі қоғамның талаптарына сай болашақ ұрпақтың жан-жақты дамуы үшін қажетті дағды болып табылады. Бүгінде қоғам ақпараттық технологиялар мен цифрлық даму кезеңінде өмір сүріп жатыр, сондықтан математикалық сауаттылықты арттыру мәселесі ерекше маңызға ие. Математика мектепте бастапқы кезеңдерде оқытылатын пән болып табылады және бастауыш сынып оқушыларына математикалық білімнің негіздері ұсынылады. Бұл кезеңде балалардың логикалық ойлауын дамыту, математикалық терминологияны меңгеру, әртүрлі есептер мен тапсырмаларды орындау қабілеттерін қалыптастыру маңызды міндеттердің бірі болып табылады.

Зерттеу мақсаты – бастауыш сыныптарда математикалық сауаттылықты арттырудың жолдарын қарастыру, білім беру процесіне жаңа әдіс-тәсілдер мен технологияларды енгізудің тиімділігін зерттеу, оқушылардың математикалық білімдерін тереңдету бойынша ұсыныстар жасау.

Зерттеу міндеттері:

1. Математикалық сауаттылықтың теориялық негіздерін анықтау.
2. Бастауыш сынып оқушыларын математикалық сауаттылыққа тәрбиелеуде қолданылатын әдіс-тәсілдер мен оқыту әдістемелерін зерттеу.
3. Оқыту процесінде жаңа білім беру технологиялары мен инновациялық әдістерді қолданудың тиімділігін бағалау.
4. Бастауыш сынып оқушыларының математикалық сауаттылығын арттыру үшін педагогикалық тәсілдерді жетілдіру.
5. Ұлттық білім беру бағдарламаларының математикалық сауаттылықты дамытудағы рөлін зерттеу.

1. Математикалық сауаттылықтың теориялық негіздері

Математикалық сауаттылық – бұл баланың математикалық түсініктерді түсінуі мен қолдана білуі. Бұл дағды тек арифметикамен шектелмейді, ол математика ғылымының тұтас салаларын қамтиды, сонымен қатар баланың логикалық ойлау қабілетін дамытуға бағытталған. Математикалық сауаттылықты арттыру оқушыларға өмірлік жағдайларда кездесетін түрлі мәселелерді шешу дағдыларын береді.

1.1. Математикалық сауаттылықтың мәні мен маңызы

Математикалық сауаттылықтың негізгі компоненттері болып есептеу дағдылары, логикалық ойлау, есептерді шешу, геометриялық пішіндер мен олардың қасиеттерін тану, математикалық

терминдерді меңгеру жатады. Бастауыш сыныптарда балалар осы дағдыларды меңгеруге тиіс, өйткені олар болашақта жоғары сыныптарда математика мен басқа да пәндер бойынша білім алудың негізін қалайды.

Математикалық сауаттылықты қалыптастырудың маңызы:

- Логикалық ойлау – балалардың айналадағы дүниені түсінуіне және мәселелерді шешу қабілетіне әсер етеді.
- Шығармашылық ойлау – балалардың аналитикалық қабілеттерін дамытады.
- Қолданбалы математика – математикалық білімді күнделікті өмірде қолдануға үйретеді.

1.2. Математикалық сауаттылықты арттыру жолдары

Математикалық сауаттылықты арттыру үшін белгілі бір әдіс-тәсілдер мен оқыту стратегиялары қажет. Мұндай әдістер оқушылардың белсенділігін арттыруға, пәнге деген қызығушылықтарын дамытуға бағытталған болуы тиіс.

Жаттығулар мен ойындар: Ойын арқылы оқыту балалардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Математикалық ойындар мен тапсырмалар оқушылардың есептерді шешу дағдыларын қалыптастырып, олардың математикалық ойлау қабілетін дамытады.

Практикалық тапсырмалар: Өмірмен байланысты тапсырмалар мен есептер балалардың математикалық сауаттылығын арттырудың тиімді әдісі болып табылады. Бұл әдіс балаларға теориялық білімді нақты жағдайларда қолдануға мүмкіндік береді.

Әртүрлі әдіс-тәсілдер мен технологиялар: Математикалық сауаттылықты арттыруда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану өте маңызды. Бұл құралдар оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді.

2. Бастауыш сыныптарда математикалық сауаттылықты арттыру әдіс-тәсілдері

Бастауыш сыныптарда математикалық сауаттылықты арттыруда қолданылатын әдіс-тәсілдер оқушылардың ақыл-ойын дамытатын, олардың пәнге деген қызығушылығын арттыратын және практикалық дағдыларын қалыптастыратын болуы керек.

2.1. Дәстүрлі әдіс-тәсілдер

Дәстүрлі әдістерге жататындар: түсіндіру, сұрақ-жауап, шығармашылық тапсырмалар мен есептерді шешу. Бұл әдістер балалардың арифметикалық дағдыларын дамытады, бірақ оларды жекелеген тақырыптарға қатысты терең ойлануға ынталандырмайды.

2.2. Инновациялық әдістер мен жаңа технологиялар

Бүгінгі күні білім беру процесінде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану өте маңызды. Математикалық сауаттылықты арттыру үшін әртүрлі цифрлық құралдар мен мобильді қосымшалар тиімді болып табылады. Мысалы, интерактивті тақталарды, электрондық оқулықтарды және математикалық ойындарды қолдану арқылы балалар математика пәнін қызықты әрі тиімді түрде оқи алады.

2.3. Оқу-танымдық ойындар

Математикалық ойындар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, олардың логикалық ойлауын жетілдіреді. Бұл ойындар баланың математикалық қабілеттерін шыңдай отырып, оқу процесін қызықты етеді. Мысалы, «Математикалық лабиринт», «Сандар әлемі» сияқты ойындар балалардың сандық ұғымдарын меңгеруіне көмектеседі.

3. Математикалық сауаттылықты арттыруда мұғалімнің рөлі

Мұғалімдер математикалық сауаттылықты арттыруда маңызды рөл атқарады. Олардың міндеті – әрбір оқушының жеке қажеттіліктерін ескере отырып, оқу процесін ұйымдастыру, оқушыларды белсенді қатысуға ынталандыру және жаңа білімді өз бетімен меңгеруге үйрету.

3.1. Мұғалімдердің оқыту әдістемелері

Мұғалімдердің кәсіби шеберлігі мен тәжірибесі оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыруда шешуші рөл атқарады. Оқу барысында мұғалімдер оқушыларды жаңа тақырыптарды терең түсінуге, өз бетінше есептерді шешуге, шығармашылықпен жұмыс жасауға бағыттауы қажет.

3.2. Педагогикалық технологияларды қолдану

Педагогикалық технологияларды қолдану балалардың математикалық ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, «Дамыта оқыту» технологиясы балалардың

логикалық ойлауын, мәселені шешу қабілетін дамыта отырып, оларды математикалық сауаттылыққа тәрбиелейді.

Қорытынды

Бастауыш сыныптарда математикалық сауаттылықты арттыру – бұл баланың ойлау қабілетін, проблемаларды шешу дағдыларын, логикалық ойлауды дамытуға бағытталған маңызды процесс. Математикаға деген қызығушылықты арттыру, шығармашылықпен ойлауды қалыптастыру, оқу процесіне инновациялық әдістер мен технологияларды енгізу балалардың математикалық сауаттылығын арттыруда маңызды қадам болып табылады.

Әдебиеттер

1. Виленкин Н. Я. Математика. 1-4 сыныптар. — М.: Просвещение, 2012.
2. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. — М.: Просвещение, 2013.
3. Зимняя И. А. Современные образовательные технологии. — М.: Академия, 2015.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ

Ильясова Гульзира Бахытбековна
«Өрлеу» БАҰО АҚФ Түркістан облысы бойынша кәсіби даму институтының аға оқытушысы
Еспенбетова Ақмарал Мырзабайқызы
Жетісай ауданы Жетісай қаласы, №7 "Тұран" мектеп- гимназия " коммуналдық мемлекеттік мекемесінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются сущность творческих способностей, их психологические основы, а также методы и педагогический опыт, направленные на развитие творческих способностей учащихся начальных классов. Также рассматриваются необходимые условия для развития творческих способностей и инновационные методы и технологии, применяемые в образовательном процессе.

Abstract

The article explores the essence of creative abilities, their psychological foundations, and the methods and pedagogical practices aimed at developing the creative abilities of elementary school students. Additionally, the necessary conditions for developing creative abilities and the innovative methods and technologies used in the educational process are discussed.

Шығармашылық қабілеттердің дамуы қазіргі қоғамның маңызды мәселелерінің бірі болып табылады, өйткені бұл қабілеттер баланың интеллектуалдық және жеке тұлғалық дамуының негізі болып табылады. Бастауыш сыныптарда шығармашылық қабілеттерді дамыту балалардың мектепке деген қызығушылығын арттырып, олардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, шығармашылық қабілеттер болашақта оқушылардың проблемаларды шешу, жаңа идеяларды ұсыну және өзіндік ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Бастауыш сынып оқушыларын шығармашылыққа баулу олардың ойлау қабілетін дамытумен қатар, олардың әлеуметтік өмірде өзін-өзі жүзеге асыруына мүмкіндік береді. Осыған байланысты, бастауыш сыныптарда шығармашылық қабілеттерді дамыту мәселесі қазіргі уақытта білім беру жүйесінде үлкен маңызға ие.

Зерттеу мақсаты – бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытудың тиімді әдіс-тәсілдерін қарастыру, шығармашылық ойлау мен шығармашылық әрекеттерді ынталандыратын педагогикалық тәжірибелерді зерттеу.

Зерттеу міндеттері:

1. Шығармашылық қабілеттердің мәнін және оларды дамытудағы психологиялық негіздерді анықтау.

2. Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін педагогикалық әдіс-тәсілдер мен тәсілдерді зерттеу.
3. Шығармашылық қабілеттерді дамытуда ойын әдістері мен инновациялық технологияларды қолданудың тиімділігін бағалау.
4. Бастауыш сыныптарда шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін педагогтардың кәсіби құзыреттіліктерін арттыру жолдарын анықтау.

1. Шығармашылық қабілеттердің мәні мен психологиялық негіздері

Шығармашылық қабілеттер – бұл адамдағы жаңа, ерекше және практикалық шешімдер қабылдауға бағытталған қасиеттер жиынтығы. Олар адамның ойлау қабілеті, қиялы, әртүрлі жағдайларды шешу үшін жаңа тәсілдер табу дағдыларымен тығыз байланысты. Шығармашылық қабілеттерді дамыту баланың жасынан басталады, және бастауыш сыныптарда бұл процеске ерекше назар аудару қажет.

1.1. Шығармашылық қабілеттердің психологиялық аспектілері

Шығармашылық қабілеттердің қалыптасуы үшін баланың шығармашылық ойлауы, қиялы мен түсініктері маңызды рөл атқарады. Психологтар шығармашылық ойлауды интуитивті және саналы түрде жасалған ойлау процестерінің үйлесімі ретінде қарастырады. Сонымен қатар, шығармашылық әрекеттер баланың ақыл-ойын кеңейтеді, оны қоршаған ортаға деген қызығушылығын арттырады және жаңа ақпаратты тез әрі тиімді қабылдауға мүмкіндік береді.

1.2. Бастауыш сынып оқушыларында шығармашылық қабілеттердің дамуы

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттері олардың оқу процесінде қалыптасады. Бұл кезеңде балалардың қиялы дамиды, олар жаңа шешімдер табуға, сұрақтар қоюға және жаңа білім алуға ұмтылады. Бұл қасиеттер шығармашылық ойлау мен әрекеттердің негізін қалайды.

2. Бастауыш сыныптарда шығармашылық қабілеттерді дамыту әдіс-тәсілдері

Шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін түрлі әдіс-тәсілдер мен оқыту әдістері қолданылады. Олардың ішінде дәстүрлі әдістер мен инновациялық тәсілдер бар. Дегенмен, шығармашылық қабілеттерді дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдер балалардың қызығушылығын арттыруы, оларды шығармашылыққа ынталандыруы және өз идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік беруі керек.

2.1. Ойын арқылы оқыту

Ойын – балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың ең тиімді әдісі. Ойын барысында балалар белсенді әрекет етеді, жаңа ақпаратты ұғынады, шығармашылық шешімдер ұсынады және өзін-өзі дамытуға мүмкіндік алады. Ойындар балалардың ынтасын арттырады және оқуға деген қызығушылығын қалыптастырады.

Мысалы: Математика сабағында «Сандық квест» ойыны арқылы балалар шығармашылықпен ойлап, математикалық тапсырмаларды шешуге үйренеді. Осылайша, ойын балаларға қызықты әрі пайдалы болады.

2.2. Жобалық жұмыс

Жобалық жұмыс бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Оқушылар жобаларды орындау барысында жаңа идеяларды зерттейді, өз ойларын нақты түрде білдіруге, топта жұмыс істеуге, мәселені шешу жолдарын табуға дағдыланады. Бұл балалардың сыни ойлау қабілеттерін де арттырады.

Мысалы: «Менің арманымдағы қала» атты жобаны іске асыру кезінде балалар өздерінің шығармашылық идеяларын жүзеге асырып, қала макетін жасау арқылы өз елін немесе қаласын қалай көретіндерін білдіреді.

2.3. Шығармашылық жазу мен сурет салу

Шығармашылық жазу және сурет салу балалардың қиялын дамытуға және ойлау қабілеттерін жетілдіруге көмектеседі. Сурет салу барысында балалар өз ойларын бейнелеп, әлемді түрлі көзқарастардан көре алады. Жазу арқылы олар өздерінің идеялары мен ойларын сөзбен жеткізу дағдыларын жетілдіреді.

3. Инновациялық әдістер мен технологияларды қолдану

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде инновациялық әдістер мен технологиялар кеңінен қолданылуда. Олар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Мектептерде цифрлық технологияларды қолдану балалардың оқу процесін тиімдірек етеді және шығармашылықты ынталандырады.

3.1. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану балалардың шығармашылық ойлауын дамытады. Интерактивті тақталар, электронды оқулықтар, мобильді қосымшалар мен ойындар шығармашылық әрекеттерді жетілдіруге мүмкіндік береді.

3.2. Қосымша құралдар мен ресурстар

Бастауыш сынып мұғалімдері шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін түрлі қосымша құралдар мен ресурстарды қолдануы керек. Бұл балалардың жаңа білімді қабылдауын жеңілдетеді және шығармашылықты дамытуға мүмкіндік береді.

4. Педагогтың рөлі және кәсіби құзыреттіліктері

Педагогтар бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытуда басты рөл атқарады. Олар оқушыларды ынталандырып, шығармашылықты арттыру үшін қажетті жағдайлар жасайды. Сонымен қатар, педагогтың кәсіби құзыреттілігі, жаңа әдіс-тәсілдер мен технологияларды пайдалану қабілеті шығармашылық қабілеттерді дамытуда маңызды.

4.1. Педагогикалық дағдылар мен әдіс-тәсілдер

Мұғалімдер шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін шығармашылық ойлау мен эксперимент жасауға ынталандыратын әдістерді қолдануы керек. Мұғалімнің сабақты қызықты етіп өткізуі, балаларға шабыт беруі олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Қорытынды

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту – бұл олардың жан-жақты дамуына, интеллектуалды және тұлғалық тұрғыдан өсуіне ықпал ететін маңызды процесс. Шығармашылық қабілеттерді дамытуда ойындар, жобалық жұмыстар, инновациялық технологиялар және педагогикалық әдістер маңызды рөл атқарады. Бастауыш сынып мұғалімдері оқушыларды шығармашылыққа бағыттап, оларды ынталандыру арқылы болашақта өздерін дұрыс көрсетуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Бимашева З. А. Шығармашылық және оқу. — Алматы: Мектеп, 2014.
2. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. — М.: Просвещение, 2013.
3. Шульман Л. П. Педагогикалық шеберлік. — М.: ВЛАДОС, 2015.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Тастанова Лаззат Амзеевна, Абубакирова Айжан Амирбаевна
«Өрлеу» БАҰО АҚФ Түркістан облысы бойынша кәсіби даму институтының аға оқытушылары

Резюме

В статье рассматриваются методики, приемы, педагогический опыт и результаты формирования культуры речи на уроках казахского языка. Развитие культуры речи учащихся является основой совершенствования личностных и коммуникативных навыков на уроках казахского языка и литературы. Также освещаются различные факторы, влияющие на формирование языковой культуры, включая формирование языкового поведения, правильную речь, выразительность и красоту языка, а также навыки поведения в общественной среде.

Abstract

The article examines methodologies, techniques, pedagogical practices, and outcomes related to developing speech culture in Kazakh language lessons. Enhancing students' speech culture is a fundamental aspect of improving personal and communicative skills in Kazakh language and literature classes. The article also outlines various factors influencing the formation of language culture, including the development of linguistic behavior, proper speech, the expressiveness and beauty of language, and social conduct skills.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастыру мәселесі маңызды орын алады. Сөйлеу мәдениеті – бұл тек тіл білімінің мәселесі ғана емес, сонымен қатар оқушының тұлғалық дамуына, әлеуметтік қарым-қатынасқа және қоғамдағы орнына әсер ететін фактор болып табылады. Оқушылардың сөйлеу мәдениетін дамыту олардың коммуникативтік қабілеттерін арттыруға, қоғамдық ортада өзін-өзі ұстауға және тілдің барлық мүмкіндіктерін тиімді пайдалануға көмектеседі.

Қазақ тілі сабағында сөйлеу мәдениетін қалыптастыру балалардың тілдік дағдыларын жетілдірумен қатар, олардың ақыл-ойын дамытуға ықпал етеді. Оқушылардың тілдік қабілеттері мен сөйлеу мәдениетін дамыту арқылы біз оларды жан-жақты дамыған, қоғамда өзін-өзі дұрыс таныта алатын тұлға етіп тәрбиелей аламыз.

Зерттеу мақсаты – қазақ тілі сабақтарында оқушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың тиімді әдіс-тәсілдерін зерттеу, педагогикалық тәжірибелерді жинақтап, оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіруге арналған ұсыныстарды әзірлеу.

Зерттеу міндеттері:

1. Сөйлеу мәдениетінің мәнін және оның оқушылардың жалпы дамуындағы рөлін зерттеу.
2. Қазақ тілі сабақтарында сөйлеу мәдениетін қалыптастыруға арналған педагогикалық әдіс-тәсілдер мен құралдарды анықтау.
3. Оқушылардың сөйлеу мәдениетін дамытудағы инновациялық әдістерді талдау.
4. Оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға бағытталған оқу материалдары мен тапсырмаларды зерттеу.
5. Қазіргі педагогикалық технологиялар мен әдіс-тәсілдерді қолданудың тиімділігін бағалау.

1. Сөйлеу мәдениетінің мәні және маңызы

Сөйлеу мәдениеті – бұл адамның тіл арқылы өз ойларын дұрыс, әдемі, мәнерлі және қоғамда қабылданған нормаларға сай жеткізе білу қабілеті. Бұл қабілет адамның қоғамдық ортада өзін-өзі ұстауы, адамгершілік және мәдени құндылықтарды ұстануы, өзінің сөздерін тиімді және дәл жеткізу үшін қажет барлық дағдыларын қамтиды.

1.1. Сөйлеу мәдениетінің негізгі компоненттері

Сөйлеу мәдениеті мынадай негізгі компоненттерден тұрады:

1. Тілдік мәдениет – тілдік нормаларды сақтау, сөздерді дұрыс қолдану, сөйлем құрылымдарын орынды пайдалану.
2. Этикет мәдениеті – сөйлеушінің әдептілігі, өзара түсіністікке ұмтылу, сыйластық көрсету.
3. Мәнерлі сөйлеу – сөздерді дұрыс айту, дауыс ырғағын, әуенін тиімді пайдалану.
4. Коммуникативтік дағдылар – қарым-қатынас жасау кезінде өз ойын нақты жеткізу және тыңдаушыны дұрыс қабылдай алу қабілеті.

1.2. Сөйлеу мәдениетінің оқу процесінде маңызы

Сөйлеу мәдениетінің қалыптасуы тек оқушылардың жеке тұлғалық дамуына ғана емес, олардың білім алу процесіне де оң әсерін тигізеді. Өйткені жақсы сөйлеу дағдылары мен тілдік мәдениет оқушылардың оқу пәндеріне деген қызығушылығын арттырып, олардың тілдік қоры мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

2. Қазақ тілі сабақтарында сөйлеу мәдениетін қалыптастыру әдіс-тәсілдері

Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастыру үшін әртүрлі педагогикалық әдіс-тәсілдер қолдануға болады. Бұл әдістер оқушыларды дұрыс сөйлеуге, сөздерді мәнерлі және әдемі қолдануға үйретеді, сондай-ақ олардың сөйлеу мәдениетінің барлық аспектілерін қамтиды.

2.1. Топтық жұмыс

Топтық жұмыс оқушыларды бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, өз пікірлерін қорғауға, басқалардың көзқарасына құрметпен қарауға үйретеді. Бұл әдіс оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Мысалы: Топтарда пікірталас ұйымдастыру, шығармашылық тапсырмалар беру, әр түрлі әлеуметтік жағдайларды талқылау оқушылардың сөйлеу мәдениетін дамытуға ықпал етеді.

2.2. Әдеби мәтіндерді талдау

Әдеби шығармаларды талдау барысында оқушылар сөздің мәнін, құрылымын, әдемі сөйлеу тәсілдерін түсінеді. Бұл әдіс олардың сөздік қорын кеңейтеді, дұрыс сөйлеу дағдыларын қалыптастырады.

Мысалы: Қазақ әдебиеті шығармаларын оқу кезінде олардың стилистикалық ерекшеліктеріне көңіл бөліп, мәнерлі оқу мен сөздердің мағыналарын ашу.

2.3. Интерактивті әдістер

Қазіргі уақытта интерактивті әдістер оқушылардың қызығушылығын арттырып, олардың тілдік дағдыларын дамытудың тиімді құралына айналды. Бұл әдістер оқушылардың шығармашылық ойлауын, сөйлеу мәдениетін және әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Мысалы: Электрондық ресурстар мен мультимедиялық материалдар арқылы сөйлесу жаттығулары, интернет-ресурстарды пайдалану.

3. Оқушылардың сөйлеу мәдениетін дамытуда инновациялық технологиялардың маңызы

Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар оқушылардың сөйлеу мәдениетін дамытуда жаңа мүмкіндіктер туғызады. Мұғалімдер дәстүрлі әдістермен қатар инновациялық тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін жетілдіреді.

3.1. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Оқушылар интернет ресурстарынан мәлімет жинап, өз білімдерін жетілдіріп, сөйлеу дағдыларын дамытуға мүмкіндігі бар.

3.2. Мобильді қосымшалар мен ойындар

Мобильді қосымшалар мен тіл дамытуға арналған ойындар оқушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Олар оқушыларды ойын элементтері арқылы сөйлеуге, тыңдауға, жазуға ынталандырады.

4. Педагогтың рөлі және кәсіби құзыреттілігі

Мұғалімнің педагогикалық құзыреттілігі оқушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда ерекше маңызды. Мұғалімдер оқушыларды тілдің барлық қырларымен таныстыруда, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Педагогтың сөйлеу мәдениеті мен сөз шеберлігі оқушыларға үлгі болады.

Қорытынды

Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастыру – олардың тілдік дағдыларын дамытуға, қоғамдық ортада дұрыс қарым-қатынас жасауға үйретететін маңызды процесс. Сөйлеу мәдениеті мен тілдік дағдыларды қалыптастыру оқушылардың жеке тұлғасын дамытуға, олардың интеллектуалдық және коммуникативтік қабілеттерін жетілдіруге ықпал етеді. Сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда педагогтардың кәсіби құзыреттілігі мен педагогикалық әдіс-тәсілдердің маңызы зор.

Әдебиеттер

1. Ахметова А. Ә. Қазақ тілінің мәдениеті. — Алматы: Мектеп, 2012.
2. Балақаев М. Қазақ тілінің мәдениеті және әдебиеті. — Алматы: Рауан, 2014.
3. Сыздықова Р. Қазақ тілі. Дикция мен сөйлеу мәдениеті. — Алматы: Санат, 2015.

БАЛАЛАРДА ЖАУАПКЕРШІЛІК СЕЗІМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Анарбаева Гаухар Батырхановна
Түркістан облысының білім басқармасының Төлеби ауданының білім бөлімінің «Ақбота» бөбекжай –бақшасы» мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматриваются способы формирования чувства ответственности у детей в период детского сада. Воспитание чувства ответственности у детей является важным элементом формирования осознанного отношения к их социальной жизни, месту и роли в обществе. Развитие навыков ответственности с детства помогает ребенку становиться личностью, делать правильный выбор в жизни и понимать последствия своих действий.

Abstract

This article explores ways of developing a sense of responsibility in children during the preschool period. Fostering a sense of responsibility in children is an important element in forming a conscious attitude toward their social life, place, and role in society. Developing responsibility skills from an early age helps the child grow as an individual, make the right choices in life, and understand the consequences of their actions.

Қазіргі уақытта балабақша тәрбиешілері мен педагогтар балаларды тек біліммен ғана қамтамасыз етпей, олардың адамгершілік және әлеуметтік құндылықтарды меңгеруіне де көңіл бөлуі керек. Бала кезінен бастап жауапкершілік сезімін қалыптастыру — оның тұлғалық және моральдық дамуының негізі. Бұл әсіресе балабақшадағы тәрбие мен оқыту үдерісінде маңызды. Балабақша — баланың әлеуметтік өмірге енген алғашқы орны. Бұл жерде бала өзіндік «менін» сезініп, өз әрекеттерінің салдарын түсіне бастайды. Сондықтан балабақшада жауапкершілік сезімін қалыптастырудың маңызы зор.

Баланың жауапкершілік сезімі — бұл оның өз әрекеттерінің салдарын түсіну, өз міндеттерін орындауға деген қабілеті мен міндеттерін толық және адал орындауға деген ынтасы. Жауапкершілікті баланың өмірінде және қоғамдағы орнын сезінуі, моральдық құндылықтарға деген қатынасы маңызды. Әрбір бала жауапкершілікті үйреніп, оны өмірде қолдану үшін педагогтар мен ата-аналардың бірлескен жұмысы қажет.

Зерттеу мақсаты — балабақшада балаларда жауапкершілік сезімін қалыптастырудың әдіс-тәсілдері мен жолдарын зерттеу, балаларды жауапкершілікке тәрбиелеу мәселелерін талдау.

Зерттеу міндеттері:

1. Балаларда жауапкершілік сезімін тәрбиелеудің теориялық аспектілерін анықтау.
2. Балабақшадағы тәрбие жұмысында жауапкершілік сезімін қалыптастырудың әдіс-тәсілдерін зерттеу.
3. Педагогтың рөлі мен кәсіби шеберлігін дамыту жолдарын қарастыру.
4. Балаларда жауапкершілік сезімін қалыптастыруға ата-аналармен бірлескен жұмыстың маңызын анықтау.
5. Балабақшада жауапкершілік тәрбиесінің практикалық нәтижелерін зерттеу.

1. Жауапкершілік сезімін қалыптастырудың теориялық негіздері

Жауапкершілік — бұл адамның өз іс-әрекеттерінің салдарын түсіну және олар үшін жауап беру қабілеті. Бұл қасиет балаларда жас кезінен бастап қалыптасуы керек, себебі ол болашақта тұлғаның жеке және әлеуметтік өміріне әсер етеді. Психологтар мен педагогтар жауапкершілікті тұлғаның негізгі сипаттамаларының бірі ретінде қарастырады, өйткені ол балалардың мінез-құлқында тұрақтылық пен адалдықты қамтамасыз етеді.

Балалардың жауапкершілік сезімі бірнеше кезеңмен қалыптасады:

1. Алғашқы қадамдар: Бала жас кезінен бастап қарапайым міндеттерді орындай отырып, өз әрекеттерінің салдарын түсінеді. Осы кезеңде бала өзінің жауапкершілік жүгін сезінуі үшін оңтайлы жағдайлар жасалуы қажет. Мысалы, бала ойыншықтарды жинап, бөлмесін тазалауды үйренеді.
2. Қоғамдық ортаға бейімделу: Балабақшаға келгенде бала өз іс-әрекетінің қоршаған ортаға қалай әсер ететінін түсінеді. Мұнда балалар өзара қарым-қатынастарында

жауапкершілікті, топтық тапсырмаларды орындауда өз міндеттерін адал орындауды үйренеді.

3. Тұлғалық даму: Осы кезеңде бала әлеуметтік, моральдық және адамгершілік жауапкершілігін тереңірек түсінеді. Оны әртүрлі әлеуметтік жағдайлар мен ойындар арқылы қалыптастыруға болады.

Жауапкершілік сезімін қалыптастырудың маңызды кезеңі — балабақша. Мұнда балалар тек өзін емес, сондай-ақ айналасындағы адамдарды да жауапкершілікпен қарауды үйренеді. Мұндай дағдылар тек жеке тұлға ретінде емес, әлеуметтік қатынастарда да белсенді болуға мүмкіндік береді.

2. Балабақшадағы балаларда жауапкершілік сезімін қалыптастыру әдіс-тәсілдері

Балабақшада балаларға жауапкершілік сезімін қалыптастыру үшін педагогтардың пайдаланатын әдістері мен тәсілдері әртүрлі болуы мүмкін. Мұнда балаларға өз іс-әрекеттерінің салдарын сезінуге мүмкіндік беретін тиімді тәсілдер қолданылуы қажет.

Балабақшадағы жауапкершілік сезімін дамыту әдістері:

1. Ойын әдісі: Балалар ойын барысында жауапкершілікті үйренеді. Олар ойын барысында топтық жұмыс істеп, өз міндеттерін орындауға жауап береді.
2. Әңгіме және түсіндіру: Педагогтар балаларға жауапкершіліктің маңыздылығын түсіндіріп, жеке тәжірибелерімен бөлісу арқылы олардың жауапкершілік сезімін қалыптастырады.
3. Шағын жобалар мен тапсырмалар: Балаларға белгілі бір мақсатқа жету үшін топтық тапсырмаларды орындау, жобалар жасау тапсырылуы мүмкін. Мұндай жұмыстар балалардың жауапкершілігін арттырады.
4. Рөлдік ойындар: Рөлдік ойындар балаларға қоғамдағы әртүрлі рөлдер мен міндеттерді көрсетіп, жауапкершілікті әртүрлі жағдайларда қолдануды үйретеді.
5. Үлгі көрсету: Педагогтар мен ата-аналардың мінез-құлқы баланың жауапкершілік сезімінің қалыптасуына үлкен әсер етеді. Балалар өздерінің тәрбиешілерінен үлгі алады.

3. Балабақшадағы тәрбиешінің рөлі және кәсіби шеберлігі

Балабақшада жауапкершілік сезімін қалыптастыруда тәрбиешінің рөлі өте маңызды. Тәрбиеші тек білім мен дағды беруші ғана емес, сонымен қатар балаға дұрыс моральдық бағыт-бағдар беруші тұлға болып табылады. Тәрбиешінің педагогикалық шеберлігі балаларға жауапкершілік сезімін қалыптастырудың тиімділігін арттырады. Тәрбиеші баланың жеке тұлғасын құрметтеп, оның дамуына жағдай жасап, сенімді қарым-қатынас орнату арқылы жауапкершілік сезімін дамытуға көмектеседі.

Тәрбиешінің рөлі:

1. Баланың жеке қажеттіліктерін ескеру: Әр бала әртүрлі, сондықтан тәрбиеші әрқайсысының дамуына сәйкес әдіс-тәсілдер қолдануы керек.
2. Топтық жұмыс ұйымдастыру: Балалар бірлескен іс-әрекеттер арқылы өзара жауапкершілік танытып, топтық тапсырмаларды орындауды үйренеді.
3. Тәрбиелік тәсілдерді қолдану: Тәрбиеші балаларға жауапкершілік туралы әңгімелер айтып, тәжірибе арқылы көрсетіп, олардың дұрыс мінез-құлық нормаларын үйретеді.

Қорытынды

Балабақшада балалардың жауапкершілік сезімін қалыптастыру — олардың тұлғалық және әлеуметтік дамуының маңызды кезеңі. Бұл процесс әртүрлі педагогикалық әдістер мен тәсілдер арқылы жүзеге асырылуы керек. Балалар жауапкершілікті тек ойын арқылы ғана емес, сондай-ақ нақты өмірде, әлеуметтік қарым-қатынастарда да үйренуі тиіс. Тәрбиешілер мен ата-аналардың бірлескен жұмысы арқылы балалардың жауапкершілік сезімі дамып, олар болашақта әлеуметтік ортада өз міндеттерін дұрыс орындауға, қоғамда белсенді және жауапкершілікті азамат ретінде қалыптасуға мүмкіндік алады.

Әдебиеттер

1. Айтмамбетова С. О., Ахметова Қ. Ә. «Жауапкершілік пен тәрбие» — Алматы: Білім, 2015.
2. Зимняя И. А. «Педагогика и психология». — М.: Академия, 2017.

3. Лурия А. Р. «Психология и воспитание» — М.: Просвещение, 2013.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТӘУЕЛСІЗДІГІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҰЛТТЫҚ ТАРИХҚА ЫҚПАЛЫ

Баймұрат Меруерт Алдашқызы
Шымкент қаласы, А.Бөкейханов атындағы №2 жалпы орта білім беретін мектебінің тарих пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье всесторонне рассматривается путь Республики Казахстан к обретению независимости, его исторические предпосылки, достижения и трудности в годы независимости, а также влияние независимости на национальное сознание и идентичность. Независимость Казахстана — это не только осуществление многовековой мечты казахского народа, но и проявление возрождения и укрепления национальной государственности.

Abstract

This article provides a comprehensive overview of the Republic of Kazakhstan's path to independence, its historical prerequisites, the achievements and challenges faced during the years of independence, and the impact of independence on national consciousness and identity. Kazakhstan's independence is not only the realization of the Kazakh people's centuries-old dream, but also a reflection of the revival and strengthening of national statehood.

Қазақстанның тәуелсіздікке қол жеткізуі – бұл жай ғана бір тарихи кезеңнің аяқталып, келесі кезеңнің басталуы емес. Бұл – қазақ халқы үшін сан ғасырлық күрес пен армандардың шынайы жүзеге асуы, тарихи әділеттіліктің қалпына келуі. Тәуелсіздік – қазақ халқының еркіндікке, дербес дамуға, ұлттық бірегейлікті сақтап қалуға бағытталған күресінің заңды нәтижесі. Сондықтан да Қазақстанның 1991 жылғы 16 желтоқсанда жариялаған тәуелсіздігі – тек саяси акт емес, ол – тұтас бір халықтың тағдырын өзгерткен, тарихи сана мен ұлттық болмысты жаңғыртқан ерекше оқиға.

1. Тәуелсіздікке дейінгі кезең

1.1 Қазақ хандығының құрылуы және оның мемлекеттілік жолындағы алғашқы қадамдары

Қазақ мемлекеттілігінің негізі XV ғасырда қаланды. 1465–1466 жылдары Керей мен Жәнібек сұлтандардың Моғолстан жеріне көшіп барып, дербес Қазақ хандығын құруы — қазақ халқының өзіндік саяси жүйесі бар мемлекет ретінде тарих сахнасына шығуының нақты дәлелі. Бұл оқиға жай ғана этникалық топтың бөлініп шығуы емес, ұлттық мемлекет құрудағы алғашқы нақты қадам болды. Қазақ хандығының құрылуының басты себебі — Ақ Орда мен Әбілқайыр хандығының ішкі қайшылықтары мен феодалдық қақтығыстардың тереңдеуі еді.

Қазақ хандығы — алғашқы қазақ мемлекеттілігі. Ол кезеңдегі мемлекеттілік түсінігі қазіргі замандағыдай толық құқықтық және институционалды сипатта болмағанымен, хандық басқару, билер кеңесі, халық құрылтайы, әскери жасақтар, дәстүрлі құқықтық нормалар — барлығы дерлік мемлекеттің негізгі белгілерін көрсетіп тұрды. Хандық билік мұрагерлік сипатқа ие болды, алайда хандыққа тек сұлтандар ғана емес, халық қолдауы мен ру-тайпалардың келісімі арқылы келетін.

Саяси құрылымға келсек, хан билігі жоғары орган болып саналса да, оның қасында билер кеңесі мен ру басылары маңызды рөл атқарды. Қоғамдық құрылымда үш жүзге бөлінген жүйе қалыптасты: Ұлы жүз, Орта жүз, Кіші жүз. Әр жүздің өзіне тән ерекшеліктері мен басқару жүйесі болды. Бұл құрылым ішкі тұрақтылық пен сыртқы қауіпке қарсы бірігудің тиімді үлгісі ретінде қалыптасты.

Қазақ хандығының сыртқы саясаты көбіне көршілес мемлекеттермен (Моғолстан, Ноғай Ордасы, Сібір хандығы, Жоңғария) қарым-қатынас орнатуға, сауда және әскери қауіпсіздік мүддесін сақтауға бағытталды. XVI ғасырдың екінші жартысынан бастап Қазақ хандығы Мәскеу князьдігімен байланыс орнатты, бұл кейінгі Ресей империясымен ұзақ әрі күрделі қатынастардың бастамасы болды.

1.2 Ресей империясының отаршылдық саясаты және оның қазақ жеріне әсері
XVIII ғасырдан бастап Ресей империясының Орта Азияға, оның ішінде қазақ даласына бағытталған экспансиялық саясаты айқын көріне бастады. Бұл үдеріс алдымен әскери бекіністер тұрғызу, кейін саяси-экономикалық бақылау орнату арқылы жүзеге асты. 1731 жылы Кіші жүз ханы Әбілхайырдың Ресейге бодан болу туралы хаты — отаршылдық саясаттың бастамасы болды. Бастапқыда бұл саясат орыс үкіметінің қазақ жерін бейбіт жолмен басқаруға тырысқандай көрінгенімен, кейін нақты отарлау сипатын алды.
XVIII ғасырдың екінші жартысынан бастап Ресей империясы әкімшілік-аумақтық реформалар арқылы қазақ жерін өз құрамына жүйелі түрде енгізе бастады. Қазақ даласында Ресейлік әскери гарнизондар, бекіністер (Орынбор, Орал, Омбы, Семей, т.б.) пайда болды. XIX ғасырда хандық билік жойылып, оның орнына аға сұлтандар институты енгізілді. Мысалы, 1822 жылғы «Сібір қырғыздары туралы ереже» және 1824 жылғы «Орынбор қырғыздары туралы жарғы» қазақ қоғамының дәстүрлі басқару құрылымын түбегейлі өзгертті.
Отаршылдық саясаты қазақтардың әлеуметтік-экономикалық жағдайына да үлкен әсерін тигізді. Жерді тартып алу, жайылымдық жерлерді отарлар мен казактарға беру, салықтың күшеюі — халықтың тұрмысын нашарлатып, наразылықты күшейтті. Жергілікті халық өз дәстүрлі шаруашылығынан айырылып, отырықшылыққа мәжбүр болды. Мал шаруашылығының қысқаруы мен егіншілікке көшу қажеттілігі дәстүрлі қоғам құрылымына теріс әсер етті.
1.3 Ұлт-азаттық қозғалыстар мен Алаш қозғалысының тәуелсіздік жолындағы рөлі
Қазақ халқының отарлық езгіге қарсы күресі бірнеше ғасыр бойы үздіксіз жалғасып отырды. Бұл қозғалыстар өзінің сипаты мен ауқымы жағынан әртүрлі болғанымен, барлығының ортақ мақсаты — еркіндік, жерді сақтау және ұлттық бірегейлікті қорғау еді.
2. Тәуелсіздікке қол жеткізу
2.1 1991 жылғы 16 желтоқсан – Тәуелсіз Қазақстанның дүниеге келуі
1991 жыл — қазақ халқының тарихи тағдырындағы бетбұрысты жыл. Кеңес Одағының ыдырауы бұрынғы одақтас республикаларға тәуелсіз мемлекет болуға мүмкіндік берді. 1991 жылғы 16 желтоқсанда Қазақстан Жоғарғы Кеңесі «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тәуелсіздігі туралы» Конституциялық Заңын қабылдады. Бұл заң еліміздің халықаралық құқық субъектісі ретінде танылуына және дербес саяси, экономикалық, мәдени даму жолына түсуіне жол ашты.
Мемлекеттік тәуелсіздік туралы заңда Қазақстанның өзінің ішкі және сыртқы саясатын дербес жүргізетіні, халық пен аумақтың біртұтастығы, биліктің бөліну принципі, азаматтардың құқықтары мен бостандықтары бекітілді. Бұл тарихи акт тек заңдық тұрғыда емес, рухани және саяси маңызымен де ерекшеленді — ол бірнеше ғасыр бойы еркіндікке ұмтылған қазақ халқының арманының орындалуы болды.
Тәуелсіздік жарияланған сәтте Қазақстанда күрделі әлеуметтік-экономикалық, демографиялық және экологиялық жағдай қалыптасқан еді. Кеңестік жүйеден мұраға қалған жоспарлы экономика күйреудің алдында тұрды, этносаралық тепе-теңдік, саяси құрылымдар әлсіз болды. Бірақ соған қарамастан, жаңа мемлекет ретінде қалыптасуға ұмтылыс күшті болды.
2.2 Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығының құрылуы және Қазақстан
1991 жылғы 8 желтоқсанда Минскіде Ресей, Украина және Беларусь басшылары Кеңес Одағын жою және оның орнына Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығын (ТМД) құру туралы Беловеж келісіміне қол қойды. 13 желтоқсанда Орта Азия елдері қолдап, 21 желтоқсанда Алматыда 11 мемлекеттің басшылары ТМД-ның құрылуын ресми түрде жариялады. Бұл ұйым бұрынғы КСРО құрамында болған республикалардың жаңа форматтағы қарым-қатынастарын реттеуге бағытталды.
Қазақстан үшін ТМД-ның құрылуы тәуелсіз мемлекет ретінде өзара тиімді әріптестік орнатуға, бұрынғы экономикалық, мәдени байланыстарды сақтауға мүмкіндік берді. Дегенмен, бұл кезеңде басты назар дербес саяси жүйені, экономиканы және халықаралық қатынастарды қалыптастыруға бағытталды.
2.3 Қазақстанның халықаралық қауымдастыққа енуі

Тәуелсіздік жарияланғаннан кейін Қазақстан халықаралық аренада дербес субъект ретінде мойындала бастады. 1992 жылдың 2 наурызында Қазақстан Республикасы Біріккен Ұлттар Ұйымының (БҰҰ) толыққанды мүшесі болып қабылданды. Бұл — еліміздің халықаралық қауымдастық тарапынан егемен мемлекет ретінде ресми танылғанының дәлелі.

Қорытынды

Қазақстанның тәуелсіздігі — бұл жай ғана Кеңес Одағынан бөлініп, дербес мемлекет құру ғана емес, бұл — ғасырлар бойы еркіндік пен азаттықты армандаған қазақ халқының ұлы жеңісі. Тәуелсіздік — халқымыздың тарихи жадысының, мәдениеті мен рухани дүниетанымының қайта оралуы, өз болашағын өзі айқындайтын ұлт ретінде қалыптасуы.

Саяси тұрғыдан алғанда, тәуелсіздік — егемендікті ресми түрде жариялап, халықаралық құқық субъектісі ретінде танылу, өз Конституциясын қабылдау, мемлекеттік институттарды құру дегенді білдіреді. Бұл жолда Қазақстан көптеген күрделі кезеңдерден өтті: жоспарлы экономикадан нарықтық жүйеге өту, көпұлтты қоғамда тұрақтылықты сақтау, сыртқы саясатта теңгерімді ұстаным қалыптастыру. Осы үдерістердің барлығы ел тәуелсіздігінің мазмұнын байытып, оны нақты іспен бекітті.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. Алматы: Юрист, 1995.
2. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында. Алматы: Білім, 1999.
3. Әбдірахманов Қ. Қазақ хандығының құрылуы және оның мемлекеттілік жолындағы орны. Алматы: Қазақ университеті, 2000.

ЖАС ҰРПАҚТЫҢ ФИЗИКАЛЫҚ ДАМУЫН БАҚЫЛАУДЫҢ ӘДІСТЕРІ МЕН ҚҰРАЛДАРЫ

Сахов Азамат Муслманқұлұлы

Түркістан облысы, Келес ауданы №34 А.Байтұрсынов атындағы жалпы білім беретін мектебінің дене шынықтыру пәнінің мұғалімі

Резюме

Физическое развитие молодого поколения является одним из ключевых факторов, определяющих их общее здоровье и качество жизни. Развитие ребенка включает не только физическую подготовку, но и гармоничное развитие всех его систем (нервной, сердечно-сосудистой, пищеварительной и др.). В настоящее время контроль за показателями физического развития молодежи является важной проблемой исследований в области педагогики и медицины.

Abstract

The physical development of the younger generation is one of the key factors determining their overall health and quality of life. A child's physical development involves not only physical fitness but also the harmonious development of all their systems (nervous, cardiovascular, digestive, etc.). Today, monitoring the physical development indicators of the younger generation is one of the important research issues in the fields of pedagogy and medicine.

Баланың физикалық дамуы — бұл тек оның денсаулығын ғана емес, сонымен бірге баланың жеке тұлғасын, психологиялық және әлеуметтік дамуын да қамтитын кешенді процесс. Жас ұрпақтың физикалық дамуы тек табиғи факторлармен ғана емес, сондай-ақ дұрыс тәрбиенің, дене шынықтырумен айналысудың, тамақтанудың және экологиялық жағдайдың да әсерінен қалыптасады. Физикалық даму үрдісінің дұрыс жолға қойылуы, баланың денсаулығын сақтап, әлеуетті мүмкіндіктерін толық ашуға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі және мектеп жасындағы балалардың физикалық дамуын бақылау маңызды міндеттердің біріне айналған. Бұл процесс тек дәрігерлер мен педагогтар тарапынан ғана емес, ата-аналардың да назарында болуы тиіс. Өйткені балалардың физикалық дамуы — олардың денсаулығының көрсеткіші, ал олардың дұрыс өсуі мен дамуында алдын алу шараларын уақытында қабылдау аса маңызды.

Мақалада балалардың физикалық дамуын бақылаудың негізгі әдістері мен құралдары қарастырылады, сондай-ақ бұл әдістердің тиімділігі мен практикалық қолданылуы талданады.

1. Жас ұрпақтың физикалық дамуының көрсеткіштері

1.1 Физикалық дамудың негізгі көрсеткіштері

Физикалық даму көрсеткіштері баланың дене бітімінің өлшемдерінен бастап, оның қимыл-қозғалыс дағдыларына дейінгі кешенді аспектілерді қамтиды. Мұнда баланың бойы, салмағы, дене көлемі, дене бітімінің пропорциялары мен функциялық мүмкіндіктері есепке алынады.

1. Бой мен салмақ — бұл ең басты көрсеткіштер баланың өсуі мен даму деңгейін сипаттайды. Бойдың ұлғаюы мен салмақтың өсуі баланың дұрыс қоректенуін және денсаулығын көрсетеді.
2. Дене көлемі — баланың дене бітімі мен оның үйлесімділігін сипаттайды. Бұл көрсеткіштер әсіресе дене шынықтыру және спортпен шұғылданатын балалар үшін маңызды.
3. Қимыл-қозғалыс функциялары — моторика, икемділік, күш-қуат, координация секілді дағдылар баланың физикалық дамуының маңызды белгілері болып табылады.

1.2 Денсаулық жағдайы мен оның көрсеткіштері

Баланың денсаулығы — оның физикалық дамуының негізгі негізі. Денсаулық жағдайын бақылаудың басты әдісі — әртүрлі медициналық тексерулер мен сараптамалар жүргізу. Оларға мыналар жатады:

- Дәрігерлердің балалардың жүрек-қан тамырлары, тыныс алу жүйесі, ас қорыту жүйесі, жүйке жүйесі және басқа да органдардың жағдайын бақылауы.
- Баланың жалпы физикалық дамуын, иммундық жүйе жұмысын тексеру.

Баланың денсаулығын бақылау арқылы ата-аналар мен педагогтар кез келген патологиялық өзгерістерді ерте анықтап, тиісті шаралар қабылдай алады.

2. Жас ұрпақтың физикалық дамуын бақылаудың әдістері

2.1 Баланың бойы мен салмағын өлшеу

Бой мен салмақты өлшеу — баланың өсуін бақылаудың ең қарапайым әрі кең тараған әдістерінің бірі. Бұл өлшемдер әрдайым салыстырмалы түрде жүргізіледі, яғни баланың жасына сәйкес нормалармен салыстырылады. Әдетте, бұл өлшемдер ай сайын немесе жыл сайын жүргізіледі. Бой мен салмақтың нормадан ауытқуы түрлі аурулардың немесе даму ақауларының белгісі болуы мүмкін.

2.2 Қимыл-қозғалыс әрекеттерін бағалау

Қимыл-қозғалыс әрекеттерін бақылау үшін дене шынықтыру сабақтарында түрлі жаттығуларды орындау, қозғалыс координациясы мен икемділігін тексеру қажет. Бұл бағалау баланың моторикасын, дене бітімін бағалауға мүмкіндік береді.

- Қозғалыс шапшаңдығы — баланың жүру, жүгіру, секіру сияқты әрекеттерін өлшеу.
- Координация мен икемділік — түрлі физикалық жаттығулардың, мысалы, бұрылу немесе қолды созу кезінде координацияның қалай сақталатынын бақылау.

2.3 Дене қуатын бағалау әдістері

Дене қуатын бағалау үшін әртүрлі физикалық жаттығулар мен тесттер қолданылады. Мысалы, арнайы фитнес-тесттер (20 метрлік жүгіру, секіру тесті, дене күшінің деңгейін тексеру) арқылы баланың дене қуатын анықтауға болады. Бұл әдістер баланың физикалық дамуының деңгейін көрсетеді және қандай да бір ауытқуларды уақытында анықтауға көмектеседі.

2.4 Физикалық белсенділікті бақылау

Баланың физикалық белсенділігін бақылау — бұл оның күнделікті өміріндегі қозғалыс әрекеттерінің деңгейін анықтауға бағытталған әдіс. Мұндай бақылау арқылы баланың қаншалықты физикалық белсенді екенін, қандай да бір шектен тыс немесе кем белсенділік байқалатынын анықтауға болады. Оны тек қана дене шынықтыру сабағы емес, балалардың күнделікті өміріндегі белсенділік, ойындар мен серуендер де анықтайды.

2.5 Медицина және педагогикалық тексерулер

Мектепке дейінгі мекемелер мен мектептерде жас ұрпақтың физикалық даму деңгейін бақылау үшін әртүрлі медициналық тексерулер мен педагогикалық бағалау әдістері қолданылады. Медицина мамандары баланың физикалық жағдайын тексеру үшін қажетті зерттеулер жүргізеді (қан, зәр талдаулары, ультрадыбыстық тексерулер, кардиограмма және т.б.). Сонымен қатар, балалардың денсаулығы мен дамуы туралы педагогтар да деректер жинап, бақылаулар жүргізеді.

3. Жас ұрпақтың физикалық дамуын бақылаудың құралдары

3.1 Өлшеу құралдары

Физикалық дамуды бақылау үшін түрлі өлшеу құралдары қолданылады:

- Калипер — дене көлемін өлшеуге арналған құрылғы.
- Рулетка мен өлшеу лента — бойды өлшеу үшін.
- Салмақ өлшеу құралдары — баланың салмағын бақылауға арналған.

3.2 Дене шынықтыру құралдары

Дене шынықтыру үшін қажетті құралдар — балаларға арналған шағын гантельдер, резеңке түтіктер, гимнастикалық жабдықтар мен кілемшелер, секіру үшін арқан мен басқалары.

Қорытынды

Жас ұрпақтың физикалық дамуын бақылаудың тиімді әдістері мен құралдары — бұл олардың денсаулығын қорғау мен нығайтуда маңызды рөл атқарады. Өсу кезеңінде әрбір баланың физиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, бақылау жүргізу маңызды. Балаларға арналған денсаулық сақтау мен дамыту шаралары мектепке дейінгі мекемелер мен мектептерде дұрыс жүргізілсе, болашақта олар сау әрі толыққанды адамдар болып қалыптасады.

Әдебиеттер

1. Нұрбекова Қ. Ж. Балалар денсаулығы мен физикалық дамуын бақылаудың әдістері. Алматы: "Денсаулық" баспасы, 2017.
2. Абдуллаев А. Р. Мектеп жасындағы балалардың физикалық дамуы. Астана: "Қазақ университеті" баспасы, 2015.
3. Байзақова С. Қ. Физикалық тәрбиенің негіздері. Алматы: "Мектеп" баспасы, 2013.

БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ МЕКТЕП БАСШЫСЫНЫҢ РӨЛІ

Абдумуталиева Улмекен Арашовна

Шымкент қаласы, Қаратау ауданы "Нұртас" зияткерлік жалпы орта мектебінің директоры

Резюме

Качество образования является одной из важных проблем современности. Эта проблема охватывает различные аспекты: качество учебного процесса, профессиональный уровень учителей, возможности и результаты обучения учащихся, а также систему управления образовательным учреждением. Руководитель школы возглавляет этот процесс, определяет направления развития образовательного учреждения и играет ключевую роль в управлении учебно-воспитательным процессом.

Summary

The quality of education is one of the key issues of the modern era. This issue encompasses various aspects: the quality of the educational process, the professional level of teachers, the opportunities and outcomes of students' learning, as well as the management system of the educational institution. The school principal leads this process, determines the development directions of the educational institution, and plays a central role in managing the educational process.

Білім беру сапасы — қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі көрсеткіштерінің бірі. Қазіргі әлемде білім беру тек жеке тұлғаны дамыту құралы ғана емес, сонымен бірге мемлекеттің болашақтағы дамуын қамтамасыз ететін маңызды фактор болып

табылады. Осы тұрғыдан алғанда, мектептің білім сапасын арттырудағы рөлі ерекше. Мектеп басшыларының қызметі осы мақсатты жүзеге асыруда басты орын алады. Олардың басқарушылық шешімдері мектептің оқу-тәрбие процесін тиімді ұйымдастыруға, мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыруға және оқушылардың білім сапасын көтеруге әсер етеді.

Мектеп басшысы білім сапасын арттырудағы рөлін басқару қызметін оңтайландыру арқылы атқарады. Бұл тек педагогикалық жұмысқа ғана емес, сонымен бірге ұйымның ішкі құрылымына, мектептің мәдениеті мен климатына, оқушылар мен мұғалімдердің мотивациясына да байланысты. Мақалада мектеп басшысының білім сапасын арттырудағы рөлін талқылай отырып, білім беру менеджменті мен басшылықтың негізгі принциптерін қарастырамыз.

1. Мектеп басшысының басқарушылық қызметінің маңызы

1.1 Мектептің стратегиялық басқару жүйесі

Мектеп басшысының басты міндеті — білім беру мекемесінің даму стратегиясын құру. Бұл стратегия оқу-тәрбие процесінің сапасын арттыруға бағытталуы тиіс. Стратегиялық жоспарлау білім сапасын арттыруға арналған жүйелі көзқарасты қамтамасыз етеді. Мектептің даму жоспарының маңызды аспектілері төмендегілерді қамтиды:

- Оқу бағдарламалары мен әдіс-тәсілдерінің жаңартылуы;
- Мұғалімдердің кәсіби деңгейін көтеру бағдарламалары;
- Қазіргі заманғы технологиялар мен әдістемелерді қолдану;
- Оқушылардың академиялық жетістіктерін бағалау және мониторинг жүргізу.

Стратегиялық жоспарлау жүйесі мектеп басшысының білім беру мекемесінің дамуын басқару үшін қолданатын басты құрал болып табылады.

1.2 Мектеп басшысының көшбасшылық қызметі

Мектеп басшысының көшбасшы ретіндегі рөлі өте маңызды. Көшбасшы ретінде мектеп директоры оқу процесін ұйымдастыруда және оқу-әдістемелік жұмысты жүргізуде, сондай-ақ педагогикалық ұжыммен жұмыс жасауда шешуші рөл атқарады. Мектеп басшысы өзінің көшбасшылық қызметін жүзеге асыру арқылы мектептің ішкі мәдениетін қалыптастырады. Бұл мәдениет оқушылар мен мұғалімдер арасында ынтымақтастық пен өзара құрметке негізделген атмосфераны тудырады.

Көшбасшылықтың тиімділігі мектептің жалпы жұмысына оң әсерін тигізеді. Білім беру мекемесіндегі көшбасшылық мектеп басшысының стратегиялық шешімдер қабылдау және педагогикалық ұжымды ынталандыру арқылы жүзеге асады. Осылайша, мектеп басшысының көшбасшылық қабілеттері оқу сапасының жақсаруына ықпал етеді.

1.3 Мектепті басқарудағы инновациялық тәсілдер

Қазіргі заманғы мектепті басқару жүйесінде инновациялық тәсілдердің қолданылуы ерекше маңызға ие. Мектеп басшылары білім беру сапасын арттыру үшін жаңа технологиялар мен әдістерді енгізу арқылы педагогикалық үдерісті жаңартып отыруы қажет. Бұл дегеніміз, мектепте жаңа оқыту әдістері мен оқу технологияларын пайдалану, оқушылардың өзіндік зерттеу дағдыларын дамыту және мұғалімдердің кәсіби шеберлігін жетілдіру болып табылады.

Инновациялық тәсілдер енгізу үшін мектеп басшыларының педагогикалық және басқарушылық білімдері жоғары болуы тиіс. Сонымен қатар, олар жаңа педагогикалық технологияларды тәжірибеде қолдану үшін қажетті жағдайлар жасауға міндетті. Мұғалімдер мен оқушылардың инновациялық әдістерге деген қызығушылығын арттыру да мектеп басшысының басты міндеті болып табылады.

2. Мектеп басшысының педагогикалық және басқарушылық рөлі

2.1 Мұғалімдермен жұмыс жасау

Мектеп басшысының педагогикалық қызметінің бір бөлігі — мұғалімдердің кәсіби дамуын қамтамасыз ету. Бұл мақсатта мектеп басшысы мұғалімдердің үздіксіз білім алуын ұйымдастыруға, олардың педагогикалық шеберлігін арттыруға бағытталған шаралар қабылдауы қажет. Мұғалімдермен жұмыс жасау барысында мектеп басшысы мынадай іс-шараларды ұйымдастырады:

- Педагогикалық кеңестер мен семинарлар өткізу;

- Жаңа әдістемелік тәсілдер мен инновациялық технологияларды енгізу;
- Мұғалімдердің оқу бағдарламалары мен оқу құралдарын жаңарту.

Мұғалімдермен тиімді жұмыс жасау мектептің жалпы білім сапасына тікелей әсер етеді. Білім берудегі жаңашылдықтарды енгізу үшін мектеп басшысы педагогикалық ұжымның кәсіби дамуына жағдай жасап, мұғалімдерді ынталандырады.

2.2 Оқушылармен жұмыс жасау

Оқушылардың білім сапасы мектеп басшысының тікелей назарында болуы тиіс. Мектеп басшысы оқу процесін ұйымдастыруда оқушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, білім беру бағдарламаларын дайындайды. Оқушылардың оқу жетістіктерін бақылау, олардың мотивациясын арттыру және жеке жетістіктерін бағалау — мектеп басшысының маңызды міндеттері.

Оқушылардың білім сапасын арттыру үшін мектеп басшысы өз мектебінде оқыту нәтижелерін бақылаудың тиімді жүйесін құруы қажет. Бұл жүйе оқушылардың жеке жетістіктері мен жалпы академиялық деңгейін талдауға мүмкіндік береді.

2.3 Қоғаммен байланыс және қоғамдық қатынастар

Мектеп басшысы білім сапасын арттыруға бағытталған стратегиялық шешімдер қабылдауда мектептің сыртқы және ішкі қоғамдық қатынастарын реттейді. Бұл қарым-қатынастардың тиімді болуы мектептің дамуына оң әсер етеді. Мектеп басшысы ата-аналармен, жергілікті билік органдарымен және басқа да білім беру ұйымдарымен тығыз байланыста жұмыс жасауы керек.

Мектептің қоғаммен байланысын басқару — мектептің білім беру сапасын арттырудағы маңызды аспектілердің бірі. Ата-аналармен қарым-қатынас мектептің оқу процесіне деген қызығушылықты арттырып, білім беру сапасын жақсартуға әсер етеді.

Қорытынды

Мектеп басшысының білім сапасын арттырудағы рөлі өте маңызды және көп қырлы. Ол тек оқу-тәрбие процесін ұйымдастырумен ғана шектелмей, мектептің ішкі мәдениетін қалыптастыру, мұғалімдер мен оқушыларды мотивациялау, инновациялық әдістерді енгізу сияқты мәселелермен де айналысады. Сонымен қатар, мектеп басшыларының стратегиялық шешімдер қабылдаудағы рөлі зор. Тиімді басқару жүйесін құру, мұғалімдер мен оқушылардың кәсіби дамуына жағдай жасау, білім беру мекемесінің қоғаммен байланысын реттеу — мектептің білім сапасын арттырудың негізгі факторлары болып табылады.

Әдебиеттер

1. Абдуллина М. Қ. Мектеп басшыларының басқарушылық қызметі. Алматы: "Білім" баспасы, 2016.
2. Ақбасова Н. Т., Махметова, Ә. Б. Білім беру ұйымындағы басқару: теория мен тәжірибе. Астана: "ҚазҰПУ" баспасы, 2017.
3. Кенжебаева М. М. Білім сапасын арттырудағы мектеп басшысының рөлі. Алматы: "Мектеп" баспасы, 2018.

ҚЫЗ БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ТЕКСТИЛЬ ӨНЕРІНІҢ НЕГІЗДЕРІ

Аширова Торгын Арыновна
Шымкент қаласы, №83 ЖОББМ көркем еңбек пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются основы текстильного искусства, ориентированные на обучение девочек в рамках школьного курса технологии. Раскрываются педагогические подходы, принципы обучения и методические приемы, способствующие формированию трудовых навыков, художественного вкуса и творческого мышления у учащихся. Особое внимание уделяется национальным традициям прикладного искусства, включая вышивку, шитье и работу с тканями. Автор подчеркивает значение текстильного искусства в эстетическом и трудовом воспитании девочек, а также необходимость интеграции народных ремесел в образовательный процесс.

Annotation

This article explores the fundamentals of textile art aimed at teaching girls within the school technology curriculum. It highlights pedagogical principles and methodological strategies that help develop students' practical skills, artistic taste, and creative thinking. Special attention is given to traditional national crafts, including embroidery, sewing, and fabric work. The author emphasizes the role of textile art in the aesthetic and labor education of girls and the importance of integrating folk art into the learning process.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі оқушылардың жан-жақты дамуына, олардың шығармашылық қабілеттерін ашуға және өмірге қажетті дағдыларды меңгеруіне бағытталады. Бұл тұрғыда көркем еңбек пен технология пәні – жас ұрпақтың эстетикалық, еңбек және мәдени тәрбиесінің негізі. Әсіресе қыз балаларға арналған текстиль өнері олардың нәзік дүниетанымын қалыптастыруда, талғамын жетілдіруде, ұлттық мәдениетке баулуда маңызды орын алады.

Текстиль өнерінің мәні мен маңызы.

Текстиль өнері – мата мен жіптен әртүрлі бұйымдар жасап, оларды сәндік немесе тұрмыстық мақсатта қолдану өнері. Бұл өнердің түрлері: тігін ісі, кесте тігу, тоқыма, лентамен және моншақпен жұмыс, көркем өрнектеу және ұлттық қолөнер түрлері.

Қыз балалар үшін текстиль өнері тек кәсіптік дағды емес, сонымен қатар олардың тұлғалық дамуына, ептілік, ұқыптылық, төзімділік, эстетикалық талғам мен шығармашылық көзқарас қалыптастыруға септігін тигізеді.

Оқыту мақсаты мен міндеттері.

Мақсаты:

- Қыз балаларды текстиль өнерінің негіздерімен таныстыру;
- Шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- Еңбекке, ұқыптылыққа және ұлттық өнерге баулу.

Міндеттері:

1. Текстиль материалдары мен құрал-саймандар туралы түсінік беру;
2. Тігін және кесте тігу техникасын меңгерту;
3. Қолданбалы өнердің ұлттық және заманауи түрлерін таныстыру;
4. Жеке және топпен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыру;
5. Эстетикалық талғам мен жауапкершілікті тәрбиелеу.

Текстиль өнерінің негізгі бағыттары.

Негізгі бөлім

1. Текстиль өнерін оқытудағы педагогикалық ұстанымдар.

Қыз балаларға арналған текстиль өнерін оқыту кезінде мұғалімнің басты мақсаты – оқушылардың шығармашылық әлеуетін ашу, оларды еңбекке баулу және эстетикалық талғамын дамыту. Бұл бағытта оқыту келесі принциптерге негізделеді:

- **Көрнекілік**: дайын бұйым үлгілерін, мата түрлерін, құрал-саймандарды көрсету;
- **Іс-әрекет арқылы оқыту**: әр оқушы өз қолымен бұйым жасап үйренеді;
- **Жеке және сараланған тәсіл**: әр оқушының икемі мен қызығушылығына қарай жұмыс ұсыну;

- **Ұлттық тәрбиеге негіздеу**: қазақ халқының дәстүрлі қолөнерін үйрету арқылы рухани құндылықтарды сіңіру.

Мұғалім сабақ барысында оқу мен тәрбиені қатар жүргізіп, қыз балалардың нәзік психологиясын, ұқыптылық пен дәлдікке бейімділігін ескеруі тиіс.

2. Текстиль материалдары және олармен жұмыс істеу.

Сабақтың бастапқы кезеңінде қыз балалар мата түрлері және олардың қасиеттерімен танысады. Бұл бағытта келесі білімдер мен дағдылар қалыптасады:

- Табиғи және жасанды маталарды ажырату;
- Матаның қалыңдығы, созылғыштығы, құрамына қарай қолданылу ерекшелігін түсіну;
- Матамен жұмыс істеу кезінде қауіпсіздік ережелерін сақтау;
- Матаны өлшеу, пішу, үтіктеу, бекіту секілді практикалық дағдыларды меңгеру.

Сабақ барысында оқушылар мақта-мата, жібек, синтетикалық, жүн және зығыр секілді маталарды қолданып көреді. Қалдық материалдарды қайта қолдану арқылы экологиялық сана қалыптастырылады.

3. Тігін ісінің негіздері.

Тігін өнері – текстиль өнерінің басты саласы. Қыз балалар бұл бөлімде келесі дағдыларды үйренеді:

- Қарапайым бұйымдарды тігу (жастыққап, алжапқыш, қапшық, қуыршақ киімі және т.б.);
- Тігін машинасымен жұмыс (машинаның құрылымы, жіп өткізу, тік тігіс, кері тігіс);
- Қолмен тігу түрлері (ілмек тігіс, қос тігіс, жасырын тігіс);
- Бұйым эскизін жасау, өлшем алу, мата таңдау, үлгі дайындау, тігу, әрлеу кезеңдерін жүйелі түрде орындау.

Жұмыс барысында оқушылар бұйымның сапасына, тазалығына және әсемдігіне жауапкершілікпен қарайды. Бұл олардың еңбекке деген ұқыптылығын арттырады.

4. Кесте және сәндік өрнек түрлері.

Кесте тігу – қыз балалардың эстетикалық талғамын дамытатын көркем еңбек түрі. Бұл бөлімде келесі мазмұн қамтылады:

- Кесте түрлері: айқаспалы, шынжырлы, түйінді, өрнекті кестелер;
- Ұлттық ою-өрнектермен танысу және оларды кестелеу;
- Лентамен кестелеу, моншақпен әрлеу, шілтер тігу элементтері;
- Композиция құрастыру, түс үйлесімін таңдау, пішінді өңдеу.

Кесте тігу арқылы оқушы ұсақ моторикасын дамытып қана қоймай, ұқыптылыққа, төзімділікке және талғампаздыққа тәрбиеленеді.

5. Ұлттық қолданбалы өнерді насихаттау.

Ұлттық мәдени мұра – тәрбие құралы. Сабақ барысында оқушылар келесі бағыттағы жұмыстармен танысады:

- Қазақтың ұлттық ою-өрнектері мен олардың мағынасы (қошқар мүйіз, сыңар мүйіз, ирек, тұмарша т.б.);
- Тұрмыстық бұйымдарды дайындау: кестелі дорба, тұскиіз, қол орамал, тұмарша, сәндік жастықтар;
- Түстер мен пішіндердің үйлесімі арқылы эстетикалық композиция жасау.

Ұлттық қолданбалы өнерді үйрету арқылы мұғалім оқушының бойына ұлттық рухты, салт-дәстүрге құрметті сіңіреді.

6. Жобалық және шығармашылық жұмыстар.

Текстиль өнерін меңгеру барысында оқушылар өз бетінше жобалар дайындап, оны презентация түрінде қорғай алады. Мысалы:

- «Қуыршаққа арналған киім топтамасы» жобасы;
- «Эко-сөмке – өз қолыммен»;
- «Ұлттық бұйымдар топтамасы»;
- «Матадан жасалған интерьер бұйымдары».

Жоба қорғау барысында оқушылар шығармашылық, зерттеушілік және сөйлеу дағдыларын дамытады. Мұндай жұмыстар олардың дербестігін, қызығушылығын арттырады.

Қорытынды.

Қыз балаларға арналған текстиль өнерінің негіздерін оқыту – олардың тұлғалық қалыптасуы мен шығармашылық әлеуетінің дамуына үлкен үлес қосатын маңызды сала. Бұл тек қолөнер дағдыларын үйрету ғана емес, ұлттық мәдениетті дәріптеу, қыз баланың ішкі әлемін көркейту, өмірге қажетті іскерлікке баулу. Сондықтан да бұл бағыт қазіргі білім беру жүйесінде өзектілігін жоғалтпай, заман талабына сай жетілдірілуі қажет.

Әдебиеттер:

1. Әбдікәрімова Т.Т. *Технология пәнін оқыту әдістемесі (қыз балаларға арналған)*. – Алматы: Рауан, 2012.
2. Бейсекова Г.Ж. *Қолөнер – ұрпақ мұрасы*. – Алматы: Өнер, 2018.
3. Қалиева Н. *Мектепте технология пәнін оқытудың ерекшеліктері*. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
4. Нұрғазина А.Ж. *Көркем еңбек сабағында ұлттық қолөнер элементтерін пайдалану жолдары*. // *Білім берудегі жаңалықтар*, 2021, №3.
5. Қожахметова К.Ж. *Қазақтың сәндік-қолданбалы өнері*. – Алматы: Санат, 2015.
6. Жақсылықова К.К. *Эстетикалық тәрбие және қыз баланың дүниетанымы*. – Шымкент: Парасат, 2017.
7. Тұрсынова А. *Тігін ісінің негіздері: әдістемелік құрал*. – Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2019.
8. Жүндібаева М. *Технология пәнінде шығармашылық жобаларды ұйымдастыру жолдары*. // *Ұстаздар әлемі*, 2020, №5.

ОҚУ ІСІНІҢ ЖҮЙЕЛІ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУЫ – БІЛІМ САПАСЫНЫҢ КЕПІЛІ

Жузжасарова Гульнара Заманхановна

Түркістан облысы, Түркістан қаласы

А.Байтұрсынов атындағы №1 мектеп-лицей коммуналдық мемлекеттік мекемесі директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары

Резюме

Систематическая организация учебной работы является важным залогом качества образования. Это понятие включает в себя эффективную организацию учебного процесса в образовательном учреждении, создание учебных программ, соответствующих потребностям учащихся, а также повышение качества образовательных результатов. Качественная организация учебной работы в системе образования является одним из ключевых показателей уровня развития школы, педагогического коллектива, мотивации учащихся и образовательного учреждения в целом.

Abstract

The systematic organization of the educational process is an important guarantee of the quality of education. This concept involves the effective organization of the educational process in an educational institution, the creation of curricula tailored to the needs of students, and the improvement of educational outcomes. The quality of organizing the educational process in the education system is one of the key indicators of the development level of the school, the teaching staff, the motivation of students, and the educational institution as a whole

Оқу ісінің жүйелі ұйымдастырылуы білім сапасын арттырудың негізгі механизмдерінің бірі болып табылады. Бұл процесс білім беру ұйымының ішкі құрылымын, оқу бағдарламаларын, оқытушылардың кәсіби деңгейін, оқушылардың мотивациясын және олардың білім алу мүмкіндіктерін тиімді түрде біріктіріп, үйлестіруді қажет етеді. Оқу ісін дұрыс ұйымдастыру арқылы оқушылардың жеке тұлғасын қалыптастыруға және олардың жан-жақты дамуына оң ықпал етуге болады.

Мақалада оқу ісін тиімді ұйымдастырудың маңызды аспектілері мен қағидалары, оның білім сапасына әсері, сондай-ақ мектепте оқу ісін ұйымдастыру мен басқарудың қазіргі заманғы әдіс-тәсілдері қарастырылған. Оқу ісінің жүйелі ұйымдастырылуы тек білім беру мекемелерінің ішкі

жұмыстарын ғана реттемей, сонымен қатар мектептің сыртқы байланыстары мен қоғаммен өзара әрекеттесуін де қамтиды.

1. Оқу ісін ұйымдастырудың теориялық негіздері

1.1 Оқу ісінің жүйелі ұйымдастырылуының мәні

Оқу ісін жүйелі ұйымдастыру дегеніміз — оқу-тәрбие процесінің барлық кезеңдерін біртұтас жүйе ретінде қарастырып, әрбір элементтің үйлесімді әрі тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз ету. Бұл үдеріс оқу жоспарларын, бағдарламаларды, оқытудың әдіс-тәсілдерін, оқытушының кәсіби шеберлігін және оқушылардың даму деңгейін біртұтас етіп ұйымдастыруды талап етеді.

Оқу ісін дұрыс ұйымдастырудың маңызды аспектілерінің бірі — оқу бағдарламасының заманауи талаптарға сай болуы және білім беру стандарттарына сәйкес келуі. Оқу ісін ұйымдастырудың тиімділігі оқу әдістемелерінің жаңартылуына, оқушылардың шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау қабілеттерінің дамуына, сондай-ақ оқытушылардың педагогикалық шеберлігін арттыруға ықпал етеді.

1.2 Оқу процесінің тиімділігі және оны бағалау

Оқу ісінің тиімділігі білім сапасының көрсеткіші болып табылады. Оқушылардың білім сапасы оқу процесінің нәтижесінде айқындалады, ал бұл процесс тікелей мектеп басшылығының және оқу ісін ұйымдастырушылардың басқару қызметіне байланысты. Оқу ісін ұйымдастыруда нәтижелі бақылау мен бағалау жүйесінің болуы маңызды. Бұл жүйе оқушылардың білім деңгейін мониторингтеу, оқу нәтижелерін бағалау, оқыту әдістерін жетілдіру және педагогикалық процестерді оңтайландыруға мүмкіндік береді.

1.3 Оқу ісін басқарудың модельдері мен стратегиялары

Оқу ісін басқарудың бірнеше модельдері бар, олардың әрқайсысы өз ерекшеліктері мен әдіс-тәсілдеріне ие. Бұл модельдер оқу процесін тиімді ұйымдастыру үшін маңызды, себебі олар білім беру мекемесінің барлық жұмысын бір жүйеге келтіруге көмектеседі. Мектеп басшылары оқу ісін ұйымдастыруда бірнеше стратегиялық тәсілді қолдана алады, мысалы:

- Мектеп ішіндегі басқарудың біріккен моделі: Мұнда мұғалімдер, оқушылар және ата-аналар оқу процесінің барлық аспектілеріне қатысып, бірлесіп жұмыс істейді.
- Жаңашыл басқару моделдері: Оқу процесінде инновациялық технологияларды енгізу арқылы білім сапасын арттыру.
- Қолайлы басқару моделі: Оқу ісін тиімді ұйымдастыру үшін қажетті ресурстар мен жағдайларды қалыптастыру.

2. Оқу ісінің тиімді ұйымдастырылуының негізгі компоненттері

2.1 Оқу бағдарламаларын құру және олардың сапасы

Оқу бағдарламасының сапасы оқу ісінің жүйелі ұйымдастырылуының маңызды компоненті болып табылады. Оқу бағдарламалары оқушылардың білім алуына қажетті барлық ақпаратты қамтып, олардың шығармашылық және ғылыми ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталуы керек. Бағдарламалардың мазмұны жаңартылған білім беру стандарттарына сәйкес болуы тиіс, ал оны іске асыру әдістері әртүрлі оқыту тәсілдерін ескере отырып жасалуы қажет.

2.2 Мұғалімдердің кәсіби біліктілігі

Оқу ісін ұйымдастырудың тағы бір маңызды аспектісі — мұғалімдердің кәсіби деңгейі. Оқу сапасын арттырудың кепілі — мұғалімнің педагогикалық әдістерді дұрыс таңдай білуі, оқушылардың білім деңгейін тиімді бағалауы және оқу үдерісінде инновациялық әдістерді қолдана білуі. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру үшін үнемі тренингтер, семинарлар мен курстар ұйымдастырылып, оларды оқу ісіне жаңашылдықтар енгізуге ынталандыру керек.

2.3 Оқушылардың білім деңгейі мен мотивациясы

Оқушылардың білім деңгейі оқу ісінің тиімді ұйымдастырылуына байланысты. Білім деңгейі мен мотивацияның жоғары болуы оқушылардың оқу процесіне деген қызығушылығын арттырады және оларды жақсы нәтижелерге жетелейді. Оқушылардың мотивациясын арттыру үшін оқу процесінің қызықты әрі нәтижелі болуы, әрбір оқушының жеке ерекшеліктері мен қабілеттеріне назар аудару маңызды.

2.4 Оқу құралдары мен ресурстарды тиімді пайдалану

Оқу ісін ұйымдастыру кезінде оқу құралдары мен ресурстарды тиімді пайдалану маңызды фактор болып табылады. Заманауи технологияларды пайдалану, мультимедиялық құралдарды оқу процесіне енгізу, кітапхана ресурстары мен интернет желісін дұрыс пайдалану оқушылардың білім алу мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Қорытынды

Оқу ісінің жүйелі ұйымдастырылуы — білім сапасын арттырудың маңызды кепілі болып табылады. Бұл үдеріс мектептегі оқу-тәрбие процесінің барлық аспектілерін қамти отырып, оқушылардың академиялық жетістіктерін қамтамасыз етеді. Оқу бағдарламаларының сапасы, мұғалімдердің кәсіби деңгейі, оқу ресурстарының тиімділігі және оқушылардың мотивациясы оқу ісінің тиімді ұйымдастырылуына әсер ететін негізгі факторлар болып табылады. Мектеп басшылығы мен педагогикалық ұжымның тиімді жұмыс істеп, оқу ісін дұрыс ұйымдастыруы — білім сапасының жоғары деңгейде болуына әкеледі.

Әдебиеттер

1. Баймұхамбетова Қ. Б., Тұрсынова С. Қ. Оқу ісін басқарудың теориясы мен практикасы. Алматы: "Мектеп" баспасы, 2018.
2. Сейітқасымова Г. С. Мектепте оқу процесін ұйымдастыру: әдістемелік негіздер. Астана: "Білім" баспасы, 2016.
3. Абдуллина М. Қ. Білім беру ұйымдарында оқу ісін басқарудың жаңа модельдері. Алматы: "ҚазҰПУ" баспасы, 2017.

ҚАРҚЫНДЫ ФИЗИКАЛЫҚ ЖҮКТЕМЕЛЕРДІҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫНА ӘСЕРІ

Жуманов Ержан Калдыбекович
«Өрлеу» БАҰО АҚФ Түркістан облысы бойынша кәсіби даму институтының аға оқытушылары
Куракбаев Султан Аленович
Түркістан облысы, Түркістан қаласы, Әйтеке би атындағы №26 жалпы білім беретін мектептің дене шынықтыру пәнінің мұғалімі

Резюме

Влияние интенсивных физических нагрузок на здоровье учащихся является важной темой для исследования в настоящее время. Здоровье и физическое состояние учащихся формируются в школьный период и оказывают значительное влияние на качество их жизни в будущем. Влияние интенсивных физических нагрузок на здоровье особенно важно в период роста и развития подростков и детей.

Abstract

The impact of intense physical exertion on students' health is a significant research topic today. Students' health and physical condition are formed during the school period and have a great impact on their quality of life in the future. The effect of intense physical loads on health is especially important during the growth and development stages of adolescents and children.

Қазіргі қоғамның денсаулық мәселелері мен салауатты өмір салтын қалыптастыру қажеттілігі өте өзекті. Осы тұрғыдан алғанда, мектеп кезеңі — денсаулықты нығайту мен физикалық белсенділікті дамыту үшін маңызды кезеңдердің бірі болып табылады. Оқушылардың денсаулығы мен физикалық дамуының негізі мектепте оқу және дене тәрбиесі сабақтарында қалыптасады. Бұл кезеңде балалардың организмдері қарқынды түрде өсіп, дамып жатқандықтан, дұрыс ұйымдастырылған физикалық жүктемелер олардың денсаулығына оң әсер етуі мүмкін.

Қарқынды физикалық жүктемелердің оқушылардың денсаулығына тигізетін әсерін зерттеу, дене тәрбиесі мен спортқа қатысты оқушыларға арналған бағдарламаларды дұрыс құру үшін маңызды. Бұл мақалада қарқынды физикалық жүктемелердің денсаулыққа тигізетін әсерлері,

олардың дұрыс мөлшерін анықтау және артық жүктемелердің теріс әсерлерін болдырмау мәселелері қарастырылады.

1. Қарқынды физикалық жүктемелер: жалпы сипаттама

1.1 Физикалық жүктемелер және олардың түрлері

Физикалық жүктемелер адамның дене күшін пайдалануды талап ететін түрлі іс-шараларды қамтиды. Олар белсенділік деңгейіне, дене жаттығуларының жиілігіне және интенсивтілігіне байланысты әртүрлі болып келеді. Қарқынды физикалық жүктемелер — бұл дененің жоғары қарқынмен жұмыс істеуін талап ететін жаттығулар мен іс-шаралар. Мұндай жүктемелер жиі жүрек соғуының, қан айналымы мен тыныс алу жүйесінің қарқындылығын арттырады.

Физикалық жүктемелердің негізгі түрлері:

- Жеңіл жүктемелер (жүру, жеңіл жаттығулар);
- Орташа жүктемелер (жүгіру, велотренажерде жаттығу, ойындар);
- Қарқынды жүктемелер (спорттық жаттығулар, күш жаттығулары, жылдам жүгіру).

Оқушылар үшін қарқынды физикалық жүктемелер арнайы дайындықты қажет етеді, өйткені олардың дене күйі мен даму деңгейлері әртүрлі. Сондықтан жүктемелерді дұрыс таңдау және реттеу өте маңызды.

1.2 Қарқынды физикалық жүктемелердің әсері

Қарқынды физикалық жүктемелердің оқушылардың денсаулығына әсері бірнеше факторларға байланысты. Олардың арасында физиологиялық өзгерістер, психологиялық жай-күйдің өзгеруі және жалпы денсаулықтың деңгейі бар. Қарқынды жүктемелер организмнің түрлі жүйелеріне әсер етеді:

- Жүрек-қан тамырлары жүйесі: Қарқынды физикалық жүктемелер жүрек жұмысының үдеуі мен қан айналымының жақсаруына ықпал етеді. Бұл жағдай организмнің жұмыс істеу қабілетін арттырады.
- Бұлшықет жүйесі: Физикалық жүктемелер бұлшықеттерді нығайтады, олардың күш-қуатын арттырады.
- Тыныс алу жүйесі: Жаттығулар тыныс алу қабілетін жақсартып, өкпе функциясын күшейтеді.

1.3 Артық жүктемелердің денсаулыққа теріс әсері

Қарқынды физикалық жүктемелердің оң әсері болса да, олардың шамадан тыс болуы денсаулыққа теріс әсер етуі мүмкін. Қажетсіз артық жүктемелер келесі әсерлерге әкелуі мүмкін:

- Тым көп және жиі физикалық жүктемелер жүрек жүйесі мен бұлшықеттерге кері әсер етеді.
- Қаңқа мен буындардың шамадан тыс жүктемеленуі жарақаттар мен созылмалы ауруларға әкелуі мүмкін.
- Дене шынықтырудағы артық жүктемелер психологиялық күйзелістерге, депрессияға немесе эмоционалды шаршауға себеп болуы мүмкін.

2. Қарқынды физикалық жүктемелердің балалардың физиологиялық және психологиялық дамуына әсері

2.1 Психологиялық әсерлер

Қарқынды физикалық жүктемелер балалар мен жасөспірімдердің психологиялық күйіне де әсер етеді. Олар көбінесе позитивті әсерлерін тигізіп, оқушылардың эмоциялық тұрақтылығын, өзін-өзі бағалауын, көңіл-күйін жақсартады. Сонымен қатар, дене шынықтыру жаттығулары оқушылардың стресске қарсы төзімділігін арттырып, олардың өз-өзіне деген сенімін нығайтады.

Алайда, жоғары интенсивті жүктемелердің психологиялық жағымсыз әсерлері де болуы мүмкін. Мұндай әсерлер көбінесе оқушыларға шамадан тыс қысым жасалған жағдайда немесе спорттық жарыстарға қатысу кезінде байқалады. Тым көп физикалық жүктемелер оқушылардың психологиялық күйін төмендетіп, депрессия мен эмоционалды құлдырауға алып келуі мүмкін.

2.2 Физиологиялық өзгерістер

Қарқынды физикалық жүктемелер балалар мен жасөспірімдердің физиологиялық дамуына да әсер етеді. Олар бұлшықет массасын арттырып, сүйек жүйесінің мықтылығын арттырады. Бірақ, егер жүктемелер тым көп немесе дұрыс ұйымдастырылмаса, олар қаңқа мен буындарға зақым келтіріп, балалардың дамуында кедергі болуы мүмкін.

Физиологиялық тұрғыдан алғанда, қарқынды физикалық жүктемелер денсаулыққа пайдалы болуы үшін белгілі бір режимге сәйкес болуы керек. Әр жас кезеңіне сай жүктемелердің деңгейі мен қарқыны дұрыс реттелген жағдайда балалардың денсаулығына оң әсер етуі мүмкін.

Қорытынды

Қарқынды физикалық жүктемелердің оқушылардың денсаулығына әсері маңызды және көп қырлы мәселе. Оқушылардың денсаулығын сақтау және жақсарту үшін физикалық жүктемелердің мөлшері мен қарқыны дұрыс реттелуі қажет. Тым көп немесе дұрыс ұйымдастырылмаған жүктемелер денсаулыққа кері әсер етуі мүмкін, бірақ дұрыс тәсілмен ұйымдастырылған физикалық белсенділік оқушылардың денсаулығын нығайтады, олардың психологиялық және физиологиялық дамуын қолдайды.

Оқушылардың денсаулығына оң әсер ету үшін физикалық жүктемелер жеке тұлғаның ерекшеліктеріне және жасына сәйкес болуы керек. Сонымен қатар, мектептерде дене тәрбиесін ұйымдастырудағы негізгі міндет — оқушылардың денсаулығын сақтай отырып, олардың физикалық белсенділігін арттыру болып табылады.

Әдебиеттер

1. Баймұхамбетова Қ. Б. Физикалық белсенділік және балалардың денсаулығы. Алматы: «Мектеп» баспасы, 2017.
2. Сәрсенбекова А. М. Физикалық жүктемелер мен денсаулық. Жас ұрпақ, 2018.
3. Ержанова С. Қ., Махмутова Г. С. Денсаулық сақтау және физикалық жүктемелер. Педагогика және спорт, 2019.

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНДЕ ҚЫЗДАРҒА АРНАЛҒАН СӘНДІК СУРЕТ САЛУ ӘДІСТЕРІ

Матова Жанар Есенгелдиевна
Шымкент қаласы, №83 ЖОББМ көркем еңбек пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются эффективные методы преподавания декоративного рисования для девочек на уроках изобразительного труда. Раскрывается значение декоративного искусства в эстетическом и творческом развитии учащихся, уделяется внимание возрастным особенностям, мотивации и интеграции с другими учебными дисциплинами. Предлагаются практические подходы и методические рекомендации для учителей труда, способствующие развитию дизайнерского мышления и художественного вкуса у девочек.

Annotation

The article explores effective methods of teaching decorative drawing to girls in art and labor lessons. It highlights the importance of decorative art in students' aesthetic and creative development, taking into account age-specific features, motivation, and interdisciplinary integration. Practical approaches and methodological recommendations are provided for labor teachers to enhance girls' design thinking and artistic taste.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту басты міндеттердің бірі болып табылады. Бұл бағытта көркем еңбек пәнінің маңызы зор, себебі ол оқушылардың эстетикалық тәрбиесін, қол еңбегіне қызығушылығын, шығармашылық ойлауын қалыптастырады. Әсіресе, қыз балалар үшін сәндік сурет салу олардың нәзік талғамын, көркемдік көзқарасын дамытуда ерекше рөл атқарады.

Мақалада сәндік сурет салу әдістерінің түрлері, оларды оқытудағы тиімді тәсілдер мен педагогикалық ерекшеліктер қарастырылады. Қыз балалардың жас ерекшелігіне сай әдістерді таңдау мен сабақ барысындағы мотивацияны арттыру жолдары сараланады.

1. Сәндік сурет салудың мәні мен тәрбиелік маңызы.

Сәндік сурет салу – көркем өнердің бір тармағы ретінде ұлттық мәдениетті сақтаудың, көркемдік талғамды қалыптастырудың тиімді құралы. Қазақтың дәстүрлі ою-өрнектері, кестелеу, өрнектеу тәсілдері оқушылардың танымдық және көркемдік дамуына ықпал етеді. Қыз балалар сәндік сурет арқылы нәзіктік, ұқыптылық, үйлесімділік қасиеттерін меңгереді.

2. Қыздарға арналған сәндік сурет түрлері.

Мектеп бағдарламасында қолдануға болатын негізгі сәндік сурет түрлері:

- **Ою-өрнек салу** – қазақтың дәстүрлі ұлттық нақыштарымен жұмыс істеу;
- **Гүлдік және геометриялық композициялар**;
- **Аппликация және коллаж жасау**;
- **Кестелеуге арналған эскиздер құрастыру**;
- **Қолданбалы өнер элементтерімен таныстыру** (зергерлік, тоқыма өнері).

Бұл бағыттар қыздардың эстетикалық танымын кеңейтіп, өз ойын бейнелеуге үйретеді.

3. Оқыту әдістері мен тәсілдері.

Сәндік сурет салуды оқытуда келесі әдістер қолданылады:

- **Көрнекілік әдісі** – дайын жұмыстарды көрсету, слайдтар арқылы түсіндіру;
- **Бақылау және қайталау** – табиғаттағы немесе қолданбалы заттардағы өрнектерді бақылап, қайта бейнелеу;
- **Жобалау әдісі** – өздігінен композиция жасау арқылы шығармашылықты дамыту;
- **Топтық жұмыс** – ұжымдық шығармашылық жұмыстарды ұйымдастыру;
- **Модульдік оқыту** – тақырыпты бөліп, кезең-кезеңмен меңгерту.

Сабақ барысында мультимедиялық құралдарды пайдалану, бейнебаяндар көрсету, цифрлық сурет салу қосымшаларын қолдану – қыздардың сабаққа деген ынтасын арттырады.

---

4. Жас ерекшеліктеріне сәйкес жұмыс жүргізу.

Бастауыш сыныптарда сәндік элементтерді бояу, өрнекті көшіру арқылы жұмыс жүргізілсе, орта буында композиция құрастыру, стильдеу, рең беру дағдылары қалыптастырылады. Жоғары сыныптарда күрделі жұмыстар орындалып, ұлттық стильдегі сәндік туындылар жасалады.

5. Интеграция және кросс-дисциплинарлық байланыс.

Сәндік сурет салу сабағын технология, биология, тарих, математика пәндерімен байланыстыру оқушылардың қызығушылығын арттырады:

- Тарихпен – ұлттық қолөнер түрлерінің шығу тарихын зерттеу;
- Математикамен – симметрия, пропорция ұғымдарын түсіндіру;
- Биологиямен – өсімдік элементтерін бейнелеу;
- Информатикамен – цифрлық сәндік сурет жасау.

6. Қыздардың шығармашылық қабілетін дамыту жолдары.

Сәндік сурет салу арқылы төмендегі қабілеттер дамиды:

- Дизайнерлік ойлау;
- Түс үйлесімділігін сезіну;
- Ұлттық мәдени мұраға құрмет;
- Қиялдау мен ойды образ арқылы жеткізу.

Тәжірибелік бөлімде қыз балалармен жүргізілген сабақтар нәтижесі талданып, олардың сурет салу машықтарындағы даму динамикасы көрсетілді.

Қорытынды.

Қыз балалардың көркемдік дамуына бағытталған сәндік сурет салу әдістері олардың эстетикалық талғамын, шығармашылық белсенділігін қалыптастыруға ықпал етеді. Ұлттық өнер элементтерін пайдалану арқылы тұлғаның ұлттық сана-сезімі мен рухани дүниесі байиды.

Мұғалімдер сәндік сурет салуға арналған сабақтарды заманауи әдістермен үйлестіре отырып, оқушылардың қызығушылығын арттыра алады.

Әдебиеттер

1. Әубәкіров А. «Бейнелеу өнері негіздері». – Алматы: Мектеп, 2018.
2. Қожахметова К. «Көркем еңбек сабағында сәндік өнерді оқыту әдістемесі». – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
3. Искакова Г.Ш. «Қыз балалардың эстетикалық тәрбиесі». // Педагогика және психология. – 2021. – №2. – Б. 55-60.
4. Сатыбалдиева А. «Жасөспірімдердің шығармашылық қабілетін дамыту жолдары». – Шымкент: Білім, 2019.
5. Смирнова Е.В. «Методика преподавания декоративного рисования в начальной школе». – Москва: Просвещение, 2017.
6. Чумакова И.Н. «Технология и декоративное творчество: подходы и методы». // Начальная школа. – 2020. – №5. – С. 25-30.

ӨЗІН-ӨЗІ БАҒАЛАУ ЖӘНЕ СЕНІМДІЛІК СЕЗІМІН ДАМЫТУ

Абдурахманова Нодира Абдужалиловна
Шымкент қаласы, №71 жалпы орта білім беретін мектебі педагог -психологі

Резюме

В данной статье рассматриваются вопросы развития самооценки и чувства уверенности у школьников. Самооценка — это субъективная оценка человеком самого себя, а уверенность — это вера в собственные способности. Эти два фактора влияют на учебные достижения, социальные отношения и психологическое состояние ученика.

Abstract

This article addresses the development of self-esteem and self-confidence in school students. Self-esteem is a person's subjective evaluation of themselves, while self-confidence is the belief in one's own abilities. These two factors affect students' academic performance, social interactions, and psychological well-being.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз ету. Бұл ретте оқушылардың тек академиялық білімі ғана емес, сонымен қатар олардың психологиялық және әлеуметтік дамуы да аса маңызды рөл атқарады. Сол себепті мектепте білім берумен қатар, оқушылардың өзін-өзі тануы, өзін-өзі бағалауы мен сенімділік сезімін дамыту бағытында жүйелі жұмыс жүргізу қажет.

1. Өзін-өзі бағалау және сенімділік сезімінің психологиялық негіздері

Өзін-өзі бағалау адамның өзіне деген субъективті бағасы болып табылады және оның өзіндік құндылығы мен қабілеттерін қабылдауымен байланысты. Бұл процесс адамның өзін-өзі тануы, өзін-өзі құрметтеуі және өзін-өзі қабылдауы арқылы жүзеге асады. Өзін-өзі бағалау деңгейі адамның психологиялық жағдайына, әлеуметтік қарым-қатынастарға және өмір сапасына әсер етеді.

Сенімділік сезімі адамның өз қабілеттеріне деген сенімімен анықталады. Бұл сенім адамның мақсаттарға жетуіне, қиындықтарды жеңуіне және жаңа тәжірибелерге ашық болуына ықпал етеді. Сенімділік сезімі адамның ішкі ресурстарын тиімді пайдалануға және сыртқы әлеммен үйлесімді қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді.

2. Өзін-өзі бағалау мен сенімділік сезімінің дамуына әсер ететін факторлар

Өзін-өзі бағалау мен сенімділік сезімінің деңгейі кездейсоқ пайда болмайды — бұл тұлғаның өмірлік тәжірибесі, тәрбиесі, әлеуметтік ортасы және ішкі дүниесінің өзара байланысы арқылы қалыптасатын кешенді құбылыс. Әсіресе мектеп жасындағы кезеңде бұл

қасиеттердің негізі қаланып, дамуы не тежелуі мүмкін. Төменде осы қасиеттердің дамуына әсер ететін негізгі факторлар қарастырылады:

2.1. Отбасы тәрбиесі

Отбасы — баланың алғашқы әлеуметтік ортасы, сондықтан өзін-өзі бағалаудың негізі дәл осы жерде қаланады.

- Ата-ананың қолдауы мен махаббаты — баланың өзін-өзі қабылдауы мен ішкі сенімділігін дамытатын басты құрал. Баланың әр әрекетін бағалап, оған жылы сөздермен қолдау көрсету оның өзіндік құндылық сезімін арттырады.
- Шамадан тыс сын немесе талап — керісінше, балада сенімсіздік, қорқыныш, өзін төмен санау сияқты жағымсыз сенімдердің қалыптасуына әкелуі мүмкін.
- Отбасылық қарым-қатынас стилі — демократиялық, түсіністікке негізделген стиль өзін-өзі бағалау мен сенімділікті дамытса, авторитарлы және салқын қарым-қатынас баланың өз-өзіне сенімін әлсіретеді.

2.2. Мектеп ортасы

Мектеп — баланың екінші маңызды әлеуметтік ортасы. Мұндағы факторлар баланың өзін-өзі бағалауына тікелей әсер етеді.

- Мұғалімнің рөлі: Оқушыны қолдап, жетістігін атап, оның жеке ерекшеліктерін құрметтеген ұстаз — баланың сенімділігін арттыратын негізгі тұлға.
- Баға мен салыстыру жүйесі: Тек академиялық бағаларға қарап, оқушыларды жиі салыстыру олардың өзін-өзі қабылдауын қиындатып, төмен баға алған балалардың сенімін жойып жібереді.
- Сыныптағы әлеуметтік ахуал: Құрдастар арасындағы түсіністік, бір-бірін қолдау, құрметтеу сияқты қасиеттері дамыған ұжымда өзін-өзі бағалау оң қалыптасады.

2.3. Жеке тәжірибе мен жетістіктер

Баланың өзін-өзі бағалауы оның өмірдегі жеке тәжірибесіне де тығыз байланысты:

- Жетістік сезімі — кез келген салада (оқу, өнер, спорт) жетістікке жеткен бала өз күшіне сенімді бола бастайды.
- Қиындықтарды жеңу — қиындықтармен бетпе-бет келіп, оларды шешу оқушыға күш беріп, сенімділік деңгейін арттырады.
- Өзіндік мақсат қою және жету — бала өзіне нақты мақсат қойып, оған қол жеткізсе, бұл ішкі мотивация мен өзін-өзі бағалауды күшейтеді.

2.4. Қоғамдық және мәдени факторлар

Баланың өзін қалай бағалайтынына, өзіне қаншалық сенетініне қоғамдағы құндылықтар мен ақпараттық орта да әсер етеді:

- Медиа және әлеуметтік желілер: Қазіргі балалардың көп уақыты желіде өтетінін ескерсек, ондағы идеалданған бейнелер, табысты өмір салты, "үздік болу" мәдениеті олардың өз-өзіне деген көзқарасына кері әсер етуі мүмкін.
- Мәдени дәстүрлер мен ұлттық ерекшеліктер: Кейбір қоғамдарда "жекелеген жетістікке" емес, "ұжымдық табысқа" мән берілсе, бұл баланың өз ерекшелігін тануына кедергі келтіруі мүмкін.

2.5. Тұлғалық ерекшеліктер

Әр бала — қайталанбас жеке тұлға, сондықтан:

- Темперамент, мінез типі, эмоциялық тұрақтылық та өзін-өзі бағалау мен сенімділік деңгейін айқындайды.
- Интроверт балалар өз жетістігін сырттай көрсете бермесе де, ішкі сенімділігі жоғары болуы мүмкін.
- Экстраверттер — керісінше, сырттай сенімді көрініп, шын мәнінде ішкі өзіне деген сенімі әлсіз болуы мүмкін.

3. Өзін-өзі бағалау мен сенімділік сезімін дамыту әдістері

Өзін-өзі бағалау мен сенімділік сезімі бала тұлғасының үйлесімді дамуы үшін аса маңызды. Бұл қасиеттерді дамыту – тек мектеп психологының ғана емес, бүкіл педагогикалық ұжымның,

ата-аналардың және ең бастысы – баланың өз белсенді әрекетінің нәтижесі. Төменде мектеп жағдайында қолдануға болатын тиімді әдістер мен тәсілдер қарастырылады:

3.1. Позитивті өзін-өзі қабылдау дағдыларын қалыптастыру

- “Менің жақсы қасиеттерім” жаттығуы: Оқушылар өздерінің жақсы қырларын тізіп жазады немесе айтады. Бұл өзіндік қадір-қасиетті тануға, сенімділікті арттыруға көмектеседі.
- Айна әдісі: Балалар бір-біріне жағымды сөздер айтып, “сен жақсы доссың”, “сен ерекше адамсың” деген сияқты оң кері байланыс береді. Бұл тәсіл өзін-өзі сүюді дамытады.

3.2. Жетістікті сезіну және мақсат қою

- Қысқа мерзімді мақсаттар: Үлкен жетістіктерге жету үшін алдымен кішкентай қадамдар қажет. Мысалы, "апта бойы үй тапсырмаларын уақтылы орындау" сияқты мақсаттар нақты әрі жетуге оңай.
- Жетістік күнделігі: Оқушы күн сайын өзі жеткен табыстарды жазып отырады. Бұл әдіс баланың өз жетістіктерін көруге және оларды бағалауға үйретеді.

3.3. Өзін-өзі мадақтау мен ішкі мотивацияны дамыту

- “Мен мақтан етемін...” жаттығуы: Балалар өз әрекеттерінің ішінде мақтануға тұрарлық бір сәтті еске түсіріп, оны сипаттайды.
- Позитивті ішкі диалог қалыптастыру: “Мен қолымнан келеді”, “Мен тырыссам, жетемін” деген сияқты ішкі сөздерді қолдану арқылы сенімділік дамиды.

3.4. Эмоционалды тұрақтылықты дамыту

- Медитация және тыныс алу жаттығулары: Күйзеліс пен мазасыздық деңгейін азайтып, баланың өзін бақылау қабілетін арттырады.
- “Менің эмоциям” картасы: Балалар өз эмоцияларын түсініп, оларды басқаруға үйренеді. Бұл әдіс өзін-өзі түсінуге, ішкі үйлесімділікке ықпал етеді.

3.5. Шығармашылық және рөлдік ойындар арқылы сенімділікті дамыту

- Рөлдік ойындар: “Мұғалім болу”, “Көшбасшы болу” сияқты ойындар арқылы бала өзін әртүрлі жағынан танып, сенімді болуға үйренеді.
- Сахналық көріністер: Қоғам алдында сөйлеу, өзін ашық көрсету балада сенімділікті нығайтады.

3.6. Құндылықтарға негізделген тәрбиелік жұмыстар

- “Өмірлік қағидалар” жобасы: Оқушылар өздерінің өмірлік ұстанымдарын қағаз бетіне түсіреді немесе талқылайды. Бұл баланың ішкі дүниесіне үңілуге және өзіндік "Менін" түсінуге ықпал етеді.
- Мотивациялық тренингтер: Сенімділік пен өзін-өзі бағалауды арттыруға арналған тренингтер, ұжымдық ойындар, пікірталастар — бұл қасиеттерді бірлесе отырып дамытудың тиімді жолы.

3.7. Мұғалім мен ата-ананың кері байланысы

- Шынайы және қолдаушы кері байланыс: Баланың әрекетін бағалауда “Сен қателестің!” демей, “Сен тырыстың, келесі жолы тағы да жақсырақ болады” деп айту – баланың жігерін сөндірмей, керісінше ынталандырады.
- Үнемі қолдау: “Мен саған сенемін”, “Сен бұны жасай аласың” сияқты сөздер баланың сенімін нығайтады.

Қорытынды

Өзін-өзі бағалау және сенімділік сезімі адамның психологиялық саулығы мен өмір сапасының негізі болып табылады. Оларды дамыту үшін отбасылық тәрбие, әлеуметтік орта, жеке тәжірибе және мәдени факторларды ескеру қажет. Позитивті өзін-өзі қабылдау, шағын мақсаттар қою, өзін-өзі мадақтау, қателіктерден сабақ алу және қолдаушы орта құру арқылы өзін-өзі бағалауды және сенімділік сезімін арттыруға болады.

Әдебиеттер

1. Роджерс К. *Өзін-өзі қабылдау және адам табиғаты*. М.: Прогресс, 1961.
2. Маслоу А. *Адам қажеттіліктерінің иерархиясы*. Psychological Review, 1943.

3. Фестингер Л. *Әлеуметтік салыстыру теориясы*. Human Relations, 1954.

ҚЫЗ БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН СТИЛЬ МЕН ДИЗАЙН НЕГІЗДЕРІ: КӨРКЕМ ЕҢБЕК АРҚЫЛЫ

Аликенова Гульнара Нургазиевна
Шымкент қаласы, " Болашақ "мектебі мекемесінің көркем еңбек пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются методы формирования основ стиля и дизайна у девочек через уроки изобразительного труда. Описываются понятия стиля и дизайна, а также педагогические подходы к обучению девочек моде, колористике, созданию моделей одежды и декоративным элементам. Особое внимание уделяется интеграции национальных мотивов в современный дизайн и воспитанию эстетического вкуса. Показано влияние этих занятий на развитие личности, творческого мышления и культурной идентичности школьниц.

Annotation

The article explores methods of teaching the fundamentals of style and design to girls through art and labor lessons. It defines key concepts of style and fashion design, and describes pedagogical strategies for engaging students in color theory, clothing modeling, and decorative crafts. Special emphasis is placed on integrating national motifs into modern fashion, fostering aesthetic taste, and supporting the development of personal and creative identity in girls.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде көркем еңбек пәні тек шығармашылық қабілеттерді дамыту құралы ғана емес, сонымен қатар өмірлік дағдыларды, соның ішінде сән, стиль, эстетикалық талғам қалыптастырудың негізі ретінде қарастырылады. Қыз балаларға көркем еңбек арқылы сән мен дизайн негіздерін меңгерту – олардың тұлғалық дамуына, шығармашылық ойлауына, еңбекке баулу мен ұлттық мәдениетке деген қызығушылығына оң ықпал етеді.

1. Көркем еңбек пәнінің тәрбиелік және эстетикалық маңызы.

Көркем еңбек пәні оқушылардың эстетикалық талғамын қалыптастырумен қатар, оларды еңбекке баулиды, ұқыптылыққа, шығармашылыққа тәрбиелейді. Әсіресе қыз балалар үшін сән мен дизайн ұғымдары арқылы өзін-өзі көрсету, ішкі дүниесін өнер арқылы жеткізу мүмкіндігі туады.

Бұл пәннің негізгі мақсаттары:

- Шығармашылық ойлау мен қиялды дамыту;
- Ұлттық сән үлгілерімен таныстыру;
- Қолөнер және сәндік қолданбалы өнер элементтерін меңгерту;
- Киім үлгілерін жобалауға қызығушылық қалыптастыру.

2. Стиль және дизайн ұғымдарының негізі.

2.1 Стиль түсінігі.

Стиль – адам сыртқы келбетінің көрінісі, өзін-өзі танытудың бір формасы. Қыз балаларға стиль ұғымын үйрету – олардың өз болмысын сезінуі мен дұрыс киіну мәдениетін қалыптастыруға жол ашады. Оларға келесі стиль түрлерін таныстыру маңызды:

- Классикалық стиль
- Романтикалық стиль
- Кэжуал (күнделікті)
- Этностиль (ұлттық нақыштағы)

2.2 Дизайн негіздері.

Дизайн – өнер мен технологияның түйіскен тұсы. Көркем еңбек сабағында қыз балалар мата, түстер, өрнектер, композиция сынды элементтерді пайдалана отырып, сәндік бұйымдар жасап үйренеді. Киім дизайнын үйретуде келесі аспектілерге назар аударылады:

- Түстер үйлесімі (колористика)

- Мата түрлерін таныстыру
- Киім силуэті мен формасы
- Эскиз салу дағдылары

3. Көркем еңбек арқылы стиль мен дизайнды меңгерту әдістері.

3.1 Практикалық жұмыстар.

Қыз балалармен жүргізілетін негізгі тапсырмалар:

- Ұлттық сән үлгісіндегі киімдерге сурет салу;
- Қағаздан немесе матадан киім макеттерін жасау;
- Тігінге дейінгі кезең: пішу, үлгі жасау;
- Қолмен кестелеу, моншақпен безендіру;
- Бұйымды сәндік элементтермен әрлеу.

3.2 Топтық және шығармашылық жобалар.

Жобалық жұмыс арқылы оқушылар:

- Авторлық киім дизайнын жасап ұсынады;
- Сән көрмесін ұйымдастырады;
- Ұлттық нақыштағы аксессуарларды қолдан жасауды үйренеді.

3.3 Интерактивті тәсілдер.

- Мультимедиялық презентациялар арқылы сән үлгілерін талдау;
- Модельдеу мен 3D визуализация негіздерін қарапайым форматта қолдану;
- Аудио-визуал құралдармен шабыттандыру.

4. Ұлттық дәстүр мен қазіргі сәннің үндестігі.

Қыз балаларға сән мен стильді үйретуде ұлттық элементтерді қолдану тәрбиелік тұрғыдан маңызды. Қазақтың ұлттық киім үлгілерін заманауи сәнмен ұштастыра білу – жас ұрпақтың ұлттық болмысын сақтап, жаңаша ойлауға бағыттайды.

Мысал ретінде:

- Камзол, сәукеле, көйлек элементтерін заманауи киіммен үйлестіру;
- Ою-өрнек мәнін түсіндіріп, киімге қолданып үйрену;
- Этно-дизайн үлгілерін жасау.

5. Қыз балалардың тұлғалық және шығармашылық дамуына әсері.

Көркем еңбек пен дизайн сабақтарының нәтижесінде қыз балалар:

- Эстетикалық талғамын қалыптастырады;
- Қиял мен шығармашылық ойлау қабілетін дамытады;
- Ұқыптылық пен шыдамдылыққа үйренеді;
- Өзін-өзі көрсетуге, сөйлеуге, талдауға бейімделеді;
- Мамандыққа бейімделуге алғашқы қадам жасайды (дизайнер, модельер, суретші).

Қорытынды.

Қыз балаларға арналған стиль мен дизайн негіздерін көркем еңбек пәні арқылы үйрету – олардың тұлғалық дамуына, шығармашылық ойлауы мен ұлттық құндылықтарға сүйенген талғам қалыптастыруына үлкен мүмкіндік береді. Пән мазмұны мен әдістері заманауи білім талаптарына сай жаңартылып отырса, жас ұрпақтың көркем-эстетикалық мәдениеті жоғары деңгейде қалыптасады.

Әдебиеттер

1. Әбілқасымова А.Е. *Білім беру үдерісінде көркем еңбек мазмұнының маңызы*. – Алматы: ҰББА, 2021.
2. Жумаділова Г. *Қыз балаларға арналған сәндік-қолданбалы өнер негіздері*. – Астана: Фолиант, 2020.
3. Қалмырзаева Ш. *Этностиль және ұлттық киім элементтері*. – Шымкент: Өркениет, 2019.
4. Савельева Н.П. *Дизайн одежды для начинающих*. – Москва: Просвещение, 2020.
5. Оразалиева М. *Мектептегі еңбек тәрбиесі және қыз балалармен жұмыс*. – Тараз: Әлім, 2021.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ: ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР МЕН ТИІМДІ ТӘСІЛДЕР

Баймаханова Алия Джарылкасымовна
Шымкент қаласы, «Болашақ» мектебі мекемесінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются эффективные инновационные методы и подходы к развитию творческого мышления у младших школьников. Описаны технологии критического мышления, проектной и STEAM-обучения, а также практические приёмы, направленные на развитие воображения, креативности и самостоятельности детей. Подчеркивается важность создания образовательной среды, способствующей развитию индивидуальности учащихся начальной школы.

Annotation

The article discusses effective innovative methods and strategies for developing creative thinking in primary school students. It highlights the use of critical thinking techniques, project-based learning, and STEAM education, along with practical activities aimed at fostering imagination, creativity, and independence. The importance of a supportive learning environment that nurtures individuality in young learners is also emphasized.

Қазіргі білім беру жүйесі шығармашыл, сын тұрғысынан ойлайтын, жаңа идеялар ұсына алатын тұлғаны тәрбиелеуді көздейді. Бұл міндетті жүзеге асыруда бастауыш сыныптың маңызы ерекше. Осы кезеңде баланың ойлау қабілеті, қиялы, елестетуі мен танымдық белсенділігі қарқынды дамиды. Сондықтан шығармашылық ойлауды дамыту оқыту үдерісінің маңызды бөлігіне айналуы тиіс.

1. Шығармашылық ойлау ұғымының мәні мен мазмұны.

Шығармашылық ойлау – бұл баланың дәстүрлі шешімдерден тыс, жаңаша ойлай алу қабілеті. Ол келесі қасиеттерді қамтиды:

- Жаңа идеялар ұсыну;
- Қиялдың ұшқырлығы;
- Танымдық белсенділік;
- Жүйелі ойлау;
- Мәселені шешудің ерекше жолдарын табу.

Бастауыш жаста бұл қабілеттерді дамыту – оқушының алдағы оқу жетістіктері мен тұлғалық өсуінің негізі.

2. Шығармашылықты дамытудағы педагог рөлі.

Мұғалім шығармашылық ойлауды дамытатын білім беру ортасын қалыптастырушы басты тұлға. Ол:

- Қызығушылық тудыратын тапсырмалар ұсынады;
- Оқушылардың еркін ойлауына мүмкіндік береді;
- Сын тұрғысынан ойлауға жетелейді;
- Ынталандыру, марапаттау жүйесін қолданады;
- Рефлексия жасауға бағыт береді.

3. Инновациялық әдістерді қолданудың тиімділігі.

Бастауыш сыныпта шығармашылықты дамыту үшін мынадай инновациялық әдістер тиімді деп танылады:

3.1. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы (СТО).

Бұл әдіс баланың өз ойын еркін білдіруіне, дәлелдей білуге, түрлі көзқарастарды салыстыра отырып, қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

- «Түрткі сұрақтар» стратегиясы;
- «Венн диаграммасы»;
- «Ой қозғау» және «Инсерт» тәсілдері.

3.2. Миға шабуыл (Brainstorming).

Берілген тақырып бойынша оқушылардан кез келген идеяны ұсыну сұралады. Бұл әдіс шығармашылық еркіндікті дамытады.

3.3. Жобалық оқыту.

Оқушы белгілі бір өнім немесе шешім жасау мақсатында жұмыс жүргізеді. Мысалы, «Менің қиял әлемім» жобасы.

3.4. STEAM технологиясы.

Ғылым (Science), технология (Technology), инженерия (Engineering), өнер (Art), математика (Mathematics) элементтерін біріктіре отырып, интеграцияланған тапсырмалар беру арқылы шығармашылық дамиды.

4. Практикалық тәсілдер мен тапсырма үлгілері.

4.1. Сурет салу және әңгімелеу.

Бала өзі салған суретке әңгіме құрайды. Бұл – елестету мен тілдік шығармашылықты дамытады.

4.2. Ертегі ойлап табу.

Белгілі бір сюжет немесе кейіпкер беріліп, оқушы ертегі құрастырады. Бұл логикалық байланысты, ой қорыту қабілетін дамытады.

4.3. Драмаландыру.

Оқушылар белгілі бір рөлге еніп, көрініс жасайды. Бұл әдіс қиял мен эмоциялық интеллектіні дамытады.

4.4. Логикалық және шығармашылық тапсырмалар.

Мысалы:

- «Қандай зат бұл емес? Неліктен?»
- «Егер мен сиқыршы болсам...»
- «Затқа жаңа қолдану ойлап тап» (мысалы, қарындаш – дирижер таяқшасы ретінде)

5. Білім беру ортасын ұйымдастырудың маңызы.

Шығармашылық ойлауды дамыту үшін:

- Сенімділік пен қолдау ортасы қажет;
- Еркін пікір айтуға мүмкіндік болуы тиіс;
- Оқушы өзін қауіпсіз сезінетін жағымды психологиялық климат жасалуы керек.

Интерактивті тақта, шығармашылық бұрыштар, көрме ұйымдастыру, топтық жұмыс – осындай ортаны қалыптастыруда көмек береді.

Қорытынды

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық ойлауын дамыту – олардың интеллектуалдық әлеуетін ашуға, еркін тұлға ретінде қалыптасуына жол ашады. Мұғалімнің дұрыс әдіс-тәсілдерді қолдануы арқылы оқушылар тек білім алып қана қоймай, болашаққа шығармашылықпен қарайтын, жаңашыл ойлайтын азамат болып қалыптасады.

Әдебиеттер

1. Жұмабаева С. *Бастауыш мектепте оқыту әдістемесі*. – Алматы: Арман-ПВ, 2021.
2. Жанпейісова М. *Сын тұрғысынан ойлау арқылы оқыту*. – Астана: НЗМ, 2019.
3. Сатыбалдиева А. *Баланың шығармашылық қабілетін дамыту жолдары*. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.

ОҚЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Додабаева Айнұр Зияқызы
Шымкент қаласы, №83 жалпы орта білім беретін мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Аннотация

В статье рассматриваются методы и этапы формирования навыков чтения на уроках казахского языка. Раскрывается значение осознанного чтения для развития языковой и когнитивной компетентности учащихся. Особое внимание уделяется этапам работы с текстом, видам текстов, методам оценки понимания прочитанного и роли учителя в организации продуктивного чтения.

Annotation

This article explores methods and stages for developing reading skills in Kazakh language lessons. It emphasizes the importance of conscious reading for enhancing students' linguistic and cognitive competence. Special focus is given to pre-reading, while-reading, and post-reading stages, different types of texts, methods of evaluating reading comprehension, and the teacher's role in organizing effective reading activities

Қазіргі білім беру үдерісінде тілдік дағдылардың ішінен оқылым — оқушының мәтінді түсінуі, негізгі мағлұматты іріктей алуы және ақпаратты талдай білу қабілеті тұрғысынан маңызды рөл атқарады. Оқылым арқылы оқушылардың сөздік қоры, тілдік ойлау қабілеті, танымдық деңгейі мен коммуникативтік құзыреттілігі артады. Қазақ тілі сабағында оқылым дағдысын жүйелі қалыптастыру – оқытудың сапасын арттыратын негізгі бағыттардың бірі.

1. Оқылым дағдысының мәні мен мазмұны.

Оқылым — жазбаша мәтінді көріп, қабылдап, мазмұнын түсініп, сол бойынша ой қорыту үдерісі. Бұл дағды оқушының жалпы тілдік құзыретін дамытумен қатар, ақпаратпен жұмыс істеуге, сыни ойлауға, өз пікірін қалыптастыруға көмектеседі.

Оқылым барысында қалыптасатын дағдылар:

- мәтінді дұрыс, мәнерлеп оқу;
- негізгі идеяны анықтау;
- автордың көзқарасын түсіну;
- мәтінді сараптау және болжау;
- өз ойын дәлелдеп айту және жазу.

2. Қазақ тілі сабағында оқылым дағдысын қалыптастырудың мақсаттары.

Қазақ тілі пәніндегі оқылым – тек мәтінді оқу ғана емес, сол мәтін арқылы оқушының тілдік тұлғасын қалыптастыру.

Мақсаттары:

- Оқушыларды саналы, түсініп оқуға баулу;
- Жазба мәтіндердің түрлерімен таныстыру;
- Мәтін құрылымын ажырату және логикалық байланыстарды анықтау;
- Сөздік қор мен тілдік бірліктерді меңгерту;
- Әдеби және ақпараттық мәтіндермен жұмыс істеу машығын дамыту.

3. Оқылым дағдысын дамыту әдістері мен тәсілдері.

3.1. Мәтінге дейінгі жұмыс (Pre-reading stage).

Оқылымның бұл кезеңінде оқушылардың қызығушылығын ояту, болжау жасау, сөздікпен алдын ала танысу жүргізіледі.

Мысалы:

- Мәтін тақырыбы мен суретке қарап, не туралы болуы мүмкін екенін болжау;
- Жаңа сөздермен сөздік жұмыс.

3.2. Мәтінмен жұмыс (While-reading stage).

Оқушылар мәтінді оқып, оның мазмұнын түсіну, негізгі және қосымша ақпаратты ажырату, сұрақтарға жауап беру арқылы жұмыс істейді.

Әдістер:

- Жазбаша және ауызша сұрақтарға жауап беру;

- Кесте немесе диаграмма толтыру;
- Тақырыптық сөйлемдерді табу;
- Жұппен және топпен мәтінді талқылау.

3.3. Мәтіннен кейінгі жұмыс (Post-reading stage).

Бұл кезеңде оқушылар мәтін бойынша қорытынды жасап, өз пікірін білдіреді. Жазба жұмыстар орындалады.

Тапсырмалар:

- Мәтін мазмұнын қысқаша әңгімелеу;
- Кейіпкерлерге мінездеме беру;
- Өз ойын эссе, пікір немесе хат түрінде жеткізу;
- Мәтінге ұқсас жағдаят құрастыру.

4. Мәтін түрлерімен жұмыс.

1. Көркем мәтін – тіл байлығын арттыру, образ арқылы ойлау қабілетін дамытуға әсер етеді.

2. Ақпараттық мәтін – нақты деректерді түсініп, құрылымын ажыратуға үйретеді.

3. Инструкциялық мәтіндер – нұсқаулықтар, ереже, алгоритмдер.

4. Публицистикалық мәтіндер – қоғамдағы мәселелер бойынша пікір қалыптастырады.

Мәтін түріне байланысты жұмыс түрлері өзгеріп отырады және мақсатқа сай іріктеледі.

5. Қателерді болдырмау және бағалау тәсілдері.

Кездесетін қиындықтар:

- Мәтінді толық түсінбеу;
- Күрделі сөздерге немесе терминдерге байланысты түсінбеушілік;
- Ойды жүйелеуде қиындық;
- Өз ойын жеткізе алмау.

Шешу жолдары:

- Жаңа сөздерді визуализация арқылы меңгерту;
- Мәтінді бөлімдерге бөліп оқу;
- Қосымша сұрақтармен мәтінді терең талдау;
- Әр оқушының деңгейіне сай тапсырмалар беру.

Бағалау:

Оқылым дағдысын бағалауда мұғалім келесі көрсеткіштерге сүйенеді:

- Мәтінді дұрыс әрі мәнерлі оқу;
- Мазмұнын толық түсіну;
- Сұрақтарға нақты жауап беру;
- Ойды жүйелі жеткізу.

6. Мұғалімнің рөлі.

Мұғалім — оқылымға бағыт беруші, мәтін таңдаушы, сұрақтар құрастырушы, оқушы белсенділігін арттырушы. Ол оқушыны мәтінмен өз бетімен жұмыс жасауға бейімдеуі тиіс.

Тиімді мұғалім әрекеттері:

- Қызықты, жас деңгейіне сай мәтіндерді таңдау;
- Оқушылардың әртүрлі стилін ескеру (визуал, аудиал, кинестет);
- Қорытындылау мен рефлексияны қолдану;
- Кері байланысты үнемі беру.

Қорытынды.

Оқылым – қазақ тілі сабағындағы негізгі тілдік дағдылардың бірі. Оны жүйелі қалыптастыру арқылы оқушылардың тілдік құзыреттілігі, шығармашылық ойлау қабілеті мен жалпы сауаттылығы артады. Мәтінмен жұмыс істеу — тек тіл үйрену ғана емес, оқушы тұлғасының танымдық, сыни тұрғыдан ойлау қабілетін де жетілдіретін тиімді құрал. Оқылымға жүйелі, мақсатты жұмыс жүргізу — сапалы білім берудің кепілі.

Әдебиеттер

1. Жиенбаева С.Қ. *Қазақ тілін оқыту әдістемесі*. – Алматы: Мектеп, 2020.

2. Нұржанова А. *Оқу сауаттылығын дамыту жолдары*. – Нұр-Сұлтан: Ұлағат, 2021.
3. Қосыбаева А. *Мәтінмен жұмыс әдістері*. – Шымкент: Әділет, 2019.
4. Nation, I.S.P. *Teaching ESL/EFL Reading and Writing*. – Routledge, 2009.
5. Day, R., Bamford, J. *Extensive Reading in the Second Language Classroom*. – Cambridge University Press, 2004.

ӘДЕБИ ШЫҒАРМАЛАРДЫ ОҚУ АРҚЫЛЫ ТІЛ ҮЙРЕНУШІЛЕРДІҢ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ

Кабылбаева Роза Пайзуллаевна
«Өрлеу» БАҰО АҚ Түркістан облысы бойынша КДИ аға оқытушысы

Резюме

В статье рассматривается важность чтения художественных произведений в процессе изучения языка и развития мыслительных способностей у учащихся. Описываются различные аспекты развития критического, логического и творческого мышления через анализ литературы. Рассмотрены методики преподавания, которые способствуют углубленному восприятию произведений, а также их роли в формировании речи и когнитивных навыков у учащихся.

Annotation

The article discusses the importance of reading literary works in the process of language learning and the development of thinking skills in students. It describes various aspects of critical, logical, and creative thinking development through the analysis of literature. The article also covers teaching methodologies that contribute to the deeper understanding of literary works and their role in the formation of speech and cognitive skills in students.

Тіл үйрену – тек сөздерді, грамматиканы меңгеру емес, сонымен бірге мәдениет, логика, креативтілік және талдау қабілеттерін дамыту процесі. Әдеби шығармалар тіл үйренушілердің ойлау қабілетін дамытудың маңызды құралдарының бірі болып табылады. Әдеби шығармаларды оқу, әсіресе олардың терең мағынасы мен эстетикалық мәнін түсіну, оқушылардың интеллектуалды, эмоциялық және шығармашылық деңгейлерін арттырады. Бұл мақалада әдеби шығармалардың тіл үйренушілердің ойлау қабілетін дамытудағы маңызы қарастырылады.

1. Әдеби шығармалардың маңызы мен мәні.

Әдеби шығармалар – бұл мәдениеттің, тарихи оқиғалардың, адамзаттың рухани ізденістерінің бейнелері. Олар адам санасын тереңірек ашуға, оқушының дүниетанымын кеңейтуге мүмкіндік береді. Әдеби шығармаларды оқу, тілді меңгерудің ең тиімді әдістерінің бірі, өйткені олар тек тілдік құрылымдарды ғана емес, сонымен қатар оқушының логикалық ойлауын, сыни ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Әдеби шығармалар тіл үйренушілер үшін бірқатар маңызды міндеттерді шешеді:

- Тілдік қорды байыту;
- Сөздік қоры мен грамматикалық құрылымдарды терең меңгеру;
- Оқушылардың шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін дамыту;
- Эмоционалды интеллектіні қалыптастыру;
- Тілді практикалық тұрғыдан қолдануды үйрету.

2. Әдеби шығармаларды оқу арқылы тіл үйренушілердің ойлау қабілетін дамыту.

Әдеби шығармалар тіл үйренушілердің бірнеше ойлау қабілеттерін дамытады. Оларды атап өтейік:

2.1. Сыни ойлау қабілетін дамыту.

Әдеби шығармаларды оқи отырып, тіл үйренушілер тек сюжетпен танысып қана қоймайды, сонымен бірге сол шығарманың терең мәнін, кейіпкерлердің іс-әрекеттерін, олардың мотивтерін талдайды. Бұл процесс оқушының сыни ойлау қабілетін арттырады, өйткені ол шығарманы тек қана тыңдаушы емес, зерттеуші, сұрақ қоюшы ретінде қабылдайды.

2.2. Логикалық ойлау қабілетін дамыту.

Әдеби шығармаларда әртүрлі логикалық байланыстар мен себеп-салдарлар кездеседі. Оқушылар бұл байланыстарды түсініп, оларды өмірде қолдануға үйренеді. Мысалы, «Не үшін?» немесе «Неліктен?» деген сұрақтарға жауап іздеу арқылы оқушылар мәселелерді логикалық түрде шешуге үйренеді.

2.3. Эмоционалды және шығармашылық ойлау қабілетін дамыту.

Әдеби шығармаларды оқу оқушылардың эмоциялық интеллектін дамытады, өйткені шығармалар кейде терең эмоциялық жағдайларды, адам психологиясын бейнелейді. Сонымен қатар, шығармашылық ойлау қабілеті дамиды, себебі оқушылар оқыған шығармаларын өз көзқарастары мен шығармашылық шешімдеріне байланысты қайта ойластырып, жаңа бағыттарға ұмтылады.

2.4. Тілдік құрылымдарды меңгеру.

Әдеби шығармаларды оқу арқылы тіл үйренушілер сөздік қорын ғана емес, сонымен қатар әртүрлі тілдік құрылымдарды (метафоралар, тұрақты тіркестер, грамматикалық конструкциялар) меңгереді. Әдеби шығармалар тілдің барлық ерекшеліктерін қолдану мүмкіндігін береді, сондықтан оқушылар тек сөздерді ғана емес, тілдің құрылымын да жақсы меңгереді.

3. Әдеби шығармаларды оқудың әдістемелік тәсілдері.

Әдеби шығармаларды оқу арқылы тіл үйренушілердің ойлау қабілетін дамытудың тиімді әдістемелері бар. Олар төмендегідей:

3.1. Сұрақ-жауап әдісі.

Бұл әдіс шығарманы оқу барысында оқушыдан түрлі сұрақтар қоюды талап етеді. Оқушы шығарманың мазмұнын талдай отырып, өз көзқарасын білдіруге және шығарманың маңызын түсінуге мүмкіндік алады. Мұндай әдіс сыни ойлауды дамытуға ықпал етеді.

3.2. Кейс-стади әдісі.

Әдеби шығармалардағы нақты жағдайларды талдау арқылы оқушыларға нақты өмірден алынған мәселелерді шешуге мүмкіндік беріледі. Мысалы, белгілі бір кейіпкердің іс-әрекеттерін немесе шешімін талдай отырып, оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамытуға болады.

3.3. Дискуссия мен дебат.

Оқушылар белгілі бір әдеби шығарманың мәнін, идеяларын талқылап, өз пікірлерін айтады. Бұл әдіс олардың коммуникативті дағдыларын жақсартып, сыни ойлау қабілеттерін арттырады.

3.4. Жоба жасау.

Оқушылар шығарманы оқу барысында өздеріне жоба жасайды. Бұл әдіс шығармашылық ойлауды дамытуға бағытталған. Оқушылар шығарманың негізінде өз жұмысын жасайды, жаңа идеялар мен ұсыныстарды ұсынады.

3.5. Жазбаша жұмыс.

Әдеби шығарманы оқып, оған байланысты эссе, реферат немесе рецензия жазу оқушының ойлау және жазу дағдыларын жетілдіреді. Бұл әдіс оқушылардың тілдік және логикалық ойлау қабілетін дамытады.

4. Әдеби шығармаларды оқу арқылы тіл үйренушілердің шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Әдеби шығармаларды оқу тіл үйренушілердің шығармашылық қабілетін дамытуға айтарлықтай ықпал етеді. Әдеби шығармалар жан-жақты ойлануды талап етеді, сонымен қатар балаға қиялдау мен көркем шығармашылықпен айналысу мүмкіндігін береді.

4.1. Әдеби шығармаларды қайта жазу.

Оқушылар белгілі бір шығарманы оқып, оның оқиғасын немесе кейіпкерлерін өз қалауынша өзгертіп, қайта жазуы мүмкін. Бұл оларға шығармашылық қиялдарын дамытуды және тілдік құрылымдарды игеруді үйретеді.

4.2. Визуализация.

Әдеби шығармаларды оқыған кезде, оқушылар оқиға желісін немесе кейіпкерлерді көз алдына елестетеді. Визуализациялау – шығармашылық ойлауды дамытудың тағы бір тәсілі.

4.3. Шығармаға иллюстрация жасау.

Оқушылар өздері оқыған шығарманы суреттеп немесе иллюстрация жасап, өз түсініктері мен көзқарастарын білдіреді. Бұл әдіс балалардың шығармашылық ойлауын қалыптастыруға әсер етеді.

Қорытынды.

Әдеби шығармаларды оқу тіл үйренушілердің ойлау қабілетін дамыту үшін тиімді әрі маңызды құрал болып табылады. Бұл процесс тек тілдік дағдыларды қалыптастырумен ғана шектелмей, оқушылардың сыни, шығармашылық, логикалық ойлау қабілеттерін де дамытады. Әдеби шығармаларды оқыту арқылы оқушылар өздеріне жаңа көзқарастар ашып, кеңірек ойлай алады, бұл олардың жан-жақты тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Әбілқасымова Ш. *Әдебиет арқылы тіл үйрету*. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.
2. Сатыбалдиева Г. *Әдеби шығармалар мен тіл үйрету әдістемесі*. – Астана: Ұлттық білім, 2019.
3. Рахимова Л. *Тілді үйрену және шығармашылық ойлау*. – Алматы: Нұр-Медиа, 2021.
4. Галимова Н. *Шығармашылық қабілеттерді дамыту*. – Шымкент: Әділет, 2018.

ӘЛКЕЙ МАРҒҰЛАННЫҢ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРІНДЕГІ ХИМИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР

Манабаева Гавхар Нурлибаевна

Шымкент қаласы, С.Көбеев атындағы №56 жалпы орта білім беру мектебінің химия пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена археологическим исследованиям выдающегося казахского ученого Әлкей Марғұлан и применению химических методов в его научных изысканиях. Автор рассматривает, как химический анализ помогал в изучении керамических изделий, металлических артефактов и органических материалов с целью определения состава, технологии производства и исторического периода их создания. Также в работе подчеркивается важность междисциплинарного подхода в археологических исследованиях и влияние методов Марғұлана на развитие науки.

Abstract

This article explores the archaeological research conducted by prominent Kazakh scholar Älkey Margulan, with a focus on the application of chemical methods in his studies. The author examines how chemical analysis was used to study ceramic artifacts, metal objects, and organic materials to determine their composition, production techniques, and historical period. The paper also emphasizes the significance of an interdisciplinary approach in archaeology and discusses Margulan's contribution to advancing scientific methodologies.

Әлкей Хақанұлы Марғұлан — қазақ халқының ұлы ғалымдарының бірі, археология, этнография, тарих және әдебиет саласына үлкен үлес қосқан тұлға. Оның археологиялық зерттеулері тек қазба жұмыстарымен шектелмей, сол замандағы ғылыми әдістерді, соның ішінде химиялық әдістерді де ұтымды қолдануымен ерекшеленеді.

Әлкей Марғұлан – қазақ халқының ғылымына орасан зор еңбек сіңірген ғұлама ғалым. Ол археология саласында көптеген жаңалықтар ашып, қазақ жерінің бай тарихи мұрасын әлемге танытты. Оның ғылыми еңбектері тек қазақ мәдениеті үшін ғана емес, бүкіл түркі әлемінің тарихын зерттеуде маңызды орын алады. Ғалымның зерттеулерінде химиялық әдістерді қолдану арқылы ежелгі мәдениетті терең зерттеу мүмкін болды.

Әлкей Марғұлан археологиялық қазба жұмыстары кезінде түрлі ғылым салаларын, оның ішінде химия әдістерін де кеңінен қолданған.

Әлкей Марғұлан қазба жұмыстарында табылған бұйымдардың құрамын зерттеу үшін химиялық талдаулар жүргізуді қажет деп санаған. Мысалы, ежелгі қыш ыдыстардың жасалу

технологиясын анықтау кезінде олардың құрамындағы қоспаларды химиялық жолмен зерттеген. Бұл әдіс арқылы бұйымның жасалған дәуірін, қолданылған шикізаттың түрін және өңдеу технологиясын білу мүмкін болған.

Ғалым металл бұйымдарды зерттегенде де химиялық әдістерді пайдаланған. Әсіресе қола дәуіріне жататын бұйымдардың құрамындағы мыс, қалайы, күміс сияқты металдардың қатынасын анықтау арқылы сол заманғы металлургия дамуының деңгейін түсіндіруге тырысты. Бұған қоса, ескі зергерлік бұйымдардың құрамындағы асыл металдардың (алтын, күміс) тазалық дәрежесін анықтау арқылы ежелгі шеберлердің кәсіби деңгейін бағалаған.

Әлкей Марғұлан органикалық материалдарды зерттеуде де химиялық тәсілдерге сүйенген. Мысалы, ежелгі киім-кешек қалдықтарындағы бояғыш заттардың түрлерін анықтау үшін өсімдік және минералды пигменттерді химиялық әдіспен талдаған. Бұл деректер қазақ халқының ежелгі қолөнері мен тұрмыс-салтын терең түсінуге мүмкіндік берді.

Әлкей Марғұлан – қазақ археологиясының негізін қалаушы.

Әлкей Хақанұлы Марғұлан археология ғылымының дамуына жаңа серпін берген. Ол қазба жұмыстарын жүйелі жүргізіп, ғылыми дәлелдермен қазақ тарихының терең тамырларын ашты.

Әлкей Марғұлан көптеген жылдар бойы Қазақстан аумағындағы көне қалалар мен қоныстарды зерттеп, тарихи жәдігерлерді қалпына келтіруге үлес қосты. Оның зерттеулері арқылы қазақ жеріндегі ежелгі мәдениеттер туралы терең білім жинақталды.

Археологиялық зерттеулердегі химиялық әдістер.

Ғалым ежелгі заттарды зерттеуде химиялық талдау әдістерін шебер қолданды. Қыш ыдыстардың құрамын зерттеу арқылы олардың жасалу тәсілдерін анықтады. Металл бұйымдардың құрамындағы элементтерді зерттеу арқылы сол заманғы металлургия деңгейін білді. Сонымен бірге, органикалық қалдықтардағы бояу заттарын зерттеп, халықтың тұрмыстық мәдениеті жайлы деректер жинады.

Әлкей Марғұлан археологиялық қазба жұмыстарында табылған заттарды зерттеген кезде химиялық талдаудың маңыздылығын ерекше атап өткен. Ежелгі қыш ыдыстарды зерттегенде олардың құрамындағы минералдар мен қоспаларды анықтау үшін химиялық реакциялар қолданылған.

Мысалы, қыш ыдыстың құрамындағы саз, құм, әк сияқты заттардың қатынасын зерттеу арқылы оның жасалған дәуірі мен қолданылған технологиясы анықталған.

Металл бұйымдарды зерттеу барысында Әлкей Марғұлан мыс пен қалайының құрамын анықтау үшін арнайы химиялық әдістерді қолданған. Бұл арқылы қола дәуіріндегі металл өңдеу технологиясы жайлы маңызды мәліметтер жинақталған.

Әсіресе алтын және күмістен жасалған зергерлік бұйымдардағы металдың тазалық деңгейін анықтау арқылы ежелгі шеберлердің кәсіби шеберлігін дәлелдеген.

Химиялық әдістердің маңызы.

Әлкей Марғұлан археологиялық зерттеулерде табылған бұйымдардың материалдық құрамын анықтау үшін химиялық талдау әдістерін қолданды. Мысалы:

- Ежелгі қыш ыдыстардың құрамындағы қоспаларды химиялық жолмен анықтау;
- Металл бұйымдардағы мыс, қалайы, күміс мөлшерін талдау;
- Киім-кешек қалдықтарындағы бояғыш заттардың құрамын анықтау.

Осы арқылы табылған артефактілердің жасалу технологиясы, қолданылған шикізат түрлері және ежелгі халықтың тұрмыс деңгейі туралы маңызды деректер алынды.

Химиялық зерттеу әдістері арқылы табылған материалдардың жасалу уақыты мен қолдану ерекшеліктері анықталды. Бұл деректер қазақ халқының ертедегі өнері мен өмір сүру салтын ғылыми тұрғыда сипаттауға мүмкіндік берді.

Органикалық қалдықтарды зерттеуде де табиғи бояулардың химиялық құрамын зерттеу арқылы ежелгі заманғы киім-кешек пен қолөнер бұйымдарының ерекшеліктері анықталған.

Өсімдіктерден алынған табиғи бояулардың түр-түсі мен құрамын анықтау арқылы қазақ халқының табиғатпен етене байланыста болғаны дәлелденген.

Химиялық әдістерді қолдану археология ғылымында зерттеудің нақтылығын арттырды. Заттың жасын, пайда болу дәуірін, өңдеу технологиясын анықтау арқылы ғалымдар ежелгі қоғамдардың өмір салтын жан-жақты зерделей алды. Әлкей Марғұланның бұл тәсілдері қазіргі археологиядағы ғылыми әдістердің дамуына зор ықпал етті.

Қорыта айтқанда, Әлкей Марғұланның археологиялық зерттеулеріндегі химиялық әдістер заттардың жасалу уақытын, қолданылған материалдардың құрамын және өңдеу тәсілдерін анықтауға мүмкіндік берді. Ғалымның осындай ұтымды әдістерді қолдануы қазақ археологиясын жаңа деңгейге көтеріп, ұлттық тарихты ғылыми тұрғыдан дәлелдеуге үлкен үлес қосты.

Әдебиеттер

1. Марғұлан Ә.Х. "Ежелгі Қазақстан мәдениеті", Алматы, 1973.
2. Қазақ археологиясы: оқу құралы
3. Интернет дереккөздері
4. Қазақ энциклопедиясы, Әлкей Марғұлан туралы мақалалар.
5. Археология және этнология ғылыми журналдары.

БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ЕРТЕ ЖАСТАН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мырзахметова Лаззат Кыдыралиевна
Шымкент қаласы, №45 " Акку" балабакшасының тәрбиешісі

Резюме

В статье раскрывается значение раннего развития творческих способностей у детей. Рассматриваются эффективные методы и формы работы, направленные на стимулирование детской фантазии, нестандартного мышления и эмоционального развития. Подчёркивается роль педагога и родителей в формировании условий для самовыражения ребёнка.

Annotation

The article highlights the importance of developing children's creative abilities from an early age. It discusses effective methods and forms of activity aimed at stimulating imagination, divergent thinking, and emotional growth. The role of teachers and parents in creating a supportive environment for self-expression is emphasized.

Балалардың шығармашылық қабілетін дамыту – заманауи білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі. Ерте жастан басталатын шығармашылық – баланың тұлға ретінде қалыптасуының негізі. Бұл қабілет адамның өз ойын, қиялын, көзқарасын еркін жеткізуге, мәселелерді тың жолмен шешуге үйретеді. Сол себепті мектепке дейінгі және бастауыш жастағы балалармен жүргізілетін педагогикалық жұмыста шығармашылықты дамыту ерекше орын алады.

1. Шығармашылық қабілет ұғымының мәні.

Шығармашылық — жаңа, тың идеяларды туындату мен жүзеге асыруға қабілеттілік. Бұл ұғым тек өнер саласында ғана емес, кез келген іс-әрекетте жаңашылдыққа ұмтылу, баланың өздігінен әрекет етуі, бастамашылдығы арқылы көрініс табады.

Шығармашылық қабілет — бала бойындағы:

- елестету мен қиялдау;
- стандарттан тыс ойлау;
- эстетикалық сезім;
- шешім қабылдауға бейімділік;
- өзіндік жұмысқа қызығушылық қасиеттерінің үйлесімі.

2. Ерте жаста шығармашылық қабілетті қалыптастырудың маңызы.

Ерте балалық шақ – баланың зияткерлік, эмоционалдық және әлеуметтік дамуының іргетасы қаланатын кезең. Дәл осы кезеңде баланың дүниетанымы, өзін-өзі тану мен танытуға деген ынтасы қалыптасады.

Маңыздылығы:

- Ойлау, сөйлеу, есте сақтау секілді когнитивтік процестерді дамытады;
- Баланың өзіне деген сенімін арттырады;
- Әлеуметтік бейімделуін жақсартады;
- Қоршаған ортаны шығармашылық тұрғыда қабылдауға үйретеді.

3. Шығармашылықты дамытудың әдістері мен тәсілдері.

3.1 Ойын арқылы шығармашылықты дамыту.

Ойын – баланың басты әрекеті. Шығармашылық ойындар ойлау еркіндігін, қиялдың ұшқырлығын дамытады.

Мысалы:

- Рөлдік ойындар ("Дәрігер", "Қонақта", "Саяхатшы");
- Қиялға негізделген ойындар ("Сиқырлы орман", "Қиял кемесі");
- Сюжеттік ойындар.

3.2 Сурет салу және бейнелеу әрекеті.

Сурет салу – баланың ішкі дүниесін, эмоциясын, қиялын білдіретін шығармашылық әрекет.

Тапсырмалар:

- Бос кеңістікті өз ойынша толықтыру;
- "Не болар еді, егер…" суретін салу;
- Әртүрлі материалдармен (майлы бояу, табиғи заттар) жұмыс.

3.3 Музыка және ритм арқылы даму.

Музыка тыңдау, ән айту, би – эмоционалды дамумен қатар, баланың ішкі шығармашылық потенциалын ашады.

Әдістер:

- Еркін ырғақты би;
- Музыкалық импровизация;
- Әуенге сәйкес ертегі құрастыру.

3.4 Сөйлеу және ертегімен жұмыс.

Баланың тілдік және шығармашылық қабілетін жетілдіретін тәсілдердің бірі – ертегімен жұмыс.

Тапсырмалар:

- Ертегіні басқаша аяқтау;
- Кейіпкерге мінездеме беру;
- Өз ертегісін ойлап шығару.

4. Педагог пен ата-ананың рөлі.

Педагогтің міндеті:

- Қауіпсіз әрі шығармашылық орта қалыптастыру;
- Баланы еркіндікке, өз ойын жеткізуге ынталандыру;
- Жетістікті бағалап, мотивация беру.

Ата-ананың рөлі:

- Баланың бастамасына қолдау көрсету;
- Үйде шығармашылық белсенділікке мүмкіндік жасау;
- Бірлескен шығармашылық (жапсырма жасау, өлең шығару, театрландыру).

5. Шығармашылық қабілетті бағалау және қолдау.

Баланың шығармашылығын бағалауда стандартты тестілерден гөрі, бақылау, портфолио жинақтау, сөздік сипаттама беру тиімді.

Бағалау түрлері:

- Жетістіктер күнделігі;
- Өз ойын білдіру деңгейі;
- Бастамашылдығы мен белсенділігі;

- Жаңашылдығы мен өзіндік көзқарасы.

Қорытынды.

Шығармашылық — туа біткен, бірақ дұрыс бағыт берілмесе тұйықталып қалатын қабілет. Сондықтан баланың бойындағы бұл мүмкіндікті ерте жастан бастап дамытып, оны қолдайтын педагогикалық орта қалыптастыру — маңызды міндет. Шығармашылыққа тәрбиелеу – болашақ саналы, жаңашыл тұлғаны тәрбиелеу кепілі.

Әдебиеттер

1. Бабаев С.Б., Құдайбергенова К. *Педагогика негіздері*. – Алматы: Дарын, 2021.
2. Аймағамбетова Б. *Шығармашылықпен жұмыс істеудің жолдары*. – Алматы: Рауан, 2020.
3. Жарықбаев Қ. *Балалар психологиясы*. – Алматы: Мектеп, 2018.
4. Torrance, E.P. *Creativity: Just Wanting to Know*. – National Education Association, 1997.
5. Runco, M.A. *Creativity Theories and Themes: Research, Development, and Practice*. – Elsevier, 2014.

ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ДАҒДЫЛАРЫ: МҰҒАЛІМ МЕН ОҚУШЫ АРАСЫНДАҒЫ ТИІМДІ БАЙЛАНЫС

Орынбасарова Гульмира Оралбаевна
«Өрлеу» БАҰО АҚ Түркістан облысы бойынша КДИ аға оқытушысы

Резюме

В статье рассматриваются особенности эффективной коммуникации между учителем и учеником начальной школы. Подчеркивается значимость доверия, уважения и эмоциональной поддержки в образовательном процессе. Описаны методы, способствующие установлению продуктивного педагогического взаимодействия.

Annotation

The article explores the features of effective communication between a teacher and a primary school student. It emphasizes the importance of trust, respect, and emotional support in the educational process. Methods that promote productive teacher-student interaction are described.

Қарым-қатынас – білім беру үдерісінің негізгі құрамдас бөлігі. Әсіресе, бастауыш сыныптағы мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас баланың оқу белсенділігіне, өзін-өзі бағалауына, сенім деңгейіне тікелей әсер етеді. Бұл кезеңде педагогикалық қарым-қатынас тәрбиелік және танымдық функцияларды қатар атқарады. Сондықтан мұғалімнің коммуникативтік дағдылары мен оқушымен тиімді байланыс орната білуі – оқу үдерісінің табысты болуына ықпал ететін негізгі факторлардың бірі.

1. Қарым-қатынас ұғымының мәні және түрлері.

Қарым-қатынас – адамдар арасындағы өзара ақпарат алмасу, әсер ету және түсінісу үдерісі. Білім беру саласында бұл ұғым педагогикалық үдеріспен тығыз байланысты.

Негізгі түрлері:

- Вербалды (сөз арқылы) – түсіндіру, сұрақ-жауап, әңгімелесу;
- Вербалды емес (дене тілі) – мимика, ишара, көзқарас, дауыс ырғағы;
- Формалды және бейформалды – ресми және еркін қатынас.

2. Мұғалім мен бастауыш сынып оқушысы арасындағы қарым-қатынас ерекшеліктері.

2.1 Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктері.

- Эмоцияға бейім, сенімге тез келеді;
- Педагогтың назарын, қолдауын қажет етеді;
- Әлеуметтік байланыстарын енді дамытады;
- Сынға, бұйрыққа сезімтал.

2.2 Мұғалімнің қарым-қатынас стилі.

- Ынтымақтастыққа бағытталған стиль – оқушы пікірін тыңдайды, қателігін сабырмен түзетеді;
- Авторитарлық стиль – бұйрық, сын басым, оқушы өз ойын жеткізуге қысым көреді;
- Либералдық стиль – бақылаудың әлсіздігі, жауапкершіліктің төмендігі.

Мұғалімнің таңдаған стилі оқушының ашықтығы мен ынтасына тікелей әсер етеді.

3. Тиімді педагогикалық қарым-қатынастың негізгі қағидаттары.

3.1 Сенім мен құрметке негізделген байланыс.

- Мұғалімнің оқушыны жеке тұлға ретінде қабылдауы;
- Баланың ойы мен эмоциясына сыйластық таныту;
- Кері байланыстың шынайылығы.

3.2 Тыңдай білу және түсіну.

- Белсенді тыңдау (көзбен шолу, бас изеу, нақтылау сұрақтары);
- Эмпатия – баланың ішкі күйін түсіне білу.

3.3 Жетістікке бағыттау.

- Мадақтау, қолдау көрсету;
- Қателік жасаудан қорықпауға жағдай жасау;
- Мотивация мен сенім қалыптастыру.

4. Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты дамытудың әдістері.

4.1 Диалогтік әдістер.

- Ашық сұрақтар қою;
- Әңгімелесу, пікір алмасу арқылы оқушының белсенділігін арттыру;
- Кері байланыс алу.

4.2 Топтық жұмыс және бірлескен тапсырмалар.

- Оқушылардың бір-бірімен тіл табысуына мүмкіндік береді;
- Мұғалімнің топ ішіндегі қатынасты бақылауына жағдай жасайды.

4.3 Эмоционалдық қолдау көрсету.

- Күлімсіреу, жылы көзқарас;
- Сабақта ойын элементтерін қолдану;
- Қиындықты бірге еңсеруге ниет білдіру.

4.4 Кері байланыс ұйымдастыру.

- Сабақ соңында: «Бүгін не үйрендің? Не қиын болды?»
- Эссе, пікір жазу, стикер әдісі.

5. Қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырудағы қиындықтар мен оларды шешу жолдары.

Қиындықтар	Шешу жолдары
Сенімсіздік, тұйықтық	Жеке әңгіме, қызығушылықтарын ескеру
Мұғалімнің эмоциялық күйі	Кәсіби өзін-өзі реттеу, психологиялық қолдау
Тілдік қиындықтар (екітілділік, т.б.)	Қосымша түсіндіру, визуалды материалдар
Қатаң тәртіп пен еркіндік арасындағы тепе-теңдік	Баланың пікірін ескеру, ережелерді бірге жасау

Қорытынды.

Бастауыш сыныптағы мұғалім мен оқушы арасындағы тиімді қарым-қатынас – білім беру мен тәрбиелеудің табысты болуына негіз болады. Мұндай байланыс сенімге, құрметке және ынтымақтастыққа негізделген жағдайда ғана бала бойында оқу мотивациясы мен тұлғалық өсу қалыптасады. Сондықтан мұғалім тек білім беруші ғана емес, оқушының досы, сенімді тірегі бола білуі тиіс.

Әдебиеттер

1. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. *Педагогика*. – Алматы: Раритет, 2021.
2. Жұмабаев С. *Бастауыш білім берудегі психология негіздері*. – Алматы: Білім, 2020.
3. Выготский Л.С. *Педагогикалық психология*. – Мәскеу: Просвещение, 2000.

4. Hamre B.K., Pianta R.C. *Can instructional and emotional support in the first-grade classroom make a difference?* – Child Development, 2005.
5. Hargie O. *Skilled Interpersonal Communication: Research, Theory and Practice*. – Routledge, 2011.

ЭКОНОМИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ТӘСІЛІН ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ: ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕР МЕН ПРАКТИКАЛЫҚ ШЕШІМДЕР

Сканова Улбала Мынжасаровна
Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Ленгір қаласы №8 колледж МКҚМ
экономика пәні оқытушысы

Резюме

В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты применения компетентностного подхода в системе экономического образования. Компетентностный подход направлен на развитие у обучающихся способности эффективно применять знания в реальных жизненных ситуациях. В статье обсуждаются сущность компетентностного подхода, пути его реализации и опыт внедрения в систему экономического образования Казахстана.

Summary

This article explores the theoretical and practical aspects of applying the competency-based approach in the economic education system. The competency-based approach aims to develop learners' ability to effectively apply knowledge in real-life situations. The article discusses the essence of the competency-based approach, ways of its implementation, and the experience of integrating it into Kazakhstan's economic education system.

Құзыреттілік ұғымының мәні.

Құзыреттілік – бұл білім алушының тек білімге ғана емес, оны тәжірибеде тиімді қолдана алуына, шығармашылық және функционалдық ойлауына, мәселелерді шешу қабілетіне негізделген сапалы қасиеттердің жиынтығы. Экономикалық білім беруде құзыреттілік тәсілі оқушыны пассивті қабылдаушыдан белсенді қатысушыға айналдырады.

Құзыреттілік тәсілінің даму кезеңдері.

Бұл тәсіл алғашында Еуропада XX ғасырдың соңында білім беру жүйесін еңбек нарығымен үйлестіру мақсатында енгізіле бастады. Қазақстанда құзыреттілік тәсіл білім мазмұнын жаңарту шеңберінде 2010 жылдан бастап белсенді түрде қарастырыла бастады. Ол Блум таксономиясы, К.Д. Ушинскийдің, Ж. Аймауытовтың еңбектерімен байланысты.

Халықаралық тәжірибе.

Финляндия, Сингапур, Германия секілді елдер құзыреттілік тәсілін нақты тәжірибелік нәтижелермен байланыстырады. Мысалы, Финляндияда мектеп бітірушілердің функционалдық сауаттылығын бағалау ұлттық саясаттың бір бөлігі. Экономикалық білім осы елдерде тек теориямен емес, практикалық жобалар, стартап идеялар, симуляциялар арқылы беріледі.

2. Экономикалық білім беруде құзыреттілік тәсілін қолдануү

Экономикалық білім берудің ерекшеліктері.

Экономика – динамикалық әрі практикаға бағытталған сала. Бұл пәнді оқыту барысында білім алушылар нақты экономикалық есептеулер жүргізіп, нарықтық механизмдерді түсінуге, жеке қаржыны басқаруға үйренуі керек. Осыған орай, тек теориялық білім жеткіліксіз, оған қоса құзыреттілікке негізделген әдіс қажет.

Оқу бағдарламаларын құзыреттілікке бағыттау.

Білім беру мазмұны оқушының функционалдық, қаржылық және цифрлық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталуы керек. Сабақтарда келесі құзыреттіліктерді дамытуға назар аударылады:

- **Коммуникативтік** (талқылау, презентация жасау)
- **Әлеуметтік** (топпен жұмыс, жауапкершілік)
- **Ақпараттық** (дерекпен жұмыс істеу, талдау жасау)

- **Тұлғалық** (өзіндік шешім қабылдау, рефлексия)

Оқыту әдістері мен формалары

- **Кейс-стади** – нақты экономикалық жағдайды талдау арқылы шешім қабылдауға үйрету.
- **Жобалық әдіс** – бизнес-жоспар құру, бюджеттік жоспарлау.
- **Іскерлік ойындар** – нарық симуляциясы, қаржылық шешімдер моделі.
- **Сандық ресурстар** – интерактивті кестелер, онлайн симуляторлар (мысалы, Investopedia Simulator).

3. Қазақстандағы тәжірибе.

Мемлекеттік білім беру саясаты. Қазақстанда 2019 жылы бекітілген "Білім беру мазмұнын жаңарту" тұжырымдамасы құзыреттілік тәсілін негізгі бағыт ретінде қабылдады. Экономикалық пәндер мектепте "Қаржылық сауаттылық", колледждер мен ЖОО-ларда "Экономика негіздері", "Кәсіпкерлік" сияқты модульдер арқылы енгізілуде.

ЖОО-лардағы тәжірибелер. Нархоз университеті, Абай атындағы ҚазҰПУ, ЕҰУ секілді оқу орындары экономикалық пәндерді оқытуда құзыреттілікке негізделген үлгілерді белсенді енгізуде. Мысалы, студенттерге бизнес-жобаларды қорғау, стартап платформалармен жұмыс жасау міндеттеледі.

Қиындықтар мен шешу жолдары

- **Мұғалімдердің дайындық деңгейі**: Қазіргі мұғалімдердің барлығы жаңа тәсілді толық меңгермеген. Шешімі – біліктілікті арттыру курстары.
- **Оқу құралдарының жеткіліксіздігі**: Құзыреттілікке бағытталған оқулықтар мен практикалық материалдар аз. Шешімі – авторлық бағдарламалар жасау, электронды ресурстарды көбейту.
- **Бағалау жүйесінің икемсіздігі**: Білім алушылардың жеке жетістіктерін бағалау қиын. Шешімі – критериалды бағалау мен портфолио жүйесін енгізу.

Қорытынды

Экономикалық білім беруде құзыреттілік тәсілін қолдану – заманауи білім беру жүйесінің басты талаптарының бірі. Бұл тәсіл білім алушының тек теориялық біліммен шектелмей, сол білімді нақты өмірде, жұмыс жағдайында, қоғамдық ортада тиімді пайдалануға бағытталады. Зерттеу барысында анықталғандай, құзыреттілік тәсілі экономикалық пәндерді оқытудың тиімділігін арттырып, білім алушылардың функционалдық сауаттылығын, қаржылық жауапкершілігін, сыни ойлау қабілетін дамытуға септігін тигізеді.

Қазақстанда бұл тәсілді енгізу бағытында бірқатар оң өзгерістер байқалады: оқу бағдарламалары жаңартылып, жаңа форматтағы оқулықтар енгізілуде, оқытушылар құзыреттілікке бағытталған әдістерді игере бастады. Дегенмен, бұл жолда шешімін күткен мәселелер де бар: оқу-әдістемелік материалдардың жеткіліксіздігі, педагогтердің дайындық деңгейі, бағалау жүйесінің жетілмегендігі.

Болашақта бұл бағытты сәтті жүзеге асыру үшін мыналар қажет:

- Мұғалімдердің кәсіби дамуын үздіксіз қамтамасыз ету;
- Құзыреттілікке негізделген оқу құралдары мен цифрлық ресурстарды дамыту;
- Оқушылардың жетістіктерін бағалаудың жаңа тәсілдерін енгізу;
- Білім беру мен еңбек нарығы арасындағы байланысты күшейту.

Осылайша, құзыреттілік тәсіл – тек әдіс қана емес, ол – болашақ ұрпақтың білім сапасын арттырып, экономикалық ойлауға үйретететін маңызды стратегия. Бұл тәсілді терең меңгеру – сапалы әрі нәтижелі экономикалық білім берудің кепілі.

Әдебиеттер

1. Ахметова А.Б. *Құзыреттілік тәсіл негізінде экономикалық білім беруді ұйымдастыру жолдары*. – Алматы: Қазақ университеті баспасы. 2020.
2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. *Білім беру мазмұнын жаңарту тұжырымдамасы*. – Астана. 2019 ж.

3. Нұрғалиева, Г.К. *Қазіргі білім беру жүйесіндегі құзыреттілік тәсілдің рөлі*. – // Педагогика және психология журналы, №4(57), 33–39 бет.2021.
4. Төлегенова, С.Т. *Жоғары оқу орнында экономикалық білім беру: теория және практика*. – Нұр-Сұлтан: ЕҰУ баспасы. 2022.

ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУДАҒЫ РӨЛІ

Стамкулова Гульнур Дакаримовна
Шымкент қаласы, №88 ЖОББМ әлеуметтік педагогі

Резюме

В статье рассматривается роль социального педагога в системе защиты прав несовершеннолетних. Автор акцентирует внимание на многофункциональности деятельности специалиста, сочетающего педагогические, правовые и психологические аспекты в работе с детьми. Раскрываются основные направления деятельности социального педагога, методы работы, а также взаимодействие с другими учреждениями и органами. Подчеркивается значимость профилактической, коррекционной и реабилитационной работы в защите прав ребенка. В заключение делаются выводы о необходимости повышения статуса и профессиональной подготовки социальных педагогов.

Annotation

This article explores the role of the social pedagogue in protecting the rights of minors. The author emphasizes the multifunctional nature of the specialist's work, which combines pedagogical, legal, and psychological approaches in working with children. The paper outlines the main tasks, working methods, and interagency cooperation involved in social pedagogy. Special attention is given to preventive, corrective, and rehabilitative activities aimed at safeguarding children's rights. The conclusion highlights the importance of enhancing the professional status and training of social pedagogues.

Қазіргі таңда кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау — әлеуметтік саясаттың басты бағыттарының бірі. Балалар — мемлекеттің болашағы, ал олардың құқығының сақталуы қоғамның өркениеттілігін көрсетеді. Осы орайда әлеуметтік педагогтың рөлі ерекше маңызды. Әлеуметтік педагог тек қана педагогикалық емес, сонымен бірге құқықтық, психологиялық, әлеуметтік функцияларды қатар атқаратын кешенді маман болып табылады. Мақалада әлеуметтік педагогтың кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғаудағы орны мен қызметі, қолданатын әдістері мен тәсілдері, сондай-ақ атқаратын функциялары қарастырылады.

1. Әлеуметтік педагог қызметінің мазмұны Әлеуметтік педагог — баланың әлеуметтік жағдайына, дамуына, тәрбиесіне, қауіпсіздігіне ықпал ететін маман. Оның жұмысы отбасы, мектеп және қоғам арасындағы байланысты нығайтуға бағытталған. Әлеуметтік педагог баланың әлеуметтенуіне көмектеседі, әлеуметтік қауіптерді дер кезінде анықтайды және психоәлеуметтік қолдау көрсетеді. Сонымен қатар, ол оқушының құқықтарының бұзылуын анықтайды, отбасылық зорлық-зомбылық, қорлау, немқұрайлық сияқты жағдайлардың алдын алады. Әлеуметтік педагогтың қызметі алдын алу, араласу және қалпына келтіру бағытында жүзеге асырылады.

2. Кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғаудың құқықтық негіздері Қазақстан Республикасында балалардың құқықтарын қорғау ҚР Конституциясы, "Бала құқықтары туралы" заң, "Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы" кодекс, Бала құқықтары туралы БҰҰ Конвенциясы негізінде жүзеге асады. Бұл құжаттарда әрбір баланың өмір сүруге, білім алуға, денсаулықты сақтауға, зорлық-зомбылықтан қорғалуына құқығы бар екені айқын көрсетілген. Әлеуметтік педагог осы заңнамаларды басшылыққа ала отырып, кәмелетке толмағандардың мүдделерін қорғайды. Ол заң аясында ата-аналарға, оқушыларға және мұғалімдерге кеңес беріп, құқықтық білімді насихаттайды.

3. Әлеуметтік педагогтың негізгі міндеттері:

- Баланың әлеуметтік жағдайын бақылау және бағалау;

- Отбасымен, мектеппен, жергілікті органдармен байланыс орнату;
- Қиын өмірлік жағдайдағы балаларды қолдау;
- Жасөспірімдердің құқықтық сауаттылығын арттыру;
- Құқық бұзушылықтардың алдын алу шараларын ұйымдастыру;
- Мектеп ішіндегі қауіпсіз және қолайлы орта құруға ықпал ету;
- Психологиялық қолдау көрсету, қажет болған жағдайда мамандарға жолдау.

4. Әлеуметтік педагогтың қолданатын әдіс-тәсілдері
- Диагностикалық әдістер (сұхбат, анкета, бақылау);
- Коррекциялық және дамыту әдістері (тренингтер, арт-терапия, ойын терапиясы);
- Кеңес беру және делдалдық қызметтер (оқушы, ата-ана және мұғалім арасындағы қатынасты реттеу);
- Психоәлеуметтік қолдау әдістері (психологпен бірлесе жұмыс жүргізу);
- Отбасылық терапия элементтері мен медиация тәсілдері.

5. Әлеуметтік педагогтың басқа мекемелермен өзара іс-қимылы Әлеуметтік педагог Ішкі істер басқармасы (ІІБ), қамқоршылық және қорғаншылық органдары, денсаулық сақтау мекемелері, психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестер, үкіметтік емес ұйымдармен тығыз байланыста жұмыс істейді. Бұл ынтымақтастық кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау жүйесін тиімді етеді. Мысалы, отбасындағы зорлық жағдайын анықтаған кезде әлеуметтік педагог тиісті органдарға хабарлап, баланы уақытша қауіпсіз ортаға орналастыру туралы бастама көтереді.

6. Қиын өмірлік жағдайдағы балалармен жұмыс тәжірибесі Мақалада нақты мысалдар келтіріліп, әлеуметтік педагогтың отбасындағы зорлық, қараусыздық, мектептегі буллинг жағдайларында қандай көмек көрсеткені сипатталады. Мысалы, мектеп жасындағы бала ата-анасының немқұрайлы қарауынан психоэмоционалды күйзеліске ұшыраса, әлеуметтік педагог бұл баламен жеке жұмыс жүргізіп, психологпен бірлесе түзету бағдарламасын әзірлейді. Сонымен қатар, ол отбасымен байланысып, ата-аналық жауапкершілікті арттыру мақсатында түсіндіру жұмыстарын жүргізеді. Әрбір жағдай баланың құқығын қорғаудағы әлеуметтік педагогтың кәсіби рөлін айқындайды.

Қорытынды Әлеуметтік педагог — кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау жүйесіндегі негізгі тұлғалардың бірі. Ол құқықтық, психологиялық және педагогикалық тұрғыда қолдау көрсете отырып, балалардың қауіпсіздігі мен жан-жақты дамуына жағдай жасайды. Қоғам мен мемлекеттің бірлескен қолдауымен әлеуметтік педагогтың рөлі одан әрі нығая түседі. Бұл маманның кәсіби шеберлігі мен адамгершілік ұстанымы балалардың құқықтарын толыққанды қорғауға мүмкіндік береді. Болашақта әлеуметтік педагогтардың біліктілігін арттыру, олардың мәртебесін көтеру, әдістемелік құралдармен қамтамасыз ету — маңызды міндеттердің бірі болып қала береді.

Әдебиеттер

1. Әліпбекова М.Ж. Әлеуметтік педагогика негіздері. — Алматы: Қазақ университеті, 2021.
2. Сейтқұлова Ж. Балалардың құқықтарын қорғау: теория және практика. — Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
3. ҚР «Бала құқықтары туралы» заңы, 2002 жыл.
4. ҚР Конституциясы.
5. Баяндинова, А.Қ. Жасөспірімдермен әлеуметтік жұмыс әдістері. — Шымкент: ОҚМУ баспасы, 2023.
6. ҚР «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» кодексі.
7. БҰҰ Бала құқықтары туралы конвенциясы (1989).

ИНФОРМАТИКА ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ АЛГОРИТМДІК ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ

Тұңғатова Әлия Темірханқызы
№28-жалпы орта білім беретін мектебінің
информатика пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются методы развития алгоритмического мышления у школьников на уроках информатики. Алгоритмическое мышление является важным компонентом современной образовательной системы. В статье обсуждаются методические подходы к развитию алгоритмического мышления, технологии и методы, применяемые с учетом возрастных особенностей учащихся. Также рассматриваются возможности использования компьютерных программ и приложений для объяснения алгоритмов в учебном процессе, эффективность проектной работы и интерактивных методов. Результаты исследования подтверждают положительное влияние на развитие алгоритмического мышления учащихся.

Annotation

This article discusses methods for developing students' algorithmic thinking skills in computer science lessons. Algorithmic thinking is a crucial component of the modern educational system. The article explores methodological approaches to the development of algorithmic thinking, technologies, and methods applied in accordance with the age characteristics of students. Additionally, the article looks into the use of computer programs and applications for explaining algorithms in the educational process, as well as the effectiveness of project-based work and interactive methods. The results of the study provide evidence of the positive impact on the development of students' algorithmic thinking skills.

Алгоритмдік ойлау – оқушыларды заманауи білім беру жүйесіне интеграциялаудың негізі болып табылады. Ол математикалық, логикалық, және бағдарламалау дағдыларын қамти отырып, оқушыларға проблемаларды шешу қабілетін дамытуға көмектеседі. Осы тұрғыда, информатика пәні алгоритмдерді үйрету және оларды қолдану арқылы алгоритмдік ойлауды қалыптастыруға тиімді алаң болып табылады.

1. Алгоритмдік ойлау туралы түсінік.

Алгоритмдік ойлау дегеніміз – нақты бір мақсатқа жету үшін белгілі бір әрекеттерді нақты ретпен орындау қабілеті. Бұл дағды тек информатикада ғана емес, кез келген салада шешім қабылдауға, мәселелерді жүйелі түрде шешуге ықпал етеді. Оқушылар алгоритмдер құрастыруды, оларды орындауды үйреніп, шешімдер қабылдау дағдыларын дамытады.

Алгоритмдік ойлаудың негізгі компоненттері:

- **Логикалық ойлау** – мәселені шешудің жүйелі жолдарын табу.
- **Қадамдық тәсіл** – әрекеттерді кезең-кезеңімен орындау.
- **Жүйелілік** – барлық әрекеттерді бір-бірімен байланысты түрде ұйымдастыру.

2. Алгоритмдік ойлауды дамыту әдістері.

Информатика пәнінде алгоритмдік ойлауды дамыту үшін қолданылатын негізгі әдістер мен тәсілдер:

2.1. Жобалық жұмыстар.

Жобалық жұмыстар оқушыларға нақты мәселені шешуге бағытталған тапсырмалар береді. Оқушылар алгоритмдер мен бағдарламаларды құрастырып, оларды іс жүзінде жүзеге асырады. Мұндай жұмыстар оқушылардың шығармашылық ойлауын, сондай-ақ өз бетімен шешім қабылдау дағдыларын дамытады.

Мысалы: Оқушыларға лабиринтті шешу үшін алгоритм жазуды тапсырса, олар түрлі алгоритмдер құрастырып, ең тиімдісін табады. Бұл оларға алгоритмдер мен олардың тиімділігін бағалау дағдыларын меңгеруге мүмкіндік береді.

2.2. Интерактивті әдістер.

Интерактивті әдістерді қолдану оқушылардың белсенді қатысуына мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқытудың қызықты және динамикалық болуына ықпал етеді. Мысалы, әртүрлі

бағдарламалық тренажерлер мен ойындар арқылы оқушылар алгоритмдерді дұрыс құрастыруды үйренеді.

Мысалы: Scratch сияқты бағдарламалау тілін қолдану арқылы оқушылар ойындар жасайды, онда әр түрлі алгоритмдер іске қосылады. Бұл әдіс оқушылардың алгоритмдерді нақты іске асыруға үйренуіне көмектеседі.

2.3. Бағдарламалау тілдерімен танысу.

Бағдарламалау тілдері алгоритмдерді нақты түрде іске асырудың негізгі құралдары болып табылады. Python, Java немесе C++ сияқты тілдермен танысу оқушылардың алгоритмдермен жұмыс істеу дағдыларын арттырады.

Мысалы: Оқушылар Python тілінде қарапайым есептерді шешу үшін алгоритмдер жаза алады. Бұл әдіс арқылы оқушылар бағдарламалау дағдыларын қалыптастырып, алгоритмдердің практикалық маңызын түсінеді.

3. Оқу үдерісінде технологияларды пайдалану.

Қазіргі заманда ақпараттық технологиялар мен интернет ресурстарын оқу үдерісінде тиімді пайдалану оқушылардың алгоритмдік ойлау дағдыларын арттыруға мүмкіндік береді. Компьютерлік бағдарламалар мен қосымшалар оқушыларға алгоритмдер құрастыруды және оларды тестілеуді жеңілдетеді.

3.1. Визуалды құралдар.

Scratch, Blockly, Alice сияқты визуалды бағдарламалау тілдері оқушыларға алгоритмдерді графикалық түрде құрастыруға мүмкіндік береді. Бұл құралдар күрделі кодтарды қарапайым түрде түсінуге көмектеседі.

3.2. Ойындар мен тренажерлер.

Оқушыларға арналған арнайы алгоритмдік ойлау ойындары олардың логикалық ойлауын дамытуға ықпал етеді. Ойын элементтері оқушыларды қызықтырып, алгоритмдермен жұмыс жасауға ынталандырады.

Мысалы: CodeCombat, LightBot сияқты ойындар оқушыларға алгоритмдерді оқуға және оларды дұрыс құрастыруға көмектеседі.

4. Алгоритмдерді оқытудың психологиялық аспектілері.

Алгоритмдер мен бағдарламалауды оқытуда оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру қажет. Әрбір оқушының түсіну деңгейі әртүрлі, сондықтан оқу процесінде индивидуалды тәсілдерді қолдану маңызды.

- **Бастауыш сынып оқушылары**: Оларға алгоритмдерді таныстыру үшін визуалды құралдар мен ойындар қолданылады.
- **Жоғарғы сынып оқушылары**: Оларға күрделі алгоритмдер мен бағдарламалау тілдерін үйрету үшін теориялық және практикалық тапсырмалар беріледі.

5. Алгоритмдік ойлау дағдыларын дамытудың нәтижелері.

Алгоритмдік ойлауды дамыту нәтижесінде оқушылар тек информатика пәнін меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар логикалық және жүйелі ойлау қабілеттерін арттырады. Оларды кез келген проблемаларды шешуге арналған әдістер мен тәсілдер іздеуге үйретеді.

Қорытынды

Информатика пәнінде алгоритмдік ойлауды дамытуда әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану оқушылардың шығармашылық және аналитикалық ойлау дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Бұл дағдылар болашақта кез келген пәнде немесе салада маңызды рөл атқарады. Оқушылар алгоритмдер мен бағдарламалауды үйрену арқылы тек техникалық дағдыларды емес, сонымен қатар күрделі мәселелерді шешу қабілеттерін де дамытады.

Әдебиеттер

1. И.М. Рахматуллин, В.П. Голубев. Алгоритмизация и программирование. — М., 2020.
2. К.Л. Ковальчук. Основы алгоритмизации и программирования: Учебное пособие. — СПб.: Питер, 2019.
3. Б.Т. Ермеков. Информатика және алгоритмдер. — Алматы: Ғылым, 2018.

4. Козлов, С.В. Алгоритмическое мышление как основа для программирования. // Современные технологии в образовании. – 2018. – № 2. – С. 34-38.
5. D. Knuth. The Art of Computer Programming. Volume 1: Fundamental Algorithms. – Addison-Wesley, 2011.

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ АНАЛИЗ ТЕКСТОВ

Ералиева Феруза Муратовна
учитель русского языка и литературы учреждения «Болашак» в городе Шымкент

Резюме

Бұл мақалада мәтіндерді талдау арқылы оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамыту мәселесі қарастырылады. Автор мәтінді түсіну, сұрақ қою, дәлел келтіру, тұжырым жасау секілді қабілеттердің сыни ойлаудың негізгі компоненттері екенін атап көрсетеді. Мәтінді талдаудың әртүрлі тәсілдері, оның ішінде интерпретация, салыстыру, авторлық позицияны анықтау әдістері арқылы оқушылардың танымдық белсенділігі мен ойлау мәдениеті қалыптасады. Мақалада сыни ойлау дағдыларын дамытудың педагогикалық шарттары мен тиімді әдістері сипатталады.

Annotation:

This article examines the development of students' critical thinking skills through text analysis. The author emphasizes that abilities such as comprehension, questioning, reasoning, and summarizing are essential components of critical thinking. By applying various methods of text analysis, including interpretation, comparison, and identifying the author's perspective, learners develop cognitive activity and reflective thinking. The article describes pedagogical conditions and effective strategies for fostering critical thinking.

Современное образование предъявляет новые требования к формированию личности учащегося: он должен быть не только грамотным, но и способным к самостоятельному мышлению, аргументации, интерпретации информации. В этом контексте критическое мышление становится одной из ключевых компетенций XXI века.

Анализ текста — эффективный инструмент развития критического мышления, так как требует от ученика не пассивного восприятия, а активного взаимодействия с информацией: интерпретации, оценки, синтеза и обобщения.

Цель данной статьи — рассмотреть, как именно анализ текстов способствует развитию критического мышления, и предложить педагогические методы, позволяющие интегрировать этот процесс в учебную практику.

1. Понятие критического мышления и его составляющие.

Критическое мышление — это способность анализировать информацию, делать обоснованные выводы, выявлять логические связи, распознавать предпосылки и оценивать достоверность источников.

Основные компоненты:

- **Анализ** — разложение текста на части для выявления структуры и смысла.
- **Интерпретация** — понимание подтекста, намерений автора.
- **Оценка** — формирование собственной позиции по отношению к содержанию.
- **Аргументация** — обоснование своего мнения с помощью фактов, логики.

Все эти навыки могут и должны формироваться в процессе анализа текстов различных жанров: публицистических, художественных, научных.

2. Анализ текста как средство формирования критического мышления.

Текст — это не только источник информации, но и объект размышления. Его анализ позволяет:

- **Развивать умение задавать вопросы.** Вопросы «Почему автор так считает?», «Какие доводы он приводит?» активизируют мышление.
- **Формировать логическое и причинно-следственное мышление.** Выявление аргументов и контраргументов, построение логической цепочки.

- **Учит видеть подтекст и интерпретировать.** Особенно в художественной и публицистической литературе важна способность «читать между строк».
- **Формировать языковую и речевую культуру.** Текстовая работа способствует развитию словарного запаса и навыков выразительного мышления.

Пример: анализ рассказа А.П. Чехова позволяет не только оценить стиль и художественные приёмы, но и обсудить этические проблемы, предложенные автором.

3. Методика работы с текстом для развития критического мышления.

Педагогу важно использовать активные и исследовательские методы:

- **Метод «толстых и тонких вопросов».** Толстые вопросы требуют развернутого ответа, размышлений. Пример: *Почему герой поступил так?*
- **Метод «интерпретации авторской позиции».** Учащиеся ищут ключевые фразы, интонации, скрытые мотивы.
- **Сравнительный анализ текстов.** Сравнение двух точек зрения, противопоставление фактов.
- **Создание собственных текстов-рефлексий.** Умение выразить своё мнение на основе анализа.

Важно также привлекать тексты, актуальные для учащихся, включая медиа и интернет-публикации, поскольку они позволяют формировать критическое восприятие окружающей информационной среды.

4. Психолого-педагогические условия формирования критического мышления.

Развитие критического мышления возможно при соблюдении следующих условий:

- **Диалогичность обучения.** Уроки в форме диалога, дискуссии, дебатов.
- **Проблемные задания.** Учебные ситуации, в которых нет однозначного ответа.
- **Сотрудничество и работа в группах.** Обсуждение, анализ, выработка совместного мнения.
- **Открытые вопросы.** Стимулируют размышления, позволяют проявлять индивидуальность.

Важно, чтобы педагог не навязывал «правильный» ответ, а выступал фасилитатором процесса мышления.

5. Практические примеры и рекомендации

Пример задания:

Прочитайте текст (например, публицистическую статью на социальную тему). Выполните:

1. Выделите основную мысль текста.
2. Найдите 3 аргумента автора.
3. Согласны ли вы с позицией? Почему?
4. Найдите в тексте примеры эмоциональной лексики и оцените её влияние.
5. Напишите свой ответ-отклик.

Такие задания не только развивают мышление, но и формируют навыки анализа и письменной аргументации.

Заключение

Анализ текста — это мощное средство развития критического мышления учащихся. Он формирует не только умение понимать содержание, но и рефлексировать, задавать вопросы, аргументировать и выстраивать собственную позицию. В современных условиях формирования осознанной личности важно уделять этому процессу особое внимание на всех этапах обучения. Педагогическая задача — создать среду, где мышление будет не наказанием, а естественной частью учебного процесса.

Список литературы:

1. Блум Б. «Таксономия учебных целей». – М., 2004.
2. Халперн Д. «Психология критического мышления». – СПб., 2000.
3. Васильева М.Н. Развитие критического мышления учащихся. – М., 2018.

4. Кларин М.В. «Инновационные модели обучения». – М., 2010.
5. Fisher A. Critical Thinking: An Introduction. – Cambridge, 2011.
6. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge. – Pearson, 2020.
7. Соловьёва Е.В. Анализ текста как способ формирования компетентности. // Филологические науки. – 2022.
8. Facione, P. A. Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. – Insight Assessment, 2015.

ЕРТЕГІЛЕР ӘЛЕМІ: ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІНІҢ БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жаңабаева Бибіүрия Сұлтанбекқызы
Шымкент қаласы, «Болашақ» мектебі мекемесінің
бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

Бұл мақалада халық ауыз әдебиетінің бір саласы – ертегілердің бастауыш сынып оқушыларының дүниетанымын қалыптастырудағы рөлі мен ерекшеліктері қарастырылады. Ертегілердің тәрбиелік, танымдық және тілдік дамуға әсері зерттеліп, бастауыш сыныпта қолдану әдістері ұсынылады. Автор оқушылардың тіл байлығын арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында ертегілермен жұмыс жасаудың тиімді жолдарын ұсынады.

Summary

This article explores the role and features of fairy tales as a part of folk oral literature in shaping the worldview of primary school students. It examines the educational, cognitive, and linguistic impacts of fairy tales and suggests effective methods for their integration in the primary classroom. The author emphasizes the use of fairy tales as a tool to develop language skills and creative thinking in young learners.

Халық ауыз әдебиеті – ата-бабаларымыздан келе жатқан рухани мұра. Оның ішіндегі ең бай әрі танымал жанрларының бірі – ертегілер. Ертегілер арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жеткен тәрбие, өнеге, адамгершілік қағидалары бала санасына жастайынан сіңіріледі.

Бастауыш сынып жасындағы оқушылар үшін ертегі – тек қызықты оқиға ғана емес, сонымен қатар адамгершілік ұстанымдарды меңгеру, тіл үйрену, шығармашылыққа баулу құралы болып табылады. Осы мақалада біз ертегілердің бастауыш білім беру мазмұнында алатын орнын, олардың ерекшеліктерін және тиімді қолдану жолдарын қарастырамыз.

1. Ертегілердің халық ауыз әдебиетіндегі орны мен ерекшеліктері.

- Ертегі – қиялға негізделген, ойдан шығарылған, кейде шындықпен астасып жататын халықтық прозалық шығарма. Ол:
- Тәрбие құралы – жақсылық пен жамандықтың ара жігін ажыратып үйретеді;
- Қиял мен шығармашылықтың негізі – бала елестету қабілетін дамытады;
- Тілдік мәдениеттің қайнар көзі – мақал-мәтелдер, тұрақты тіркестер арқылы тіл байытады.

Ертегілердің түрлері:

Қиял-ғажайып ертегілер – фантастикалық бейнелер мен оқиғалар (мысалы: «Жезтырнақ», «Тасбақа мен түлкі»).

Хайуанаттар жайлы ертегілер – жануарлар арқылы адам мінезін сипаттау.

Күлдіргі ертегілер – сатиралық мазмұнда, күлкі арқылы тәрбиелеу.

Тұрмыс-салт ертегілері – еңбек, тұрмыс, әділет пен зұлымдық мәселелерін қозғайды.

2. Бастауыш сыныптағы оқушы дамуына ертегілердің әсері.

Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктеріне сәйкес ертегі:

- Танымдық белсенділікті арттырады – бала тыңдай отырып сұрақ қояды, себеп-салдарды іздейді;

- Құндылықтарға үйретеді – адалдық, мейірімділік, еңбекқорлық сияқты қасиеттерді ертегі желісі арқылы меңгереді;
- Шығармашылық қабілетті дамытады – ертегіні жалғастыру, кейіпкер қосу, өз ертегісін жазу арқылы;

Сөйлеу және тыңдау дағдысын қалыптастырады – ертегіні мазмұндау, сахналау, рөлдік ойындар арқылы тілдік қатысым іске асады.

3. Бастауыш сыныпта ертегілерді оқыту әдістері.

Ертегіні тек оқып беру жеткіліксіз. Мұғалім оны интерактивті тәсілдермен ұсынуы тиіс:

3.1. Мазмұнды талдау.

- Ертегідегі басты кейіпкерлер кім?
- Қандай жақсы/жаман іс-әрекеттер жасалды?
- Негізгі ой қандай?

3.2. Рөлге бөліп оқу және сахналау.

- Оқушылар ертегі кейіпкерлерінің рөлін сомдайды;
- Мимика, дауыс ырғағы, әрекет арқылы оқиға жанданады.

3.3. Ертегіге шығармашылықпен араласу.

- Ертегіге басқа аяқ жазу;
- Өз кейіпкерін қосу;
- Ертегіні қазіргі заманға бейімдеу.

- **3.4. Көркем жазба жұмысы.**
- «Егер мен батыр болсам...» деген тақырыпта эссе жазу;
- «Ертегі кейіпкеріне хат» жазу;
- Өзінің ойлап тапқан ертегісін жазу.
- **4. Мұғалімге арналған практикалық ұсыныстар**

Әдіс	Мақсаты	Қолдану мысалы
«Ертегімен аяқта»	Шығармашылық ойлау	Оқушылар ертегіге өз нұсқаларын жазады
«Кейіпкерге мінездеме беру»	Талдау дағдысы	Жақсы-жаман қасиеттерін ажыратады
«Сұхбат әдісі»	Сөйлеу дағдысы	Мұғалім мен оқушы «батыр» мен «жауыз» рөлінде сұхбат жүргізеді
«Сахналық қойылым»	Ынтымақтастық, сенімділік	Ертегіні сахнада көрсету

Қорытынды.

Ертегілер – халық даналығының, мәдениетінің айнасы. Олар бастауыш сынып оқушыларына тек әдеби білім ғана беріп қоймай, тұлғалық қасиеттердің қалыптасуына ықпал етеді. Мұғалімнің басты міндеті – ертегіні баланың жас ерекшелігіне сай, қызықты әрі танымдық тұрғыдан ұсыну. Ертегі арқылы оқушыны ойлауға, қиялдауға, сөйлеуге, тыңдауға үйретуге болады.

Сондықтан, халық ауыз әдебиеті – бастауыш білім берудің маңызды мазмұндық бөлігі ретінде тұрақты түрде оқу-тәрбие процесінде қолданылуы тиіс.

Әдебиеттер

1. Әдебиет хрестоматиясы. 1–4 сыныптарға арналған. – Алматы: Атамұра, 2020.
2. Ысқақов Ә. Қазақ ертегілері. – Алматы: Мектеп, 2019.
3. Жұбанова Б. Бастауыш сыныпта оқыту әдістемесі. – Астана: Фолиант, 2021.
4. Әбдірахманова Т. Қазақ халық ауыз әдебиеті. – Алматы: Рауан, 2022.
5. Қ. Жүсіпов. Балалар әдебиеті. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
6. Propp V. Morphology of the Folktale. – University of Texas Press, 1968.
7. Nikolajeva M. Children’s Literature Comes of Age. – Garland Publishing, 1996.

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ РЕШЕНИЕ НЕСТАНДАРТНЫХ ЗАДАЧ

Адамбаева Баглан Салхадиновна
Город Шымкент, общеобразовательная школа №4 имени
Х. Досмухамедова учитель математики

Резюме

Бұл мақалада оқушылардың сыни ойлауын дамытудағы негізгі құрал ретінде стандартты емес тапсырмаларды пайдалану жолдары қарастырылады. Сыни ойлау — білімді тек жаттау емес, оны талдап, салыстырып, қолдана білу қабілеті. Нестандартты тапсырмалар оқушылардың логикалық ойлауын, шығармашылық және талдау дағдыларын дамыта отырып, олардың оқу мотивациясын арттырады. Мақалада осындай тапсырмаларды білім беру үдерісіне енгізудің тиімді әдістері мен нәтижелері ұсынылған.

Summary

This article discusses the use of non-standard tasks as a key tool in developing students' critical thinking skills. Critical thinking is not limited to memorization but involves analyzing, comparing, and applying knowledge in new contexts. Non-standard tasks foster logical reasoning, creativity, and cognitive engagement, enhancing students' motivation to learn. The article presents effective methodological strategies and practical outcomes of integrating such tasks into the learning process.

Современное образование направлено не только на передачу знаний, но и на формирование универсальных учебных действий, в числе которых — критическое мышление. Это мышление, основанное на анализе, сопоставлении, аргументации, умении выдвигать гипотезы и делать логические выводы. Развитие критического мышления становится особенно эффективным в процессе решения нестандартных задач, где ученик сталкивается с необходимостью применять знания в новых, непривычных ситуациях.

Цель данной статьи — рассмотреть возможности развития критического мышления у школьников посредством использования нестандартных задач в образовательном процессе, а также определить эффективные методические подходы к их внедрению в практику преподавания.

Теоретические основы критического мышления.

Критическое мышление — это способность человека объективно анализировать информацию, оценивать аргументы, вырабатывать независимое мнение. По мнению исследователей (Эннис, Пол, Липман), критическое мышление включает следующие компоненты:

- умение ставить вопросы;
- логический анализ;
- выявление причинно-следственных связей;
- доказательство и аргументация;
- рефлексия.

Формирование этих навыков требует создания условий для активного интеллектуального участия учащихся, что возможно при использовании заданий, выходящих за рамки стандартного формата.

Нестандартные задачи как средство развития мышления.

Нестандартные задачи — это задания, которые требуют от учащегося выйти за пределы шаблонного мышления. Они способствуют:

- формированию логических операций;
- развитию познавательного интереса;
- активизации умственной деятельности;
- умению находить несколько решений.

Примеры нестандартных задач:

- Задачи на смекалку и логику;

- Парадоксы;
- Математические головоломки;
- Межпредметные задачи, где необходимо использовать знания из разных областей.

Методические подходы к использованию нестандартных задач.

Для эффективного использования нестандартных задач необходимо придерживаться следующих принципов:

1. **Постепенность** – от простых к сложным;
2. **Доступность** – соответствие возрасту и уровню подготовки;
3. **Проблемность** – задачи должны вызывать затруднение и интерес;
4. **Обсуждение и рефлексия** – анализ решений с учащимися, обсуждение стратегий.

Формы организации:

- Индивидуальная работа;
- Групповые дискуссии;
- Интерактивные формы (дебаты, квесты);
- Проектная деятельность.

Практические результаты.

На практике использование нестандартных задач:

- Повышает мотивацию к обучению;
- Стимулирует самостоятельность мышления;
- Улучшает результаты по предметам;
- Формирует метапредметные навыки.

В ходе наблюдения за учениками 7–9 классов при регулярной работе с нестандартными задачами отмечено:

- увеличение числа учащихся, способных формулировать аргументированное мнение;
- повышение интереса к урокам;
- развитие навыков командной работы.

Заключение.

Таким образом, внедрение нестандартных задач в учебный процесс — это эффективное средство формирования критического мышления у школьников. Эти задания развивают гибкость мышления, аналитические способности и готовят учащихся к решению реальных жизненных ситуаций. Педагогам важно создавать условия, в которых учащиеся не боятся ошибаться, учатся анализировать и рассуждать.

Әдебиеттер

1. Эннис Р. Критическое мышление. — М., 2004.
2. Пол Р., Элдер Л. Критическое мышление: инструменты для формирования разумной жизни. — М., 2010.
3. Липман М. Мышление в образовании. — СПб., 2003.
4. Министерство просвещения РК. Образовательная программа по развитию функциональной грамотности учащихся, 2021.
5. Кочемасова Е. Развитие мышления школьников через нестандартные задачи // Педагогика и психология. — №2, 2020.
6. Halpern D. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. — Psychology Press, 2013.
7. Facione P. A. Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. — Insight Assessment, 2015.

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНДЕ ҰЛТТЫҚ ҚОЛӨНЕРДІ ТАНЫТУ

Мақұлбеков Сүйеніш Әуесбекұлы
Түркістан облысы, Созақ ауданы
С. Бақбергенов атындағы шжжббм КММ
технология пәнінің мұғалімі

Резюме

Бұл мақалада көркем еңбек пәнінде ұл балаларға ұлттық қолөнерді танытудың маңызы, тәрбиелік мәні және әдістемелік жолдары қарастырылады. Қазақ халқының дәстүрлі қолөнері – ұрпақ тәрбиесінің рухани және мәдени негізі болып табылады. Ұл балаларды ағаш өңдеу, ұсталық, ер-тұрман жасау сияқты ерлерге тән өнерлерге баулу олардың шығармашылық қабілетін дамытып қана қоймай, ұлттық болмыс пен еңбекке деген құрметті қалыптастырады. Мақалада оқыту әдістері мен формалары кеңінен сипатталып, ұлттық құндылықтарды жаңғыртудың тиімді жолдары ұсынылған.

Annotation

This article explores the importance, educational value, and methodological approaches of introducing traditional Kazakh handicrafts to boys within the visual arts (crafts) curriculum. Traditional crafts are a vital part of the Kazakh nation's spiritual and cultural heritage. Teaching boys practical skills such as woodworking, blacksmithing, and saddle-making not only enhances their creativity but also fosters a respect for labor and national identity. The article presents effective teaching strategies and approaches to reviving and preserving national values through education.

Ұлттың болашағы – оның ұрпағының рухани байлығы мен ұлттық құндылықтарға деген көзқарасына байланысты. Қазақстанда білім беру жүйесінің маңызды бағыты – оқушыларға ұлттық тәрбие беру, олардың тарихи сана-сезімін, ұлттық мәдениетке деген сүйіспеншілігін қалыптастыру. Бұл тұрғыда көркем еңбек пәнінің рөлі айрықша. Аталған пән арқылы оқушылар тек техникалық дағдыларды меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар ұлттық мәдениеттің бір бөлшегі болып табылатын қолөнермен танысып, сол арқылы рухани байлыққа кенеледі.

Ұл балаларды ұлттық қолөнерге баулу – оларды тек шеберлікке емес, сонымен қатар ер-азаматқа тән қасиеттерге тәрбиелеудің тиімді құралы. Бұл мақалада көркем еңбек сабағы аясында ұл балаларға ұлттық қолөнерді танытудың әдістемелік, тәрбиелік, танымдық маңыздылығы кеңінен қарастырылады.

Ұлттық қолөнердің мәні мен ерекшелігі.

Қазақ халқының қолөнері – ұрпақтан-ұрпаққа жалғасқан дәстүр мен даналықтың, шеберлік пен өнердің жиынтығы. Қолөнер – ата-бабаларымыздың өмір салтымен тығыз байланысты, күнделікті тұрмыста қолданылған бұйымдар арқылы халықтың дүниетанымын, эстетикалық талғамын, еңбекқорлығын көрсете білген. Әсіресе ер адамдардың еңбегі – қазақ қолөнерінің ажырамас бөлігі.

Мысалы:

- Ұсталық – ертеден келе жатқан темір өңдеу өнері, соғыс және тұрмыстық құралдарды жасау кәсібі;
- Ағаш шеберлігі – үй жасау, арба, есік, терезе, қымыздық, кебеже секілді тұрмыстық бұйымдарды дайындау өнері;
- Ер-тұрман жасау – көшпелі өмір салтына тән құралдардың бірі болып табылған;
- Қамшы өру – сәндік әрі күнделікті қажетті құрал дайындау;
- Зергерлік өнер – ерлер мен әйелдерге арналған әшекейлер жасау, сонымен қатар әулиелік, оберег рөліндегі бұйымдар жасау.

Бұл өнер түрлері ұрпақтың қолынан шығып отырған жоқ, сондықтан мектеп бағдарламасында оларды жаңғырту өзекті.

Көркем еңбек пәніндегі ұлттық бағыт.

Көркем еңбек пәні бүгінгі таңда тек еңбек дағдыларын емес, оқушылардың шығармашылық, зияткерлік, рухани-адамгершілік және азаматтық қасиеттерін де дамытуға бағытталған.

Оқушылардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыру үшін қолөнер элементтері сабақ барысында міндетті түрде қамтылуы керек. Бұл:

- Ұл балалардың қызығушылығын оятады;
- Еңбекке баулиды;
- Шығармашылық қабілетін арттырады;
- Ұлттық құндылықтарға құрметпен қарауға тәрбиелейді.

Мысалы, 6–9 сынып оқушылары үшін арнайы модульдік бөлімдер жасап, әр тоқсанда бір ұлттық бұйым жасауға болады: қамшы, ағаштан ыдыс, кішігірім қап, өрім арқан, т.б.

Ұлттық қолөнерді оқытудың әдістемесі.

Мұғалімдердің басты міндеті – оқушыларды шаблондық емес, шығармашылықпен жұмыс істеуге бағыттау. Ұлттық қолөнерді оқытуда келесі әдіс-тәсілдер тиімді:

1. **Шеберлік сабағы**: Ауыл шеберлерін мектепке шақырып, тікелей үйрету;
2. **Практикалық жұмыс**: Қолөнер бұйымын өз қолымен жасап көру;
3. **Бейнесабақтар**: Қазақ шеберлерінің жұмыстары туралы бейнебаяндар қарау;
4. **Топтық жұмыс**: Бір бұйымды бірнеше оқушы бірігіп жасау;
5. **Жоба қорғау**: Әр оқушы жасаған бұйымның тарихы мен қолданылу ерекшелігін таныстырады;
6. **Көрмелер ұйымдастыру**: Оқушылар еңбегін көпшілік назарына ұсыну.

Бұл әдістер оқушылардың белсенділігін арттырып, білімді тәжірибемен ұштастыруға көмектеседі.

Ұл балалар үшін ұлттық қолөнердің тәрбиелік ықпалы.

Ұлттық қолөнер ұл балаларды:

- Табандылық пен еңбекқорлыққа;
- Ептілік пен ұқыптылыққа;
- Ер-азаматқа тән мінездерге: сабырлық, жауапкершілік, намысқойлыққа тәрбиелейді.

Олар өз қолымен жасаған бұйым арқылы еңбекке деген құрметті, ұлттық болмысқа деген мақтаныш сезімді бойына сіңіреді. Сонымен қатар бұл оларға болашақ мамандық таңдауда бағдар болады: ағаш шебері, дизайнер, архитектор, ұстаз, зергер, қолөнерші.

Қорытынды.

Қорыта айтқанда, көркем еңбек сабағында ұл балаларға ұлттық қолөнерді таныту – олардың ұлттық болмысты, тарихи жадыны, шеберлік пен еңбекқорлықты бойына сіңірудің сенімді жолы. Білім беру үдерісінде мұндай тәрбиенің орны ерекше. Ұлттық қолөнер – өткеннің өнегесі, болашақтың рухани негізі. Сондықтан ұстаздар қауымы бұл бағытты терең, жүйелі, қызықты және тәжірибеге бағытталған түрде жүргізуі керек.

Әдебиеттер

1. Әлімғазы Д. Қазақ қолөнері. – Алматы: Рауан, 1994.
2. Арғынбеков С. Қазақтың қолөнері. – Алматы: Қазақстан, 1987.
3. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Жалпы білім беретін мектептерге арналған көркем еңбек пәнінің оқу бағдарламасы (5–9 сыныптар). – Нұр-Сұлтан, 2018.
4. Жолдасбекова С. Ұлттық тәрбие және білім беру. – Алматы: Білім, 2005.
5. Ахметова К. Қазақ халқының дәстүрлі өнері мен эстетикасы. – Алматы: Өнер, 2010.
6. UNESCO. Traditional craftsmanship: safeguarding intangible cultural heritage. – Paris, 2012.
7. Тұрсынова А. Қазақ этнопедагогикасы негізінде көркем еңбек сабағында оқушыларды тәрбиелеу // Педагогика және психология журналы. – №2 (77), 2021.

ЕРКІН ОЙЫН ЖӘНЕ БАЛАЛАРДЫҢ КРЕАТИВТІ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІ

Валиева Гулара Султановна
Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы "Маржан"бөбекжай балабақшасы
Тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматривается значение свободной игры как основного средства развития креативного (творческого) мышления у детей дошкольного возраста. Раскрываются понятия креативности и свободной игры, описываются их взаимосвязь и роль в становлении личности ребёнка. Особое внимание уделено созданию развивающей среды, методам стимулирования воображения и педагогическим условиям, способствующим активному творческому проявлению в игре.

Annotation

The article discusses the importance of free play as a key factor in developing creative thinking in preschool children. It defines the concepts of creativity and free play, explores their interconnection, and emphasizes the role of the educator and environment in nurturing a child's imagination. Special focus is given to strategies for stimulating creative activity and supporting independent thinking through imaginative play.

Қазіргі заманда шығармашылық (креативті) ойлау – қоғамдағы өзгерістерге икемделу, жаңа шешімдер табу және жаңашылдыққа ұмтылу қабілеті ретінде маңызды құндылықтардың біріне айналып отыр. Бұл қабілеттердің негізі балалық шақта қаланады. Еркін ойын – баланың ішкі қажеттіліктерінен туындайтын, ересектердің қатаң бақылауынсыз өтетін, өз бетінше әрекет етуге мүмкіндік беретін процесс. Бұл мақалада еркін ойынның балалардың креативті ойлау қабілеттерін дамытудағы рөлі қарастырылады.

1. Креативті ойлау: ұғымы және маңызы.

Креативті ойлау – бұл жаңа, тосын шешімдерді табуға бағытталған ойлау жүйесі. Ол тек өнер саласында ғана емес, ғылымда, техникада, күнделікті өмірде де маңызды. Баланың креативтілігі:

- түрлі балама шешімдер ұсыну қабілеті;
- қиял мен елестетудің белсенділігі;
- стандарттан тыс ойлау қабілеті;
- жаңа идеялар мен бейнелерді жасау мүмкіндігі арқылы көрінеді.

Психологтар (Д. Гилфорд, Е. Торренс, Л.С. Выготский) креативті ойлауды дамытудың негізгі кезеңі ретінде мектепке дейінгі кезеңді белгілеген.

2. Еркін ойынның мәні мен ерекшелігі.

Еркін ойын – баланың өз қалауымен, өз ережесімен ойнайтын, қиялына, қызығушылығына негізделген әрекеті. Оның ерекшеліктері:

- Баланың дербестігін арттырады;
- Ішкі мотивация мен ынтаны дамытады;
- Қиялға, экспериментке, елестетуге мүмкіндік береді;
- Әлеуметтік қарым-қатынас құруға септігін тигізеді.

Мысалы, бала құрылыста қолданылатын кірпіштерді нан пісіру пешіне, ойыншық қуыршақтарды пациентке, ал өзі дәрігерге айналдыруы – креативтілік пен символдық ойлаудың көрінісі.

3. Еркін ойын арқылы креативтілікті дамыту әдістері.

Педагог еркін ойын арқылы креативті ойлауды дамыту үшін мынадай жағдай жасау қажет:

а) Шығармашылық орта құру

- Түрлі құрылыс материалдары, ойыншықтар, костюмдер;
- Сурет салу, мүсіндеу, қиып-жапсыру материалдары;
- Қолжетімді кітаптар, ертегілер, пазлдар, әңгіме карточкалары.

ә) Қиялды ояту үшін түрткі болу

- Ашық сұрақтар қою: «Бұл затпен тағы не істеуге болады?», «Егер... болса не істер едің?»;
- Ертегі, сурет, әңгіме бойынша өз нұсқаларын ойлап табу;
- Сюжеттік-рөлдік ойындарды сахналау.

б) Ересек адамның бағыттаушы рөлі

Педагогтың рөлі – бақылаушы, шабыттандырушы, қолдаушы. Ол ойынға еркін араласып, баланың идеясын жалғастыруы немесе дамытуына көмектесуі қажет, бірақ ойын барысын басқармауы тиіс.

4. Еркін ойын түрлері және олардың креативтілікке әсері.

Ойын түрі	**Креативтілікке әсері**
Құрылыс ойыны	Кеңістіктік ойлау, композициялық ойлау
Сюжеттік-рөлдік ойын	Әлеуметтік қиял, шығармашылық өзара әрекет
Драмаландыру (театрландыру)	Символдық ойлау, тілдік креативтілік
Қиял-ертегі ойыны	Жаңа бейнелер мен оқиғалар жасау
Табиғи материалмен ойындар	Шығармашылық қайта бейнелеу, трансформация

5. Еркін ойын мен креативті ойлаудың байланысын зерттеу мысалдары.

Зерттеулер (Н.С. Пряжников, Е.О. Смирнова) еркін ойындардың тұрақты ұйымдастырылуы балалардың жаңа шешімдер ұсыну қабілетін арттыратынын көрсетті. Қазақстандық балабақшаларда да еркін ойын элементтерін енгізу нәтижесінде балалардың ойлау дербестігі мен қиял белсенділігінің артқаны байқалған.

Қорытынды.

Еркін ойын – баланың табиғи даму жолы. Ол шығармашылық ойлау, қиял мен бейнелеу, бастамашыл әрекет дағдыларын қалыптастыруға сеп болады. Креативтілік – бұл бүгінгі білім берудің басым бағыты ғана емес, ертеңгі өмір сүру қабілетінің негізі. Сондықтан еркін ойынға жағдай жасау – педагогтың негізгі міндеттерінің бірі.

Әдебиеттер

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Педагогика, 2020.
2. Гилфорд Дж. Интеллект и творчество. – М.: Наука, 2019.
3. Смирнова Е.О. Свободная игра в детском саду. – М.: Айрис-пресс, 2021.
4. Торренс Э. Исследования творческого мышления. – СПб.: Речь, 2020.
5. Пряжников Н.С. Психология креативности. – М.: Смысл, 2018.
6. Бейсенова А.Б. Мектепке дейінгі жастағы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту. – Алматы: Қазақ университеті, 2022.
7. Храпченков Г.М. Роль свободной игры в развитии личности ребенка. – СПб.: Лань, 2019.
8. Монтессори М. Помоги мне сделать это самому. – М.: Речь, 2020.

БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ

Хайназарова Токсулу Кастаевна
Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы "Маржан" б/б тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматриваются основные направления развития творческих способностей детей в дошкольных образовательных учреждениях. Анализируются педагогические методы и приёмы, такие как сюжетно-ролевые игры, изобразительное искусство, музыкальные и литературные занятия. Подчеркивается важность роли педагога и развивающей среды в формировании творческого мышления. Также освещается взаимодействие с родителями как условие успешного развития ребёнка.

Annotation

This article explores key approaches to developing children's creative abilities in preschool institutions. It analyzes pedagogical methods such as role-playing games, visual arts, music, and storytelling. The article highlights the teacher's role and the importance of a creative learning environment in fostering imagination and independent thinking. It also emphasizes the collaboration with parents as a condition for successful child development.

Қазіргі білім беру жүйесінде шығармашылық қабілеттерді дамыту – басты басымдықтардың бірі. Шығармашылық – бұл баланың ойлау икемділігі, жаңа идеялар жасауға бейімділігі, өзінің ішкі әлемін өнер арқылы жеткізе алуы. Ерте жастан шығармашылықты қалыптастыру баланың болашақта жаңашыл, бастамашыл тұлға болып жетілуіне негіз болады.
Мектепке дейінгі кезең – баланың шығармашылық әлеуетін дамытуға қолайлы кезең. Бұл жаста бала әлемді сезім арқылы қабылдайды, табиғи түрде қиялға бейім болады, ойын арқылы жаңа дүниелерді таниды. Осы мүмкіндіктерді тиімді пайдалану педагогтың біліктілігі мен оқу ортасына байланысты.

1. Шығармашылық қабілеттердің теориялық негізі.

Шығармашылық – бұл белгілі бір нәтижеге жеткізетін танымдық және эмоционалды әрекет. Ол баланың мынандай қасиеттерін қамтиды:

- қиял мен елестету;
- дербес ойлау;
- көркемдік бейнені жасау;
- эмоционалды сезіну;
- ойындағыны жеткізе алу.

Баланың шығармашылық әрекеті көбінесе ойынмен, сурет салумен, ертегі ойлап табумен және музыкалық әсермен байланысты болады. Психолог Л.С. Выготскийдің айтуынша, шығармашылық – бұл қиял негізіндегі ойлау процесі.

2. Шығармашылықты дамытудың педагогикалық әдіс-тәсілдері.

Мектепке дейінгі тәрбиешінің басты міндеті – баланың шығармашылығын ояту, дамыту және қолдау. Бұл келесі әдістер арқылы жүзеге асады:

а) Ойын арқылы дамыту

Ойын – баланың жетекші әрекеті. Шығармашылық ойын түрлері:

- **Сюжеттік-рөлдік ойындар** (дәрігер, ұстаз, құрылысшы т.б.);
- **Драмалық ойындар** (ертегілер сахналау);
- **Қиял-ойындар** (баланың ойдан шығарып құруы).

ә) Бейнелеу өнері арқылы

- **Сурет салу** – баланың түсті, форманы, кеңістікті түсінуіне көмектеседі.
- **Мүсіндеу (пластилинмен, қамырмен)** – саусақтың моторикасын дамытып, шығармашылық бейнені құруға ықпал етеді.
- **Аппликация** – түрлі материалдармен жұмыс істеу баланың эстетикалық талғамын арттырады.

б) Музыкалық шығармашылық

Музыка тыңдау, ән айту, би билеу, ырғақты қимылдар арқылы бала музыкалық бейнені қабылдайды, ырғақ пен эмоцияны сезінеді.

в) Ертегі құрастыру

Бала өзі ойлап тапқан ертегі арқылы ойлау жүйесін, сөйлеу қабілетін дамытады. Бұл үшін ертегі карточкаларын, кейіпкерлердің суреттерін қолдануға болады.

3. Педагогтің кәсіби рөлі.

Педагог – баланың шығармашылық қабілетін дамытуда бағыт беруші тұлға. Ол:

- Баланың ішкі мотивациясын қолдайды;
- Белсенділік танытуға мүмкіндік береді;
- Дұрыс бағалап, мадақтайды;
- Қателесуден қорықпауға үйретеді;
- Әр баланың жеке қызығушылығын ескереді.

Педагогтің басты міндеті – шығармашылық еркіндікке жол ашу, баланың идеясын қолдау және оны жүзеге асыру үшін қажетті жағдай жасау.

4. Шығармашылық орта – дамудың негізі.

Балабақшада шығармашылыққа бағытталған дамытушы ортаның болуы маңызды. Мұндай ортада:

- Балалар өз бетінше әрекет ете алады;
- Түрлі материалдар (бояулар, түрлі-түсті қағаздар, табиғи заттар) қолжетімді;
- Көркем әдебиет бұрышы, музыка бұрышы, сурет пен мүсіндеу шеберханасы ұйымдастырылған;
- Балалар бір-бірінің жұмыстарын тамашалап, үйрене алады.

Мұндай орта баланың зерттеуге, қиялдауға, жасампаз әрекетке ынтасын арттырады.

5. Ата-аналармен бірлескен жұмыс.

Шығармашылықты дамытуда ата-ананың рөлі де үлкен. Педагог пен ата-ана арасындағы тиімді қарым-қатынас мына бағыттарда жүзеге асады:

- Үйде шығармашылық тапсырмаларды орындау;
- Отбасылық шығармашылық кештер ұйымдастыру;
- Баланың жұмыстарын көрмеге қою;
- Шығармашылық үйірмелерге қатыстыру.

Ата-ананың қолдауы баланың сенімділігін арттырады және шығармашылық қабілетін толықтай ашуға көмектеседі.

Қорытынды.

Баланың шығармашылық қабілетін дамыту – балабақшадағы оқу-тәрбие жұмысының маңызды бағыты. Бұл процесс жүйелі педагогикалық қолдау, мазмұнды орта, белсенді ойын және шығармашылық қызмет арқылы жүзеге асады. Мұндай әрекеттер арқылы бала өзін тұлға ретінде танып, болашақ өміріне қажетті қабілеттерді меңгереді.

Әдебиеттер

1. Әбілқасымова А. Мектепке дейінгі білім берудің теориясы мен әдістемесі. – Алматы: «Білім», 2021.
2. Тұрғынбаева Б.А. Шығармашылық тұлға қалыптастыру. – Алматы: Ғылым, 2022.
3. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – Алматы: Рауан, 2018.
4. Виготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – Москва: Педагогика, 2020.
5. Монтессори М. Помоги мне сделать это самому. – Москва: Айрис-пресс, 2020.
6. Сакулина Н.В. Художественное воспитание в детском саду. – Москва: Просвещение, 2019.
7. Баянова А.С. Мектепке дейінгі тәрбие және оқытуда инновациялық технологиялар. – Астана: Ұлттық білім академиясы, 2021.
8. Храпченков Г.М. Творчество и развитие в дошкольном возрасте. – Санкт-Петербург: Речь, 2020.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Ташбенова Меруерт Конысбековна

г. Шымкент, общеобразовательная школа №4 имени Х. Досмухамедова, учитель начальных классов

Резюме

Мақалада бастауыш мектептегі сабақтарда заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолданудың маңыздылығы мен тиімділігі қарастырылады. Авторлар ИКТ құралдарының оқушылардың танымдық белсенділігіне, мотивациясына және жеке қабілеттерін дамытуға тигізетін әсеріне талдау жасайды. Сонымен қатар, мұғалімнің цифрлық құзыреттілігі мен оқу процесіндегі рөлі баяндалады. Технологияларды тиімді пайдалану бойынша нақты ұсыныстар беріледі.

Annotation

The article explores the importance and effectiveness of using modern information and communication technologies (ICT) in primary school lessons. The authors analyze how ICT tools influence students' cognitive engagement, motivation, and individual development. The article also highlights the role of the teacher's digital competence and provides practical recommendations for the effective integration of technologies in the learning process.

Современная начальная школа активно внедряет цифровые технологии в учебный процесс. Использование информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) открывает новые возможности для повышения эффективности обучения, мотивации учеников и индивидуализации образовательного процесса. Это особенно актуально для младших школьников, чьё восприятие мира связано с наглядностью, интерактивностью и эмоциональной окраской информации.

Психолого-педагогическое обоснование применения технологий.

Младший школьный возраст — это период активного развития мышления, памяти и внимания. Для успешного обучения важно учитывать особенности восприятия и интересов детей. Современные технологии способствуют:

- формированию устойчивой учебной мотивации;
- активации познавательной деятельности;
- развитию навыков самостоятельной работы;
- улучшению взаимодействия между учеником и учителем.

ИКТ позволяют интегрировать аудио, видео, анимации, интерактивные задания, что делает урок более насыщенным и привлекательным.

Формы и виды технологий, используемых в начальной школе.

В современной начальной школе применяются следующие формы и виды технологий:

1. **Интерактивные доски** — позволяют проводить наглядные уроки с возможностью участия каждого ученика.
2. **Мультимедийные презентации** — визуализируют учебный материал, облегчая его понимание.
3. **Образовательные платформы (BilimLand, LearningApps, Kahoot)** — развивают интерес к предмету через игровые и соревновательные элементы.
4. **Виртуальные экскурсии** — расширяют кругозор учеников, погружая их в учебный контекст.
5. **Мобильные приложения и планшеты** — используются для индивидуальной и групповой работы.

Технологии также поддерживают инклюзивное образование, позволяя адаптировать задания под потребности различных учеников.

Преимущества и ограничения использования ИКТ.

Преимущества:

- Повышение интереса к учебе.
- Возможность дифференциации заданий.
- Развитие цифровой грамотности.
- Повышение активности и вовлеченности учащихся.

Ограничения:

- Необходимость технической базы.
- Зависимость от интернета.
- Риски переутомления и снижения двигательной активности.
- Требования к повышению квалификации педагогов.

Таким образом, важно соблюдать баланс между традиционными и цифровыми методами, обеспечивая гармоничное развитие ребенка.

Роль учителя в условиях цифровизации образования.

Учитель становится не просто источником знаний, а организатором познавательной деятельности, модератором информационных потоков. Ему необходимо:

- владеть современными цифровыми инструментами;
- уметь интегрировать ИКТ в учебные цели;
- формировать цифровую культуру у учащихся;
- обеспечивать эмоциональную поддержку при дистанционном обучении.

Ключевой задачей становится обучение учеников критическому мышлению и осознанному использованию технологий.

Практические рекомендации.

- Планировать уроки с учетом возможности включения ИКТ на разных этапах (ввод, объяснение, закрепление, контроль).
- Использовать онлайн-ресурсы как дополнение, а не замену живого общения.
- Разрабатывать собственные мультимедийные материалы.
- Обеспечивать чередование цифровых и традиционных форм деятельности.
- Регулярно повышать ИКТ-компетентность учителя.

Заключение.

Современные технологии являются неотъемлемой частью образования XXI века. Их грамотное использование в начальной школе способствует развитию познавательных интересов, формированию ключевых компетенций и подготовке детей к жизни в цифровом обществе. Однако для достижения положительных результатов необходима педагогическая осознанность, методическая подготовленность и соблюдение баланса между технологиями и личностным взаимодействием.

Список литературы

1. Смирнова Е.А. Информационные технологии в начальной школе. — М.: Просвещение, 2020.
2. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. — М.: Академия, 2018.
3. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. — М.: Народное образование, 2021.
4. Атаманчук Л.И. Интерактивные технологии обучения в начальной школе. — СПб.: Каро, 2019.
5. Джапарова Р.А. Цифровая среда в начальной школе: возможности и риски. — Алматы: Білім, 2022.
6. Монахов В.М. Проектирование и реализация современных уроков с ИКТ. — М.: ВЛАДОС, 2021.
7. Министерство образования и науки РК. Цифрлық білім беру ресурстары: әдістемелік ұсыныстар. — Нұр-Сұлтан, 2020.
8. Воронов А.А. Использование платформ LearningApps и Kahoot на уроках в начальной школе. // Начальная школа, 2021.

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Халитова Асия Рашидовна

г. Шымкент, общеобразовательная школа №4 имени Х. Досмухамедова, учитель начальных классов

Резюме

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін дамыту мәселесі қарастырылады. Авторлар оқушылардың оқу процесіне қызығушылығын арттыруға бағытталған әдіс-тәсілдерге тоқталады. Сондай-ақ, танымдық белсенділікті дамытудың психологиялық-педагогикалық негіздері мен мұғалімнің рөлі сипатталады. Практикалық ұсыныстар арқылы оқу үрдісінің тиімділігін арттыру жолдары көрсетіледі.

Annotation

This article discusses the development of cognitive activity in primary school students. The authors highlight effective methods for increasing pupils' interest in learning and describe the psychological and pedagogical foundations of cognitive development. The article emphasizes the teacher's role in stimulating curiosity and provides practical recommendations to enhance the effectiveness of the learning process.

Современное образование нацелено не только на передачу знаний, но и на развитие личности ученика, формирование у него устойчивой мотивации к обучению. Одним из ключевых компонентов успешного обучения в начальной школе является познавательная активность — стремление учащихся к познанию, исследованию, осмыслению нового материала. Развитие познавательной активности у младших школьников способствует формированию навыков самостоятельной учебной деятельности, критического мышления, а также создает основу для дальнейшего успешного обучения.

Психолого-педагогические основы познавательной активности.

Познавательная активность тесно связана с внутренней мотивацией, любознательностью, эмоциональной вовлечённостью ребенка в учебный процесс. Психологи Л.С. Выготский, Д.Б. Эльконин и В.В. Давыдов подчеркивали значимость активного участия учащихся в процессе обучения. Именно в младшем школьном возрасте формируются предпосылки для развития познавательной сферы, что требует особого подхода со стороны педагога.

Познавательная активность включает в себя такие качества, как инициативность, стремление к поиску ответов, интерес к новому и способность к исследованию. Важно отметить, что младшие школьники нуждаются в поддержке со стороны взрослых для перехода от ситуативного интереса к устойчивой познавательной мотивации.

Методы и приёмы развития познавательной активности.

Существует множество методических приёмов, направленных на стимуляцию познавательной активности:

1. **Проблемное обучение** — создание познавательных задач, требующих самостоятельного поиска решений.
2. **Исследовательская деятельность** — вовлечение учащихся в проекты, наблюдения, эксперименты.
3. **Игровые технологии** — использование дидактических игр, которые активизируют интерес к предмету.
4. **Использование ИКТ** — интерактивные задания, обучающие платформы и мультимедийные презентации.
5. **Сотрудничество и групповая работа** — обмен мнениями, совместное решение задач.

Педагог должен стремиться к созданию образовательной среды, в которой ребенок чувствует себя свободным в выражении мыслей, не боится ошибок и имеет возможность проявить инициативу.

Роль учителя в активизации познавательной деятельности.

Учитель является организатором и вдохновителем учебного процесса. Его задача — не только дать знания, но и научить учиться, заинтересовать, вовлечь ученика в учебную деятельность. Эффективный педагог владеет приёмами мотивации, умеет адаптировать учебный материал под интересы и способности детей. Важно также поощрять успехи учащихся, создавать ситуацию успеха и поддерживать позитивный эмоциональный настрой.

Практические рекомендации.

- Включать в уроки задания с открытым концом.
- Поддерживать интерес к предмету с помощью межпредметных связей.
- Развивать учебную самостоятельность через творческие задания.
- Проводить рефлексию в конце урока.
- Внедрять элементы проектной и исследовательской деятельности с первого класса.

Заключение.

Развитие познавательной активности у младших школьников является приоритетной задачей современной начальной школы. Это возможно при условии создания благоприятной образовательной среды, использования современных методов и личностно-ориентированного подхода. Формируя у детей интерес к знаниям, учитель закладывает прочный фундамент для их успешного обучения и развития в будущем.

Список литературы

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. — М.: Педагогика, 1982.

2. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. — М.: Педагогика, 1986.
3. Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. — М.: Просвещение, 1974.
4. Занков Л.В. Обучение и развитие. — М.: Просвещение, 1990.
5. Бабаева Ю.А., Володарская И.А. Возрастная психология. — М.: Академия, 2006.
6. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. — М.: Педагогика, 1981.
7. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс. — М.: Владос, 2010.

МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДАҒЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ РӨЛІ

Жайынбаева Ардак Кожахановна
Түркістан облысы, Арыс ауданы
Б. Онтаев атындағы жалпы білім беретін мектебінің
бастауыш пән мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается роль игровых технологий в процессе обучения математике в начальной школе. Автор раскрывает виды игр, методику их организации на уроках, а также эффективность использования игровых методов для повышения учебной мотивации и развития логического мышления учащихся.

Annotation

The article explores the role of game-based technologies in teaching mathematics in primary school. The author describes types of educational games, methodological approaches to their implementation, and highlights their effectiveness in enhancing students' motivation and developing logical thinking.

Бастауыш білім – оқушының танымдық қызметінің, логикалық ойлау қабілетінің және оқу дағдыларының қалыптасуының негізі. Бұл кезеңде оқушылардың зейіні тұрақсыз, қызығушылығы жылдам ауысады. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының оқу әрекетін белсендіру үшін ерекше әдіс-тәсілдер қажет. Солардың бірі – ойын технологияларын қолдану.
Математика сабағында ойын элементтерін пайдалану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, материалды терең әрі берік меңгеруіне мүмкіндік береді. Бұл мақалада бастауыш сыныпта математика пәнін оқыту барысында қолданылатын ойын технологияларының түрлері, оларды ұйымдастырудың әдістемесі және олардың тиімділігі қарастырылады.

Ойын технологиясының білім беру жүйесіндегі орны.

Ойын – баланың жетекші іс-әрекеті ретінде оның әлеуметтік тәжірибесін меңгеру құралы болып табылады. Бастауыш мектеп жасындағы бала ойнау арқылы әлемді таниды, ойлау мен қиялы дамиды, жаңа ақпаратты оңай қабылдайды. Жаңартылған білім мазмұны жағдайында ойын технологиясы – оқытудың инновациялық әдістерінің бірі ретінде танылып отыр.

Ойын технологиясы – педагогикалық үдерісте оқыту мақсатын жүзеге асыру үшін қолданылатын, нақты ережелерге бағынатын, білімдік, тәрбиелік, дамытушылық маңызы бар ойын әрекеті.

Математика сабағындағы ойын түрлері.

Математика пәнінде қолданылатын ойындар мазмұнына қарай бірнеше түрге бөлінеді:

1. **Дидактикалық ойындар** – білімді бекітуге, дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.
   - Мысалы: «Кім жылдам?», «Тез есепте!», «Қате тап», «Артық санды тап».
2. **Рөлдік ойындар** – нақты жағдайларды модельдеу арқылы логикалық ойлауды дамытуға бағытталған.
   - Мысалы: «Сатушы мен сатып алушы», «Кассир», «Құрылысшы болайық».
3. **Интерактивті ойындар** – АКТ құралдарын пайдалану арқылы жүргізілетін ойындар.
   - Мысалы: интерактивті тақтадағы «Математикалық лабиринт», «Сәйкестендір».

4. **Сергіту ойындары** – сабақ арасында оқушыны сергіту және көңіл-күйін көтеру мақсатында қолданылады.

Ойын технологияларын ұйымдастыру әдістемесі.

Математика сабағында ойын технологиясын қолдануда мұғалім келесі әдістемелік талаптарды ескеруі тиіс:

- **Сабақтың мақсатына сай келуі**: Ойын білім беру мақсатына қызмет етуі керек.
- **Жас ерекшелігіне сай болуы**: Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктеріне сәйкес таңдалуы тиіс.
- **Уақытты тиімді пайдалану**: Ойын элементтері сабақты созып жібермеуі қажет.
- **Барлық оқушыны қатыстыру**: Әр бала белсенді болуы үшін топтық немесе жұптық формада ұйымдастырған тиімді.

Ойын технологиясының тиімділігі

Ойын әдістерін жүйелі қолдану оқушыларға келесі мүмкіндіктер береді:

- Абстрактілі математикалық ұғымдарды нақты және көрнекі түрде түсіну;
- Қызығушылықты арттыру арқылы мотивацияны күшейту;
- Логикалық, шығармашылық, сыни ойлауды дамыту;
- Коммуникативтік дағдыларды жетілдіру;
- Топпен жұмыс жасау, өз ойын дәлелдеу қабілетін қалыптастыру.

Қорытынды

Математика сабағында ойын технологияларын қолдану оқушылардың оқу белсенділігін арттырып қана қоймай, терең әрі жүйелі білім алуға жағдай жасайды. Бұл әдіс бастауыш мектеп оқушыларының пәнге деген қызығушылығын оятып, олардың танымдық қабілеттерін дамытудың тиімді құралы болып табылады. Сондықтан ойын технологиясын сабақ үрдісіне мақсатты және жүйелі түрде енгізу – қазіргі заман талабына сай бастауыш білім берудің маңызды бағыттарының бірі.

Әдебиеттер

1. Әбілқасымова А.Е. Бастауыш сыныпта математиканы оқытудың әдістемесі. – Алматы: Білім. 2021.
2. Жұмабаева Г. Ойын арқылы оқыту – бастауышта тиімді тәсіл. // Бастауыш мектеп журналы, №4.2020.
3. Мұхамбетжанова С. Цифрлық технологиялар және дидактикалық ойын. – Нұр-Сұлтан. 2022.
4. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Педагогика. 1982.
5. Қазына, М. Интерактивті әдістер және бастауышта білім сапасын арттыру. // Білім беру – Образование, №3.2019.
6. Мүбәрәкқызы А. Инновациялық педагогика. – Шымкент: Дарын.2023.

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕНУДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУ ТӘСІЛДЕРІ

Нарымбетова Дана Үсенқызы
Түркістан облысы, Созақ ауданы
С. Бақбергенов атындағы шжжббм КММ
ағылшын тілі пәні мұғалімі

Резюме:

В статье рассматриваются методы повышения мотивации учащихся к изучению английского языка. Описаны различные способы стимулирования как внутренней, так и внешней мотивации у учеников через использование интересных учебных материалов, достижение успехов и конкуренцию. Особое внимание уделяется важности обратной связи и применения различных методов обучения, включая интерактивные подходы и информационные технологии.

Annotation:

This article discusses methods for enhancing students' motivation in learning English. It describes various ways of stimulating both intrinsic and extrinsic motivation through the use of interesting learning materials, achievement recognition, and competition. Special attention is given to the importance of feedback and the use of diverse teaching methods, including interactive approaches and information technologies.

Ағылшын тілін үйрену қазіргі заманғы білім беру жүйесінде маңызды рөл атқаратын дағдыға айналған. Оқушылардың ағылшын тілін меңгеру деңгейі көбінесе олардың мотивациясына тәуелді болады. Мотивация – бұл оқушының ағылшын тілін үйренуге деген ынтасы мен ықыласы, оны меңгеру жолындағы күш-жігері. Әрбір оқушының мотивациясы әртүрлі болғандықтан, ағылшын тілі сабақтарында мотивацияны арттыру үшін мұғалімдер түрлі тәсілдерді қолдануы қажет.

Мотивацияның теориялық негіздері.

Мотивация теориялары адамның әрекетінің себебін түсінуге бағытталған. Оның ішінде екі негізгі бағыт бар: ішкі және сыртқы мотивация. Ішкі мотивацияда оқушылар өздерінің қызығушылықтары мен жеке мақсатын жүзеге асыруға ұмтылады, ал сыртқы мотивацияда олар сыртқы сыйақылар мен марапаттарға негізделеді. Ағылшын тілін үйренуде екі мотивация түрі де маңызды болып табылады.

1. Ішкі мотивацияны арттыру.

Ішкі мотивация оқушының өзіне деген қызығушылығы мен тілге деген махаббатын оятуға негізделеді. Мұғалімдер оқушыны тіл үйренуге деген ынтасын арттыру үшін түрлі тәсілдерді қолданады:

- **Қызықты материалдар мен тапсырмалар**. Оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін оқытушылар әртүрлі интерактивті тапсырмалар, қызықты мәтіндер мен ойындар қолданады.
- **Қатысу және жетістіктерді мойындау**. Оқушылар өз жетістіктері үшін марапатталғанда немесе олар өздері жақсы нәтижелерге қол жеткізгенін сезінгенде, олардың ішкі мотивациясы артады.
- **Қызығушылыққа негізделген оқыту**. Оқушылардың қызығушылығына сәйкес материалдарды таңдап, олардың қызығушылығын ескеріп оқыту процесін ұйымдастыру өте маңызды.

2. Сыртқы мотивацияны арттыру.

Сыртқы мотивация оқушылардың сабақ барысында жетістіктерге қол жеткізу үшін сыртқы марапаттар мен сыйақыларды талап етуі ретінде сипатталады. Бұл жағдайда мұғалімдер оқушыларды өздері үшін сыртқы қоршаған орта мен басқа адамдармен бәсекелестіруге итермелейді. Сыртқы мотивацияны арттыру тәсілдері мыналарды қамтиды:

- **Оқу нәтижелері үшін марапаттар**. Оқушыларды тапсырмаларды орындау үшін ынталандыру ретінде түрлі марапаттар, сертификаттар, бағалар қолдану.
- **Бәсекелестік элементтерін енгізу**. Топтық немесе жеке жарыстар өткізу, оқу жетістіктерін салыстыру арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыру.

3. Оқушылармен кері байланыс жасау.

Мұғалім мен оқушы арасындағы тиімді кері байланыс – оқушылардың мотивациясын арттыруда маңызды құрал болып табылады. Кері байланыс олардың күш-жігерін бағалауға және сабақтардағы жетістіктерін мойындауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл арқылы оқушы өзіне сенім артып, сабаққа деген қызығушылығы артады. Тиімді кері байланыс жасаудың тәсілдері:

- **Жетістіктерді атап өту**. Оқушының жақсы нәтижелерін жоғары бағалау, оған сенімділік беру.
- **Қателіктерді оңтайлы бағалау**. Қателіктерді сындарлы түрде талқылап, олардың даму мүмкіндіктері ретінде көрсету.

4. Әртүрлі оқыту әдістері мен тәсілдерін қолдану.

Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың мотивациясын арттыру үшін әртүрлі оқыту әдістері мен тәсілдерін қолдану қажет. Бұл әдістер оқушының қызығушылығын сақтауға және оны үйренуге ынталандыруға көмектеседі. Олардың кейбірі:

- **Интерактивті әдістер**. Оқушылардың белсенді қатысуына негізделген әдістер, мысалы, топтық жұмыстар, рөлдік ойындар, дискуссиялар.
- **Ақпараттық технологияларды пайдалану**. Оқу материалдарын қызықты ету үшін электронды ресурстар мен бағдарламаларды пайдалану.
- **Қолданбалы тапсырмалар**. Оқушылардың күнделікті өмірімен байланысты тапсырмаларды беру арқылы олардың қызығушылығын арттыру.

Қорытынды.

Ағылшын тілін үйренуде оқушылардың мотивациясын арттыру – бұл үлкен жауапкершілікті талап ететін процесс. Мұғалімдердің басты мақсаты – оқушылардың тілге деген қызығушылығын оятып, олардың күш-жігерін дамыту. Ішкі және сыртқы мотивацияның үйлесімі, тиімді кері байланыс, қызықты тапсырмалар мен әдістер оқушылардың ағылшын тіліне деген ынтасын арттыруда маңызды рөл атқарады. Оқушылардың мотивациясын арттыру арқылы олардың білім деңгейін жоғарылатып, тіл үйренуге деген қызығушылығын сақтауға болады.

Әдебиеттер:

1. Джереми Харборн. Как мотивировать учащихся при изучении иностранных языков. — М.: Академия, 2018.
2. Сидоров Н.К. Методы преподавания иностранных языков в школе. — Алматы: Атамұра, 2017.
3. Громова С. Психология мотивации в обучении. — М.: Просвещение, 2020.
4. Айтбаев С. Ағылшын тілін үйренуде мотивацияны дамыту әдістері. — Алматы, 2021.
5. Brown H.D. Principles of Language Learning and Teaching. — New York: Pearson, 2014.
6. Ғалиева С.А. Жоғары сынып оқушыларының ағылшын тіліне деген қызығушылығын арттыру әдістері. — Астана, 2020.

ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ

Айтубай Нұрсәуле Еркінқызы
Учитель русского языка общеобразовательной школы имени Б. Онтаева, город Арыс, Туркестанская область

Резюме

Мақалада оқушылардың тілдік құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық және практикалық негіздері қарастырылады. Речевы́ құзыреттілік – білім алушының коммуникативтік қабілеттерінің басты көрсеткіші ретінде танылып, сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу дағдыларын кешенді түрде дамытуға бағытталған. Автор сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда мұғалімнің рөлін, тиімді әдістерді (диалог, жобалық жұмыс, мәтінмен жұмыс, АКТ) және осы үдерістегі қиындықтарды шешу жолдарын сипаттайды.

Annotation

The article explores the theoretical and practical aspects of developing students' speech competence. Speech competence is considered a core component of communicative ability, encompassing skills in speaking, listening, reading, and writing. The author highlights the essential role of teachers, effective methods (dialogues, project work, text analysis, ICT tools), and offers solutions to common challenges in fostering speech development among students.

Современное образование направлено не только на передачу знаний, но и на формирование ключевых компетенций учащихся, среди которых речевая занимает особое место. Речевая компетенция — это способность человека полноценно использовать язык в различных коммуникативных ситуациях. Она включает в себя умения слушать, говорить, читать, писать и аргументировать свою позицию.

В условиях стремительного развития информационных технологий и роста объёма коммуникаций в обществе владение речью становится необходимым условием для успешной социализации и учебной деятельности школьника.

1. Понятие речевой компетенции.

Речевая компетенция — это составляющая коммуникативной компетенции, охватывающая:

- знание лексических, грамматических, орфографических и синтаксических норм языка;
- умение пользоваться языком в устной и письменной форме;
- способность адаптировать речь в зависимости от ситуации общения, адресата, цели и стиля.

Формирование речевой компетенции — это системный процесс, охватывающий все уровни школьного образования, начиная с начального звена.

2. Этапы формирования речевой компетенции.

Процесс формирования речевой компетенции можно условно разделить на следующие этапы:

а) Начальный этап (начальная школа):
На этом этапе акцент делается на развитие устной речи: правильное произношение, построение простых предложений, умение пересказывать, задавать вопросы.

б) Базовый этап (среднее звено):
Формируются навыки связного высказывания, ведения диалога, создаются условия для письменной речи: сочинения, изложения, эссе.

в) Продвинутый этап (старшие классы):
Развивается способность к публичной речи, аргументации, критическому осмыслению текстов, работе с разными стилями речи и жанрами.

3. Методы и приёмы формирования речевой компетенции.

а) Диалоговые технологии.
Работа в парах и группах, инсценировки, диалоги, ролевые игры — эффективные средства, формирующие навыки общения, развитие интонации, логики речи.

б) Метод проектов.
Проекты с устной и письменной презентацией результатов способствуют расширению словарного запаса, формированию навыков публичного выступления и письменной аргументации.

в) Информационные технологии.
Использование мультимедийных презентаций, онлайн-форумов, видеозаписей помогает активизировать познавательный интерес и повысить мотивацию к речевой деятельности.

г) Чтение и анализ текстов.
Художественные, публицистические и научно-популярные тексты развивают языковое чутье, расширяют кругозор учащихся, формируют умение понимать подтекст.

4. Роль учителя в формировании речевой компетенции.

Учитель является ключевой фигурой в организации речевой деятельности. Он не только обучает языковым нормам, но и создаёт условия для безопасной, мотивирующей речевой среды. Эффективная работа педагога включает:

- моделирование речевых ситуаций;
- поощрение инициативных высказываний;
- обеспечение обратной связи;
- использование разноуровневых заданий.

5. Трудности и пути их преодоления.

Основные проблемы:

- ограниченный словарный запас учащихся;
- низкая речевая активность;
- страх публичных выступлений.

Решения:

- использование игровых форм;

- работа над самооценкой и уверенностью;
- поощрение креативных заданий (эссе, блоги, интервью).

Заключение.

Формирование речевой компетенции — неотъемлемая часть образовательного процесса, обеспечивающая успешное обучение, социализацию и профессиональную ориентацию учащихся. Она требует системной, целенаправленной работы учителя, методического разнообразия и постоянной практики. Развитая речевая компетенция — залог успешной личности будущего.

Список использованной литературы

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. — М.: Педагогика, 1982.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5.
3. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 1997.
4. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. — М.: Просвещение, 2005.
5. Кузнецова Л.А. Развитие речевой деятельности учащихся в условиях ФГОС. — СПб.: Каро, 2019.
6. Құдайбергенова К.Р. Қазіргі білім беру жүйесіндегі құзыреттілік тәсіл. – Алматы: Қазақ университеті, 2014.
7. Назарбаева С.А. Сөйлеу мәдениеті және оның дамуы. – Алматы: Рауан, 2008.
8. Ю. Н. Караулов. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987.

БЕЙІНДІК ОҚЫТУ – ЕҢБЕК НАРЫҒЫ ТАЛАПТАРЫНА БЕЙІМДЕЛУДІҢ НЕГІЗІ

Тоқсабаева Айсұлу Исмаиловна
Түркістан облысы, Арыс қаласы
Б. Онтаев атындағы жалпы білім беретін мектебінің директордың
бейіндік оқу ісі жөніндегі орынбасары

Резюме

В статье рассматривается роль профильного обучения в подготовке будущих специалистов в соответствии с требованиями современного рынка труда. Автор анализирует содержание, организацию профильного обучения, важность профессиональной ориентации и региональные практики, подчеркивая значимость данной модели в системе образования.

Annotation

This article discusses the role of profile education in training future specialists in line with the demands of the modern labor market. The author analyzes the content, organization of profile education, the importance of career guidance, and regional practices, highlighting its value within the educational system.

Қазіргі заманғы жаһандану үдерісі, технологиялық даму және еңбек нарығының өзгермелі талаптары білім беру жүйесіне жаңа міндеттер жүктеуде. Атап айтқанда, мектеп бітіруші түлектердің кәсіби бағдарын нақты айқындап, еңбекке ерте бейімдеу қажеттілігі артуда. Осы тұрғыда бейіндік оқытудың маңызы артып келеді. Бейіндік оқыту – оқушыларға болашақ мамандық таңдауына бағыт-бағдар беретін, пәндік тереңдетілген білім беруге негізделген оқыту жүйесі.

Бейіндік оқытудың мәні мен міндеттері.

Бейіндік оқыту жалпы білім беретін мектептердің жоғары сатысында жүзеге асырылады және оқушының таңдаған бағыты бойынша терең білім алуына мүмкіндік береді. Бұл модель оқушылардың:

- Жеке бейімділігін анықтауына,
- Жеке білім траекториясын құруына,
- Болашақ кәсібін саналы түрде таңдауына көмектеседі.

Бейіндік оқыту академиялық және кәсіби бағыттағы пәндерге бөлінеді. Мысалы, жаратылыстану-математикалық бейінді таңдаған оқушылар физика, математика, информатика пәндерін тереңдетіп оқыса, гуманитарлық бағытты таңдағандар – әдебиет, тарих, құқық негіздері сияқты пәндерге көп көңіл бөледі.

Еңбек нарығына бейімделу контексіндегі бейіндік оқыту.

Еңбек нарығы – әрқашан өзгерісте болатын жүйе. Қазіргі таңда сұранысқа ие мамандықтар қатарына IT мамандары, техникалық инженерлер, медицина саласының мамандары, педагогтар, экология және ауыл шаруашылығы саласының қызметкерлері жатады.

Бейіндік оқытудың арқасында оқушы 10-11 сыныпта өз бейінін анықтап, соған сәйкес жоғары оқу орнына немесе техникалық және кәсіптік білім беру ұйымына түсуге дайындалады. Бұл түлектің әрі қарай оқу орнын тастап кету көрсеткішін азайтып, бәсекеге қабілетті маманға айналуына жол ашады.

Бейіндік оқытудың тиімді ұйымдастырылуы үшін қажетті жағдайлар.

1. **Кәсіби бағдар беру жұмысы:**
   Мектептерде кәсіби бағдар кабинеттері, тестілеу жүйесі, психологтардың кәсіби кеңес беруі енгізілуі керек.
2. **Материалдық-техникалық база:**
   Бейіндік пәндерді оқыту үшін зертханалар, шеберханалар, цифрлық ресурстармен қамтамасыз ету – сапалы білім кепілі.
3. **Педагогтардың құзыреттілігі:**
   Мұғалімдер бейіндік бағыт бойынша жаңартылған мазмұнда сабақ беруге дайын болуы тиіс. Бұл үшін арнайы курстар мен біліктілік арттыру бағдарламалары қажет.
4. **Жергілікті ерекшелікті ескеру:**
   Әр аймақтағы еңбек нарығы ерекшеліктерін ескере отырып, бейіндік бағыттар икемді құрылуы қажет. Мысалы, ауылдық жерде ауыл шаруашылығы мамандықтарына сұраныс көп болса, соған сай бейін құрылуы орынды.

Бейіндік оқыту – кәсіптік білім берумен сабақтастық құралы.

Бейіндік оқытудың тағы бір маңыздылығы – кәсіптік және техникалық білім беру мекемелерімен сабақтастықта болуында. Мектеп пен колледж арасындағы байланысты күшейту, дуальды оқыту элементтерін енгізу – оқушының еңбекке ерте араласуына ықпал етеді.

Жаңа тәжірибе:

«Kasipkor» холдингі жүзеге асырып жатқан жобаларда бейіндік мектеп оқушылары колледждер базасында аптасына 1-2 рет тәжірибе жинақтап, нақты өндірістік ортада білім алады.

Қорытынды.

Бейіндік оқыту – білім беру жүйесін еңбек нарығының нақты сұранысына бейімдеудің тиімді құралы. Ол оқушылардың қабілетін ескеріп, кәсіби бағдар беру арқылы жеке даму жолын құруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қоғамда сұранысқа ие білікті мамандар санын арттыруға жол ашады. Білім беру саласындағы жаңғырулар мен серпінді өзгерістер аясында бейіндік оқытуды жүйелі түрде дамыту – стратегиялық маңызды міндет.

Әдебиеттер

1. ҚР Оқу-ағарту министрлігі. Орта білім мазмұнын жаңарту тұжырымдамасы. – Астана. 2023.
2. Жолдасбекова Г. Еңбек нарығы мен кәсіби бағдар: өзара байланыс. // Білім әлемі журналы, №3.2020
3. Тұрғымбаев А. Дуальды оқыту – практикалық білім берудің тиімді жолы. // Қоғам және білім, №5.2022.

ЭТНО-ДИЗАЙН ЭЛЕМЕНТТЕРІН ТЕХНОЛОГИЯ САБАҒЫНА ЕНГІЗУ

Тулешова Гулнур Кенжехановна
Түркістан облысы, Арыс қаласы
Б. Онтаев атындағы жалпы білім беретін мектебінің
технология пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты интеграции элементов этно-дизайна в преподавание технологии в школе. Этно-дизайн способствует формированию национального самосознания учащихся, развитию эстетического вкуса и трудовых навыков. Автор акцентирует внимание на методах использования этно-дизайна в проектной и практической деятельности, а также описывает роль учителя в формировании интереса к культурному наследию.

Annotation

The article examines theoretical and practical aspects of incorporating ethno-design elements into school technology lessons. Ethno-design fosters students' national identity, aesthetic perception, and practical skills. The author focuses on methods of using ethnic motifs in project-based and hands-on activities, and highlights the teacher's role in cultivating interest in cultural heritage and traditions.

Қазіргі білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі – ұлттық құндылықтарды сақтай отырып, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту. Бұл міндетті жүзеге асыруда технология пәні ерекше рөл атқарады. Әсіресе, этно-дизайн элементтерін оқыту процесіне енгізу – оқушылардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырып, эстетикалық талғамын, қол еңбегіне деген сүйіспеншілігін қалыптастырады.

1. Этно-дизайн ұғымы және оның мәні.

Этно-дизайн – белгілі бір халықтың дәстүрлі мәдениетін, ұлттық нақыштарын қазіргі заманғы дизайнмен үндестіретін бағыт. Ол киім үлгілерінен бастап, интерьер, бұйым безендіру, кәдесыйлық заттар мен қолөнер туындыларына дейін кең таралған. Қазақстан жағдайында этно-дизайн – қазақтың ұлттық ою-өрнектері, табиғи материалдарды пайдалану, дәстүрлі түстер палитрасын қолдану арқылы ерекшеленеді.

2. Технология сабағында этно-дизайн элементтерін қолданудың маңыздылығы.

Этно-дизайн элементтерін технология сабағына енгізу:

- ұлттық сана-сезімді арттырады;
- оқушылардың тарихи-мәдени танымын кеңейтеді;
- шығармашылық ойлауын және эстетикалық көзқарасын дамытады;
- қол еңбегі мен шеберлікке баулиды;
- экологиялық және функционалды тұрғыдан тиімді шешімдер қабылдауға үйретеді.

3. Этно-дизайн элементтерін сабақта қолдану жолдары.

а) Практикалық жұмыстарда қолдану.

- Оқушыларға ұлттық ою-өрнек негізінде бұйымдар жасау: кесте тігу, сәндік жастықтар, ағаш бұйымдарын өрнектеу.
- Қазақтың киіз үйі, тұрмыстық заттар пішінінде шағын жобалар жасау.

б) Зерттеу және жоба жұмыстары.

- Қазақ шеберлерінің еңбектерін зерттеу.
- Өлкетану бағытындағы жобалар – туған өлкенің сәндік-қолданбалы өнерін зерделеу.

в) АКТ-мен кіріктіру.

- Графикалық редакторлар көмегімен ұлттық өрнекпен безендірілген виртуалды дизайн жобаларын жасау.

4. Мұғалімнің рөлі мен сабақ құрылымы.

Мұғалім сабақ барысында:

- этнографиялық мәліметтерді түсіндіреді;
- көрнекі материалдарды (ұлттық бұйымдар, фотосуреттер, бейнероликтер) қолданады;
- оқушылардың шығармашылық ізденісін қолдайды;

- топтық жұмысты ұйымдастырады;
- бағалау критерийлерін нақты белгілейді.

Сабақ құрылымында этно-дизайн элементтері кіріспе (таныстыру), негізгі бөлім (жоба жасау, орындау), қорытынды (талдау және бағалау) кезеңдерінде көрініс табады.

5. Қиындықтар және оларды шешу жолдары.

Қиындықтар:

- Материалдық-техникалық база жеткіліксіздігі;
- Оқушылардың ұлттық өнерге деген қызығушылығының төмендігі;
- Дизайн негіздері бойынша білімнің жеткіліксіздігі.

Шешу жолдары:

- Қолөнер шеберлерімен кездесулер ұйымдастыру;
- Интерактивті оқыту әдістерін қолдану;
- Онлайн платформа арқылы виртуалды дизайн құралдарын пайдалану.

Қорытынды.

Этно-дизайн элементтерін технология сабағына енгізу – ұлттық тәрбиемен қатар оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытудың тиімді жолы. Мұндай бағыт оқушыны өз халқының мәдени мұрасын құрметтеуге, оны қазіргі заманмен үндестіруге тәрбиелейді. Сонымен қатар, еңбек дағдылары мен эстетикалық талғамын дамытып, болашақ кәсіби бағдарлауға да оң әсерін тигізеді.

Әдебиеттер

1. Әбдіғаппар А. «Қазақ қолөнері: дәстүр және бүгінгі күн». – Алматы: Санат, 2018.
2. Сатпаева Ш. «Этно-дизайн: теория и практика». – Алматы: Білім, 2015.
3. Байтенова Ж.А. «Технология сабағында ұлттық құндылықтарды оқыту әдістемесі». – Астана: Фолиант, 2020.
4. Қазақтың сәндік-қолданбалы өнері. Энциклопедия. – Алматы: Атамұра, 2007.
5. Құдайбергенова К.Р. «Жаңартылған білім беру мазмұны және ұлттық тәрбие». – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
6. Григорьева Н.А. Этнодизайн: учебное пособие для школ. – М.: Просвещение, 2017.
7. UNESCO. “Design Education and Cultural Heritage”. – Paris, 2019.

THE ROLE OF TECHNOLOGY IN MODERN EDUCATION

Tolebi District, Karatobe General Education School
English Language Teacher, Pedagogical Researcher
Darzhanova Zhanna Askatovna

Резюме

21-ғасырда технологиялар білім беру саласының ажырамас бөлігіне айналып, дәстүрлі оқыту мен оқуды түбегейлі өзгертті. Бұл мақалада заманауи білім берудегі технологиялардың көпқырлы рөлі қарастырылады, оның артықшылықтары, қиындықтары және болашақтағы ықтимал салдары талданады. Жан-жақты әдеби шолу арқылы зерттеу технологиялық жетістіктердің білім беру тәжірибесін қалай өзгерткені, оқу процесін қалай жақсартқаны және әртүрлі студенттердің қажеттіліктеріне қалай жауап бергені көрсетіледі. Сондай-ақ цифрлық теңсіздік мәселесі, цифрлық сауаттылықтың маңызы және деректердің құпиялылығы мен қауіпсіздігіне қатысты этикалық мәселелер қарастырылады.

Аннотация

В XXI веке технологии стали неотъемлемой частью образования, трансформируя традиционные методы преподавания и обучения. В данной статье исследуется многогранная роль технологий в современном образовании, рассматриваются их преимущества, вызовы и будущие перспективы. Через всесторонний обзор литературы подчёркивается, как технологические достижения изменили образовательную практику, улучшили качество обучения и помогли удовлетворить разнообразные потребности учащихся. Также обсуждаются проблемы цифрового неравенства, важность цифровой грамотности и этические аспекты, связанные с конфиденциальностью и безопасностью данных.

The integration of technology into education has revolutionized the way knowledge is imparted and acquired. From the advent of the internet to the proliferation of smartphones and artificial intelligence, technological innovations have provided new avenues for learning, collaboration, and assessment. This paper delves into the various dimensions of technology's impact on education, drawing insights from recent studies and expert opinions.

1. Personalized Learning

Technology facilitates personalized learning experiences by adapting educational content to individual student needs. Adaptive learning platforms analyze student performance data to tailor lessons, ensuring that learners progress at their own pace and receive targeted support where necessary. This approach promotes deeper understanding and retention of knowledge, catering to diverse learning styles and abilities.

2. Blended Learning Environments

Blended learning combines traditional face-to-face instruction with online learning, offering a flexible and dynamic educational experience. This model allows students to access resources anytime and anywhere, fostering self-directed learning and time management skills. Educators can utilize online platforms to deliver content, conduct assessments, and provide feedback, while in-person sessions focus on interactive discussions and collaborative activities.

3. Interactive and Engaging Content

Digital tools such as multimedia presentations, simulations, and gamified applications enhance student engagement and motivation. Interactive content makes complex concepts more accessible and enjoyable, encouraging active participation and critical thinking. For instance, virtual reality can immerse students in historical events or scientific phenomena, providing experiential learning opportunities that traditional methods cannot offer.

4. Collaboration and Communication

Technology enables seamless communication and collaboration among students and educators, transcending geographical barriers. Online platforms like Google Classroom, Microsoft Teams, and Zoom facilitate real-time interaction, group projects, and peer feedback. These tools promote teamwork, cultural exchange, and the development of digital communication skills essential for the modern workforce.

5. Efficient Assessment and Feedback

Digital assessment tools streamline the evaluation process, offering timely and constructive feedback to students. Online quizzes, peer-reviewed assignments, and e-portfolios provide diverse ways to assess learning outcomes, moving beyond traditional exams. Educators can track student progress, identify areas for improvement, and adjust instructional strategies accordingly.

6. Digital Literacy and Future Skills

Incorporating technology into education equips students with essential digital literacy skills necessary for success in the digital age. Proficiency in using digital tools, evaluating online information, and understanding cybersecurity principles are crucial competencies. Moreover, exposure to coding, data analysis, and artificial intelligence prepares students for careers in emerging fields and fosters innovation.

7. Challenges and Considerations

Despite its advantages, the integration of technology in education presents several challenges. The digital divide remains a significant issue, with disparities in access to devices and internet connectivity hindering equitable learning opportunities. Additionally, concerns about screen time, data privacy, and the potential for technology to exacerbate existing inequalities necessitate careful planning and policy development.

8. Future Trends and Innovations

Looking ahead, emerging technologies such as artificial intelligence, blockchain, and the Internet of Things hold promise for further transforming education. AI can provide personalized tutoring and automate administrative tasks, while blockchain offers secure credentialing systems. The Internet of Things can create smart classrooms that monitor and adapt to student needs in real-time.

9. Teacher Training and Professional Development

One of the most critical aspects of successful technology integration is teacher preparedness. While many modern students are considered "digital natives," teachers often require structured training to effectively utilize educational technologies. Professional development programs must be continuous and adaptive, equipping educators with both the technical skills and pedagogical strategies necessary to engage learners through digital tools.

Research indicates that without adequate support, teachers may feel overwhelmed or skeptical about the efficacy of technology in the classroom. Effective training should include hands-on workshops, peer mentoring, and access to digital teaching communities. Furthermore, institutions must foster a culture of experimentation and reflection, where teachers feel empowered to try new technologies and adapt them to their unique classroom contexts.

10. Equity and Access in the Digital Age

Equity remains a significant concern in the digital transformation of education. While technology has the potential to democratize access to knowledge, it can also reinforce existing disparities if not implemented thoughtfully. The “digital divide” – the gap between those who have access to modern information and communication technology and those who do not – often mirrors socioeconomic inequalities.

Students in rural areas, low-income households, or under-resourced schools may lack reliable internet connections, up-to-date devices, or digital literacy support. Addressing this divide requires coordinated efforts at multiple levels: government investment in infrastructure, school-level technology grants, and community initiatives such as public Wi-Fi hotspots and device lending programs.

To ensure that technology promotes rather than hinders educational equity, policymakers and educational leaders must prioritize inclusion and accessibility in all tech-related decisions.

Conclusion

Technology has undeniably transformed modern education, offering innovative solutions to enhance learning experiences and outcomes. However, its effective integration requires thoughtful implementation, ongoing professional development for educators, and policies that ensure equitable access for all students. By addressing existing challenges and embracing future innovations, education systems can harness the full potential of technology to prepare learners for the complexities of the digital world.

References

1. *Blended Learning*. Wikipedia. Retrieved from, 2025.
2. *Intelligent Tutoring System*. Wikipedia. Retrieved from, 2025.
3. *The Role of Technology in Modern Education*. Monomousumi. Retrieved from, 2025.

СУ РЕСУРСТАРЫН САҚТАУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ

Қазығұрт ауданы, Ә.Бектаев атындағы жббм
География пәнінің мұғалімі, Педагог зерттеуші
Даржанов Бакытжан Аскатович

Резюме

В данной статье рассматриваются методы сохранения водных ресурсов и их изучения. Вода — основа жизни, поэтому особенно важно сохранять её качество и количество. Обсуждается текущее состояние водных ресурсов Казахстана, вопросы их эффективного использования и охраны. Отмечается значимость оценки качества воды, проведения мониторинга, управления водными ресурсами, а также необходимость научных исследований для их устойчивого использования в будущем.

Abstract

This article examines methods for conserving and studying water resources. Water is the foundation of life, making it essential to preserve its quality and quantity. The current state of Kazakhstan’s water resources, as well as issues related to their efficient use and protection, are discussed. The importance of water quality

assessment, monitoring, water resource management, and the need for scientific research to ensure sustainable use in the future is emphasized.

Су ресурстары — бұл тіршілік үшін ең қажетті табиғи ресурстардың бірі. Олар ауыл шаруашылығынан бастап, өнеркәсіптік салаларға дейінгі барлық салада маңызды рөл атқарады. Алайда, су ресурстарының шектеулігі мен сапасының нашарлауы – экологиялық дағдарыстардың басты себептерінің бірі. Су ресурстарын тиімді пайдалану және қорғау мәселелері бүгінгі күні әлемнің көптеген елдерінде өткір тұр. Бұл мәселе Қазақстан үшін де өте өзекті, себебі мемлекет аумағында судың тапшылығы мен экологиялық проблемалар бар. Су ресурстарын зерттеу әдістері мен оларды сақтау шараларының тиімділігі мемлекеттердің ұзақ мерзімді даму стратегияларында маңызды орын алады. Сондықтан, бұл мақала су ресурстарын сақтау және оларды зерттеу әдістерінің негізгі қағидаттарын талқылап, ғылыми зерттеулердің маңыздылығын атап өтеді.

1. Су ресурстарының қазіргі жағдайы

1.1 Су ресурстарының жалпы сипаттамасы

Су ресурстары жерүсті және жер асты суы ретінде екі негізгі түрге бөлінеді. Жерүсті сулар – өзендер, көлдер, мұхиттар мен теңіздер. Ал жер асты суы – бұл табиғи су көздері, олардың құрамында әртүрлі минералдар мен химиялық қосылыстар болуы мүмкін.

Қазақстанның аумағы негізінен құрғақ аймақта орналасқандықтан, су ресурстарының тапшылығы мен бөлінісіндегі теңсіздік мәселелері өзекті болып табылады. Су көздері біршама шектеулі, ал көптеген өзендер мен көлдер су тапшы аймақтарға тиесілі.

1.2 Су ресурстарының тапшылығы

Климаттың өзгеруі мен антропогендік факторлар су ресурстарының жағдайын нашарлатуда. Су ресурстарының тапшылығы әлемдік деңгейде байқалуда, әсіресе Азия мен Африка елдерінде. Қазақстанда да бұл проблема өзекті, өйткені судың көп бөлігі көршілес елдерден келетін өзендерден алынады. Сонымен қатар, ауыл шаруашылығы мен өнеркәсіптің сұраныстары да судың тапшылығын күшейтеді.

1.3 Ластану және экологиялық мәселелер

Су ресурстарының ластануы экологиялық апаттарға алып келеді. Ауыз суының сапасының төмендеуі, өндірістік қалдықтардың өзендер мен көлдерге төгілуі, сондай-ақ ауыл шаруашылығында химикаттарды қолдану су ресурстарының ластануына әсер етеді. Бұл мәселе әсіресе үлкен қалаларда және өнеркәсіптік аймақтарда өзекті болып табылады.

2. Су сапасын бағалау әдістері

Су сапасын бағалау үшін түрлі әдістер қолданылады, оның ішінде химиялық, физикалық және биологиялық әдістер бар. Су сапасын бағалау жүйелі түрде жүргізілуі керек, себебі бұл экологиялық жағдайды бақылауға және болашақта судың сапасын сақтауға көмектеседі.

2.1 Химиялық әдістер

Судың химиялық құрамын зерттеу су сапасының негізгі көрсеткіштерін анықтауға мүмкіндік береді. Су құрамындағы оттегі, нитраттар, фосфаттар, ауыр металдар және басқа да химиялық заттар судың сапасына әсер етеді. Химиялық әдістер арқылы судың ластану деңгейін анықтап, оны емдеуге арналған шаралар қабылданады.

2.2 Физикалық әдістер

Физикалық әдістер арқылы судың температурасы, түсі, иісі, тығыздығы, минералдану деңгейі зерттеледі. Бұл әдістер судың экологиялық жағдайын бақылауға және оны пайдалануға қатысты шешімдер қабылдауға көмектеседі.

2.3 Биологиялық әдістер

Биологиялық әдістер арқылы судың экосистемасын зерттеу маңызды. Судың ішінде тіршілік ететін өсімдіктер мен жануарлар, оның ішінде балықтар мен планктондар, су сапасының маңызды көрсеткіштері болып табылады.

3. Су ресурстарын мониторингтеу

Су ресурстарын мониторингтеу — бұл су сапасын және оның көлемін бақылауға мүмкіндік беретін үздіксіз процесс. Су мониторингінің негізі жүйелі түрде алынған деректерді

талдау және бағалау болып табылады. Қазіргі таңда бұл процесті автоматтандыруға мүмкіндік беретін көптеген технологиялар қолданылады.

3.1 Географиялық ақпараттық жүйелер (ГИС)

ГИС жүйелері су ресурстарын мониторингте қолданылатын заманауи құралдар болып табылады. Олар арқылы нақты уақыт режимінде су ресурстарының жағдайы, су көлемінің өзгерісі және экологиялық жағдай туралы деректер алуға болады.

3.2 Спутниктік мониторинг

Спутниктік мониторинг көмегімен жер бетінің әртүрлі бөліктеріндегі су ресурстарының өзгерісін бақылауға болады. Бұл технология әсіресе шалғай аймақтарда су ресурстарын басқаруға пайдалы.

4. Су ресурстарын басқару және сақтау әдістері

Су ресурстарын басқару мемлекеттік саясаттың маңызды саласы болып табылады. Су ресурстарын тиімді пайдалану және сақтау үшін кешенді жоспарлар мен технологиялар қажет.

4.1 Су ресурстарын басқарудың негізгі принциптері

Су ресурстарын басқарудың негізгі принциптері – олардың тиімді пайдалануын қамтамасыз ету, экологиялық қауіпсіздікті сақтау және тұрақты дамуды қолдау болып табылады. Су ресурстарын басқарудағы басты мақсат — судың шектелгендігін ескере отырып, оның барлық пайдаланушыларының мүдделерін теңестіру.

4.2 Су үнемдеу технологиялары

Қазіргі уақытта су үнемдеуге арналған инновациялық технологиялар кеңінен қолданысқа енгізілуде. Су үнемдеу технологиялары арқылы су ресурстарын тиімді пайдалану және шығынды азайту мүмкіндігі пайда болады. Бұл әдістер ауыл шаруашылығында, өнеркәсіпте және тұрмыста қолданылады.

4.3 Су ресурстарын қорғау шаралары

Су ресурстарын қорғау мақсатында су үнемдеу әдістерін қолдану, ластану деңгейін төмендету, су тазарту станцияларын салу, судың табиғи айналымын сақтау маңызды шаралар болып табылады.

Қорытынды

Су ресурстары – еліміздің дамуы мен тұрақтылығы үшін маңызды фактор болып табылады. Оларды сақтау және тиімді пайдалану үшін кешенді шаралар қажет. Су сапасын бағалау, мониторинг жүргізу, су ресурстарын басқару және болашақта тұрақты пайдалану үшін қажетті ғылыми зерттеулердің маңызы зор.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының су ресурстарын басқару жүйесін дамытудың 2024 – 2030 жылдарға арналған тұжырымдамасы. Әділет АҚЖ, 2024.
2. Жанабаева Ж., Мусина А., Актымбаева А., Рысмагамбетова А., Нарбаева К., Сарыбаев Е., Ахметова Р. ҚАЗАҚСТАН АУМАҒЫНДА ЖАЙЫҚ-КАСПИЙ АЛАБЫНЫҢ СУ САПАСЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ. География және су ресурстары, 2023.
3. Романова С. М. Антропогенная трансформация гидрохимического режима и качества вод бессточных водоемов Казахстана, 2006.

ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҚТА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРДІҢ ШИЕЛЕНІСУІ НӘТИЖЕСІНДЕ АДАМЗАТҚА КЕРІ ӘСЕРІ

Түркістан облысы Мақтаарал ауданы Алаш ауылы "№14 Жас алаш ЖББМ"КММ,
География пәнінің мұғалімі
Титербаева Улжамал Оспановна

Резюме

На сегодняшний день обострение экологических проблем оказывает значительное влияние на условия жизни человечества. В результате экологических кризисов на планете углубляются такие проблемы, как загрязнение воздуха и воды, вырубка лесов, изменение климата, утрата биоразнообразия и истощение природных ресурсов. Эти факторы негативно сказываются на здоровье человека, развитии экономики, сельском хозяйстве и устойчивости экосистем.

Abstract

Currently, the exacerbation of environmental issues is having a significant impact on human living conditions. As a result of global ecological crises, issues such as air and water pollution, deforestation, climate change, loss of biodiversity, and depletion of natural resources are deepening. These factors negatively affect human health, economic development, agriculture, and the stability of ecosystems.

Экологиялық мәселелердің маңызы

Экология – бұл тірі организмдер мен олардың қоршаған ортамен байланысын зерттейтін ғылым саласы. Бірақ қазіргі таңда экологиялық мәселелер тек ғылым ғана емес, қоғам мен адамзаттың болашағына да қауіп төндіруде.

Экологиялық дағдарыс және оның салдары

Қазіргі заманғы экологиялық мәселелердің көбісі антропогендік әсерлерден туындаған. Табиғатқа адам қолымен жасалған өзгерістер биологиялық және климаттық тепе-теңдікті бұзып, экологиялық дағдарысты өршітуде.

Зерттеу мақсаты мен құрылымы

Бұл мақалада экологиялық мәселелердің әртүрлі түрлері, олардың адамзатқа ықпалы және болашақтағы қауіпті болжамдар қарастырылады. Сонымен қатар, экологиялық дағдарысты шешудің жолдары мен әрекет ету шаралары ұсынылады.

1. Қазіргі таңдағы экологиялық мәселелер

1.1 Ауа ластануы

Ауа ластануы – қазіргі заманның ең өзекті экологиялық мәселелерінің бірі. Өнеркәсіп, көлік құралдары, ауыл шаруашылығы және басқа да антропогендік факторлар ауаға зиянды заттардың шығарылуына себеп болуда. Бұл өз кезегінде климаның өзгеруіне, денсаулыққа зиян келтіруге және экосистеманың бұзылуына әкеліп соғады.

1.2 Су ластануы

Су ластануы – әлемнің көптеген елдерінде маңызды проблема. Өнеркәсіптік өндірістер мен тұрмыстық қалдықтар суды ластап, оның сапасын төмендетеді. Су ластануы экосистеманың тұрақтылығын бұзып, тіршілік үшін қажетті табиғи ресурстарды сарқылтады.

1.3 Ормандардың кесілуі

Ормандар – экосистеманың маңызды бөлігі. Ормандардың кесілуі жер шарының биоалуантүрлілігінің жоғалуына, климаттың өзгеруіне және экологиялық тепе-теңдіктің бұзылуына себеп болады.

1.4 Климаттың өзгеруі

Климаттың өзгеруі адамзатқа үлкен қауіп төндіретін мәселеге айналуда. Температураның көтерілуі, жауын-шашынның өзгеруі, табиғи апаттардың жиілеуі климаттық дағдарыстың көрінісі болып табылады. Бұл өз кезегінде ауыл шаруашылығына, экожүйелерге және халықтың денсаулығына әсер етеді.

1.5 Биоалуантүрліліктің жоғалуы

Биоалуантүрліліктің жоғалуы – экологиялық дағдарыстың маңызды аспектілерінің бірі. Бұл тек табиғаттың тепе-теңдігін бұзып қана қоймай, адамзаттың күнделікті тіршілігіне де әсер етеді.

2. Экологиялық мәселелердің адамзатқа әсері

2.1 Адам денсаулығына әсері

Ауа мен су ластануы, химиялық заттар мен токсиндердің қоршаған ортаға таралуы адам денсаулығына үлкен зиян келтіреді. Инфекциялық аурулар, тыныс алу жолдарының аурулары, рак ауруларының көбеюі – экологиялық дағдарыстың салдары.

2.2 Экономикалық салдарлары

Экологиялық проблемалар экономикаға да үлкен зиян келтіреді. Су мен ауа сапасының төмендеуі ауыл шаруашылығы өнімділігін төмендетіп, азық-түлік қауіпсіздігіне қатер төндіреді. Сонымен қатар, экологиялық апаттар мен табиғи апаттар экономиканың дамуына кедергі келтіреді.

2.3 Табиғи ресурстардың сарқылуы

Қазіргі таңда адамзат табиғи ресурстарды үнемі сарқып, олардың қалпына келуін баяулатуда. Бұл энергетикалық дағдарысқа, экосистемалардың бұзылуына және климаттың өзгеруіне әкеліп соғады.

2.4 Көшіп-қонушылардың санының өсуі

Экологиялық дағдарыс климаттың өзгеруі мен табиғи апаттардың жиілеуі нәтижесінде халықтың көшуіне әкеліп соғуда. Бұл өз кезегінде экологиялық босқындардың санының артуына және әлеуметтік-экономикалық мәселелердің шиеленісуіне алып келеді.

3. Болашақтағы экологиялық проблемалар және олардың адамзатқа әсері

3.1 Климаттың өзгеруінің болашақтағы әсері

Климаттың өзгеруі алдағы онжылдықтарда адамзат үшін ең маңызды экологиялық мәселе болуы мүмкін. Бұл өз кезегінде ауыл шаруашылығына, экосистемаларға, су ресурстарына және энергетикаға үлкен әсер етеді.

3.2 Табиғи ресурстардың сарқылуының нәтижелері

Табиғи ресурстардың сарқылуы болашақта үлкен дағдарысқа әкелуі мүмкін. Бұл мәселені шешу үшін жаңартылатын энергия көздерін пайдалану, энергия үнемдеуші технологияларды енгізу және экологиялық таза өндірістерді дамыту қажет.

3.3 Биоалуантүрліліктің жоғалуының әсері

Биоалуантүрлілік адамның табиғатпен қарым-қатынасын сақтау үшін маңызды. Егер табиғи түрлер мен экосистемалар жоғалса, адамзаттың өмір сүру сапасы да төмендейді.

4. Экологиялық мәселелерді шешу жолдары

4.1 Жасыл экономика мен тұрақты даму

Жасыл экономика мен тұрақты даму адамзатқа экологиялық дағдарысқа қарсы тұрудың тиімді жолдарын ұсынады. Бұл экономиканың экологиялық тұрғыдан таза болуын және табиғи ресурстарды тиімді пайдалануды көздейді.

4.2 Қайта қалпына келтірілетін энергия көздеріне көшу

Күн энергиясы, жел энергиясы, геотермалдық энергия секілді жаңартылатын энергия көздеріне көшу әлемдегі экологиялық жағдайды жақсартуға мүмкіндік береді.

4.3 Экологиялық білім беру және халықты ақпараттандыру

Халықты экологиялық мәселелер туралы ақпараттандыру және экологиялық білім беру – экологиялық дағдарыстың алдын алу үшін маңызды. Бұл адамдардың экологиялық жауапкершілігін арттырып, табиғатты қорғауға деген қызығушылығын оятады.

4.4 Халықаралық ынтымақтастық

Экологиялық мәселелерді шешу үшін халықаралық ынтымақтастық өте маңызды. Әлемнің барлық елдері бірлесіп әрекет еткенде ғана экологиялық дағдарысты жеңуге болады.

Қорытынды

Қазіргі таңдағы экологиялық мәселелер адамзаттың болашағына елеулі қауіп төндіріп отыр. Бұл мәселелер тек экология саласындағы ғана емес, экономика, денсаулық сақтау, әлеуметтік сала және басқа да көптеген салаларға кері әсер етеді. Сондықтан, экологиялық дағдарысты жеңу үшін халықаралық ынтымақтастықты күшейту, экологиялық білім беруді арттыру және жаңартылатын энергия көздеріне көшу қажеттілігі зор.

Әдебиеттер

1. Мусаева Ж. Қ. Экологиялық дағдарыс және оның әлеуметтік әсерлері. Алматы: Экология институты, 2019.
2. Шейкембаев А. А. Климаттың өзгеруі және оның Қазақстанға әсері. Астана: Ғылым, 2018.
3. Бендер Дж. Экологиялық саясат пен тұрақты даму. Нью-Йорк: Экономика баспасы, 2020.

СӨЙЛЕУ ТІЛІ БҰЗЫЛЫСТАРЫНЫҢ АЛДЫН АЛУ – МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ КЕЗЕҢДЕ

Бейсебаева Жазира Сундетбаевна
Шымкент қаласы N55"Самал" бөбекжай- бақша логопеді

Резюме

В данной статье рассматривается проблема профилактики нарушений речи в дошкольном возрасте. На дошкольном этапе крайне важно своевременно выявлять трудности в развитии речи у детей и осуществлять меры по их предотвращению. Нарушения речи могут повлиять на общее развитие ребенка, его обучение и социальные взаимодействия.

Abstract

This article addresses the issue of preventing speech disorders in the preschool period. At the preschool stage, it is crucial to identify difficulties in children's speech development early and implement preventive measures. Speech disorders can affect a child's overall development, learning, and social interactions.

Сөйлеу тілі адамның қарым-қатынас жасау қабілетінің негізі болып табылады. Бұл — жеке тұлғаның ой-өрісін, білімін, дағдыларын қалыптастыратын маңызды фактор. Сөйлеу тілі тек қарым-қатынас құралы ғана емес, сондай-ақ баланың әлеуметтік және психологиялық дамуына әсер етеді.

1. Сөйлеу тілі бұзылыстарының мәні

Сөйлеу тілі бұзылыстары — баланың сөйлеуінің сапасы мен мөлшеріне әсер ететін, оның тілі мен қарым-қатынас жасау дағдыларын қиындататын ауытқулар. Бұл бұзылыстардың ерте кезеңде анықталуы олардың алдын алу шараларын тиімді жүргізуге мүмкіндік береді.

2. Сөйлеу тілі дамуының ерекшеліктері және бұзылыстардың себептері

2.1 Сөйлеу тілінің даму кезеңдері

Баланың сөйлеу тілі балалық шақта бірнеше кезеңнен өтеді. Осы кезеңдерде әртүрлі деңгейдегі даму ерекшеліктері байқалады: алғашқы сөздердің пайда болуы, сөздік қордың кеңеюі, грамматикалық құрылымдардың қалыптасуы және сөйлеу дағдыларының дамуы.

2.2 Сөйлеу тілі бұзылыстарының түрлері

Сөйлеу тілі бұзылыстары әртүрлі түрлерге бөлінеді. Олар мыналар болуы мүмкін:

- Фонематикалық бұзылыстар — дыбыстарды дұрыс айта алмау немесе оларды айыруда қиындықтар.
- Лексикалық және грамматикалық бұзылыстар — сөздік қордың жеткіліксіздігі немесе грамматикалық қателіктер.
- Қарым-қатынас дағдыларындағы бұзылыстар — балалардың әлеуметтік қарым-қатынастарында қиындықтар туындауы.

2.3 Сөйлеу тілі бұзылыстарының себептері

Сөйлеу тілі бұзылыстарының пайда болуына бірнеше факторлар себеп болуы мүмкін:

- Генетикалық факторлар — тұқым қуалаушылық.
- Туғаннан кейінгі кезеңдегі аурулар — инфекциялық аурулар, жарақаттар.
- Психологиялық факторлар — стресс, отбасылық жағдай.
- Әлеуметтік факторлар — баланың тәрбиесі мен қарым-қатынас ортасы.

3. Сөйлеу тілі бұзылыстарының алдын алу әдістері

3.1 Ерте диагностика және алдын алу

Ерте диагностикалау баланың сөйлеу тіліндегі бұзылыстарды анықтау үшін маңызды кезең болып табылады. Мектепке дейінгі кезеңде сөйлеу тілінің дамуындағы ауытқуларды уақытында анықтау, ерте кезеңде түзету шараларын қабылдауға мүмкіндік береді. Сөйлеу тілі бұзылыстарының алдын алу үшін балалардың дамуы үнемі бақылауда болуы керек. Бұл үшін әртүрлі диагностикалық әдістер, психологиялық тесттер мен педагогикалық бақылау түрлері қолданылады. Ерте кезеңде сөйлеу тілі бұзылыстарының анықталуы болашақта түзету жұмысын жеңілдетіп, балалардың қалыпты даму жолына түсуіне ықпал етеді.

Ерте диагностика әдістері:

- Әлеуметтік сұхбаттар мен бақылаулар – балаға арналған арнайы сұрақтар мен тесттер арқылы сөйлеу тіліндегі ауытқуларды анықтау.
- Қоршаған ортаның әсерін бағалау – баланың отбасы жағдайы, психологиялық климат және тәрбие әдістері.
- Тіл дамуының құрылымдық тесттері – лексикалық қор, грамматикалық құрылымдар мен сөйлеу дағдыларын тексеру.
- Когнитивті және психоэмоционалды диагностика – баланың ойлау, зейін қою қабілеті мен эмоционалды жағдайын бағалау.

3.2 Сөйлеу тілі дамуын ынталандыру әдістері

Баланың сөйлеу тілін дамытуда кешенді және жан-жақты тәсілдер қажет. Педагогика мен психология саласындағы мамандар сөйлеу тілін ынталандыруда әртүрлі әдістер мен жаттығуларды қолданады. Бұл әдістердің негізгі мақсаты – баланың ойлау және сөйлеу қабілетін дамыту, жаңа сөздер мен сөйлемдер арқылы қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру.

Осы бағытта қолданылатын негізгі әдістер:

- Ойын арқылы дамыту – балалармен түрлі дидактикалық және тіл дамыту ойындарын ұйымдастыру. Мысалы, карточкалар, тақпақтар, суреттермен жұмыс.
- Кітап оқу – балаларға ертегілер мен тақпақтарды оқып беру арқылы лексикалық қорды кеңейту.
- Суретпен жұмыс – суреттерді талдау, сұрақтар қою арқылы сөйлеу қабілетін дамыту.
- Шығармашылық тапсырмалар – балаларды өлең, ертегі, әңгіме құрастыруға ынталандыру. Бұл оларды өз ойларын тұжырымдауға және сөйлеу тілін еркін дамытуға көмектеседі.

Сөйлеу тілі дамуының негізгі мақсаттары:

- Балалардың жаңа сөздер мен грамматикалық құрылымдарды үйренуін қамтамасыз ету.
- Баланың қоршаған ортамен қарым-қатынас жасау қабілетін дамыту.
- Жүйелі түрде тіл дамыту жұмыстарын жүргізу.

3.3 Психологиялық қолдау және түзету жұмыстары

Психологиялық қолдау балалардың сөйлеу тілі бұзылыстарын түзетуде маңызды рөл атқарады. Психологтар мен дефектологтар баланың сөйлеу дағдыларын дамыту және түзету жұмысын жүргізе отырып, оның психоэмоционалдық жағдайын да ескеруі тиіс. Баланың сөйлеу тілі бұзылыстарын түзету жұмысы кешенді түрде жүргізіледі және әр балаға жеке тәсіл қолдануды қажет етеді.

Психологиялық түзету әдістері:

- Қабылдау және сөйлеу терапиясы – тілдік қиындықтарды жеңу үшін арнайы тіл терапевтінің көмегіне жүгіну.
- Психологиялық тренингтер – бала мен ата-аналардың бірлесіп жұмыс істеуіне бағытталған тренингтер, сөйлеу дағдыларын дамытуға арналған жаттығулар.
- Мотивацияны арттыру – баланың сөйлеуге деген қызығушылығын арттыру үшін шығармашылық жұмыстар мен ойындарды қолдану.

Түзету жұмыстары кезінде балалардың эмоциялық жағдайына назар аудару керек, себебі стрессті, мазасыздықты сезіну сөйлеу тілі дамуына кедергі келтіруі мүмкін.

3.4 Жеке әдістемелер мен бағдарламалар

Әрбір баланың сөйлеу тілі бұзылыстарының деңгейі мен сипаты әртүрлі болуы мүмкін, сондықтан тіл дамытуда жеке тәсілдер мен әдістемелерді қолдану қажет. Мұндай әдістемелер арнайы түзету бағдарламаларын қолдануға негізделеді және педагогтың балаға жеке көзқарасымен жұмыс істеуін талап етеді. Жеке әдістемелер негізінде әрбір балаға арнайы тіл дамыту жоспары құрылады.

4. Педагогикалық қолдау және ата-аналармен ынтымақтастық

4.1 Педагогикалық және әдістемелік қолдау

Мектепке дейінгі ұйымдардағы педагогтар баланың сөйлеу тілін дамытуда ерекше рөл атқарады. Педагогтар балалармен әртүрлі тіл дамыту жаттығуларын жүргізіп, олардың сөйлеу дағдыларын қалыптастырады. Тіл дамыту жұмыстарын тек күнделікті сабақтарда ғана емес, сонымен қатар балалардың ойын барысында да жүргізу өте маңызды. Әрбір балаға жеке көзқараспен қарап, оның жеке даму ерекшеліктерін ескере отырып, тіл дамыту әдістемелерін таңдаған жөн.

Педагогтар қолданатын әдістер:

- Сөйлеу тілін дамытуға арналған ойындар – тіл дамыту ойындары балаларды жаңа сөздермен таныстырып, сөйлеу дағдыларын қалыптастырады.
- Қарапайым диалогтар мен әңгімелер құрастыру – балаларды сұрақ-жауап арқылы сөйлесуге үйрету.
- Көрнекілік материалдармен жұмыс – суреттер, плакаттар, карточкалар арқылы сөздерді, сөз тіркестерін және сөйлемдерді түсіндіру.

4.2 Ата-аналармен ынтымақтастық

Ата-аналар балалардың сөйлеу тілінің дамуына үлкен әсер етеді. Мектепке дейінгі кезеңде бала көбінесе үйде ата-анасымен қарым-қатынас жасайды, сондықтан ата-аналардың сөйлеу тілін дамытуға бағытталған жұмыстары маңызды. Ата-аналар педагогтармен тығыз ынтымақтастықта болу арқылы балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда тиімді нәтиже береді.

Ата-аналармен ынтымақтастық бағыттары:

- Жаттығулар мен ойындарды үйде жалғастыру – педагогтар ата-аналарға балалармен бірге жасалатын тіл дамыту жаттығуларын ұсынады.
- Ата-аналарға кеңес беру – сөйлеу тілінің дамуында қандай әрекеттер жасау керек екенін ата-аналарға түсіндіру.
- Тақпақтар мен ертегілер оқу – балалармен кітап оқу мен тақпақтарды жаттау арқылы лексикалық қорды дамыту.

Қорытынды

Сөйлеу тілі бұзылыстарының алдын алу — мектепке дейінгі кезеңде маңызды әрі тиімді жүргізілуі тиіс процесс. Ерте диагностика мен кешенді тәсілдер арқылы баланың сөйлеу тілінің дамуын қамтамасыз етуге болады. Педагогтар мен ата-аналар арасындағы ынтымақтастық және дұрыс психологиялық қолдау балалардың сөйлеу тілі бұзылыстарын болдырмауға мүмкіндік береді. Мектепке дейінгі кезеңде тіл дамыту әдістерін жүйелі түрде қолдану балалардың сөйлеу қабілеттерін қалыптастыруда негізгі рөл атқарады.

Әдебиеттер

1. Есеева Л. В. "Мектепке дейінгі кезеңде сөйлеу тілі бұзылыстарын түзету әдістемесі". Алматы: Білім, 2015.
2. Қабижанов С. К. "Сөйлеу тілі бұзылыстары және оларды түзету жұмыстары". Астана: Ғылым, 2016.
3. Алдиева Н. Ә. "Сөйлеу тілінің дамуы мен бұзылыстары: Педагогикалық көзқарас". Алматы: ҚазМУ баспасы, 2017.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Шамбаева Айнур Лесбекқызы
Шымкент қаласы №55"Самал" бөбекжай- бақша тәрбиешісі

Резюме

В данной статье рассматривается проблема развития речевых навыков у детей дошкольного возраста. Речевые навыки являются одним из важных факторов, влияющих на социальное и психологическое развитие детей. В дошкольный период языковое развитие ребенка тесно связано с другими его когнитивными и социальными способностями. На этом этапе крайне важно развитие словарного запаса, формирование грамматических конструкций, правильное произношение звуков и становление культуры речи.

Abstract

This article discusses the issue of developing speech skills in preschool-aged children. Speech skills are one of the key factors influencing children's social and psychological development. In the preschool period, a child's language development is closely related to other cognitive and social abilities. During this stage, it is crucial to focus on the development of vocabulary, the formation of grammatical structures, correct pronunciation of sounds, and the development of speech culture.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу дағдылары олардың жалпы дамуына, когнитивті қабілеттеріне және әлеуметтік қарым-қатынас жасау дағдыларына тікелей әсер етеді. Баланың сөйлеу тілінің дамуы, ең алдымен, оның әлемді түсінуін, айналасындағы адамдармен байланыс орнатуын қамтамасыз етеді. Сөйлеу дағдылары тек тілдік құралдармен шектелмей, адамның өзін-өзі білдіру, ойлау және қабылдау қабілеттеріне негіз болады.

1. Балалардың сөйлеу дағдыларының дамуы және оның кезеңдері

1.1 Сөйлеу дағдыларының қалыптасу кезеңдері

Мектепке дейінгі жастағы балаларда сөйлеу дағдыларының дамуы белгілі бір кезеңдерге бөлінеді. Әр кезеңде баланың сөйлеу қабілеттері әртүрлі сипат алады. Бұл кезеңдер баланың жасына байланысты ерекшеленіп, оған тән тілдік дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді. Әр кезеңнің ерекшеліктері мен міндеттері:

- Бірінші кезең (туғаннан 1 жасқа дейін) – бұл кезеңде баланың алғашқы сөздері пайда болады. Бұл кезде бала дауыстарды, дыбыстарды шығару арқылы өзін-өзі таныстырады.
- Екінші кезең (1 жастан 3 жасқа дейін) – баланың сөздік қоры артып, 2-3 сөзден тұратын сөйлемдер құра бастайды. Бұл кезеңде баланың сөйлеу тілінің қалыптасуы жалғасады.
- Үшінші кезең (3 жастан 5 жасқа дейін) – баланың сөйлеу тілінде күрделі құрылымдар мен грамматикалық элементтер пайда болады. Ол 4-5 сөзден тұратын сөйлемдер қолдана бастайды, сөздік қорын үнемі кеңейтіп отырады.
- Төртінші кезең (5 жастан 7 жасқа дейін) – бұл кезеңде бала сөйлеу тілінде толыққанды грамматикалық құрылымдарды қолдана алады. Ол диалог құра біледі, сөйлеудің әлеуметтік аспектілерін меңгереді.

1.2 Сөйлеу дағдыларының дамуына әсер ететін факторлар

Баланың сөйлеу дағдыларының дамуына көптеген факторлар әсер етеді. Оларға жататындар:

- Генетикалық факторлар – баланың сөйлеу тілінің дамуына тұқым қуалаушылық әсер етуі мүмкін.
- Әлеуметтік орта – баланың отбасындағы қарым-қатынас деңгейі, баланың ерте кезеңде қоршаған адамдармен байланысы, оның сөйлеу тілін дамытуға әсер етеді.
- Психологиялық аспектілер – баланың эмоционалды жағдайы, оның қауіпсіз және қолайлы ортада дамуы тілдік қабілеттерін арттыруға мүмкіндік береді.
- Тәрбие және оқыту әдістері – балаға дұрыс тілдік орта қалыптастыру, оны ойын арқылы үйрету тіл дамуына әсер етеді.

2. Сөйлеу дағдыларын дамыту әдістері мен тәсілдері

2.1 Ойын арқылы сөйлеу дағдыларын дамыту

Ойын – баланың сөйлеу дағдыларын дамытудың ең тиімді тәсілі болып табылады. Ойын барысында балалар тілдік дағдыларын шынайы өмірмен байланыстырып, тілдік құрылымдарды қолдану тәжірибесін алады. Тіл дамытуға арналған ойындар баланың ойлауын, қиялын дамыта отырып, оның сөздік қорын кеңейтеді.

Ойын түрлері:

- Рөлдік ойындар – бала түрлі әлеуметтік рөлдерде ойнау арқылы сөздік қорын және сөйлеу дағдыларын дамытады.
- Дидактикалық ойындар – дыбыстарды, сөздерді дұрыс айту, сөйлемдер құру дағдыларын дамытуға арналған ойындар.
- Шығармашылық ойындар – ертегілерді құрастыру, суреттерге қарап әңгіме құрастыру.

2.2 Сөйлеу тілін дамытуға арналған жаттығулар

Сөйлеу тілін дамыту үшін балалармен түрлі тілдік жаттығулар жүргізу қажет. Бұл жаттығулардың басты мақсаты – баланың сөйлеу тілін дұрыс қалыптастыру, сөздік қорды дамыту, дыбыстарды дұрыс айтуға үйрету.

Жаттығу түрлері:

- Дыбыстарды дұрыс айту – баланың артикуляциялық аппаратын дамытуға арналған жаттығулар.
- Лексикалық жаттығулар – жаңа сөздерді үйрену, сөздермен байланысты сөйлемдер құру.
- Грамматикалық жаттығулар – сөздердің дұрыс қолданылуын үйретететін жаттығулар, сөз тіркестерін құру.

2.3 Кітап оқу және ертегілермен жұмыс

Кітап оқу баланың сөздік қорын және сөйлеу дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Әр түрлі ертегілер мен әңгімелерді оқып беру арқылы бала жаңа сөздермен танысып, сөйлеу тілін жетілдіреді.

Кітап оқу арқылы:

- Баланың сөздік қоры артады.
- Баланың ойлау қабілеті дамиды.
- Баланың сөйлеу дағдылары жақсарады.

3. Педагогикалық және психологиялық қолдау мен ата-аналармен ынтымақтастық

3.1 Педагогикалық қолдау

Мектепке дейінгі кезеңде баланың сөйлеу тілін дамытуда педагогтардың рөлі зор. Педагогтар балалармен тіл дамыту жаттығуларын, диалогтар жүргізуді, ойындар мен шығармашылық жұмыстарды ұйымдастырып, олардың сөйлеу дағдыларын қалыптастырады.

Педагогикалық қолдаудың негізгі бағыттары:

- Балалармен тіл дамыту бойынша сабақтар өткізу.
- Сөйлеу тілін дамытуға арналған көрнекі құралдар мен материалдар пайдалану.
- Балалардың сөздік қорын кеңейту үшін тілдік ойындар мен жаттығулар ұйымдастыру.

3.2 Психологиялық қолдау

Психологиялық қолдау баланың сөйлеу тілін дамытуға да үлкен әсер етеді. Психологтар баланың эмоционалды жағдайын бақылап, оның сөйлеу тілін дамытуға көмектесетін жаттығуларды ұсына алады. Бұл психологиялық қолдау баланың сөздік қорын кеңейтеді және оның тілдік дамуына оң әсер етеді.

3.3 Ата-аналармен ынтымақтастық

Ата-аналар мектепке дейінгі кезеңде баланың сөйлеу дағдыларын дамытуға маңызды рөл атқарады. Ата-аналар баламен күнделікті сөйлесіп, оларды кітап оқуға, ойын ойнауға ынталандырып, баланың тілдік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Ата-аналар мен педагогтардың тығыз ынтымақтастығы баланың тіл дамуына үлкен пайда әкеледі.

Қорытынды

Мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу дағдыларын дамыту – баланың болашақтағы әлеуметтік, психологиялық және когнитивті дамуына әсер ететін өте маңызды процесс. Бұл кезеңде дұрыс әдістер мен тәсілдерді қолдану арқылы балалардың сөйлеу тілін жетілдіру

мүмкіндігі бар. Педагогтар мен ата-аналардың ынтымақтастығы және психологиялық қолдау баланың сөйлеу дағдыларының дұрыс қалыптасуына ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Есеева Л. В. "Мектепке дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамыту әдістемесі". Алматы: Білім, 2015.
2. Қабижанов С. К. "Сөйлеу тілінің дамуы мен бұзылыстары". Астана: Ғылым, 2016.
3. Алдиева Н. Ә. "Сөйлеу тілінің дамуы мен бұзылыстары: Педагогикалық көзқарас". Алматы: ҚазМУ баспасы, 2017.

МАЗМҰНЫ

Г.Д.Сүгірбаева
АЛҒЫ СӨЗ **3**

INCLUSIVE STEAM: БАРЛЫҒЫНА АРНАЛҒАН ҒЫЛЫМ,ТЕХНОЛОГИЯ, БІЛІМ, ӨНЕР ЖӘНЕ МАТЕМАТИКА

Ибашова А.Б , Дүйсенбек А.Е.
МАТЕМАТИКА ПӘНДЕРІНЕН БАКАЛАВР ДАЙЫНДАУДАҒЫ ЖАОК-ТІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ **4**

Алимбаев Чингиз Абдраймович, Уйпалакова Динара Мукановна, Акжолова Асель Избасаровна, Талпақова Балжан Әуезханқызы
ЖЫЛЫЖАЙДАҒЫ МИКРОКЛИМАТТЫ БАСҚАРУ КЕШЕНІН АВТОМАТТАНДЫРУ **9**

Толаметов А.О., Рамазанова С.А.
СОЗДАНИЕ ДОСТУПНОЙ ФИЗИКИ ЧЕРЕЗ ИНКЛЮЗИВНОЕ STEAM-ОБРАЗОВАНИЕ **13**

A.D. Sauranbay, K.A. Zhanatayev
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF USING ICT IN EFL TEACHING **15**

Рүстембек А.Ж., Төреқұл А.К., Кидырбаева Д.Б., Дуйсенова М.М.
АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕНУДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТКЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ҚОСЫМШАЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ **17**

A.K. Kalmenova , A.M. Nurmukhan , M.T. Narbayeva , A.A. Ilesova , M.M.Duisenova
USING GAME-BASED WAYS TO TEACH EFL IN SECONDARY SCHOOL **19**

Уланқызы С., Т Турисбекова М.С., Бәжен Н.Б., Ахметова Н.Т., Дуйсенова М.М.
АҒЫЛШЫН ТІЛІН ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ҮЙРЕНУДЕ YOUTUBE ПЕН TELEGRAM-НЫҢ РӨЛІ **21**

D.I. Ordabek, G.S. Ramberdiyeva
DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE THROUGH CREATIVE MONOLOGUE IN ENGLISH LESSONS **23**

S.R. Zhumabekova, G.S. Ramberdiyeva
PEDAGOGICAL INTEGRATION OF ENGLISH AND FOREIGN LITERATURE IN HOME READING LESSONS **26**

Бағдат Шұғыла Арыстанбекқызы, Куатова Ж.Ж.
ОҚУШЫЛАР АРАСЫНДА ЖАМАН ӘДЕТТЕРДІҢ АЛДЫН АЛУДА ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОФИЛАКТИКАНЫ ЖҮРГІЗУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ **29**

Абдикул Мерей Сакенқызы, Куатова Ж.Ж.
ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРГЕ ТӘУЕЛДІЛІГІНІҢ АЛДЫН АЛУДА ОТБАСЫЛАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫС ЖҮРГІЗУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ **31**

Сеитова Ф.З.
ЯЗЫКОВОЙ ПОРТФЕЛЬ “NEW HEADWAY LANGUAGE PORTFOLIO” КАК ИНСТРУМЕНТ АДАПТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ДЛЯ СТУДЕНТОВ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ **34**

Батырханова Д.Н., Абдукаримова А.А.
НЕМІС ТІЛІН ОҚЫТУДА МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ **38**

D.N. Batyrkhanova, D.J. Torekhanova, N.E. Janabay, G.S. Ramberdiyeva
CHARACTERISTICS OF NONVERBAL COMPONENTS IN SCIENTIFIC TEXTS **40**

Оралбеков Алмаз Серикбаевич, Тұрысқұлов Өмірәлі Жүсіпұлы
ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ЖӘНЕ СПОРТ ҚҰРАЛДАРЫ АРҚЫЛЫ ЖАСӨСПІРІМДЕРДЕ АДАМГЕРШІЛІК - ЕРІКТІК ҚАСЕТТЕРІН ДАМЫТУ **42**

Каныбекова Айсапар Сабитхановна, Таутаева Гүлдариға Батыршақызы
БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА IT ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ **45**

Сартбаева Дариға Муталиповна, Таутаева Гүлдариға Батыршақызы
БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ КОММУНИКАЦИЯ ЖӘНЕ КОМАНДАЛЫҚ ЖҰМЫС ДАҒДЫЛАРЫ **48**

Орманова Ақбөпе Анарбайқызы, Таутаева Гүлдариға Батыршақызы
БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ САБАҚТАРДА ЖӘНЕ САБАҚТАН ТЫС ЖҰМЫСТАРДА ҚОМАНДАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ **51**

Эштаева Улжан Абдирашидовна, Таутаева Гүлдариға Батыршақызы
БАСТАУЫШ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДА ҰЖЫМДЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ **53**

Қаржаубай Ерасыл Нұрланұлы , Сартаева Халима Мамаджановна
ОБЪЯСНЕНИЕ КОНЦЕПЦИИ БИОТЕХНОЛОГИИ С ПОМОЩЬЮ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ СТУДЕНТАМ В УСЛОВИЯХ ОБУЧЕНИЯ БИОЛОГИИ **56**

A.S. Tileubekova, K.A. Zhanatayev
FORMATION WRITING SKILLS THROUGH CREATIVE TASKS IN ENGLISH LESSONS **60**

Худратова Н.П., А.Ж. Алдияров
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ СЕМЬИ И ДОО В ВОПРОСАХ ВОСПИТАНИЯ СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИИ **62**

Устинов Александр, Букенова И. Н.
АВТОМАТИЗАЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ ЗАПАСАМИ С МАШИННЫМ ОБУЧЕНИЕМ **66**

Нуржумаев А.А., Букенова И. Н.
РАЗРАБОТКА ПРИЛОЖЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИИ В МЕДИЦИНЕ ДЛЯ ДИАГНОСТИКИ И ЛЕЧЕНИЯ ЗАБОЛЕВАНИЙ **69**

Assilkhanova A. M., Makulbek A. B.
THE IMPORTANCE OF ART-CRAFTS AND SONGS IN TEACHING ENGLISH TO YL AND VYL **73**

Алдешов Сапарғали Ергенұлы, Айдарханова Назим Ермахановн, Кобеева Загира Сапарбековна
ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ СЫНИ ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ **75**

T.B. Ulykbek, T.A. Ainabekova
THE ROLE OF NEW TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING **82**

S.U. Yunusova, Z.K. Sadyk, T.I.Khajayeva, A.A. Ismail, L.V. Turginbayeva
THE PROBLEM OF ORGANIZING GROUP COMMUNICATION IN ENGLISH LESSONS **84**

S.S. Sultanova, M.M. Duisenova
THE ROLE AND IMPORTANCE OF VISUAL AIDS IN TEACHING ENGLISH **86**

Исманова Р.Ж.
МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ НОРМАЛАРДЫ ДАМЫТУДАҒЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС АСПЕКТІЛЕРІНІҢ НЕГІЗІ **88**

A.A Salidin, T.A. Ainabekova
THE ROLE OF GAMES IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE **93**

Туймебай Сабина Абдразахқызы, Қалыбек Дастан Нуржанұлы, Есмаханова Жарқынай Шарабдиновна
ТОҒЫЗҚҰМАЛАҚ ОЙЫНЫН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ **97**

Кушвактова Дина Унгаровна, Есмаханова Жарқынай Шарабдиновна
СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН ОҚУШЫЛАРМЕН БЕЙІМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ **100**

Алиакбар Аружан, Есмаханова Жарқынай Шарабдиновна
БЕЙІМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУДА СЕНСОРЛЫҚ ҚОЛДАУ ҚҰРАЛДАРЫ **103**

Зиап Диас Құралбайұлы, Басынбеков Қайрат Маратұлы
ТІРЕК-ҚИМЫЛ АППАРАТЫНЫҢ САУЛЫҒЫ ҮШІН ЕМДЕУ МЕН БЕЙІМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ **107**

Nazirkhanova G.A., Tastanova G.Zh.
CRITICAL THINKING IN INCLUSIVE EFL CLASSROOMS VIA DIGITAL TOOLS **110**

Бердібек Алуа, Есмаханова Жарқынай Шарабдиновна
КӨРУ ҚАБІЛЕТІ ТӨМЕН ОҚУШЫЛАРМЕН СЕНСОРЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ **112**

Сопбек Аяжан Абдуллақызы, Есмаханова Жарқынай Шарабдиновна
БЕЙІМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҚТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛДЕРІ **115**

Абдирахманова Индира Сабитовна
ОРЫС ТІЛІ ПӘНІНЕН ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС **119**

Досмурзаева Гулмира Жакипбековна
STEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ ХИМИЯЛЫҚ ТӘЖІРИБЕЛЕРДІҢ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ **122**

Қалымбетова Салтанат Омарханқызы
ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА STEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ: МЫСАЛДАРМЕН ТОЛЫҚТЫРЫЛҒАН ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАР **124**

Қуанышова Майра Орақбайқызы
STEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ **126**
Егенова Назгул Атаевна, Байбақ Бибіхан Оңғарқызы
ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА STEM ӘДІСІН ҚОЛДАНА ОТЫРЫП, КАРТАЛАР МЕН МОДЕЛЬДЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ТӘСІЛДЕРІ **128**
Досан Әсемай Оралханқызы
САБАҚҚА БЕЙІМДЕУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУДА ПЕДАГОГ-АССИСТЕНТТІҢ АТҚАРАТЫН ҚЫЗМЕТІ **130**
Аманова Алтынай Ержановна, Кадирбаева Роза Изтлеуовна
МАТЕМАТИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІҢ КЛАССИФИКАЦИЯСЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУ ПРОЦЕСІ **132**
Каратаева Айнур Жанатовна
ГЕОГРАФИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА ЖОБАЛЫҚ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ **137**
Жамал Ә.С., Мадияров Н.К
ГЕОМЕТРИЯЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУ КЕЗЕҢДЕРІНЕ ОҚЫТУ НЕГІЗІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ ЕСЕПТЕР ШЕШУГЕ ҮЙРЕТУ **140**
Жумекова Гаухар Лесбековна
БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАР МЕН STEM ЖОБАЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ **144**
Көкенова Бағда Жарасовна
МЕКТЕП-ИНТЕРНАТТАҒЫ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ **145**
Қалықбай Гулжан Срайылқызы
ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ПЕДАГОГІНІҢ ИНКЛЮЗИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ **147**
Абдешова Индира Умирзаккызы
БАЛАЛАРҒА ҚОРШАҒАН ОРТА ТУРАЛЫ БІЛІМ БЕРУ: ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ МЕН ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ **149**
Баймбетова Эльмира Улдарбековна
ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ **152**
Налик Жанерке Оралханқызы , Жетпісбаева Г.О.
ҚОЛДАНБАЛЫ ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУДЕ МАТЕМАТИКАЛЫҚ МОДЕЛЬДЕУ ӘДІСІН ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ **154**
А. Әмірбекұлы., М.Ы.Егембергенов, А.Н.Келдібек
ТҮСІНІКТІ БІЛІМ ТЕХНОЛОГИЯСЫ **158**
Амирбекулы А., Амирбеков А. А., Киргизбаев Ж. К.
ИНФОРМАЦИОННЫЙ МЕТОД НАХОЖДЕНИЯ ПРОСТЫХ ЧИСЕЛ И ЕГО СЛЕДСТВИЯ **164**
Айтенова Нургуль Уралбаевна
БАЛАБАҚШАДА ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІНІҢ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУЫ **170**
Алшоразова Лаура Еркебаевна
ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ПСИХОЛОГИЯНЫҢ МАҢЫЗЫ **173**
Балтабаева Наргиза Талынбаевна
БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖҰМЫСТЫҢ РӨЛІ **175**
Бейсенбаева Элюзия Бейсенбаевна
БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ЕРТЕ ЖАСТАН ҚАЛЫПТАСТЫРУ **178**
Бекенова Асел Мейрамбаевна
БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ **180**
Бижігіт Дана Жұмакелдіқызы
ҚИЫН ЖАСӨСПІРІМДЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ӘДІСТЕРІ **183**
Дауталинова Сания Талдыбаевна
ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ЭМОЦИЯЛЫҚ ИНТЕЛЛЕКТІН ДАМЫТУ **185**
Джусупова Жайна Пиргалиевна
БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРҒА ЭМОЦИОНАЛДЫ ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ СЕНІМДІЛІГІН АРТТЫРУ **188**
Доскулова Гульжамал Жунисалиевна
МЕКТЕПТЕГІ БУЛЛИНГ: АЛДЫН АЛУ ЖӘНЕ КҮРЕСУ ТӘСІЛДЕРІ **190**

Жапатова Жанар Орныхпаевна
ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ: БАЛАБАҚШАДАҒЫ БАЛАЛАРҒА ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ ДАҒДЫЛАРЫН ҮЙРЕТУ **193**
Калдыбекова Айгерим Балтабаевна
БАЛАБАҚШАДА СПОРТТЫҚ ІС-ШАРАЛАРДЫ ЖОСПАРЛАУ ЖӘНЕ ӨТКІЗУ **195**
Касимова Зиёда Рустамбековна
ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ПСИХИКАЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҒЫНА ӘСЕР ЕТЕТІН ФАКТОРЛАР **198**
Катбаева Сандуғаш Кенесбековна
АТА-АНАМЕН ТИІМДІ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ОРНАТУ: ПСИХОЛОГ КЕҢЕСТЕРІ **201**
Норалиева Раъно Ирисалиевна
МЕКТЕПТЕГІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІҢ РӨЛІ **203**
Оралбаева Гулшахар Нурланкызы
ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ӘЛ-АУҚАТЫН ЖАҚСАРТУ ЖОЛДАРЫ **206**
Рустемова Гүлбақыт Асылхановна
ТҰЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУДЫҢ РӨЛІ **208**
Рысбаева Сарсенкул Кольбаевна
МЕКТЕП ОРТАСЫНДА ПОЗИТИВТІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЛИМАТ ҚАЛЫПТАСТЫРУ **211**
Султанбекова Аякоз Танирбергеновна
ЭМОЦИЯЛЫҚ КҮЙЗЕЛІСТЕН АРЫЛУ ЖОЛДАРЫ **213**
Ташкараева Динара Бахитовна
МЕКТЕП ОРТАСЫНДА ПОЗИТИВТІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЛИМАТ ҚАЛЫПТАСТЫРУ **215**
Азамат Эльмира Талгатовна
ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫ ОҚЫТУДЫҢ ИНКЛЮЗИВТІ ТӘЖІРИБЕСІ **218**
Жуманова Райхан Муратовна
SMART INCLUSION: ХИМИЯ ПӘНІНДЕ ЕРТЕ ДАМУ ЭКОЖҮЙЕЛЕРІН ЖОБАЛАУ **220**
Калиева Кадиша Алиаскаровна
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМ ЖАҒДАЙЫНДА ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ **222**
Әлімбетова Салтанат Сейтханқызы, Смайлова Алимаш Бердалиевна
ГЕОГРАФИЯЛЫҚ КАРТАЛАРДЫҢ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ЗЕРТТЕУДЕ ҚОЛДАНУ **225**
Азимбаева Макпал Бейбитовна
ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕУДІҢ ТИІМДІ ФОРМАЛАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ **227**
Мейрбекова Ляззат Богыбаевна
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТРЕНИНГТЕРДІҢ ЕББҚ ОҚУШЫЛАРҒА ӘСЕРІ **230**
Коблан Б.Н., Мұңайтбас Қ.А., Ахметова Г.К.
«MERGE CUBE» ПЛАТФОРМАСЫНДА AR ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ МИОПИЯСЫ БАР (ЖАҚЫННАН КӨРГІШТІК) ОҚУШЫЛАРҒА ГЕОМЕТРИЯ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ОҚЫТУ **232**
Парманкулова П.Ж., Ахметова Э.К., Жолдасбекова С.А., Мадыбекова Г.М.
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРОГРАММЫ ДЛЯ ПРОФИЛАКТИКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ ПЕДАГОГОВ **235**
Епенова Шолпан Бисеновна
ҚЫЗЫҚТЫ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕЙІНІН ТҰРАҚТАНДЫРУ **239**
Дәулетов Асхат Әмірбекұлы
МУЗЫКА ПӘНІ – ӨНЕРГЕ АПАРАР АЛҒАШҚЫ БАСПАЛДАҚ **242**
Калыбаева Айгерим Уалхановна
МЕКТЕП-ИНТЕРНАТТАҒЫ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ БОС УАҚЫТЫН ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ **244**
Сабекова Камшат Бостанбековна
АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСТАРЫ **246**
Сулейменова Салтанат Жолдасовна
ЭКОСИСТЕМА ҰҒЫМЫН ТҮСІНДІРУ: БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ **249**
Суттибаева Камшат Онгаровна
ТӘРБИЕШІНІҢ ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫСТА ҚОЛДАНАТЫН МОТИВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ **251**

Тажиева Анар Айтмырзаевна
АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНДЕ БУЛЛИНГТІҢ АЛДЫН АЛУ ШАРАЛАРЫ **254**
Туребаева Молдир Рысалиевна
ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДЕГІ ҰЛТТЫҚ ТАРИХТЫ ОҚЫТУ: ЖАҺАНДАНУ МЕН ЛОКАЛИЗАЦИЯ АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫС **256**
Шыныбаев Мырзабек Туранулы
ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР **259**
Мақсұт Айман Әбдіжүсіпқызы
БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ АЯСЫНДА STEAM ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ **261**
Арипбаева Алима Шалгинбайқызы
БАЛАБАҚШАДА МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ **263**
Бердалиева Гулбахрам Темировна
ТАБЫСТЫ КӘСІПКЕРЛЕРДІҢ ҚАСИЕТТЕРІ **265**
Бихондиева Калдыкуль Бекниязовна
"ТАБЫСТЫ КӘСІПКЕРДІҢ ЖЕТІСТІККЕ ЖЕТУ ЖОЛЫ: ҮЛГІ АЛУ" **268**
Дарибаева Мая Белгибаевна
БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ДАМЫТУҒА АРНАЛҒАН ДИДАКТИКАЛЫҚ МАТЕРИАЛДАР МЕН РЕСУРСТАР **270**
Даулбаева Назира Ешенкуловна
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ **273**
Ельчибаева Гаухар Сейдалыевна
ҚЫЗДАРҒА АРНАЛҒАН ДЕКОРАТИВТІ ӨНЕРДІҢ ТҮРЛЕРІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ **275**
Ермекбаева Гуля Серикбаевна
Ә. КЕКІЛБАЕВТІҢ “МАХАБАТ МҰНАРАСЫ” ШЫҒАРМАСЫНДАҒЫ КЕЗДЕСЕТІН ДИАЛЕКТ СӨЗДЕР **278**
Жанабаева Маржан Нышанбаевна
ЕРКІН ОЙЫН ЖӘНЕ ТАНЫМДЫҚ ДАҒДЫЛАРДЫ ДАМЫТУ **281**
Жубатырова Маржан Избаскановна
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ **283**
Касымова Тамара Мұхамеджанова
РОЛЬ СЕМЬИ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ **285**
Керимбаева Гулифа Болысбековна
БАЛАБАҚШАДА СЕНСОРЛЫҚ САБАҚТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ **287**
Колдасова Гулсара Парманқызы
ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРДІ ДАМЫТУДА ТАБИҒАТПЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ МАҢЫЗЫ **289**
Кошаманова Шолпан Альмаханкызы
БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТІ ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ **291**
Кульбаева Гульмира Абдуатовна
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА STEAM ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ **294**
Мелдебекова Айнұр Асановна
КӘСІПТІК БАҒДАР БЕРУ ЖАСТАРДЫҢ КӘСІБИ БАҒЫТ БАҒДАРЫН АНЫҚТАУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ҚҰРАЛ **296**
Мостовая Лариса Владимировна
ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА РАЗВИТИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ **299**
Нуркулова Эльмира Каныбековна
БАЛАБАҚШАДАҒЫ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ ӘЛЕУМЕТТІК МЕДИАНЫҢ РӨЛІ **301**
Омирбекова Акперне Омиралиевна
ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ **303**
Пирназарова Эльмира Кошимановна
БАЛАЛАРДЫҢ СЕНСОРЛЫҚ СЕЗІМДЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ТАБИҒАТПЕН ТАНЫСТЫРУДЫҢ РӨЛІ **306**
Салимбекова Динара Оразалиевна
БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУЫ: ҰЖЫМШЫЛДЫҚ ПЕН ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ТӘРБИЕСІ **308**

Сламбекова Эльмира Есенбековна
БАЛАБАҚШАДАҒЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЫНДАР МЕН ОЛАРДЫҢ МАҢЫЗЫ **310**
Турапбаева Зулпия Шерановна
БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ ҮШІН ҚОЛДАНЫЛАТЫН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР **312**
Шардарбекова Гульзада Койшыбаевна
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ **315**
Балтабай Ақжарқын Ілесбайқызы
10–11 СЫНЫПТАРДА БЕЙІНДІ ПӘНДЕРДІ САРАЛАП ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ **317**
Батырбекова Дариха Усеновна
БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ МЕКТЕПІШІЛІК БАҚЫЛАУДЫҢ РӨЛІ **320**
Калмуратова Гулжанат Куатбековна
БЕЙІНДІК ОҚЫТУДЫҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӘСІБИ БАҒДАРЛАНУЫНА ӘСЕРІ **322**
Кансейтова Лаура Абдуалиевна
ПУТЬ К ПОНИМАНИЮ ТЕКСТА: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ОСМЫСЛЕННОГО ЧТЕНИЯ **325**
Макульбекова Зульфия Мусралиевна
КӘСІПТІК БАҒДАР БЕРУДЕГІ МЕКТЕП ПЕН КОЛЛЕДЖ АРАСЫНДАҒЫ САБАҚТАСТЫҚ **327**
Маханбетова Раушан Жусипбековна
ЖЕР СІЛКІНІСТЕРІНІҢ ТАРАЛУЫН МОДЕЛЬДЕУ ЖӘНЕ БОЛЖАУ **329**
Мәжит Аружан
ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӘСІБИ БАҒДАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕР **332**
Нарбекова Айкерим Жанабековна
МАМАНДЫҚ ТАҢДАУ-БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛ **334**
Уразбеков Еркін Үмбетяруұлы
МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ КОММУНИКАТИВТІ ДАҒДЫЛАРДЫ ДАМЫТУ: ОҚУШЫЛАР АРАСЫНДА ПІКІРТАЛАС ҰЙЫМДАСТЫРУ **336**
Айходжаева Гулжахан Эрназаровна
МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТАР АРҚЫЛЫ НӘТИЖЕЛІ ОҚЫТУ **339**
Акжигитова Мендигуль Арыстановна
БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫҢ МАҢЫЗЫ **341**
Ахманбетова Бибигул Турсынбековна
ОЙЫН АРҚЫЛЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ ӘДІСТЕРІ **343**
Ermakhanov Olzhas Orazalievich
USING GAMES AND ROLE-PLAYING METHODS IN TEACHING ENGLISH **344**
Жиенбаева Райхан Сатымбековна
БАЛАБАҚШАДА ОЙЫН АРҚЫЛЫ КОГНИТИВТІ ДАҒДЫЛАРДЫ ДАМЫТУ **347**
Кожамжарова Айман Калдыбековна
STEM-БІЛІМ БЕРУДІ ОҚУ ЖОСПАРЫНА КІРІКТІРУ ЖОЛДАРЫ **349**
Космуратова Гулнар Нурманбековна
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СЫНИ ОЙЛАУЫН ҚАБЫЛЕТІН ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ **351**
Омарова Лаззат Шабазкызы
STEM БІЛІМ БЕРУ АЯСЫНДА ХИМИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ТӘСІЛДЕРІ **354**
Оралбекова Айгуль Бухаровна
STEM ТЕХНОЛОГИЯСЫН ТАРИХ ПӘНІНДЕ ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ **356**
Смаилова Гульзипа Амангельдиевна
СТУДЕНТТЕРДІҢ ЖАТАҚХАНАҒА БЕЙІМДЕЛУІН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУ ЖОЛДАРЫ **358**
Утебекова Дарига Ергалиевна
ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ УСПЕШНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ИЗУЧЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА **360**
Ералиева Қарлығаш Абдуалиевна
ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ **362**
Омарова Салтанат Арыстанбековна
ӨНЕР ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ДАМЫТУ: БАЛАБАҚШАДАҒЫ ҚОЛӨНЕР САБАҒЫ **364**
Оралбековна Гулсим Асановна
БАЛАБАҚШАДАҒЫ БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ

ҰЙЫМДАСТЫРУ **366**
Балгабаева Жанар Базарбаевна
БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУДЫҢ ЖОЛДАРЫ **369**
Ильясова Гульзира Бахытбековна, Еспенбетова Ақмарал Мырзабайқызы
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ **371**
Тастанова Лаззат Амзеевна, Абубакирова Айжан Амирбаевна
ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ **373**
Анарбаева Гаухар Батырхановна
БАЛАЛАРДА ЖАУАПКЕРШІЛІК СЕЗІМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ **376**
Баймұрат Меруерт Алдашқызы
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТӘУЕЛСІЗДІГІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҰЛТТЫҚ ТАРИХҚА ЫҚПАЛЫ **378**
Сахов Азамат Муслманқұлұлы
ЖАС ҰРПАҚТЫҢ ФИЗИКАЛЫҚ ДАМУЫН БАҚЫЛАУДЫҢ ӘДІСТЕРІ МЕН ҚҰРАЛДАРЫ **380**
Абдумуталиева Улмекен Арашовна
БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ МЕКТЕП БАСШЫСЫНЫҢ РӨЛІ **382**
Аширова Торгын Арыновна
ҚЫЗ БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ТЕКСТИЛЬ ӨНЕРІНІҢ НЕГІЗДЕРІ **385**
Жузжасарова Гульнара Заманхановна
ОҚУ ІСІНІҢ ЖҮЙЕЛІ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУЫ – БІЛІМ САПАСЫНЫҢ КЕПІЛІ **387**
Жуманов Ержан Калдыбекович, Куракбаев Султан Аленович
ҚАРҚЫНДЫ ФИЗИКАЛЫҚ ЖҮКТЕМЕЛЕРДІҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫНА ӘСЕРІ **389**
Матова Жанар Есенгелдиевна
КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНДЕ ҚЫЗДАРҒА АРНАЛҒАН СӘНДІК СУРЕТ САЛУ ӘДІСТЕРІ **391**
Абдурахманова Нодира Абдужалиловна
ӨЗІН-ӨЗІ БАҒАЛАУ ЖӘНЕ СЕНІМДІЛІК СЕЗІМІН ДАМЫТУ **393**
Аликенова Гульнара Нургазиевна
ҚЫЗ БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН СТИЛЬ МЕН ДИЗАЙН НЕГІЗДЕРІ: КӨРКЕМ ЕҢБЕК АРҚЫЛЫ **396**
Додабаева Айнұр Зияқызы
ОҚЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ **400**
Кабылбаева Роза Пайзуллаевна
ӘДЕБИ ШЫҒАРМАЛАРДЫ ОҚУ АРҚЫЛЫ ТІЛ ҮЙРЕНУШІЛЕРДІҢ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ **402**
Манабаева Гавхар Нурлибаевна
ӘЛКЕЙ МАРҒҰЛАННЫҢ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРІНДЕГІ ХИМИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР **404**
Мырзахметова Лаззат Кыдыралиевна
БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ЕРТЕ ЖАСТАН ҚАЛЫПТАСТЫРУ **406**
Орынбасарова Гульмира Оралбаевна
ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ДАҒДЫЛАРЫ: МҰҒАЛІМ МЕН ОҚУШЫ АРАСЫНДАҒЫ ТИІМДІ БАЙЛАНЫС **408**
Сканова Улбала Мынжасаровна
ЭКОНОМИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ТӘСІЛІН ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ: ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕР МЕН ПРАКТИКАЛЫҚ ШЕШІМДЕР **410**
Стамкулова Гульнур Дакаримовна
ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУДАҒЫ РӨЛІ **412**
Тұңғатова Әлия Темірханқызы
ИНФОРМАТИКА ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ АЛГОРИТМДІК ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ **414**
Ералиева Феруза Муратовна
РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ АНАЛИЗ ТЕКСТОВ **416**
Жаңабаева Бибіұрия Сұлтанбекқызы
ЕРТЕГІЛЕР ӘЛЕМІ: ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІНІҢ БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ **418**
Адамбаева Баглан Салхадиновна
РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ РЕШЕНИЕ НЕСТАНДАРТНЫХ ЗАДАЧ **420**

Мақұлбеков Сүйеніш Әуесбекұлы
КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНДЕ ҰЛТТЫҚ ҚОЛӨНЕРДІ ТАНЫТУ **422**
Валиева Гулара Султановна
ЕРКІН ОЙЫН ЖӘНЕ БАЛАЛАРДЫҢ КРЕАТИВТІ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІ **424**
Хайназарова Токсулу Кастаевна
БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ **425**
Ташбенова Меруерт Конысбековна
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ **427**
Халитова Асия Рашидовна
РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ **429**
Жайынбаева Ардак Кожахановна
МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДАҒЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ РӨЛІ **431**
Нарымбетова Дана Үсенқызы
АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕНУДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУ ТӘСІЛДЕРІ **432**
Айтубай Нұрсәуле Еркінқызы
ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ **434**
Тоқсабаева Айсұлу Исмаиловна
БЕЙІНДІК ОҚЫТУ – ЕҢБЕК НАРЫҒЫ ТАЛАПТАРЫНА БЕЙІМДЕЛУДІҢ НЕГІЗІ **436**
Тулешова Гулнур Кенжехановна
ЭТНО-ДИЗАЙН ЭЛЕМЕНТТЕРІН ТЕХНОЛОГИЯ САБАҒЫНА ЕНГІЗУ **438**
Darzhanova Zhanna Askatovna
THE ROLE OF TECHNOLOGY IN MODERN EDUCATION **439**
Даржанов Бакытжан Аскатович
СУ РЕСУРСТАРЫН САҚТАУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ **441**
Титербаева Улжамал Оспановна
ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҚТА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРДІҢ ШИЕЛЕНІСУІ НӘТИЖЕСІНДЕ АДАМЗАТҚА КЕРІ ӘСЕРІ **444**
Бейсебаева Жазира Сундетбаевна
СӨЙЛЕУ ТІЛІ БҰЗЫЛЫСТАРЫНЫҢ АЛДЫН АЛУ – МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ КЕЗЕҢДЕ **446**
Шамбаева Айнур Лесбекқызы
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ **449**